DE ARBEID

EEN MAANDSCHRIFT ONDER REDACTIE VAN

EDUARD VERBURGH

1e Jaargang 1898. — Aflevering 1.

UITGAVE VAN ARTHUR VAN DER STEMPEL TE AMSTERDAM

„DE ARBEID" verschijnt maandelijks.

De abonnementsprijs is f 4.50 per jaargang.

Afzonderlijke nummers 75 Cents.

Brieven en Bijdragen te zenden aan den Uitgever, KEIZERSGRACHT 699 AMSTERDAM, of aan het persoonlijk adres van den Redacteur.

De Arbeid.

DE ARBEID

Maandschrift voor Litteratuur en Kunst

onder Redactie van

Ed. Verburgh.

Eerste Jaargang 1898—1899.

Uitgave van

C. A. J. van Dishoeck

Amsterdam.

Inhoud.

—

INHOUD.

Inleiding.

Zoo in Frankrijk de geestelijke degeneratie van dit eeuw-einde al aanleiding was tot die gevoels-verfijning, waarvan men het uiterste in Tristan Corbière ziet, — de weergalm ervan die in Nederland zich openbaarde als „de Nieuwe Gids-richting", zich in-den-beginne uitende, minder hoog, maar bevredigend goed toch, liet weldra niet méér achter dan eene ontaarding in taal, en eene in moraliteit.

Allen, die eenmaal tot de „Nieuwe Gids" behoorden — één slechts niet — zijn tot de onbekendheid met het schoone thans teruggezonken; van de levensleer van 't verleden waren ze de dragers en de moordenaars tegelijk; een nieuwe levenswet wordt voorbereid.

Wij, die de taal beminnen in hare natuur-gelijke welvloeiendheid, verbitteren ons tegen hen, die taal-verachting hebben ingevoerd;

wij — vóóral — die het „fatsoen" — bemind eertijds door den geloovige ter wille van zijn zaligheid — liefhebben ter verfraaiing onzer eigene figuur;

wij, die hoog opzien tegen de combinatie van lijf en geest, die den mensch tot éene mooiheid maakt en deze mooiheid ten dienst, naderen tot asceticк;

wij, dus nemende de moraal der zóó verachte kerkelijken, geloovigen en verscherpende dien, protesteeren tegen eene litteratuur, die, kind van het liberalisme, abnormale, of voor geld te koopen liefde aanprijst en beschrijft, sensatie zoekt in dronkenschap, in leugen en ijdelheid zich-zelve doorwondt

protesteeren tegen de litterair waardelooze, de „Nieuwe Gids", de beul der moraliteit.

De verandering die de rhetorisch genoemde taal-stijl van vroeger, ondergae, zij niet vulgairiseerend. Een litteratuur van alcoholisme, leugen en ijdelheid zij niet de vreugdezang, die de komende heerschers der wereld hebbe te ontvangen.

Veel verontwaardiging zullen deze meeningen wekken. Het ontaarde volk, dat in het boek der zede: de bijbel, in het boek der burgerlijkheid: de wet, in eigen treuring behagen schijnt te gevoelen en de blijheid vlucht; maar in de eenlingheid, ontloopende dus de gemeenschap, waarvan wet en bijbel de banden zijn, in vuilste vreugden goort, zal vreezen de koudheid van deze nieuwe levenseischen en vóóral beven voor verstoring zijner rust.

Zij, die over het hebben van betere meeningen dan deze, de vredige dank in zich voelen, zullen ons bijvallen; wij overzien de moeiten, die het volhouden van onze tegenstand kosten zal en roepen tegen de dreiging daarvan het tegenwicht hunner belangstelling in.

* * *

Gevoed door een ontaard buitenland; decadentie, boeddhistiek naturalisme, klassiciteit, eische men het van de „Nieuwe Gids" niet dat hij de aanbrekende twintigste eeuw eene jeugd nalate, die dáár zal scheppen, het schoon: vreugde in zich zelve, en een moraal, die daarvan het blijde aanhangsel is.

Deze voortbrenging meent dit tijdschrift in te leiden, mogelijk te maken.

Wij, zoon van den proletariër, eersteling van een geslacht, levende in geestelijke impotentie wèl, maar machtig in verhevenheid van dramatiek, kind onbekend in den wondertuin van dichterschap en kennis, meen noodwendig meer te zijn in vernieuwende kracht, dan de laatsten van stervende generaties, geteeld in oneer, veelal.

En — zoo men mij vrage, wie mijne vaders in letteren zijn —

ik, die gaarne mijn hoofd neervleie in hoop tegen de borsten, die waren volle klokken van zede-rijkheid, waren van een nu doode levensleer, de kathedralen, en dáár om de toekomst smeek,

ik noem u:

Nicolaas Beets, de dichterlijke; Hendrik de Veer, de goede; Henri Conscience, de eenvoudige; Carl Vosmaer, de klassieke . . . . .

* * *

Ge kent het spel der kinderen: kleurige sierselen, manhafte, stap, papieren steek.

Zooals die kleinen, in wie de oogenzin alleen nog spreekt, meer willen zijn, dan zich-zelve en voor de oogen wenschen: rood, goud, man, zoo zijn ook wij strevende naar eene afglans van het hoogere: de schoone krulling der spieren, de heviger klop van het hart, de groote traanvochtigheid der oogen — àl het schoon dat de arbeid tooit.

Dit tijdschrift heete „De Arbeid".

Wij buigen. Fraai is het schouwspel onzer schoonheid, neerbuigend in ootmoed. Zóó ze hóóg is, diep weet de dichterschap te buigen, voor wat in fraaiheid overtreft.

Neemt ze aan, heerschers der toekomst. Aanzie het, gij nu nog lijdenden. Wij verzoeken u en doen u weten, dat nooit nog en nooit méér — in 't verleden en in 't komende — een schooner voorval u zal worden bereid.

Wij vereeren u.

En zoo wij smeeken, zoo in onze ziel, die dispositie ter smeeking aanwezig is, die uit de knielende neerbuiging heeft — in reactie, — doen stijgen het geloof aan het boven de aarde verhevene, en den mensch heeft doen komen tot God-zelf en zijnen dienst — dan smeeken wij tot u.

Ed. Verburgh.

De synthese van het begrip der Gelijkwaardigheid.

door

Ed. Verburgh.

Verre landen, wier aanzien anders is dan dit noordelijke,
waar zijn boomen met waaierbladen
huizen met tempeldaken
hebben boden hier, weer wezen zich tooit
met schittering van kleederen
met vreugde van festijn.

Steden, hebben in hooger sferen, die de sferen der wiekende vogelen zijn, hun torenspitsen, die kennen doen de huizen-stad aan verre horizont.

Zóó, en zoo ook, als heeft de stad in klankensfeer de geluiding zijner huizen, en in kleur: der daken rood, en der muren wit, zóóals dit, dat is

als roode vlag, van legen wapperend op den wind,
als roode stem van stervende, die klagend gaat tot waar troosting is voor zijne wonden, die gezonden wordt en rijst,
tot de sfeer der troostenden, als torenspits tot hooger luchtsfeer,

heeft elke mensch, die is als ziel, varende als een schip, een glorie-vorm in het leven, in het licht der dag.

Dit is het lijf.

Het is een vorm der aarde, een vorm van vleesch, die
als een kind heeft vele speelgoederen, die 't trots aan vrienden toont,
als een vaal-groene plant heeft vele kleur-vormen en zijn
bloemen, hoog ze heft op slanke steel tot 't licht der zon
in zich bergt veel helle dag-tooiïngen:
de roode bloedfontein, die opstaat, gezocht met 't blanke staal
de hel-galmende stem, snijdend als gierende vogel, de avondstilte
de vorm-wisseling, het spelen der witte vleesch-spieren, het buigen tot zachte aanzwelling, tot heffing en dal, rillende daarin het wilde dier-leven, dat opspringt, trillende als
schichtig paard, voor vlam-oogigen leeuw,
als nadert het puntig blanke staal van snijdend mes.

Dit laatste, dat de vereening is van al 't overige, is dáár
wat vlag in 't leger is
stormvogel is in wilde wild
in den nacht is de roode brand,
dit trillende, deze rilling, als voortgaande, uit één punt spreidende trilling van watervlak, dat ook heeft, het hert of luipaard, gestuit in zijne vaart, plotseling, door diepen afgrond.

Denk in het vleesch, in de witte vleesch-kooi, dat een omsluitend hulsel is, denk daarin, levende, als leeft een mensch in een huis, en tuin, ommuurd, vindend in het een beschutting voor regen en wilde wind, in het ander lucht en zonnelicht, het beeld van 't luipaard met staande manen en strakke poten, voor de afgrond die stuit zijn vaart opéén̈s
als 't gepraat van kinderen stuit bij de komst des meesters,
en siddering geeft, die lijkt gekomen van een aanraking met vingertop, maar als gang van vele kleine dieren-pooten, spoedt uit dit eene punt, en dekt in tinteling
als ijzer harnas dekt de borst in kilte,
de geheele lichaams-vorm.

Zóó is de siddering van 't blanke menschenlijf als nadert 't blanke staal, de spitste punt van 't scherpe staal.

Het lijf is een dier; de blanke vleesch-aanzwellingen, bergen een dier
als doos bergt de griezeligheid van spin
als traliekooi bergt wilde leeuw.

En zooals, bij instinkt, paarden weten de nadering van bergval, vogelen weten de komst der ijzige winter, die komt
zóó,
weet in het levenslijf het dier, dat is dáár, immer tot vlugheid bereid en op de wacht, als spin is aandachtig in zijn hol, op elke trilling in zijne web,
op de nadering van 't gevaar, het puntig bloedzoekend mes.

Daarin ligt in 't lijf zijn witheid, zijn glorie voor de zon; dit is als zijn naam, zooals naam is voor menschen met de inhouding van al zijn wezenstrekken, maar een schoone geluiding daarvoor, waarmee men de een van den ander onderscheidt; en ook zooals men onderscheidt in sage of ballade: de tuin der bloemen en de tuin der dooden, zijnde elk één in wezen: tuin, maar verschillende in zielesfeer: bloemen die der liefelijkheid, dooden, die der droefenis.

In havens van verre landen, noemt men schepen bij de kleuren hunner vlag, in rood of blauw of wit, vereenigend daarin, alles wat men van schepen, in schoonheid, heeft gezien
de staatsie hunner witte zeilen
de golven-snijdende spitsheid
de matrozenzang, gaande in de avond over de golven
het verstand en het beleid der kapitein
de vaste hand en de waakzaamheid der stuurman.

Een kind noemt men met welluidende naam, vereenigend daarin zijn geheele wezen
zijn liefelijkheid
zijn onschuld
zijn lachende stem
zijn blonde haren
zijn blauwe oogen.

Zooals bij deze beiden dat vele opgesloten is in een enkel woord, dat is, als de veel omsluitende vreugde, die vele vormen heeft, maar daar is als één hoog luidend lied van vogel,
zóó, als reeds gezegd,
het leger heeft tot kennings-tooi, zijner vele regimenten
zijn muziek, de wapperende vlag
en de droom-nacht, zooals ze op aarde is, een vlak landschap, een donker bosch, of een stille straat met lantaarnlicht, tot oog-bekorend baken, de roode brand,

zóó is van 't lijf de naam: de trilling van het witte vleesch.

Dit is het liefste kenteeken, waarbij te weten en te noemen is het lijf.

Denk de blinden, die niet zien kunnen de helle blankheid der levens, die als bloemen aan de dagboog zijn;
denk de blinden, de ver-staanden in het leven.
zooals ver-staanden zijn zij, op 't land, die niet zien het rood en wit der stad —
zooals deze zien in torenspits, hooren in torenluiding, het rood en wit der steden-huizen, zoo zien de ver-staanden in het leven, als aan vleesch-trilling, aan siddering, die is
als 't steigeren met staande manen en strakke pooten
de blankheid van het lijf.

Wie zitten in duisternis spreken met zachte stem, van de éene lichtende ster aan de lucht, die als laatste vonking is der schoone zon, die is het eenige in den nacht gebleven van den hellen dag. Zij hebben gezocht in de nacht met rondgaande oogen, aandachtig naar liefste naam voor het dagelicht, en zij hebben gevonden, de lichting dier kleine ster. En daarover spreken zij, met zachte stem, wat 't is voor hen de naam der dag.
Zóó zoekende in het leven, hebben wij gevonden
als kind, dat vindt als middel zijner liefde eindelijk, zijner roode lippen kus.
voor-naam van 't lijf, de siddering van 't vleesch.
Dit is de liefste benoeming in het leven, zooals in moederziel, is de liefste naam voor 't kind de aanduiding van het schoonste: goudhaar of blauwoog.

Een boom aan landweg, waar vele onder gingen, starende met de oogen alleen tot de donker droom-vormen der ziel, binnen in, ziet zich omringd van velen, die nu als door de oogen uitzenden de ziel in belangstelling, als daar rondspringt, in bogen van tak tot tak, een vlug dier, een eekhoorn.

Dit licht bewegen, dit gaan van snelle buigende lijnen daar, is een speling voor het oog, die vele lijven stil doet staan, doodende

in aandacht alle ziels-geruchten, alle ziels-kleuringen, die als rollende treinen en tinten-stoeten gaan rond in de ziel,
zooals toeluisteren aandachtig, tot de gierluidingen der stormen
de stedehuizen, doovende in hen, de stemtooningen en lijfsbewegingen der menschen, die wonen daar in, beschermd en gedweê.
Zóó is, het leven in den zonnemiddag, die is als vijver van stilstaand vischloos water,
tooiing
rimpeling
lijnbeweging, die mee doet gaan het oog
lijnenspel, dat stil doet staan veel gaande stappen
het witte lijf, dat geeft tot de zon,
als vogel geeft zijn stem de dag-melodie
als regenboog geeft zijn kleur de dag-kleur-tinteling
zijn stemluiding bewegende in de lucht
zijn bloedfontein, sprankelend als in de nacht een vlam
zijn spierbeweging, zijn vleeschtrilling, die schoon zijn in weeke schoonheid, als snaar, die breekt in melodie.
Dit zijn de bloemen, de kleur-spreidingen der luchten
de visschen der middagvijveren
de kinderen in het huis van oude van dagen
de vroolijkspelende muziek in stille middagstraat der nieuwe stad.

En als soldaat die gewapend ten strijd trekt, met alles wat hij in de oorlog behoeft, tot 't slaan van diepe wonde:
zijn geweer
zijn sabel
zijn bajonet;
als een man, die uitgaat tot moeilijk gesprek en wapent zich vooraf met alle redenen, die zullen verslaan de tegenstand tot wat hij hoopt;
zóó — meer nog — als men denken kan een man, die heeft gedresseerd aldus
een hond, die blaft bij elk uur dat komt en gaat;
een koor vogelen, dat zingt bij zijne vreugde;
een snelle ree, die heensnelt ter vervulling van elke wensch, die komt nauw-geworden
als bloem in knop
tot zijne ziel;

een duif, die bode zijner liefde is;
zoo heeft het lijf, wat in 't leven noodig is, in levend, instrument, als levende boden, die meetrillen met 't rillen van 't hart, en meesidderen, bij siddering van gevaar, dat aankomt
als dreuning der grond, bij aankomst der trein
zoo vereent in één luistering naar alle gevaar, trillingen, vreugde roepingen en toning der droefenis, gaande als een klok der dood.

Zooals in liefde vereend zijn tot luistering man en vrouw, vrouw meesiddert met 's mans lijf in gevaar,
zóó is het hart de maatslag der schrijdende voeten, wetend het komen en gaan van elk uur,
zóó is de stem de trompet der binnenlevende vreugden, die zingen hun glorie in de vreugde in de zomerdag
zóó is de hand, de bode aller wenschen, die anderer handen drukt en zachte haren en wangen streelt,
en zóó ook zijn de roode lippen: de mond, als witte duif is, de bode: liefde.

(Wordt vervolgd.)

Ursule en Tominette.

Een drama, door

Maurice Maeterlinck

vertaald door

F. Walraedt van Royen.

Personen:

TANTE TOMINETTE.
URSULE.
DE TIMMERMAN.
EERSTE STEM.
TWEEDE STEM.
DERDE STEM.

Het tooneel stelt voor de keuken van een zeer oud heerenhuis, gelegen aan den oever van een rivier; tijd: een dag in November. Het begint donker te worden in het vertrek. Tante Tominette tracht in een boek te lezen; maar hare oogen kunnen de letters niet goed meer onderscheiden.

Tante. Ursule.

Ursule. Ja, tante.

Tante. Ursule!

Ursule. Hier ben ik, tante.

Tante (met smartelijke, verschrikte stem) Ursule! Ursule! Ursule!

Ursule. Maar tante! Hier ben ik.

Tante. Eindelijk!

Ursule. Ik heb u wel geantwoord, maar u hoorde mij niet.

Tante (met peinzend gelaat). Ja, 't is waar. Ik ben doof. Mijn arme ooren kunnen niet meer hooren. Ze zijn zoo oud . . . . Weet je wel hoe oud ze zijn, mijn ooren? Ze zijn zoo oud als de oude Dick was, toen hij stierf; zoo oud als de groene eik was, toen hij werd omgehakt. Ja, ze zijn erg oud, mijn arme, arme ooren.

Ursule. Ja, tante.

Tante. Blijf niet zoo met je armen over elkander zitten; je maakt me bang. Je lijkt zoo zooveel op een ding, waaruit het leven is heen gegaan . . . . Je lijkt . . . . o, ik durf niet zeggen, mijn arm kind, waarop . . . . op eene oude leelijke dame, die komt als men haar niet hoort.

(Tranen rollen over hare oude wangen.)

Ursule. Tante! Tante Tominette!

Tante (hare tranen afvegende). We moeten zoo niet blijven zitten, Ursule; je moet me een kandelaar halen; want als mijn ooren niet meer hooren, houden mijn oogen op te zien.

(De avond daalt meer en meer; het is nu volkomen duister in het vertrek).

Ursule! Zie je niet, dat je mijn oogen in den nacht laat? De arme oude oogen van Tante Tominette in den nacht!

Ursule. Het is nacht, tante. U moet naar bed gaan.

Tante. Het is nacht, ja. In mij is het altijd nacht. Alleen als ik een kandelaar had, zou ik met dit oude boek, de dingen kunnen verlichten, die in mijn ziel zijn en daar slapen.

Ursule (die in eene andere kamer is gegaan en treurig terugkomt.) Er is geen kandelaar meer in huis.

Tante (verschrikt.) Is er geen kandelaar meer in huis?

Ursule. Er is er geen meer.

Tante. Dan zijn we verloren. Ik zal de doodenmis niet kunnen lezen, en als ik de doodenmis van avond niet meer lees, dan zal er een ongeluk gebeuren. Je weet niet wat de dooden zijn, Ursule; ze zijn naijverig, ja, naijverig, vreeselijk naijverig; ik ken ze. Ze willen mijn hart, mijn arme oude oogen en mijn ooren hebben, die versleten zijn door lang verdriet. Maar ik moet toch wat voor mezelve houden! Wat zal ik zonder mijn arme oogen zijn. Op het oogenblik zijn ze me niet meer van dienst, in dezen donkeren nacht. O, haal toch een kandelaar, Ursule; bij de buren zullen ze er toch wel een hebben.

Ursule. De buurvrouw is een slecht mensch, ze slaat haar kinderen. Ik ben bang voor haar.

Tante. Slaat buurvrouw haar kinderen op den dag der dooden?

Ursule. Ja, buurvrouw slaat haar kinderen op den dag der dooden.

Tante. Dan zijn we verloren. Want ik begrijp 't nu wel: we zullen van avond geen kandelaar hebben; we zullen de dooden zien, die zich alleen vertoonen als alle lichten zijn uitgedoofd. 't Zijn zielen, die dooden, zoo droef als het gekras der raven op onweersdagen; en op hun gezicht dragen ze de sporen van geleden smarten als tuinen, waarin slakken rondgekropen zijn.

Ursule. Maar arme, oude Tante Tominette, als u nu eens den ouden Dick zag?

Tante. Ik zal Dick niet zien; ik zal niets zien als een spook. Vroeger, lang geleden, toen hij nog jong was, was hij mooi; als hij nu terug kwam, zou hij er uit zien als toen ze hem dood kwamen aandragen uit het bosch.

Ursule. En als u den ouden groenen eik ziet van den weg?

Tante (peinzend). Ja, als ik den ouden groenen eik zie van den weg . . . . als ik den ouden groenen eik zie van den weg . . . . 't Was in zijn schaduw in Mei, dat ik er onder zat met Jacqulin en wij elkander kusten op den mond. „Alles, alles" zei ik om hem te beduiden, dat ik niets van wat ik bezat voor mij-zelve wilde behouden. „Alles alles, mijn schat" antwoordde hij . . . . en dien avond vielen de sterren van den hemel.

Ursule. Was 't nacht?

Tante. Ik weet 't niet. 't Was dag in onze ziel; maar een dag, zooals jij er nog nooit een gezien hebt, met roze en groene zonnen, en luchters van violet en azuur licht . . . .

Ursule. 't Was dus toen geen nacht, zooals nu?

Tante. Helaas! Maar hoor je, Ursule?

Ursule. Wat, tante?

Tante. De dooden, die komen?

Ursule. De dooden, die komen, Tante?

Tante. Ja, want ik hoor ze met mijn oude ooren, mijn ooren uit den tijd van den ouden Dick.

Eerste stem. Krak!

Tante. Wat is dat? God! Ursule!

Ursule. Het is de oude kast, die zucht.

Tante. Neen, neen; het is vader Dick, die terugkomt.

Tweede stem. Klik!

Tante. Wat is dat? God! Ursule!

Ursule. 't Is de oude tafel, die klaagt.

Tante. Neen, neen; 't is de stem van den ouden eik aan den weg.

Derde stem. Flik.

Tante. Wat is dat? God! Ursule!

Ursule. Het is de stoel, die kreunt.

Tante. Neen, neen; 't is de jonge Jacquelin, die komt om mij in zijne armen te nemen, en me te kussen. O, o, wat ben ik gelukkig. Wat is 't daar licht in de hoogte. De nachtegaal zingt op den toren; de zwanen zwemmen op 't meer in den maneschijn. Ik ben gek, ja, gek van geluk. O, Jacquelin, je Jacqueline komt eindelijk bij je. O . . . . *(zij valt).*

Ursule (verschrikt). Tante Tominette is dood!

(Op dit oogenblik wordt de deur door een windvlaag geopend; de timmerman treedt binnen).

De timmerman. Ik heb het wel gezegd, dat er meubelen van beter hout noodig waren. Die hier zijn te vol herinneringen. Zeg 't nu maar, je hebt een goede doodkist noodig; niet waar, oude dame? Om niet meer te hooren met je oude ooren; en met je oude oogen niet meer te zien — al wat er bij ons gebeurt.

(Tante Tominette rijst een oogenblik op; noemt de naam van Jacquelin; strekt de armen uit en valt dood neer).

Timmerman (treurig). Met deze oude sterft een heel verleden.

Ursule. O, arme tante Tominette; ze zullen je in een kist leggen, en nu is 't de beurt van mijn arme ooren om niet meer te hooren, en mijn arme oogen om niet meer te zien.

De timmerman. De vogels zingen op 't veld. 't Is tijd om aan het werk te gaan.

(De timmerman gaat heen. Ursule blijft achter bij het lijk van tante Tominette).

EINDE.

Loon-kroniek.

Vakvereeniging en Politiek.

De propaganda voor 'n krachtige „ekonomische aktie", die reeds lang naast de algemeenere beginsel-propaganda en die voor de „politieke aktie" op de agenda's der sociaal-demokratische partijen 'n eerste plaats in-nam, heeft hier te lande in de laatste twee maanden, behalve aan eenige uitgebreidheid, vooral aan algemeene belangstelling - in - haar - onderwerp gewonnen.

In de afdeeling Amsterdam van de S. D. A. P. werd reeds in December 'n discussie ingeleid om het standpunt der sociaal-demokratie alhier t. o. v. de vak-organisatie vast te stellen, welke discussie belangrijk genoeg werd geacht om op verscheidene volgende speciale-debat-avonden te worden voortgezet, en die voor de afdeeling ten slotte aanleiding werd om het onderwerp op den beschrijvingsbrief te brengen voor het a.s. partij-kongres, dat nu daarover 'n definitive beslissing zal te nemen hebben.

Het is wel al bij-voorbaat op te maken uit de weinig - principieel - verschillende meeningen hoe die beslissing zal zijn. In N°s 8 en 9 der „Nieuwe Tijd" gaf J. Loopuit ons o.a. over dit „standpunt" beschouwingen waarop wel niet veel in te brengen valt, en die vrij-wel 'n weerslag mogen genoemd worden van wat *men* tegenwoordig in sociaal-democratische kringen daar-over denkt. „Het is 'n veel verbreide onzin (bldz. 232, N° 8), dat de sociaal-demokratie

alleen oog heeft voor den politieken strijd; als-of zij, die het nut erkent van hervormingen door middel van de wetgeving, dat zelfde nut *niet* zou erkennen van die kleine hervormingen en verbeteringen, die de vakvereenigings-strijd voortbrengen kan en dikwerf met succes ook voortgebracht *heeft*." En zeker zal 'n kongres-uitspraak als zal volgen dit absurde voorwendsel van hier-en-daar 'n afgunstigen en wantrouwenden „revolutionair" of alléen - vakbelangen - wellusteling om op de sociaal-demokraten af te kunnen geven, wel eens-voor-goed, en tot grooten spijt dier onbevooroordeelde en eerlijke tegenstanders, vernietigen.

Intusschen heeft niets zoo-zeer de juistheid alweer-aangetoond van de stelling: dat het *zwaarte-punt* van den strijd op *politiek* terrein moet worden overgebracht, dan de verloren groote werkstaking der Engelsche machine-bouwers; 'n werkstaking die, zooals we weten, op de meest-solide ekonomische basis werd begonnen en doorgezet en die des-niet-tegenstaande reeds bij-voorbaat door het geconsentreerde kapitaal met vrij-nauwkeurige berekening voor de werklieden kon worden *verloren* verklaard.

In 'n serie gehouden redevoeringen besprak Henri Polak in verschillende steden den aard en den werking der verslagen trade-unions, en wees er o. a. ook in No. 8 van de „Nieuwe Tijd" (in 'n artikel, getiteld „Down") op hoe zóo ook elke vak-strijd van maar-éenige beteekenis in de laatste vier jaren door de arbeiders is verloren geworden. Hier-te-lande zagen we de bevestiging van dezen regel nog zeer kort geleden in het verliezen van werkstaking der arbeiders van de fabriek-Hedeman te Almeloo, die reeds meer dan 'n half jaar en steeds met energie was doorgezet geworden. Er mogen hier en daar al eens kleine overwinninkjes behaald worden, veroorzaakt door lokale omstandigheden en ongeorganiseerd klein-bedrijf — zooals de overwinning der timmerlieden te Sneek, der typografen van 't Haarlemsch Dagblad — maar *groote* overwinningen behooren reeds lang tot de onmogelijkheden.

Hoe noodzakelijk het allengs voor de arbeiders wordt zich de politieke macht te veroveren bewijzen ook de toestanden in het buitenland; Engeland, Duitschland, België, Oostenrijk-Hongarije. In al die landen waar met het groot-bedrijf ook de kracht der arbeiders-beweging noodzakelijk toeneemt, zoeken de regeeringen hun toevlucht

in rëaktie, onderdrukking, en fraseologie. In Engeland koos de regeering in den strijd tusschen de „engineers" en hun patroons vrij-onbedektelijk partij: de partij harer klasse natuurlijk. Men weet hoe zij het den patroons gemakkelijk en mogelijk maakte om door hun „lock-outs" de arbeiders-kassen uit te putten; want indien zij volgens billijkheid boeten hadde ingevorderd, die gesteld waren op het niet-op-tijd-afleveren der hun-te-bouwen-opgedragen oorlogschepen, de unions zouden zeker hun uiterste krachten hebben ingespannen om de kapitaals-handycap der patroons-federatie, op deze wijze zoo geducht ingekort, op een niet-eens-zoo-heel-lange baan in-te-loopen.

Dit regeerings-knoeierijtje is echter, vergeleken bij de gewetenlooze rëaktie der Belgische regeerings-partijen of de brutale beknibbelarijen der Duitsche ministeries, nog maar 'n klein onnoozel grapje. In het House of Commons wordt de rust nog door geen bewuste arbeiders-fraktie in gevaar gebracht zooals in den Rijksdag, de landdagen, of het Belgische parlement.

Zooals men weet mogen de vak-vereenigingen in Duitschland niet aan politiek doen, welk verbod men overigens ook zeer goed kan verklaren wanneer we nagaan hoe krachtig de arbeiders daar gebruik maken van hun kiesrecht. Nu is l. l. Februari ook in België 'n dergelijke verbods-bepaling gemaakt bij de behandeling van 'n wet, regelende het verkrijgen van de rechtspersoonlijkheid van beroeps-vereenigingen. Men zag na de groote politieke werkstakingen voor het algemeen Kiesrecht de vak-vereenigingen in aantal en bloei sterk toenemen. Deze machtsontwikkeling kon natuurlijk der rëaktionairen wel eens heel spoedig nadeelig worden, en zij besloten dus de arbeiders vóor te zijn door hun invloed op de verkiezingen te beperken. Onder het voorwendsel dat zoowat overal al versleten is: dat de politieke aktie verdeeldheid zou brengen in de vak-organisatie, vaardigde men toen deze verbods-bepaling uit.

In Duitschland gingen de rëaktionairen echter 'n ernstig stapje verder. De rijkskanselier graaf Posadowsky had n.l. in Januari 'n geheim rondschrijven gericht aan verschillende bladen en lichamen met het doel om feiten en gegevens te verzamelen om een beperking voor te bereiden van het recht van werkstaking en vereeniging. Het etiket op de flesch was n.l.: het in-bescherming-nemen der *vrijheid van den arbeid.*

De Vorwärts had dit schrijven nu openbaar gemaakt en daarmee de plannen der regeering vrijwel geridikuliseerd. Hierover

ontstond natuurlijk een heftig debat in den Rijksdag, dat de socialistische afgevaardigde E. Wurm inleidde. De antwoorden van den minister van binnenlandsche-zaken waren brutaal-grotesk.

Reeds vroeger had hij belachelijkheden beweerd als: dat in 'n land met algemeen stemrecht de vakvereenigingen minder reden van bestaan hebben; ook nu verkondigde hij meeningen, die tegelijk bijvalrumoer bij de rëaktionairen en groote hilariteit bij de socialisten verwekten. Hij wilde n.l. de „burgerlijke vrijheid" verdedigen, en de „vrijheid" van den arbeider om te werken. Hij noemde het boycotten van onderkruipers door de werkstakers een uitoefenen van „terrorisme", en verklaarde dit „terrorisme" te zullen doen ophouden. Hij wees er op dat in de circulaire geen sprake was van beperking of afschaffing van het vereenigingsrecht, daar er duidelijk stond: „met principieele hooghouding der koalitie-vrijheid". Men was reeds in staat het uitzetten van posten in tijden van staking om de onderkruipers te ontdekken, te overreden, en te waarschuwen, te straffen als „grober Unfüg": en de minister vond dit 'n hoog-noodige maatregel.

Men moest hier natuurlijk weer eenige voorwendsels en mooie frases debiteeren daar het rëaktionarisme in den Rijksdag nog niet zoo ver gevorderd is om de dingen maar eenvoudig bij hun namen te noemen, doch z'n ware bedoelingen vindt men ondertusschen niet erg onnoodig verborgen te houden.

Het staat echter erg te bezien of 'n dergelijke regeering tot verwezenlijking van deze plannen zal kunnen komen, nu de sociaaldemokratische agitators zich hebben voorgenomen het rondschrijven als verkiezingsleus bij de a. s. zomer-verkiezingen te gebruiken en het volk tegen dergelijke plannen te waarschuwen.

Het antwoord der sociaal-democraten op deze reaktionaire poging der regeering was direct: 'n wets-voorstel „tot handhaving van de koalitie-vrijheid". Hierin werden o. a. aanslagen door werkgevers of overheden tegen het recht van vereeniging en vergadering gericht, strafbaar gesteld met gevangenisstraf tot drie maanden. Het zal wel vrij wat voeten in de aarde hebben om zoo-iets er-door te krijgen!

Hoe men ondertusschen hier-te-lande bij zulke voorbeelden zich nog kan blijven verzetten tegen „politieke aktie"?! De meest-wantrouwige revolutionair moet, dunkt mij, wel z'n wantrouwen, en de meest-verstokte vakvereenigaar wel z'n vooroordeel laten vallen bij

de overweging, dat dergelijke dingen, tegen den tijd dat ze ook hier noodig zullen worden, ook hún vak-organisaties zouden kunnen bedreigen met vernietiging. En we hebben nú op België en Duitschland vóor, dat bij ons het rëaktionarisme nog niet zoo brutaal of zoo algemeen voor den dag durft te komen als in die landen het geval is.

Vakbeweging.

Wanneer we het zoo over organisatie en taktiek hebben, dan hebben we voornamelijk op 't oog het betrekkelijk-kleine aantal loonarbeiders dat zich hier pas *bewust* is gaan worden; van z'n maatschappelijke toestand; het zijn er slechts ± 3 % van de geheele arbeiders-bevolking, en onder die 3 % nog velen die, hoewel vereenigd, evengoed voor niet-vereenigd mogen doorgaan.

Zelfs wanneer we van deze laatsten maar niet eens spreken, die we in hoofdzaak zullen aantreffen in vereenigingen als Patrimonium, St. Jozef, Recht-en-Orde, of de R. K. Volksbond, is bij velen het inzicht nog zoo verduisterd dat we 'n stuwkracht als de S. D. A. P., ook op ekonomisch gebied, wel onmisbaar mogen noemen.

Dit hebben we pas weer duidelijk kunnen zien uit de beslissing, die het Nationaal-Arbeids-Secretariaat onlangs nam omtrent het vieren van den 1 Mei-dag. Op alle internationale kongressen is n.l. de 1 Mei-dag vastgesteld te zullen zijn een agitatie-dag voor ekonomische en politieke eischen, en tot nog toe is die eisch alhier geweest: de acht-urige-werk-dag. Daar-gelaten nu het bevreemding-wekkende feit dat 'n *nationaal* lichaam der oorspronkelijke *socialistische* beteekenis van deze *internationale* instelling gaat veranderen door 'n resolutie en 'n motie op-eigen-houtje, is het genomen besluit op-zich-zelf reeds zin-ledig en zelfs tegenstrijdig.

De leuze volgens het N. A. S. op den 1 Mei-dag vast-te-stellen zou zijn: de Verbroedering van alle arbeiders in den klassenstrijd. Nu zijn er arbeiders die zich nog niet, en anderen die zich nog maar weinig bewust zijn van te voeren „klassenstrijd". Zij kennen den naam, maar hunne oogen zijn niet of maar-weinig geopend voor de werklijkheid, de werkelijk-bestaande klassenstrijd.

De arbeiders van Patrimonium en R. K. Volksbond zijn feitelijk niet anders dan *aanhangsels van het kapitalisme.* Andere arbeiders

staan weer meer *tegenover* dit kapitalisme. De Sociaal-Demokraten zijn heftige *vijanden* van het kapitalisme. Hoe kan men nu hier van *samenwerking* spreken, waar de belangen feitelijk tegenstrijdig zijn! — 'n Feest-dag, trouwens, ingesteld voor niets anders dan: *Verbroedering van heterogene elementen*, kan nu wel misschien heel aardig zijn; wanneer we er de aankondiging van zien gedrukt op 'n strooi-biljet, desnoods op oranje-papier, maar het heeft bij wat nader inzien niet de minste beteekenis. Het is maar tijd-verlies en men bereikt er absoluut niets mee.

Natuurlijk hebben zich nu de S. D. A. P. en de S. B. van het N. A. S. afgescheiden en zullen hunner-zijds de 1 Mei-dag blijven beschouwen als 'n agitatie-dag voor den acht-uren-eisch.

Ondertusschen gaat de S. D. A. P. rustig haar gang met de vak-beweging naar het voetlicht van den bewusten klassenstrijd te trekken.

Nadat Troelstra z'n propaganda-reis in Noord-Holland (West-Friesland) met eenig succes had beloond gezien: enkele organisaties die zich op het standpunt stelden der dubbele aktie, — n. l. te Enkhuizen, Aartswoud, Winkel, Zuid-Scharwoude, — wendde hij zich naar de Friesche heide. De toestanden waren hier meer dan ellendig; de armoede, die er steeds toeneemt, de onherbergzaamheid der oorden, de slechtheid der verkeerswegen. Troelstra bezocht de Bergumer-, Kootster-, en Surhuisterveenster-heiden en sprak den 6^den^ Februari in een schuur op den Surhuisterveensterheide voor 'n geestdriftig publiek om de noodzakelijkheid aan te toonen van 'n heidebond, wat dan ook de oprichting van 'n dergelijke bond tot gevolg had.

Daar het grootste bezwaar voor deze organisatie wel het gemis bleek aan 'n geschikt vergaderiegs-lokaal, vormde zich 'n kommissie tot het ie-zamelen van geld voor de oprichting van 'n volks-gebouw op de heide, waarna de jonge bond, met 70 leden, zicg aansloten bij de S. D. A. P.

In den loop der maand Februari werden voorts nog vijf nieuwe vak-vereenigingen opgericht, waaronder 'n dames-kleêrmakers-organisatie te 's Gravenhage en 'n schoenmakers-organisatie te Amsterdam. Op vijf verschillende plaatsen vestigden zich bovendien nieuwe afdeelingen van bestaande vak-bonden, terwijl te Rotterdam uit eenige vak-vereenigingen 'n Machinisten- en Stokers-bond ontstond.

Te Olmkerk en te Tolbert werden arbeiders-kiesvereenigingen

opgericht, waarvan die te Tolbert zich op het standpunt der S. D. A. P. stelde. En ten slotte werden aan de S. D. A. P. nog zes nieuwe afdeelingen toe-gevoegd: n.l. te Breda, Leiden, Hengeloo, Glanerbrug, Bellingwolde en Middelburg.

Dit zijn dus alles-bij-elkaar reeds 11 à 20 organisaties die alleen in de maand Februari werden opgericht. Stellen we het gemiddeld aantal leden waarmee ze ieder beginnen 30, en het gemiddeld aantal nieuw-opgerichte organisaties per maand eens 15, dan zouden we tegenwoordig, *ongerekend de jaarlijksche leden-aanwas der vak-vereenigingen,* met ongeveer 5500 georganiseerde arbeiders per jaar vooruitgaan: d. i. met ± 0.6 $^0/_0$ per jaar op de geheele arbeiders-bevolking.

Hieronder laat ik 'n berichtje volgen, overgenomen uit de „Sociaal-democraat", dat ons eenig idee geeft — hoewel *onvolkomen*, omdat men de *plaatselijke vereenigingen* achterwege liet — van de sterkte der vak-beweging hier-te-lande.

„Op de jaarvergadering van het Nat. Arb. Secr. werd ook mededeeling gedaan van het aantal stemmen, dat elke vertegenwoordigde bond of afzonderlijke vereeniging uitbracht. Als men in 't oog neemt, dat in het N. A. S. de regel geldt, dat voor elk tweehonderd-tal leden of gedeelten daarvan, één stem wordt uitgebracht, tot 'n maximum van zes stemmen, dan geven de onderstaande cijfers, zooals ze in de vergadering werden voorgelezen, eenig licht over de Hollandsche vak-beweging.

„Typografen-bond 6 stemmen", (dezen zijn voor minstens $^3/_4$ reeds georganiseerd).

„Timmerlieden-bond	6	stemmen."
„Sigarenmakers-bond	6	„
„Wevers- en Spinners-bond	5	„
„Meubelmakers-bond	3	„
„Schildersgezellen-bond	3	„
„Kleermakers-bond	2	„
„Metaalbewerkersbond	2	„
„Behangers-bond	2	„

Wanneer we dus voor elke stem door-el-kaar 200 leden rekenen, dan leveren deze 19 bonden te zamen 9000 aan georganiseerde arbeiders, of ± $^0/_0$ van de geheele arbeiders-bevolking.

Terwijl we dan cijfers zien als: 2.8 $^0/_0$ en 1 $^0/_0$ (van de geheele

arbeiders-bevolking georganiseerd, zien we aan den anderen kant ook de industrieelen zich reeds vereenigen. In den handel trof men reeds lang de *organisatie* aan in den vorm van vennootschappen en maatschappijen. In de industrie is men nog niet zoo ver. We zagen echter 'n tijd geleden reeds 'n begin van organisatie ontstaan bij de diamantslijperspatroons te Amsterdam. En kort-geleden vereenigden zich in Twente (Almeloo) o.a. vier industrieele firma's (de vennootschappen-onder-firma: „Almelosche Stoomspinnerij, Weverij, en Ververij", „Katoen-maatschappij voorheen Gebr. Scholten en Compagnie", „firma H. ten Cate Hzn. en Compagnie" en „firma H. en B. Scholten") tot 'n kleine trust, ten doel hebbende: het beschermen en behartigen van gemeenschappelijke belangen onderling en *tegenover derden, vooral waar die belangen mochten verkort of bedreigd worden.* — Zouden *werkstakingen* of *loonbewegingen* ook soms strijdig zijn met de bedoelde belangen?

Tegen dergelijke vereenigingen zullen de arbeiders, behalve in hunne vakorganisaties, ook in hun stembiljet voor de Kamers van Arbeid 'n wapen vinden. De wet, die op den 1 Februari l.l. in werking is getreden, bepaalt n.l. dat een der zorgen, die aan de Kamers van Arbeid zijn opgedragen, zal zijn: het voorkomen en vereffenen van geschillen over arbeidsaangelegenheden, ook, voor zoover noodig, door te bewerken dat eene scheidsrechterlijke uitspraak tusschen de partijen tot stand kome (art. 2,*d*). Dit laatste doet ze n.l. door 'n *verzoeningsraad* te benoemen, bestaande uit een voorzitter, uit of buiten haar midden te kiezen, en uit een even-getal leden, waarvan de eene helft behoort tot de leden der Kamer, die door de patroons, en de andere helft tot de leden, die door de werklieden zijn gekozen (art 24, 2e al.); waarbij dan tevens bepaald is, dat de voorzitter bij staking van stemmen over zaken (in voltallige of tweede vergadering) 'n beslissende stem heeft (art. 25, 3e en 4e al.)

Wanneer dus de arbeiders goed hun vertegenwoordigers kiezen, dan kunnen deze Kamers van Arbeid voor hen een uitstekend wapen zijn in den ekonomischen strijd.

N.

Over Criminalogie

naar

F. Sundgren.

De criminalogie is in de laatste twintig jaren met grooten ijver beoefend geworden en tengevolge daarvan heeft men ingezien, dat de straf-wetgeving zooals zij zich in de negentiende eeuw ontwikkeld heeft, *te* uitsluitend oog had voor de als misdadig gekenmerkte handeling zelve en tevens de wenschelijkheid uitgesproken van ook rekening te houden met den misdadiger en zijne physische en phychische hoedanigheden, die toch bij het gerechtelijk onderzoek en de bepaling van de straf eene rol van beteekenis dienen te spelen.

Een rationeele klasseficatie der misdadigers is het strategisch uitgangspunt geworden in den strijd der moderne criminalogen tegen de bestaande strafwetten en hunne pogingen het recht-wezen er toe te krijgen, tegenover elken misdadiger, die wetenschappelijke houding aan te nemen, welke voor het vellen van een billijk vonnis noodwendig is. De indeeling, die in den laatsten tijd het grootst aantal aanhangers verkregen heeft, en over welke we hieronder het een en ander zullen mededeelen, is die van proffesser Enrico Ferri, zooals zij ze in zijne *Nuovidri orrizonti del diritto et della procedura penale* heeft neergelegd.

De aristocraat in de misdadigers-wereld is de politieke misdadiger. Lang heeft omtrent hem onder de autoriteiten de grootste oneenigheid geheerscht; het ging zelfs zoover dat sommigen de crimeneele natuur van de politieke misdaad geheel ontkenden. Het probleem schijnt nu echter opgelost, door Lombrozo en Laschi, welke laatste in zijn werk: *Delitto poletico et le revolutione* de bases van de bedoelde misdaden zoekt in de traagheid, die zoowel de organische als de anorganische wereld beheerscht. Met de veel-omvattende naam van *misonisme* heeft Lombrozo reeds het gevoel van haat aangeduid, dat men gestadig weervindt bij die menschen, welke nog geen deel hebben in de beschaving, zooals die zich bij de jongere geslachten openbaart. Van af het kind, dat huilt, wanneer het voor 't naar bed

gaan zijn vertelseltje niet te hooren krijgt, tot aan den professor en andere „op de hoogte van hun tijd staande" mannen die zich vijandig stellen tegenover elke verandering van het reeds-bestaande — overal heerscht het misonisme in zeden, godsdienst, moraal, wetenschap en kunst. Zelfs de geniaalste onderzoeker kan misoneist zijn, kan slechts vasthouden aan de beginselen waar hij voor strijdt zonder in te zien, dat ze mettertijd óok verworpen of gecorrigeerd kunnen worden, zoo goed als hij-zelf dit met de beginselen van anderen heeft gedaan. Ook Spencer hangt deze meening aan, waar hij beweert dat elke afdaling in het verleden een hindernis is op den weg naar de toekomst.

Het instinctieve conservatisme van deze menschensoort heeft tengevolge dat de cultur-historische ontwikkeling slechts traag plaats heeft. En een tweede gevolg ervan is, dat pogingen tot het daarstellen van politieke verbeteringen, die zich in een heftige, gewelddadige vorm voordoen, hoewel al door sommige objectivisten als noodwendig of „in de lucht zittend" gequalificeerd, toch van een juridisch standpunt als misdadig worden beschouwd.

De meest beteekenende vormen, waaronder het bovenbedoelde gevoel van traagheid wordt verstoord, zijn de „revolutie" en de „opstand". Uit de ongelijkheid der benamingen, volgt ook de ongelijkheid der zaken: de eerste komt voort uit een sinds jaren voorbereide diep-liggende oorzaak; de andere uit meer toevallige uiterlijke omstandigheden.

Men moet zich echter niet voorstellen dat waar eene politieke, religieuse of oeconomische beweging ontstaat, het zich dadelijk laat bestemmen in hoeverre er sprake van een revolutie of van een opstand moet wezen. Men kan slechts vermoedens uitspreken en zoolang de beweging voortduurt niets beslissen. De rede hiervan is dat het slechts van de uitkomst afhangt, onder welke categorie het verschijnsel gerangschikt zal worden. Loopt de beweging af in het voordeel van hen, die ze op touw zetten, dan heet ze revolutie — geen opstand; betrof het echter slechts een dweeperig streven naar onnoodige of van beperkt belang zijnde veranderingen, dan werd de beweging onderdrukt en de geschiedenis spreekt van een opstand.

De uitkomst dus, de hoeveelheid van hare aanhangers, wettigt of veroordeelt de politieke beweging — eene louter numerieke eigenschap dus.

Wanneer eene hervorming door een meerderheid met enthousiasme wordt verlangd, stuit ze op het misoneïsme niet af; en dit is

dan een bewijs, dat het geheele voorval geen pathalogische grond onder zich had. En tevens levert dit feit een ander bewijs van meer algemeene strekking n.l.: dat de revolutie, volgens de beginselen der logica geen politieke misdaad genoemd mag worden.

Feitelijk dus: de eerste voorwaarde, waarop een handeling als anti-sociaal, d.w.z. als eene misdaad moet worden opgevat, is dat ze wordt ondernomen door eene minderheid. Hangt eene meerderheid ze aan, dan is er van misdaad niet langer sprake, gaat ze door voor eene normale handeling.

Eene andere klasse van misdadigers zijn de *misdadigers door hartstocht.* Het is gewoonlijk iemand met een volkomen correct verleden achter zich, maar uitgerust met eene overgroote moreele kwetsbaarheid, die onder den indruk van een beleediging zich recht — of liever wraak — verschaffen wil. Bijna waanzinnig geworden door de zucht tot wraak, die door zulk een beleediging in hem ontstaan is, begaat hij bijvoorbeeld een moord. De hartstocht-misdadiger wordt nooit recidivist; zijne misdaad is een volkomen apart staand voorval in zijn leven. Zeker verdienen zulke individuen medelijden, en moet het erkend worden, dat zij na het volbrengen van de daad, voor de samenleving geen gevaar meer opleveren; maar het spreekt van zelf, dat men niet aan ieder de uitoefening van zijn eigen recht kan overlaten, vooral wanneer het blijkt dat dit veelal op zeer bloedige wijze geschiedt.

De derde klasse van misdadigers — volgens de verdeeling van professor Enrico Ferri — zijn de *waanzinnige.* Deze zijn bijna op dezelfde wijze misdadig als een dier, dat schade aanricht. Wel komt het voor dat individuen tot deze klasse behoorend door dezelfde beweegredenen worden geleid als normale menschen, maar gelijktijdig doen zich daarbij toch omstandigheden of verschijnselen voor die, karactiseerend voor de soort, van eene vrij groote afwijking van den vorm blijk geven. De politieke misdadiger is gemakkelijk te herkennen; hetzelfde is het geval met de spontane misdadiger, daar we diens motieven uit de feiten kunnen afleiden, en gewoonlijk kost het ook niet veel moeite om krankzinnigheid te constateeren bij een delinquent, die in de eigenlijke, d.w.z. legitieme beteekenis krankzinnig is. Toch geraken we hier op een terrein waar we dikwijls alle grond voor een positief oordeel missen: we naderen

de misdaad in zijne eigenlijke beteekenis. Om het eigenaardig karacter van die overgangs-vorm te doen kennen vermeldt een bekend criminoloog, Dr. Havelock Ellis, het volgende interresante voorbeeld.

W. T. is een jongen van vijftien jaar, klein, dik met een laag voorhoofd, klein hoofd, waarvan het achterste gedeelte het sterkst ontwikkeld is; zijn voorkomen is gluiperig en het linker-oog is niet geheel normaal. Zijn vader en moeder zijn flinke menschen; een oom stierf in het gasthuis en een tante beging zelfmoord. De jongen leed aan krampen toen hij achttien maanden oud was en leerde eerst laat loopen en spreken; toen hij twaalf jaar oud was kon hij zich-zelve nog niet aankleeden. Op school was hij lui, en wanneer hij bestraft werd erg weerspannig; lezen deed hij tamelijk goed, maar zonder bewustzijn van wat hij las. Zijn meester, een ervaren schoolman, verklaarde nog nooit zoo'n eigenaardigen leerling gehad te hebben. Toch was hij niet bepaald ondeugend. Toen hij de school teneinde geloopen had, wilde de vader, die schoenmaker was, hem in dit vak opleiden. Maar hoeveel moeite er ook gedaan werd, het gelukte hem niet den jongen de eenvoudigste zaken te doen verstaan. Andere jongens hielden hem wel eens voor den gek en hij beklaagde zich er wel eens over dat ook zijn 10-jarig zusje dit deed. Eens dat men hem met dit meisje alleen gelaten had, greep hij plotseling een hamer, die op den grond lag en bracht daarmee het kind een slag toe, die den schedel deed splijten. Daarop verliet hij het huis, en grendelde de deur, zooals hij altijd deed, wanneer hij er niemand achterliet. Ongeveer een uur bleef hij weg en kwam toen doornat van den regen terug. Naar de gevangenis gebracht, toonde hij niet het minste blijk van ontroering. Hij werd — niettegenstaande het protest van velen — tot 10 jaar gevangenisstraf veroordeeld.

Dit is een geval van een abnormaal of gedegenereerd individu, dat zich in een overgangsstadium bevindt tusschen de categoriën: waanzinnige en instinctieve misdadigers.

Een ander voorbeeld:

Juffrouw B., 19 jaar oud, dochter van een officier, wordt beschreven als een groot, sterk meisje van een zeer levendig temperament. Toen ze eenige maanden oud was leed ze aan een hersenontsteking. Als kind vertoonde ze een zeer eigenzinnig karakter; tot op haar achttiende jaar had ze eene volkomen ongemotiveerde neiging allerlei schade aan te richten. Eens nam ze eenige harer kleedingstukken en stak die binnenshuis in brand; toen hare familie

daarop kwam toegeloopen, klapte ze in de handen en riep: „kijk eens, wat een mooi vuurtje;" dikwijls beschadigde ze meubelen, boeken en ander huisraad. Vooral toonde ze veel lust het garen, waarmee boeken zijn ingenaaid, door te knippen zoodat wanneer iemand zulk een boek opnam, het geheel uit elkander viel. Eens hield ze een klein kind langen tijd onder water; en ander keer trachte ze de vrouw, aan wier zorg ze was toevertrouwd, te doen stikken; een gewoonte van haar was zonder eenige aanleiding allerlei kinderen in het huis harer ouders te vereenigen. Hoewel hare opvoeding zoo goed mogelijk was geweest, was ze toch bij andere kinderen ten achter; men beweerde dat ze sexueele abnormaliteiten vertoonde en op elken man, die ze ontmoette verliefd werd. Hare gedachten-gang was helder en samenhangend; meestal beschuldigde ze anderen van de schade, die ze had aangericht. Ze werd naar een predikant gezonden en verbleef daar eenige maanden; eenigszins verbeterd keerde ze van daar terug.

Dit is een geval, waarbij men in de keuze voor de meest geschikte verblijfplaats van dit individu, twijfelen zou tusschen een verbeter-huis en eene gevangenis. Als waarschijnlijke oorzaak tot de moreele abnormaliteit die ze vertoonde ligt de hersenziekte voor de hand. Hoe haar echter te klassificieeren?

(Slot volgt.)

Muziek En Libretto.

„Violanta" Eene Handeling in 2 bedrijven door: Alb. Seidel, muziek van A. D. Loman Jr.

Laat ik alvorens mijn oordeel uit te spreken over deze „Opera" (ondanks de would-be gekozen benaming van „Handeling") eerst verklaren hoeveel ware sympathie ik koester voor de energische doorzetkracht van den jeugdigen Loman, die zich plotseling na een aantal werkzaamheden van zeer uiteenloopenden aard, als componist vertoonde, met het doen verschijnen van

eenige liedekens en bijna onmiddellijk daarop ons een werk van tamelijk omvangrijken arbeid, namelijk een opera, ter beoordeeling voor liet spelen.

Dat, waar Loman dus lof voor toekomt is zijn aangewende werkkracht; laat ons thans even zien waaraan hij dit verbruikte arbeidsvermogen besteedde.

Toen ik het tekstboekje van deze opera inzag, kon ik mijn oogen niet gelooven! Hoe is het mogelijk, dacht ik, dat er onder ons menschen van het einde der negentiende eeuw nog wezens gevonden worden die den moed, het geduld, en de hersenloosheid bezitten om zulk woorden-geploeter in vers-pudding te kneden; hoe is het mogelijk, dacht ik, dat er nog menschen bestaan die, in hun jeugd lezen en schrijven, rekenen, wat aardrijks- en meetkunde geleerd hebben, enfin iets waar in elk geval een zekere hersenwerking voor noodig is, dat die menschen het kunstleven zóó weinig *en* van nabij *en* van verre, gevolgd hebben, om nog op hun allergemakkelijkst gemak te leven en zich te gelooven in den tijd van Marino-Marinelli, Rinaldo-Rinaldini en Rocambolebloedepiek!

Na eenigen tijd van verwondering kwam ik tot een kalme conclusie, en wel tot de volgende:

De heer Seidel die het zoogenaamde libretto van de zoogenaamde Violanta in elkaar geflanst heeft, is eigenlijk een soort van psycholoog! Die heer dacht: „komaan ik zal een opera libretto schrijven, maar welke kant moet ik uit? Welke opera's hebben nu in den laatsten tijd flink succes gehad? *Cavalleria Rusticana* da's één; *Paljas* da's twee; Wagner ook (een beetje) da's drie; wanneer ik nu eens iets dergelijks combineer, dan *moet* het publiek wel in extaze raken!

En toen bracht hij veel hartstocht met bloedgevechten in z'n libretto net als in „Cavalleria", daarbij een nar die een proloog zingt net als in „Paljas" en een koning die op zijn manier feest viert met zijn hovelingen, net als in „Tannhauser"; nu wat Scribe-saus over dit opgewarmde gebakje gegoten en klaar zijn we.

Dat de heer Seidel zoo gedaan heeft als librettist vind ik erg, maar dat een energiek jonge man die een waagstuk gaat ondernemen (want een operaschrijven *is* een waagstuk voor een pasbeginner) zoo verblindt is dat hij al de vieze schande van zulke tooneelliteratuur(?) niet ziet, alleen doordat

hij zijn plan ten uitvoer wil brengen, vind ik treurig, en onverantwoordelijk. Loman heeft naar het schijnt weinig nota genomen van wat Wagner gezegd heeft betreffende den tekst van opera's; want door die geele juffrouw Violanta met hare zich onderling doodstekende minnaars en broeders in een muziek-aureool te plaatsen heeft hij ons weer teruggevoerd naar den tijd vóór Wagner, toen namelijk een „Lucie van Lammermoor", een „Troubadour" een „Favorite" door het publiek geslikt werden, besproeid met den wijn van hun tranenemotie.

In die dagen was de tekst van een opera slechts een *voorwendsel* voor den componist om muziek te maken; heden, in onze dagen, is de tekst voor muziek wel degelijk de *bazis* voor het werk van den toonzetter. Allen ernstige toondichters van dezen tijd hechten evenveel waarde aan de door hen te illustreeren literatuur (al is deze dan ook voor opera's niet van de hoogste orde) als aan de muzikale illustratie zelf, daar de eerste de aanleiding moet zijn voor hun temperamenteelen arbeid. —

Dikwijls had ik voorbeelden daarvan.

De jonge Fransche componist Gustave Charpentier die reeds een zeven of acht jaren geleden zijn thans in de „opéra comique" te Parijs in studie genomen opera „Louise" voltooid had, was reeds dadelijk na de voltooiing van zijn werk, waarvan hij zooals hij steeds doet zelf den tekst schreef, in de gelegenheid gesteld dit voor het voetlicht te zien gebracht, en wel in de Groote Opera te Parijs. Maar herhaalde malen werd hij bij Bertrand en Gailhard (de directeurs) ontboden die hem vele voordeelen beloofden en de schitterendste monteering van zijn werk indien hij op verschillende plaatsen het door hen (en waarschijnlijk ook door het publiek te noemen) gemaakte „excentrieke libretto" wilde corrigeeren; maar steeds weigerde hij ondanks zijn moeielijke finantieele omstandigheden en het verlangen zijn werk opgevoerd te zien. Dit ging zelfs zóóver dat ik hem op zekeren dag met een pakket onder den arm ontmoette; op mijn vraag wat dit pakket inhield antwoordde hij me: Wel, mijn „Louise"! Ik heb haar teruggenomen omdat ze haar willen verminken!"

Hij liet zijn werk weer eenige jaren liggen totdat Carvalho, directeur van de Opera-Comique (nu eenigen tijd geleden gestorven) het werk vroeg en de opvoering beloofde. Zelfs

nu nog kort geleden, verklaarde mij Charpentier dat hij weer plan had zijn werk terug te nemen omdat men hem weer om z'n libretto „kletste" zooals hij zich uitdrukte; thans is de componist zóóver gevorderd dat ik hem onlangs bezig vond zelf de teekening voor de door hem gewenschte decors te maken.

Het libretto voor een opera, of liever de tekst welke dienen moet om een componist gelegenheid te geven deze muzikaal te illustreeren is van zulk een gewicht dat Georges Fragerolle, de componist van „Sphynx", „L'Enfant prodigue" en la „Marche à l'etoile" uit het Chat-Noir-theater te Parijs, wien men gevoegelijk toch kan beschouwen als de kliekjesopeter van de tafel waaraan Massenet en Délibes hun melodieen-diners klaarmaakten, toonzetter van den tienden rang, alleen nog maar aantehooren is als hij muziek schrijft bij zijn eigen geschreven tekst; de liederen die hij bij tekst van anderen schreef zijn gewoonlijk niet te genieten; toen ik hem eens naar de oorzaak van de droogheid van eenige zijner liederen vroeg antwoordde hij me: „omdat die tekst zoo vreemd is"; waarom hebt ge die dan gekozen vroeg ik. „Dikwijls om den dichter ervan pleizier te doen!" antwoordde hij.

Zou Loman ook om iets dergelijks zijn Violantalibretto gekozen hebben?

Er kan nog een andere reden bestaan (en die is geloof ik wel de grondigste) voor de verschijning van dergelijke beschimmelde literatuur die dienen moet om door muziek ondersteund, voor het voetlicht gebracht te worden.

Die reden ligt in het feit dat de musici (en ik spreek hier voornamelijk met het oog op onze landgenooten) zich niet verplicht achten, noch geroepen voelen de evolutieën der nieuwere literatuur te volgen.

Een toonkunstenaar denkt al heel veel gedaan te hebben als hij — buiten zijn muziek om — eens iets lezen gaat. De meesten van hen zijn eenige eeuwen ten achter en verplicht te beginnen met eerst de klassieken te verorberen; zoodoende zijn zij, of ten eenemale onwetend van al wat maar eenigzins op direkt-levende literatuur lijkt, of nog zóó bezig in de 16de en 17de eeuwsche letteren dat Bilderdijk hun al héél modern voorkomt. Onze musici — behoudens een enkele uitzondering — voelen al heel weinig voor de ineensmelting van de kunsten; ze vergeten dat hunne klanken evengoed kleuren, lijnen, gedachten bezitten moeten, als,

dat het Woord van den Dichter, muziek en kleuren en lijnen, de kleuren en lijnen van den schilder klanken en gedachten bevatten; ze vergeten den Eéngalm van de Poezie der kunst.

Toch is het werken voor den toonkunstenaar in de nieuwe voeling van z'n wereldconceptie zooveel minder bezwaarlijk als voor den literator, al is de eerste evengoed blootgesteld aan de horribele peuterbegrippen van z'n z. g. oudere kunstbroeders die den wierook om hun eigen altaartje zoo dik maken dat ze het buiten hen staande, van anderen zichtbare, altijd met een goor-doffen tint zien zonder dat ze rekening meenen te moeten houden met den strijd die *zij* gestreden hebben om dit hun altaartje machtig te kunnen worden. Voor den toonkunstenaar is het vrije werk gemakkelijker omdat z'n arbeid minder brutaal-direkt en positief kritisch den „mensch" aanspreekt die omhem leeft.

Is. Quérido heeft het in z'n heerlijke *Meditaties* zoo ingrijpend schoon over de eenheid der kunsten gezegd en o.a. ook: „Om schilder- en toonkunst te beoefenen, heeft men noodig te zijn een kunstenaar, te voelen met groote inspiraties. Maar de verstandelijke bestanddeelen van observeeren, analyzeeren, doordenken, ineenvlechten en parallellizeeren behoeven volstrekt niet aanwezig te zijn, om een toondicht te scheppen.

Ik zeg met nadruk de verstandelijke zijde, want zeker is er met een schilder en toondichter zonder waarnemingsgeest, zonder gevoelsanalyze en zonder conceptiekracht weinig aan te vangen.

Doch bij de literatuur is buiten de kunst van het woord, buiten de kracht van den stijl, buiten observatie, analyze en conceptie, nog iets anders optredend, en dat is: het onmiddellijke gedachte-uitspreken, zooals dit in de wereld door ieder in meerdere of mindere mate gedaan wordt."

Hieruit valt dus te concludeeren dat de toonkunstenaar wegens de subjectiviteit van zijn uiting, vrijer in zijne bewegingen kan zijn dan de literator wegens de afwezigheid van verschillende factoren die zich bij genen opdringen.

Over het groote werk van dien schitterend begaafden jeugdigen schrijver hoop ik in een der eerstkomende nummers der *Mercure de France*, een studie te schrijven, waarin ik deze meening uitvoeriger kan toelichten. In 't voorbijgaan echter wensch ik te protesteeren tegen de duivelsche brutale en minieme kritiek

van den heer W. Kloos, den grooten dichter, waar tegen reeds de *Telegraaf* zeer scherp en 't *Groene Weekblad* schuchter geprotesteerd hebben. Het protestje van den heer Roosdorp maakt zelfs een zeer komieken indruk, en is niet vrij te pleiten van lafheid. Want als men reeds in een blijkbaar zeer spontane recentie, het boek van Is. Quérido, *een zeldzaam fraai kunstwerk* noemt, als lyrisch prozateur hem de schoonste eigenschappen van Kloos, Van Deyssel en Gorter toekent, en bovendien een reusachtig kunstenaar in hem ziet dan is een, 'n paar weken daarna gemaakte opmerking dat Kloos hem veel te veel als een: „quantité negligeable" beschouwd heeft, in verband met de eerste groote geestdrift, duf en kruipend tegenover den „meester".

* * *

Ik bemerk daar dat ik nog weinig van Loman's werk, de muziek n.l. gezegd heb; het valt me moeilijk dit te doen, want hoewel ik bespeuren kan dat in de doffe toonenreeks waaruit deze partitie bestaat toch nog een zeker talent schuilt dat voorzeker aanmoediging verdient, (mits wat meer in overeenstemming gebracht met de evolutieën van onze voeling) is een beslist oordeel over Loman's muzikale artisticiteit nog niet uit te spreken; daarvoor zit er te weinig inspiratie, te weinig temperament, te weinig melodieuse en symfonische denking in zijn werk. Over die laatste kwaliteiten, die eigenlijk den waren poeet-musicus kenmerken, is niets te zeggen, daar ik zeker ben dat Loman niet zóó „arriéré" in de kunstleving kan zijn om iets te voelen voor toestanden als die welke in zijn gekozen tekst geschetst zijn; de eerste kwaliteit, die van het werkkrachtige talent, is een kwestie van aanleering en energie, die voor de uitoefening van elke kunst noodig is.

De instrumentatie hoe waarlijk knap, en voor een pasbeginner al veelbeteekenend is echter wat voorzichtig; Loman waagt zich niet even om een combinatie van instrumentale klanksonoriteiten in zijn partitie te plaatsen. Evenwel geloof ik toch dat Loman in zijn volgend werk wel goeds op dit gebied kan doen want hij heeft nu gezien dat zijn partitie in elk geval „klinkt".

Dikwijls trof me de naiviteit van den componist, voornamelijk als hij met heel veel gewicht op een gegeven oogenblik in het voorspel, zijn houten blaasinstrumenten een kort thema doet inzetten in $^4/_4$ maat (als ik me niet vergis) dat telkens op

de septime van den toonaard eindigt en welke septime dan aanleiding gevende tot modulatie, dienst doet als onderdominant van een nieuw optredenden toonaard; dit motiefje nu dat in klankopvolging een stukje op den grond gevallen pelgrimsthema uit Tannhauser, en in vorm het Graalmotief uit „Parsifal" gelijkt, heeft Loman maar neergeschreven alsof Wagner nooit bestaan heeft.

Wat ik me niet verklaar is het oudhollandsche liedje met koor in het tweede acte; hoewel de plaats der handeling niet geografisch op het programma is aangegeven, zou ik door de toestanden, costumes, décors en personennamen toch zeggen dat we ons in Italië bevinden. Ik begrijp me niet (zonder de minste realistische tendensmuziek te willen beoogen) hoe die volbloed Italianen aan zulk een lustig hollandsch liedeke komen! Op het melodieuse van het werk, dat vele critici als nogal gelukt beschouwen kom ik later wel eens terug in verband met een opstel over onze Nederlandsche Opera-componisten en librettisten.

* * *

De uitvoering voornamelijk vocaal kan niet anders dan een aanmoediging zijn voor Loman verder te werken in de richting der Nederlandsche opera; de krachten waaruit het gezelschap van Van der Linden bestaat hebben mij bij mijn terugkeer in Nederland na een lange afwezigheid verrast.

Mejuffrouw van Gelder (Violanta) bezit waarlijk veel dramatische kracht en behoudens enkele oogenblikken wanneer haar de te zingen intervallen wat lastig geschreven zijn en haar uitspraak wat onduidelijk wordt, heeft zij vaak een zeer zuivere dictie. Mevr. Tijssen-Bremerkamp (Elvire) heeft een even allerliefst geluid als hare verschijning charmant is; dikwijls deed deze dame mij aan Maguerrite Jahn, thans Mevr. Albers denken, (zonder evenwel de meerdere superioriteit van Mevr. Tijssen uit het oog te verliezen).

De heer Urlus (de Koning) heeft een geluid dat men oogenblikkelijk te Parijs te vergeefs zal zoeken onder de heldentenors. Wanneer hij de routine zou hebben van Van Dyck zou men in Bayreuth geen schooner vertolker voor Lohengrin of Parsifal kunnen bedenken. Den heer Phlippeau die ik thans terug vind als operazanger zag ik liever als voorheen in de concertzaal waar zijn ernstige muzikaliteit meer in 't licht kwam.

Orelio (de Nar) is nog steed

dezelfde zeldzaam toonvaste en onvermoeide zanger van vroeger; zijn actie hoewel nog niet kompleet is wel vooruitgegaan, en begint wat minder op de gewone opera-bombast te gelijken.

Van der Hoek (Antonio) redde zijn hoogst onsympathiek geschreven partij van verveling door zijn wel wat koel maar toch schoon getimbreerd orgaan dat hij ten volle weet te beheerschen.

Eindelijk de heer I. Cauveren (Guido) wiens melodieuse, warmgetinte tenorstem door studie van dictie, een zeer te waardeeren kracht kan zijn, ziedaar de voornaamste vertolkers van Loman's opera.

Hopen we nu maar dat Loman zich niet ontmoedigd voele door het feit dat zijn werk niet lang het affiche zal houden. Het gezegde van Weber om jonge honden en eerste opera's te verdrinken is aanstellerig en onlogisch. In dit geval had Loman, na de voltooiing van zijn opera, moeten gezegd hebben: Ziezoo, nu is mijn eerste opera af, die kan ik dus verscheuren!" Zoodoende zou hij niet geleerd hebben dat: 1e hij voorzichtig moet zijn met kiezen van zijn libretto; 2e hij minder denken moest aan andere componisten; 3e hij minder haastig moest neerschrijven wat hem in de pen komt maar wachten totdat de inspiratie hem alleen doet schrijven.

In het na-operatje „De bruiloft van Jeannette" had ik weer het genoegen Mevr. Engelen-Sewing te hooren. Het speet me dat ik deze zangeres, na haar in zoo langen tijd niet gezien te hebben, in zulk een stemoefening-compositie weer mocht hooren; in elk geval gaf het mij gelegenheid den grooten vooruitgang van haar zang en spel te constateeren en wacht ik eene gelegenheid waarin het te vertolken werk meer in overeenstemming zal zijn met de waarde van de vertolkster.

Andries de Rosa.

Februari '98.

Schilderkunst.

Tentoonstelling.

Op eens — waarom zoo plotseling? — heeft men ontdekt dat Toorop een groot man is. Zoo goed als alle couranten hebben zich ter lofprijzing van hem gezet. Zelfs het hyper-reactionaire „Dagblad" — hoewel naderhand niet kunnende nalaten, schimpend te verklaren, dat Toorop ook kamer-decorateur geworden was, (bij het bericht dat drie portretten van hem in een huis als decoratie zijn aangebracht) sprak van de „goede eigenschappen, die deze schilder met zijne collega's gemeen heeft." Zat het in de snelle opeenvolging van eenige nieuwe teekeningen in den „Haagsche Kunstkring" en de tentoonstelling bij Oldenzeel te Rotterdam of in 't gebrek aan journalistieken stof, dat de „Nieuwe Rotterdammer" twee kolommen over hem vol schreef, de „Wereldkroniek" een nummer aan hem wijdde, en „Elsevier's maandschrift" zijn biografie ten beste gaf? „De Wereldkroniek" was verstandig; in zooverre althans dat de schrijver zich niet aan een kenschetsing van Toorop's werken waagde, maar eenvoudig weg, d. w. z. met de toepasselijke banale termen, 't een en ander omtrent zijn leven mededeelde. Naar hetzelfde beginsel was Zilcken's biografie in „Elsevier" opgezet, alleen had men het daar van de eerste hand — Zilcken heeft Toorop natuurlijk heel collegiaal geinterviewd — wat meer gedetailleerd, en wat poëtischer, o. a. in de tragische mededeeling omtrent dien vroeggestorven, musikalen vriend, en de opsomming van al de jeugdvrienden van den „type javanais". De heer Zilcken of Toorop zelf of de uitgever, hoe men 't nemen wil, had wel voor wat betere — grootere — reproducten mogen zorgen; van de meeste teekeningen is niets overgebleven; waarom dan ook geen gewone zinco's genomen in plaats van die ellendige verslapte steendrukjes? Wat is er weinig terecht gekomen van die drie meisjes-portretten, van die vrouwen op veld! Alleen het in pâte gesneden „Lioba" is mooi gebleven. Haverman heeft zich met zijn Toorop-portret ook niet

overtroffen. 't Lijkt niet en — hoewel als masker bedoeld — mist men er de hals in.

„Pulchri" is sinds eenigen tijd weer bezig met een nieuwe reeks groepen. Haverman, die óók eigenlijk meer exposeert dan zijn produceeren toelaat, nam er deel aan met veel bekends. Verder zag men er weinig bizonders. Een nieuw schilder Zoetelief Tromp stelde men in gelegenheid met een heel partijtje schilderwerk in ééns voor den dag te komen.

Ook de „Haagsche Kunstkring" had 't genoegen drie nieuwe schilders op de tribune te doen verschijnen. Het vormt een climax, dit drietal. De Heer Kramer, — bekend, evenals zijn beide mede-nieuwelingen, door eene vereeniging, waarvan hij voorzitter is — staat nog geheel op het impressionistisch terrein; „bekwaam schilder" een qualificatie, die men zegge wat men wil, toch op de meesten der impressionisten van toepassing is, is hij niet; ook „interessant" kan men hem moeielijk noemen; zijn nietvoldoende bekwaamheid doet hen wel eens een beetje „verven"; zijn in marisjes, corotjes, enzoovoort versufte blik doet hen veelal droog zijn; toch maakte hij wel eens een goede teekening.

De Heer Kriens is iemand, die zijn ei nog niet kwijt heeft kunnen raken; hij twijfelt nog tusschen symboliek en impressionisme. Zijn groote schilderij, die begrafenis, met dat roode kruis op den rug van dien man, laat 't ons weten; de dramatiek ervan is misgeboren symboliek; zijn penseel, dat in een niet ver verwijderde toekomst zeer vaardig zal wezen in 't tot standbrengen van contouren, lyn-symfoniën en bloemstylaties, leed op de ruig- borstelende realiteits-dwang schipbreuk.

De derde, die bij de H. K-. tentoonstelling van onlangs uit den hoek schoot was M. Stuber. Hij werkt fel en onbeschroomd met datgene, waarmee de Heer Kriens het nog niet durft wagen: een naakte hengelaar met als contour een gele lijn er om heen, tanig van kleur, veel bloemen erbij, dood en vlak als een borduur-werkje; — hij heeft met het impressionisme gebroken!

Wanneer komt er nu eens een schilder van de allerjongste generatie die een goed schilderij maakt? Moeten *dit* „nos contemporains" worden?

„Arti" heeft na — ook nog al raar — de portrettententoonstelling van een groot jaar ge-

leden, weer eens wat nieuws: christussen door „bekwame" Duitsche schilders. 't Is misschien erg barbaarsch en zeker ondankbaar tegenover „Decoratieve Kunst", „Jugend" en „Simplissimus" — maar ik kan niet nalaten bij de gedachte aan duitsche schilderkunst, tevens te denken aan het „Lebensmüde", van ik weet niet welken Duitschen professor, dat lang geleden Nederland doorrees en voor een kwartje — duur een geheele „Holl.-teekenmaatschappij" zie je voor twee — te zien was. Men kon er nog een boekje bij krijgen, waar men in lezen kon, tot het hoeveelste regiment de levensmoede „hij" behoorde en dat de dito „zij" „wonderschoon" diende genoemd te worden. De Arti-professors zullen wel een zweempje weg hebben van dit fraais — ik heb ze niet gezien. „Hunne opvatting van het gegeven loopt zeer uiteen" — rapporteerde de Zaterdagsche „Vijzelaer" van het Zuid-Hollandsche dagblad aan zijne lezers; wie er meer van wil weten en mij eens op de vingers wil tikken — (ik meen me te herinneren dat de professors niet *allen* Duitschers waren) — leze dáár; de Vijzelaer gaf een gedetailleerde beschrijving ervan, — de eenige niet-professor behandelde hij 't laatst van de negen — op verzoek van zijne redactie.

De oude Willem Roelofs is in „Pulchri" begraven; „l'artiste" althans, „l'homme" trof dit lot een jaartje geleden in Brussel. 't Is toch altijd treurig dat schacheren met eens menschen laatste overschot, dat opduikelen van zijn laatste snert-stukjes om er geld uit te slaan; maar tevens om de waarde van den schilder door het sanctioneeren van dat werk, voor het nageslacht te verlagen. Maar — we hebben 't over Roelofs. Hij en Blommers zijn er een paar. Van den tweeden rang misschien — maar dan toch met een voorplaats elk.

Slim die schilders toch: voor eenige jaren koopt „Pulchri" een huis aan de Prinsengracht, bederft 't door een groote zaal in den tuin te laten bouwen, zoodat 't nu geen tienduizend gulden meer waard is en gaat 't nu weer verlaten om het huis van den ouden heer van Tienhaven in het Voorhout te betrekken. En die heeren willen nog wel concureeren met den „Haagsche Kunstkring", die twee kamers voor duizend gulden aan de regeering verhuurt!

Tooneel.

De tooneelgebeurtenis van de laatste weken, is de opvoering van „Antigone", het meesterstuk van Sophocles. Over de wenschelijkheid van zulke klassieke stukken op te voeren, was men het niet eens — de autoriteiten ten minste niet — voor het publiek dat vrij voldoende opkwam scheen er niet veel rede tot twijfel te bestaan. Kloos, die ook beschouwd wordt als een autoriteit op tooneelgebied, waarschijnlijk omdat hij het dozijn Sophocles vertalingen nog met eene vermeerderde — was er erg voor; Duse, iemand, wie men in elk geval niet verwijten kan met de practijk van de planken onbekend te wezen, scheen er ook voor te wezen en verklaarde van nu af alleen maar in het klassieke te willen optreden. Anderen daarentegen meenden, dat zulke dingen niet meer van onze tijd waren en wij er ons niet meer in konden denken. Dat ze niet in alle opzichten aan de tegenwoordige eischen voldoen, blijkt wel uit de besnoeiïng, die ze bij het pasklaar maken altijd ondergaan. Een ander gezichtspunt nog is dit: zijn onze acteurs wel in staat een klassieke rol op bevredigende wijze te spelen? Men kan zich voorstellen dat iemand, die heel goed in een stuk van Ibsen is, van de kleinste mooiïgheidjes daarin weet gebruik te maken, niet de minste notie heeft van de vertolking van een oude Grieken-rol. Dat er een niet of moeilijk te verbloemen predeispoditie ook voor acteurs bestaat — voor zangers erkent men dit algemeen — bleek onder andere al heel treffend toen het „Theatre de l'oeuvre" twee jaar geleden hier eene opvoering gaf. De Heer Lugné Poe is als acteur in moderne realistische stukken uitstekend; en ook enkele van zijne mede-spelers zijn dit; niettegenstaande al het foutieve, dat er in hun spel op te merken viel, bleek dit ook toen allerduidelijkst; maar omdat hij-zelf en zijne medewerkers, onder zijn invloed, zich in het hoofd hebben gezet dat zij de Maeterlinck-vertolkers bij uitnemendheid zijn, vonden zij het ook noodig dit in een zeer on-Maeterlinck'sch stuk, n.l. „Le Pardon" van Jules Lemaitre te doen blijken; Poe en de actrice met wie hij de behoefte van een pardon deelde, vonden het goed — of deden ze het uit kracht der gewoonte, — al die truejes te pas te brengen, die bij den spookachtigen

Maeterlinck op hun plaats zijn: het was een verdwaasd elkander aanstaren, een wegzinken in mijmeringen, een tersluiks omkijken, zonder einde; en zoo zag men hier hoe de mystieke tooneelspeler door den realistischen heen kwam kijken — en dit, waarschijnlijk, geheel of bijna onbewust. Zéér aannemelijk is 't dus dat die moderne tooneelspeler, die bovendien een modern mensch is, door de klassieke figuur, die hij te verbeelden heeft, zichtbaar is.

Als altijd liet ook bij de „Antigone" het decor veel te wenschen over. Wanneer zal men toch eens gaan inzien dat voor het monteeren van een tooneel, behalve handigheid, ook ingenieuze smaak noodig is, die zich bewust is van de noodzakelijkheid eener verwantschap tusschen het decor-zelf en de kleur en karakter van de personen, die het zullen stoffeeren. Een tooneel moet een schilderij zijn; maar een schilderij dan, dat met allerlei kunst- en vlieg-middeltjes alleen berekend, of effect, is tot stand gebracht. Ik ben overtuigd dat de tooneeldirecties nog totaal onbekend zijn met de decoratieve geheimpjes, die schilders er op na houden, en die, door de brutaliteit waarmee ze de oogen bedriegen, juist van zoo groote practische waarde zijn. Er moest aan elk tooneelgezelschap naast den eigenlijken decorateur een jong goed schilder verbonden zijn, naar wiens smaak en met wiens artistieke hulp het monteeren van het tooneel plaats had; er loopen er nog heel wat rond, die 't gaarne zouden doen en het geld dat ze er mee verdienden, wel waard zijn.

Een ander oud — een oud-Hindoesch — tooneelstuk „Het leemen Wagentje" is door den Heer Seidel voor het tooneel bewerkt. Of het er goed afgekomen is? Men is in de gelegenheid het te constateeren want behalve de Duitsche text die den Heer Seidel tot bron strekte, is er nu ook bij Versluys eene vertaling van verschenen door den Heer J. Ph. Vogel. In Parijs heeft het stuk als „Le chariot de terre cuite" heel wat succes gehad: het is tenminste herhaaldelijk opgevoerd. Het is dan ook een feit, dat afgezien van de eigenlijke tooneelverdiensten, het bijwonen van zulk een exotische vertooning, toch altijd aanbeveling verdient — al is 't een stuk dat bij de lectuur glad-af vervelend is: we zien daar immers voor ons verschijnen een misschien wel wat poppekast-achtige, maar toch altijd geheel nieuwe wereld van op zijn Hindoesch uitgedoschte menschen in een ceromonieel, dat zóó oneindig ver van ons werkelijke en ons tooneelleven afligt, dat onze aandacht er noodwendig door moet worden geboeid.

„Le Chemineau" van Jean Richepin werd nog eens op de planken gebracht! Ook al weer een stuk, dat waarachtig niet slecht in tendenz en technische constructie, toch als tooneelwerk één groote inconsequentie is. De „Chimineau", de dwaler, die de halve wereld rondgeloopen heeft, een cosmopolitische barrevoeter is, ook in zijne liefde — een amouretje heeft met een landmeisje en lang daarna, met de vracht zijner bereisdheid: het zand der Sahara, de rotsen der Himaylaja, de diamanten van de Kaap, aan zijne voetzolen, toevallig — hij weet het zelf niet eens — het dorpje zijner liefde weer eens binnenloopt — en dat alles op de 20 vierkante meter van een Amsterdamsch tooneel!

F. Cs.

Boekbeoordeeling.

KINDEREN door F. ROOSDORP.
S. L. VAN LOOY te Amsterdam 1898.

Vrij onbeteekenend mogen de negen stukjes, die dit boekje — deze 79 bladzijden — bevat, worden genoemd. Het is proza en poëzie. Het proza maakt zich minder aanbevelenswaardig door de volkomen noodelooze en geheel onverklaarbare eigenschappen zijner rythmiek. De korte, bijna gelijk-lange zinnetjes, binden den lezer aan eene regelmaat van toon en niet-toon, die daar dit zoo vaag geschiedt dat men eerst na de bemerking van enkele door een komma afgekorte woorden tot de aanwezigheid ervan besluit, aan elk der schetsjes een weeke enerveerende onnoozelheid verschaft.

Koket, Meepie, Bij de kist, zijn door een vroegere publicatie reeds bekend. *Maneschijn* is een gedichtje, waarin rijmen als: oogenpaar — elkaar, gesust — rust; in de tweede strofe vindt men eene hevige verstoring der welluidendheid door de rijming van *breidt* en *spreidt*, elders dan aan het eind van een vers-regel.

Het navolgende zij hier overgeschreven:

Op 't kleedje, bleek en kil
Rust roereloos gevouwen
Het rozig handenpaar
Doorvloeid van manegrauwen.

Zoo licht op 't reine bedje
Het sneeuwe-kindje koud
En staart er met zijn oogjes
Den hemel in van goud.

Men zie, wat de eene schrijver waagt, zoo de andere te kritiseeren nalaat.

Ook de overige poëzie is vrij slecht. Men kan verklaren, dat in *Maneschijn* en in *Verlangen* geen enkel niet-banaal rijm voorkomt.

In het slot van *Afscheid*, proza nu weer, merkt men op eens drie-maal achtereen een weglating van 't bepalend lidwoord op: een kunstje door een ander realistisch schrijver wel eens systematisch toegepast.

Het laatste, wat grootere schetsje *Kennismaking* is het beste van de negen; 't komt deze psychologische waarheid aangenaam tegemoet: waar gelijkjarige kinderen samenzijn is het meisje den jongen de meester.

De Historie van Floris en Blanchefloer, door H. J. Boeken. S. L. van Looy. Amsterdam 1898.

Eenig ontzag dwingen deze circa honderd en vijftig verzen af door hunne menigte altijd een correcte maat en veelal een goede niet al te hevig op het regel-eind neer-bonkende maat medevoert. Toch is het nut van dezen dicht-arbeid moeilijk in te zien; mooi is het boek namelijk geen oogenblik en om aangenaam te lezen of boeiend te zijn — daartoe deed de noodzaak van te rijmen te veel noodeloos detailleerende tusschenbeschrijvingen ontstaan.

Dit ten bewijze en als proeve diene vers 10 van het eerste hoofdstuk:

En niet te liegen hoefden zij haar smarte
Wat was er droever dan de wetenschap
Van 't eenzaam dolend meisje in de verte?
En zij geleiden hem met wankelen stap
Van achter het huis uit langs de breede trap
Die van bordes en gallerij in gloeiing
Trage ten tuin leidt, waar niet voor de grap
Maar tot des knaaps fell' foltering en vernooiing
Het graf-gesteente stond, 't gruwbaar-liegend mooiding.

Het „wetenschap" van den tweeden regel doet hier de knaap, die volstaan kon met geleid te worden naar den tuin, „met wankele stap gaan, van achter het huis uit, langs de breede trap", waaraan dan nog een bordes en een gallerij; dingen alle, waarvoor niet de geringste belangstelling kan worden gevraagd. Aan het zelfde „wetenschap" danken we verder het akelige „voor de grap"; aan de gallerij, die toch iets moest zijn en dus „in glooiing" was, het wonderlijke „vernooiing" en het ellendige „mooi ding".

Het spijt ons, dat er nu ook weer in dit een boek verscheen dat bij den oordeelloozen lezer zijn onbekendheid met 't verschil tusschen gedichten-maken en dichter-zijn, versterken zal.

De School der Poëzie door H. Gorter.
Amsterdam 1897. W. Versluijs.

Eene *Inleiding* wekt eenige verzachting in den indruk van dit om zijne didactische waarde veel-beteekenende boek.

Didactisch: de uitgave ervan beduidt eene volkomen afwezigheid van vers-gevoel bij den schrijver en — bij hem óók — een brutaal vertrouwen deze te vinden bij het publiek; verder maakt het voor anderen de leer kenbaar, dat nu ook de laatste van de eenmaal vallende Nieuwe-Gids-dichters, gevallen is.

Verzachtend werd de *Inleiding* genoemd, omdat ze in de woorden: „De Nederlandsche poëzie van na 1880 nam haar voorbeelden in de Engelsche poëzie van het begin dezer eeuw" de half-verholen bekentenis bevat, dat Gorter-zelf, bijvoorbeeld, Keats vertaalde (in Balder's zang uit *Mei*) en Verwey o.a. vertalingen van Shelley voor eigen werk gaf;

met inachtname van sociale bedenkingen, de dood van de „Nieuwe Gids" aankondigt

en bescheiden is, waar de Tollensche titel „De school der poëzie" wordt verklaard.

Het didactische, het school-zijn, nemen wij echter in eene richting, omgekeerd aan die door den schrijver bedoeld; hij denkt aan eene opgang van burgerlijk naar gemeenschappelijk; wij nemen aan eene nedergang van dichterlijk naar banaal-verstandelijk.

Het schijnt ons, dat deze laatste eene juiste opvatting is; wij meenen dit in het navolgende te bewijzen — voor die enkelen, die voor schoonheidsbewijzen toegankelijk zijn.

Het boek bevat Gorter's beste werk: de als „Verzen" gepubliceerde poëzie.

Het bevat ook zijn minder, daaraanvolgend werk: een reeks sonnetten, overgedrukt uit de „Nieuwe Gids", een overvloed van ondicht door een enkel plekje van dichterlijkheid gebroken.

Één regeltje is goed:

Ik ruik iets jongs en iets schoons in de bosschen
En, o, schoon meisje, toch zijt gij 't niet.

Aan het einde dier reeks staat, als ware 't van een ander heel goed dichter, het volkomene, door alle regels heen zoo melodieuse: „Aan Zee".

Het boek bevat ten derde: de Spinoza-gedichten, ingeleid reeds door „Spinoza's leer" uit het „Tweemaandelijksch Tijdschrift" dat — zoo wonderlijk — na een latijnsche regel op eens „Is God" vertoont en dan weer in latijn voortgaat.

Van de Spinoza-poëzie geven we hier een beeld:

Rijmen er uit zijn:

verandert — wandert (voor *wandelt*); deelen — verschelen (voor *verschil*); kennen — enne (voor *en*); rennen — tennen (voor ?); omvangt — omspangt (voor ?).

Een gedeelte er uit is:

.... de geest ligt gevangen in den kluister
van 't vreemde, en zal zich daar niet aan wennen.
Daar de eenige kracht in de gedachte is
U te verstaan, o allergrootste sire
en poëzie de kracht is van gedachten
kan poëzie in uw gedachte slechts tieren
denkt de dichter in uw gelijkenis.

Men ziet toch hoe deze verzen in hun kunstmatig bestaan geheel voortkomen uit 't rijm? Men weet toch dat dit 't groote gebrek is altijd van den niet-dichter, die voor een „gelegenheid" gedichten maakt? En dat dit is het stelsel van „De gedichten van den schoolmeester" en dáár tot kortswijl werd?

Naast dit — den tegenwoordigen Gorter doende kennen — stae nu een omschrijving, een lijdzaam volgen van al de fraaie dichtfiguren, waaruit het „Mijn liefste was dood" bestaat. Voor de enkelen, die

te spreken zijn over dicht-mooi, zal deze parallel de waarde hebben van een bewijs voor wat hier boven werd gezegd.

Na het begin

Mijn liefste was dood
Toen ben ik gegaan, enz.

is de ophef van den met 't woord „veel" verrijkten regel:

Ik heb véél gevonden

mooi.

Dan volgt na eenige goedrijmende, niet te diep onder de hier aangegeven schoonheids-culminaties staande regelen, het in sidderend meelij uitgekrijschte „koud" van

Te koud was 't.

In sneller tempo dan, een gedeelte dat in lengte van regelen en tempo tevens, een climax is

. . . . het heeft geraakt
het heeft geknetterd, het heeft de vonken
doen springen en lonken
het vuur heeft sissend het hout gekust
als kleine meisjes —

Het climax-hoogte-punt is bereikt; een neerval tot de maat en regellengte van „het heeft gerookt" volgt:

Het is gebluscht.

Het zelfde in

om te roepen de dagschuwe
nachtzieke schaduwe
haar ziel, die bij de wachtvuren
wachtte de nachturen —
of ze nog levend was
om te rakelen in de asch
om te lokken uit de lucht
Of ze soms daarin was gevlucht.

In het tweede gedeelte van het gedicht (deze verdeeling komt niet in de eerste uitgave voor) de geluidsversterking van „elkaar"; het innig-verlangende van „Waar is uw gezicht" en de gemodificeerde duplicatie daarvan in:

zult ge nu komen?

Een mooie gedachte, geholpen door goede klank in

.... aan hun groene toomen
en trensen schudden al de waterstroomen

Dan opeens dit, meer verscherpt in het ook visionair mooie, in zijn maat-verandering een stilstand in het gedicht zijnde:

Groene ruiters gaan in draf
rappe halfklinkers hoogten af
avondhoogten. —

waarvan weer de verdubbeling in:

Groene jachtstoeten rijden op
zwaar-bestamden heuveltop
in de hoogte.

Het vervolgen der versgang, iets scherper gerythmeerd en daardoor de rit der voorgaande ruiters doende navoelen, in:

Ze blazen daar hoog hun koperen klaroenen
Groene vaandels enz.

Uit het:

de wereld lavend
Gaan zon en avond.

volgt in gevoels-volheid het:

dood, o, dood.

De volkomen geworden rust in dit „dood, o, dood, reeds voorgeproefd vindt men in:

De ruiters zijn naar huis gekomen
Elk naar zijn slot, enz.

In het derde gedeelte: het fraaie versbouwsel, de melodie der, niet in dood opvolgen gelijke, maar in complicatie van verschillend geconstrueerde aanroepingen varieerende vers-regels:

dat jonge kindje, die jonge bloem
die ochtendwolk, die nachteroem enz.

En aan het einde alleen, die vier regels, foutief, door het stopwoord „wereldvlucht".

Dit is een goed gedicht; alleen over een goed gedicht is zóó te schrijven.

Ook in een betere toekomst zal men van deze meening zijn; en de monotonie van deze Spinozistische gedichten, die hun gelijke alleen vinden in Verwey's „Van de liefde die vriendschap heet", verwerpen.

Ed. V.

Tijdschriften.

TWEEMAANDELIJKSCH TIJDSCHRIFT,
JAN. '98 IVe Jaarg. 2^{e} Afl.

Van Marcellus Emants bevat dit tijdschrift een lange novelle: *Vijftig* met de beschrijving van eene verhouding tusschen man en vrouw, zooals die door een eenzijdige wetgeving bijna noodzakelijk gemaakt, in de kringen der rijken veel voorkomend, ons uit het leven-zelf bekend is en dus niet met zoovele en zoo waardelooze woorden behoeft te worden naverteld.

Een vervolg van *De Friesche Kleiboer* door T. J. de Boer, dat minder halfslachtig zou wezen, wanneer 't wat méér kritisch was.

Zoo de dichters van Nederland waren allen van even groote waarde als de Heer Boutens, dan zou daar de quantiteit aan dichterlijkheid eene vergoeding wezen voor de niet zeer hoog gaande qualiteit. Er zijn in Nederland weinig goede dichters. Men zie het bewustzijn van dit feit ook in Van Deyssel's woorden:

„. . . . als hij daar, te midden van zooveel hulpeloos en waardeloos „werk, regels ziet, verzen, die zijn aandacht blij kan doorproeven."

Ook deze waarde-schatting uit Van Deyssel's *Inleiding* komt voor, waar te zijn:

„In *Koel bed-zilverwijd* heeft de dichter een weemoedsentiment, „even waardevol misschien als dat van Verlaine en zeker als de „niet-hybridische weemoed van Heine's beste werk.

Maar men late zich niet misleiden. Verlaine — nu dood en te hoog geëerd — was bij lange niet de beste zijner tijdgenooten. Tristan Corbière, Rimbaud, Lautréamont gaan hem verre voor. En zoo het uitnemend-fraaie „Wist ihr wohl warum der Sarg" eenig is in de wereld-litteratuur; 't is 't ook in Heine's verzamelde werken.

Het in het „*T. T.*" opgenomen gedicht mag men veronderstellen uit de geheele nog te verschijnen*) bundel het beste te zijn; maar ook al komen in Boutens' andere gedichten nóg meer saamgerijmde verzen voor, toch zal hij voor ons kunnen blijven een goed dichter.

Albert Verwey heeft 't over den dichter Herman Dullaert, die ook schilderde; hij beschrijft hem in eenige bladzijden en citeert een aantal zijner onbeteekenende verzen. Die van Verwey zelf schijnen wat méér dan hij gewoonlijk levert. In *Nieuwe Tuin* en vooral in *Slotpark* zorgt hij met ijver — het „drietánd" is daar de eenige fout — voor rijm en maat; een goed middel voor slechte dichters, die dragelijk werk willen leveren.

Uit dit en voorgaande gedeelten van het *Kruisdrama* van André Jolles leide men de bewerking af, dat zoo deze dichter vroeger al

---

*) Het fraaie bundeltje is sinds verschenen; en er komen — integendeel — gedichten in voor die beter zijn dan het genoemde; het is geheel vol van goede impressionistische poëzie die in den bloeitijd van de Vr. G. mooi geweest zou zijn, — nu wonder — mooi is — en aan die bloeitijd ook is ontleend: „een lied van Oenone" bijvoorbeeld is eene navolging van Balder's zang uit Mei; óók andere gedichten hebben overeenkomsten met Gorter en een enkele keer eens met Van Eeden.

zeer goed schreef, ook voor hem de goede tijd voorbij schijnt te wezen.

In meer volledige overgave aan de wiegeling der rythmiek gaat het *Liedje aan Zee* van A. S. D. W. hooger dan de sonnetten van de Vooys; het is het beste stukje dichterlijkheid van deze geheele aflevering.

Twee boekbeoordeelingen van Verwey en een *Anti*-kritiek van Van der Goes sluiten deze.

DE NIEUWE GIDS. Februari-aflevering.

Zes-en-twintig bladzijden gevuld met vertalingen — blijk van productiviteit. Jac. van Looy schijnt minder áángewezen de vertaling te leveren van het myterieuse Macbeth; negentien bladzijden zijn van hem; Boeken met 7 bladzijden van Dante.

In een litteraire kroniek heeft Kloos het van de hoogte zijner meerjarigheid over twee jonge schrijvers: André Jolles en Is. Querido. Hij wijdt lang uit over Jolles, vergeet dat deze eenmaal toch een goed dichter was — en tergt in de bondigheid van zijn oordeel den ander, schrijver van een zeer goed boek, het beste wellicht dat in de laatste jaren in Nederland verscheen. Jolles' verzen beschuldigt hij o.a. niet te hebben het „geheimzinnige, hem-zelf onverklaarbare bewegen der ziel". Weinig geheimzinnig óók, Verweysch in hunne waardeloosheid zijn zijne eigene Adoratie-sonnetten; zóó geheel — overigens waardeerbare — techniek en vers-verstand dat het een heer Roosdorp in „Troost" dadelijk gelukt hem — behoudens eenige smakeloosheid in 't rijm — te evenaren.

Een novelle van Hora Adama.

„Najaar", een sonnet van Edw. B. Koster — zie van Deyssel's Verzamelde Opstellen."

DE NIEUWE GIDS. Maart-aflevering.

Één saaiheid strekt zich uit over de gedichten van G. C. van 't Hoog, Kloos en Edw. B. Koster — wèl karacteristiek voor de Nieuwe-Gids-ontaarding, dat deze drie in dezelfde onbeteekenendheid moeten worden vereend.

Aan vertalingen nu drie: Macbeth, en Divana Commedia worden voortgezet — Cyrano de Bergerac (door Kloos) begonnen.

Behalve dit het vervolg van de novelle „Aan de Geelkerker plas" door J. Hora Adama.

TWEEMAANDELIJKSCH TIJDSCHRIFT.
Vierde Afl. Vierde Jaarg.

In „Schoonen Schijn" zinkt Albert Verwey, na een oogenblik van hierboven aangeteekend opleven tot meerdere frischheid tot zijn, nu al jaren oude, dorheid terug.

Onder het overige geeft dit tijdschrift een belangrijk artikel met een stevige tendens erin, over „De gedwongen winkelnering en de huis-industrie in Noord-Brabant" van Is. P. de Vooys; iemand, van wien vroeger ook eenige goede gedichten werden gepubliceerd.

ED. V.

DE ARBEID

EEN MAANDSCHRIFT ONDER REDACTIE VAN

EDUARD VERBURGH

1e Jaargang 1898. — Aflevering 2.

UITGAVE VAN ARTHUR VAN DER STEMPEL TE AMSTERDAM

Aan „de Nieuwe Gids".

Tegen deze Lombroso- en Nordau-menschen is onze vijandschap gericht met kracht.

Zij zijen — buit onzer vervolgingen
prooi onzer verstoornissen.

O, schoone prooi! Der eeuwen ongerechtigheid heeft zich vereend in hen. Voor onze oogen staan zij: beelden van schuldigheden zwaar beladen.

Diep gewroken zij aan deze kinderen der vaderen schuld.

Met de beleediging dezer woorden zijen zij gewekt uit hunnen slaap, en gedwongen op te zien in ons vijandelijk oog.

Achter ons staan legeren, — in die feitelijkheid, waarvan de hechtenis in de visioenairiteit der dichteroogen ligt. Zij luisteren — en hunne lippen bewegen in aandacht naar de klankwendigen van onzen mond, sprekende

eerstens voor de schoonheid
tweedens voor het recht.

Wij verwinnen.

O, Jager, kéér dan, buit in kalme handen, tot uwen rust.

Ed. Verburgh.

De synthese van het begrip der Gelijkwaardigheid.

door

Ed. Verburgh.

ij zijn als leidend een leven afzonderlijk, maar vereend
om den meester: het lijf; als
blaffende honden
zingende vogelen
snelle ree en
witte duif.
Deze, die als bloemen zijn, lijken vereend op ééne stam: het lijf.
Het is een vreemde plant, waarop bloeien zouden gelijkelijk
roode rozen
witte lelien
blauwe korenbloem
geurende jasmijn,
en alsof de stam wortelt in den romp en takken gaan, die brengen bloemen
naar de handen
naar de oogen
naar de mond.

Takken van boomen zijn als beken, die vervoeren kleur van bloemen en kransen; in kiemvorm gaat het rood, dier bloemen naar den top door 't binnenste der steel;
zóó ook gaan door 't lijf, door de witte vleeschvorm, als beken, die dragen het wezen der organen, die als bloemen zijn
tot het hart, de stap-regelende klopping
tot de mond, de helle stem

tot de landen, de vriendelijke groet

tot de oogen, de toorn, de vreugden, en alle ziels-stemmingen, die zijn als wisseling van dag en nacht, als wisseling van kleur-belichting: in vreugde rijst een roode zon; in kalmte en verstandsregeling is de zonne wit; in droefenis, is zwart het licht, als 't licht der nachten.

Als lag zooeven in het witte vleeschlijf het beeld van 't luipaard
met manen op
en pooten strak
voor den afgrond.

als beeld uit tooverlantaarn, op vorm van ander beeld,
zóó ligt nu in 't lijf, volgend zijn vormen,

als wortels vormen de ronding van plant gevulde pot
de vreemde boom, bloeiend en bloemend, veelvormig in vorm en kleur.

In de liefelijkheid der vrouw, en hare liefde zelf,
ligt een groote wilde macht, zoo deze wordt gewond.
Zooals in tijgerin
ligt de groot-wreede kracht, als aan hare welpen, die hare eigene vormen in liefelijkheid zijn, wordt gedeerd.

Zóó, als een toornig man, wonend in licht zonnelandhuis
ligt in het lijf een macht, donkerdreigend tegen de witheid der buiten-vormen.

't Vleesch is een graf, waar dreigende dood in ligt;
is een golf van wild water, overstroomend in zwartheid 't land in donkeren nacht.

Dit is in 't lijf de stier, die men rondleidt door de straten, met kransen getooid.

Hebt ge gezien wel, 't vreemde in die vorm: die breede vleeschplooien vereenend tot zwaren nek, buigende loom als te groot van kracht in deze beweging; en daarom heen de luchtigheid der bloemenkrans?

Was dit niet vreemd als uit kind de zware mannestem? Was niet moeilijk de vereening dier twee, zóó dat stilstond de ziel in verwondering, als stilstand der zon aan de buiging der dag.

Stond niet stil de ziel, als voor hoogen muur, onoverkomelijk, bij deze vereening:

het kind en de mannestem
de luchtige kleur en vorm en de zware nek?

En zoo nu ook, is in bekoorlijke verwondering het lijf een krans van liefelijkheid en daaraan vereend — de loomdrukkende kracht, die is als zwarte rivier van kalm regenend water, dat zijn werk van vernieling doet, ongemerkt in den nacht.

En nu:
een rivier, die vreeselijk is in hare stormen, leidt men zorgelijk in ander bed, zooals een moeder leidt zorgelijk de ziel van 't kind, waarin
als kronkelende brandlijnen van uitgestrooid kruit
als lichtbogen van illuminatie
het helle jonge leven gaat;
zóó zal men leiden het lijf met zijn tooiïngen
van roode lippen
helle oogen
witte handen
met zijn dreigingen
van roode bloedfontein en
zwarte rivier van kracht.

Want:
een vogel leeft in 't woud, wetend
de takken van zijn nest
de velden van zijn eten
de beken van zijn drinken
een kind leeft in het vaderhuis wetend
de liefde in zijn moeder
bescherming in zijn vader
zóó
als dwalende vogel in de luchten, wien gegeven is de lucht tot vleugelvlugheid, de boom tot rust
leeft het lijf in de dagen, wier boog mèt de zon, de aarde het dagleven geeft, zijnde daarin de bezitter zelf, gevende zijne tooiïngen
Het heelal is een wisseling; als gierigaard, stapelend goud op het goude, neemt de dag de dingen in den avond; de dag die in den morgenstond.

En daar het lijf is in de dag, zelf een zonnebol, zoo is wat de dag genomen heeft, gegeven aan 't lijf en wat de nacht genomen heeft, ontnomen aan het lijf:
het lijf heeft de maatslag van zijn kloppend hart en 't zal doen gaan zijne voeten sporend over de velden, gelijkelijk;
het lijf heeft de luidende stem, en 't zal zenden ze tot de welving der lucht;
het lijf heeft de witheid zijner handen en 't zal ze doen wenken en wijzen tot den komenden dag;
zoo gebruiken, als in marteling, wat hem gegeven is, zooals in oude stad, gebruikt in verkrachting de man, wat hem gegeven is voor geld: het lijf der vrouw.
't Lijf is genômen, zelf een witte zon, door 't licht der dagen, de zonneboog; en de landen, die aller dagen zijn, zijn de velden zijner bewegingen:
zij zullen voelen de sporing zijner schrijdende voeten
en de lichten, die der zonne zijn, zullen voelen de trilling zijner luidende mond;

En de verre duinen, die der zeëe-wateren zijn, de zonning, de spiegeling der zonnestralen, zullen zien, als wappering van witte vlaggen, de wenking zijner handen.

In kinderleven is in elken dag, op 't zelfde uur het gaan naar school
in vlucht van duiven is op 't zelfde uur, de neerdaling tot den etensbak.

Daar de zielen, zijn als deze, als uitgangspunten van klepperende vogelen, de verlangens, die gaan tot één enkel punt; zoo zullen de ziels-verlangens gaan als ze een vlucht van ziels-vogelen, tot de dingen in grootheid der dag-

de vlakke landen
de helle zon
de duinen, golvend tot aan den horizont.

Als strijders der oudheid voelen ze eerst leven, midden in 't wild gevecht, zooals kleppering van vogelwiek komt eerst in giering van stormen;
zóó wordt het lijf eerst bewegings-sieraad als 't is in den dag,

in de velden
in het zonnelicht
in de plooiing der duinenrij

waar gaan kan de trompet zijner stem, en bewegen de sporing zijner voeten.

Het is de siersel-vulling der dagenboog, zooals siersel en vulling van grasperk is, het vlugge hert

Bij het orgel komt uit elke pijp muziek, meegaand met de ééne melodie; zoo is elk levenslijf een siersel in het leven, een veelheid sierende een eenheid:
veel stappen in geluidsvloed uitbrekend
veel stemmen makend één galmend koor
veel handen, wenkende, als wappering van witte vlag.
Dit is de vereening, waarvoor stond de ziel in verwondering
als stilstand der zon in den dag.

Zóò is het leven, het bestaan der vereende menschlijven.
een veelstemmig koor waar elke stem geeft in lijnen zijn geluid,
een veelhuizige stad, waar elk huis geeft in kronkeling
kolommen rook aan de lucht
En dit begeleid
als begeleid wordt door vaste stapklank de wemeling in
tonen van muziek
door de klop der harten, die de maatslag is der voortschrijdende voet, zal vormen de gang der dagen, het komen uit den Oosten, het dalen tot de West.

Van Christus ontvangt een man vijf wonden in borst, handen en voet, bij lang denken aan hem;
mêe gaat het hoofd in de maat der muziek bij aandachtig luisteren.
zóó,
zullen de lijnen die zijn in de gelijkheid der dagen, wier leven is dáàr
als in 't water is de levensmogelijkheid der visch;
als de mogelijkheid der liefde is in tegenstelling van man en vrouw
als ontvangen in diepen afdruk, de stempel van gelijkheid der dag.
Het is 't meêbewegen in de natuur-dadigheid
oogen zien op tot de beweging der zon in eene boog
handen bewegen meê in de klimming en daling aan de koepel der hemelen
en stemmen

als 't „hei, hei" nagezonden, aan een, die heengaat, maar terugkomen moet,
worden nagezonden tot 't rood en goud, brandend boven de zee.

Weet ge wel, dat wie één dag, eet en slaapt en loopt buiten op het land in zonneschijn en alles wat door de zon genomen is, dat aan dien, worden luchtiger deze levensdaden, die in kameren zijn zwaar en bijna onrein. Dit is, daar de natuur:
de hooge zon reizende eenzaam zijn langen weg
de wijde landen, plooiende tot duinen
en 't woud en de verre eenzame zee,
en al datgene, waarvan de vereening genoemd wordt heelal of natuur, het lijf genomen heeft in zich op, zooals meeneemt in zijne strooming de rivier een klein schip; en dat maakt lichter en kleiner de levensdagen, het eten en drinken en 't bewegen,
zooals voor 't kind 't eten lichter is met als tafel de schoot der moeder, die is, in het leven, der grooten, waar het buiten staat, zijn vertegenwoordiger.

Bladeren vergaren in hoopen, teekenende werveling der wilden wind.

Ziel van kinderen nemen op, daar zij zijn week en vormloos nog, de idée-vormen der moeder, in wier meêbeweging zij zijn.

Zóó,
geeft dit zonsbewegen, dit aanschouwen der dag, dat is als van een man contemplatie van Christus,
de stempel der gelijkmatigheid aan 't lijf.

Hoor naar muziek, zoolang dat de beelden, die 't vulsel zijn der ziel meebewegen in den rythmus en scharen zich,
als soldaten in slagorder, zich vormend uit verwardde hoop,
in de grondvorm van de tonen, waarnaar gebouwd is die klankenval: als vogelen, heffen zich twee, een derde daalt; twee zullen zwijgen een poos op 't solo van één, maar vallen plotseling dan in; als zoo, in vrij gekozen voorbeeld, deze klankvormen zijn, dan zullen meegaan in de regeling de beelden der ziel: als vogelen, wiekend, zullen roepen hooger van tak tot tak een tweetal in wisseling; een derde dalen gestaag; als lijsteren in den avond zal zingen één zijn lang eenzaam lied, maar opeens
als een man, die eenzaam ging, maar komen ziet uit een zijpad twee anderen, zoodat drie nu gaan in gelijken pas

zullen twee anderen meegaan doen, vormend een koor in vriendelijke vereeniging.

Zóó geeft ook aan de klankenbouw, die is het stelsel der muziek, een bouw der ziel, waarvan de beelden als de steenen zijn van dit geluidenhuis: twee in lengte, een derde dwars; twee horizontaal, een derde recht daar boven.

En — dit is 't verwonderlijke — zooals

een vogel bouwt naar zelfde stelsel zijn nest, ook na lang verblijf in vreemde landen

een mier valt aan na zelfde kringeling van gang een vijandig beest, na lange winterslaap

in het leven van die beiden, bij terugkomst en ontwaken zich weer vaststellen in bepaald systeem, de krachten des levens, de dagkracht der dag, als gangen zijn door lang bewaarde, onwrikbare vorm van metaal, — zoo houdt vast de ziel in duurzame neiging,

als 't oog der schipbreukeling aan lichtend baken

aan ééns bezeten bouw-vorm.

Het dagwerk, en immer dezelfde weerverdeeling gaat door, als een trein door tunnel van droefheid, die is de dood eens goeden vriends.

Door schok van schrik, ook al zwijgt de mond op ééns, gaat door de bitter-smartelijke weening der kinderziel;

en voort gaat de ziel met onverstoorbare bouwing, ook na ophouding der muziek, die als de maatslag was daarin; en dat in regelmaat, in ouden eens gekozen vorm: twee in lengte, een derde dwars, een horizontaal, en twee anderen, recht daarboven.

En nu:

een visscher siert zijn huis met zeewier en planten van het duin, een vogel bouwt zijn nest met takken en blaren van het hem huizende bosch.

En zóó wordt de ziel gebouwd, uit dat waarin hij zich beweegt

uit boog der zon van Oost tot West

uit weerkeerende breking der golven op het strand

uit golving der duinen aan den zee-horizont.

Want deze zijn: de eenvoud in vorm, het menigvuldige te kennen in een enkelen blik.

Zij zijn de muziek-murmeling aan 't oor, die mee doet gaan de bewegingen der ziel.

Zij, de witte lijnen zijn,
als angstige vorm in den nacht, wachtend op de welbekende stap der man op straat, houdende dus dit kennen gereed,
om te ontvangen middellijk ervan de realiteit,
aandachtig luisterend, zóó dat als schapen 's morgens voor de deur der stal, verlangende te zien de zon, in hun zielen staan de beelden der eenvoud, aan lang meebewegen ontleend; en die uitvliegen, in wilde liefde,
als duiven uit een kooi,
zoo 't leven geeft één dier beelden in realiteit.
Zij zijn dus starend
als rekenaar een belangrijk probleem,
als eenzaam reiziger het noorderlicht, wetend dat eens slechts in zijn leven te zien, bergende dus met zorg en herinnering alle verschijnselen ervan
het gaan der zon in een boog van Oost naar West
de eentonige breking der zeegolven op de stranden
de golving der duinen, verlaten in 't avondlicht.
Als aan gierigaard, wiens oog overal zoekt het goud-zelve, is een tooi elke schijn van goud,
elke vogel met goude veerentooi
elke maan en goudlichtende ster,
en dus, als hij een dier, een hond, zou doen, dresseert het oog, dit te vinden bovenal en snel,
Zoo spant in de ziel het oor
als een breed zeil in wind-stilte, gespannen te vangen veel wind,
grijpende de natuur-beweging in het leven, en doende meegaan in die weerkeerende deining, de ziel,
als de zee meedoet gaan in schommeling op haar bodem schelpjes en planten.
Het is zóó een instrument, dat
als aan stoommachien draaiing van ijzeren bollen of toon der fluit
aangeeft elke deining, elke fijn opleven in de elementen der dag, die is
als in stille kamer, waar opspruit soms een enkele stem in zacht bevend geluid
Zóó is op zeeschip het fijn kompas, dat aangeeft in zachte tinteling de nadering van zwaar ijzerschip;

zóó is de kris van kleine vreesachtige Javaan, die trilt bij nadering van wreeden tijger.

Drafdreuning van vertrekkend paardenregiment.

Kerk-processie, gezien in het dal van hooge berg,

Kleuren-stoet in transparent lichtvormen;

Deze zijn, de als de oplevering der dag-elementen, die bewegen als aan verren horizont; en van deze is, het aandachtig oog,

als windraam hoog opgesteld

de berichtaanbrenger.

Zooals een metereoloog heeft hoog in de atmosfeer, in de kernpunten der lucht-bewegingen zijn instrumenten, waarvan waarneembaar zijn de berichten in zijn studie-kamer,

zoo heeft het lijf het aandachtig oog en oor in den dag, en van daar leert het te treden in de stelsels van het dagleven, zooals

het kind, wiens sfeer de moederliefde is, leert van daar, het stelsel der menschegang. In 't begin loopt het wankelend wijkend van den rechten weg; maar in de liefde der moeder, die als een bol van geuren, een koepel van stilte, beiden omvangt, leert

de treding in rechte lijnen

de sporing der grond.

Veel stappen gaan in geluidsvloed verbrekende,

veel stemmen gaan in breedgalmend koor

veel handen gaan in witte warreling, als wappering van menig witte vlag.

Maar deze, die als de modificaties zijn der ziel in den dag

in de koepelen der hemelen, waar heenreist de zon, kalm zijn langen weg

in de wijde aardvelden, liggende eenzaam in oneindige plooing.

zullen, omdat is in de natuur het element der bouw en eenvoud, worden geleid als

geluidsgalming door lange marmeren gang

waterval, getemd in rechtlijnig bed

kleurenwarreling van vele wieken, geschaard in eenvormigheid zooals dit is bij vogelen aankondigend de wintervorst.

Zoo dat wij hebben van deze drie:

de lijfstooiing

de lijfskrachten
de lijfsregelmaat
de vereening:

In oude landen gaat de stier, met de krachtwekking van zijn vleesch, komend als borrelend water uit een bron, tusschen de rechte lijning van het gareel; de spierdalingen en heffingen, de vleeschtrillingen, snelloopend als van electriciteit: dit zijn de beweeg-vormen zijner krachten, gelegen in het gareel

als een oproerig volk binnen ring van stede-muur.

Hij gaat als een rivier, met vele watergolven, tusschen twee dammen in, die als zijn vrienden zijn, begeleidend zijnen weg, maar weerhoudende ook zijn kracht;
als een goed krachtig man, na terging zijner woede, heen gaat tusschen twee anderen, die weten zijne goedheid en zijne kracht. Zóó gaat de ziel ook uit huis van vroolijkheid, meenemend van daar de wilde barning der vreugden, naar stil verlaten eigen huis, bindend zich zelve door die verplaatsing in tot kalmte; komende uit dus een kamer van wilde geluiden, en gaande naar een stille andere; drinkende eerst een beker van wilde vreugde, en keerende daarna tot eigene bron, die, die der kalmte en verstandsregeling is, een beker van stilte. En daarbij nog dit: aan zijne horenen trekt de stier de ploeg als balanceerende de weerstand der gesnedene aard; aan zijne horenen, zijn sierlijk voorhoofd, ver van de hoogste krachtsberging: de schoft
En dit is mooi, zooals mooi ook is:

een wit vrouwehoofd, weerstaande druk van ijzeren helm.

een sierlijk, fijn gebeeldhouwd kasteel-front, weerstaande in zijn verfijnde stevigheid de aanval van vijanden.

In dorstige keel gaan wel de golvende borrelingen van het fonteinwater, stroomend in spelende rondheid in de strakheid der dorst; in ronde buiging gaat legerstoet, trekkende over zacht glooiende duinen.

Als die beide in rondheid staan tot rechtlijnigheid
zóó staat in marmerzaal der reglementeering het blanke rond-spierig lijf.

Dit is voor 't oog

de rondheid der weeke vleeschspieren tot de rechtheid der marmerkilte

voor de ziel:

het levende daarin de roode bloedvlam in het witte, dat is
het lijf.

Dagen zullen zijn, alzoo, als hooge marmerhuizen, waar in lange gangen en zalen, als in optocht bewegen de blanke lijven, zijnde rond en vol-trillend in hun vormen als in 't geluid de helle vocaal,
rood en kleurig voor de oogen, als in wit sneeuwlandschap de helle bloedfontein.

Niet zal wezen het lijf een vogel, dwalend door de landen alleenlijk, verwoest zijn nest, en hebbende dus keuze vrij tusschen
gaan naar noord en
gaan naar zuid
daar niet zijn woning dwingt de slag zijner vleugelen tot de boomen van het woud.

Het zal gaan als paarden, stappende in 't gareel, wier klank van hoeven voor de huizen der nachte-straat, is de maat, waarmee gemeten wordt de lengte der nachtboog, der maan-reis aan de donkere hemelen, als waar dat de stap des tijds.

Zijn tred is een speling tusschen de rechtheid der boomen;
als sprankeling van fontein;
Een ziel-woede trekt voorbij, als op zee een brandend schip,
achter strakheid van oogen.
Uit muitend land komt een kalm sprekend afgezant, in wiens
ziel in beelden doorzichtig, leven nog de rumoeren, als na-
klank van geluid leeft in het oor; in kalme woordenstoet
vangt hij toch als deze wildheid;
een tralie-hek omvat de wilde sprongen de lijfwringengen van den leeuw
Zóó als deze.
zal zijn het lijf in het leven:
een bloedgolf in witte marmerzaal
een brand in dam van vasten steen.

En daarbij nog:
het lijf is een tooiing, die gaat
als stier getooid, door huizenrij der stad.

Het is ontbloeid in de witheid der dagen, het is genomen door de zon; en daar

lief is de vrouw de zilveren stem, waarmêe zij man bekoort
lief is de geloovige het gebed, waarmee hij zich de hemel-
woning geeft
zóó zijn lief als
kleurige bloemen
lokkige kinderen
aan 't lijf, de middelen, waarmee opgaat hun liefde tot den dag, tot de hooge zon,
als opgaat liefde van vrouw in man
liefde van geloovige in God:
de roode lippen, de mond, waaruit de luidende stemme gaat, het kloppende hart, dat de maatslag is der schrijdende voeten, de witte handen, die wenken tot de horizont, en boden zijner wenschen zijn.

Dit wèldadige, waarmee zij zijn gesierd, als vrouw met diamant en goud:
dit, dat de bloeisels zijn van 't lijf, waar het op neerziet, met trots als moeder op harer kinderen schoonheid,
deze drie, waarvan de vereening het lijfsleven is in den dag, (want
galming der stem is de trilling der luchtkoepel
treding der voeten de sporing der aarde
wenking der handen, groet aan de zee)
zullen gaan,
als kleur in kleurloosheid
als glimlach in hoop van sombere aangezichten
als vrouweoog in menigte van mannenstrakheid,
in de vast, en onwrikbaar geworden vormen van het leven.

(Slot volgt.)

H. A. van Daalhof,

een eenzame in de Hollandsche Schilderschool

door

P. C. Hamburg Jr.

en zal het er nu — hier en elders — wel over eens geworden zijn, dat de schilderkunst bezig is eene zwenking te ondergaan, die haar, misschien ten deele terugleidend tot de van decoratieve elementen zwaar voorziene primitiviteit, toch in eene overigens van al het vroegere afwijkende vorm, zal over brengen tot de toekomst. Hoe deze vorm zal zijn is moeilijk te beslissen; we kunnen niet weten, wat er worden zal uit de bestorming van buiten-Europeesche en buiten-negentiende-eeuwsche motieven, die de kunst te verduren heeft en waarbij het eigenlijk huidig kunstbeginsel zoo saamgekrompen wordt en in zijne kleinheid zoo teruggedrongen, dat we met moeite slechts en niet zonder een gevoel van onvoldaanheid op te doen, ons eigen negentiende-eeuwsche levensbeginsel er in zoeken en eindelijk in den ondergeschikten staat, zooeven aangeduid, vinden.

Het impressionisme is tot zijne consequentie gebracht en — men zou kunnen zeggen — aan decorativiteit gestorven. In Frankrijk en in België sinds lang; in Duitschland, Engeland en Nederland sinds betrekkelijk korten tijd; zoodat eigenlijk alleen wij — jongeren — die met de wil het oude te breken zijn gewapend, de dood van het impressionisme als een voldongen feit kunnen aankondigen.

Immers de dragers van het impressionisme in vollen bloei: in Nederland: Maris, Bosboom; in Engeland: Whistler, Turner; in Duitschland en Frankrijk: een geheele reeks van voor 't laatste land goede, voor het andere meerendeel slechte schilders, leven nog, al

wordt de belangstelling, die hun schilderwerk vroeger trof, meer en meer voor jonger werk gevraagd en verkregen.

Maar aan den anderen kant hebben we, om bij Nederland te blijven, naast dit emperisch, een ontologisch bewijs (als ik zoo philosophisch zijn mag) voor den ondergang van het impressionisme. We zeiden het hierboven: het impressionisme is tot zijne consequentie gebracht. Breitner, Isaäc Israëls, Bauer, in hun streven naar een schijn-decoratie, zijn de uitvoerders van het vonnis geweest — op waardige wijze in het begin, maar na dien tijd zijn van gewichtig werken zijn overgegaan òf tot een redeloos met verf klodderen, òf tot een even redeloos gedraai van lijnen, waaruit men na zoeken slechts en zonder dat dit zoeken tot eene vreugdevolle vondst leidt — de vorm der voorstelling vinden kan. Zoo men dus daaruit — wat ik aanbeveel — de ondergang van de nakomelingschap van het impressionisme opmaakt, dan moet men gedachtig aan een der meest van werkdadigheid sprekende cultuur-historische wetten, ook besluiten tot den dood van het impressionisme-zelf.

Daalhof, de schilder van een zeer bizonder talent, over wien we hier spreken, staat door de factuur zijner schilderijen en door zijne jeugd, buiten de sfeer van dit impressionisme, maar dit onder éène restrcitie, die we zoo dadelijk zullen ontwikkelen.

De jongere schilderkunst — men duide ze dan aan als: symboliek, neo-impressionisme of pointilleer-kunst — is volslagen decoratief; men heeft dit voorgeproefd toen de meesten der tegenwoordige jongeren, nog — bij gebrek aan bewust geworden wil tot in éène bepaalde richting streven — wijfelende, de belangstelling voor de Japansche kunst, voor de primitieven, voor het Hindoesche, voor het Egyptische gaande maakten; en zich bij hen ook het streven kenbaar deed worden om bijv. de dingen der natuur, niet als onderdeel van een landschap, in zijn oogen-waarde geinfluenceerd door atmosfeer, kleur der omgeving en belichting, te beschouwen, maar ze op te vatten als ding onafhankelijk, dat in de handen genomen werd, nauwkeurig bekeken, en geheel aangezien zooals het bij die nadere beschouwing bleek te zijn. Men zag liever de bloem dan de plant, de vrucht meer dan de boom, het huis meer als het werk van timmerman en metselaar, dan van de natuur, die in eene vroegere periode de noodzakelijke omschepper was, de eenige in staat het werk des menschen tot iets schilderbaars te doen worden.

Deze voorliefde voor Japansche, Chineesche, Hindoesche,

Egyptische kunstnijverheid en deze eigenaardige opvatting van de natuur, was eene kiem, die nu in de Europeesche „toegepaste kunst" tot vrucht begint te worden. Men neme daarbij het begrip toegepaste kunst in den meest uitgebreiden zin; want staande op een louter esthetisch standpunt is het van weinig belang of men potten bakt en beschildert, gordijnen en meubelstoffen met patronen bedrukt, stoelen en tafels maakt, zilver en goud smeedt, emailleert, boekbanden ontwerpt etc. of op de wijze der ouderen, met penseel en verf op doek, met pastel op papier, zijne talenten tot voortbrenging brengt; in de *wijze* waarop men het doet, in hetgeen voor de oogen te aanschouwen er uit voorkomt, dáárin ligt bovenal de beteekenis. Er is waarlijk zoo'n grooten afstand niet tusschen een affiche van Mucha, een boek-illustratie van Walter Crane, en een gordijn van Morris, een gobelin van Van de Velde, een pot van Willy Finch, want allen komen, behoudens de moderne geest, die er uit spreekt, met de Hindoesche wajong-pop, de chineesche vaas, de javaansche sarong, als versierde materie volkomen overeen.

In de geheele plastische kunst van den tegenwoordigen tijd — of ze „art appliqué" of anders heet — is eene gang waar te nemen, naar het hoewel zeer smaakvolle toch sentiment-looze versieren. We vinden daarin ten eerste eene groote verdienste: wat hebben we aan een massa sentiment, opgepropt in een schilderij wanneer het ten slotte geene versiering van onze kamer blijkt? Is het niet een zijn bestemming missen, wanneer we, een schilderij ophangende, het de ruimte, waarin het hangt, niet aan fraaiheid — directe fraaiheid voor de oogen — zien doen winnen? Maar aan den anderen kant erkenne men dat deze gang voor den persoon van den schilder eene nedergang is; als mensch, als spiritualiteit houdt hij op te bestaan, 't gemoed wordt voor den schilder overbodige weelde: een smaakvol oog, een rappe hand en eenig bescheiden technische kennis kunnen hem voldoen.

Ook William Morris schijnt deze bedenking te hebben gehad; in een rede, in de *Society of art and school of design* te Birmingham, niet lang voor zijn dood (in het begin van 1896) gehouden, spreekt hij zich als volgt uit:

„Op het oogenblik bestaat er niet de minste kans, dat de thans „meer individueele kunst tot het vulgaire zal overslaan en hetzij „door vermoeiende overproductie of door luidruchtige manifestaties „de grootere geesten ervan af zal houden aan het kunstleven deel „te nemen. Maar toch zal het idée van een allerhoogste kunst in het

„leven niet te verwezenlijken zijn; ze zal nooit meer zijn dan de „vrucht der vereeniging van de nieuw-bewuste inferieure kunst, de „bloei der tot nu zwak en duister gebleven punten in de minder „volmaakte geesten.” *)

Spreekt ook daaruit niet, naast eene groote ingenomenheid met de toegepaste kunst, de erkentenis dat deze zich nooit zal kunnen verheffen boven wat men gevoegelijk smaak-handen-werk zou kunnen noemen?

Resumeerende: het impressionisme is dood, sterft in het — o, domheid dier namen-gevers — neo-impressionisme een tweeden dood — maar viert in den Hollandsche schilder H. A. van Daalhof het feest der wedergeboorte. En is 't nu met een rede tot innige vreugde, dat een zoo geheel alleenstaand en zoo beteekenis-vol verschijnsel, als Daalhof in de schilderkunst met volle recht genoemd mag worden, is een werkman, een uit werklieden geboren, die eenige jaren lang zelf werkman was? En voegt zich daarbij niet tot verhooging van de sympathie van dien man de overdenking, welk een groote moeite en moed er toe noodig was, vooreerst om het bakkerschap — met banket-bakken verdiende hij oorspronkelijk zijn brood — met de schilderkunst te verwisselen en ten tweede om zonder geleidelijke opvoeding daartoe, zonder eenige Systematische oefening als grondslag met het schilderen te beginnen? Hij heeft het gedurfd en de hindernissen overwonnen; hij leeft van de kunst (hoewel niet als een Alma Tadema); en de techniek — hij heeft ze voor zoover dit voor zijn werk noodig is, onder de knie. Volkomen misschien niet: ik herinner me bijvoorbeeld hoe ik eens bij hem kwam en vlak voor een schilderij, waaraan hij bezig was, een vrij primitieve constructie gewaar werd — het was een klompje lood, dat met behulp van een touwtje en een aan den zolder aangebracht katrolletje heen en weer getrokken kon worden. Ik vroeg hem wat dit beteekende en hij — op zijn gewonen, bescheiden, zijne persoonlijkheid zoo goed karakteriseerende toon, verklaarde: — „Ik heb geen gezicht op loodlijnen; als ik zoo'n dingetje niet bij de hand heb, dan komen mijn huisjes scheef te staan en mijn figuurtjes doen net of ze dronken zijn.”

Mogen dit dingen zijn, die men op eene teeken-academie leert en die een aspirant-lager-onderwijzer zou doen zakken als een

*) Zie, o. a. het verslag dier rede in de toenmalige aflevering van het maandblad „*La Société Nouvelle*”.

baksteen — Daalhof stoort zich daaraan niet; hij vondt er trouwens een kunstmiddeltje op uit en heeft zich in een wonderlijk korte tijdsbestek weten op te werken tot een zeer beteekenisvolle rol, die bovendien zoo uitstekend door hem alleen gespeeld wordt, dat we met volle recht hem mogen noemen: *een eenzame in de Hollandsche Schilderschool.*

Enkele jaren geleden nog trad Daalhof als aspirant-kunstenaar bij andere wat meer gepousseerde en financieel wat meer gezegende jonge kunstbroeders binnen, „chapeau bas" natuurlijk en onder den arm eenige toen nog zeer embryonaire teekeningen, die hij wilde laten zien, niet om ze naast het werk van den kunstbroeder te stellen, maar om dezen tot rechter te verheffen over wat hij, om zoo te zeggen tusschen het in de oven zetten van het deeg, en het heerlijk gebruind weer te voorschijn halen van den taart, op het papier had gebracht. Hij werd aanvankelijk zeer vriendelijk ontvangen; men bemerkte heel goed dat er wat inzat; men vond het aardig zoo'n bakker, die een beetje schilderijen knutselde, niet denkende dat diezelfde bakker, zich bewust van zijn talent, zich weldra stellen zou naast of boven degenen, die nu nog als zijne rechters ten troon zaten; — en vooral droeg daartoe bij zijn geduldige, nooit uitgeputte bescheidenheid. In kranten en tijdschriften kreeg men nu eens sympathiek, dan zelfs een enthousiast artikel en als een legende ging weldra door het land het verhaal, „van den bakker, die schilder geworden was". Daalhof kreeg daardoor moed, nam een kloek besluit, zei het bakkersvak vaarwel en ging van zijn kunst leven. Er kwamen tijden, die in tweeërlei opzichten moeilijk voor Daalhof waren. Nederland is in vrijzinnigheid ten opzichte van de schilderkunst vrij snel vooruitgegaan; maar ook nu nog zijn velen groote vijanden van wat van de realistische afbeelding afwijkt; veel erger nog was het toen; vrienden deden wat ze konden, maar dezen, zelf deelhebbers voor de meerderheid in den grooten strijd voor het mooi, en in de moeilijkheden daarvan deelende, konden gewoonlijk niet veel; anderen trokken zich toen de bekoorlijkheid der „legende" had uitgediend, terug; — Daalhof maakte schilderijen, maar verkoopen deed hij ze niet.

Ook als artist had de nieuweling het hard te verantwoorden. Alleen bekend als hij tot nu toe was geweest met de natuur, viel het hem niet moeilijk zich zelve te blijven; maar nu hij ook anderer kunst te aanschouwen kreeg, voor de wonderen van Thijs Maris

kwam te staan, in de musea's de oud-Hollanders leerde kennen, in een woord, als een kind op eens in het veelkleurige, veelvormige groote-mensch-leven werd gesteld, ging een tijdlang zijn eigen wezen te niet. Vrienden dogmatiseerden, spraken wereldveroverende beginselen uit, beloofden nu eens wonderen van dit, dan van dat — men weet uit „Manette Salomon" zoo goed hoe jonge schilders dit kunnen doen — en Daalhof, geïmponeerd door de overtuiging en de radheid van tong waarmee zij spraken, kreeg vertrouwen in hen, dogmatiseerde mee, en zijne kunst, die alleen goed zou zijn wanneer zij uit hem zelve voortkwam, werd door anderen geleid.

Er bestaat nog maar weinig van hetgeen hij in dien tijd maakte.

Het duurde echter niet lang of Daalhof wist zich aan den invloed van zijne theoretiseerende vrienden te onttrekken, meer de eenzaamheid te zoeken en weldra volgden er dan ook schilderijen, waarin het hem gelukte een goed deel van zijn naïef, poëtisch sentiment te leggen.

't Waren in het begin bijkans alle doedelzak-spelers, die hij afbeeldde volgens een, te gelijk met deze gevonden, nieuw procédé. Zijne schilderijen zijn n.l. geheel daargesteld in de nuances van gloed-vol bruin, dat bijvoorbeeld tot een licht goud-rood overgaat in de lucht, en de helbelichte gedeelten, maar voor donkerder partijen, en in schaduwen in een donkerbruinen, bijna zwarten, diepen toon wordt neergezet. 't Schijnt een kleurenbrand wanneer men zulk een doek in een eenvoudigen, zwarten of eiken lijst ziet, zacht beschenen door het min of meer gekleurde licht van een welgestoffeerde, niet te heldere kamer, zoo sterk en schitterend is dit door Daalhof gevonden kleur-procédé. Wat de belichting betreft is Daalhof's werk hoogst gevoelig; gewoonlijk aanschouwt men het maar op zijn halve waarde, wanneer 't op een tentoonstelling hangt, waar het ongeklenrde koude bovenlicht, geaccentueerd nog door het geblikker van vele gouden lijsten, de illusie van iets heel intiems verdwijnen doet en de stukken, beelden uit een droomstaat, als door een overstrooming van nuchterheid van het illusoire ontdoet.

Er bestaat een wonderlijke combinatie in Daalhof's kunst, die hem dan ook een geheel aparte plaats onder zijne tijdgenooten doet innemen: zijn werk is fraai als versiering aan den wand, is objectief mooi in zijne vorm-aanduidende bruin-nuances, die — hier licht daar donker, als door een wonderlijk proces, uit denzelfden grondstof geworden schijnen; maar naast die beteekenis als decoratie — spreken

ze van een diep, naïef gevoelsleven, niet vreemd misschien aan de kunstuitingen der primitieven, maar naast verwant toch aan datgene wat Daalhof ook het eerst inspireerde: de simpele Zigeuner-muziek der doedelzak.

„Een lied van minnen” heette het schilderij dat — voor het eerst in dien trant — op eene tentoonstelling van eene jonge-schilders-vereeniging werd geëxposeerd; het was een succes, het trok de aandacht, veroorzaakte een polemiekje en velerlei meeningsverschil, en werd tenslotte voor een goeden prijs verkocht. Twee figuren wegwasend in een vage droomatmosfeer, schenen op te gaan, zich zelve weg te mijmeren, in de tonen, die een van hen, uit de doedelzak te voorschijn bracht; het landschap achter hen, ideëel in zijn eenvoud, werd de verlijning van dit lied; en de bruine gloed der kleuren symboliseerde de droom-extase, waarin de beide minnenden zich zelve vergaten.

Er volgde nog heel wat meer in dit zelfde genre; soms nog eens een doedelzak-speler, echter niet zoo uitsluitend meer als vroeger; het bruin daarentegen bleef gehandhaafd, een enkele keer eens geholpen door een fijn pointillée.

Geheel buiten invloed van anderen staat Daalhof niet; hier vindt men eenige gelijkenis met van Ostade te constateeren, daar is ’t Thijs Maris (zelfs de doedelzak-spelers zijn van diens conceptie niet geheel vrij) die men weervindt; in een groot schilderij, op het oogenblik nog niet geheel voltooid, ziet men het streven naar de wijde, koele zonverlichte ruimte, die aan de gangen in oud-Hollandsche huizen eigen is, en veelal de hoofd-zaak zijn in de schilderijen van den Delfschen Van der Meer. Maar naast dit meer schilderkundige, meer den schilder dan den mensch betreffende, staat in zijn werk de kalm-eenvoudige, het kleine en kinderlijke beminnende man, die Daalhof in het leven, die Daalhof in zijn woorden, in zijn gelaat, in zijn bewegingen is, en van zijn werk de groote, geheel aparte waarde uitmaakt. Kinderen zelf, en het kinderlijke in de natuur, en de huizen en het leven wordt door hem afgebeeld. Zijn illusie is dichterlijk-droomend, maar dit met een sterken tendenz naar naïviteit. Een zijner groote schilderijen is een illustratie van het Hollandsche kinderversje:

Klein, klein kleutertje
Wat doe je in mijn hof?
Je plukt er al de bloempjes af
En maakt het al te grof.

Geheel aan den text van dit versje getrouw, ziet men daar een kind — in zijn lange kleeren, in zoet-bewuste houding, wat oude, moedertjes-achtig — dat aan een touwtje een stuk speelgoed, een wagentje met een paljasje, dat al rijdend beweegt, voorttrekt. In de hand houdt ze een ruikertje van de geroofde bloemen. Een oude vrouw — zéér oud, zéér dreigend, met een zéér knoestigen stok in de hand (in dien superlatieven herkent men Daalhof's naïviteit, die tot een volledig geloof in het sprookje wordt, zoo groot als misschien nooit een kind het gehad heeft) — verjaagt het kind uit den tuin, het terrein van hare euveldaden. — Dit is de conceptie; de uitvoering is wonderlijk fraai, de donkerder tint van een stuk muur tegen de lucht — een boom, die zich daarboven verheft, het figuur van de vrouw — zelf — alles is zoo mooi en gedetailleerd voorgesteld, dat het verwondering wekt hoe dit alles door een wisseling van bruin-nuances alleen te bereiken is.

Daalhof is dichter; en alleen als hij dicht doet zijn talent zich in zijne vollen omvang voor; ook hij heeft zich wel eens laten overhalen aan „art appliqué" te doen; hij maakte eens een ontwerp voor een glasschildering, die hoe talent-vol ook, hoe fraai van kleur en teekening ze ook was, door de afwezigheid van sentiment erin, bij zijn ander werk achter stond, verre achterstond bij zijn „*Kleuterken*" en zijn „*Lied van Minnen*"

We hebben het boven aangeduid: de kunst der jongeren is een kunst der uiterlijkheid, waaruit het spiritueele zooals zich dit voordoet in Corot, Millet en Mauve, en nu ook in Daalhof, verbannen is. Daalhof echter combineert deze dichterschap met een geheele nieuwe smaak voor lijn-constructie en kleur; hij is werkman bovendien en deze „drieëenigheid" doet 't ons een genoegen zijn, op den „eenzame", die er de drager van is, de aandacht gevestigd te hebben.

Maart 1898. P. C. Hamburg, Jr.

Boeken en Banden

door

J. A. Loebèr Jr.

an vervaltijden is flirten met kunst, verwaand misbruiken van dat hoog-heilig begrip, 't beste kenteeken. Als weg zijn de serieusheid van denken en werken en de liefde-arbeid, wordt dat wegzinken met graagte bedekt door frases, met mooie naampjes, opdirkend het eens reine kind met blanketsel kleurtjes. Zoo is in den tijd van heden geschermd met boekkunst, boekverzorging, verminkend al de brokken, die vorige eeuwen bewaard hebben van het heerlijke bouwwerk der Gothiek.

Dat juist het boek 't diepste is gezonken, is wel te verklaren. Het maken van het boek is deels een streng mechanisch werk (het drukken); het kan niet anders dan dat in een tijd van de geraffineerdste mechaniek-volmaking, noodig voor de kolossale productie, juist dat mechanisch gedeelte de hoofdzaak werd, alles vermijdend wat den vlieg-techniek kon belemmeren.

Letter, versieringen, papier in slaafsche onderhoorigheid aan de machine, die den arbeider de essenz van het handwerk roofde; alles neergebogen voor het gevoellooze werktuig, dat het mooiste en het slechtste papier met dezelfde koortsachtige haast bedrukte.

En zoo is het boek geworden, wat 't nu is! Papier, kunstmatig gebleekt, gemaakt uit allerlei stoffen, die chemisch gedwongen moeten worden tot vorming van papiervellen, liefst zoo glad en levenloos mogelijk, opdat de oppervlakte aan den cilinderdruk geen weerstand bieden zal. Letters, uitgeteerd tot geraamten, teringlijders zoo schriel en dun mogelijk om maar veel letters op een bladzij te kunnen stoppen. Versieringen opgescharreld in Duitsche catalogi maar al te veel te hooi en te gras geplaatst. Plaatsing van zetsel en verdeeling zonder eenige basis van werken. Inkt schraal en

grijs. Banden, die doen denken aan bonbondoozen en nog eerder dan het ongebonden boek te gronde gaan.

En wat is het zoengeld geweest voor dien zedelijken moord van het Boek? Dat er duizenden van prulwerken hebben kunnen verschijnen èn . . . . verdwijnen, van die litterarische haften, ééndagskinderen, lager staande dan die teere wezentjes, die tenminste hun roeping in de natuur vervullen. Of is de geestelijke ontwikkeling van den mensch bevorderd, zijn levensgeluk vergroot door het feit, dat de ontwikkelde in zijn huis gewoonlijk minstens 'n honderd boeken kan hebben, 'n honderdtal, waarvan $^{3}/_{4}$ zeker een stoffig plankenleventje leiden? Pleit het voor esthetischen vooruitgang, dat de beste uitingen van den menschengeest zonder ergenis of aanstoot gelezen worden van bladzijden, die alle getuigen van armoe en bederf?

En toch zouden diezelfde menschen kakelen en ergernis veinzen als een goed schilderij of beeld in een schuur gehuisvest werd.

Ja, er is wel ontevredenheid gekomen in de laatste jaren. Teekenaars hebben zich gemoeid met het maken van dingen, die soms goed waren op-zich-zelf maar onhandig of bij onmogelijk materiaal gebruikt zijn. Men kan met verf en gipswerk geen verrot huis opknappen; wel met klinkende namen het gebrekkige van die pogingen een beetje bedekken. Het fondament van het boek, de letter, is weg, is zand geworden, verstuivend den ernst van goed bedoeld streven. Zonder goede letters is geen boekverzorging mogelijk....

Om nu te komen tot een goede letter, dan moet gelet worden op het ontstaan en het wezen van vroegere lettersoorten. Allereerst blijkt dan dat de aankleeding van alle voortkomt uit het gebruikte werktuig en het materiaal. Het Assyrische spijkerschrift, scherppuntig beginnend en diepbreed eindigend; het gevolg van het steken met een burijnvormig werktuig in leem en steen. Het teere sanskritsch overal even dun in vorm, een resultaat van het krassen met scherpen stift in gedroogde palmbladen. Het Japansche penseelschrift op papier en hout. Het Romeinsche schrift streng en eenvoudig door het hakken in steen met rechte beitels terwijl daarentegen de papyrusrollen met het schrijfriet beschreven vrijer van vorm zijn. Den mooisten vorm kon echter de Gothische tijd met den ganzenpen voortbrengen. Ziende op de twee lettersoorten, ons het beste bekend, doet het Gothische veel dekoratiever dan het Romeinsche. Ik weet niet, of de verschillende schrijversgeslachten, die dit schrift gevormd hebben gekomen zijn door intuitie of door logisch denken

tot een zoo goed gedachte letter. Ik stel mij voor, dat ze gedacht hebben. één letter is op zich zelf niets, alleen vereenigd met andere wordt het een woord; dit afhankelijke moet de vorm laten zien. Ze hebben dit bereikt, want elk Gothisch woord, vooral in de 15de eeuw, vormt één geheel, soms zoo vast sluitend, dat het onduidelijk wordt. Voornamelijk is dit resultaat bereikt: door als basis van den lettervorm te nemen een systeem van 45^{0}, iets wat veel willekeur in het kiezen der vormen uitsluit, èn het bekende eindigen der letterstokken in gebogen vierkantjes. Dit is heelemaal niet te vinden bij het Romeinsch. Deze letters worden gevormd door de rechte lijn, verticaal, horizontaal en diagonaal toegepast, en de cirkel met zijn segmenten. Deze twee elementen zijn gebruikt ieder op zich zelf bij letters als H en O, en vereenigd bij D enz. Naast elkander staande ontneemt dit systeemlooze de zoo noodige rust aan de letters en juist om dat te krijgen heeft de Gothiek zoo mogelijk bij *alle* letters rechte lijn èn cirkel toegepast, iets, wat overal in de kapitalen merkbaar is. De dikte der stokken en ophalen werd bij het laatste schrift ook bepaald door de houding van den ganzenpen.

In alle geval is het bewezen, dat in de meeste kloosters aan den letter een enorme zorg besteed werd. Dit blijkt vooral uit het vermelden der goede schrijvers in menige kroniek. Ook uit legenden; één van deze is zeer kenteekenend. Ze vertelt van een kloosterling, die na zeer losbandig geleefd te hebben, terugkeerde op den goeden weg en eenige jaren besteedde aan het schrijven van een foliant, die door het sierlijke schrift een merkwaardigheid van het klooster gebleven is. Toen de monnik gestorven was, eischte de duivel hem op. Een engel echter redde hem door het kostelijke boek te halen, waarvan elke letter één zonde kon goedmaken. Eén letter bleef over en de ziel werd vergund op aarde terug te keeren, om zich daardoor een beter leven voor te bereiden.

Een bladzij uit die kloosterboeken, ook zonder verluchting, is gewoon weg het beste wat op boekgebied te maken is. De regels zijn goed verdeeld, het rechte der regellijnen is hier en daar afgebroken, een rijke, dekoratieve vulling.

En toen het boek door de uitvinding der boekdruktechniek gemeenschapskunst werd, behielden de eerste drukken het goede dier Gothische schrifturen. Het waren bijna alle goudsmeden, beoefenaars van een handwerk, dat eeuwenlang het best ontwikkelde is geweest. Ze sneden en goten zelf hun letters naar het mooiste Gothischen

schrift. Weer iets, wat hun slagen moest bevorderen. Het snijden der patrijzen is een zeer moeilijken arbeid; 't al te weelderige van dit schrift moest daarom vervallen. En door het gebruik van dezelfde ponsen voor het inwendige der stalen patrijs werd weder de eenheid vergroot. Dit moest echter met grooten ernst en begrip gebeuren en kon alleen met goed gevolg gedaan worden om iemand, die het type begreep. . . .

Een lettertype voor onze boeken direct naar Gothische te kopiëeren, is, geloof ik, niet het ware. Wat wij maken, moet iets van ons wezen en de lessen van vroeger kunnen ons helpen. Onze letter zou dus moeten wezen, gebaseerd op ons Romeinsche type als grondvorm het meest bekende bij de lezers, duidelijk leesbaar, goed zwart vullend de bladzij, evenals het Gothische rustend op een streng gehouden systeem en onderlinge verbinding der letters.

Het is volstrekt ook niet noodig om evenals onze drukkerijen een twintig- à dertigtal lettersoorten te hebben. Als een drukker één type heeft in 3 of 4 soorten, door hem zelf geteekend, wordt het staalkaart-karakter van onze boeken vanzelf vermeden en goede gedachte toepassing noodzakelijk. Ook het aanbrengen van versieringen moet geheel veranderen. Nu maakt in het beste geval een teekenaar tekstversieringen en deze moet de zetter dan maar gebruiken, onverschillig of het mogelijk of onmogelijk is. Eerst moet daarom de pagina gezet worden en gelet, welke ruimte kan overblijven voor beginletters of sluitmotieven, in verband met goede verdeeling en afbreking der regels. Nauwlettend achtgevend op het lettertype kan eerst dan een versiering verkregen worden, die streng aansluit bij het zetsel.

Bij de verdeeling van het zetsel op de bladzij moet achtgegeven op wat William Morris zeer terecht opgemerkt heeft, n.l. dat de ruimte aan de rugzijde het kleinst moet wezen. Een boek opslaande ziet men voor zich 2 bladzijden, die blijkens de rugverbinding bij elkaar behooren. De verdeeling van onze boeken laat dit niet zien, beschouwt elke bladzij op zich zelf.

Onnoodig is het verder nog te zeggen, dat papier en inkt goed moeten zijn.

(Wordt vervolgd.)

Over Criminalogie

naar

F. Sundgren.

aat ons een ander, nog sterker sprekend voorbeeld nemen, dat voorkomt bij Lombrozo, en medegedeeld is door P. Smith, geneesheer aan het Bethlehem's gasthuis te Londen.

B. plaagde reeds op zeer jongen leeftijd de huisdieren en was voor zijne jongere huisgenooten een waar tiran. Hij was norsch, lomp en ondeugend. Eens lokte hij een kleinen jongen naar eene eenzame plek, ontstal hem zijne kleederen en sloeg hem met een zweep. Daarmee nog niet tevreden beet en krabde hij het kind op afschuwelijke wijze en dreigde hem met een pennemes te zullen dooden, wanneer hij om hulp riep. Kort daarop werd hij wegens het dooden van een paard, toebehoorende aan een buurman, gevangen genomen. De geheele streek zijner inwoning was in onrust; herhaaldelijk had men dieren gevonden met afgesneden nek en onder de kippen en eenden menig exemplaar gemist. Voor den rechter bekende B. de dooder van de gevonden dieren te zijn; kippen en ganzen had hij den kop „afgedraaid" en ze daarop verborgen. Hij werd tot een jaar gevangenisstraf veroordeeld. Na zijnen tijd uitgezeten te hebben keerde hij terug naar zijne woonplaats; enkele dagen na zijnen terugkeer trachtte hij zijn jongeren broeder, met wien hij op ééne kamer sliep, te doen stikken. Bij de komst der moeder was het kind bijna dood. Hij stal een tamelijk groote som geld uit de lessenaar van zijnen vader en trachtte daarmee te ontvluchten; maar hij werd gevangen genomen en tot twee jaar tuchthuisstraf veroordeeld. Na zijn ontslag nam hij dienst bij een cavallerie-regiment. Op een keer dreef hij zijn paard in een moeras en liet het daar omkomen. Het gelukte hem te deserteeren en tot zijne ouders weer te keeren. Toen zijn vader zich op een avond vrij hevig in de hand sneed, zoodat

er een groote hoeveelheid bloed uit de wonde vlood, werd B. bleek, onrustig en nerveus. Hij snelde het huis uit, sloop de stal van een buurman binnen en sneed daar wederom een paard den nek af, waarop hij zich in het bosch verborg. Daar kreeg hij eene vrouw in 't oog die hout sprokkelde; hij wierp zich op haar, en violeerde haar. Voor deze wandaad werd hij ter dood veroordeeld, welk vonnis echter in levenslange tuchthuisstraf veranderd werd. Na tien jaar kreeg B. gratie. Nauwelijks thuis, stal hij in een stoeterij een paard, bond het dier aan een telegraafpaal en mishandelde het tot dat de dood er op volgde, waarop hij het de tong uit den bek sneed. Toen werd hij opgenomen in het krankzinnigen-gesticht te Hingston. Na een vijfjarig verblijf aldaar wist hij te ontvluchten en beging, van zijne vrijheid gebruik makende, verschillende wandaden. In het gesticht teruggebracht, trachtte hij een idioot te kastreeren; en naderhand met een schop het ondertijf van een ander patient open te steken. Alle dieren, die hij in zijne macht kreeg doodde hij. Het gelukte hem menig patient tot masturbatie te verleiden en de meest afschuwelijke misdrijven in het gesticht in te voeren. Overigens was hij zeer lafhartig en waagde zich nooit op andere dan zwakke personen, als vrouwen, kinderen, idiooten, enz.

Een nog meer afdoend voorbeeld van dergelijke, zoo te zeggen het midden houdende, gevallen is het navolgende. Het betreft een 12-jarig Duitsch schoolmeisje, Marie Schneider, dat in 1886 voor een der Berlijnsche gerechtshoven verscheen. Ze was, voor haren leeftijd goed ontwikkeld, en had in haar uiterlijk niets opvallends. Het hoofd was rond, het voorhoofd hellend, de neus vrij klein, de oogen bruin en levendig, en het haar dik en gekroesd. Met intelligente duidelijkheid en nauwkeurigheid, merkwaardig voor hare jaren, antwoordde ze zonder aarzelen op al de vragen, die haar werden gesteld. Ze sprak op denzelfden kalmen toon, waarop bijv. een schoolkind tegen den meester spreekt. Toen de vragen van zoodanigen aard werden, dat zelfs de rechter zijne stem iet of wat veranderde, behield zij de volle heerschappij over zich zelve. Geen oogenblik was ze brutaal; men had haar gezegd, dat ze zonder vrees en naar waarheid moest spreken en dit deed ze, daar hare verklaringen tot in bizonderheden overeenstemden met die van de getuigen. Hare bekentenis luidde als volgt: „Ik ben geboren den eersten Mei 1874 in Berlijn, mijn vader stierf lang geleden, wanneer weet ik niet precies; ik heb hem nooit gekend. Een jaar geleden verloor ik mijne zuster.

Ik hield niet van haar omdat ze zich altijd beter gedroeg als ik en mijne moeder haar vriendelijker behandelde. Verscheidene keeren heb ik van mijne moeder slaag gehad, omdat ik ondeugend was; en het is waar dat ik probeerde haar den stok af te nemen om terug te slaan. Ik ben op school geweest sinds mijn zesde jaar. In de derde klasse heb ik twee jaar gezeten, omdat ik zoo lui was. Ik heb onderwijs gehad in lezen, schrijven en rekenen, aardrijkskunde, geschiedenis en godsdienst. Ik ken de tien geboden. Ik heb geen vriendinnen op school, of onder mijne buurmeisjes. Ik kom dikwijls bij eene jonge dame (die naar gegronde vermoedens een slecht leven leidde) die 20 jaar oud is en in het-zelfde huis woont als wij. Ze heeft me van hare jeugd verteld en gezegd, dat ze toen evenzoo was als ik en dat ze den meester, die haar wilde bestraffen, in 't gezicht sloeg. Een tijd geleden speelde ik in 't park en zag een klein jongetje aankomen. Ik ging achter hem staan, hield de handen voor zijne oogen en vroeg of hij nog raden kon wie ik was. Ik drukte mijne vingers zoo hard tegen zijne oogen, dat hij schreeuwde. Ik wist, dat ik hem pijn deed, maar niettegenstaande zijn roepen, liet ik hem niet eerder los, dan nadat ik daartoe gedwongen werd. Het kostte mij geen moeite; maar berouw had ik niet. Toen ik nog klein was vermaakte ik mij dikwijls met konijnen de oogen uit te steken met een vork of hun de buik open te snijden. Dat heeft mijne moeder mij tenminste verteld — zelf herinner ik 't mij niet meer. Ik weet dat Courad zijne vrouw en kinderen vermoordde en dat hij den kop afgehakt werd. Mijne tante heb ik dat uit de kranten hooren voorlezen. Ik houd heel veel van zoetigheid en dikwijls heb ik getracht geld te krijgen om suikergoed te koopen. Ik zeide dan dat ik het geld voor iets anders noodig had. Ik weet dat dit bedrog is. Ik weet ook wat stelen is. Wie iemand dood maakt is een moordenaar; ik ben een moordenaar; moordenaars worden den kop afgehakt. Mijn kop wordt niet afgehakt; daar ben ik nog te jong voor. Den 7^{den} Juli zond mijne moeder mij uit om een boodschap te doen. Toen ontmoette ik Margaretha Dietrich, die twee en een half jaar oud was; ik kende haar sinds een paar maanden. Ik zeide dat ze met mij mee moest gaan en nam haar bij de hand. Ik wilde haar oorbelletjes stelen; het waren gouden ringetjes met een gekleurd steentje er in. Ik had geen plan ze te behouden; maar wilde ze ergens verkoopen om geld voor snoepgoed te krijgen. Eerst moest ik nog even in huis wezen; ik riep mijne moeder toe de sleutel uit het

raam te gooien. Ze deed dit; ik liet Margaretha op den trap achter en daar vond ik haar na een oogenblik weer. Uit den tuin zag ik dat het venster van de woning naast de onze openstond. Ik ging met het kind daarheen om eerst de belletjes te stelen en haar dan uit het raam te gooien. Ik wilde haar dooden, om de zekerheid te hebben dat ze me niet verraden zou. Ze kon nog wel niet spreken, maar me toch wel aanwijzen en wanneer het bekend werd, wat ik gedaan had, was ik zeker van mijn moeder slaag te krijgen. Ik zette het kind op het vensterkozijn. Toen hoorde ik iemand aankomen; haastig haalde ik haar weer naar binnen en sloot ik het venster. De man ging voorbij zonder op ons te letten. Ik deed het raam weer open en zette het kind weer op 't kozijn; maar nu zoo dat de beenen naar buiten hingen en het gezicht van mij afgekeerd was. Ik deed dit omdat ik haar liever niet aanzag terwijl ik haar naar buiten duwde. Ik ontnam haar de ringetjes. Greta begon te huilen; maar zweeg toch toen ik haar dreigde uit het raam te gooien. Ik stak de ringetjes in mijn zak en gaf het kind een duw in den rug; ik hoorde nog hoe ze op de steenen viel. Ik liep daarop zoo gauw mogelijk naar buiten om de boodschap voor mijne moeder te doen. Ik wist dat het kind sterven zou; aan het verdriet dat ik hare ouders aandeed, dacht ik niet. Ik ben er niet treurig over geweest; ik was er niet treurig over in de gevangenis en ben er nu nog niet treurig over. Den volgenden dag kwam er een politie-man bij ons, die vroeg of ik het kind uit het raam gegooid had. Ik antwoordde van neen. De ringetjes wierp ik nu weg uit vrees dat men in mijne zakken zoeken en ze vinden zou. Daarop kwam er een ander politie-man, wien ik alles bekende. Toen werd ik in een rijtuig naar het gasthuis gebracht. Ik at het brood, dat ik daar kreeg met smaak op. Ik zag Greta daar uitgekleed op een bed liggen. Ik wist van geen ontroering. Ze lieten me met vier vrouwen alleen en ik sprak met hen over wat gebeurd was. Ik lachte dikwijls omdat ze mij zulke vreemde vragen stelden. Ik schreef uit de gevangenis aan mijne moeder en vroeg haar mij wat geld te sturen om boter te koopen, daar ik zulk droog brood te eten kreeg."

Zoo luidden de woorden van Marie Schneider, op de meest kalme onbevangen toon uitgesproken; het scheen haar een gevoel van zelf-voldoening te geven op zoo afgepaste wijze op de vele vragen, die haar werden gesteld, te kunnen antwoorden. Eén keer slechts ging er een glimp door hare oogen: het was daar waar ze

van het drooge brood in de gevangenis sprak. De geneesheeren verklaarden dat haar verstand normaal, misschien voor hare jaren te veel ontwikkeld was; maar moreel stond ze gelijk met een idioot. Het gerechtshof, dat haar zeer goed in staat achtte het misdadige harer handelingen in te zien, veroordeelde haar tot 8 jaar gevangenisstraf. De vraag of het kind ook erfelijk belast was, kon niet beantwoord worden: omtrent den vader was niets bekend.

Marie Schneider wijkt van de voorafgaande gevallen af, door het intelligente, rationeele motief, dat hare handelingen leidde; maar men bedenke dat ze nog een kind was en dus als een voorbeeld van moreele krankzinnigheid zeer merkwaardig is.

Nog zijn we echter verre verwijderd van de categorie „instinctieve misdadigers." Om deze nog wat nader te komen, willen we eene beschrijving geven van Thomas Wainewright, de in zijn tijd bekende schrijver van „Essays and Critisisms", hoewel nog meer bekend als falsaris en giftmenger. Erfelijk belast schijnt ook hij niet geweest te zijn — omtrent zijn ouders weet men niets, behalve dat zij weinig met elkander sympathiseerden. Hij was een begaafd jongmensch en groeide op in eene litteraire en artistieke omgeving. Hij was ijdel en wispelturig. Nog zeer jong nam hij dienst in het Engelsche leger; maar nam weer spoedig zijn ontslag om naar Londen terug te keeren. „De heilige kunst trok haren dienaar weer tot zich" — schrijft hij naar aanleiding van dezen beroepswisseling. Eenige jaren voordat hij misdadiger werd, beweert hij: „Maar deze gelukkige tijd, werd weldra afgebroken door een acute zenuw- en spierziekte, gepaard met hypochondrie. Een tijd lang stond ik aan den rand van den afgrond, waar de waanzin rondsluipt; maar een knap docter en eene liefdevolle ziekenverpleegster hielden mij terug."

Hij begon nu zijne „Essays and Critisisms" te schrijven onder den naam van Janus Weathercock. Hij was een gevoelig man, van verfijnde beschaving; hij haatte alles wat naar religie zweemde, en sprak met afschuw van wat hij „vuile instincten" noemde. Hij was zeer zinnelijk; zijne inkomsten waren niet voldoende om aan zijne begeerte naar fijne gerechten, parfums en juweelen te voldoen. Zonder luxe kon hij niet leven, evenals Marie Schneider niet zonder zoetigheid kon bestaan. Toen hij bijna 33 jaar oud was, staakte hij zijn litteraire arbeid. Het was in dien tijd, dat hij eene volmacht vervalschte en zich zoo de rente van een kapitaal van 5000 p. st. wist toe te eigenen. De toenmalige Engelsche wet strafte dergelijke delicten

met den dood; er werden echter verzachtende omstandigheden aangenomen en het vonnis schijnt niet uitgevoerd te zijn. Hij wordt in dien tijd beschreven als een levendig, elegant, harteloos en wellustig dandy; hij was lang van gestalte, liep min of meer gebogen, had donker haar, diep liggende oogen en een groot hoofd. Hij trouwde nu met eene jonge dame, die arm, maar zeer levenslustig was. De jonggetrouwden hadden 't arm en gingen bij een oom inwonen; die oom stierf een jaar later, zijn huis en verdere bezittingen aan W. nalatende. Het aldus verkregen geld was spoedig verteerd en eene andere erfenis was niet meer te wachten. W.'s stiefmoeder en hare twee nog ongetrouwde dochters kwamen bij hem inwonen. Eenige maanden later stierf de oude vrouw plotseling, onder verschijnselen, geheel gelijk aan die van den oom. Eenig financiëel voordeel had W. bij dit sterfgeval niet. Zijne zaken geraakten meer en meer in de war; en ten slotte werd zijne inboedel gerechtelijk verkocht. De familie verhuisde naar een ander deel van Londen; eens, na afloop van een concert, dat men bezocht had, werd een der schoonzusters onwel en stierf spoedig onder de bekende verschijnselen — hersenziekte noemden de docters het. Na haren dood bevond men dat 't leven van het meisje bij verschillende maatschappijen voor 18.000 p. st. verzekerd was. Het derde, merkwaardige overlijden deed kwade vermoedens ontstaan, zoodat de betrokken maatschappijen weigerden de verzekerde som uit te betalen. Een proces was er het gevolg van; de maatschappijen werden in 't gelijk gesteld. Wainewright was ondertusschen van zijne vrouw gescheiden en had zich naar Frankrijk begeven. In Bologne woonde hij samen met een onbemiddeld persoon, dien hij wist over te halen zich te verzekeren. Kort nadat dit gebeurd was, stierf de man. Wainewright leefde nu onder eene valsche naam; eindelijk raakte hij in handen der politie en daar hij geen voldoende inlichtingen omtrent zijn verleden kon verschaffen werd hij veroordeeld tot 6 maanden gevangenisstraf. Men vond op hem een zeker poeder, het toen nog weinig bekende *strychnine* — wat toen verklaard werd als „Engelsche excentriciteit".

Ter zelfder tijd werd in Engeland een bevel tot in hechtenisneming tegen W. uitgevaardigd, wegens valschheid in geschrifte; door een detectieve naar Engeland gelokt, viel hij in handen van het gerecht, dat hem tot deportatie veroordeelde. Nu begonnen ook de geneesheeren vermoedens te krijgen en W. erkende zonder veel weerstreven en met zeldzame kalmte zijne gift-moorden. Men vroeg

hem onder meer, hoe hij er toe had kunnen komen een zoo onschuldig wezen als zijne schoonzuster te vermoorden. Na een oogenblik nadenken antwoordde hij: „ik weet dat heel goed; ze had zulke dikke beenen.” Het eenige wat Marie Schneider in opstand bracht was het harde gevangenis-brood; Wainewright was er verontwaardigd over dat men hem boeide. „Ik ben toch geen schooier” — zeide hij. In de gevangenschap poogde hij nog tweemaal een moord te begaan. Hij wordt beschreven als een groot man, met diepliggende oogen, groot hoofd en lang haar. Zelden zag hij iemand in het gelaat. Hij was niet onmatig; maar zijne gewoonten waren meerendeels van grofzinnelijke natuur; hij at opium, zijn karakter was ondoorgrondelijk: dikwijls trachtte hij menschen, die het goed met hem meenden te bedriegen. Hij was gevreesd door iedereen; de eenige kameraad, dien hij had was eene kat. Op 58-jarigen leeftijd stierf hij.

Wainewrigt toont ons de instinctieve misdadiger in zijn meest ontwikkelden vorm. Hij lijdt aan die onweerstaanbare neiging tot het kwade, die men moreele waanzin (moral insanaty) noemt, een term, die echter aanleiding gegeven heeft tot heel wat strijd. Beter zou het misschien zijn, dergelijke individuen instinctieve misdadigers te noemen. Deze benaming gebruikt Ellis en ook Garofalo doet dit in zijne „*Criminalogia*”. Lombrozo daarentegen spreekt van „geboren misdadigers”.

(Wordt vervolgd.)

Sonnet.

O, eindloos hoog, waar teere sterren schijnen
Als zilvren zielen van lang gestorven lieven,
Die nu in zaligheid de heemlen doorklieven
Gaat blauw-kristalle welving luchterlijnen.

Uit 't hemel-wierookvat, het porceleinen
Daalt sprenkellicht, waar wuive-toppen dieven
Den gloed uit stil-op maneglans verlieven
En lispelend, zacht op droome-golven deinen.

O, God, dat zoo mijn leven niet kon zijn!
Dat niet in manelicht van liefdesvrede
Het eindlijk gleed in 't eeuwig-waarheid-zijn!

Hoort Gij dan niet ons vurigst smeekgebede:
Waartoe dit rustloos gaan, zoekend in stede
Van vindend en voor altijd zwijgend zijn?

Albert van Twazel.

Loon-Kroniek.

De S. D. A. P. en haar Congres.

ijn oordeel heeft, meen ik, niets uitstaande met de vooringenomenheid van een partijlid, wanneer ik het Congres der S. D. A. P., in de Paaschdagen te Amsterdam, gehouden, het belangrijkste sociale feit noem, dat de maand April in ons land heeft opgeleverd. De vrienden hebben er nooit aan getwijfeld, maar de vijanden, voor zoover de verkiezingen van het vorige jaar hun nog niet letterwijs hebben gemaakt, zullen hun onwillige ooren moeilijk gesloten hebben kunnen houden voor de onaangename beleering: dat deze jonge partij is de partij der toekomst.

Deze samenkomst heeft het geconstateerd met kalme duidelijkheid. Waar alle partijen, die het verzet wilden belichamen tegen het heerschende régime: Volkspartij, Radikale partij, Socialistenbond, in het vorig jaar hun onmacht niet verborgen konden houden en hun achteruitgang of hun ontbinding zagen bezegelen, wijst het tot in de minste bijzonderheden openbare verslag der S. D. A. P. naast haar verrassend politiek succes, de minder snelle, maar nog meer vertrouwbare vooruitgang aan van het getal der lezers van haar orgaan, van partijleden en de afdeelingen, die tot het dubbele stegen. Dit verzet, zoo heeft dit verslag aan de vrienden bevestigd en aan de quasi-vrienden op het hart gedrukt, kan alleen vruchten dragen, indien het erkend wordt als een oppositie tegen het kapitalisme en het draagt de bittere vruchten eener spoedige ontgoocheling, waar het wordt ondernomen als een verbeteringsproef van dit, niet door zijne gebreken, maar door de kracht zijner eigen ontwikkelingswetten ondergaande stelsel. Deze oppositie, zoo bewijst het aan de zwakke en de misleide vrienden, moet zich uiten in een strijd met *alle* ten dienste staande middelen, zonder daarin het scherpe wapen der

bourgeoisie: de parlementaire actie te versmaden; het is een dure vergissing, deze te vermijden om hare mogelijke gebreken, waar de bourgeoisie haar dienstbaar maakt tot de bestendiging van uw eigen feitelijk, aan eigen lijf voelbaar gebrek; deze vorm van lijdelijk verzet en geheelonthouding verduurzaamt uw onlijdelijke toestand en waarborgt de u vijandige klasse haar overvloed . . . . . Dit overzicht van hare lotgevallen in het laatste dienstjaar heeft de vrienden gesterkt in de overtuiging dat de S. D. A. P. de sterkste partij, het heeft aan den vijand aan gene zijde der klassengrens de overtuiging moeten geven, dat zij de meest te vreezen oppositiepartij der toekomst is.

Het congres heeft hare roeping de toekomstpartij te zijn het best gehandhaafd door te trachten de eischen der naaste toekomst te formuleeren. Naar twee zijden moest het stelling kiezen: naar den kant der werklieden zelve en naar dien der bourgeoisie. Tot de eerste richtte het zich met de verklaring van zijn standpunt ten opzichte van de vakbeweging en deze belangrijke uitspraak geeft aan de bijeenkomst haar cachet. Want tegenover de vraag, hoe de arbeiders te organiseeren in den klassenstrijd, blijken die welke de bijzondere manoeuvres tegenover de kapitalistenklasse bepalen, min of meer academische vragen. Rechtvragen erkent deze partij als machtsvragen en machtsontwikkeling als het effect van massale krachten. De vakbeweging bij ons te lande is nog in de periode van den eersten aanloop tot deze noodzakelijke massa-beweging; de vakbonden: de diamantbewerkers, timmerlieden en typografen zijn vrijwel de eenige wier organisaties aan de voorwaarde van een eenigszins duurzame machtsontwikkeling beantwoorden. Zij vertegenwoordigen — en dit is van beteekenis — het handwerk. Wij missen hier in 't algemeen de hoogere vormen der industrie, die met het kapitaal de arbeiders concentreeren en met de arbeiderslegers de discipline bevorderen en het solidariteitsgevoel opwekken. Wij hebben hier de hulp van uitheemsche voorbeelden broodnoodig om de ontwikkeling van het socialisme in onze economie te bespeuren. Wij hebben nog meer moeite, die te doen opmerken aan hen, die niet kunnen of willen zien. Een sociaal-democratische vakbeweging behoort vooreerst tot de vrome wenschen. Maar het congres heeft met zijn desbetreffende motie alvast het misverstand uit den weg geruimd, dat de S. D. A. P. de economische actie zou geringschatten of — wat de laster haar aanwreef — zou tegenwerken. Het heeft

de vakbeweging — behoudens haar vergissing zichzelve „neutraal" te vinden — aanvaard als een integreerend deel van haar eigen actie en met toezegging van den steun der partij, ook aan de meest benepen en onbewuste uiting der anti-kapitalistische arbeidersbeweging getoond haar daden te plooien naar de werkelijkheid en niet de werkelijkheid te dwingen naar haar wenschen.

De houding der partij tegenover de bourgeoisie bepaalde het congres o. a. in de kwestie van het militairisme. Of liever: het trachtte dit te doen. De unanimiteit, waarmede als uitslag der discussie de motie werd aangenomen, waarbij de oorlog in oorzakelijk verband werd gebracht met het kapitalisme en het ijveren voor afschaffing van het staande leger als voorloopige taktiek werd aanvaard — deze eensgezindheid beduidde enkel dat naar het algemeen oordeel de verschilpunten niet door het Congres konden worden beslist. Lag dit alleen aan het tijdsgebrek, dat slechts een zeer onvoldoende uiteenzetting der tegenstrijdige opvattingen toeliet? Het heeft er zeker toe medegewerkt, ofschoon het Troelstra, terwijl Van Kol het niet verder bracht dan een algemeene inleiding, niet belet heeft zeer degelijk op de kwestie in te gaan. Maar het moet in hoofdzaak worden toegeschreven aan de onvoldoende voorbereiding van het onderwerp. Een congres behoort niet een officieele gelegenheid tot het uitwisselen van verrassende inzichten te zijn, maar een revisie over degelijk besproken en vastgevormde meeningen. Aan deze voorwaarden kon het congres niet voldoen en waarschijnlijk geen harer leden aan den eisch iets verrassends te leveren in deze materie — tenzij Van Kol, die het naliet. Men mag ten slottte het toeval of de regeling der werkzaamheden zegenen, die het congres noodzaakt zich in een half uurtje van deze geheele „militaire kwestie" met een Jantje-van-Leiden af te maken. Want, gesteld men was het eens over de wenschelijkheid in bepaalde gevallen schouder aan schouder met de bourgeoisie den grond, waarop de ouderen voor anderen het leven hebben gewaagd, te verdedigen, dan nog had men een beslissing moeten nemen in de kwestie: is bij den huidigen en waarschijnlijk-toekomstige stand der militaire wetenschappen en der politieke verhoudingen de verdedigbaarheid van Nederland, met of zonder bondgenoot op goede gronden aan te nemen? Neen, zeide Troelstra en Van Kol, „op grond van jarenlange studie" beweerde van ja. De partij had het geluk over deze vraag blanco te kunnen stemmen en het woord, mag men meenen, is nu weder aan Van Kol om

door de mededeeling zijner onder leiding van Engels „den generaal", opgedane kennis haar een stemmen met oordeel mogelijk te maken. In de behandeling der beide genoemde punten heeft de S. D. A. P. zich in hoofdtrekken gekenschetst: overtuigd en beslist in hare opvattingen omtrent de algemeene taktiek de organisatie van het proleriaat, aarzelend en tastend bij de bepaling van hare houding ten opzichte van de vragen van den dag, die haar in onmiddellijke aanraking brengen met de bourgeoisie als klasse. De definitie van de bourgeoisie als van „éénе rèactionaire massa" in de algemeene propaganda met succes vol te houden, vertoont in de bijzonderheden van den dagelijksche klassestrijd hare tekortkomingen. Door de verkiezing van twee harer leden tot het Kamerlidmaatschap is de partij plotseling gesteld voor de opgaven aan de vage omtrekken harer groote internationale beginselen de scherpe belijning te geven eener practische toepassing op speciaal Nederlandsche toestanden.

De vragen van den dag zijn voor 't meerendeel academische vragen voor haar, in zooverre het haar nauwelijks gelukken zal op hunne practische oplossing voorhands eenigen invloed van belang uit te oefenen; maar het zijn kwesties die haar direct belang raken in zooverre zij een nieuwe methode aan den hand doen ter bereiking van het algemeene doel, waarop de partij aanstuurt: de organisatie der arbeiders. Wat zij eischt en hoe zij eischt, zijn voorhands twee kanten van dezelfde opgave: het proletariaat zijn toestand te doen inzien en te doordringen van de overtuiging, dat zijn verlossing afhankelijk is van zijn optreden als zelfstandige, zijn klasse vertegenwoordigende politieke partij. Deze nieuwe methode van het te beleeren op te ruien, en zoo mogelijk te bevoordeelen, tevens van uit het parlement, eischt naast een hooge theoretische ontwikkeling een zoo uitgebreide kennis van feiten en toestanden, een strijdvaardigheid op zoo velerlei wetenschappelijk gebied, dat de wijsheid hier somwijlen alleen door schade te bereiken zal zijn. Maar naast de degelijkheid, die hare discussie in het algemeen kenmerkte, mag juist de beradenheid, waarmede zij tegenover alle vraagstukken van dezen aard is opgetreden, den tegenstander waarschuwen voor bijzonder groote illusies van toekomstig leedvermaak.

Maar wat het verslag harer debatten dezer maar zeer onvolkomen kon leeren was de opgewekte strijdlust en het groote vertrouwen, die dit April-congres maakte tot een feest voor wie het als afgevaardigde of als partijlid bijwoonde. Zij is zelve zoo echt een

April-partij, de S. D. A. P.; een vijftig afdeelingen, een paar duizend leden: haar rijen zijn nog doorzichtig als het jonge lommer; er zijn tegenspoeden en oneenigheden — wij hadden zelfs het onmisbare „incident" in de kwestie-Bax — die er door heen blazen als schrale winden, maar zij deeren de levenskracht niet en de lente komt door alles heen. En terwijl de bourgeoisie de dorre en rotte bladeren harer uitgeleefde politiek tracht te sorteeren en op te verven tot een toonbaar „Sociaal program", voelt nu reeds veel van wat jong is en ons land zich aangetrokken tot de partij der bewuste arbeiders, die groen is tegenover de overrijpe wijsheid der anderen, maar groen als een levende belofte. De artistieke beweging, in spijt van de meening die ons Deyssel voor een paar jaar uitte als zou zij zich niet verdragen met socialisme is, vooral in hare jonge leden reeds „so ziemlich eingeteufelt". De snelle uitbreiding van het „geleerd proletariaat" zal spoedig een deel der wetenschappelijke beweging in hetzelfde spoor leiden. Maar allen behooren in de gelederen der partij, die groeikracht, maar daardoor juist honger en dorst niet het minst naar kennis heeft. Elke sociaal-democraat is er één, ook buiten de partij: kruimeltjes zijn ook brood. Maar de groote kracht ligt in vereeniging. Een kleine partij is belangrijk naar de mate van kans een groote te worden; de historie is gemaakt door de massale krachten. „Der Sieg ist an den groszer Bataljonen!"

J. Saks.

Robert Browning's „In a Balcony".

In het Nederlandsch vertaald
door
Ed. Verburgh.

CONSTANCE EN NORBERT.

NOR. Nu!

CONST. Nu niet!

NOR. Geef ze me nu weer, die handen.
Leg ze op mijn voorhoofd, hoe 't klopt!
Druk ze op mijn brandende oogen
Jij, wreedste, jij, liefste in de wereld.
Laat mij 't doen. De koningin *moet* toestaan wat ik vraag.
Hoe kan ik je verkrijgen, zonder de koningin?
Ze wacht op mij, ginder, en jij bent hier;
Eens moet 't toch zijn, moet ik 't toch vragen;
Nu is 't tijd — wat ik vraag verkrijg ik:
Laat me nu gaan, liefste!

CONST. Doe 't en verderf ons.

NOR. Laat 't nu zijn, liefste, mijn gansche ziel
Ontbloeit in jou; leg mijn liefde niet in banden.
Een mensch heeft één leven slechts, en éénen dood.
Eén hemel, en één hel. Laat mijn noodlot zich vervullen.
Geef mij mijn hemel nu! Laat ik je de mijne kunnen noemen.
Bewijs 't; dat ik je naam op je voorhoofd schrijve,
Je vasthoude, en dan sterven, zoo God 't wil —
Mijn ziel vervuld, van wat ze heeft gevraagd.

CONST. Hoor ik je dan niet toe? Hoe dien man te bevredigen!
Ben ik de zijne niet — mijn wezen is in hem opgegaan

Mijn hartkloppen zijn gegaan met de zijne in éène maat,
Mijn handen, mijn oogen, mijn haar,
Al wat ik bezit, heb ik hem gegeven.
Zoodat mijn geest met hem vereend,
Zich vijandig stelt tegenover die vrouw,
Hem smeekt aan een vormelijkheid niet te hechten
En vreest dat de wereld weten zal
Hoe hij haar bemint en zij hem aanbidt.
Je bezit die vrouw, maar nog niet die wereld.
Ga verder, smeek ik je en laat je stap
Zich niet vertragen door zorg voor dingen,
Waar ik toch niet meer omgeef:
De naam aan 't hof, de trots op je succes . . . .
Juist ter wille van die looze vormelijkheid
Juist, dat de wereld je niet begeven zal,
Juist dat de wereld niet roepen moog':
„De man bestemd om kronen op elkaar te stapelen —"
„Daar gaat zijn kans er een te veroveren!"

NOR. De wereld!

CONST. Je geeft om haar! Geef evenveel om mij
En zie of ik vergeefs erom zal vragen.
Waarom tob je er toch over wat de wereld denkt of weet?

NOR. Je vraagt om — wat vergeefs?

CONST. O, mijn Norbert,

Wat hou ik toch van je!
Maar luister, of ik neem mijn handen terug.
Je zegt — „Laat 't nu zijn." Je wilde heengaan
En de koningin, die misschien geen vijf passen van ons weg is
Vertellen, dat je mij bemint, — dat doe je, Goddank!

NOR. Goddank!

CONST. Ja, Norbert; maar vergeefsch zouden je woorden zijn
En, wat daarop volgt: 't vragen van mijn hand.
Neem die roos, en bekijk haar aandachtig, terwijl
Ik spreek. Je bent minister
De gunsteling der koningin en niet zonder rede.
Deze nacht voltooit je wonder-arbeid, van dit jaar

— Met dit feest vieren we het heugelijk feit —
Belangrijk omdat ze haar geluk aanbracht.
Twee kronen, op haar hoofd vereend!
Dáárvan had haar huis en zij, nog nooit gedroomd
Dat deze droom tot een vaste waarheid werd
Bewijst 't feest van dezen nacht. Aan wien de lof?
Wiens genie, geduld, energie, volbracht
Wat menig hoofd verwardde en veler harten brak?
Je bent als 't noodlot; de hemel is je gelijke.
Nu komt de beurt aan de koningin: — „Kies zelf je belooning"
Je moogt 't heden vasthouden, 't verleden
Terugroepen, je hand uitsteken
En de zon vastbinden boven de aard —
En ge kiest 't eenige wat ze niet geven wil;
Neen, je keus, noodlottig, zal de schaal
Doen overslaan en je werk vernietigen.
Mogelijk zal ze — als ze 't kan — je vergeven . . .
Je begrijpt dat ik je kiezen laat: de hand van hare nicht.

NOR. Wacht! Vooreerst, geloof je nog als vroeger,
Dat de Koningin, edelmoedig — neen, rechtvaardig is?

CONST. Ja, juist dàt! Zoo laten de mannen zich beminnen,
Terwijl ze niets meer weten van 't vrouwenhart als . . . .
Zie, jij bent rechtvaardig en edelmoedig bovendien
Denk je zelf erin. Bij voorbeeld, nu zeg ik:
Ik laat me kussen, mijn handen vasthouden —
Waarom? Weet je waarom? Ik zal 't je zeggen —
Kussen — omdat je een' grooten naam hebt aan 't hof
Vasthouden, deze hand en die — omdat ik hoop
Dat je ze met juweelen vullen zult . . . .
Dat is vreeselijk, niet waar? Pas 't toe op de Koningin —
Veronderstel, ik ben de Koningin, tot wie ge zegt:
„Ik was een man zonder naam; U hadt me noodig
„Waarom ik U mijn hulp bood? Er stond
„Een mooi meisje aan uw zij.
„Waarom ik gemeene zaak maakte met U?
„Er was geen anderen weg, om tot haar te komen.
„U gaf mij werk en grooten lof.
„Trouw, arbeid werden onder hare oogen kinderspel.

„Hoe zult U mij, er voor beloonen?
„Geef me haar hand!"

NOR. En nog vraag ik 't zelfde.
Is de Koningin rechtvaardig, edelmoedig?

CONST. Ja, rechtvaardig. Je hield van een roos; dat is nog zoo erg [niet
Maar was 't om de bloem-zelf of om mijnent-wil
Dat je haar op den boezem stak? Om mij, zeg je.
En dat moet je blijven zeggen, want anders
Zeg je de waarheid niet . . . .
Je vertelt de Koningin, dat je haar diende uit liefde voor haar
Als dat zoo is, dan is haar voordeel ook 't joue.
Ze denkt 't, al zet je nog zoo'n ongeloovig gezicht.
Ik ken haar. In de groote zaal, zes stappen hier van daan
Bekijkt iemand de schilderijen; daar is een leven, beter dan [leven
En toch dood. Stel je haar voor, in zulk een tooverzaal
Met overal schilderijen om haar heen! Ze ziet de wereld
Herkent de dingen en de feiten, daar afgebeeld.
De strijd der reuzen, 't gastmaal der goden,
Wijzen in den senaat, schoone vrouwen in 't bad,
Veldslagen, 't geheele wereldspel, landschappen,
En zeestukken, bloemen en vruchten —
En wie zal vragen of zij ze allen kent
In beteren vorm, dan der dingen uiterlijkheid?
Maar toch — breng in haar stille galerij
Een ding van leven, van adem en bloed,
Een leeuw, bij dien geschilderde dáár,
Denk je dat ze 't zal begrijpen, zeggen
„Dat is zijn makker dáár, op 't jachttafereel
„Dat ik honderd keeren reeds geprezen heb!"
Neen! Haar kennis van 't werkelijke leven,
Zijn hoop en vrees, zijn neigingen en antipathieën
Zijn haar te ver, te indirect, te weinig dreigend.
Het werkelijke bestaat voor ons, voor haar — niet.
Hoe kan 't ook zijn. Levende tusschen deze muren,
Een vader en een moeder, die geen ouders waren
Vrienden héél veel, aanbidders geen gebrek

Een man mettertijd: en elk — dezelfde groote leugen.
Dingen door een Rubens uit niets geschapen,
Zou daar vriendschap, liefde in mogelijk zijn?
Beter, ja, grooter, dan 't leven zelf, maar dood toch
Linnen met verf bedekt, wij begrijpen 't, al bewonderende.
Maar hoe zou zij begrijpen, nu sinds vijftig jaar,
De eenige toeschouwer in haar galerij.
Je denkt, die warme, worstelende liefde in haar te brengen
Plotseling, en verwacht dat ze dezelfde blijven zal!
Zóó is 't — ze zal de glans der waarheid overzien
Met éen blik en ze kiezen boven geschilderde edelmoed.
Je hebt niets te zeggen als: — „zóó zijn de menschen,
„Want zóó doen ze; veel namen worden er voor gebruikt:
„Dit is de rechte; en nu, Koningin, wees rechtvaardig!"
Je levensster verduistert. Je verliest haar bijstand;
En mij — win je niet door dat openhartige woord.
Maar hij zal me niet begrijpen! Oh, Norbert, Norbert.
Begrijp je me niet?

NOR. De koningin is koningin!
Ik ben me-zelf — geen schilderij, maar levend.
In elke zenuw, in elke spier, hier
Aan 't venster, dat uitziet op de volksstraat
Zooals zij in de galerij, waar de schilderijen gloeien.
Des levens goed is voor ons beiden kostbaar
Wat heb ik dan zelfbeheersching noodig?
Toen ik voor 't eerst je zag een jaar geleden,
Leerde ik oók eerst, wat mooi 't zou zijn
Van mijn toekomstig leven; in mijn ziel, hoorde ik een stem:
„Die vrouw dáár — er is geen ander goed
„In 't leven, dan haar te verkrijgen.
„Vereenig alle smarten der aarde — draag ze.
„Maak een bèrg van 's werelds vreugden — schop hem weg
„Als 't baten kan — en ook al baat 't niet —
„Maar zie haar te bekomen!" Hoe kon 't zijn?
Ik hoorde, dat je de nicht waart van de koningin.
Ik moest de koningin dus dienen om tot jou te komen.
Geen anderen weg! Veronderstel, dat er een geweest was,
En ik door gebeden tot een witte ster,

Met verkoop van mijn lijf en mijne ziel
Je winnen kon — zou ik dan bidden tot die ster of niet?
In plaats daarvan had ik de koningin te dienen.
Ik diende, hielp, deed wat anderen niet konden
Zij zocht, noch ik verklaarde haar mijn doel.
Het voordeel nam ze aan — *ik* wil mijn belooning
En *als* belooning wil ik jou — jóú.
Ze droomde, dat zoo iets niet gebeuren kon?
Laat ze ontwaken! Ze dacht dat er meer rede was,
Tot zucht, naar macht, roem, rijkdom!
Ze denkt misschien dat een man zijn leven verbruiken wil
Om zulke schimmen na te jagen. Nu, ik heb óók verbeelding
Ik werkte, omdat mijn ziel je noodig heeft.
Dáárom vraag ik je hand. Laat 't zoo zijn!

(Wordt vervolgd.)

Schilderkunst.

l langen tijd bestond er onder de schilders, vooral onder de jongeren — wat meer ontevrêe, wat meer levenskrachtig — een groot geklag over den wanhopigen toestand, waarin het tooneel-decor-stelsel verkeerde: kleuren-smaak, zin voor lijnen waren daarbij de volledig ontbrekende elementen en het eenige waarnaar gestreefd werd, was een aan een of andere werkelijkheid herinnerend tooneelvulsel. De eerste stoot ter verbetering is nu gegeven door Antoon Molkenboer, in de monteering van Mincelijn. Maar hoe? Het was al een fout als aanleiding tot eene decoratie, die eene algemeene richting aanduiden moest, een sprookje te kiezen, daar de meerderheid der hedendaagsche tooneelstukken slechts weinig sprookjes-achtig zijn en — decor en tooneelstuk essentiëel moeten overeenstemmen — eene fantasie in éen zin weinig kan bijdragen tot verbetering van eene werkelijkheid in een geheel andere.

Ter vergoeding kan men aanvoeren, dat Mincelijn zoo niet een aanduiding van richting, dan toch een verbreking van de conventie was en als zoodanig is Molkenboer's product dan ook te apprecieeren.

Ondertusschen is op de voorstelling-zelve zooals ze te Amsterdam gegeven werd, nog het een en ander aan te merken:

Het geheele tooneel was — in strijd wat men billijkerwijze mag wenschen — dood: star als gebrandglas-ramen, stonden daar de kleurvlakken in hunne omlijsting van loom-bewegende lijnen en waren dus in zoo formeelen strijd met wat eigenlijk de essence van tooneelstukken is, n.l. een harmonieus beweeg van hartstochten, dat alleen daarom Molkenboer's ontwerp zou afgekeurd moeten worden. De figuranten het eenige levende op het tooneel, deden zich dan ook door hunne wilde tegenstelling, die hen was-poppen deed schijnen, véél te hevig als zoodanig kennen, ten gevolge waarvan de eenheid, waarnaar waarschijnlijk de Heer Molkenboer als hoofddoel heeft gestreefd, totaal werd gemist.

— „'t Heeft wel iets van Derkinderen" — werd er beweerd.

Och, assyriek was er duidelijk in te herkennen en de Hindoesche wajong-pop, zal van de geheele vertooning wel de kiem zijn geweest*).

---

*) Een vriendelijk schrijven van den Heer Haverman, die het Toorop-portret in het voorgaande nummer van „ELZEVIERS MAANDSCHRIFT" teekende, onderrichtte ons van eene naamverwisseling in ons vorig schilderkundig overzicht: waar STEENDRUKJES stond was ZINCO's bedoeld en omgekeerd; de strekking onzer beschouwing blijft overigens dezelfde.

E. P.

Bij de Rotterdamsche weduwe Oldenzeel hield de Heer P. P. Rink eene uitstalling van zijn schilderwerk. De vrij-wat beteekenende Rink van vroeger dagen bleef hier achter de schermen; slechts nu en dan zag men een tipje van zijn gewaad, vervaardigd uit voortdurend wisselend nu eens geel dan weer rood schijnend „changeant", dat — om in deze beeldspraak een kleine correctie te brengen — echter hier minder had van de pure kleur-wisselingen van den regenboog, dan wel die van de meer gedempte tonen van de paletten der respectieve Nederlandsche schilders of — Eigenlijk is deze correctie er eene in omgekeerden zin, daar zij bij één fout nog een tweede voegt; 't best dus is haar geheel door te halen en een geheel nieuwe voor het daglicht te voeren. De Heer Rink dan is een vroolijken kwant, een cosmopoliet, die overal op zijn gemak is; nu eens loopt hij gezellig met een Oud-Hollander gearmd, op een Pottersche stier te broeien; een paar dagen later ziet men hem van de Gouve de Nunques les krijgen in het schilderen van mystieke landschappen, maar als hij dan op straat Breitner en Isaäc Israëls zoo knusjes voorbij ziet loopen, krijgt hij er genoeg van: de Gouwe laat hij in den steek en Jaap Maris, die juist uit zijn raam kijkt, ziet zijn oud-leerling de sleep dragen van Mevr. de douairière X, die in het schilderen van Marker-visschers eene specialiteit is.

Pulchri gaf het haagsche publiek nog eens twee scheppen schilders, te zamen ongeveer 25 man. Ik vermeen dat de poorten nu gesloten zijn. Is de kolenbak leeg? Of willen ze niet meer in groepjes worden afgedeeld?

Och, och, wat maakt die meneer Zilcken toch een mooie schilderijtjes! Wat heeft die meneer van Soest zijn talent naar de „eischen des tijds" veranderd! Wat is die meneer Koning toch een zoeker, en die meneer Konijnenburg toch een vinder! ....

Pieter Stortenbeker is dood en begraven; Christoffel Bisschop houdt hem gezelschap .... op de Prinsengracht, waar van beider werken wordt uitgestald.

De Rotterdamsche Kunstkring deelde een partijtje beeldhouwwerk in groepen — voegde er twee ronde gebrande, glazen en tien pastels van De Gouwe de Nunques bij en had dus weer eens een gelegenheid een kwartje entrée te vragen. Het eenige kleiproduct, de vermelding waard is „*Verboden Lectuur*" van Teixeira de Mattos; dit is een mooi stukje, handig en origineel, twee goede eigenschappen, die nog beter uit zouden komen, wanneer de kleur een betere was dan die van het gips.

Charles van Wijk is een beeldbouwer van goede techniek, die hij echter wel wat te uitsluitend beoefent; de mijnwerkers van Constantin Meunier beginnen erg te vervelen; en de Heer Odé gaat door van zijne Goesche meisjes en andere liefelijke personages, poppetjes uit de schellingsbazaar te maken. EMMY PARKER.

Tooneel.

eel eereavonden (het woord benefiet is uit de mode) — weinig nieuws gaf de maand April. De eerste van deze avonden was die van Mevrouw Saalborn-de Groot. Hoewel minder gelukkig in keus — deze was op *Het Satans Kind* gevallen — had de benificiante niet over gemis aan belangstelling te klagen; het publiek was overvloedig opgekomen en toonde door het geven van vele en fraaie bloemstukken erkentelijk te zijn voor de genoegens die deze diva het Amsterdamsch publiek als Marie Antoinette verschafte en voor de goede creatie van Mevrouw Dreijfus. Eén raad aan Mevrouw Saalborn, en wel deze, kies geen blijspel voor uwen eere-avond. Dien zelfden avond was ook den heer C. G. Ruijs een feest bereid; deze had de *Erfgenamen van Rabourdin* gekozen en hoewel èn benificiant èn Mevrouw Buderman het groot succes wel verdienden, kan ik een stuk van Zola als tooneelspel niet mooi vinden; juist door dat Zola's grootste kracht in beschrijvingen ligt, missen zijn romans datgene wat de clou van het tooneelstuk is, n. l. de handeling. Toen kwam de beurt aan Julia Ude en deze was wel gelukkig met hare keus geweest, vooral met *la Fille Elise*; dit is ongetwijfeld een harer beste creaties; het voorstukje, „*de Eisch der Zedelijkheid*," had niet veel om het lijf: het was niet gecomponeerd, het was een groote verzameling van decadenten en Julia Ude bleef zich niet gelijk.

Maar in het laatste stuk was zij bepaald goed en wel het beste in het eerste bedrijf. In het tweede bedrijf gaf Schwab ons een pleidooi te hooren, dat noch wijlen Mr. Ph. Haas, noch Mr. van de Cappelle hem zouden hebben verbeterd; ik meen oratorisch, juridisch natuurlijk wel, want in dit opzicht was er heel wat op aan te merken.

De Nederlandsche Tooneel-vereeniging kwam met „*Werkstaking*"*; het deed mij werkelijk goed weer eens een oorspronkelijk tooneelstuk te zien.

Ternooy Appèl, en Faassen waren zeer goed; de laatste vooral aan het slot. Jammer dat Van Kuyk niet zeer rolvast was, dan zou deze ongetwijfeld het trio schitterend hebben volgemaakt.

Tot mijn spijt komt de eerste opvoering van „Een Kriezis" te laat om nog vermeld te worden en moet dit dus tot een volgend nummer worden uitgesteld.

Bij Barendse is het reuzen succes, stampvolle zalen — voorzie u tijdig van plaatsen voor „*De twee jongens*".

Stadsschouwburg, Tournée Moncharmont en Maurice Luguet. Cyrano de Bergerac, pièce heroïcomique de M. Edmond Rostand.

Nu is het mij duidelijk waarom Willem Kloos, Cyrano de Bergerae vertaalde; het is juist iets voor hem, om van een tooneelstuk dat heelemaal geen tooneelstuk is, iets te maken dat nergens op lijkt. Neen werkelijk Cyrano de Bergerac is ten eenemale ongeschikt voor ons tooneel, wie geeft wat om een monoloog al is er nog zooveel gevoel in gelegd, al zijn er op de techniek geen aanmerkingen te maken. Van 8—12½ uur zat ik achter in een stoof, meer kan ik de bovenloge niet noemen, naar Cyrano te luisteren, en al was de dictie van Candé mooi ze was niet in staat de verveling van mij af te houden. In ieder bedrijf, bij iedere handeling overal treedt Cyrano op den voorgrond, van anderen merkt men niets, alleen Cyrano; en al is men nu in een gezelschap, met iemand die als zeer geestig en onderhoudend bekend is, ik geloof toch dat het zou vervelen, hem 4½ uur te hooren spreeken over zijn neus, het balcon van zijn liefje, nog eens over liefde en dan over het natuurlijk gevolg daarvan e e n k u s.

De heer Candé speelde mooi, was enthousiast zelfs, Mlle. Rolly daarentegen speelde zelfs niet voldoende.

De costuums waren prachtig, maar ik geloof dat ze de lusters en luminaires van Dieudonné maar stilletjes thuis gelaten hebben. Och, als die Cyrano die toch zoo'n goed mensch was, de beleefdheid had gehad in 't eerste bedrijf te sterven dan had ik mij niet tot half een zitten vervelen.

RUTHRA.

DE ARBEID.

Dit Tijdschrift verschijnt maandelijks.
De prijs per jaargang is . . . . . . *f* 4.50
Afzonderlijke nummers . . . . . . „ 0.75
Brieven en bijdragen te zenden aan den UITGEVER, Damrak 52 te *Amsterdam* of aan het persoonlijk adres van den REDACTEUR.

INHOUD.

In de navolgende nummers zullen o. m. worden opgenomen:
IS. QUERIDO. *De Catechismus der moderne kritiek.*
F. WALRAEDT VAN ROYEN. *Op de Blauwgaard.* Een Novelle.
ED. VERBURGH. *De apotheose van Jezus Christus.* Een Tooneel-spel.

DE ARBEID

EEN MAANDSCHRIFT ONDER REDACTIE VAN

EDUARD VERBURGH

1e Jaargang 1898. — Aflevering 3.

UITGAVE VAN ARTHUR VAN DER STEMPEL TE AMSTERDAM

De catechismus der moderne kritiek *)

door

Is. Querido.

Een zakelijk woordje eerst . . . .

eneer Kloos, den bourgeois.

„Ik heb met u te doen, meneer; ik wil u alleen maar zeggen dat ik u vind een kostelijk, aller-kostelijkst specimen van de burgerlijkste vlegelachtigste kritiek, die zich door z'n eigen veridiotiseerde, lamzakkerige onbeholpenheid, en valsch geniepige, winderig zelfzuchtige geestkrankheid, heviger genadeslag toebrengt, dan welke principieel-vijandelijke kritiek ook.

Ieder menschebolletje, dat een beetje van litteratuur weet, of liever, dat 'n beetje het nuchtere leven inziet, zal toch wel gesnapt hebben, dat gij, zeer onbeduidend denker en walgelijk pretentieuze warkop, bekulde God van de heel laag tronende studentenrakkertjes, opengeprikte blaas van strakgespannen burgerlijk-bekookt enthousiasme en griezelige, kleverige zweetsympathie, dat gij, bekuld Godje van poenen en rakkers, van kantoorkwezels, pen- en gatlikkers der beschaafde kunstkringen, dat gij met al uwe reputatie-zwaarte niet meer in staat zijt, een werk van iemand met vijf regels te beoordeelen . . . . oftewel te „bespreken" zooals 't 'n journalist noemde.

Ja, schrijvers, journalisten, burgers en buitenlui, noemt 't nu knars-tandende woede, zegt nou 'ns dat die Quérido allemachtig leelijk gekwetst schijnt door dien grooten Willem, dien vernuftigen rijmelaar, door dien grooten Sonnettist, en Adorateur van de zielsgebakjes zijner eigene smartfokkerij.

---

*) Dit artikel is het voorwoord van mijn in bewerking zijnd tweede deel der *Meditaties*, dat in twee afzonderlijke werken zal verschijnen, n.l „De Fransche Romantiek" en „Het Naturalisme". Men zal goeddoen, dit bij 't lezen van bovenstaand voorwoord in 't oog te houden.

Constateert dat met vette letters . . . . . of negeert 't in de stilte van 't blanke papier . . . .

Maar Quérido is spring-, springlevend; *niet* omdat er nou zoo weinig door de deftige journalisten tegen 't laaghartige kritiekbedrijrje van Kloos geageerd is, (slechts Canter, Roosdorp, de Rosa en Verburgh lieten zich hooren); *niet* omdat hem zoo ontzaglijk veel geestdrift van vele buitengewone mannen mocht te beurt vallen; maar Quérido is springlevend, zoo-maar om „z'n eigen zelvers"; omdat meneer Kloos en de heele bliksemsche Nieuwe-gidskliek, als kliek, van uit de wolken, in 'n sneltrein van haat en verachting, in 'n lammewagentje van ironie en spotlust, op een fiets van zwenkende lachebekkerij en leuterende moppenlol op hem aanstormend, nog geen atoompje van zijn natuur kunnen doen wegspatten.

Och, meneer Kloos, toen ik uw stukje over mij las, had ik zoo'n wee gevoel, iets van de „gemengde" aandoeningen uit een roman. Ik heb me een bochel gelachen, om *Uwe* „eerlijkheid" (Van Eeden) om *Uwe* „onpartijdigheid" (Gorter) om *Uwen* „spijt" (Tideman). Neen maar, meneer Willem, u is toch 'n kostelijk bourgeostje. Men zou u willen bewonderen in al uw sierlijkheid, in al uw bochten en kronkelingen, in al uw fijne vernuftige charme, als kritikus, zooals men bewondert 'n goudvischje in 'n vischkom, wiens bewegingen door goud-roode lijntjes beomtrekt, het in snelheid en listige fijnheid van beweging, helaas moeten afleggen bij uw lenige argumentatie en sierlijke gedachtenverwringingen . . . . als men tenmiste niet zondigt door den „astralen" gang van uw geestelijk bewegingsleven te paraboliseeren, met iets zóó substantiëels. Nee, men kan 't zoo van u ruiken dat uw vóórnaam eens stond in een koninklijk wapen. Uw Willem-zijn *is* vorstelijk, *is* majesteitelijk, *is* gedrochtelijk van fierheid en van hooghartige praal; ja, gij zijt een litteraire vorst, 'n Willem III in de litteratuur, zooals 'r een Willem III was in den Nederlandschen Staat. Ge weet de gulden psychologische wet: trotschheid is het kenmerk van den „grooten man". Dus:

Leve onze litteraire Willem III!

* * *

Het is 'n markant sprekend verschijnsel, dat in de laatste helft dezer eeuw de litteratuur in bijna alle landen het toppunt van individualisme bereikt heeft; merkwaardig ook, wijl er toch niet het geestesleven van onzen tijd in z'n geheel mee gekenmerkt wordt.

Maar hoe merkwaardig dit verschijnsel op zichzelf ook is, zal 't *met* de historie zeer goed, *zonder* haar nooit verklaarbaar blijken.

Toen ik 't eerste deel mijner *Meditaties* begon te schrijven, had ik al duidelijk gevoeld hoe, van het midden der 18e eeuw af tot heden, de litteratuur bijna nooit anders uitliep, hoe schijnbaar haar grondslag de kiemen van zielkundige of wijsgeerige theoriën en levensbeschouwingen bevatte, dan op zeer individualistische, opmerkelijke woord- en theorietoeren.

Enkele universeele geesten uitgezonderd, misschien twee, is er door de dichters, lyrici, prozateurs, romanciers, historici, psychologen en wijsgeeren der laatste eeuw nooit gezocht in hun levensbewustzijn naar een zichtbaar middelpunt van algemeene kracht, waaromheen zich hunne overtuigingen, ideeën, gevoelens en gedachten groepeerden, door een actueele wet van middelpuntvliedende actie steeds in beweging gehouden, zoo dat er nimmer inwendige botsing met de onderwerpen onderling kon ontstaan.

Als men 'n litteratuurtijdperk of een gansche litteratuur bestudeert, mag men niet tot enkele groote geesten van zoo'n tijdperk opklimmen, maar moet men integendeel de volkstoestanden, het maatschappelijk leven in z'n geheel, en daarin de wijsgeerige, economische, wetenschappelijke en psychologische denking van alle kanten met zijn waarneming en analyse omsingelen; tot levend-grandioos uitgangspunt nemen, den socialen bodem, het maatschappelijk aardevoetstuk, waaruit de litteratuur gegroeid is. Als elk ander verschijnsel van geestelijk leven *gebonden* en *ondergeschikt*, aan de maatschappelijke wetten van het algemeen leven, moet men de litteratuur, haar subjectieve toestanden en welk geestelijk levensproces ook, niet van boven af abstract rangschikken, apart zetten en klassificeeren in de evolutie van het levende, maar in verband met historie en sociale toestanden, in verband met politieke en economische verwikkelingen, in verband met gelijktijdig geuite wetenschap en wijsbegeerte, doordringen, om uit de analoge elementen van al deze geestelijke en maatschappelijke levensverschijnselen tot 'n kritische eenheid te geraken.

Het maatschappelijk leven als middelpunt, niet gelijk 't wijsgeerige, altijd nog abstract verwerkte, Tainiaansche en Buckle'sche klimatologisch milieu, (ook Montesqiueu had zijn geologisch stokpaardje in die richting gemend) dit verwerkend als hereditaire factor

alleen, maar 't maatschappelijk leven als middelpunt van alles, van elke stoffelijke en geestelijke levensuiting: zóó, zoo zal de moderne litteratuur-kritiek de rechter zijn van het meest verfijnde kunstproduct, van de schijnbaar uit de maatschappelijke levenssfeer zich het meest losgewikkeld hebbende, subjectiefste kunsttheorie, zoo zal zij aan elke schijnbaar alleenstaande metafysische leer en elk gedachte-stelsel, hun boven en buiten het menschelijkleven ontkiemende ziekelijkheden en hallucinaties ontnemen.

Deze methode zou zoo schijnbaar iets hebben van de Tainiaansche of Sainte-Beuvesche litteratuur-historie, als zij niet zielkundig op een gansch nieuwe levensbasis stond. Taine allereerst hechtte zonder eenig *medegevoel*, geen waarde aan individuen, noch massa, maar zag slechts *verschijnselen*, zintuigelijk verklaarbaar, zij 't dan met de betrekkelijkheid van elke zintuigelijke determinatie. Taine zag in den mensch slechts een groep „loopende feitjes", waarvan de gang reeds door 't noodzakelijke van 't zijnde was gedetermineerd; maakte zich dus nooit warm over het verloop van 't leven, had heelemaal geen oog voor het historische wordings- en ontwikkelingsproces in verband met de innerlijke wijzigingen van het maatschappelijke leven, toetste den graad van het reëele, niet aan dien van het ideëele Zijn, bepaalde en construeerde er slechts enkele factoren uit, inwerkend op individu of op temperament, negeerde volkomen de historisch-ethische en sociologische levensbeschouwingen, wijl zijn aprioristische wijsbegeerte, de burgerlijke begrippen van het noodzakelijk zijnde in zulke ontzettend versteende schroeven van het determinisme gekneld hield, dat elke theoretische bespiegeling en practische handeling, een verbetering van het menschelijk leven beoogende, hem idealistisch, onwetenschappelijk, fantastisch, dus onwaar voorkwam.

Taine, Sainte-Beuve, Villemain, Saint-Marc-Girardin, Deschanel zij allen verrichtten slechts in den historischen ontwikkelingsgang van de maatschappij, en in de vaststelling en bepaling van hare wetten, een dood-intellectueele objectieve werkzaamheid, hadden even weinig besef van de maatschappelijke verwording, en stonden even ver van 't algemeene leven, als de gespecialiseerde scheikundige, medicus, litterator of wijsgeer.

De litteratuur-kritiek der komende eeuw heeft 'n gansch andere taak. Ze zal een heerlijken nieuwen weg inslaan, die door gebrek aan kennis, voeling en uitwerking, door gebrek aan hart en meegevoel,

door gebrek aan ware, goddelijke intuïtie, dichterlijkheid en analyse, door gebrek aan ethisch penetreeren der historische evolutie van 't maatschappelijke leven, door gebrek aan al de goddelijke factoren, die van den dichter-denker, van den analyticus, van den bouwer van het nieuwe leven, geëischt moeten worden, onbetreden is gebleven.

Ik wil de romantiek der Franschen van 't begin dezer of liever van 't eind der 18e eeuw, behandelen, niet alleen als een litterair tijdperk van 'n zeker deel van een eeuwleven, als 'n alleenstaande geestesstrooming, maar de romantiek in haar oorsprong uit en samengroei met gelijktijdig en vroeger bestaan hebbende sociale en wijsgeerige economische en wetenschappelijke toestanden. Ik wil haar wezen van 'n vijfvoudig aspect uit bezien, onder de perspectief van het toenmalig maatschappelijk, wijsgeerig, sociaal, wetenschappelijk en emotioneel-psychologisch denk- en voelleven. Ik zal ze behandelen in hun onderling verband, in hun onderlingen invloed, en niet zoo als de burgerlijke kritiek van heden doet, door aan ieder toevallig gespecialiseerd individu een brokstuk van 'n tijd-leven, litteratuur alleen, geschiedenis alleen, wijsbegeerte, sociologie en wetenschap alleen, toe te vertrouwen. Een beschavingsgeschiedenis gelijk Busken Huet b. v. gaf in zijn: Land van Rembrandt, is wel universeel; maar mist toch alle levenseenheid; hij stapelt feitenkennis op elkaar, is geestig, causeert, maar een levensovertuiging spreekt er niet uit. De kunsthistorikus is aan 't woord, meer niet. — Zie b. v. hoe armzalig hij z'n resumétje over Spinoza heeft samengeflanst. Het gansche verloop van een gemeenschappelijk leven, van 't geestelijk- en gemoedsproces der eeuwen in alle richtingen volgend, zijn verschillende vertakkingen terugvoerend naar één grooten hoofdstroom: het algemeen leven, en van daaruit aantoonend hoe de maatschappij in haar evolutionistischen gang, op den strijd van de schijnbaar alleenstaande geestelijke revoluties ingewerkt heeft: *dat* zal de eenige weg zijn dien de literatuurkritiek bij de beoordeeling van groote dichtwerken, van epos tot lyriek, van gedachte en voeling heeft in te slaan.

En daartusschen wil ik het leven en lijden van het groote volk, mijn vizie van en mijn denking over het groote wereldproletariaat, geven. In mijn lyriek, in mijn kritiek, in mijn analyse, in mijn synthese. Ik wil er van spreken, van het volk, die levende massa,

die grandiose levenskracht, omdat ik het moet, omdat zij in mij heerscht. Ik wil van die levende massa, altijd verslagen en verdrukt, vertrapt en bevuild, vernield en verbogen, krom geranseld en ineengeperst, verkracht in haar reinste levensenergie door de burgerlijke wijsgeerige leer van de noodlotstheorie, het laag klein-burgerlijke determinisme dezer eeuw spreken; ik wil spreken van dat volk dat daar nu alles van 't nieuwe leven in zich draagt, van die bewustgeworden klasse, die goddelijke massa, waaruit het leven opnieuw herboren, zal worden, zoo rein, zoo sterk, zoo heerlijk, zoo grootsch.

Idealistische teerhartigheid?

Ach, beef voor den wrong hunner handen, tril bij de bewuste kracht van hun woord, schrik en verbleek bij de rust van hun daad. Hoor wat zij zeggen, van dat wat eeuw op eeuw in hun borst versmoord en verstikt is. En naast hun intuïtieve voeling van het nieuwe leven, dat komen zal, naast hun verrukkingen over den krachtigen, geweldigen levensstraal die opboort uit de nog altijd voor hen sombere aarde, troont de klare koene zekerheid hunner methodische, rationeele levensleer, troont hun historische analyse der maatschappij, troont hun wetenschappelijk domein der psychologische kritiek, die het levensraadsel in zijn *volstrekte* mysteriekern evenmin verklaart als elke andere op het menschelijk waarnemingsvermogen gebouwde theorie, maar inniger en grootscher dan welke leer, dan welke bespiegeling ook, de menschen in hun reëel karakter verheffen zal.

De litteratuurkritiek van nu is door gebrek aan levenssappen koud, dor, levenloos, zelfs daar, waar de schitterendste taalpracht, het meest lyrisch subjectivisme gegeven wordt.

De litteratuurkritiek van nu is één bonk burgerlijk individualisme, en als de litteratuur zelf, bruusk-stomp, plat-bevooroordeeld, aristocratisch-schurftig in zich opnemend met halsstarrige verwaandheid en zenuwzieke verslaptheid, een alleen behuild smartindividualisme.

En hoe is 't afwettingsproces dier burgerlijke kritiek ontstaan?

Een of ander burgerlijk literator zal een kritiek schrijven over een groot man, 'n middelmatigheid of 'n prul. Op onze vingertjes kunnen we natellen wat er komen zal. We krijgen allereerst 'n oppervlakkige of minder oppervlakkige ontleding van wat werken, van wat zinnen, van wat regels. Of er wordt alleen met autoriteit van den naam maar gequalificeerd, zonder iets van het werk te noemen,

al blijkt ook nergens uit dat zoo'n heer resencent in staat was het gelezene te snappen, zonder eenig bewijs, dat zoo'n heer inderdaad iets *kan* snappen van het gelezene . . . . als 't tenminste gelezen is. Er wordt dan natuurlijk gewezen in de gunstigste gevallen op de mooiheid of leelijkheid van die of die bewering, op mooie of leelijke regels hier, op de stoutheid, misselijkheid, nietswaardigheid of schoonheid daar. Eromheen dan wat persoonlijk geleuter over litteratuurtoestandjes; als 't 'n geleerde is, over filologische, als 't 'n schrijverkenner is, over kunsthistorische, als 't een artist-psycholoog is, over emotioneel-individualistische, enz. Maar in welken tijd zoo'n individu leefde, wat om hem heen was, hoe hij groeide en kon groeien in 't maatschappelijk leven tot drager van algemeen opgevatte, verwerkte ideeën en gevoelens, hoe het verwordingsproces en zijn relatie tot het maatschappelijk denken en voelen hem kon kiezen als individueel vertolker van de som van 't algemeene, hoe hij fysisch en psychisch afspiegeling werd van tijd en toestanden, die geheel zijn geestelijk zielswezen bepaalden, daarvan in de huidige kritiek van alle landen geen spoor, tenzij in een geridiculiseerde Tainiaansche historie-imitatie. (Zie enkele reactionaire groepen der symbolisten en der neo-naturisten in Frankrijk).

Is 't al niet mooi genoeg, gaat de burgerlijke kritiek voort, als je zoo maar gezegd wordt dat die of die schrijver 'n prachtig taalartist is in merg en been, dat ie invloed had op een of andere litteraire beweging, dat-ie 't „leven" gaf, dat-ie 'n zielskind is van dit of 'n decadent van 'n ander tijdperk . . . . is 't al niet mooi als men boeken vol schrijft over het leven van groote en kleinere schrijvers, toegelicht met al de private eigendommelijkheid van den burgelijken reclame-hartstocht . . . . ach, lamme, suffe, levenlooze kritiek op een ideologisch levenloos „schoon", op een geabstraheerd gemarteld „leven" . . . . zwijg maar, zwijg maar . . . . uw kritiek is het geestelijk geraamte, het pijnlijkst verwrongen cadaver dezer zelfzuchtige, klamme, kapitalistische maatschappij. Zij is de geestelijke *dood* van het zielsleven en het verstand eener hopeloos naar herstel hunkerende maatschappij-groep, wier eertijds bliksemende zeis van het snijdende noodlot nu verbrokkeld en verroest is tot een bottehakmachine voor hare eigene klasse. Wat hebben we aan de alleenlitteraire kritiek, 'n ding zonder levenseenheid, waar met de woorden leven, gevoel, schoon, leelijk, aandoening, denken gegoocheld wordt in bewuste en onbewuste pieterigheid? Wat hebben we aan de meer

wetenschappelijk-onderlegde, maar in haar grondkern even idiote stelling, dat alleen in de litteratuur en kunst de volkomenste uitdrukking van het maatschappelijk leven in al z'n vormen gevonden wordt?

In ons land b.v. had de generatie van '80 niet een kracht buiten v. d. Goes onder z'n schrijvers, dichters, romanciers en psychologen — zelfs Van Groeningen was ten slotte niets meer dan de verlenging van een in de burgerlijke kunst reeds bestaand realisme, werkend en levend buiten het toen toch al georganiseerd klasseproletariaat — die niet de *kunst* als *kunst* beoefenden. Hun realisme *moest* „kunst" kunstrealisme zijn; hun symbolisme ook, hun psychologie niet minder, hun kennis, abstract-ideëele wijsheid, en hun wetenschap objectief.

Eerst nu is een onzer beste realisten, — waar blijft de prachtige kijker J. de Meester? — sociaal-democraat, en komt het laag-zwarte, de dood-kille ellende van het leven der onderste massa naar voren, niet alleen verwerkt met *kunst-theorieën* van den experimenteelen roman, niet met fysiologische proefnemingen op temperament en herediteit, niet als pessimistische uiting van dit of dat anarchistische leertje, niet als uiting van een somber „Ziener", maar als levensvisie van iemand die *diep, diep gelooft* aan zijn levensideaal; nieuw leven voor de toekomst, herboren leven van het grootsch-wereld-proletariaat.

Eerst in zoo'n ziel kan het realisme, leven en kunst worden, hebbende de gave der observatie, der ziening, der uiting, als ondergrond de rijpe ethische door alles heengetrokken overtuiging, dat deze maatschappij, met haar burgerlijke kunst en gedachte, met haar op eeuwig onrecht en laagheid gebaseerd „recht van den sterkste", (biologie-onzin), *vallen moet.* Eerst *nu* kon er een realisme bloeien, zoo oneindig hooger staand dan het psychologisch gepeuter of het experimenteel gemoraliseer der fransche naturalisten met hun absurdste, ondeugdelijkste toepassing van erfelijkheidswetten, van „natuurkrachten", van onbegrepen en onverteerde fysiologische problemata.

Wordt daarmee niet juist allerscherpst gevoeld dat de litteratuur en kritiek der burgerlijke periode voor een groot deel waardeloos en leeg subjectief is? De levenswetten laten zich niet schenden. Door de litteraturen buiten het „gewone" alledaagsche „leven" en „voelen" te houden, door niet te zien dat de subtielste en schoonste

psychologie, emotioneele kunst en wijsheid van menschen, dichters, droomers, scheppers en fantasten, levende op één bodem, met zooveel anderen, die heel anders dachten en handelden, toch door de fijnste weefsels van het gemeenschappelijk stoffelijke en geestelijke leven zeer nauw verbonden zijn; door dat niet bewust te zijn geworden, is de val der burgerlijke litteratuur des te plotselinger te noemen, voor alle burgerlijke kringen.

Er zal nu begrepen en gevoeld moeten worden dat men van het leven en z'n geestelijke- en gemoedsuitingen, vooral in kunst en litteratuur niets snapt, niets snappen kan, wanneer het niet in al zijn uitingen, zoo volledig mogelijk doorvoeld, doordacht en bestudeerd is, naar alle richtingen, wil men zelfs één kant van die uiting: b.v. litteratuur heel zuiver kunnen zien.

Mijn hoofddoel in de twee werken van het tweede deel mijner *Meditaties*, is het tijdperk der fransche romantiek en dat van het naturalisme, in heel zijn omvang lyrisch en kritisch te behandelen; n.l. hun voornaamste schrijvers en dichters, romanciers, wijsgeeren en psychologen. Maar ook wil ik in breede trekken de 18de eeuw, met z'n litteraire salons, met z'n Encyclopedie, met zijn Lodewijk XV en de Pompadour en Lodewijk XVI; met zijn Napoleon I en zijn groote Revolutie, met zijn wijsgeeren en wetenschapslui ganschelijk ontleden en bespreken. Vooral Zola zal in het deel: Naturalisme, breed behandeld worden, omdat hij ook voor ons, sociaal-democraten, verloren mag geacht worden, als strijder voor het recht dat het wetenschappelijk socialisme langs historischen weg bereiken zal.

Met Zola houdt het naturalisme in zijn innigste en diepste kern op te bestaan. Wij staan van deze twee litteratuurtijdperken, de meest grandioze die ooit de burgerlijke beschaving gekend heeft, zoo ver; van de romantiek in haar wellustige, mijstieke razernij, in haar maatschappelijk gehoereer, verbastering en vernietiging, verpesting en toch weer ontluiking van levenskrachten; en van het naturalisme in zijn would-be-wetenschappelijke onaantastbaarheid, in zijn fisiologisch geometriseeren der aandoeningen en der temperamenten.

Zola zelf heeft zijn naturalisme gedood, den navelstreng die de leer aan den meester verbond, doorgesneden met de scherpste niet geziene kanten zijner eigene preparaten.

In mijn studie over de romantiek en het naturalisme wensch ik mijn standpunt als sociaal-democraat scherp te omlijnen, de litteratuur en *elk* geestelijk levensverschijnsel van toen en nu onderwerpen aan den toetssteen der sociaal-democratische wereldbeschouwing en ethiek, aan de grootsche historie-ziening van den reusachtigen denker Marx, — want deze is de éénige richtsnoer voor het wetenschappelijk socialisme. En nu weet ook ik wel dat Marx heelemaal geen kunstenaar was, zelfs geen wijsgeer, in den zin van een bouwer van zielkundige theoriën en syllogismen, die als spil, het absolutisme nemend daarom steeds wentelt en wentelt; nu weet ik wel dat Marx inderdaad niet het standpunt der jongste wijsgeerige scholen heeft doorgewerkt, noch dat hij al de gecompliceerdheid van een metafijsisch subject, zooals Schopenhauer dit gaf in zijn verhandeling over de „schoonheid", heeft kunnen doorzien. Dat hij zelfs in streng wetenschappelijken zin geen nota heeft genomen van de vorderingen der experimenteele psychologie, die steeds nieuwere en weer verrassende verklaringen van ons fysiologisch-fondamentaal en psychisch leven openbaren. Dat alles weet ik wel, maar voor den waarachtigen diepen denker, voor den voeler van het levensleed der millioenen onderdrukten, voor den objectieven analitikus die daarnaast de wetten van de historie bestudeert, en de ondergrondsche stroomingen van al het bestaande bepaalt naar den stand en de ontwikkeling *van die* wetten, voor dezen is het duidelijk dat geen enkele storing in de evolutie *dier* wetenschappen en beschouwingen behoeft te ontstaan, ook al staat men op den *streng*-historischen bodem der Marxistische historie-wetenschap. — Want alles is ondergeschikt aan de evolutie van het maatschappelijk zijn. — Bij elke wijziging van heerschende productie wijzigt zich de levens- en de machtsverhouding. Bij elke wenteling van het rad der maatschappij in de richting van ons streven, worden er meer en meer levens gered.

En zoo goed als de kunst zal leven in de sociaal-democratische gemeenschap, zoo zullen ook in haar leven al die afzonderlijke gebieden van het wetenschappelijke en wijsgeerige denken, maar op een dan *eerst gezonden* levensbodem, vrijgemaakt van al de walgelijke relaties en verhoudingen die den tegenwoordigen werker en peinzer, en dien van het verleden, zoo bekneld en bedroefd, zoo verlaagd en gedeprimeerd hebben.

Mijn hoofddoel is dus het wezen der romantiek en dat van het

naturalisme te behandelen, in verband en samengevlochten met alles wat op dat wezen heeft ingewerkt, waardoor men eerst inderdaad een volkomen begrip kan krijgen van de werkers en strijders uit die tijden; en voor de sociaal-democraten, voor nu of in de toekomst te zijn, een der ontleders van de litteratuur-verschijnselen, een der zangers en een der critici die voor het eerst hier met wat minder subjectief gereedschap werkt dan al onze voorgangers zoodat zij, van uit onze leer, de innerlijke waarde dier litteraire werken, zullen zien beoordeeld.

Ik wil daardoor de critiek geven:

1° Een geheel veranderden psychologischen grondslag.

2° Door de samenvlechting van de verschillende geestelijke verschijnselen, een objectief-kritische eenheid, een bepaling van het wezen van een litteratuur-tijdperk, geuit natuurlijk door de persoonlijke liefde die ik heb voor mijn kunst, het schoone, de litteratuur.

3° Een van de burgerlijke kritiek essentiëel verschillende begripsbepaling van wat we met de termen, schoonheid, wijsheid, waarneming, ziening, wetenschap, bedoelen.

4° Een geheele omwenteling in de wijze van bespreken, niet slechts zijnde het subjectieve verschil, dat zich bij elk persoonlijk werker voordoet, wanneer hij een stof behandelt die reeds behandeld is, maar een in den grond streng objectieve afwijking in en tegenstelling van het uitgangspunt der kritiek-methode zelf.

5° Een nimmer, *zonder bewijzen* afbrekende, noch opbouwende ver- of beoordeeling, van werker en werk, zoodat de subjectiviteit van de „schoon- en leelijk” vindende kritiek, aanmerkelijk begrensd wordt in haar willekeur; zich dan niet verliezen kan in het laaghar-

---

*) Heden b. v. is het 'n Jolles nog mogelijk geweest onlangs in de Kroniek 'n stukje te schrijven over van Eeden, waar hij alleen boven schreef „lijkdienst”, en vertelde dat ie het boekske van Van Eeden, tot de „bespreking” (!) aanleiding gevende, had doorbladerd, en nu maar 't beste vond den schrijver voor goed morsdood te verklaren. Stumpers van kritici, karikatuur van kritiek! Onze gansche generatie van '80 ging hem voor, enkelen uitgezonderd, in zulk soort laaghartig en walgelijk-stompzinnig kritiek-gewawel. — Maar wij walgen nu van al dat alleen met den naam suggereerende opgedrongen oordeelen. Wat hebben we'r aan of 'n meneer Kloos, of wie ook constateert zoo maar, dat dit of dat boek, „geniaal-eenvoudig” 'of „idioot” is. En het laaghartige oordeel-geknoei van '93 in den N. G. dan? Waren dat geen verrottingssymptomen? Neen, we hebben genoeg van de rotte basis waarop jelui persoonlijk gekakel, gepruts, gekonkel, en ge-kliek berust. We willen bewijzen en beweringen van en over alles. Ja ook wij willen het boetseerende der beweringen, hoe goddelijker hoe schooner; maar er naast de onverbiddelijke kennis, het weten, het kennen, het indringen in dat waarvan we spreken. Is er dan nog valscheid en verkrachting in het oordeel, dan was er ten minste werkkracht verbruikt, en dan is uit de overgang der redeneeringen eventueele willekeurige laagheid veel aanschouwelijker te contrôleeren.

tige en individueel brutale van de tegenwoordige kritiekhansworsten. *)

De kritiek der subjectieve voeling, in handen van Van Deyssel Van Eeden of Verwey in zekere gevallen bij Kloos, kan ook als individueel-werk, ter kenschetsing van een innerlijk proces van groote waarde zijn, maar als kritiek op het levenstijdperk, op de figuur die besproken wordt, in geen enkel opzicht.

Als men b. v. de negentiende en de laatste helft der achttiende eeuw in al zijn uitingen niet kent, kan men maar heel zwakjes het werk van een Victor Hugo begrijpen en ontleden, van Lamartine. Chateaubriand, George Sand, e. a. Men zal dan b. v. de elementen van Hugo's werk niet kunnen schiften, men zal dan niet den oorsprong van zijn symboliek en mystiek snappen, men zal geen voorstelling hebben, en geen zuivere inductie, van den invloed der eclectisch-spiritualistische school op de religieuze bestanddeelen van zijn verzen; men zal zonder de historie en de economie geen raad weten met zijn democratisch sentiment, voorafgegaan door royalistische en empiristische aandoeningen; men zal niet kunnen overzien zijn Saint-Simonistische sensibiliteit, en daaruit zijn papen-haat als erfelijke vlaag van de revolutie van 1789 en het schrikbewind. Men zal zonder dit alles, s'mans verzen en romans onbeholpen, individueel, alleen-litterair beoordeelen, men zal 's dichters zenuwstelsel, opgepropt met haat en afschuw voor dit of dat, als zelfstandig aspiratietoestel gaan bezien, en zooals Huet deed, er alleen het gedrochtelijk-apokaliptische van voelen; en zoo bij alle anderen. De eenzijdige kennis, en het niet minder bodemloos-subjectief getheoretiseer der kritiek-hansworsten van nu, aanknoopingspunten zoekend in de burgerlijke wereldbeschouwing van het kapitalistische systeem, (zie Van Deyssel's socialistische theorie! behagelijk grabbelen in gevoelswijsbegeerte noemt ie 't) zal bij de nieuwe kritiek vervangen worden door nieuwe levenszieningen, die niet minder grandioos de taal, de litteratuur, de kunst bemint, vurig, goddelijk en diep adoreerend, maar als groot-bewust feit, het leven in zijn geheel voor oogen houdt, maatschappij en kunst; proletariaat, volk, massa.

Alles heeft onze kritiek, onze kunst vóór, al zou men zoo graag willen dat zij zal gaan verstikken in intellectualisme, in bij-bestanddeelen, in een buiten de persoons-emotie omgaanden nedergang van voelen.

Door de vereenigde beschouwing van een kritiek op de sociale, wijsgeerige, economische, moreele, godsdienstige en litteraire organismen, krijgen we een massief wezen van het eeuwenleven, met alle onderfunctie's der vertakkingen.

Als hoofdelement komt naar voren het litterair-tijdperk dat te behandelen gewenscht wordt, de andere deelen van het maatschappelijk lichaam zullen, zonder zóó breed, zoo omvangrijk geschetst te worden, toch zoo behandeld zijn, dat het groote onverbreekbare verband, de invloed van maatschappij op kunst, duidelijk, waarneembaar is.

Er zal een zeker scherp verband te vatten zijn, tusschen een revolutionair republikein die „leve Marat" riep, en een schrijverhater als Jules Vàllês, tusschen een volk dat in een kort tijdsverloop, een revolutie van wereldbeteekenis had, en een schrikbewind, een restauratie, een keizer- en koninkrijk, daarna weer twee omwentelingen, met een keizerrijk als resultante, en een romantiek, een spiritualisme, een Comteanisme, en een naturalisme.

Er zal een scherp verband zijn tusschen uitroep en gedachte, tusschen formule en intuïtie, tusschen liefde en revolutie bij den volksman en bij den dichter.

Er zal verband zijn tusschen een plat-burgerlijk Beranger, met zijn Napoleon-verafgoding, met zijn Catsachtige volksrethoriek, den franschen „Horatius", den door Goethe op den troon gezetten listigen soberling, en een stughautainen Flaubert, tusschen een reus-werker als Balzac, en een socialist als Marx. — Er zal verband zijn tusschen den chauvinistischen volksman, blind voor eigen fouten, en een schrijver als Sainte-Beuve die zuchtend kon uitroepen: „Elke constitutie die mij rust verschaft om te werken heeft mijn sympathie". En uit zulke kritische hoofden, moest een „histoire naturelle de l'esprit" geboren worden, uit zulk een lafhartig cynisme en konkelend-egoïsme moest het volk, het reuzen-proletariaat spreken. Uit dien mond moest de woelige hartstocht van het maatschappelijk verdrukte barsten, uit zulk een laaghartig flegma moest de ethiek der geschiedenis geboren worden.

In het eerste deel mijner *Meditaties* heb ik o. a. ook omtrent mijn werkmethode geschreven:

„Ik noem dit boek *Meditaties* waaronder ik versta: de „uiting van voelingen en denkingen, in hun kritischen, studieuzen, psychischen en fysischen aard. Ik wil mijn stemmingen, mijn aandoeningen,

ontvangen van de dingen, niet op schrijvers manier scheiden van de gedachte en uitgedachte geesteswerkingen. Ik geloof daar mee tevens in zijn primordiaalsten staat, de wijze te kenmerken waarop het denkvoelen zich bij ons openbaart, zonder de controle van den wil te negeeren. Ik voel en zeg dat een afgewerkt betoog, een wijsgeerig geheel van syllogismen, een bloot dialectisch uitgewerkt stuk proza, waarvan de gewaarwordingen, die wij van alle dingen ontvangen, weergegeven worden, den reinsten stand van ons denk- of voelinstinct buitensluit", enz.

Dit houd ik ook nu vol!

De enkel-historikus geeft geen beeld van de geschiedenis, al poogt hij ook hier en daar op reuzenafstand silhouetten van het litterair- of kunstleven uit een zeker tijdperk der samenleving in didaktische vormen te laten verschijnen.

Maar toch is de diep-voelende geschiedschrijver mij meer waard dan de enkel literatuur-virtuoos.

Als de historikus een zuivere visie heeft van het wereldleven, dan is zijn taak een heerlijke, maar enkel als geschiedenis gezien zonder *mensch-voeling*, geeft zij geen leven; dan wordt zijn werk naar de begaafdheid van den schrijver een meer of minder mooi-droog-geschreven boek, of uiting van boeken geleerdheid, overtuigingloos, sceptisch, „objectief". — Er moet in den historikus een hart bonzen, hij moet een peinzer, een voeler zijn; bezitten een idealistisch dichterlijk, niet fantastisch, niet metafisisch, niet transcendent, maar warm-brandend emotioneel zielsleven. Geeft hij in droge logische syllogismen de historische axiomata der eeuwen, in een objectieve groepeering der feiten, en voelt men daaronder, daartusschen niet die diepe bewustgeworden levensbegrijping die een Marx bijvoorbeeld had, die achter het strakke wezenlooze gelaat der wiskundige gestrengheid, het warme, bloedende liefde-hart liet kloppen, dan zijn we 'r dood voor.

We mogen het psychologisch distinctieve van de taalschoonheid der individualisten niet opnieuw blootstellen aan ontaarding van schoolmeesters of muggezifters, feiten-zuigers en andere grappenmakers.

Dit erfstuk der individualistische generatie nemen wij aan, want de woord revolutie der taal-individualisten is van onberekenbaar nut geweest. Zij heeft een groot zuiver *taal-gevoel* gebracht, zij heeft liefde voor het geestelijke leven gekweekt; zij heeft

het valsche schijn-vernuft en de branie opstuivende aanstellerij harer eigene klassegenooten met grooten en dikwijls zuiveren hartstocht op de kaak gesteld.

Maar haar rol was alleen aesthetisch beperkt tot het taalgebied, doch nooit rakend den diepsten inhoud van het leven: de mensch-moraal in z'n geheel.

Voor den dichter-denker, tevens sociaal-democraat, zijn de geschiedenisfeiten onmeetlijke levende fresco's, waarop zonnen gloeien, telkens en telkens de menschen uit wisselende tijdperken anders belichtend. De bestudeering der geschiedenis wordt hem een groot geestelijk genot, een overgave aan het leven, want waar hij zich wendt of keert, overal ziet hij de menschheid in al haar vormveranderingen, de maatschappij in gansch haar dierlijkheid, in al haar verfijning, in haar egoisme, haar haat, haar wellust en haar liefde . . . .

O! Ze zijn fresco's van ontzaggelijk koloriet, van grandioze kleur-kracht. Hij ziet er op de fijnste tinten, en in een figurenspel van rag bewegen en wiegelen, alle levensvormen. Hij ziet één opstuwenden, een opzweependen, zwalpenden storm van het op- en afgaan der tijdverschijnselen; hij ziet de sombere processie van de volkeren, bang en verschuchterd door het levensleed, en boven hen uit, de kleurige verfijningen, de schitterende praal, de uitspattingen der rijken.

Maar door alles heen ziet hij het nieuwe levensspoor, dat de wetenschap der nieuwe historie hem gewezen heeft, en als fijne diep-roode ader door het warm chaotisch kleurenhart dier tijd-fresco's gaat. Hij ziet de psychologische historiewet, de maatschappij in haar verwordingen, haar groei, haar eeuwige wisselingen.

Het wereldgezicht der wijsgeeren zal hij omvatten, dat der dichters, droomers, peinzers, maar alles in het licht van zijn goddelijke overtuiging. Want al het droomen der enkel-wijsgeeren, enkel-litteratoren, enkel-dichters, enkel-economen, enkel-humanisten is steriliteit in den gang van het levende evolutieproces.

Zijn ideaal is verbreiding van het socialisme, want wetenschap en denking, hart en oog, hand en ziel van het levende volk zijn ons.

Tot op zekere hoogte heeft hij de psychologische kalmte bij de waarneming en ontwikkeling der wetten van het maatschappelijke van den burgelijken wijsgeer.

Tot op zekere hoogte voelt hij zich een met de objectieve historici die de geschiedenis schetsen en bestudeeren. om de geschiedenis, *niet* om het vermeerderen van menschengeluk.

Tot op zekere hoogte heeft hij de liefde der litteratoren, der dichters, der droomers, maar alles concentreert zich voor hem in deze eeuwig sprekende overtuiging: de kapitalistische productie zal worden vernietigd, met haar val, valt mee, de burgerlijke kunst, de voeling, de burgerlijke begrippen der „schoonheid", en van 't „leven", de buiten het gemeenschapsleven om, alleen technisch met ons analoge, voortgeplante kunst, bij gebrek aan inhoud, bij gebrek aan ware diepe levensvoeling.

Zijn kunst, zijn litteratuur, zijn kritiek zal essentiëel *in alles* verschillen wijl hij de levenswetten *volgt*, in plaats van *verkracht*.

P.S. In het Mei-nummer van de „Nieuwe Gids" heeft Kloos o. a. weer zulk een zot stukje proza, waar weer zoo zuiver de bekrompen bourgeoiskijker en beoordeelaar uit geproefd wordt, dat mij inderdaad de lust bekroop het stukje vooral in z'n slotfrases te ontleden. Inzonderheid op 't eind, waar de man weer zoo krankzinnig- monopolisch-idioot met de woorden, „leven", „voelen", „hersenmachine" schermt! Het is God geklaagd, dat 'n dichter van zoo groot talent, onder de individualistische bent, de knapste, in zoo korten tijd geheel op kan zijn.

Ik hoop spoedig dat stukje van Kloos eens onder handen te nemen. Als de burgerlitteratoren, over de „fraaiheid", „klaarheid" en „frischheid" er van, die ze er waarschijnlijk in zullen zien, wat bekoeld zijn.

Middag.

Stilte, de wachter des hemels,
Hoog in het blauw heft hij starend het hoofd;
Luchtbloemen, tot fluister gelipte,
Met vingers, door zongoud betipte,
Buigt hij ze: 'n prieëltje, wazig omloofd.

Zonne, zij goudengelokte,
Strooit droomen van liefde met kwistige hand.
Schaduws der dennen, der wijzen
Ecstatisch als staand in gepeizen,
Merken de uren stil op het zand.

Wolktoren, in 't blauwe gebouwde,
Als dreigend gevaarte aan rand der woestijn;
Betulband met strakke kanteelen
Staat hij te blaakren, te gelen
Zwijgend — gesloten vol blinkenden schijn.

Hoor, klokjes zilver geluiden
Als vielen er druppen uit zangefontein;
Ze roepen zoo smeltend tot komen
In 't eeuwige licht te verdroomen,
Ze roepen en zingen van 't hemelsche zijn.

Zie, englen, de etheromglansde,
Wenken mijn ziel ten hemelsche rei!
In zoete, melodische spelen
Zalige stemmen er kweelen:
Ach, God, aan de aarde bandet gij mij!

ALBERT VAN TWAREL.

8

Sonnettine.

Ver in ethereindloosheden diept!
Zonnerood tot ijle rozenzalen;
Wolkenkronen schittren in de stralen,
Schietend uit der sterrenruimten diept,!

Zou daar liefde door die zalen dwalen,
Geurendroomen sprenklend in haar gaan,
Waar de rozen rein als zielen staan,
Fluisterwieglend bij het droomendalen?

Heel mijn leven gaf ik voor dien waan:
Eeuwig deelen in haar milde gaven,
Aan den zoeten droomendauw mij laven,
In haar oogen zonnelicht mij baân.

ALBERT VAN TWAREL.

De synthese van het begrip der Gelijkwaardigheid.

door

Ed. Verburgh.

ent ge niet het verlatene, als in stille zonnestads-wijk een
orgel heeft gespeeld een langen tijd en ophoudt dan.
Weet ge niet hoe dit
als kronkeling
als warreling van klankenlijnen
heeft gevuld de ziel heeft meegenomen de ziel in lijning
als meeneemt het oog de lichtvlucht van vogel;
dat dit is geweest, als ziel van kind, dat gaan doet zijn wezen, als lichtwater, langs de gezichts-lijn tot vonking van klein licht, waar 't met groote wijd-open oogen op staart?
Weet ge niet, dat alle gedachten, die daar bevolking zijn
als schepen bevolking zijn der rivier
zijn meegegaan, bewegend op de warreling der muziek,
en dat daarna het een vallen is geweest, als na opvoering hoog in leege ruimte
als vogel valt uit ijle lucht, geschoten in zijn wiek, dalende langzaam maar, reddeloos?

Dit is het heengaan der zielsgeleiding, dwaling van de in vaste vorm gestempelde weg.

Het is jammerlijk te zien, hoe missen moet de ziel de geluidval der muziek
hoe missen moet de stap de leiding der huizestraten
zooals jammerlijk is het kind, dat moederliefde mist.

Het is te klein voor de handteering der dagbehoeften; het weet de kast, waar 't brood in staat, weet zich zelve aan te kleeden, weet, zorgelijk wat klein broertje doen mag en wat niet; alle deze dingen, die te groot zijn voor den kleine ziel, en wonen moeten alleen in grootere moederziel. Het heeft een ernst, op 't gezicht daaraan ontleend, die doodt haar kinderziel,

als leeuw in schaapskooi doodt de lammeren.
Weet ge 't verwonderlijke van muizenfamilie, wonend in menschehuis uit 't sprookje? de lichtheid dier lijfjes en de lichtheid van dit bestaan in het huis gebouwd voor zwaarder lijnen, en zwaarder leven. Zóó nu, maar als dit verwonderlijk is en vroolijk makend, zóó jammerlijk is het leven van het kind, dat als groot mensch zelf zijn levensdaden doen moet, daar 't moederliefde mist.

En zoo als dit kind is ook het leven der ziel, alleen gelaten na de geleiding van geluid.

Groot is het huis voor eenzaam levend kind

Groot is de stad, voor wie buiten het stedeleven staat, en niet inleeft in een huis afzonderlijk, dat hij zijn woning noemt;

Zóó groot en jammerlijk is ook het leven ongereglementeerd.

Groot is de zee, die in golven zich uitbreidt, tot aan den horizon; maar elke schnimgolf die uitbreekt op 't strand is een tooiing van 't oog; groot is het tal der handen, die wapperen als vlaggen, werkende tot de dalende zon; maar één en elk ervan drukt in de avond tot afscheid de vriendenhand;

Groot is het tal van monden, die doen galmen hun lied over de golvingen der duinen; maar elke roode mond, elk rood lippenpaar kunnen we kussen met ónze mond;
groot is het tal van huizen in de stad; wij kunnen niet deelen ons zelve en leven in allen; maar één is onder die, waar ons beraad ligt immer de ontvangst met streeling der wangen en blik uit oogen lief.

Van lange optocht zien wij voor ons één voor een elk beeld.

Tijd is een leegte voor ons

als leeg ruim tusschen twee torenspitsen;
ons is van 't uur geen maat; maar toch wij volgen met aandachtig oor elke tik van de heengaande seconde;
en daar, nu het leven is een gaan van kleurige stoeten, van ruiter bereden, met hel blinkende helmen en wapperende pluim, tredend uit elk menschlijf, als uit poort in verdiepingen, hooger de een dan den ander

zooals bundels gaslicht gaan uit ramen van heel-verlicht huis

zooals gaan uit vele poortjes de bijen uit de korf;
maar wij kunnen volgen met 't oog aandachtig
als kind het lichtspel,
en ook met onze ziel, slechts een der vele kleurbewegingen, een poos keerende dan vaak een ander, na overdenking
als kind kiest uit doos lekkernij na twijfelende zweving der hand;
daar zóó dit alles is
zoo heeft de ziel te zijn met en al dit vele;
niet te luisteren na alle stemmen
niet te zien naar witte wappering van alle handen
maar te zijn boven het leven
als herder is boven zijne schapen,
als torenwachter, waken tegen misdaad en brand is boven de huizen der slapende stad.
en dit is te bereiken door niet het éene te zien alleenlijk, maar één te maken véél:

Uit rij van kinderlijfjes, weer tellende stem in opeenvolging heeft gegeven elk zich een naam van getal, komen, op bevel, de evenen vooruit; de onevenen blijven achter.

Uit hoopje metaal komt, bij nadering van magneet het ijzer; het niet-ijzer liggen blijft.

Zoo dicht voor de ziel, die naar vaste wette ziet, zich af
als roode bloemen van witten
tot evenheid, de verwarring van het ongelijkslachtige.

Brekend zijn voor de ziel, de dingen liggende haar nabij
zooals voor torenwachter bekend zijn de nabije huizen,
anderen zijn hem, niet dan een huizenklomp,
zooals voor kinderen bekend en hanteerbaar is het speelgoed;
niet de dingen van grootere menschen: het mes, de schaar,
de pijp, zóó dat zij 't wèl begeeren, maar in vreeze, weten-
de het te groot voor hun bestaan:

Het getal twee en drie, het figuur driehoek en vierkant, die zooals de wetenschap is opgebouwd uit deeling en combinatie van axioma's vormen, het in hun eenvoud het waarnemingsstelsel der ziel en daarom leven daar, zijn elementen en bouwsteenen van het zielshuis, niet:
het getal zes
de kubus

de pyramyde.
Maar eenvoudiger:
twee en drie
vierkant en
driehoek,
tot veelvormiger samenstellingen gereed.

Neem aan de ziel, als een vereeniging van stof-vormen, waarvan één is het getal twee, ander drie, derde driehoeken, vierde vierkant, die in hun constructe dragen het wezen van hun naam,
zooals spin in lijfs-constructe draagt zijn griezeligheid
leeuw zijn edelmoed,
dan is de ziel, het waarnemingshuis, niet van het gecombineerde, maar van wat in eenvoud is.

Het zijn de grondsvormen harer waarneming; zij kan niet opnemen het volledig geheel; niet meer nemen dan het enkel eenvoudige
zooals het zich niet noemt de warreling van vele winden, maar wel de ééne stoer-waaiende.
Ze zijn bekend daar:
als in hun nest de vogelen naar wier lichaam dit zich heeft geschikt
als van duiven, in een tuin, de vluchten, die zij gaan elken dag: van til tot etensbak, van daar tot hooge goot van zonnedak.

Zij zijn de witte zielsbloemen, geworden uit de eenvoudigheid van het leven, der zoogende natuur
zooals wordt de kinderziel uit eenvoudige liefde-woorden der zorgende moeder.

Een scherp hatend woord uit de ééne mond, slaat in de ziel een scheur, als eene wonde, die pijnend bloedt,
als bliksem scheurslaat in de lucht, met snelle gang van blauwig licht, één oogenblik,
en die alleen door liefelijk woord uit andere mond weer wordt gevuld.

Zóó zullen de zielen, die als eene ruimten zijn, verlangende te ontvangen
zóó als huizen in woele zomernacht, waar alle ramen open staan,
ontvangen uit het leven het vulsel hunner ledigheid, zoo dit eenvoudigen wel te omvatten is; zóó zijn de dagen dan, spiegelen der

menscheziel: de vormen, die daar verblijven, vulsels, van idée-essence als water vulsel is van klein slootje op 't strand
als in kinderleven vulsel is de eindelijk mêegebrachte pop: lang gevoelde wensch.

Is rood niet een tooiing voor het oog? En licht een speelsel. Kan met de ziel zelf aldus verlangen tooiing en speelsel van kleur?

Ziet niet de vrouw gaarne haar beefd in spiegelvlak.

Is niet de man trots, dat zijne woorden, in beeld van schrik, in beeld van droefenis, gaan tot anderer ziel?

Elke tik, die gaat van de klok is het spiegel-gedachte beeld der heengaande seconde. En daar de dagen, jaar: of eeuw-seconden te noemen zijn, zoo zij de ziel het spiegel-gedachte beeld van dezen.

Een dier, een hond, heeft in zich bereid en doet komen voor in een geval zijn wreedheid, in ander zijn liefde, zijn er voeten snelheid, zijne vlucht, al naar verschijnt voor hem de noodiging van het leven, in vorm van wraak
vriendschap of
vrees.

Dit is een wisseling tusschen het dier en het leven, als ware 't een ruil tusschen koopwaar en geld.

In de ziel nu, liggen ook al naar verschijnt in de dagen, waarvan de aaneenreiïng het leven wordt genoemd, de grondvormen in eenvoud; deze komen voort al naar zich stelt voor de oogen het levensbeeld.

Zóó als is in oude klok een andere, beantwoordende vorm van het uurverscheiden, het treden der soldaat uit zijn klein schilderhuis zóó als komt uit groot veel bewoond huis, op roep der telefoon in spreekkamer, de man of vrouw, die men heeft gevraagd maar meer nog misschien,
zooals komt in spiegel, elk beeld in tweede, ander wezen.

Zóó, als groetend elkander, en tevrêe zijnd met die groet alleen komt uit de ziel
als wachter op hooge torenkoepel
als soldaat uit oude klok
op de noodiging van de dagen, wie wisseling met de nacht het leven is, van de grondbeelden één,
de driehoek

het vierkant
de twee, de drie,
beantwoordend aan het zich voor de oogen stellend levensbeeld, groetende dit, en tevrêe met deze groet alleen.

Dit is de bewustheid van het leven der dag.

Dit licht verkeer
als van groeten van de eene straat huizenrij naar de overzij
lijkt alleen het zieleleven; wat anders is, is zieledood.

Het brandt als zacht vuur in 't lijf, dit verlangen, dat alle levensvormen zullen gaan, in duidelijkheid, in de grondvorm, die aanwijst de bouw der ziel,
dat de stoeten kleurig zullen gaan in rechte lijn
dat de landen zullen zijn beplant, in boomenrijen, in vierkant en driehoek, niet in bosch,
dat zal gaan gelijkelijk de stap der lijven over de aardwegen
dat niet de een gaan zal in rood, de ander in blauw
dat verdwijnen zal uit het leven
als een wild dier, een dolle hond, uit rustig dorp
het niet en veel
het hoog en laag.

Het heeft de liefde meegetroond, als met vriendelijk woord; en wijfelend ziet deze om, of niet volgen zal het glorie-lijf.

Dit, dat als begeerlijkheden voor de oogen zijn, als voor kind de fladderende kapel in hooge lucht,
dit is gehoord
zooals kind nauw heeft vernomen de fluistering van een komend feest en opleeft nu, door de melodie zijner dagen, aanhoudend die éóne toon; dat heeft zich vastgezet
als van zingende vogel, wonder vriendelijk zijn schoon zilverlied, diep in de ziel, die niet laten kan te luisteren.

Zij gaan er-onder, onder dit ideaal,
als gaan zou een man, die goud denkt het licht der maan; en leven wil nu in enkel goud; en daarom meeloopt over de rondheid der aarde, met dat hemellicht.

III.

Menschen die aan zeeën wonen hebben gestadig, dag en nacht

aan 't oor het zachte ruischen der schuimkransen, brekend op 't vlakke strand.

Voor hen is dit als een wemeling voor de oogen, ornamenten voor de loomheid der daden van hun dag.

Tooi voor bruid is oranjebloesem.

Het paard dravend op sneeuwweg heeft voor zijne stappen, die rinkeling der bel, als ornament die om die regelmaat beweegt

als vogelen om torenspits

die als een klanklijning zijn, een klankfiguur verbindend de eene stap met de andere.

Als vriendschap's of liefde's realisatie geeft men geschenk en vriendelijke woorden, die zijn op drijvende tooi dier vriendschaps-melodie

als schepen zijn drijvend en tooi der rivier.

Zóó

als deze drie is de regeling van het leven:

het een in veel
de driehoek in de pyramyde
het vierkant in de kubus
het tweemaal drie in de zes,

een verbinding van de stap, die het lijf door het leven draagt.

Is niet de menschengang door de opeenvolging, die wordt uit de staage reis der zon aan de boog der luchten, een lange kalme stap? Hooren wij niet als 't donker is, als 't menschenlijf niet merkbaar, de eenzame stap weerklinkend

als in donkere steenen nachte-hal

en kennen wij elken stappenreeks niet aan als gang van eene mensch door 't leven, zooals wij kennen

aan klokslag het gaan van 't uur
aan verre wappering van vlag het leger
aan verre luiding van torenklok de stad?

En treffender dit nog:

kunnen wij niet denken te volgen de menschstap na het leven, zijn bewegen in den dood

zooals wij weten in nachtelijk huis aan zijn stapbeweging
het doen van een, die dàn nog binnenkomt?

Aan lange klanking van trompet, die tonen in de luchten geeft als breede streepen, hooren wij het heendragen van dooden-soldaat; daarin, daarmeê verbonden

als is verbonden aan het heengaan der zon, de nacht is de doodenpas der makkers, die gaat in de maat der trompet.

Onze oogen zien niet, toch weten wij het voortschrijden met den doode, zooals wij weten in nachtelijke klokluiding, als in een doos die omvat

het gegil van vrouwen
de renpas der mannen
rook en vlammen,

al de elementen der roode nachtebrand.

En nu,

als wij hooren willen in den dag het nachtelijke; als wij spannen in den dag,

als ziel spant zich om te vangen wind

het oor, daar dit zooals het oog de kleur-trilling vangt der dag en niet ziet in den nacht, het kennings-instrument van het nachtelijke is,
als wij losmaken van de plant de voeten en het gedragen lijf, door geestes-dood
als wij denken alles weg, wat genomen is door den dag, zoodat overblijft

als na verdampings-proces een laagje stof

het nacht-leven in den dag dat niet is dan geluid;
als deze scheiding is geschied, zoodat wij laten gaan onze ziel luisterend naar wat niet is van den dag, maar doorklinkt uit de nacht in 't licht der zon, schoon 't daarbij niet behoort,

als de geest der dooden, die wonen in de nachte en daar alleen zijn schrikkelijk, toch spreken fluisterend ook als een lichte schrikschijn op 't zonnekerkhof, dat is als eene tuin

al zoo onze ooren gaan

als luisterend naar verre draf van regiment

dan is te hooren de gang der menschlijven, de menschstap, sporend de velden, weerklinkend door 't heelal, als aankondiging van menschenleven,

als de angelus-luiding aankondiging is van het voorbijvaren der heilige geest.

't Is niet een kennen het leven geheel omvattend. 't Is een zoeken van een ding dat alle menschlijven hebben gelijkelijk,

zooals de wetenschapsman zoekt bij alle menschen die hij ontmoet één orgaan alleen: de oogen, de keel, het hart, die

trekken uitsluitend zijn blik, daar hij hen alleen voor zijn
weten zoekt.

En:

bij een concert is niet de lichaamsvorm, de kleur der oogen, 't haar
van grootheid maar alleen de stem, luid-klinkende
zoo is niet van gevoelsbelang alleen de menschestap door 't heelal.

Gezegd wordt van de hemelen, dat daar elke ziel als een klein lichtje brandt en elk daarvan het kennen is van de ziel, die beneden op de aarde woont;
zóó is voor hem die luistert met gespannen oor, na wat nog overdrijft van het nachtelijke in de zonnedag
als overdrijft na dag van feest in de avond nog een weinig
rood gekleur van vreugde
zoo is de stap van 't menschlief, die gaat als aan de luchten, met de zon in eene boog, het kennen van het menscheleven.

Van deze gang, die allen gaan, en zij zien in herinneringen toekomst die eenzaam gaat in onregelmatigheid, zal een tooiing wezen het gelijkmatige:

het een in veel
de driehoek in de pyramide
het vierkant in de kubus
het tweemaal drie in de zes,

daar deze in beeld, maar ook zóó in woord, lief zijn aan de ziel,
als bloeme-kleuring lief is voor de oogen,

als guirlandes bindend paal aan paal
als kleine handjes bindend kinderlijf aan kinderlijf
als bij man en vrouw, het oogenpaar bindend lijf aan lijf
in liefde.

Het oog mint de wemeling van velerlei kleine vormen;
de ziel mint de wemeling van velerlei eenvoudig begrip.

Een man doet een werk dat sober is en gestreng;

Spel van kinderlijven en kinderstemmen is als een ornament een woning om die strengheid heen,

Een stap gaat, die 't kenmerk aller menschen is, in den nacht, kalm in regelmaat weerklinkend.

Een tooiing is hem het speelsel der muziek, die de bewegingen der zielsvormen in eenvoud zijn.

Zóó is de gang van het menschenlijf, dat is een vrucht gegroéid

als vrucht aan boom
aan de dagboog een starre lijn met krullingen van ornament.

Maar bij dit eenvoudige, dat liefelijk is, staat de onafwijkbaarheid van het stelsel, dat van alle vormen is het éene, dat in één vorm al het vele is.

Wat is de maat in muziek? Het leggen van alle klankvormen
klankdalen
klankheffingen
in een gelijkmatig net van afstanden, zoodat de tonen gaan
als stieren in 't gareel
als soldaten in een rij.

En daar in tonen en kleuren is een maatslag als de klop van 't hart, daar in alles ligt het wezen der maat
als een stoer gaand stappend dier
als stier of paard vormen in toonwellingen
als stier of paard stap in kleur-harmonie
zoo is als een dier, dat voortgaat trappende, in de zielsdenkingen de maatslag, die klopt het hart.

Denkingen zijn zwoegingen der ziel; als met sporende voeten gaat de ziel voort in denking; elke denking een stap
als stier trekkende over 't land de ploeg;
ziels vormen plooien in trilling van uiterste inspanning, voortbrengend
als barende moeder het kind
als door werk van raderen, de klok de slag van 't uur
de denkstap, die het geluid van voortbrenging is der gedachte.

Voor elk uur heeft de klop een zelfde slag
Voor elke stap hoort de ploegboer een zelfde doffe klank.
zóó en ook
zooals aan 't station de rinkelbel geeft voor 't doorgaan der trein voor naaste halte een lang geluid
zoo geeft de ziel in zelfde vorm, na den stap den denkingsvorm, die niet *is* het idee, maar de aankondiging ervan
zooals het luiden der klok is, de aankondigings-vorm van het doodsbegrip, geworden tot realiteit.

Zóó vat de ziel elke denking in zelfde vorm,
elke daad in vorm van andere daad
elke dag in vorm van anderen dag,

kennende allen alzoo, in vorm van enkele, noemende allen, met naam van één, die eigen aan allen is,

zooals men noemt de helft der kinderen even, meer stem in telling heeft doen worden, die naam.

In wijde stilte tikt gestadiglijk een klok. Dit is een droeve ziel-pijnende eenzaamheid.

Hebt ge gevoeld wel in de voet, de wil, met stappenreeks, te begeleiden, en te dooven, de tik-klank der klok, dood te trappen die droeve tijdsgang

zooals met doodtrapt een klein dier kruipende op den grond?

Zóó nu al een klok in eenzaamheid luidt in de ziel, de noodiging tot treden in gelijkmatigheid, de noodigende melodie der wereldstap.

Elke denking geeft een geluid als klank van klok; reeks der denkingen is in de ziel als een hooge luiding van kerkklok in stille avondstond.

Dit is het wezen.

Een moeder in strengheid noemt de kinderen, zonder de liefelijkheid van hun zijn; en daarna, nu 't haar wil is, àl die liefelijkheid vereend in hunne naam.

Zoo is met de wil der liefelijkheid de speling voor de ziel van het eenvoudige en de gelijkheid-zelve, te vereenen.

Alzoo:

Lief is geworden aan ons een vogel, die liefde lang op ons dak had er zijn nest, en at voor onze oogen.

Zoo zijn aan den man, die woont in stad — stad in de naaste volmaking van het gelijke — torenklok die zijne luiding geeft, elk uur, elk oogenblik, dat verandering is voor hem van daad, rechtheid der straten die zijne pas.

Ze zijn de mèlodieïng, die begeleiden zijne daden — en te-gelijk de kracht ervan.

Gaat niet een vrouw naast ons als een siersel, het liefelijke naast onze starre kracht; zij die een vraag is naar beschutting?

Maar ook dit — hoogste stijging nu —

Stad is de naaste volmaking van 't èèn en gelijke. Torenklok

is daarvan de eenlingheid; zoodat deze de vereening is van alle stede-menschen-gangen.

Zooals in statistiek, in één vorm, elke menschen — daad zich wringt en beweegt.

Zoo paart zij dus, die zich paart
van klokluiding
aan stratengang
zijn stap aan die van alle en stelt hij daar het een in veel — de gelijkwaardigheid.

Het is in de natuur — dat elk zich aan andere paart,
dat kleur met kleur, tot wemeling zich mengt
dat mensch met mensch te zamen gaan.

Het leven is en zij erkend als een opgaan tot het hooge, de zonning der luchten, de regenboog.

Weet, weet! zoek 't te vinden — eindelijk. Het is niet de wil te vinden, die verloren is. Zoek het symbool, want deze is alleen te omvatten voor onze ziel.

Hoe kent ge de dood van alle vogelen in de wouden — en verlaat met elk een traan uw oog?

Hoe kent ge van de zeeën alle de opkamende golven — geeft elke u een siering in zijn schuime-kroon?

Hoe kent ge het heengaan van alle de witte hemel-wolken — is elke u een eenzaamheid?

Zoudt ge dan weten, der menschen menigvuldig dwalen, de gang der menschen
die op bergen wonen
die op zeeën varen
die gaan tot vreemden, tot hun moeder keeren
die 't zonlicht lachen
in de nachte weenen?

Zooal in liefde is te omvatten de werele in in zijn veelvuldigheid — dit is slechts één deel van aller menschenziel — er is haat nog en zonde, moord nog en diefstal, zóó veel.

Zoo ge u-zelve kennen wilt, zoo ge wilt leven in klaar bewustzijn van uw eigen wezen — kies het symbool, omsluit het in

innigheid; luister er naar met aandacht groot — en langzaam aan wikkelt zich los eruit die kalme melodie, die het leven op doet gaan in de kleur-wemeling der wereld.

Het zal de zang van uw eigen leven wezen; en
als in een ver verschiet
als beeldsel verijld aan verre luchten.
Zult ge kennen erin zien ook anderer vorm, fraai.

Denk nu: in u-zelf dit kennen van uw eigen beeld, dit terug zien op uw zelve; en ginds aan luchten verijld en in veralgemeening hoogelijk verfraaid, het veel-beeld, het een in veel — en het leven opgaand in deze wondervolle zelfaanschouwing.

Den Haag. Feb. '96

Boeken en Banden

door

J. A. Loebèr Jr.

(*Slot.*)

e band verdient eveneens meer aandacht. De tegenwoordige uitgaafbanden beteekenen niemendal; de bewerking en de stoffen zijn slecht. Boeken zouden dus of goed gebonden of eenvoudig ingenaaid uitgegeven moeten worden. Het laatste is werkelijk te verkiezen boven een vliegenden band, die na eenig gebruik niet meer houdt, terwijl het boek voor goed verknoeid is. Evenals bij alle gebruiks-dingen is bij banden kennis en begrip van goed materiaal de hoofdzaak. Linnen bijv. moet vóór alles weefsel zijn en niet zooals het nu gebruikte, akelige imitaties van marocco — of kalfsleder. Gezocht moet daarom worden naar een versiering, die het weefsel ongerept laat en 't als stof verhoogt. Het doppen van kleuren (stencilwerk) is daarom veel beter dan het verpletteren van weefsel onder stempels.

Zoo moet ook het leder zuiver naar zijn aard behandeld worden. Echte ledertechnieken zijn daarom het snijden en ritsen en de blinddruk. Het zoo druk gebruikte goud is alleen goed voor titels en enkele détails, maar niet voor geheele versiering. Leder is een teere, gevoelige stof, van een subtiliteit, die bij geen andere stof te vinden is; goud is metaal, hard en ongevoelig. Vereeniging van deze uiteenloopende stoffen is daarom gevaarlijk, al wordt het stootende ervan weggenomen doordat wij 't *gewend* zijn.

Er zijn hier hooge eischen gesteld. En om te komen tot die hoogte, is het broodnoodig, dat versierder en handwerker niet meer gescheiden zijn. Ook bij het gebonden boek moet de versiering uit het werk zelf voortkomen. Zooals 't nu is, gaat het faliekant verkeerd. Want

daargelaten dat op die manier heel wat materiaal geforceerd wordt, heel wat versieringen aan mooimakerij doen denken, is het niet bespottelijk? De teekenaar teekent een ontwerp, meestal zonder directe kennis van techniek en stof, de handwerker werkt naar zijn teekening. De een gebruikt voornamelijk de hersens, de ander de handen. Is het een ontwikkeld handwerker, die zelfstandig kan werken, dan is het voor hem onaangenaam naar eens anders pijpen te dansen; immers bij meening-verschil blijft de teekenaar nummer één. Er is dus weinig kans, dat hij zich met liefde aan den arbeid zal geven, die geestelijk van *een ander is* en *diens naam* zal dragen. Een minder ontwikkeld arbeider, die gewoon slaaf van het geld is, zal het wèl willen, maar niet kunnen doen, want zoo makkelijk is 't niet, zich in-te-denken in 't werk van een vreemde. Bovendien komen bij de uitvoering heel wat kleinigheden kijken, die met beleid behandeld moeten worden, niet alleen met technische kennis, maar ook met artistiek gevoel. Goed werk zal alleen door den kunstenaar-handwerker gemaakt kunnen worden; zijn werk alleen zal de reine eenheid van het goede hebben. Behalve dit zal vooral op boekgebied met goede kennis heel wat tijd en materiaal bespaard blijven bij betere resultaten. En hetzal blijken, dat goede boeken niet synomiem behoeven te wezen met dure boeken, iets wat bij nieuw streven niet vergeten mag worden.

Er zijn op boekgebied hooge eischen gesteld, die niet mak kelijk te vervullen zullen zijn. Hooge eischen vooral aan de arbeiders van het boek. Ik houd mij echter ervan overtuigd, dat 't heusch geen overdaad is, als onze eeuw na de volmaking van de machine beproefd te hebben, *den menschen* eens hooger eischen ging stellen, wat hen spoedig zou maken, niet de onderdanige helpers van de machine, maar zelfstandig denkende werkers met de machine tot hulp.

Dan zal de tijd van boekkunst weer gaan komen en opwekken onzen geest, sieren onze huizen, de uitingen van den menschengeest geven in een kleed hem waardig.

Robert Browning's „In a Balcony".

In het Nederlandsch vertaald

door

Ed. Verburgh.

De in een vorig nummer reeds aangevangen, hier te vervolgen vertaling van Robert Browning's *In a Balcony* noeme men niet eene bladvulling.

Zij is bedoeld en, in mijne oogen nuttig dus, hen, die hare lezing zullen volbrengen af te leiden van het door den Nieuwen Gids ingevoerde litteraire verrassings-stelsel (in de schilderkunst impressionisme genoemd) en heen te leiden tot een in het verleden óók geldende, voor de toekomst m. i. weer dienstige, andere beschrijvings-wijs.

Het is fraai, en de waarneming ervan baart behagen, wanneer het een schrijver gelukt voor een stijl-manuaal, dat de kortheid en de rasse bekoring van een vuurwerk heeft, maar tevens de ongeschiktheid onze oogen tot hechte aandacht te binden, aan de ziel een zich daar vreemd voelend, gevoels-element toe te voegen.

Van deugdelijker gehalte, tot kuisching in staat stellend, de sensatie voorgaande, aandoening uitbreidende, aandachtiger waarnemend, zorgelijker of — omschreven — met de kracht van velerlei détails deze leidend langs een in zijn kronkelingen, zijn wisseling van hoog en laag, vóór zijne betreding reeds berekenden weg — is een andere methode, die tot niet licht te bereiken grens een vervorming van het gevoelsleven als geheel heeft en tot de eerst-genoemde, als tegengesteld uiterste is gesteld.

Zij is toegepast — bij Robert Brouwning komt een gebruik van haar *binnen* een van wijdere omvang voor.

Tot afbeelding van *Constance, Norbert* en de *Koningin* zijn door dezelfde oratorische principes gebruikt als deze zelf voor het doen van mededeelingen in een weinig realistische eenvormigheid — noodig achten.

Eene vertaling van dit werk te maken, was ten deele niet, ten deele zéér moeilijk. De in een staat van hooger en verfijnd productie vermogen voortgebrachte klank- en accent-samenstellen, die elders de bemiddeling tusschen lezer en auteur daarstellen ontbraken hier. De woordelijke omzetting der beelden, met eene inachtname van de weinig formeele maatgang, volstonden.

De overbrenging, der toon van schijnbaar gepassioneerde, slechts gespeelde overtuiging, welke door een achtergrond van bewuste liefde en on-vertrouwen is voortgebracht en wordt beheerscht, was eene bewerking van méér eischende noodzakelijkheid.

Ed. V.

CONSTANCE en NORBERT.

Const. Had ik je niet van 't eerste oogenblik bemind
Was ik de jouwe niet en konden we niet
Zoo in 't verholen samenzijn
Dan had je recht ongeduldig te wezen.
Wat weten zij, daarbuiten, van ons
Die hier binnen zitten. Waar ben je?
Overhoopt met staats-zorgen. Waar ben ik?
Gedost in feestelijke kleederen. —
En wij beiden — kussen onder de uitgespreide hand
Der dood.
Waarvoor diende het de ministerraad
Te staken? — om mij even in den gang te zien!

En dan die listen, die geheimen, ondoorgrondbare
Samenspraken, lang-beraamde, toevallige
Ontmoetingen: toeval van éénen blik:
„Weet ze? Of weet ze niet? Verloren of gered!"
Een jaar van drukkende onrust en dat alles voor niet!
Je moest dat laten, de gewone weg nemen
De weg der wereld, de weg van hen,
Die hunne vrouw slaan of haar verkoopen.
Wat doet je nog twijfelen — hun schijn-geluk soms?
Zoodat je je voor het onze schaamt?
't Beste, wat je doen kunt — de koningin
Staat toch alles toe — doe afstand van de nicht,
Bevrijd haar en mij, in eens van je zelve,
Vergun ons te leven, zooals onze vijfhonderd vrienden doen.
De wereld zal ons officieel erkennen
En de wacht houden in hetzelfde huis
Waarin we nu zoo dikwijls langs de trappen sluipen.
Verschaf je zelf de waarborg der wereld
Bind de arends-klauwen en maak 't plicht
Vlug en stout te zijn, waar dit vroeger natuur was.
Doe 't — Nooit deden we onze rechten gelden
Dan wanneer het tijd was. O, man — gedachten!
Geen vrouw is zulk een dwaas.

NOR. Ja, man-gedachten en mijn gedachten, die meer beteekenen —
Iemand voor jou liefde gemaakt — laat de wereld dat bedenken.
Heb ik goed werk gedaan? Laat liefde 't loon zijn.
Schoon, gedwongen door voorwaarden, ingesperd
Door voorgeschreven vormen, geblind door
Velerlei heimelijkheden. — Maak liefde vrij
En zie dan wat liefde doen kan in 't leven
Wat werk daarvan zal zijn het wondervol product.
De wereld is gewoon om andere redenen te zien werken,
Groote gevolgen te zien om de wille van macht en roem;
Schaduwen bestaande alleen in der menschen mond.
't Is goed; mijn lage reden zal hun hoogere beschamen
Waarheid is sterk. Des menschen leven moet waarheid zijn.

En liefde zal de waarheid van het mijne wezen.
De tijd zal 't bewijzen. Ik kies jou
Om al mijn daden te bestempelen!
Je naam zal branden op mijn voorhoofd
Op mijn borst, jou, van 't blank van 't zwaard
Tot op de knokken mijner ribben
Opdat de menschen, geheel over mij
Jou mogen zien — hun bleeke liefden
Zullen sterven tegenover onze pracht.
Schaamte doodt. —
Stem nu toe, Constance
De liefde is zoolang in mij geborgen
Heeft mij doortrokken, zoodat mijn geheele zijn
Thans liefde is, die eindelijk zijn uiting zoekt.
Denk aan mijn werk, dien chaos van intrigues
Die hoop, die vrees, verrassing, teleurstelling
Dat lange pogen, ernstig, langzaam en geduldig
Terugbevend voor een eindelijk komend slot
Denk dan aan deze liefde. Ik begin
Opnieuw te leven na langen dood
('t Is werkelijk niet minder dan een herleving
Na zulk een vloed aan onliefelijke arbeidsdagen)
En geef aan de schoonheid-zelf weer
't Verlangen naar de schoodheid, die
Zichzelf verdrukte, daar ze tot werken dwong.
Deze avond; 't is de tijd; deze avond lichtend
In gindsche tintelende ster. . . .
Wij schijnen al hijgende te bereiken; niets bijna
Tusschen de aarde, die oprijst en de buigende hemel;
De natuur aan zich-zelf gelaten, elke boom
Groeiend naar eigen wil, zóó vast-geworden;
Elke bloem, elk kruid, geen trots, geen schaamte
Geen neerlaag, geen verwinning. Alles
Onder de heerschappij van God, maar door zichzelf bepaald!
Die standbeelden, daar rond ons, staan duidelijk,
Vast: 't sterke in kracht, 't zwakke in zwakheld
Vastgestolten; de muze voor immer aan haar lier
Gehuwd, de nympf aan hare faun
De stilte aan haar roos. Zie

God's goedkeuring in 't heelal verspreid!
Laat ons ook zoo doen, trachten te leven als deze
In harmonie met waarheid en zelf waar.
Den eersten weg inslaan en wachten tot de tweede komt.
Mijn eerste is jou hand te nemen. Hoor,
De muziek begint een marsch — voorwaarts dan!
Ginds staat de koningin. Ik ga om je op te eischen
Met de wereld tot getuige, ter verwondering en bijval.
Onze levensbloem breekt open. Vooruit!

(Wordt vervolgd.)

Over Criminalogie

naar

F. Sundgren.

e instinctieve misdadiger is een moreel monster. Despine noemt hem in zijn „Psychologie naturelle" een „naturens anomali". Interressant is het volkomen impulsieve karakter van deze neiging, die gewoonlijk gepaard gaat met ongemeen ontwikkelde egoïstische driften. Lombrozo vertelt, dat verschillende gauwdieven hem ongeveer in de navolgende woorden hunne neiging tot misdaad hebben omschreven: „als de inspiratie over ons komt, en dat gebeurt gewoonlijk zeer plotseling en onverwacht, zijn we niet in staat aan den drang tot stelen weerstand te bieden." Casanova zegt ergens van zijne boevenstreken: als ik een idée kreeg, was 't alsof ik de wil van een hoogere macht had uit te voeren. Dostojeffsky, de Russische schrijver geeft in een zijner boeken een zeer interressante beschrijving van eene Siberische gevangenis, waarin zich een van de gevaarlijkste misdadigers bevond, die hem dikwijls bestal, hoewel zij overigens bijna bevriend waren; het gebeurde dan ook altijd tegen zijnen wil. Dikwijls leende D. hen geld, zoodat er geen egoïstisch motief achter ten grondslag kon liggen. Eens stal hij een bijbel van D. dien hij verkocht om er sterken drank voor te koopen. Vermoedelijk — zegt D. — had hij dien dag een hevige trek naar alcohol. En als hij eene behoefte had, moest deze bevredigd worden. Ik maakte hem allerlei verwijten; hij luisterde kalm toe. Het speet hem dat ik mijn boek niet meer had, maar van berouw geen sprake. Eigenlijk vond hij 't, geloof ik, heel dom van mij, dat ik me zoo druk maakte over eene zaak, die hij als de meest gewone van de wereld beschouwde.

De *toevalligheids-misdadiger,* zooals hij gewoonlijk genoemd wordt is een veel meer alledaagsch verschijnsel. De sensueele elementen behoeven bij hem, niet sterker te zijn dan de normale; de sociale, hoewel dikwijls wat op den achtergrond tredend, behoeven niet te ontbreken. Zwakheid is de meest karakteriseerende eigenschap bij hem. Als de omstandigheden er toe leiden bezwijkt hij onder de verzoeking.

Een voorbeeld. Eene vrouw is met een dronkaard getrouwd, die elke cent naar de kroeg brengt. Geheel zonder geld zijnde stal ze een ham, om haar honger en die van hare kinderen te stillen. Ze werd veroordeeld. Nadat ze hare straf ondergaan had, leidde ze een onberispelijk leven — een bewijs dat we hier niet met een instinctieve misdadigster te doen hebben. Maar niet altijd loopt het zoo goed af; in vele gevallen gebeurt het, dat de patient, eenmaal bekend geworden met het gevangenis-leven, meer en meer degenereert en van toevalligheids-, gewoonte-misdadiger wordt.

M. Joly spreekt in zijne aanteekeningen over de Parijsche politie over de dieveggen in de groote mode-magazijnen: het *Louvre* en de *Bon Marché.* Ergens op een galerij ziet men een dame, beschaafd en welgekleed, die de een of andere inkoop doet en tot den laatsten cent betaalt; maar zonder dit nu bepaald noodig te hebben, neemt ze 't een of ander bagatel, een lintje of een paar knoopjes mêe. Niemand zal daar aanmerking op maken; maar ze wordt geobserveerd; in negen van de tien gevallen komt ze terug en neemt dan een voorwerp van grootere waarde, — bijv. vijftien cent — mêe. De aandrift, die in het begin instinctmatig was, is nu tot eene gewoonte geworden. Een andere vrouw, zonder eenige steelzucht, maar met een zeer elastisch geweten, wordt ongeduldig, daar er veel koopers zijn en ze niet dadelijk wordt bediend. Ze wilde een beurs van een halve gulden koopen en in plaats van te wachten stopt ze het ding snel in de zak en loopt er mee heen. Van dat oogenblik — zegt Joly — is ze verloren; ze komt terug, keer op keer, en nu met het plan om te stelen.

De overgang tusschen gewoonte- (of beroeps-) misdadigers en de toevalligheids-misdadigers is gewoonlijk onmerkbaar; de grenzen tusschen beide categoriën zijn zeer vaag. Terwijl echter bij de instinctieve misdadiger de crimineele instincten zoo sterk ontwikkeld zijn en het moreele element zoo volkomen gemist wordt — dat we voor een moreel monster staan, wordt de beroepsmisdadiger door

rationeele motieven geleid. Maar toch is aan dit essentieele onderscheid niet altijd nauwkeurig vast te houden.

Professor van Hamel maakt behalve de bovenbedoelde nog de volgende onderscheiding: de energische en de neurasthenische. De eerste komt tot misdaden, die een gepassioneerd temperament verraden, dus bijv. geweldpleging, beleediging; ze staan op de grens van de toevalligheids-misdaad daar zij eerder een spontaan-opkomende woede, dan een diep-wortelende neiging tot het kwaad verraden. Het kan gebeuren dat deze neiging tot drift zoo sterk is of zoo aangroeit, dat het individu tot een onverbeterlijke gewoonte-misdadiger wordt. Maar voorbeelden hiervan zijn zeldzaam, misschien wel niet voor handen. De neurasthenische gewoonte-misdadiger is het typische slachtoffer van maatschappelijke verhoudingen, die hem de strijd om het bestaan moeilijk maken; 't zijn de zwakkelingen, die telkens weer in verleiding komen en telkens weer bezwijken, wier leven een kamp is, waarin zij bij voortduring overwonnen worden.

* * *

Nu kan men opmerken, waartoe dienen uit een juridisch oogpunt deze indeelingen? Theoretisch kunnen ze misschien interressant zijn, maar practisch zijn ze toch als vrijwel onvruchtbare speculaties te beschouwen.

Deze beweringen zijn juist, zoolang men staan blijft op het beginsel, waarop het tegenwoordig nog geldende strafrecht berust. Dit heeft echter in de laatste jaren eene sterke oppositie gewekt. Men heeft de geheele huidige rechts-philosophie gewraakt en haar vrij willen maken van de te nauwe banden, die de Hegelsche school haar heeft aangelegd. Als basis van de criminalistiek wil men tegenwoordig een zuiver empirisch onderzoek naar het wezen en de drijfveeren van den misdadigen mensch. Voor alles zij het streven het kwade te leeren kennen, eerst daarna denke men aan middelen ter verbetering. De studie, der oude en nieuwe rechtscholen, van allerlei philosophische abstracties is — zoo beweert de „positivistische school" — van minder gewicht dan de studie van den misdadigerzelf. Want juist daardoor komt men tot een inzicht van het beduidende verschil der er bijv. bestaat tusschen een toevalligheids- en een gewoonte-misdadiger en begrijpt men dat een gelijke behandeling van beiden, niet dan zeer onbillijk, onwetenschappelijk en bekrom-

pen kan zijn. Een klassificatie der misdadigers is noodwendig om het zoover te brengen dat het rechtswezen het beginsel, waarop de tegenwoordige strafwetten berusten, dat namelijk der *wraakneming*, laat varen, en het *weer-beginsel*, volgens 't welk de rechters den misdadiger zelf en de gemeenschap tegen de gevolgen der misdaad hebben te behoeden, aanneemt.

Tooneel.

eel aardig wist de directie van Frascati de aandacht op „Wie is Buttinger" te vestigen. Overal zag men groote plakkaten met „Wie is Buttinger"??? Jammer echter dat zoo iets ook teleurstelling baren kan, want iemand mij bekend, toevallig drager van den naam Buttinger, liep haastig naar de Bureaux van „de Telegraaf" ten einde te informeeren of men hem ook zocht voor de uitbetaling van eene erfenis. Maar bij het stuk zelf heb ik me goed geamuseerd. Wat was Lageman een uitstekende *steenklopper* en heer van gezelschap, Mevr. Buderman, een stoute eigenzinnige Hoornsche, en Ruys een ontaarde vader, die zijn dochter zoo maar zonder hem gezien of haar er in gekend te hebben, aan den zoon van den ouden Buttinger wil uithuwelijken. Gelukkig wou zij niet en had hij er ook geen „senie" in en wordt heel verstandig verliefd op de dochter van den steenklopper.

„*'t Tiende Gebod*" was ook een van die luchtige stukken waar wel bij gelachen, wordt maar waar men niets van vertellen kan, om de doodeenvoudige reden dat er niets van te vertellen valt.

Pietje Puck is weg en dadelijk had ik weer het genoegen met iets nieuws van den heer Reyding kennis te maken; hoewel niet oorspronkelijk, was het toch door zijn handen gegaan en heeft het daar die bekoring gekregen, welke hij aan al zijn werk geeft, en die hem bij het Amsterdamsche publiek zoo bemind gemaakt heeft.

„De breede weg" werd het eerst opgevoerd als benefiet voor Mevrouw Buderman, en ik geloof dat zij wel reden heeft om tevreden te zijn, want niet alleen dat haar spel succes had, maar het was tevens een gelegenheid voor haar om te zien, hoezeer hare verdiensten op prijs worden gesteld, en hoe men er om streed haar hulde te bewijzen; ik geloof dan ook wel dat zij met voldoening op dezen avond zal terug zien. Wat 'n jammer dat zij niet meer in de operette's optreedt, en ons kan doen genieten van Mascotta of Een Jonge Hertog.

Als de heer Saalborn bij zijn plan blijft, hier een operette te stichten dan *moet* zij erbij, want anders wordt het toch niets.

Willem, onze Willem, (ik bedoel als ik spreek van onze Willem, van Zuylen, en niet Kloos), heeft zelf een

stuk voor zijn benefiet geschreven en daarmede wel succes behaald, óf het succes auteur of acteur gold laat ik in het midden, maar zeker is het dat hij gevierd werd, evenals Mevr. Beersmans.

Wat keek ik blij op toen ik hoorde dat Mevr. van Lier-Cuypers terug kwam. Dat zouden weer genot-avonden voor me zijn. En met groot pleizier dacht ik terug aan Fedora, Martelares, Bedelares, Zondares en verzuimde natuurlijk niet de eerste voorstelling bij te wonen.

De Industrieel van Pont-Avesnes is te bekend om daar nog over te spreken, doch nu men „een Misdadige" van Nestor de Thière geeft is er volop gelegenheid de prachtige créatie van Mevr. van Lier te bewonderen. In het eerste bedrijf, de angst over het wegblijven van den minnaar, in het tweede, haar prachtige woede als zij den ontrouwe met zijne aanstaande vrouw de deur wijst, in het derde, als zij moeder is en door wanhoop over den vloek van den vader, haar kind het leven wil benemen; en in het eind als zij zich wrekend tegenover haar beleedigers stelt, ja, als zij het lijkje van het onechte kind in het wiegje van het wettige kind legt; als de moeder haar verjagen wil en beleedigt en zij met door tranen verstikte en toch op ernstig dreigende toon zegt: „Zwijg, want de dood is hier binnen gekomen", dan treden onze natuurhartstochten te gelijk met de hare te voorschijn, dan krijgt men medelijden met de vrouw, die ook moeder is en haar kind voor de oogen van de wereld verbergt, en vloekt het ongelijk waaronder zij gebukt gaat.

Ook Schwab met zijn heerlijk, tot het hart sprekend geluid, verschafte ons genot evenals het echtpaar van Beem; de heer Lageman was niet geheel oorspronkelijk en deed aan Verhagen denken.

RUHTRA.

Wegens het onbeleefde optreden van de directie van de Tivoli-schouwburg, woonde onze medewerker deze voorstellingen niet bij.

RED.

Schilderkunst.

e leden-tentoonstellingen van de maatschappij *Arti et Amicitiae* hebben elk jaar dat ze aan de schand- of eerepaal verschijnen, dit tegen dat men — buiten het het Haagsche bestaat er geen schilderkundig „men" — er voor naar Amsterdam moet gaan, eene moeite, die wel eens de onbeleefdheid heeft niet beloond te worden, zoodat men neus-ophalend over de achterlijkheid der Amsterdamsche kunst-provincialen terug keert.

Eene gelegenheid tot kennismaking met verschillende nieuwe leden der maatschappij neemt echter nu, althans de schijn aan van eene moeite-belooning te wezen. Men vindt er naampjes onder, die ballastloos als ze zijn, het geheugen dadelijk weder verlaten; met behagen echter zal men er een onthouden: het is dat van de zoetelief van Jan Veth, de Heer Tromp, plaatsvervanger of mededinger van Th. Molkenboer of alle de anderen volgelingen, die de bekende tijdgenooten afbeeldende, bekende tijdgenoot zich moge verworven hebben. *Veldbloempjes* kenmerkt zich door een stomp neusje, waterige oogen en een expressie van domheid, eigenschappen, die alleszins geschikt zijn het op eene lijn met bekende tijdgenooten te doen stellen.

Toen de Heer Zoetelief Tromp zich van zijn voorbeeld afwendde en een eigen weg insloeg vervaardigde hij den door zijn fraai gevonden lijnen verdienstelijken *Wilgeboom.*

Mijne schaarsche aanteekeningen nagaande, maak ik allereerst melding van het voorval, dat voor het *Aapje* van Mendes da Costa plaats greep: ik aanschouwde het, sloeg de catalogus op, ontwaarde dat dit gedierte een „eenig exemplaar" was en eene dringende felicitatiebehoeft gevoelende, drukte mijn linkerhand de rechter. . . . .

Floris Vester treedt voorwaarts met een *Dorpshuis*: het is bekend dat die inrichtingen tegenwoordig „intieme" onderwerpen zijn, die steentje voor steentje verdienen te worden na-geminiatuurd; de Heer Vester, ijverig voorstander van deze leer, bracht haar in toepassing en vervaardigde een stuk, nog minder dan zijn vroeger kleur-verdiensten hebbend, toeval-werk.

M. Kramer, wiens hardhoorigheid de hooggaand golven den lijnsymfoniën nog niet vernomen heeft zooals we onlangs al eens constateerden, heeft zich naar een van het land der impressionisten, nog bijna onbewoond eiland begeven; zijn adres is: Willem Witsen, Londen.

Breitner laat zich niet ontmoedigen; nog altijd is er hier en daar

een tipje verdienste in zijn werk, dat dan als of het iets erg vereerends was — door de een of andere kriticus onder ieders aandacht wordt gebracht; maar hij rust niet voor hem het etiquet „genre-schilder" op den rug is geplakt.

Dupont liep met den Willink van Collen-prijs weg; de verslaggever der Arnhemsche Courant, een man vol moed, vol eerheid, voor de „kroon der overwinning", die wel zijdelings vermeldde maar niet durfde *zeggen*, dat zijn teekening stijf, zijn kleur bont is en hij allerlei andere gebrekkigheden had, roemde zijn Parijsche werkpaarden. Wij zwijgen dus . . . .

Th. van Hoytema is ook al op de flesch. *Plantje in het bosch* bevelen we, als illustratie aan de redactie van *de vroolijke Tuinman* aan; *In de broeikas* is een en al mislukking qua kleur, (de teekening is te prijzen); en Rijkdom is als zoodanig een kippengekakel.

„Bij de organisatie dezer tentoonstelling was het streven van het bestuur der Academie zich te plaatsen op een zeer ruim standpunt in de overtuiging, dat eene tentoonstel ling als deze, niet uitsluitend voor éene richting voor éene school gehouden wordt, maar dat zij de strekking moet hebben, zooveel mogelijk een indruk te geven van de hedendaagsche beeldende kunst.

Er zij daar dus plaats voor iedere uiting van waarachtige kunst, naast het rijpe werk van den kunstenaar van naam, óók voor het ernstig zelfstandig streven van den jongere."

Zoo begint de catalogus, die men voor een kwartje van een mooie juffrouw, gezeten aan de ingang de Rotterdamsche academiezaal kan koopen. Het is 'n belangrijk feit in de geschiedenis der Nederlandsche beeldende kunsten, want na deze officieele fanfare zal de lang ingehouden stroom van plastische misbaksels, kleur-akeligheden en lijn-verkrachtingen wel losbreken.

Onder de vier-honderd en achttien „kunstwerken" die de tentoonstelling aanbiedt, vindt men ondertusschen nog zeer weinig van dien aard· het kleurfestijn is nog slechts in voorbereiding.

De Heeren Loebèr, Smits en Brouwer hielden op de Rotterdamsche Kunstkring eene tentoonstelling van werk, bij de vervaardiging waarvan de goede smaak inderdaad schijnt voorgezeten te hebben. Het uitgesneden perchament, en vele bandjes zijn bijzonder mooi. Waar de heeren echter hun boekbind-terrein verlaten, en affiches teekenen, lapjes zijde of satijn met wonderlijke voorstellingen, die zij met griezelijke woorden benoemen, bedrukken of andere zijpaadjes inslaan, worden hunne talenten een beetje op de pijnbank gelegd en wij, die hen zoo bijzonder genegen zijn, voelen de tranen uit onze oogen wellen.

Oldenzeel vertoont den heer Bastert in zijn onderbroek.

EMMY PARKER.

Boekbeoordeeling.

Benjamin's vertellingen. Een gedicht door W. L. Penning Jr. Amsterdam S. L. van Looy, 1898. —

en kan van den Heer Penning verklaren, dat hij te rijmen niet vreest en zulk een vreeze bij hèm redeloos zoude zijn.

Voortdurend schijnt in deze gedichten, waaronder enkele van aanzienlijke lengte, de taal zich gewillig tot binding te leenen en, waar zij hier en daar on-buigzaam blijkt, weet de schrijver, met een vlugge zinsverbreking, een klein gebruik der dicht-vrijheid of — anders nog — een korte toevoeging, die dit dan meestal te-gelijk eene is, aan den zeer zachten humor van het geheel, haar tot de gewenschte buiging te dwingen. Want — en — dit is zijne groote verdienste, dat hij steeds zijne woorden met de gang der feiten meê doet gaan, nooit — stakend bij eene dicht-moeilijkheid. — de vertelling in onbelangrijke „beschouwingen" stil doet staan.

Een verklaring te zoeken van de zoete, weeke vriendelijkheid, die het geheele boek een kenmerk is, doet afdalen, tot niet zoo heel licht aan te duiden, details. Zoo vindt men er als deze: de vele tusschen aanhalingsteekens geplaatste zinnen, die als citaat van kinderen of eenvoudige liedeen, het boven aangegevene versterken; geestige formulates, als het „lichte hiel en hoed" (op blz. 5 in *Wijlen Benjamin opgeroepen*) voor „hij ging groetend heen" en „zooveel als het hek sloot" waar de mededeeling is bedoeld, dat eene vrouw de laatste voor haar bestemde plaats in een graf inneemt. (blz. 134 in *Zoo goed als familie*); het rijm, dat niet geheel vrij, alweder een fijne aanspitsing van het stijl-eigen is; en verder nog, de boven reeds vermelde kunst-zinnetjes, die in eene luttele gedwongenheid vaak mooi zijn; zoo op blz. 137, waar in —

Hoor me dat vinkje eens fluiten
Ruik me dat hooi; kijk me Gods
[mooie buiten —

het „Gods mooi buiten" veel fraaier is als het normale „Gods mooie natuur".

Deze verdiensten waar te nemen is een genoegen dat voor hoogere

waardeering oefent; — waaruit volge: dit boek is er een dat men lezen kan, maar waarvan men ook de lezing na kan laten.

Zoo goed als familie vult van het boek de meeste bladzijden, hoewel de inhoud een veertig titels noemt.

In „Aanteekening" doet de schrijver eenige mededeelingen, en dankt hij voor de ondervonden waardeering, van welke dank ook Alb. Verweij voor zijne goede correctie een deel krijgt.

Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e Jaargang Mei 1898.

Eenige verblinding bemerkt men in twee der bijdragen: die, „*tot de versiering van de Nieuwe Beurs*" door A. Verweij en *De mensch der Vrijheid* door Bierens de Haan, met beide namelijk deze misvatting, dat de enkele door de bourgeoisie uitgeworpenen, zich — tegelijk met meer waardigen — anarchisten noemenden, de dragers der toekomst-moraal zouden zijn.

In het eerste stuk verder, behagen in het geld-zamelend drijven onzer voorouders, in het andere diepzinnigheid of schijn ervan.

Het eenig ware — een staal Nieuwe-Gids-Philosophie, een bouwsel van willekeurig gewijzigde grondbeginselen, waar verstands-verhevenheid tot behandeling van deze in hun echten vorm, niet aanwezig was.

Vervolg van Is. P. de Vooys' „*Gedwongen winkelnering en huis-industrie in N. B.*"

De vertaling van een Arabisch sprookje door T. J. de Boer.

Twee realistische schetsjes, nuttig ter verzadiging van lieden, die tot dit genre nog eenige begeerte gevoelen.

Twee kritieken van L. van Deyssel — op hemeling van *De Candidatuur van Bommel* — beschuldiging te meer —, kritiek op Huijsmans' *Cathedrale.*

In een *boekbeoordeeling*, complimentatie Verweij — P. C. Boutens.

Ed. V.

ADVERTENTIËN.

Prijs voor een advertentie:
van 1—5 regels . . . . *f* 1.50.
iedere regel meer . . . . *f* 0.20.
Bij abonnement aanmerkelijk lager.

STEMPELFABRIEK,
Handelsdrukkerij.
Graveerinrichting.
Firma KINSBERGEN,
Amstelstraat № 33
AMSTERDAM.

Stempels in 6 uur gereed.
SPECIALITEIT IN
Caoutchouc Zelfdrukkerijen,
„PERFECT".

Bij de **Erven F. BOHN te Haarlem**, verscheen
De Historie van de zeven wijze mannen van Rome.
Prijs f 5.—.

Versiert uw huis
maar bezoekt eerst de Kunstzaal
VAN
Gebr^s. Schröder,
Rokin 50. - Amsterdam.

Cijfer 2.
Thomson's KRONINGS-THEE.

ZAANLANDSCHE
Goud- en Zilversmederij
Specialiteit in stijl bewerkt ZILVER.
A. SCHOORL,
Kalverstraat 27, AMSTERDAM.

Van Houten's Cacao.
Beste - goedkoopste in 't gebruik.

Bij ARTHUR VAN DER STEMPEL
te AMSTERDAM
gaat ter perse:
„De Kunstenaars",
Die Künstler", van SCHILLER.
Vertaald door C. v. D. ZEIJDE.

NEDERLANDSCHE LLOYD.
Inbraakverzekering,
Kantoor: Heerengracht 248.

Gebruikt
„IVYZEEP",
zij drijft.

Brandkasten „Rocher",
Damrak 52. - Amsterdam.

Bloemwerken van kunst & smaak.
„FLOWERSHOP IVY",
Utrechtschestraat, Amsterdam.

DE ARBEID.

Dit Tijdschrift verschijnt maandelijks.
De prijs per jaargang is . . . . . . *f* 4.50
Afzonderlijke nummers . . . . . . „ 0.75
Brieven en bijdragen te zenden aan den UITGEVER, Damrak 52 te *Amsterdam* of aan het persoonlijk adres van den REDACTEUR.

INHOUD.

In de navolgende nummers zullen o. m. worden opgenomen:
F. WALRAEDT VAN ROYEN. *Op de Blauwgaard.* Een Novelle.
ED. VERBURGH. *De apotheose van Jezus Christus.* Een Tooneel-spel.
P. C. HAMBURG, JR. *Reactie tegen de huidige plastiek.*
* * * *Het Urania-theater te Berlijn.*
terwijl ook plastische bijdragen — in het eerstvolgend nummer eene teekening van H. J. HAVERMAN — eene plaats zullen vinden.

DE ARBEID

EEN MAANDSCHRIFT ONDER REDACTIE VAN

EDUARD VERBURGH

1e Jaargang 1898. — Aflevering 4.

UITGAVE VAN ARTHUR VAN DER STEMPEL TE AMSTERDAM

Morgen.

De wind suist door der eiken bladerlokken,
Zijn mantel zwiert en klappert in zijn vlucht;
Als zwanen, die naar 't zonnig Zuiden trokken,
De wolken zeilen, blank door blauwe lucht.

De zwijmelzwoelte trilt op warme heide
Als klepten vleugeltjes ten hemel aan,
Als zag 'k naar 's hemels tijdloos licht verblijden
De englen vlien langs wondre vlinderbaan.

Herfstdraden aan de glanzetakken wappren
En op den etheradem zacht vergaan,
Als stralen die daar in het luchtruim flappren,
Dan om een tak hun gouden vingren slaan.

Peinsbloemen plots op fijne stenglen ranken,
Mij raadseloogig starend in 't gelaat.
Als maagden schuchter staan zij, de lelieblanken,
En fluistren taal, die slechts mijn ziel verstaat,

Van tijden lang reeds onder 't zand begraven,
Dat stuift uit der vergetelheid woestijn:
Ze rusten zacht, waar bloeien op de graven
De mythenbloemen als 't wezen van hun zijn!

Van tijden toen de herderkaravanen
Den weg zich baanden, dien een God hen wees,
Waar eenzaamheid op 't zien der kemelvanen
Schuw boven kruin eens woestijnheuvels rees.

En dichter nog als grillige mozaieken
  Peinsbloemen strenglen tot een luchtig dak
En duistre woorden in wilde warling wieken,
  Als vooglenzwerm die ópvliegt van een tak.

Daarginds waar dreigen Libanons kanteelen
  En zuidwaarts spoedt snelvoetige Jordaan,
Daar ligt het land dat gruwelgoden deelen
  Nu nog, waar Sions heiligdom zal staan.

Zie, Jahve zelf houdt voor zijn volk de wake,
  Wijl 't kamp omsluipt de woestijnwilde nacht:
Zij staart naar 't vuur; wee, wee, wie haar genake:
  Des waanzins vuur'ge kus is 't wat hem wacht.

Eén groote liefde vereende mensch en goden,
  Niet eenzaam zwierf hij door het leven heen:
Wie er verdwaalde. hem wenkten engelboden
  Met vlammend zwaard te keeren op zijn schreën.

Toen kenden reine, murmelmond'ge sagen
  Den glanzigen weg die leidt naar 't Paradijs:
Mijn leven wilde ik in het zoeken wagen,
  Wist ik dat 'k vond den gouden tooverwijs,

Die uitgesproken, maakt weer ziend de oogen,
  Dat zij aanschouwen, wat voor eeuwig zonk
Diep in vergetens nacht bij d'eerste logen,
  Waarvan in slaap nog soms de heugnis klonk.

Mijn lippen langs zacht lisplen wondre woorden
  Vol vreèmden klank als kenden zij die spreuk:
Hoor, trilden daar niet gedempte harpakkoorden
  Als uit een cel door kloosterkerkebeuk.

Hoor, klaarder ruischt eensklaps de klankenregen
 Als verschoof een hand het slot dier celledeur;
Als droeg die mij een vaas vol bloemen tegen
 Zoo wolkt zich uit een wierookzoete geur.

———

Ik droom als Jacob eens in Beth-els vlakte
 Dat englen dalen hoog uit hemelpoort
Langs trap van goud; zie, door het droomgetakte
 Reeds schemerlicht der zeven heemlen gloort.

———

Het eeuwig leven dragen serafijnen,
 Gevleugeld daalt der blijde zielen schaar;
En hen omvloeien gouden wonderschijnen
 En aureolen glanzen om het haar.

———

Wat in onmeetlijkheid van hemelzalen
 Verheerlijkt sliep verrukkings blanken droom,
Komt uit tot mij; ik voel mij adem halen
 In wereldbooms etherisch zoet aroom.

———

Als een die voelt der lippen stille raken
 Van 't voorhoofd onder sluimers schemergroen,
Zoo strek ik uit in half bewuste waken
 De armen naar het hemelsch vizioen.

———

Ach, in schijn omneveld diep moest weer verdwijnen
 Wat zich in droom tot werklijkheid gebouwd:
Heen sloop het leven, bij mijner vingren schrijnen,
 Dat was ontbloeid tot wild droombloemenwoud.

———

Als zonk de hand in toklensmoede peinzen
 Bij harpe neer, verstierf de laatste klank,
En goudgeglitter zag 'k verbleekend deinzen
 In wolkenlucht, nu droef verlaten-blank.

ALBERT VAN TWAZEL.

Eenige reactie tegen de huidige plastiek

door

P. C. Hamburg Jr.

Zooals het socialisme in de letterkunde eene reclame-achtergrond dreigt te worden, waarvan bij voorkeur zij gebruik maken, die eenige licht- en schaduw-werking voor hunne producten behoeven, heeft tegenwoordig ook de schilderkunst zijn *cul de sac,* waarheen al datgene, wat elders schipbreuk leed, wordt heengestuwd en, er zich eenmaal bevindend, slechts eene werking uitoefent, die — noodwendig als alle overmaat van productie en on-avontuurlijk navolgerschap — slechts neerhaling van het eenmaal, in min of meer fraaien vorm, bestaande tengevolge heeft.

Juist dit — onder veel anders van minder aandringende kracht — doet de behoefte gevoelen aan eene zuiver schiftende kritiek, die, streng en heftig optredend, eensdeels eenige matiging brengt in de productie en ten tweede tot strekking heeft deze zoodanig te richten, dat alleen het eeniger-mate inventieve worde aangeprezen. In deze (voorbeeldige) opvatting is de taak der kritiek te vergelijken met een strijd tegen een monster, wiens fraaie, een pracht van vurige kleuren tentoon spreidende kop, als een bevoorrechte tooi verdient beschouwd te worden en daarom in zijn voortgang nooit mag worden gestuit, terwijl zijn sleepende staart, die, laf in zijn krachteloosheid, toch tegelijk vernietigt en verplet, moet worden afgehouwen.

Deze opmerkingen dienen tot inleiding van de hier-onder volgende kritiek op de schilderkundige beweging der laatste jaren in Nederland.

Men kan beweren, dat de meest natuurlijke of in elk geval in het verloop der eeuwen, meest voorkomende kunst, die is, welke direct

in verband stond met de behoeften van het dagelijksch leven en niet die ijdele weelderigheid bezat, welke thans — meer theoretisch dan practisch — aan het schilderij verweten wordt.

Bij eene toetsing van deze meening aan de werkelijkheid vindt men zelfs bij de Grieken succes. *Zelfs:* want zij, door vroegere geslachten tot een kunstvolk bij uitnemendheid verheven zijn dit slechts, in zoover — te oordeelen naar de steeds min te betrouwen historie-boeken — dat zij, aan wat door hen als kunst werd beschouwd een groot opvoedings-belang hechtten, en deze, in verband daarmee op verschillende wijzen bevorderden. Het voor-alles noodige, de oorsprong en de inhoud der kunst, een voldoende uitgesproken gevoels-bron, bezaten zij niet. Daartoe is het werk der Grieken te normaal, wordt het te veel beheerscht door de passende en metende geest van Aristoteles, die — het blijkt ook bij eene vergelijking van deze met Plato — vijandig is aan ware plastiek, zoowel als aan de, deze kristalliseerende, dichterlijkheid.

Hoewel het niet moeilijk valt, boven medegedeeld beweren ook bij hen bewaarheid te vinden, leveren zij te gelijk gegevens, die in eene andere richting, deze eveneens bevestigen. Een verband tusschen dagelijksch leven en versieringskunst ziet men ook daar hoewel in mindere mate, dan bij andere, artistiek hooger staande volken. Behalve aan tempels, werd er aan „huizen" weinig versierd, terwijl ander beeldhouwwerk, dienst doende als weelde-versiering min of meer in dien zin als hierboven van de tegenwoordige schilderijen werd opgemerkt, dan ook in den regel van geringere, in geen geval directe kunst-waarde was.

Bij andere volken — Hindoes, Egyptenaren, Chineezen, enz., komt men bij een onderzoek in deze richting, tot een resultaat, dat door geen bijmengsel, eenig voorbehoud noodig maakt.

Maakt men nu eene vergelijking tusschen de toegepaste kunst van heden en die der oudheid, dan leidt dit tot voor eerstgenoemde minder gunstige conclusies. Men wordt daar n. m. eene leegte van gemoeds-elementen gewaar, die, bijvoorbeeld bij het 16de eeuwsche kunst-handenarbeid vervangen door een school-eigen, waarvoor het voortbrengend individu niet aansprakelijk is, bij zijn afwezigheid slechts een geraamte doet overblijven.

De appreciatie van voortbrengselen uit een ver verleden stuit op moeilijkheden, die in vele gevallen eene verontschuldiging zijn.

Men behoeft echter om kunst, in toepassing op de materie, als gevoels-uiting waar te nemen niet tot Egyptenaren, Hindoes of Oost-Aziatische volken, terug te gaan. Overal waar een kunsthandwerk, als traditie beoefend wordt, en, geheiligd als erfenis van het voorgeslacht, in haar verleden-vorm wordt gehandhaafd, treft men, verbonden aan eenigerlei practische bestemming, die abstracte beteekenis aan, welke het kenteeken is van een gemoedsleven bij den ontwerper. De naïve geest der middeleeuwen schiep hier en daar eene fabrikage, — 't zij van zilver-smederij, pottenbakkerij of houtsneê-werk; — deze bleef daar, door oorzaken welke wij thans mogen zegenen, veelal volkomen ongerept bestaan; het eigenaardig karakter van dit werk, dat ons verwant lijkt aan oude schilderijen, en aan bijvoorbeeld een ouderwetsch, rein gebleven boeren-type tevens, doet ons eene periode van het verleden kennen; en dit *doen kennen* juist, is het bewijs voor de aanwezigheid van kunst-waarde.

Ook deze laatste opmerking geeft aanleiding tot de uiteenzetting van eene kunstmisvatting, die in den laatsten tijd vooral alweer, een bepaald misbruik is geworden. Het theoretiseeren over kunstzaken heeft aan lieden, onbekwaam er mede te manoeuvreeren, artistieke eigenschappen bekend gemaakt, die, tengevolge van deze incompetentie, eene waarde hebben verkregen, hooger dan zij verdienen. Er bestaan schilders, die hunne waarde alleen ontleenen aan het vertoon van eigenschappen, die eene geschikte basis vormen voor het floreeren van hoogere qualiteiten; maar daarentegen op zich-zelve beschouwd, geenszins eene waarde zijn. Wat doet het er toe of men al eenige vaardigheid heeft in aanbrengen van toontjes, atmospheertjes, eigenaar is van die organisatie-geest, waarvan de kleur-architectuur van eene schilderij, het product is, indien men waar het gelat deze verdiensten, te maken tot bekendmakers van iets wat men bewonderen kan, machteloos staat!

Intusschen — zooals gezegd — die laatst-bedoelde eigenschappen ontbreken veelal in de volks-kunst. Maar dit ontbreken juist is dienstbaar aan het doen vooruittreden van meer essentiëele eigenschappen.

Men vergelijke nu even de traditie-voortbrengselen, zooals er ook in ons land voortdurend nog worden vervaardigd, met datgene wat thans het air aanneemt deze te willen vervangen of — althans — de gegevens aanbiedt, die tot het zeer nabij-zijn van zoodanige vervan-

ging doen besluiten: onmiddelijk blijkt het dat hier, van eene sensatieve inhoud als dáár, geen sprake is. Het meest komt dit uit, waar motieven uit de oudheid worden overgenomen, zoodat in dit opzicht een renaissance plaats vindt, die echter niet dan van de geboorte van een dood kind oorzaak is.

Verder heeft men tegen het schildergeslacht, van welks rijpere leeftijd de beoefening van het kunsthanden-werk zal worden toevertrouwd, dit bezwaar, dat het, opgevoed toch onder het impressionisme, van eene techniek, een werkstelsel, zoo goed als niets heeft bewaard.

Bepalen we ons voor een oogenblik tot de wijze waarop thans door de „art appliqué" kleur wordt aangebracht en die, waarop de school, welke de kleur van de schilderkunst het voornaamste onderdeel heeft gemaakt n.l. het impressionisme, dit deed. Er zijn onder de jonge generatie tal van schilders (en schilderessen!) op te noemen, die onder den invloed van de algemeene strooming naar decoratie. hun kleur aanbrengen op een wijze die waarlijk niet veel verschilt van de manier waarop prentjes-kleurende kinderen dit doen. Met een pen of met potlood worden bijvoorbeeld bloemen geteekend; deze worden daarna met waterverf gekleurd — en dit zoo in de volle beteekenis van het woord „kleuren," dat men zonder moeite de verf, zooals ze in tube'tjes door den handelaar worden verkocht, kan herkennen. Een teekening met het penseel, een vorm-aanduiding, anders dan door de strakke, met uitzondering van de richting, reeds volkomen door het potlood-zelf bepaalde lijnen (manier van academie-leerlingen, die onderwijs krijgen in het vlak-versieren) komt, als te moeilijk, bijna niet meer voor; tot de bemerking van de onmacht zelfs de naamteekening met het instrument hunner arbeid te zetten, zoodat daartoe iets anders gebezigd wordt, vindt men herhaaldelijk gelegenheid. Een samenstellen van aquarellen, volgens een meer met de materie verband houdend procédé, zoodat het nu te veel gebruikt en dus banaal geworden woord „wasschen" als karacteristiek te pas gebracht kan worden, is zoo in vergetelheid geraakt, dat het niet eens meer tot de illusies van de huidige schilders behoort; de verf wordt zoo droog mogelijk gehouden, zoodat door kleine tipjes, geminiatureerde lijntjes, zooveel mogelijk de pen- of potloodteekening genaderd wordt en aldus de moeilijkheden van het „wasschen" worden ontweken. Kleur-complicatie en -tegenstelling, die het thans zinledig geworden

woord „gamma" vroeger van zoo veelvuldige toepassing deed zijn, komt niet meer voor, is vervangen door een redeloos, stelsel-loos aanbrengen van kleuren, juist, zooals ze door den verf-fabrikant zijn aangelengd.

Een overvloed van voorbeelden kunnen de waarheid van eene decadentie, als boven aangeduid, ten volle doen blijken; een geheel genre van kunst-toepassing, het affiche, zelfs in de beste fabrikaten, is er het steeds zich meer uitbreidend en tevens steeds dringender betoogend, bewijs van. Ook Chéret heeft een aantal negativiteiten, die hem altijd onder de goede impressionisten zullen doen staan; en Mucha, in den laatsten tijd vooral, hoe oneindig onbeteekenend van lijn is hij niet! Hoe volledig smakeloos van kleur, zoodat behalve het „rare", dat nog altijd als een verdienste op zich zelve schijnt te worden beschouwd, zijn werk waarlijk niet hooger staat dan de reclame-prentjes van Van Houten. Aubrey Beardsley stelle men zich even voor, na zich van de verrassing, die zijn eigenaardig werk uitoefent, ontdaan te hebben. Geestigheid, anders zijn dan de meesten, is het eenige wat in hem te prijzen valt, het eenige wat het stellen kan tegenover het *aantal* eigenschappen, die elk eene verdienste zijn, waarop de impressionist kan bogen. In Nederland, het terrein onzer directe aanschouwing, is de afficheerkunst het „te-huis voor dakloozen" geworden; wie als olie-verfschilder mislukte, het daar nooit tot iets dragelijks bracht, vindt in de affiche-fabriek eene plaats....

Zoodat men ook langs dien weg tot de overtuiging komt dat het moderniseeren van de plastiek, het in verband brengen van deze met de behoeften van het leven, niet uitsluitend wordt gevoed door hen, die er uit estentiëele geneigdheid toe overgingen; maar integendeel voor het oogenblik een deel van zijn kracht en — voor de toekomst — zijn voorbestemming de geheele plastiek te overweldigen, dankt aan het impressionisme, dat zooveel meer voorwaarden stelt, en niet ieder, — niet elken pignouf, dien de luiheid van het schildersleven aantrok, niet elke juffrouw, wie het op een academie gelukte een vlak-versiering ter wereld te brengen — duldt.

Een heerschappij van teeken-meesters staat voor de deur! Beschouw „The Studio", het tijdschrift dat door zich als voorstander van de toegepaste kunst te geven eenige naam verworven heeft, en ga eens met kalmte na welke waarde er ten slotte steekt, achter die ornamenten, uitsluitend bestaande uit lijnen op het ongerepte wit van het

papier. Een eenvoudige proef kan de geringheid ervan aantoonen! Het valt licht — in vergelijking met een inipressionistisch schilderij wonderlijk licht — er een dragelijke copie van te leveren. Mocht het teekenonderwijs nog eens in de Studio-richting veranderd worden, het zou weldra blijken, dat de leerling daar eerder een voldoende vaardigheid verkreeg dan thans bij het teekenen naar pleister-modellen. De routine, voor dergelijk werk benoodigd, de handigheid een lijn anders te teekenen dan als langs een lineaal getrokken, wordt door kunst-middeltjes als een systematische lichte beving der hand, het draaien van het potlood, dra verkregen; gezichten teekent men niet dan naar het niets-zeggende Walter Crane'sche voorbeeld; lichaamsvormen niet dan door een enkel lijntje voor het schaduwvlak van de meest sprekende spieren.

Over het algemeen kan men van de tegenwoordige toegepaste kunst, waarvan ik nu in hoofdzaak het onderdeel, de affiche, op het oog heb, zeggen, dat ze haar bestaan te danken heeft en tegelijk daarmee de belangstelling van een kring menschen, die bijna het geheele „publiek" omvat aan het zoo revolutionair breken met de teekenvoorwaarden, die het impresseerisme stelde. Het is verklaarbaar dat waar deze slechts in schijn werden toegepast, en de practijk over het geheel genomen, een strijdige was, met die welke de theorieën van het impressionisme bedoeld waren te verzekeren, het meer pittige, en overwachte der Cheret'sche, Baggerstaffsche en Beardsley'sche teekenarijen dadelijk een — zoo niet veelvuldige, dat toch hevige belangstelling deden ontstaan, en thans — zooals dit met bet vulgaire steeds het geval is — hooger worden gesteld dan het beste schilderij van Millet, De — in verblinde lust tot prijzen „sober" genoemde — affiches, bijvoorbeeld die van Mucha en George de Feure, welke om slechts een tweetal soorten te kenschetsen of hunne attractie te danken hebben aan eene, absoluut niet door smaak geleide, tegenstelling van kleuren, wier onvereenigbaarheid zooverre gaat, dat ze, bij eene eenigermate subjectieve beschouwing zich voor onze aandacht verliest, òf aan eene met meer gekalmeerde kleuren gepaard gaande, eenvoud van lijn, die, eenmaal de uiterste grens van het embryonische bereikt hebbend, zich bepaalt tot het contour, dat, zooals van zelve spreekt, het doen uitkomen van eenigerlei anatomische verm, van een schijn van expressie in het gelaat, uitsluit, zoodat het — nu ook handen van den tweeden en derden rang er mede schermen — tot

een chiché geworden is, dat in elke entourage te pas kan worden gebracht, hebben een waarde, in dien eigenaardigen zin, dat deze bestaat in een volkomen negeeren van datgene wat, meer feitelijk, meer wetenschappelijk, en meer aesthetisch tegelijk, als eene waarde verdient te worden gekenmerkt.

Wat hier over het affiche, het gruwel onzer schacherende eeuw, is gezegd, kan zonder bezwaar als regel, wien een enkele uitzondering zijn beteekenis niet ontneemt — worden gezegd van hetgeen, van verre of nabij verwant is aan de *art appliqué*, een buitenlandsch surrogaat voor de middeleeuwsche kunst-nijverheid. Wanhopig is het de enkelvoudige eenzijdigheid van het affiche, ook de verdere kunstterreinen te zien vermeesteren, na de schilderkunst zelve bedorven te hebben, nu ook de boekversiering, pottebakkerij, houtsneê-kunst enz., te zien overweldigen.

Deze overweldiging dreigt snel in zijn werk te gaan. Het „handwerkje" (thans zeer magistraal *kunst-handenwerk* genoemd) dat vroeger, alleen onder de heiliging van St. Nicolaas, aan den kritischen blik van „papa" werd blootgesteld, alleen aan eene circulatie in huis, door bemiddeling van papa's voeten, werd gewaagd, wordt nu geexposeerd — een tentoonstelling van vrouwenarbeid biedt er gelegenheid toe; een heir zich in haar ledigheid emancipeerende vrouwen, eischt de kunst-sanctie voor haar werk waar dit aan haar verdrukt voorgeslacht te-recht werd ontzegd.

Er dienen maatregelen te worden genomen, om aan de profetie van William Morris, door mij in een vorig artikel *) vermeld, te ontkomen. De kunst is een te precieuse zaak, dan dat zij ieder zou kunnen bergen. De weeldekunst, die welke schilderijen voortbrengt, is door het affiche reeds zoo niet geheel onder gegaan, dan toch van een geheel stel eigenschappen beroofd. Het opkomend dilletantisme, bedreigt nu een andere kunst, het kunst-vak, dat op voorbeeld van de artistieke nijverheid der middeleeuwen, sinds enkele jaren is beginnen te ontbloeien. Zoo niet met groote kracht wordt weerstaan, zal het liefhebberend kunst-bendetje ook dit tot een weelde-vak trachten om te scheppen, in elk geval zal de beoefening ervan hen eene weelde, d. w. z. een ijdele tijdvulling zijn.

*) Zie *De Arbeid*, Aflevering II, pag. 64 en 65.

Laat de arbeid zich verzetten! Want het is een *arbeid* waartoe dikwijls spierkracht, altijd vakkennis benoodigd is, die alleen door een jarenlange practijk verkregen wordt. Emailleur, houtsnijder, goudsmid, pottenbakker is men niet en fietsrijdster, leerlinge eener kookschool tevens.

Er bestaat een panacée tegen het opdringen der vulgaire weeldemenigte: men zoeke, en eische vakkennis, technische ontwikkeling en een hoogere, gedistingeerde geest; wat deze niet bevat, weigere men.

Aan den arbeid worde deze kunst, zijn voortdurend eigendom in het verleden, gereserveerd.

Den Haag, 12 Juni 1898.

De apotheose van Jesus Christus.

Een Tooneelspel

door

Ed. Verburgh.

Personen.

Christus aan het kruis.
De boetvaardige Magdalena.
Mattheus, de evangelist.
Lukas, de evangelist.
Johannes, de evangelist.
Johannes, van de Openbaring.
Jezaja, de profeet.
Een stem (onzichtbaar).
Een man.
Een ander man.
Een vrouw.
Een kind.
Mannen.
Vrouwen.
Een groep vrouwen.
Eerste Halfkoor.
Tweede Halfkoor.

Van de Tusschenspelen.

Augustinus.
Zijne leerlingen.

Een Christenvrouw.
Haar kind.

EERSTE TAFEREEL.

(Christus aan 't kruis. — Voortdurend Gebed.)

Vele stemmen (fluisterend).
Gezegend zij, die daar komt,
Gezegend zij, die daar komt.
In den naam des Heeren!
In den naam des Heeren!
Een groep vrouwen.
Hosannah! Hosannah!
Eerste Halfkoor (luider).
Gezegend zij, die daar komt.
Gezegend zij, die daar komt.
Tweede Halfkoor.
In den naam des Heeren!
In den naam des Heeren!
In den naam des Heeren!
Hosannah!
Allen (luid).
Gezegend zij, die daar komt.
Gezegend zij, die daar komt.
In den naam des Heeren.
In den naam des Heeren.
In den naam des Heeren.
Boetv. Magdalena (zeer luid).
Hosannah! *(Gebed).*
Een man.
Wachter, wat is er van den nacht? *(Pauze — Gebed).*
De dag is gekomen en nog is 't nacht!
Allen.
Wachter, wat is er van den nacht?
(luid).
De dag is gekomen en nog is 't nacht!
Een man.
Ik sta op mijn wacht-toren....
Ik heb wachters op Uw torenen gesteld!
Boetv. Magdalena.
Waak op, waak op, Jerusalem!

Een man.
Wachter, wachter .... wat is er van den nacht?
Boetv. Magd.
Kyrie Eleison!
Groep vrouwen (zachter).
Elohim! Elohim!
Een vrouw.
En ziet, een maagd zal zwanger worden en een zoon baren en gij zult zijnen naam heeten Emmanuel, dat is: God met ons.
Eerste halfkoor (zacht).
God met ons!
Tweede halfkoor.
Immanuel! Immanuel!
De vrouwen.
Eere zij God in den hooge.
Allen.
Immanuel! Immanuel!
De vrouwen.
Vrede den menschen op aard.
(luider).
Eere zij God in den hooge.
Allen.
Immanuel!
De vrouwen (luider).
In den menschen een welbehagen.
Allen.
God met ons .... Immanuel!
De vrouwen.
Eere zij God in den hooge.
Boetv. Magd.
God met ons, Immanuel.
Kyrie Elieson!
Groep vrouwen.
Elohim! Elohim!
Mattheus.
Een stem in Rama is gehoord.
Vrouwen.
Hosannah! Hosannah!

Mattheus.

Geklag, gekerm en veel geween.

Vrouwen.

Hosannah! Immanuel!

Mattheus.

Rachel beweende hare kinderen.

Vrouwen.

God met ons, Immanuel.

Mattheus.

Wilde niet vertroost zijn, omdat zij niet zijn!

Eerste halfkoor.

Eere zij God in den Hooge.

Tweede halfkoor.

Gezegend zij, die daar komt.
Gezegend zij, die daar komt. (*Gebed).*

Stem.

Waar is geboren de koning der Joden?

Allen.

Waar is geboren de koning der Joden?

Mannen.

Geboren de koning der Joden?

Vrouwen.

Koning der Joden?

Een man.

Een koning? Een koning?
Wachter, de dag is gekomen en nog is het nacht.

Een stem.

Nacht....
Val en breek.
Zoekt het oog van den in 't donker dolende, in uw schoot der sterren witte licht.
Zoo uw oogen mee-bewegen in der beelden schijn, aanzie het weder-beeld.
Is toren niet, teeken van stede-leven, voor wie van verre komt?
Zweeft met zang van vogelen, hoog op, — torenend in de licht-substantie uit de vreugde van het ochtend-zonnelicht?

Breekt in den nacht niet de roode vlam der branden, voerende met zich, geluid van stemmen wilde loop van voeten veel-vormig geluid, scheppende daar, die in koepel der nachten, een nachtleven van rood vuur en rumoerig geraas?
Zooals de haan kraait en zijn stem neemt uit het leven der dagen — hij leefde het zoolang en in zoo blijde vreugde — een deel van zonnelicht van klaterende fonteinen en kleur-wemeling en op doet gaan dit, in het stille nacht-zwart, uitroept daar het dag-in-nacht, als in gevoel van strijd, een die de vrede roept in schoonen boeg rakende lichtlijk elk slapend oor, zóó....

Een man.

Wachter, wat is er van den nacht....?
De dag is gekomen en nog is 't nacht.

Vrouwen.

Dag is gekomen. Dag is gekomen....
Nog is 't nacht!

Een stem.

Een ziet de ster, die zij zagen in 't Oosten
Ging hun voor en stond stil!

Mannen.

Ging hun voor en stond stil!

Een man.

Stond stil?

Een stem.

Vele dagen rezen uit de zee
Vele nachten daalden over 't land.
Elk scheidde een wondere wisseling.
Elk wonderrijk dier wisseling — oogen. droomend volgden beweeg van kleurige stoeten, ooren sliepen op 't gedein van wijde zeeën — scheidde een lichte boog, bode der komende dag.

Een man.

Wachter, de dag is gekomen en nog is 't nacht.

Een stem.

Eene bleeke bode van komende daglichten
In ronde boog rees aan de hemelen de ster

Als gaan de schapen met gebogen hoofde, wetend de herder die leidt hunnen voet.

Als gaan de schepen, in weelde van pronkende zeilen, vergetende zich, maar wetend de wind en de getrouwe zee.

Als gaan de vleugelen van blijde vogelen, stuwend omhoog beoogend het lichtende punt der zon.

Zoo zijn getreden — sombere dolers in het duister der nachten — in tooi van goud, dalend van de Ooster-heuvelen tot....

Allen.

Bethlehem!

Boetv. Magdalena.

Drie koningen gekomen! Herodes!

De mannen.

Joseph-Maria! Drie koningen!

Vrouwen.

Sta op, sta op, neem tot u dit kindeke!
Vlied in Egypte! Herodes! Herodes!

Allen.

Een stem in Rama is gehoord.
Geklag, geween en veel gekerm.

Vrouwen.

Sta op, sta op. Trek in het land van Israël.

Een stem.

Sombere dolers, dalend van de Ooster-heuvelen!

Boetv. Magdalena.

Drie koningen gekomen. Gekroond, gekroond!

Een man.

Dalend van den Ooster-heuvel.
Kenden de zeeën zij?

Mattheus.

Maar ten vierde waker des nachts, kwam Jezus tot hen af, wandelend ter zee.

Mannen.

Wonder! Wonder! Wandelend ter zee!

Stem.

Treedt uw voet aan op de zeegolven? Is uw voet licht op de schuimende zeeëdeining?

Zijt ge nacht-bloem? Zijt ge zeeë-schip?

Mattheus.

Het is een spooksel en zij schreeuwden van vreeze.

Stem.

Bloem van zwarte nachten. Zij vreesden hem
Bloem van zwarte wouden. Zij vreesden hem
Christus gaande op de zee!

Mannen.

Christus gaande op de zee!

Vrouwen.

Wonder! Wonder! Wandelaar op de zee!

Eerste halfkoor.

De uitstrekking Uwer vleugelen zullen vullen de breedte Uws lands. Immanuel!

Boetv. Magdalena.

Immanuel. Joseph-Maria.
Drie koningen gekomen! Gekroond, gekroond!

Een man.

Sombere dolers door de nachten.

Boetv. Magdalena.

Herodes. Herodes!

Een man.

Rachel weende!

Vrovwen.

Een vrouw! Een vrouw!

Boetv. Magdalena (luider).

Rachel weende!

Groep vrouwen.

Een vrouw! Een vrouw!

Vrouwen.

Uw leven kome: blanke fontein, hel in middag-zonnelicht.

Groep vrouwen.

Een vrouw! Een vrouw!

Johannes,

Meester, deze op de daad zelve begrepen!

Vrouwen.

Op: een kolom van kille wateren, zij uw vleesch.

Stem.

Te bedde spelend....

Een man.

Is de tooi uwer zielen groot?

Stem.

Boomen staan op de landen, langs de wegen, klimmen op langs de randen van een heuveltop.
Zijn met hun bladeren een breed, dicht deksel, sprekend gestadig tot den wilden wind.
Wijzen niet hun takken, als eeuwige vingeren, op tot de wolken, wuivend een groet, waar zij heen gaan, latend een eenzaamheid?
Gaan niet hun wortelen diep te drinken, aan helle beken, drinken zij niet onder vriendelijk spel.
Voert niet aan hen, elke winde-golf een groep van vrienden, de blijde vogelen, gevende zang en vleugelgeklep?
En stormen — o wilden strijd, geborgen in donkere nachten!
O, Vereening: wind-sprekende bladeren, opwijzende takken, wijzend ten groet, drinkende wortelen, zingende vogelen, zwarten strijd in den nacht.

Een man.

Is zóó de tooi uwer zielen groot?

Johonnes.

Die van U-lieden zonder zonde is werpe den eersten steen!

Mannen.

God van Israel. God der werelden!

Vrouwen.

Gesteenigd! Gesteenigd!

Mannen.

Op in het leven! Is de tooi onzer zielen een kleursel op den wind?

Vrouwen.

Varen wij op met de werveling der winden tot de kleur-zonning van het leven: de regenboog?
Klimmen wij langs de morgenstralen.
Treden wij aan naar het oosten den morgen tegemoet?

Is niet de barning daar der witte zonne-stralen?
Is dáár de stervings-branding onzer ziel?

Een man.

Zoo in morgenschemering treden velen op tot 't licht der horizonnen....
Dood der lijven is in het donker van den nacht!
Gloed van roode branden aan den hemelkoepel! Breeke de dag.
Is de dood het kussen der wilde glorie-brand?
Kus het rood der nacht-branden!
Treedt aan, Zoekenden! In donkere wouden, aan heuvelhellingen, zie de brand des doods.
Kus het rood der nachtelijke branden. Klem uwe lippen vast...

Johannes,

Zoo iemand in den nacht wandelt, zoo stoot hij zich, daar het licht niet in hem is.

Mannen.

Nacht wandelaar! Sombere nacht-doler!

Boetv. Magdalena.

Treedt aan, Zoekende.

Groep vrouwen.

Lazarus! Lazarus!

Vrouwen.

Dood! Dood!

Een man.

De dood der lijf-lichten is in het somber der nachten.
Is niet het doodenschap de nacht?
Zijn de wanden bezaaid met doode lijven. Twinkelen stervend niet levenslichten op de kammen van elken heuvelkling.
Holten zijn daar, gapende muilen. Klemt aan de dood vast het mysterie....
O, Donker; aan stammen van boomen, slapen en droomen de dooden...

Vrouwen.

Lazarus! Lazarus!

Mannen.

Witte barning der luchten!

Stem.

Leven is kleur-wemeling, bewegende gestadig op de golving der winden!

Dood is het dolen in donkere nachten aanschouwende den schijn van verren brand!
Weet ge, weet ge, de roode fakkel der nachten, roode trompet, die aanlokt, noodigt tot komen.
Luister! Hoort ge zijn klank-golven niet, brekend een wijl, door de stadige vloeiing der winden.
Heft ge uw hoofd niet, luisterend een oogenblik!
Door d'avond-poort ziet ge niet gaan, de donkere manvorm; en volgen velen hem zwijgende na!

De mannen.

Volgen hem zwijgende na!

Stem.

O, ziet ge, en staat ge te roepen niet terug uit den zwarten dood!

Johannes.

Sta op Lazarus!

Stem.

Een man, gingt ge, in na-nacht schemering door vochtige velden.
Was zijn zoeken niet tot de zee?
Zijn stem ging luide, lange dagen, tot de winden die aangolfden, de zonne, die voortrees, en dwaalde verre, uit de trompet zijner keel, over de golven der zee en het vlakke strand.
Was hij geboren in den dag? Waren zijn oogen, zijn handen de blanke spieren, geen kleur-ronnigen in den lichten dag? Ging zijn stem niet als stem der vogelen?

Mannen.

Dood is de nacht. Dood Lazarus!
Vaart het doodenschip op nachtezeeën; klemt in den nacht dood aan 't mysterie vast....

Stem.

Zijne schouderen dragen, kolommen van duister, sombere doler; op zijn voorhoofd rust de nacht.

Mannen.

Wonder! Wonder! Lijk in het zonnelicht!

Johannes.

Lazarus is opgestaan.

Boetv. Magdalena.

Zon, sprei uw bloedfonteinen, uw gillende beken, uw groene rivieren.

Vrouwen.

Wonder! Wonder! Wemeling van kleuren in de nachten. Breekt de lucht-welving?

Een regenboog!

Een man.

Regenboog? Vorming der kleur-wemelingen?

Op de zwarte nacht-winden.

Mannen.

Is de zon gekomen? Zon-vlam brandt op de duin-hellingen, stijgt langs de stralen tot de witte barning aan de horizon.

Een man.

Zon is opgegaan! Een nieuwen dag.

Dageraad: het aantreden van vele legeren!

Zonstralen: licht-fonteinen, tooi der morgenstond.

Ooster-gloren van ver achter de duinen: barnkolk van wit licht.

Stem.

Een vlak veld ligt de wereld. Een koepel van blauw de buiging der hemelen.

Groene rivieren vallen neer van de heuvelen, in de vlakheid der dalen. Fonteinen spuiten, tooi der jonge dagen....

Zoo de mond roept: in terugslag breekt, de gaping van roode wonden, die de ziel doen roepen luid.

Mannen.

Zullen blusschen wij, dooven als fakkelen, de sierselen van den jongen dag?

Zullen gaan wij, zwijgende maaiers?

Zullen zijn wij, donkere oogsters, op het veld?

Een man.

Groenige beken, dalend van de heuvelen, licht-spelend voor ons oog.

Helle fonteinen, diamanten op de boezem der jonge ochtenden.

Vlak land, wijd veld voor de beweging onzer schrijdende voeten.

Hoog-blauwe welving, gladde baan, waarop voortdeint de witte fakkel der zon....

Zijt ge weder-beeld niet onzer ziel?

Stem.

Roepen doet de mond zoo luide! Eén golving vult de koepel der hemelen.

Lukas.

Uwe zonden zijn u vergeven.

Mannen.

Een brandbloem, buigt over ons hoofd.
Prijk, Jerusalem, wederbeeld, bloem, ronning der witte luchten!
(*Langdurig gebed*).

Een vrouw.

Aanzie de leliën der velden!

Een man.

Ik heb mijne wachters op veel torenen gesteld!

Vrouwen.

Aan U, Jerusalem, gij huppelende stad!

Een man (*luider*).

Ik heb mijne wachters op veel torenen gesteld.

Boetv. Magdalena.

Waak op! Waak op! Jerusalem, gij die gedronken hebt van de hand des Heeren, de bekers zijner grimmigheid.

Een man.

Ik sta op mijn wacht-toren en zie uit!
Ik heb mijne wachters op Uwe torenen gesteld.

Een vrouw.

Jerusalem, zonnestad! Ziende van Uw heuvelen in 't vlak der valleien. Zon heeft U opgenomen in hare brandgloriën en met hem ligt ge, wit, op den horizon.

Vrouwen.

Jerusalem! Stad van wit en rood! Stad der heuvelen, starende neer in wijde vallei.

Een vrouw.

Ziet niet de reiziger, gaand door de effen golving van vele valleien, de rook uwer huizen, kronkelende op in beweeglooze lucht,

Vrouwen.

Breekt in de lucht niet Uw kleur-geschal.

Een man.

Wachters zijn op Uwe torenen gesteld.

Mannen.

Wachters uwer torenen staren ver door vallei en valleie.

Een vrouw.

Lelie, bloem der dalen, bloem der zonne, groetende deze in gelijkenis.

Een man.

Is niet de zon de lelie der luchten?

Mannen.

Breek uit! Breek uit lelie-zon aan schemerende Ooster-lucht!
Op Jerusalem, stad der valleien.
Waak op, o, lelie der dalen.

Een vrouw.

Aanzie de lelien, stad der valleien.

Boetv. Magdalena.

Aanzie de zon-bloem, o Zonnestad.

Lukas.

Aanzie de leliën der valleiën.

Een man.

Jerusalem, rondom u, zijn leliën gezaaid.
Golvende winden zijn over de velden gegaan!
Een zaad-oogst hebben de winden gemaakt; en bewegend langs de toppen uwer heuvelen zijn de winden, wendend binnen in....

Mannen.

O, wonder der nature!

Een man.

.... al zaaiende gegaan.

Een vrouw.

Jerusalem, in leliën gebed!
Op, sta op, zonnestad.
Ga lezend door het vlak uwer valleiën.
Doe oogst van leliën; doe van leliën oogst.

Lukas.

Aanzie de leliën des velds.
Zij zaaien niet; zij maaien niet....

Boetv. Magdalena.

Jerusalem, roept niet uw rookkolom, veler voeten tot u toe.
Is niet de wereld uitgerooid van alle aantredenden.
Jerusalem ronning der werelden!

Mannen.

Jerusalem, witte brandronning aan de ooster-horizon!

Lukas.

Zij zaaien niet; zij maaien niet.

Boetv. Magdalena.

Wachters zijn op uw torenen gesteld, ziende uit over het vlak der valleiën.

Op! Sta op!

Lukas.

Zij zaaien niet; zij maaien niet!

Boetv. Magdalena.

Witte branding der horizon; helle fonteinen, diamanten schittegen op de berghellingen, in den morgen groeten u.

Op! Sta op!

Lukas.

Niet Salomon is bekleed geweest als een van dezen!

Jesaja.

Nu zal ik mijn beminden een lied mijns liefsten zingen.

Mijn beminden heeft een wijngaard op eenen vetten heuvel.

Mannen.

Onze voeten schreidende gaan, komend ten heuveltop.

O, oogst van leliën.

Een Vrouw.

Zijn niet de winden, wendend binnen zich, van oogster tot zaaier....

Een man.

O, wonder der nature.

Een vrouw.

....al zaaiende langs de berghellingen gegaan.

Wind-spook! Rappe berijder der lucht-golvingen! Oogst hij niet, met rond-grijpende handen, vullend den buil?

Wiekende vogel! Ziener boven alle lucht-zeeën! Bewoog hij niet met zaaiende handen, boven een heuvelkling telkens weer rijzend?

Een man.

Lagen de heuvelen niet begeerig te wachten?

Staken duinkoppen niet begeerig zich op.

O, velden waren door schreidende voeten beploegd.

Trilden de nachten niet eenmaal, trilden de heuvelen zelf niet, bij honderdvoudige tred.

Een vrouw.

Een zaad-oogst hebben de winden gemaakt.

Ter zaad-strooi zijn de winden gegaan.

Een zaaiende man.

Een oogstend man.
Zon lag te branden, wit achter oostelijke horizon.

Allen.
Treedt aan! Treedt aan!

Een man.
Trad aan niet, door witten ochtendnevel een man.

Lukas.
Een zaaier ging uit om te zaaien.

Allen.
Treedt aan! Treedt aan!
Was de oogste groot? Waren met hem de winden?

Een man.
Hard lagen de rotsen.
Doornen bloeiden.
Voren waren geploegd door schrijdende voet.

Een kind.
Zijn zij medegegaan met de bloeiende doornen, als één man, op zonne-middag, kring van vrienden ontmoet en meegaat hun weg?

Een man.
Vrienden de doornen?

Een kind.
Hebben de rotsen als zachte vacht hen gebed, vangende de welkome oogst?

Een man.
Oogst op de rotsen?

Een ander man.
Zon heeft opgeroepen ons — rijzende uit de licht-zee in het Oosten — met helle stem.
Lang heeft gerezen de zon aan de welving der hemelen.
Avond is gekomen over de heuvelen, uit 't Westen, uit de vlakte der suizende golven, heeft de velden gedekt.
Hebben de buigende ruggen der heuvelen, gevoeld niet de druk onzer schrijdende voet.
Hebben onze stemmen niet uitgebroken. tegen de gladde welving der wijde hemelen?

Boetv. Magdalena.
Zweep der hemelen onze stem!
Spoor der valleien onze voet!

Allen.

Zweep der hemelen.
Spoor der valleien.

Een man.

Is het spoor onzer voeten, gekomen in den nacht met stilte en duister, gebleven zonder vrucht-baring.

Een kind.

Vruchtbaring?

Een man.

Heeft onze stem, de gewelven der hemelen niet doen trillen, zoodat de sterrenval tot goudene regens werd in den nacht?

Een kind.

Goudene regens in den nacht?

Lukas.

Het zaad is opgewassen en heeft gegeven honderdvoudige vrucht!

Allen.

Honderd-voudige vrucht!

Een vrouw.

Jerusalem, op de lelie-velden, tuin van vruchtdragend zaad!
Uwe huizen hebben opgezonden de hooge rookkolommen, trekkend het oog van wie over de heuvelen ging!
Rood uwer daken is een kleurgeschal onder de hemelen, trekkend de voet van wie door uw valleiën ging.

Een man.

Jerusalem, oogster der landen!
Zijn uwe huis-zolders met goed zaad gevuld?
Klagen niet de balken uwer woningen droef onder de vracht der zomer-oogsten.

Een kind.

Zoo uwe velden waren, dragers uwer oogst in rotting!
Zoo de schudding der winden waren, als van een oud grijs man, over de rotting van uw koren!

Mannen.

Waak, Jerusalem!

Boetv. Magdalena.

Op, Jerusalem! Spoor na uwe velden!

Johannes.

In het huis mijns vaders zijn vele woningen.

Vrouwen.

Hel Jerusalem, stad der leliën, stad der valleiën.

Een man.

Een boom staat....

Een vrouw.

O, Jerusalem, stad der valleiën, die in leliën bedt, staat niet een boom in den middag op uwe heuvelen, heft niet zijn kruin hij, zijn bladeren-rondte op in de lucht?

Een man.

Een boom staat....

Een vrouw.

Boom op de heuvelen, koele behuizinge der vogelen, op hunne lucht-reis?

Een man.

Een boom staat op de heuvelen.

Komen de vogelen in gierende zwermen van verre streken, bergend zich in koelte van 't bladerwoud! Komt aan groep op groep, van blijde, in de luchten wonenden?

Hun lijfje heft zich uit de kracht der windgolven, veld hunner wiekingen, stijgend, genakend de witte wolkevlok.

Een vrouw.

Jerusalem! Van uwe heuvelen ziet ge de vogelen stijgen met het licht der zon, latend in de witte barning, als roode riviere, de zang hunner keel.

Een man.

Licht is de zang der vogelen; zij vliedt meê, uitvloeiend met de golvende winden. Dra is kleurzang vervloden, gestorven in de beweging der winden, zijn licht geluid.

Een kind.

O, aan de zee, hoort men niet de stem der vogelen.

Vogelstem komt met de morgenzon. Tot de avondgolven reikt ze niet!

Mattheus.

Worden niet twee muschjes om een penningske verkocht?

Een kind.

Worden niet twee muschjes om een penningske verkocht?

Een Vrouw.

Licht vogelen zijn wij, vliegend tot den boom, huis onzer zielen.

Zijn wij kleuring niet in 't daglicht?
Zijn onze kelen niet een schalmei tot de rijzende zon.

Mannen.
Vrucht is gesproten uit de voren, door onze schreidende voeten geploegd.
Gouden regenen, vrucht der nachten, heeft gebaard onze stem.

Allen.
Onze woninge is in U, o God!

Een kind.
Is God een boom?

Een man.
God het paleis onzer weenende zielen.

Boetv. Magdalena.
Gouden sierselen! Goud-vrucht der nachten.

Een man.
God is de lucht-stad, op de heuvelen roepende met kolommen van rook.

Een vrouw.
God is de schelle kleurenbrand.
God de kleuren-oogster.
God, berijder der wilde winden, doende van kleuren oogst.

Een man.
Toren is God. Een hoogen boom! Woning met vele kameren.
Aan hem offer onzer stemmen, brekend tegen de welving der hemelen.
Aan hem offer onzer kleur-praal, wegdeinend met de avond op de schemerende golven der zee!

Allen.
't Zaad heeft gedragen, honderdvoudige vrucht. (*Gebed).*

Kind.
Was 't in 't woud? In den nacht?
O, wouden, nacht-wouden.
Zijn niet de boomen, liefelijk met de dagen een verschrikking in den nacht?
Een roode gloed rijst....
Staat niet een man in angst te staren, naar wie treden in 't sombere nachtewoud!

Boetv. Magdalena.
O, de oogen in den nacht!
O, de witte handen!
O, de blanke borsten!
O, de voeten in den nacht!
Kind.
Weten zij?
Een vrouw.
Weten de voeten in 't duister te gaan!
Mattheus.
Ziet de bruigom komt, gaat eerst hem tegemoet!
Boetv. Magdalena.
Is de nacht den oogen een weg?
Zullen de handen tastende gaan?
O, de voeten .... de voeten ....
Mannen.
Staat niet een man te staren vol angst, naar wie 's nachts opgaat in donker woud?
Zoek de kleuring onzer lijven in den nacht.
Hoor de klank onzer kelen in donkere wouden.
Zullen onze voeten ploegende gaan?
Een man.
Met den morgen, komende uit 't oosten rijst op de zon, toonend de velden, de wegen, de duinen!
Toonend een stad ....
Allen.
Jerusalem.
Een man.
God!
Allen.
Stad der leliën, stad der heuvelen!
Een man.
God!
Allen.
Zendend rookkolommen om in de luchten.
Een man.
God!

Allen.

Zijnd een schalmei luid onder de welving der hemelen!

Een man.

God!

Allen.

Een boom op de velden, lokkende de vogelen, die brengen daar het offer hunner liederen en hun kleur.

Een man.

God!

Allen.

Jerusalem, komend met de zon!

Een man.

God!

Allen.

Jerusalem, ronning der morgenlichten!

Een man.

God!

Allen.

Jerusalem, komende uit de lichtzee, tot waar weergaan...

Een man.

God!

Allen.

Lichtzee, waar branden de zielen!

Een man.

God!

Einde van het eerste tafereel.

Uit den cyclus „Stemmingen".

I.

Voorzang.

In me komt onbewust
verlangen, verlángen ....
naar wachten-lente-lust
gelijkende aan-zangen-
-behoefte, bloeiend teêr
in me op, me vol makend
met vreemde stille veer-
-wolkjes, zoel-áanrakend
m'n gedachten-willen ....;
blond-donze op-schijningen;
verlángende stille
breed-vloeiende uit-lijningen ....

O, zacht-lichte stemminge'
harmonie willende,
dorstig naar hóóginge',
begeerte stillende ....

En dit het vóór-gevoelde
't gewétene onbewust ....
— waarom teder-òp-woelde
al in ziele-in-onrust
stille emotie-deining —,
die zachte meldere
was van plots-in-òpschijning
het in-eèns heldere,
't hoog-klare, dat zou komen:
niet een bedacht' bedoelde
theorie, maar als 't in-droomen-
-als-diepst-ware-gevoelde.

II.

Geluksbeseffing.

Aan J. K.

In-ééns zag 'k toen mijn Leven één Geluk!
Breed-warm-trillend door lichaam — of 's nachts .... hoog
Aan bleeken hemel zilver-zacht bewoog
Heel duid'lijk Jezus' licht-gestalte, 't oog
Neêr-ziend vol Liefd' .... zooals dán in blijden schrik
Mijn hart hóóg-kloppen zou met zachten druk
In stil-suizend, ademloos oogenblik ....
Goud-klapwiekend, Geluk in Ziele vloog!

.... Dien avond bij 't warm vuurtje zat ik droomend,
Zacht starend naar zijn trouw vrienden-gezicht,
Dat was omgloord door rustig-róze licht
Van 't lampje, waar hij stil te werken zat —
.... Toen plots 't heel klaar besef denken in-stroomend:
„Zijn heerlijk bijzijn is mijn grootste schat!"

April 1897. CAREL SCHARTEN.

Sociale Kroniek.

Een stad in oproer: — straatgevechten achter barricades van rijtuigen en huisraad en alles wat bijeen gesleept kon worden om de vogels van den opstand een tijdelijke beschutting te geven in hun stormnesten, — gesloten winkels, door soldaten afgezette wegen, geweervuur en kanonnen en tot op de daken de arbeiders, hun aanvallers bestokend met alle werpmiddelen, die onder het bereik hunner woelende handen komen; na een paar dagen van heftigen strijd, waarbij de stad, in staat van beleg, afgesloten is van de in spanning verkeerende buitenwereld, hebben de arbeiders het hoofd in den schoot gelegd; men verneemt, dat „orde en rust" zijn weergekeerd; de oproerigen hebben niets gewonnen en verloren hebben ze honderden hunner kameraden aan dooden en gekwetsten; de gezeten klasse, na deze aderlating van het proletariaat, herneemt haar zetels en de ontijdig opgestane legt zich opnieuw als een schemel voor haar voeten . . . Het is te Milaan geweest, dat deze historisch-banale feiten zich hebben afgespeeld, overeenkomstig in beteekenis aan de parijsche Commune van vóór een kwarteeuw en in vorm aan de gebeurtenissen te Weenen, Berlijn, Parijs en Milaan eveneens, waarvan het halve-eeuwfeest nog nauwelijks door de bourgeoisie als met omfloersde glazen is beklonken. Maar werd in het laatste geval een revolutie bereikt en in het eerste een revolutie bedoeld, de uiterlijk gelijke feiten van den jongsten datum zullen in de geschiedenis, voor zoover zij zich de détails van den socialen strijd gaat herinneren, geen grooter naam dragen dan dien van oproer, voortzetting op grootere schaal van wat de redacteuren der burgerpers terloops en in het beste geval onder een afzonderlijk hoofdje, met dezelfde gematigde bezorgdheid als waarmede zij spreken van de mazeltjes hunner kinderen, hebben aangeduid als de „hongeroproertjes in Italië". Moeilijk te vermijden, wel wat lastig maar overigens vrij ongevaarlijk.

Wij hooren er niet veel meer van. Wij hooren alleen, hoe arbeidersvereenigingen worden ontbonden en hunne bezittingen geconfiskeerd, hoe de gevangenissen worden volgestopt en hoe de politie alles in het werk stelt om een nagel te vinden, waaruit zij den draak der samenzwering kan opbouwen. De regeerende fractie der bourgeoisie viert na deze kleine bloedbruiloft een nieuwen hoogtijd van reactie; dergelijke abnormaliteiten der „samenleving" worden nu eenmaal anders behandeld dan mazeltjes. De arbeiders betalen het gelag met wat zij te missen hebben: een arm, een been, hun leven ook wel; de socialisten met wat zij door jarenlange moeite hebben opgebouwd aan strijdbare organisaties. De reactie, die in haar minutieuse zuivering zelfs de vrijmetselaarsloges niet heeft gespaard, vervolgt haar aanhangers, arresteert haar kamerleden en dagbladredacteurs. Ditmaal mag de sociaal-democratie wel solidair zijn met de arbeidersbeweging of wat de regeering daarvoor wenscht te houden. Zij, die met haar agitatorisch en organiseerend gewurm en geploeter van elken dag het weloverlegde en klassebewuste optreden van het proletariaat voorbereidt, ontvangt de verantwoordelijkheid voor een volksoproer, dat doelloos en onberaden, in zijn spontaneïteit hoogstens de dorre lauweren verdient der tot „aesthetische" waardeering verschrompelde oordeelskracht, der bewondering voor de „beau geste". Onberaden, maar even betreurenswaardig als verklaarbaar. Er is nauwelijks een land in Europa, waar de corruptie in de regeeringskringen, die in Crispi officieel is aan de kaak gesteld, haar tegenhanger vindt in een zoo algemeene volksellende. Men heeft roovers in de Abruzzen en men heeft ze op ministerzetels en na een avontuurlijk leven slijten ze beiden hun ouden dag in rust. Men heeft ellende van de vruchtbare Po-vlakte tot Sicilië, waar eens „de blonde Ceres door de dalen zweefde". Er is kolonisatiezwendel en militairisme, die in hun kapitalistisch beschavingswerk worden aangevuld door lage loonen en indirecte belastingen. Tot onderhoud van het hun zoo weldadige staatswezen dragen de armen bij, en door hun getalsterkte het meeste, in het gezamenlijk bedrag van deze belastingen tot ongeveer 90 miljoen gulden: 17 milj. op de petroleum, 21.5 op het zout, 32.5 op de suiker, 10 op de koffie en 12.5 op de verdere gebruiksmiddelen. Ongerekend nog het hoogere bedrag voor de graanlasten. En in welke richting het heerschende regeeringstelsel de beschaving drijft, mag blijken uit het feit, dat het verbruik van suiker, in 1884 nog 3363 gram per hoofd,

in '96—'97 gedaald is tot 2444 gram, terwijl van '96—'97 de belasting op de alkohol met 1.15 miljoen gulden gestegen is. Wat de loonen betreft, het feit dat bij een eenigszins aanmerkelijke stijging der graanprijzen de hongersnood dreigt, bewijst dat zij gedaald zijn tot hun laagste grens van zuiver physieke instandhouding der arbeidskracht.

Slaat dan het volk, tot het uiterste gedreven, de verzwakkende hand aan de wapenen, wij kunnen het alleen betreuren, dat het geen betere tot zijn beschikking vindt dan de stompe eener lang verouderde taktiek. De sociaal-democratie heeft afgedaan met de geweldtheorie. Nièt in dezen zin, dat zij het geweld principieel zou afkeuren: welke klasse heeft het ooit versmaad, die haar gezag er mee kon handhaven of vestigen? De bourgeoisie zeker allerminst: als mijlpalen op den weg der maatschappelijke ontwikkeling van de laatste eeuwen staan hare talrijke revoluties. Waar tusschen haar en het doel — de wetgeving — niets stond dan een muur van menschenlichamen, daar heeft zij nergens geschroomd er de bressen in te schieten, die haar toegang gaven tot de sociale oppermacht. Zij heeft achtereenvolgens alle factoren tot ontwikkeling gebracht, die de feudaliteit moesten ondermijnen, de reëele en de ideologische. Zij spaarde het geld, ontwikkelde de techniek, onderwierp de proletariers aan haar fabrieksbelangen, ondermijnde alle vormen der traditie met haar wetenschap; alle kracht van tegenstand had zij eerst gebroken tot de laatste slechts overbleef, de physieke. En die versloeg zij, toen haar tijd gekomen was en adel en geestelijkheid, de machten van het verleden, hun politiek evenwicht niet langer konden handhaven, dan op den grondslag van het kapitalisme zelf, als agrariers of handelslui of industrieelen concurreerend met den derden stand, maar als mededingers, die den oorsprong handhaafden welke zij nog in hunne oude privilegien bezaten. Het kapitalisme echter eischt geen andere erkenning dan van de maatschappelijke privilegies die in het kapitaal-zelf liggen .... Haar geschiedenis leert duidelijk dat: „eine Geselschaftsformation geht nie unter, bevor alle Produktivkräfte entwikkelt sind, für die sie weit genug ist, und neue höhere Produktionsverhältnisse treten nie an der Stelle, bevor die materiellen Existenzbedingungen derselben im Schoosz der alten Geselschaft selbst ausgebrütet worden sind." *) Dit is een uiting van proletarische wetenschap en naarmate het proletariaat in bewustheid

*) Marx. „Zur Kritik der politischen Oekonomie." Blz. XII.

van eigen positie en roeping wint, ziet men het deze uitspraak kiezen tot grondslag zijner taktiek. Het kapitalisme is in zijn nadagen, het dwingt zoowel de arbeiders tot organisatie als de kapitalisten en organisatie-zelf is de hoofdvoorwaarde van zijn ondergang; het kweekt socialisme als consequentie van zijn eigen ontwikkelingswetten; maar het is een krasse grijsaard en het laat zich vooralsnog niet uit de zaken dringen door den oproerigen vlasbaard van het socialisme. Het geweld is de taktiek, die de volrijpheid der nieuwere productieve verhoudingen veronderstelt, het kan hunne bekrachtiging bevorderen in de ideologische vormen van recht en eigendom. Waar is nu de kracht der nieuwe maatschappij met haar beginnende concentratie in de industrie tegenover de kracht der oude, die nog steeds nieuwe landen uit hun geisoleerde achterlijkheid trekt binnen de machtsfeer van haar stelsel, zóo dat het stelsel zelf in de oude er nieuwe krachten uit put? Het geweld is nog steeds de taktiek der bourgeoisie, dat zij ditmaal keert tegen haar opvolger, zooals zij het heeft gedaan tegen haar voorgangers. Maar de bommen, die zij laat werpen, de aanslagen, die zij improviseert, de samenzweringen, die zij verzint, al deze doorzichtige pogingen, die zij aanwendt om de tegenpartij te lokken op het terrein, waarop zij zich tehuis en den meester voelt en al de nietige victories, die zij ermee behaalt, zijn slechts de kindsche en zwakke herhalingen van de stoute stukken harer krachtige jeugd. Het geweld is de traditie van haar, die meer dan eenige voorgaande klasse, alle maatschappelijke verhoudingen heeft doortrokken met den zuren deesem der harde eigenbaat. Het is deze traditie tevens, die nog lang het proletariaat, dat haar strijdmakker was en de kastanjes voor haar uit het vuur haalde, op taktische dwaalwegen heeft gevoerd. Het Blanquisme in Frankrijk heeft nog na de Commune de overrompelingstaktiek van aanslagen en samenzweringen en barrikadengevechten gepropageerd. De anarchisten van de „daad" zijn de nakomertjes van deze richting. Zij heeft — als men het woord wil veroorloven — haar officieele verwerping gevonden in het woord van hem, die in de eerste plaats geroepen was haar in praktijk te brengen, van Friedrich Engels. Het is bekend dat Marx en hij zich de maatschappelijke ontwikkeling aanvankelijk sneller hadden gedacht en de vitale kracht van het kapitalisme hebben onderschat. In de eerste jaren na het Kommunistisch Manifest bereidden zij zich voor op een betrekkelijk spoedige gewelddadige ontknooping. Engels, die den vuurdoop

had ondergaan in de Badensche opstanden, ging de militaire wetenschappen bestudeeren. Hij kende ze genoeg om in '71 in de Pall Mall Gazette eenige dagen van te voren de beslissing van den Fransch-Duitschen oorlog voor Sédan te voorspellen. „Den generaal" noemde men hem schertsend, zoowel om zijn voorkomen als om dit bewijs van krijgskundig doorzicht. Hij kende ze genoeg om in verband met de maatschappelijke ontwikkeling den generaalstaf tot nader order ter zijde te leggen. Hij heeft dit strijdmiddel verworpen in een der vele artikelen van zijn hand, *) die zelve strijdmiddelen en ongelijk krachtigere zijn. De sociaal-democratie, zoolang zij de wet niet verzetten kan, blijft haar kracht vinden binnen de perken der wettelijkheid. Zij tracht de verkiezingen te leiden en de vakbeweging. Zij praat en zij schrijft. Dat is niet romantisch, maar practisch is het. —

J. Saks.

---

*) Einleitung zum Neudruck von Marx' „Klassenkämpfe in Frankreich 1848 bis 1850." Neue Zeit. 13de Jrg.

Nederlandsche literaire kunst.

Een reeks kronieken.

Inleiding.

De Revolutie, de Hooge Op-stand. Stormen van klank in grootsche wildheid zijn gevaren over onze hoofden, dat doffe oogen schril van ontzetting werden van de eerst-slapenden-in-duffen-vrede —, maar stil-glanzend in 't blij-ontroerd-tóehooren het gewéldige eind'lijk-gekomene van de al zoo lang lang verlangenden in hopelooze wachting, de grijze dagen door, de mistige dagen van burgerlijk-banale sleur vóór dien lang-al-broeiende ontzaglijken tijd van het hooge Verzet.

Een droom van den woedenden Strijd in den nacht —

Mensch-hoopen woest bewegen door-een als na 'n dijkbreuk in huilende stormen de overstrooming noodlottig aanzwelt in zwarte woelende water-massa's —

De strijd-vlaggen flakkeren rood-zwart uìt boven de donkere hoofden — Geel-vlammende toortsen worden gezwaaid — neèr-houwende zwaarden zijn helle dood-gillen door het zwarte — bloed-gulpen smoren in wèeke aarde — mensch-hoopen stormen op wrakke gebouwen, die storten in-een met zware ploffen —

.... En ver daar-achter in de duisternis de stille wond're bouw van 't èigen paleis, dat verrijst als een witte droom in den nacht.

Schemering verbleekt nu den hemel, en liggen gegaan zijn de stormende vlagen, de toornende gillende klagende stormen van klank in de breede majestueuze rust van den bleek-rooden dageraad....

De puin-hoopen liggen als sombere grafheuvels in het aangloeiende licht, maar heerlijk staat in wit-heilige glorie het marmerpaleis in den Dag.

De Overwinning stond hoog en vast als een monument in den gang der tijden.

* * *

O dat dit Schoon, verworven na veel hooge Strijd en wèl diepinn'ge Liefde, die was een heil'ge overtuiging, niet te breken, niet *blijven* mocht in ongeschondene volmaaktheid!

Dat volgen moèst op hoogen tijd van strijd en overwinning — de *degeneratie*....

Dat kòrt maar zijn mocht Rust in zuiv're stilte op de effene hoogvlakte van volle Schoonheid....

Verre eeuwen voorspelden al dit Noodlot, fluisterend ons toe van Rome, het eens gróóte luister-rijke, geworden van één kleine stad tot een Rijk, wereld-groot — hoe het vervallen moest.... jammerlijk.

En dat nu een jongere, die ééns gezien heeft naar de Grooten van ons land — O! — als naar Góden, dìt zeggen moet — dat het *Verval* is aangebroken —, dat in het grootsche wit-marmeren paleis onzer literatuur, gebouwd in zóó hooge geestdrift zóó heerlijk zuiver van lijnen in den donkeren tijd van den op-stand — waar ééns in de hooge Gothiesche burcht-zalen (mystiesch droomde daar licht-schijn door de spits-geboogde kleuren-vensters in diepe nissen) werden gecelebreerd de devote eere-diensten aan de Schoonheid, en waar van-af de tinnen in den helderen morgen het goud-klaat'rend geschál der bazuinen weerklonk — nù de vuile bachanaliën van den Wellust worden gevierd, met ijdele ziel-leege pronk de stille grootsche lijnen der ontzaglijke hallen worden onteerd —

Maar wij, door de Liefde en den Eerbied geleid, zullen gaan door de Heilige Ruimten, die lief ons zijn boven àlles, neèrrukken

wat hunne Schoonheid ontsiert, onverbiddelijk verjagen wat hun reinheid onteert, opbouwen devootlijk wat neèr was gestort, vol eerbied betreden de verre zalen, die nog stralen in schoonheid ongerept. —

O, dat wij behouden mochten den schoonen Bouw in klaardere Schoonheid dan ooit!

* * *

Dit is de zuivere kern-idee, het stille verlangen diep-in-ons, dat als een zaadje, — klein, maar bevattend in zijn dun-fijne wanden een belofte voor het komende van diepe schoonheid — gevallen in de aarde onzer gedachten hoè dit schoon het zekerst werde bereikt, ontbloeien deed dìt weten, dèze overtuiging, dìt voornemen, — de eerste jonge vruchten:

De belofte der tijden ligt in het tot volkomen *harmonie* worden van *werkelijkheid* en *schoonheid,* èn materieel (op sociaal gebied dus) èn in de Gedachte en in de Kunst.

Wat *niet* mee-werkt tot het tot-stand-komen van déze harmonie, is der eeuwen vóóruit-gang tot *Verderf:*

wat *buiten* die beiden ligt in de éérste plaats, maar oòk die beiden afzonderlijk — schoonheid zonder werkelijkheid (geestelijke of materieele) — of werkelijkheid zonder schoonheid.

Dié Harmonie, Waarheid en Schoonheid in zich sluitend, willen wij bestreven, geleid door de Liefde — niet de lagere van mensch-sympathieën, maar de Liefde tot het Hoogste.

De tijd zal uit-wijzen, hoe groot geweest is onze *Kracht,* dit moeilijk-te-bereikene nader te komen, —

wij wèten, dat in ons zijn de *Ernst* en de hooge *Bedoeling,*

en bidden om:

voor ons *oog*, de scherpte-van-blik, die doorgronde de werkelijkheid tot in de kern,

voor onzen *geest,* de zuiverheid, die herkenne de Schoonheid, waar zij diep-in troont, en die haar zie in haar ideaalste gestalte,

voor ons *hart,* Liefde, die ons leide naar die beiden, Waarheid en Schoonheid en ons het heldere *zien* geve, hoe zij harmonieuslijkst uit zullen vloeien in God. —

Voor-zoover het betreft de Gedachte en de Kunst, zijn tweeërlei de wegen, die nu voor ons openstaan. voerend tot dit ideaal:

De eerste:

Er-naar-trachten te geven nieuw eigen werk, en — al hebben we veel geleerd van de ons-voor-gegaan-zijnde eeuwen-genieën, de Grieken, Dante, Shakespeare, Goethe, en — hoe klopt m'n hart van hooge vreugde nu ik dit zeg, al is er een weenen stil en droef daar door heen om dat te betreurene àndere — onzen Gorter, van Deyssel, Kloos, Verwey — die productie stae *naast* hen, nooit *in* hen, opdat in den tijd-stroom de Kunst niet stil-stae bij vroegere glorie en zóó een decadentie *vàn* die glorie worde. —

En de tweede:

Ons rekenschap ervan geven, welke betéekenis het om-ons-gebeurende letterkundige leven heeft, óver-zien de toestand onzer letterkunde: de „literaire kroniek."

En die zij, de vooropgezette hoofdgedachten uitwerkende, zóó:

Telkens wanneer er eene voor onze literatuur *belangrijke* gebeurtenis voorvalt, hierop wijzen;

belang-rijk van nàdeel voor de kunst, zijnde niets meer dan holle klank, echo van vroeger-gehoorde ziel-volle muziek, (schoonheid zonder werkelijkheid) — of, 't zij eerlijk- of oneerlijkbedóelde, maar in ieder geval verdérfelijke uitvloeisels van dood-kranke principes (brute werkelijkheid zonder schoonheid) en dit stèrk-in-liefde, al was het van wiè ook, trachten te stuiten en te dooden — o! vaak zal dit pijn doen aan ons hart, wanneer het iemand gelden moet, dien we vroeger zéér hebben lief-gehad, maar aarzelen zullen we noòit — want hoe grooter zijn glorie is geweest, des te dieper zijn schuld, indien hij tot verval komt; — en méér nog om dìt vaste weten: het belang der eeuwen gaat boven de roem van eenen mensch en de Liefde tot het Hoogste is meer dan dankbaarheid voor het van-vroegere en daarom nù ontzien, — àl wat hoort tot het gebied der menschelijke sympathieën;

belangrijk van Schoonheid (wat heen-wijst naar de ideale combinatie), wat ons blij kan maken doordat het ons broederlijk is in gelijk streven, en wat onze waardeering verdient buiten de kunst, en dit hoog-in-onze-handen stellen ten glorieuzen voorbeelde; —

en absoluut on-partijdig dit alles in uitsluitende dienst aan ons ideaal, alléén bloot-stellend aan indrukken het *literair gehoor*, *gevoel*, *verstand*, en de *menschelijke ziel*, zuiver en goddelijk —; waar weggesloten moeten worden met vele grendelen, de hartstocht, de vleierij, het eigen-belang, alle vuile overwegingen, die des vleesches zijn.

* * *

Nu zegge men niet, dat al wat ik hier zorgvuldig-overwegend naast elkaar heb gezet, reeds lang in andere tijdschriften gebeurt.

In geen enkel tijdschrift, al wordt er dan geregeld dit of dat boek behandeld, wordt genoeg voelbaar gemaakt:

de voortstrooming onzer literatuur in al hare nuances, wat telkens als wondere schoonheid verrijst uit andere tijdschriften en boeken (dikwijls het tijdschrift-zelf vijandige) en vóóral, nergens wordt voldoende verkondigd *„de decadentie":*

de stroom van decadenten van Kloos, van-Deyssel, Aletrino, die tientallen mindere tijdschriften (en ook wel de groote soms) vergiftigen met hun klink-klank, ziekelijkheid en vuilheid en daarmee de toch al zoo geringe smaak van het publiek nagenoeg te niet doen, — en sommige vroeger-grooten, die, decadenten van-zich-zelf geworden, voortgaan hun slecht werk uit te geven, en zóó weer decadenten uit te lokken vàn hùnne zelf-decadentie *).

Waarom dit alles nagenoeg overal verzwegen wordt, òf om zelfs den schijn van „jalousie de métier" te vermijden, òf om andere beweegredenen (want we kunnen toch niet voor-onderstellen, dat àllen er blind voor zijn?) zéker is het, dat we voor het feit staan.

Er moest dus van een jongere generatie dan die van '80 een tijdschrift komen, dat zou kunnen doen, wat de Nieuwe-Gids-school van zich-zelf nièt kon om allerlei redenen:

onderscheiden:

verwèrpen, wèl met een droevig hart, dat, wat was met liéfde gegeven, maar bleek ziek te zijn en gevaar-vol voor onze literatuur,

---

In volgende kronieken hoop ik, wat ik hier in algemeene termen heb aangeduid, uitgebreid uit-een te zetten.

verpletteren voor onze voeten, wat was voor eìgen roem, met het wéten, dat het ònnut was voor de kunst,
behouden met blijde handen, wat ons schoon toeschijnt voor al-tijd....

En wetend nu, helderder dan een vorige generatie dit weten kon van zichzelf:
wàt in haar naar hóóger verlangend-zich-strekte,
en wàt was het nù af-te-zwerene, dat haar neèr-hield,
kan de jongere generatie zekerder voortwerken met vromen eerbied en groote liefde aan den klaren om-hoog-bouw van ons literatuur-paleis.

I.

In memoriam Frits Roosdorp.

Obiit Jun. 1898.

Het zacht-droevig-gestemde voor de dooden, zoo gáárne toe-nijgend tot teedere waardeering:
nièt eigenschappen hen toe-dichten, die ze niet hadden; — dáármeê wordt hunne nagedachtenis geenszins geëerd, want de *leugen*, hoè liefderijk bedoeld, is beneden de hoogheid van den geest, die der aarde ontstegen, nù zuiver, nu zéker on-ontvankelijk is voor aardsche vleierij —
waarheid alleen kan een eeuwig-lichtende glorie zijn om het doode hoofd,
maar — waarheid-in-liéfde, die is éerlijk maar zachtmoedig tevens, die leidt ten goede het twijfelachtige, die is zonder àlle scherpe gevatheid en zich-verkneuteren in lekker-rake spitsvondigheden, welke noòit (maar dit wordt vaak bij levenden zoo lichtvaardiglijk vergeten) nù zéker niet, de critiek ontsieren mogen.

* * *

Een op-zich-zelf-staand artist hebben we in Roosdorp verloren.
Voorzoover hij niet zijn wilde, wat hij niet wàs, is er bij hem van geenerlei decadentisme sprake geweest.

Hij keek het *Leven* aan, en gaf het zooals hij het zag, scherphelder en vriendelijk,

maar de *Schoonheid* had hem slechts *uiterlijk* beroerd, en wat diep in alle dingen is, de poëzie, de teedere lichting, die alles etheriesch omgeeft — dàt ging hem voorbij.

Hij was een realist en een zuiver woordkunstenaar, maar geen *dichter*.

En waar hij dichter wilde zijn of óver dichters spreken — (och, laten we het ons liever bekennen, dan zijn nagedachtenis, die zoo góed en helder vóór ons kan staan, met een fraaie leugen bezoedelen) daar is het hem nièt gelukt.

Dichterlijkheid was voor hém; iets van zíjn Liefde doortrekken, iets met zíjn liefste toewijding omgeven —;

een willekeurig-òmgezet rythmusje, een rijmpje, zóó soms met gevoeligen geest *bedáchte* schoonheidjes .... *gáf* hij áán de dingen,

maar dáárom was die schoonheid een *uiterlijke* —

en dáárom — hoe hoog-vriendelijk en lief ook — was zijn dichterlijkheid niet *echt*.

Zijn Ziel *ontving* niet, gebogen over het Leven, de fijne beving, die uit alle dingen op-stijgt ....

Ook — waar hij anderen fraaie bedenksels los om hun gedachten (en welke nog!) zag schikken, meende hij de ware Schoonheid te zien, die het wezen der dingen-zelf is.

En waar in 't werk zijner groote tijdgenooten het Levende Schoon teeder bewoog, zàg hij het niet —

Nu hij dood is, en ik eenige regelen wil schrijven tot een stille hulde, mijn smartelijk-getroffen ziel over een zóó jong sterven devootlijk ont-stijgend, —

zeg ik, èn wat zijn eigen kostbaar bezit was, maar oòk welke hooge gevoelens-sfeer hem vreemd is gebleven,

ómdat ik wil houden zijn figuur, helder als die was, een vriendelijke ziener van kinderleven, zonder een dichterlijkheid, die tot opsmuk wordt, indien ze niet van-zelf één is met een menschen-geest, —

en omdat ik hem wil zuiveren van een blaam van laag-belangzuchtige vleierij, die men hem wel zou moèten geven, indien hij van poëzie méér geweten had dan een door ieder aan te leeren dichtertechniek-stelsel, indien hij van verzen het fijne verstand had gehad, — dit:

dat hij, in den laatsten tijd vooral, met de meest-geestdriftige bewondering begroette literair-bijna-waardelooze productie van een van uit zijn gewaande hoogheid, hem vriendelijk gezinden en helaas nog altijd invloedrijken vroeger grooten (met zijn aanhangers), en dit alleen van alle kruipende karakter-laagheid vrij is, indien hij uit *overtuiging* sprak, niet genoeg zichzelf ònbevoegd gevoelend, in hooge literatuur het ware van het valsche te onderscheiden.

* * *

Roosdorp zal ons altijd bij-blijven als de met fijn-treffende woorden ver-táler van een aardig-gezien jong leven, en die té vroeg gestorven met zijn ècht kunnen en groote liefde voor de Kunst nog veel goéds en eígens aan onze literatuur had kunnen schenken.

Harderwijk, Juni 1898. CAREL SCHARTEN.

Polemiek.

De Kroniek. Zondag 12 Juni 1898.

Zoo men vroeg — men schijnt treffende antwoorden te vreezen en laat te vragen na — in welke verhouding *De Arbeid* tot L. van Deyssel, de schrijver van vele geschriften en daaronder een artikel in *De Kroniek* bovengenoemd, is komen te staan, dan zou het antwoord wezen: die, welke de arme aan den rijke bindt, die, in stijgende aandrang, van een verzoek, eene uitnoodiging, een eisch.

Men is niet, zonder een ballast van plichten, een man met een verleden, een schrijver met een verdiende reputatie: een congruentie tusschen bewegingen in huis voor vrienden en die voor de oogen van een volk door een land is onbestaanbaar dán, daar de aandacht van veler oogen, tot meerdere nauwlettendheid, grootscher manuaal, en meer wijdsche prachten dringt.

* * *

Sinds een reeks van jaren is L. van Deyssel bezig aan het vertoon van eene reflectie zijner huis-bewegingen.

Een zijner vrienden is Alb. Verwey; en met het burgerlijk plezier, waarmee een man, zijnen buur, wiens kool goed gedijdt (hij-zelf zaaide knollen) de hand drukt en luid-ruchtig begroet, — verheugt hij, goed, trouw vriend, zich thans weêr in een nuanceering van een talent, dan in-zichzelf waardeloos, ook nu slechts tot oogenblikkelijke en zeer geringe stijging in staat blijkt.

Een plicht was het ons de aanschouwing van dien handdruk te besparen.

* * *

Zoo men te zeggen heeft:

„— Mijnheer Verwey, eens „maaktet ge enkele goede gedich„ten; een oneindige reeks van „verzen volgden; zij waren een

„plaag onzer letteren. Wonder-„lijk echter is de kunst, wonder-„lijk verfijnd, want ook in de „geheel takt-looze aaneenrijging „van woorden, die ge *Duindal* „noemdet, schijnt ze ons tegen „te spreken; het is merkwaardig, „om te glimlachen, als een geval „van een tachtig-jarige vrouw, „die een kind ter wereld brengt, *) „dat de kunst u nog eens bezocht," en men verkleint zijn stem tot teederheidjes, gangbaar slecht in het miniatuur-onderhoud van handdrukkende vrienden, dan is men *oneerlijk*.

* *
*

Ontdoe zelf u niet van 't pracht-gewaad. Laat dit anderen doen, laat het mij doen: ik verzocht u er om; — ook dit sluit zich aan bij den bovenregeligen climax; — ik zal de uitkleed-taak wèl verrichten.

De Nieuwe Rotterdamsche Courant.
Eenige jaargangen.

Wij zeiden het in de *Inleiding* tot dit tijdschrift reeds van het liberalisme is de *Nieuwe Gids* de vertegenwoordiging in de litteratuur. Het orgaan der schacherenden behoefde ter verzorging zijner rubriek *Kunst en Letteren* een Nieuwe-Gidser.

Wonderlijk zijn de wegen van het toeval; langs wondere wegen wandelend bracht het toeval aan de N. R. Crt. zijn liberaal redacteur.

Een dak-loos man trad hij schâloos door de velden.

Tot de N. G. herbergzaam, toen en nu, hem vond.

Geprezen te worden is wèl zoet; men gaat gaarne in huizen, waar men, bij het voorbij-gaan de lofschotels reeds dampend ziet op den disch; en op gloeiende ovens meerdere nog worden bereid. Maar te dienen is dan plicht; op het dak hijscht men u als wimpel....

Ziet men in de wappering dáár een *meening?*

Vraagt het liberalisme een *meening* wèl?

Vele woorden en een *meening* vindt men immer deze vereend?

Den Haag, 20 Juli 1898.

Ed. V.

*) De gelijkenis schijnt wèl van pas; want, ijverig peet, wilde van Deyssel deze geboorte met „bloemruikers" van „seinpaal-armen" gevierd zien.

DE ARBEID.

Dit Tijdschrift verschijnt maandelijks.
De prijs per jaargang is . . . . *f* 4.50
Afzonderlijke nummers . . . . - 0.75
Brieven en bijdragen te zenden aan den Uitgever, Damrak 52 te *Amsterdam*, of aan het persoonlijk adres van den Redacteur.

INHOUD.

In de navolgende nummers zullen o. m. worden opgenomen:

F. Walraedt van Rooyen. *Het Urania Theater te Berlijn.*
* * * *Op de Blauwgaard.* Een novelle.

Terwijl ook plastische bijdragen een plaats zullen vinden.

Gedrukt bij ARTHUR VAN DER STEMPEL, Damrak 52, Amsterdam.

DE ARBEID

EEN MAANDSCHRIFT ONDER REDACTIE VAN

EDUARD VERBURGH

1e Jaargang 1898. — Aflevering 5.

UITGAVE VAN ARTHUR VAN DER STEMPEL TE AMSTERDAM

Op de Blauwgaard.

Een Novelle

door

C. Walraedt van Royen.

Hoorde de *Blauwgaard* bij het dorpje, dat als men honderd passen haar voorbij was, de grauw-zwarte ingang van zijn kerkje liet zien, den landweg een eind weegs bekeide, hem met lage huisjes omwalde en, in een schaarscher worden van deze, ongemerkt, — passende eigenschap voor zijn geluidlooze bescheidenheid, — in een omgeving van lichtgroene landerijen, en boom-groepen, die een donkerder groen in de hoogte hielden, weg-slipte?

Hoorde de *Blauwgaard* tot het dorpje? Och, burgemeester was burgemeester dáár ook; en veldwachter flankeerde haar wel eens, met zijne glimmende knoopen en blauw-grijze jas, zoodat ook daar dieven, dolle honden en schadelijke vogels werden geweerd.

De *Blauw-gaard*. Een vierkant door een muur omspannen; een tuin, met midden-in, het huis. Een poort in dien muur, een wapen er boven en op gebeeldhouwd lint *Blauw* aan de eene zij, *gaard* aan de andere. Weerde deze poort dieven en dolle honden? Ze stond open dag en nacht. Droeg de muur de taak eener gekanteelde vesting-wal? Hij was laag, en overhangend klim-op, een laag-gezonken tak van een appelboom, noodigde tot overstijging, als eene trap....

Welwillend, in haar vlakheid, herbergzaam, meer als de gapende kerk-deur, als een kosthuis, station voor reizenden, lag de *Blauwgaard* nabij de kom van het dorp, zoo nabij, dat zij voortdurend scheen in een verlangen de bocht van den landweg om te kijken, de eenzaamheid dáár te ontwaren en te vergelijken met haar eigene.

En toch, een twijfel, schoon nooit tot een vraag wordend, was meegegroeid met de dorpelingen, omtrent het al of niet behooren, van deze behuizing tot het dorp. Wie de bron van deze twijfel had op willen sporen, zou in elken vader haar hebben bespeurd, aan een verwarrend klim-opnet met ongelijk-klim-op trouwens omkuifde de Blauwgaard-muur, klimop bekroonde de kerk-toren-tin; en in elke kinderhoofd ze hebben weergevonden als een jong plantje, dat groeien zou.

De oud-vale muur was een schans vol vriendelijkheid, die trouw de wachter was van 't huis. Het bijen-gegons, als de klimop bloeide, aanschouwde men als een werkzaam leven, dat buiten ons is, en waarvan de beteekenis groot, slechts wordt vermoed.

De appelboom droeg vruchten, elk jaar, veel nog als aan andere boomen, de voorjaar-nacht de jonge bloesems had gedood; men at ervan; nooit zonder de zekerheid een gever te zijn schudde de wind de oude takken; maar nimmer ook werd dien gever ontkend, *plukte* men van den boom.

De poort ook welfde zich dikwijls boven een hoofd, als de regen eene schuilplaats welkom deed zijn. Maar trad men wel eens voort tot in den tuin?

Het ijverig leven van de bloeiende klim-op vond zijn verscheidenheid in den tuin. Niet klimop alleen, niet het najaar alleen bood daar behonigde kelken. Een rij, onafgebroken die de zomermaanden vulde, voerde de stille, maar kleurige sierselen door den zomertuin. Rozen, oude rozen, die jaren lang al dien grond hadden bezet bloeiden er den zomer door; ook floks, papaver, kruiszaad en balsemine; zoodra de een het hoofd boog, stak de ander, zich openend tot den eersten levensdag, zijn bloem-kroon op. Druiven, broeiende tegen wit-gekalkte muren gingen er hun rijpheid te gemoet. En alle deze waren in het bewegend leven der insecten stations, waar rust en voedsel genomen werd.

Zoo de hofhond blafte — was hij oud, was hij jong? zijn stem klonk wèl in de middag-stilte,— dan was het *Blauwgaard*-leven compleet.

Ja, dorpelingen voelden het als een vaag bewust-zijn; een reiziger die door deze streken kwam, bemerkte het dra: er was een leven apart op de *Blauw-gaard;* en zoo de landweg een gebeurtenis zich gewaar werd, bij zijn gaan door het dorp, dat hem bekeide, ook zijn stoffige kronkeling langs dien hof, was een geval voor hem bij zijn gaan door deze streek.

* * *

Mijnheer van Oord, Meue, en Jacop, deze woonden op de *Blauwgaard.* Zóó noemden hen de dorpelingen en zoo ook zij in de dorpsvoorval hun naam.

Mijnheer van Oord was jong, ouder als twintig, jonger als dertig. Een voortdurende droefheid scheen zijn oogen te pijnen, zoodat wenkbrauwen en voorhoofd, als een deze vertegenwoordigend wicht, ze drukten. Ook zijn stem, zacht, niet moeielijk, droevig, welluidend, scheen eerst te komen uit zijn keel, na door de atmosfeer van smart, die hem vervulde, te zijn getint. Meue was niet oud: veertig. Slechts Jacop, die kindsch was, en haar met zijne moeder verwarde, had haar zoo gedoopt. En zij-zelve, die, eenige vrouw in dit huisgezin, dienstbode, die vrouwenwerk deed, en haar vrouw-zijn tot alle functies, bereidwillig uitbreidde, verdiende zoo dien naam. Zij en Jacop waren nicht en oom. Als aanhangsel, dat honger-gevaar aan haar verbond, was hij, met haar in dat huis getrokken.

Jacob ging nooit uit. Meue zelden.

* * *

Er was een gang van nauwgezette regelmaat in dit huishouden, dat door Meue, in haar ootmoed voor „Mijnheer" die haar betaalde, geheel werd bestuurd. Maar niet aan deze was ze te danken. Meue was moeder in huis, zóó als in een poppenhuis, de zwart-gemutste, de grootste, moeder is. Deed iemand van deze drie wel méér, dan spelen een rol, dan zijn een der figuren die de *Blauwgaard* bevolkten? Meue was moeder daar zij het koopspel met groente-kweeker, en broodbakker speelde en tegen vuil in huis, de zorgzame waakster was. Nooit echter dacht zij-zelve of „mijnheer" eraan de rol-verdeeling in dit huis door een benaming te onderscheiden.

En Jacob — zwaar viel het hem niet, zittend in zijne stoel, etende en drinkende, het leven dezer twee mede te leven, daar dit niet meer dan een stilstand was, met in elken morgen van een ophijgen naar daden slechts een schijn .... Hij had gevonden hier wel den hof voor zijnen ouderdom. Het leven was hier terug-gezonken tot het daad-looze toeschouwer-schap, waarin ook zijn hoofd, grijs en beneveld, zich zoo rustig bevond. Want langzaam als de schaduw der boomen, in geheele tijdvakken van den dag, slechts kleine vervormingen omspannend, trok het leven hier voorbij zonder ander meebe-

wegen, dan dat der oogen. Het was een stilstand, met de wisseling van jaargetij en jaargetij, van daad en daad, rondom, een passie-looze aanschouwing van wat komend was en gaan zou door geen bergje van levensweigering, geen vooruit-gerek van verlangen, ooit gestoord.

Staan ook zoo de boomen niet, als stille beelden, nooit een vraag zijnd naar meer zon, meer regen, weerkeerend in hun stalen stand van natuur-sier, na elke windvlaag, die een oogenblik hun waaier vervormde, en vallend zelfs, zoo ze worden geveld — o, hardnekkigheid — in dien zelfden waaier-vorm?

* * *

Een voorjaars-dag.

Een pijnende schijn van onwil een mede ontluikend deel te zijn in de jonge natuur, lag over de *Blauwgaard*. De reeds tot verval afbrokkelende rijpheid van de herfst die in haar gloed van volheid de rotting genaakt, was het getijde, waarin zij meer tot een menging harer stem genegen scheen; maar ook de zomer, rijp toch ook, omhing haar toegenegen, de oude muren met een teederheid van meer donker loof. Het voorjaar vooral beviel haar niet; ze stond vervreemd in dit jonge kleur-gegil, verbaasd en ergerlijk te-gelijk, in haar loom bestaan, dat sinds zoo lange jaren voortschoof. Als met gesloten oogen, onwillig te zien, stond de oude stugge hof, onwillig te proeven, van de blijheid buiten haar, die ze niet kende, maar ze vermoedend toch, voorbij zich voelde gaan.

't Was avond geworden; als een oud man, dien levensweerzin reeds uit het leven dreef, zich eindelijk behagelijk gevoelt, en zijn knorrigheid wijken laat in den komenden dood, waarvan het beeld hem als een sluit-tafereel van zijn bestaan voor oogen komt, had de *Blauwgaard* zich, in een lichte ijle schemering, die kleuren dempte, maar geluiden heller klinken deed, met de boomen en planten om zich, vereend.

De hofhond blafte. Vernam hij, fijner beoord dan menschen, die toch ook, nu de nacht komende was, aan geluiden het leven waarnamen, een geruisch?

Mijnheer van Oord, Meue en Jacop zaten rond de tafel, allen uitkijkend door de beide vensters in de achter-kamer van de hofstede.

waarvan de vloer, ver in den grond gegraven, diep onder het vlak van het water, der er-achter gelegen vaart lag. Een rij elzen aan den overkant van deze belette het uitzicht over 't land en maakte de duister in de kamer, dichter, dan ze buiten en in andere behuizingen was.

Men zweeg en bewoog niet. Smartte het, in deze kamer, waar hoog, dreigend bijna met overstrooming, het water buiten stond, een dam van donker loof het uitzicht te zien ontnomen? Men keek alleen, men staarde naar buiten, tevree met het gezichtsveld, dat de elzenhaag overliet; en wachtte geduldig, zonder honger aanziend, wat de gracht aan drijvende zacht-verglijdende vormen aan te voeren had; wachtte in voortgezet naar-buiten kijken, op 't volgend schip, dat, vreemd in zijn door de onderkant van het gordijn gedeelden vorm; een groote romp, met de voet slechts van een mast, en een paar loopende beenen, dàn alle licht uitsluitend, de kamer met zijn hoog silhouet geheel in 't duister zette. Als 't vergleden was, keerde een zachte schemering weer, maar die niet eens, brenger toch van nieuwe helderheid, de vraag van welken kant een volgend schip zou komen, met zich voerde. Men wachtte maar, de oogen voedend, zoolang voedsel geboden werd, niet talend tot de kennis van waar zij kwamen, die schepen, waarheen zij gingen.... Zoo passeerden er vele geboomd door mannen, ook nu en dan een zeilend schip.

De hofhond blafte weer.

Schokte er iets in de geleidelijkheid, waarmee het dorpje den nacht ingleed?

Een kalme, sinds de avond begon, teer-grijze eenzaamheid spreidde zich er over uit, volkomen, nu een uur geleden de laatste zonneglanzen den toren-spits verlieten. Het leven was ingetogen, geheel, tot de huizen die in de stilheid van hun kleuren slechts deden gevoelen een bewustzijn en kern van menschheid binnen in.

Zoo zich gevend aan de schemering, met een klein vermoeden van innerlijk bestaan, deze overgave ten blijk, gleed het elken avond, ongestoord, in tot den nacht.

De hofhond blafte.

Spookte er onrust thans, geborgen achter deze kalmte?

Zij — die van de *Blauwgaard,* — zelden het dorp ziend kenden het, en volgden het leven ervan; zij woonden er, — het lag zoo nabij

— aan de geluiden, die er doordrongen, gedempt wel, maar groot toch en duidelijk in al hun wendingen tot deze stille kamer. Zeven, toen acht had de toren-klok geslagen, de roep eens vogels had tusschen deze even de stilte geplekt en ook de avond-kraai van eenen haan. Niet meer dan deze, gemeenzame begeleiding van het slapengaan. Toch blafte de hofhond, hij, luisteraar en wachter van de *Blauwgaard*.

„Hoort ge iets, Meue? Bruno blaft!" — zoo vroeg van Oord, wetend dat Bruno blafte alleen als er iets gaande was.

„Nee . . . . niets" — antwoordde Meue. Zij steunde het hoofd met de hand, ook nu nog de oogen van het raam niet afgewend.

De stilte der kamer herstelde zich weer, en met deze het meer verfijnd perceptie vermogen tot de geluiden, buiten, de kenteekenen van wat met het dorpje gebeuren ging.

Want er naderde iets van den landweg, die heenvoerde tot de stad . . . .

Op eens sprong Bruno woedend op, en uit zijn keel, geprest door de hem weerhoudende ketting rolde nu een onregelmatige reeks van schorre blafgeluiden; en door deze heen, meer van verre komend vormde zich voor de ooren: een gejoel van kinderen, een gillende vrouwe-stem en het gevloek van een man, die, eindelijk tot een wilden galm vereend de poort van de *Blauwgaard* binnen-stroomde en de achter-kamer van geluid deed overloopen.

Mijnheer van Oord en Meue luisterden onbewegelijk; Jacob minder het zijne, meer het oordeel-vermogen der anderen achtende, keerde het hoofd en staarde hen, afwachtend aan. Ook hij zweeg.

„Ga zien, Meue, wat het is" — zei van Oord, met een koudere klank in zijne stem, dan gewoonlijk, zoo, dat men er méér bevel in voelde.

Meue ging. Een oogenblik daarna ging ook hij de kamer uit, om staande in de nu geheel donkeren gang Meue te zien, die scherp en aandachtig uitziend in de voorpoort stond.

„Gerbrandt brengt een meisje dèn toren in. De jongens schreien zoo, en Gerbrandt vloekt omdat ze niet loopen wil. Een boer draagt een dood kindje achter aan," — bericht de teruggekomen Meue.

„Ga vragen Meue, wat er met dat meisje, en dat doode kindje is."

Meue gaat.

* * *

De toren borg dien nacht, het moede, droeve meisje en — wreede zede — het kinderlijkje te gelijk....

Toen de zon weer oprees en mannen aan 't werk deed gaan, klapten vrouwen, in troepjes van drie, vier staande bij een pomp, aan de bakkers-deur, al waar hun dag-behoeften hen saambracht, over het geval van dien vorigen avond. Zij spraken ijverig, luisterden allen aandachtig naar enkelen onder hen, die meer wisten dan anderen. Ook was er in hunne houding een wachten tot de deur van den burgemeester, die het kind thans ondervroeg, weer open zou gaan.

„Hebt ge, Margriet, de kleine òòk gezien?" — vroeg er een aan Margriet, die mild was met inlichtingen.

„Ja, en verzopen, hoor-je."

„Verzopen! Zoo'n kat. Haar eigen kind...." — riep de vraagster.

„Was 't er eigen kind?" — met een extase, niet over de wreedheid van 't geval, maar in een ten top gestegen verrukking over *zulk* nieuws klonk 't uit den mond van een jong wijf, dat zelf zwanger was.

„Ja, — ja" — sprak nu, nog eens zich in dien kring tot al-wetende verheffende, Margriet — „ze had 't in de stad gekregen; toen is ze weggeloopen het land in, en 't in een sloot wel een kwartier lang onder water gehouden, tot 't verzopen was. Gerbrandt, de veldwachter, heeft 't gezien en haar meegenomen...."

„Maar 't was droog gister-avond" — nietig protest, tegenover zulk behagen in een wreede daad.

„Hoe weet jij dat?"

„Ik wou dat ze nu maar kwam."

„Ze is al een uur binnen."

„Wat gilde ze, gister-avond!"

En meer nog zich herinnerend rees voor hun geest, het beeld dier vorigen dag duidelijker, rijker nog, en deed naar een nog-eens-zien verlangen.

De zich openende deur gunde hun de aanblik van het jonge moedertje, dat nu kalmer weende.

* * *

(Slot volgt.)

De apotheose van Jesus Christus.

Een Tooneelspel

door

Ed. Verburgh.

EERSTE TUSSCHENSPEL.

AUGUSTINUS, DE HEILIGE.
ZIJNE LEERLINGEN.

(*Gefluister.*)

Aug.
Stille gij!

(*Leerlingen zwijgen.*)

Aug.
Uwe ooren gaen tot mij, luisterende
Een woorden-beek is mijne mond.
Zoo uwe ooren luisteren,
Uwe ziel, zoeke het licht in zich.

Elkeen, gij kleenen ook,
Komende tot mij, om te zoeken
De waarheid licht, heeft in zich-zelve
Het licht der waarheid.

Eén is elks leven; het leven is een vlam
Die, brandende in elke ziel
Zijn hoogste branding in de Godheid vindt.

Uw oogen gaan zoekende
Uw stemmen gaan roepende.
Het licht in u-zelve is.

Zoo het leven was
Een gaan van stad tot stede,
Van berg tot berge.
Van de ochtendstond naar het avondrood ....
Uw leven zij een stilstand in contemplatie.
O, gij die trouw ter kerke komt
Is uw wezen-zelve niet een kerke?
Aanschouw u-zelve, zoo ziet ge der waarheid licht.

1ste Leerl.
Der waarheid licht!

Aug.
Spreek gij!
Is der waarheid licht een vreugde in de oogen?

2de Leerl.
Een vreugde in de oogen.
Een vreugde in het hart.

Aug.
De waarheid-zelve, een vreugd in de oogen
Is groot?

Leerl.
Groot als God!

Aug.
Zou een kleine als gij
Der waarheid grootheid, groot als God
Bergen in zijne ziel! Bij vaste aanschouwing
Vinden daar, als weerspiegeld
Beeld in een-beeld, de waarheid
Als God groot?

Leerl. (*Zwijgt.*)

Aug.
Spreek! Een kleen als gij
God's waarheid in zich?
(*Tot 2de leerling.*)
Weet gij?

2de Leerl.

De waarheid, opgestegen
Tot hoogste vereening
Vindt zich in God.

Aug.

Wees aandachtig
Mijne vraag: Kan der waarheid grootte,
Groot als God bevinden zich in der kleinen ziel?

Leerl. (*zwijgt.*)

Aug.

Weet ge niet, o, mijne jongeren?

Eenige stilte.

Tweede leerl.

De waarheid *in* de ziel!

Derde leerl.

Het licht der waarheid eene vlam!

Vierde leerl.

Bestaat alleen in God.

Vijfde leerl.

God, de licht-bron.

Zesde leerl.

Zouden wij zijn als God?

Zevende leerl.

Vader! Vader Augustinus!

Aug.

Gij, zeg mij uwe les van gisteren!

Tweede leerl.

De waarheid van het leven binnen-in
Is van elke bedriegenis vrij.
Het leven binnen-in is de vlam der waarheid
Elk zie in zich-zelve tot de waarheid op.

Vele leerl.

Der waarheid licht,
Het licht der werelden!
Zoo wij opzien tot ons eigen wezen
Wordt de waarheid ons ten deel.

Alle leerl.

Opperste stijging is hoogste vereening

Vindt de waarheid zich in God
God is de waarheid, onwankelbaar
Hooger gaat niet het denken, daar Hij
Het gansche bestaan omvat.

Aug.
Zóó!

(*Tot derde leerling.*)

Zeg gij:
Het leven is de vlam der waarheid
Elk zie....

Derde leerl.
Elk zie in zich zelve tot de waarheid op.

Aug.
Zoo gij dus opziet tot u-zelve
Zoudt ge de waarheid zien?

Derde leerl. (*wijfelend.*)
Ja.

Vierde leerl.
Zoo kom daarin....

Vele leerl.
Zoo pare zich daaraan....

Alle leerl.
Het geloof!

Aug.
Het geloof!
Gelooft gij, mijne jongeren?

Allen.
Wij gelooven
Meenen te gelooven....
Zeg ons vader wat te gelooven is.

Aug.
Het geloof is de weg tot erkentenis
Zoo uwe ziel bevracht is met geloof
Zoo uwe treden gaan, sidderend over de aarde
Zoo uwe voeten trillen bij elke trede
Daar zij raken aan God —
Zoo de hemel-boog u is een zegening
Zoo de wateren u zijn een lofspreuk

Zoo de wolken zijn u wollige goden-kinderen
Zoo de vogelen u zijn, zangers van God
Zoo, —
O, denk, gij die komt tot mij
Om te aanschouwen de lokking van 't licht
Gij, die mij ziet een fakkel in den nacht
Ik geef u den raad — zie het leven zòó
Doe als ik u zeggen zal....
Sluit uwe oogen, open uwe ooren
Zoo gij een menschen-mond bewegen ziet
Geloof zij spreekt Gods-lof.
Zoo gij gaan ziet scharen vogelen
Geloof zij gaan tot Gods-troon
Zoo gij bewegen ziet, de zeeëgolven
Geloof — hun beweging is een hand-vouwing
Tot aanbidding van den Hemel-koning
Zoo gij de donder weet — het is Gods stem.
Zie, hoor en grijp in alles wat u omgaat
De God der hemelen
Uw leven gae, een bevend ontzag voor hem.
En in alle uren van den dag
Drukke u de drang ter knieling.

Vele leerl.

Zijn wij kleenen, zóó groot in ziels-macht?
Zullen wij niet vergaan in deze berg-tocht?
Zijn onze oogen niet zwak te aanschouwen?
Onze lippen tot Gods-lofzang niet gestemd.
O, Geef ons, geef ons, vader, te gelooven....

Aug.

Mijne hand is ijdel —; te wijzen is hem
Niet te geven!
Ik spreek tot u: zie de weg, ga.
Zoo gij gaat, gij zult in stijging zijn
Voortdurend en vinden u-zelve eindelijk
In God. Zoo ge kleen nog zijt,
Uw geloof zij groot: een ochtend-wolk
Rijst uit den morgen op naar avondzeeën.
Groot, dekkende de hemel-boog

Spreidt uwe vleugelen, vlieg mede
Hij zal u voeren voort door de rijen der dagen
En dalen met u in de West
Waar wachten, in beweging van hand-vouwing
Tot aanbidding des hemel-konings
De avond-golven. Vaart niet op, elke avond
De ziel in zwelling! Is niet de avondschemering
Een schoone stijgings-weg tot het Een in God?
Geloof, het is de weg: een zonneboog de reine
De roode branding der avondzon, de rust
Eenheid van God, die de waarheid is.

Allen.
O! O!

Een leerl.
Eenheid van God, die de waarheid is!

Vele leerl.
Eenheid van God, die de waarheid is!

Allen.
O!

Eerste leerl.
In Gods waarheid vereend!

Tweede leerl.
Te reizen! Te reizen!

Derde leerl.
Met den boog der zon?

Vierde leerl.
Zal de avond-zee onze zielen laven?

Tweede leerl.
Te reizen! Te reizen.

Derde leerl.
Met den boog der zon?

Vijfde leerl.
Gods geest zweeft op de wateren!

Eerste leerl.
De golving een handsvouwing!

Tweede leerl.
O, de zeeë golven, de vromen!

Derde leerl.
De zee in bidding knielt!
Vierde leerl.
De stem der vogelen een lofgezang.
Vijfde leerl.
De bergen Gods altaar!
Vele leerl.
Gezegend zij! Gezegend zij!
Vijfde leerl.
Zonneboog op Gods-altaar!
Vele leerl.
Zoo wij de aarde zien
Zoo zien we 't licht der hemelen.
Andere leerl.
Zoo wij den morgen aanschouwen
Zoo bidden wij tot Gods zon!
Augustinus.
En nu.
Zoo de waarheid der aarde
De waarheid der morgenvogelen
De waarheid der avondgolven
De waarheid der oude bergen
De waarheid van het vlakke veld
In stijging, in opgaan immer en immer
Zich vindt in God, en in eenheid te-gelijk
Zóó,
drie vogelen op één tak, beminnend
drie ruiteren, door poorte, rijdend
drie torenen....
in éénige eenheid
De vader, de zoon, de heilige geest.
Alle leerl.
De vader, de zoon, de heilige geest.
Aug.
De vader, de zoon, de....
Eerste leerl.
De duif.

Alle leerl.

De duif?

Tweede leerl.

Duif, de bode.

Derde leerl.

Maria, onbevlekt ontvangen.

Vierde leerl.

U zal geboren worden, een zoon.

Aug.

De vader, de zoon, de heilige geest
De vader....

Eerste leerl.

Die hoog op wolken troont.

Tweede leerl.

Vader onze, die in de hemelen zijt
Gezegend uwe naam.

Derde leerl.

Spreekt hij in den donder.

Vierde leerl.

Een woord tot de goddeloozen!

Vijfde leerl.

De aarde een schrik.

Zesde leerl.

Woede van den storm-nacht.

Zevende leerl.

Uw naam de zeeëgolven zweepend.

Allen.

Hoog uw naam!

Eerste leerl.

Uw naam een vloek.

Tweede leerl.

Zijn zij biddende kinderen, de golven der nachtezeeën, weenend in angste op uw wilde woord....

Derde leerl.

O, God der wildernis?

Vierde leerl.

Uw vloek rust op de wateren.

Vijfde leerl.
De zwartheid der nachten is uwen geest.
Zesde leerl.
Spaar, o God, de zuchtende boomen
Zij weenen in vreeze; uw toorn is hun vrees.
Aug.
De vader!
Allen.
De vader .... de vader ....
(*luider.*) De vader in toorn.
Eerste leerl.
Toorn over de aarde.
Tweede leerl.
Breekt de nacht? Weenen de boomen?
Derde leerl.
De geest Gods op de wateren.
Eén bidding de zee.
Vierde leerl.
De golven rijzen in bid-beweging,
buigende het hoofd, vouwende de handen.
Eén leerl.
Breekt het licht?
Vele leerl. (*luider.*)
Breekt het licht?
Alle leerl. (*zeer luid.*)
Breekt het licht?
Eerste leerl.
Wit licht breekt door de nachten.
De golven sidderen.
Bleek, bleek de vlam der nacht!
Aug.
De vader!
Vele leerl.
De vader .... de vader ....
Eerste leerl.
Toorn niet! Toorn niet!

Tweede leerl.
Roep de lente-nacht
Wij droomen . . . .
Derde leerl.
Onze droomen zijn zegeningen,
Vierde leerl.
De droom-nacht is een stoet van heiligingen.
Vijfde leerl.
Een bidding de lente-nacht!
Vele leerl.
Vader! Vader!
Aug.
De vader!
Gezegend Uw naam.
Vele leerl.
Eere zij God in den Hooge.
Eerste leerl.
Vader, die in de hemelen woont . . . .
(*Gebed.*)
Aug.
De zoon!
Eerste leerl.
Christus, het lam!
O, Christus gekruisigd.
Tweede leerl.
Christus, het woord
Christus, stem des vaders.
Derde leerl.
Stem in den nacht-orkaan?
Christus het bliksemlicht?
Vierde leerl.
God der wilde nachten.
Aug.
De zoon.
Eerste leerl.
Christus, god der lente-nacht.
Tweede leerl.
Avond-golf met nacht-sterren bebloemd.

Vele leerl.
Het lam, de duif.
Onze hoofden rusten . . . .
Derde leerl.
Breek onze droomen niet
Toorn niet, o, God.
Vierde leerl.
Wij komen; wij komen . . . .
Vele leerl.
Hem tegemoet.
Aug.
De zoon!
Eerste leerl.
Het lam! De duif!
Tweede leerl.
Christus, roepend in den naam des vaders!
Christus, de stem!
Christus, het woord!
(*Gebed.*)
Aug.
De Heilige geest.
Eerste leerl.
Zoo onze oogen aanschouwden.
Tweede leerl.
Blindend licht!
Derde leerl.
Duive, kind van lichtbrand.
Vierde leerl.
Zonne-vogel!
Vijfde leerl.
Hij wekke onze geest.
Zesde leerl.
Zoo onze geest ware aangedaan,
door het gewicht zijner vleugelen!
Vele leerl.
Denk! Denk!
Zevende leerl.
Zoo onze ooren trilden op zijn vleugelgeklap.

Vele leerl.
Hoort! Hoort!
Eerste leerl.
Zilverlicht zal der aarde omvloeien.
Tweede leerl.
Onze lendenen baden in zilveren glans.
Vele leerl.
Hoort! Hoort!
Derde leerl.
Zie, aan de kimme de vogel des Hemels.
Alle leerl.
De duif! De duif!
Vierde leerl.
Zilver-vogel, komend uit zonnebad....
Eerste leerl.
In de avond?
Tweede leerl.
O, in de avond, als zilverluchten de duintoppen omgeven.
Derde leerl.
In den morgen?
Vierde leerl.
Als de zonne nog klimmende is, en dauw schittert als diamant!
Vijfde leerl.
In den middag?
Zesde leerl.
Als hoog staat de zon, in kentering niet beweegt,
Vele leerl.
In de deining van den dag.....
Is zilver dan niet het zonnelicht? De hemel een hel waterbad?
Alle leerl.
Zilvervogel komend uit het zonnebad.
Aug.
De heilige geest.
Eerste leerl.
In deining der dagen opgekomen.
Uw wiek-geklep is der dagen klokgelui.
Tweede leerl.
Draagt ge met u, last van blijde tijdingen.

Derde leerl.

Wij stijgen, wij stijgen, op tot de hemelpoorte.

Vele leerl.

Wij stijgen, wij stijgen ....

Vierde leerl.

Als de zonne-wereld in zilver-tonen breekt ....

Einde van het Eerste Tusschenspel.

Londen.
Reis-indrukken in proza-gedichten.

Eerste Zang:
Reis naar Londen.

I.

Een donkere nacht-zee....
Groote golven, als inkt-lava-massa's, even
vloeibaar, schuiven over elkaar in diepe
zuigende deining....
Donkere lucht, sterre-loos, hoog en somber
wijd over de zeeën —
Schemerend licht alleen aan den horizont....

En over die donkere smart-grootheid,
de stoomboot als een droom van licht
met zijn stemmen-gedartel en schuiving van
lichtglanzen, de roode en groene sein-lichten,
een wisselend licht-feest deinend over de zee,
zwart en geweldig daar-onder....
Maar tegen der hemelen duisternis
de goor-rood-zwarte rook-pluim in breeden walm
als een victorie-teeken van mensch-kracht.

Noord-zee, 8 Aug. 1896.

II.

De Theems....
wijde wateren grijs-blauw te golven
in de blauw-luchte zonne-morgen....
licht-bruine heuvelen strekken breed-laag
langs het water — tegen het luchte-blauw
rustiglijk liggen wijd-uit de heuvelen van Engeland
boompjes zwart-groen, hooge zwarte stammetjes,
kleine zware bladerkroontjes, donkere figuur-rijtjes
langs het fijn-licht-bruine tegen het teêr-blauw lucht-ijle....

Daar ligt Gravesand, wit- en terracotta-huisjes
recht-òp tegen de heuvelen,
straatjes liggen, open in-kijkjes voor op het water varenden
het stadje staat voedig-licht in den zondag-morgen tegen donkere bosschen daar-achter,
waar-uit oud-grijze torens —

Dichter worden nu schepen.
breed-gele booten met dikke stoompijpen liggen
hel-zonnend vast aan den oever —
kleine scheepjes met wit-volle zeilen in zonne-schijn lichten voorbij als blijde droomen —

Van verre laag-grijs aan het eind van het water
verrijst Londen.

III.

Wolken breeden-uit over den hemel, glijden ontzag'lijk en geluidloos over het zonne-lichtende blauw, wolk-massa's schuiven zich voor de zon en vale schaduwen wieken het zonlicht weg van de wateren —

Donkerder en donkerder wordt het, regen begint te druppelen ....

Over het groen-geel klotsende water voortzuchtend, nadert de stoomboot Blackwall, te midden der reusachtige atlantiesche booten, die staan even-deinend als hooge gele vlakken in den rook-walm op altijd-door-schommelenden water-bodem —

Daar ligt nu de groote grauwe stad in damp onder de egaal-grijze regen-lucht met torens en massa-gebouwen als doffe schimmen achter de dik-zwartere klompingen van de dokken en stations langs de log-golvende vuil-grijs-glimmende rivier —

Vunze walmen kruipen uit schoorsteenen, dof-zwart tegen de lucht, lang-òp uit schraal-hooge zwarte veel-ramige fabrieken, dor-zwarte geraamten, scherp-recht-harde vloeken van helsch-strakke zwart-bloedende armoede —

De stampende stoomboot nadert den wal —

Goor-bruin stoom-pijp-fluiten stoot heesch door de lucht, oorver-doovend — het lijf pijn-trilt in het zwaar-dreunend schor gillen.

Op het van regen glibberig-bruine dek staan in wachting, koffers in handen, de menschen kijkend naar de kade, zwart-recht-strekkend met zwarte holle gebouwen onder de lucht-grijste — de menschen wuiven tegen een dun rijtje wachtenden op den wal.

Stil-voort-stoomend door week-uit-een-golvende water-wijking, in 't binnene stommelend in snel-korte lichte stamping, achter bij de schroef water proetel-klotserend, draait langzaam de boot àan tegen de kade —

Geschreeuw van boots-volk, gooien van kabels, opgesjord wordt zwart-natte geribbelde brug-plank — daarover stommel-glibberen de menschen met koffers, pakken —

de straat-kade — Londen.

Uit de tweede zang:

Londen.

St. Paul's Cathedral.

Zacht nu, o zacht, mijn woorden,
want gij gaat spreken van God....

St. Paul's Cathedral.... O, 't overweld'gend-reine!
het godd'lijk-hooge, het licht-droomend-fijne....
de zuilen zingend een koraal van lijnen,
ruizend vol-heerlijk.... de hooge reine
zuilen, in hun zacht-droomend òp-staan.
eeen woud van wijding, heil'ge ruste, schragend
gewelven, hoog-geboogden, goud en marmer
schemerend in fijn-mystiesch licht...,
Door glas-schild'ring van ramen gloeit zacht-heerelijken schijn
van kleuren-harmoniën, teeder violet,
rood en hoog-geel als licht tint'lende wijn,
als hemel-goud, rijk-vloeiend langs de zuilen,
mystiesch verlichtend heil'ge ruimte....

O, zingen nu, zingen van mannen-stemmen,
en orgel-ruischen, zacht dreunend weer-klinkend
door hooge gewelven als hemel-zangen,
extátiesch-biddend nu, zacht-teêr biddend....
dan òpjuichend-hoog in een macht van accoorden,
die vullen, vullen de heilige ruimten
met een lof-zang hoog-heerlijk tot God!

En in den ontzag'lijk-hoogen koepel,
waar hoog schijnt zacht-rustig het schemerend licht
heel, heel hoog in de duiz'lende bogen-ruimte —
zie ik starend, zacht-heerlijk starend....

En ik hoor, hoor eentonige priester-stem bidden
In devotie zacht-heilig d'extatiesche bede:
„O Lord, have mercy upòn us...." trillend lang uit....

En innig-ruizend, zacht-innig-ruizend,
het koor in de aad'mlooze stilte.... „A-mèn!"

Ik zit bewegeloos, bewegeloos....
starend in den oneind'gen droom van zacht-hoog licht
in den oneind'gen droom van innig-zing'nden dank tot God,
zoo teeder-bevend in oneindige devotie....
.... O, de oneindigheid!.... de Euwigheid
in dit moment van hoogste Extaze —

O! laat ik nu jubelend danken mijn God
voor die heerlijk-volkómene schoonheid, gedaald
in mijn ziel, die nu trillend ontvouwe' is voor Hem!
O, laat ik nu danken Hem, stil, heel stil....
Maar luid-juichend in d'eenzaamheid van mijn Ziel.

. . . .

Nu zie ik op....
Achter het mystiesch duister van het koor met veel geel-lichtende kaarsen, waar staan zingend de witte koor-knaapjes, de witte priesters — het hoog wit-en-goud altaar in schemerend licht staand in zacht-schijnende heiligheid.... de witte zachte gestalte van Jezus, de heiligste, reinste hoog over allen heen.... onder het hooge donkere eind-gewelf, waarin droomend gloren alleen drie donker-gekleurde glasramen....

De dienst is geëindigd nu, en zwijgend gaat weg de geestelijkheid, waar trillend weg-sterven de laatste juichende orgel-tonen....

Wijd-open de grootere donkere hoofd-deuren, en een stroom van koud-bleek licht valt in de cathedraal, terwijl in-eens òp-druischt het luidruchtig geraas der Londensche straten.

Londen, Augustus 1896.

Good old England.

Ik heb het zoo vroolijk gevonden te zien het land van Marryat en Dickens, vlak buiten Londen, „the good old England"....

De licht-bruine en groene heuvelen en daarover verspreid boomen dik-hoog van stam en met korte breede bladermassa's, zwart-groen — daartusschen de bruine en gele Engelsche huizen met geel-rode en dof-blauwe daken —

Vroolijk ligt het blijde landschap onder den bleek-grijzen hemel als in een vrede van terugdenken aan die geliefde boeken van vroeger, waarin de werkelijkheid nu blijkt te leven zoo fijn, zoo wondernatuurlijk —

Hoe onbezorgd-zuiver zijn die boeken geschreven of de natuurgeur, de land-en-lucht-kleur frisch de bladzijden door-waait, doorheldert....

En dat alles glijdt voorbij me, waar ik zit op de Engelsche postkoets, waarvoor vier bruine paarden voortrennen en vroolijk schalt de lange bazuin van den postillon —

* * *

En de Theems ver van Londen, landwaards-in.... Hampton Court — Windsor — de smalle rivier met aan den kant bootjes en drijvende Theems-huizen koel-liggend onder zwaar-overschaduwende boomen.

We glijden snel voort in ons roeibootje, de riemen sprietselen langs het water —

Hoe vreemd-wèrkelijk is nu het oever-land, mijn hersenen wèten nu het geziene en trachten zich te her-inneren, van vroeger, in die boeken....

Daar is over de Theems het Windsor Castle met zijn brokkelig grijs-witte torens en wallen — het ligt er in donker groen eronder als een herinnering uit oude eeuwen, over het licht-rimpelende water, onder de bleek-blauwe lucht met fijn-witte wolkjes —

Een klein stoombootje komt aangestommeld, en ons sloepje schommelt op de breede deining die het achterlaat....

Hampton Court.
Augustus 1896.

Carel Scharten.

Gedichten.

Regen.

Regen klaagt
In lang-droeve wijzen;
Overal regenmondje vraagt:
Zoo stil vergrijzen?
Een beeld onder boomen gaat
In bladerschemer,
Dan achter dompestilte laat
En bladerschemer.
Melancolie nu komt
Door zielgewelven treden.
O, al geluid verstomt:
Ik hoor haar schreden.
Waar zij treedt, op den wand
Teekent grijze schimmen
Lichts schrompelhand,
Die dan verglimmen.
Over oogen hangt
Wimpers' zijde;
Vergeten, arm hangt
Langs haar zijde.
Om hoekpilaar verdwijnt
Zij in dikker donker.
Het licht stuiptrekt en kwijnt;
Ik luister; uit luchtijlte lijnt
Blank stergeflonker.

Avond.

Diep duistert
  De nacht,
Omfluistert
  Wat wacht
Op droomen,
Die komen
Door vleug'len gebracht.

Teer blinken
  De sterren.
Verklinken
  Daar verre
Niet klanke,
Heel blanke,
Van sterre tot sterre?

Besprenkelde
  Mijn ziel
Een enkele,
  Dat viel
Het leven
Geweven
Om 't lichte der ziel?

Windlied.

Ver over zee komt Gij gevlogen,
De trage golven wekkend in uw vaart,
Dat zij naklotsen u en woedend slaan ten hoogen,
Bestormen brallend de rotsenburcht der Aard.

Ziet, hoe ze vlieden, de witte wolkenvrouwen,
Het haar los elk als 'n speelsche fee;
En achter haar in 't etherdiep Uw oogen blauwen,
Nog vochtig van het zilte schuim der zee.

Hoog uit de lucht schiet Gij op arendvlerken
Omlaag en schudt den groenen lokkenkop van 't woud,
En schallend dreunt Uw stem, de Stentorsterke,
Als zwaardgeklank op der schilden goud.

Gierlachend komt Gij aan; ik hoor Uw wilde hijgen,
Waar Gij de blaadren, paars en geel en bruin
En vlammend rood, als patrijzenvlucht doet stijgen,
Die ópsnort uit een heidekruin.

Mijn broeder, voer mij mee naar uw blijlichte hallen!
O, til mij op tot Uwe wijde sfeer
En draag mij heen naar de kristallen wallen
Des hemels, schemerend van veer.

In u bloeit niet het smachtende verlangen
De ziel uit naar het Onbereikbre heen!
O, laat mij eens den schitterdauw des Lichts ontvangen
Uit gouden schaal der eeuwigheën!

En gierend slaat Gij om mijn lijf de plooien
Van Uw onzichtbaar, licht gewaad;
Ik zie Uw hand spelend de blaadren om mij strooien;
Een oogwenk is het of Gij naast mij staat.

Dan rukt Gij los de plooienwarling;
Vergeefs rek ik de armen naar U uit
En voor U heen danst weer de blaadrendwarling,
Tot in het woud gij valt met druischend stemgeluid!

ALBERT VAN TWAZEL.

Robert Browning's „In a Balcony".

In het Nederlandsch vertaald

door

Ed. Verburgh.

Jij kent haar niet, bent niet geboren
Om te weten, wat zij ziet en niet kan zien.
Liefste, ze is edelmoedig — ja, tegen je glimlach in —
Edelmoedig als je-zelf bent; want in die ijle gestalte
Met smart doorweven, doorboord van zorgen
Leefde een milde ziel, totdat ze hongerde,
Alle voedsel weigerde. Zie, die ziel —
Heb meelij, buig ervoor, eer je spreekt
(Als eerlijk man) van recht en van jou rechten
Van vergelding van 't verleden.
Begin zóó en wacht welke rechtvaardigheid ze oefenen żal!
Wij vrouwen haten 't schuldig-zijn als mannen 't geven.
Denk haar een schooljuffrouw
Wier plicht het is in de zomermaanden
In huis te zitten en bij 't spel der kinderen
Toe te zien, verheven boven die vroolijkheid. —
Zij in de armstoel met schoolmeesterachtige deftigheid
Tegenover het leven, het lachen der zon daarbuiten.
Verwonderen wij ons, dat haar gelaat soms donker kijkt?
Ik eisch niet, dat je haar weemoed bewaken zult
('t Ware vergeefs, niemand is geroepen hier te waken)
Maar laat haar denken, dat je hoopt
Haar rechtsgevoel in teederheid te zien veranderen

En zie of zij niet koel haar warmste behoefte betalen zal.
Houdt ze van mij? — vraag ik je. In 't minst niet!
En toch, omdat ze het aan de rechtvaardigheid
Verschuldigd was een bloedverwante te helpen,
Nam ze mij tot zich, deed zelfs meer dan anderen
Om dezelfde rede zouden doen. Ik heb niets
Om haar mijn dankbaarheid te laten weten,
Alleen liefde te geven, als ik iets geven wil.
Ik geef haar liefde, ik voel den drang er toe.
En daarom zeg ik je, uit haar naam als uit de mijne:
Vrouwen haten 't schuldig-zijn, als mannen 't geven.
Was ik in jou plaats, ik kon die gunst verkrijgen
Kon ik alles wat ik deed, door liefde doen
Zonder valsch te zijn als de kruipende hovelingen
Mijn succes verklarend, als belooning en in waarheid
Zou 't ook zijn. Hoe kan 't anders wezen?
En dan eenmaal haar edelmoedigheid verliezen....
O, hoe duidelijk zie ik 't, was ik jou plaats maar
Om 't zoo te wenden, dat 't scheen alsof 't uit
Zich zelf bewoog en aan deed bieden
Wat ik in waarheid nam; in de hand der nicht
Berustend, als datgene wat 't naast is tot de koningin.
Daar nu eenmaal niemand de koningen beweent
Durft niemand dat ook te doen; de schaduw
Van een ding of de echo van een naam
Voldoet hem. die èn naam èn ding missen moet.
Je neemt een japon, die ze gedragen heeft
En bewijst, hoe nauw je haar verbonden bent.
Zeg, dat ik haar zoo na sta, dat 'k een deel van haar schijn
Kom tot me langs dien weg — je begrijpt me toch?
En de belooning ontvang je, bereidwillig
Die, als je minsten zucht tot dwang verraadt....
Je zult zien en als ge ons beiden hebt doen verloren gaan,
Schimpen op de onrechtvaardigheid der koningin.

NOR. Je stemt dus toe, als ik dien weg kies?
'T Is de mijne niet; ik heb op waarheid meerdere hoop;

Maar als je geen waarheid wilt — en toch
Zóó veel scheelt 't niet, vooral niet in woorden.

CONST. O, ziel van mijn ziel! Hoe heb ik je bemind!
Je kiest mijn weg! Je bent van mij
Zooals je haar minister was.
Werk mijn gedachte uit, geef er gevolg aan.
Geef kleur aan mijn plan, maak 't dienstbaar.
Ik ben die verwelkte vrouw alles schuldig
Leven, fortuin, jou, zooals je weet.
Neem mijn partij, help mij haar te betalen.
Sta op je rechten. Jij. met mijn roos,
Mijn handen, mijn hart op je; jou rechten zijn de mijne
Andere rechten als de mijne heb je niet.

NOR. Wacht hier! Hoe goed ken je me toch!

CONST. O, wees stil!
Hij gaat heen; zij blijft. Dansmuziek van binnen..

De koningin komt op.

KON. Constance? Ze is hier zooals hij zei. Zeg op!
Is 't zoo, is 't waar of niet. Eén woord.

CONST. Wààr.

KON. Barmhartige Moeder, dank!

CONST. Mevrouw?

KON. Ik hou van je Constance, bij mijn ziel!
Zeg 't nog eens, met welke woorden ook.
't Is wààr, wààr, zoo waar als ik spreek!

CONST. Waarom zoudt ge aan de waarheid twijfelen?

KON. Waarom, o, waarom! Lieve, maak dat ik 't zie.
Ziet gij 't ook? Niemand ziet zichzelve.
Anderen alleen. Je zegt: waarom getwijfeld?

Je ziet hem en mij. 't Is omdat de Heilige Moeder
Ons zulke liefde toedraagt, dat als we gelóóven
Alles wat we vragen wordt toegestaan.
Maar geloof ontbreekt zoo dikwijls — helaas.
We wanhopen uit grilligheid, onze verbeelding
Stelt ons altijd 't ergste voor en zoo het leven nemend
Zweeren we ons zelve af. O, Constance
Bemind zwoer ik de hoop op liefde af
Zoo hoop'loos, als gindsche palmboom
De vreugde Egypte weer te zien....

CONST. Hemel!

KON. Maar 't was zoo, Constance, 't was zoo.
De menschen zeggen — of doen ze 't wel? — verbeelding zegt:
„— Hier is 't gedaan, Uw leven is ten eind, ge zijt oud."
„Geen liefde meer voor U. Laat liefde aan de meisjes."
„Wees koningin, laat Constance beminnen."
En men gelooft, half beschaamd als een kind
Over de schijn van hoop, die U nog restte.
„O. liefde; waarlijk denk nooit aan liefde meer
„Ik ben koningin, ik regeer, mag niet beminnen.
Zoo gaat 't door; zoo wordt een gelaat als dit
Zoo handen als deze handen, zoo haar als 't mijne.
Zoo armen, mager als deze hier — totdat...
Neen, Goddank, zoo eindigt 't niet.

CONST. Ik begrijp niet —

KON. Gelukkig voor jou.
Constance, ik weet niet hoe 't met de mannen gaat
Voor vrouwen — ik ben nu een vrouw als jij —
Is er geen goed in 't leven als de liefde — liefde!
Al ander goed van liefde slechts een schaduw is.
Liefde verguldt 't, geeft 't waarde. Wees gewaarschuwd
Bedrieg je zelve nooit. Liefde, geef liefde.
Vraag liefde alleen — en zorg niet om de rest....
O, Constance, wat hou ik toch van je.

CONST. Ik heb u lief

KON. Ik geloof dat alles door jou gekomen is.
Ik drukte je aan mijn hart, om zijn kilte te ontdooien
Toen de laatste kans op liefde, verdwenen scheen.
Ik hoopte met jou frissche jeugd mijn hart te warmen
O, ik ben oud! Neen, waar is 't en waar zal 't blijven.

CONST. Vertel mij, laat me beoordeelen.

KON. O, maar ik ben bang dat je zeggen zult
Ze is oud en leelijk, nooit mooi geweest.
Mannen willen schoonheid. Goed, ik vreesde het —
De vloek. Ik verwachtte ze

CONST. Wees kalm.
U bent dus niet zeker nog?

KON. Constance
Hij kwam, dat was op zich-zelf niet vreemd,
Zie ik niet dagelijks mannen gaan en komen?
Ik zag hem even aan en werd nog killer
— Een jonkman weer, eens zal hij beminnen,
Maar niet mij! Wat zou hij met mijn kille statigheid?
Toch scheen 't erger dan vroeger nog; de man,
Jong en schoon als een God — ik ouder weer,
Minder vleesch; wij beiden uitersten, die elkander zoeken.
't Werd nog pijnlijker toen hij in de staatszaken
Begon te werken, de oude weg naar 't oude doel —
Eigenbelang. O, te leven met duizend kloppende harten
Om je heen, vlugge oogen, dienende handen,
Wien geen andere zorg is, dan te dienen, denken slechts
Om te helpen en jij 't marmeren beeld,
Geroemd en aangeprezen, als 't uitverkoren wezen,
Dat toch voor de eerste frissche vrouwewang
Voor een danseres of een straatmamsel verlaten wordt.
Hoe heb ik mijn tanden voelen knersen
Als ik menschen hoorde spreken, vol vrees mijn oor
Te kwetsen, voorzichtig loopen, opdat hun stap

Mij niet verschrikte, hun oogen neergeslagen
Uit eerbied voor het koningschap, hun handen
Vaardig dien schat te beschutten; o, geen enkele,
Die met de gewoonte brak; mij een brief
Uit liefde schreef of mijn hand drukte, als een hand....
Er zijn tijden geweest, dat als de schildwacht, die
Zijn hellebaard boog de koningin ten groet,
Mij het ding toegeworpen had en mij doodelijk gewond,
Ik hem gekust zou hebben, vol innige liefde.

CONST. Wie had dat ooit vermoed!

KON. O, wie? Wie?
Niemand, Constance, niemand dan de ééne,
Die het deed. Zij niet — jij niet — ik-zelf niet.
En zelfs nu, komt 't misschien te laat nog.
Als je de waarheid maar zeggen wou!

CONST. Ik wacht om dat te doen.

KON. Nu, zooals ik zei, hij kwam, overtrof de anderen
Dit jaar — alles wat tot nu toe was gedaan —
Je weet 't, ik ben niet de eenige die 't zegt
En zoo (die tweede slag was erger nog) begreep ik
Wat hij deed, niet alleen, maar waarom zoo wonderbaar.
O, nooit werd er arbeid verricht, zóó
Om de wille van 't werk-zelve; er moest
Een diepere bedoeling wezen tot zoo een kracht.
Ik voelde, zag dat hij beminde, iemand beminde
En Constance, Constance, lieve, ik dacht
Een poos, dat jij 't was.

CONST. Ik, mevrouw?

KON. 't Scheen mij zoo, jou oogen ontmoetten de zijne
Waar hij zag, mij dacht, dat je hem begreep
En beantwoordde en zoo samenspande.
Je kon niet wandelen in den tuin of gaan

Op dit balcon of ik scheen gedwongen te begrijpen.
't Leek zoo waar, zoo juist, zoo mooi, zoo geheel en al
Als jelui beiden bent; dat al 't werk, door hem verricht,
Niet gedaan was met de banale hoop op belooning,
Maar dat eindelijk, — veronderstel een nacht
Als deze, bestemd hem zijn belooning toe te dragen —
Hij zeggen zou: „Geef mij haar hand, beloon me zóó."
En ik (o, Constance, nu zal je wel van me houden)
Ik dacht — mezelve boven alle wrok verheffend
„— Hij zal haar hebben — ik zal haar gelukkig maken
„Mijn bloem van jeugd, mijn gelukkig vrouw-zijn
„Zooals 't geweest kon zijn; die twee zullen hebben
„Hun geluk; en mij hier achterlaten. Ja, ja.

CONST. Dank!

KON. De woorden lagen op mijn lippen
Toen hij tot mij kwam. Ik verwachtte een kalm verslag.
Van zijn verlangens, de belooning voor zijn arbeid.
Toen, o hemel, hoe kan ik je vertellen; er was
Een wolk voor mijn oogen, donder in mijn ooren

Wordt vervolgd.

Verzen.

Stemming-vergleijen.

O, één weéning, één lange
Weeë weening.... haar gange
Sleèpte-op in m'n hoofd, drànge
Makende in m'n keel — O, lange
Eind'looze weening,
Droeve, droeve ruisching,
Hóog-schreiend stijgende
In m'n hoofd, 't stil-hijgende....

Angst, àngst was dit, vreezen
Voor 't Leven — o! 't nu-gehate!
Door àlles verlaten, verlaten....
Door mijn Liefde voor 'n Wezen,
Dat 'k minnen moest zonder mate!
Door àl Hoogers, en door
Mijn Wils-kracht, die ik verloor....
Verlaten door mijn Geweten —
Ik had God toen vergeten....

Ik lag stil en weende, wéende
Op mijn leger, smart-versteende —
Een òp-deining, licht-stil!
Een zweving, die „Wil"
Huiverende beroert, en wakker
Wordt de eerst-nog strak er
Oogen-gesloten in sluimering neêr-gestreken

Gods-kracht, de slapend teêr-bleeke
Schijn-doode....
Maar ontwaakt, als open-gebroken
Een roze-knop, toont roode
Levens-tint, frisch-ontloken!

O! ik, ellendig-zwakke,
Die wel gewild had stil-weg-zakken
In 't lenige water, wijd-stil, te-ontvangen-
Wachtend, het donker-koel-vlakke....

En 't geel-donkere weenen, 't somber-bange
Wordt lichter nu, líchter.... Openingen
Zijn zacht-weg-gedooid, open-geschenen
Wijder en wijder, en nevelingen
De laatste fijn-zilveren, zijn verdwenen....

O, licht, licht weenen nu, verglijjen
Van droefenis in verblijjen,
Dat doet zoo zacht-stil-schreien....

Ik voel stil, wondervol áan-
Zwellen Kracht.... waar vandaan?

En alles is nu klaar-bleek-blauw-
Frisch-vroege ochtend.... dauw
Fonkelt in zon op bloemen — Ik weet
Niets meer van wat strak was —
Hoe is in zonne wonderlijk-ras
Verneveld het droeve nacht-kleed!

Schoonheid.

De hóógste Openbaring van de Ziel,
Die door de Schoonheid werd gewijd tot Dichter,
Is, dat er vloeide uit zijn hart en viel
Zacht-schijnend Licht, dat maakte àl dingen líchter.

Dichter is Hij, die wordt de wond're Stichter
Van klaarheid in dit donk're, tot stabiel
„Schoon" maakt dit vréemde leven, dat 't gezicht er
Dieper in ziet de wijze en zuiv're Ziel....

Schoonheid door beeft het Al; maar niet gelijk:
Wel ìs ze in 't groot-heviglijk bewegen
Van hartstocht, wòrdt zelfs móórd, hèl-gillend, rijk
Aan schòkkend mooi — maar komt niet heerlijk tegen
Een heil'ger Licht u over 't aarde-slijk,
Wen d' eeuw'ge Reinheid schìjnt op wereld-wegen?

Aan een Briend.

O, Gij, die gingt door het Leven
Verlangend, verlángend eeuwig
Naar 'n Vrouw, die zich wou geven
Aan u, voor eeuwig —
Gij waart een vuur, dat brandde
Met smachtende vlam-oogen
Met vlammen, strekkend als handen
In de lucht ijl-hooge
In lucht-ruìmte ijl, ijl, ijle!
Een vuur, altijd altijd ongevoed
Dat verkwijnen moet
Verkwijnen ....
Niets dan voor een wijle
Wat flauw-dansende lijnen ....

O, geèn ziel kon er ontvlammen
Om levens-gloed te vermeeren
En nu gaan de vlammen
In-zich-zelf vertèren —

De vlammen slaan
Nog 'n korte poos —
Dan mòet 't vergaan
Reddeloos ....

Nirwana.

Ik zou nu wel willen
róze-lichtende schemering,
waarin ik heel stille
verdrinken ging
waarin ik zoo heel zacht
wèg-sterven kon —,
als een wolk-vacht
teer-wit, de don-
-zige in 't stille blauw
verglijjen zou....

O, een wèg-willen!
zacht óp-glijje'
in 't wijje
rust-stille....
'n Zwak leve'
lícht-wég-trillé'
'n zucht.... eve'!

April 1897. Carel Scharten.

Boekbeoordeeling.

Geluk. Verzen van G. C. Van 't Hoog. S. L. Van Looy. Amsterdam 1898.

„— Geluk —": door een Nieuwen Gids als schijn-grond, eener ook daarin on-echte phraseologie gebruikt, treedt hier, met deze nu-verkregen waarde, in een herhaling van on-echtheid op. Er is in dit boek, zeer weinig — niets — van den Nieuwen Gids; ter opsporing van de onderdeelen zijner samenstelling heeft men terug te gaan: eerst tot daar waar de N. G. zijn tijdsaanvang nam en vervolgens tot de terreinen zijner oorsprong. Het beeld als materie ter beschrijving en — in tweede aanschouwing — als vergelijkings-object in lyrischen zin, zich vormend in deze beide functies tot een sonnet, werd — alzoo — door eenen Perk gebruikt. In dezen bundel doet het zich voor in: *Treuresch*, *Klaprozen*, *Aan Zee*, *Avond*, *Nacht*, en andere.

Deze teruggang, duidt de richting aan, waarin kritische overwegingen, voortgekomen naar aanleiding van dit verzenboek, maar zich uitbreidend over de Nieuwe Gids-school, zich van zelve bewegen. De teruggang welke andere versgedeelten van dit boek doen kennen, laat de oorsprong van deze niet on-aangedaan of wijst op terreinen, deze zeer nabij. *Geest der tijden*, *Moker van den tijd*, *Ongetrouwe baren*, *Levensbeeldjes*, zijn deze niet citaten uit den tijd — die van Tollens — toen veelvuldig was het gebruik van beelden, die — hen ontvallen de gevoels-waarde —, als geraamten bewogen door de litteratuur; en — nog bewegen, zoodat thans tot hun en — ook — anderer verwondering het ontmoeten plaats heeft van grootvader en kleinkind, als elkanders evenbeeld.

De symmetrie dezer zegswijzen, is niet de eenige vorm waar-

in de dalende geslachts-boog, die een litteratuur — geloove men den dichter van „*Geluk*" — beschrijven gaat, waarneembaar is in zijn boek. Het gedicht *Geluk* — titel, weerkeerende als die van den bundel — beweegt zich, in speculaties, gelijk aan het geredeneer der rederijkers en neemt daar en elders eene houding aan welker zin-loosheid een leegte is, alleen door een mythisch scheppings-verhaal, een „Overwintering op Nova Zembla", te vullen.

Ed. V.

ADVERTENTIËN.

DE ARBEID.

Dit Tijdschrift verschijnt maandelijks.
De prijs per jaargang is . . . . *f* 4.50
Van afzonderlijke nummers . . . . - 0.75
Brieven en bijdragen te zenden aan den UITGEVER, Damrak 52 te *Amsterdam,* of aan het persoonlijk adres van den REDACTEUR.

INHOUD.

Gedrukt bij ARTHUR VAN DER STEMPEL, Damrak 52, Amsterdam.

DE ARBEID

EEN MAANDSCHRIFT ONDER REDACTIE VAN

EDUARD VERBURGH

1e Jaargang 1898. — Aflevering 6.

UITGAVE VAN ARTHUR VAN DER STEMPEL TE AMSTERDAM

Kronings-feest.

I.

Zie, joelend in g'illumineerde straten
Drommen dooreen, laag in den lichten schijn
De mensche', in waan, de hoogste vreugd te zijn
Dit licht-gespeel om 't hóóge feit, dat Staat en
d'Adel een nieuwe Koningin heeft; baat en
Gevoels-voldoening geeft 't hun niet, maar 't brein
Weet nu alleen licht-schittering, uit-zijn —
En geen, die ziet boven feest-stad, verlaten

De hooge Dom, die, sombre majesteit
Ten hemel op-zwijgt in maan-lichte nacht
O koúd en donker-hoog in eenzaamheid —

Zoo ging het menschdom door den aardschen tijd
Druk in het kleine leven, en wie dacht
Aan Die droef-luist'rend ov'r ons neigt.... en wacht?

II.

Aan Wilhelmina.

Denk niet, dat ik U haat, U, die dit land
  Misschien ten zegen zijn zult in den tijd
  Dat 's rijkaards gruwb're zel(le)fzuchtigheid
De aarde kwellen blijft met scherpen band —

'k Wantrouw U niet, waar Gij vast-vooruit schrijdt
  Fier-vorst'lijk, hoog en rein; dàn luide van 't
  Verbond tussche' U en 't volk van aller stand
Uw held're woorden uitspreekt in jongheid!

O lief jong meisje, weet, dat ik wel voèl
  Die lichte gratie van Uw majesteit
En Uw hoog geloof aan Uw verheven doel!

Maar 'k weet — helaas, 't is niets dan 'n ijd'le waan!
  En 'k wéen, wijl gij het schitt'rend òffer zijt
Van wie vuil wille' in diefstal blijven gaan!

Utrecht, 31 Aug. 1898. S. Lérac.

Op de Blauwgaard.

Een Novelle

door

T. Walraedt van Royen.

(*Slot.*)

ok Meue had berichten als deze medegebracht, maar daarmede geen stoornis op de Blauwgaard. Het dorpje zelve, tooneel minder tragisch in waarheid dan het zich voordeed in den geest der klappende vrouwen, schikte zich in zijn behagen naar kalme eenzaamheid, tot 't vroeger stil bestaan.

Het meisje was moeder van 't kind; de moordenaarster tevens was zij niet. De veldwachter beschuldigde haar niet en ook de dorpsdokter verklaarde, dat 't wicht, uitermate zwak bij de geboorte, van koude en honger gestorven was, daar, waarschijnlijk, de moeder met behoeften en behandeling niet bekend was geweest.

Bij een tweede verhoor, dien zelfden dag gehouden, bleek dit, en werd tot de begrafenis van het kind en de invrijheidstelling der moeder besloten.

Weer opende zich dus de deur van het burgemeestershuis voor de oogen van de niet meer saamgeschoolde, maar steeds nog aandachtige, zeer op hun hoede zijnde dorpsvrouwen.

Tegemoet gekomen en begeleid door uit ieder venster een oogenpaar, ging het meisje, ontlast van haar kind en verrijkt met hare vrijheid, door de dorpsstraat.

Het was er stil, geluidloos als met alle avonden; naar een scheldwoord wijlde op elke mond, half-open achter witte raamgordijnen

verborgen; een steen misschien wel hunkerde een boerenjongenshand te verlaten.

Uitgeput door de lange voetgang, de pijnen der bevalling, de laatste resten van een wil tot leven, onder het weenen weggesmolten, bemerkte het meisje deze niet.

Moeizaam ging ze; elke diepte in de oude bestrating deed haar afwijken; als ware ze dronken zoo ging haar stap, stootend en langzaam, in een bochtige lijn.

Niet voort meer kunnende, eindelijk bij de *Blauwgaard* gekomen, zette ze zich neer in de poort.

De hofhond blafte toen ze deze betrad; en ook in de binnenkamer had men hare komst bespeurd.

„— Vraag, Meue, of ze binnen komen wil.” —

Meue vroeg ’t, en keerde met ’t meisje terug.

„— O, God, laat me naar bed gaan; ik ben zoo ziek.”

’t Was een wensch, die zij, in haar onmacht tot denken, uitsprak, zonder de vervulling ervan te hopen of te voorzien. Meue wachtte een oogenblik, totdat „mijnheer” van zijne meening had doen blijken en toen deze knikte van „ja” ging in het onmeetbare vlak van haar dienstbaarheids-gevoel het vlekje protest, dat haar afschuw van een „verleid meisje” deed ontstaan, te loor. Ook dat het kind een juffrouw was — hare kleederen waren stadscher en modieuser dan die der boerinnen, en in haar gelaat verbleekte de schoonheid tot eene wonderlijke verfijning, — had een oogenblik het gevoel van beschuldiging gebaard, dat haar wijfelen deed. Maar ’t vernevelde, in de passieve Blauwgaard-atmosfeer en ze hielp het meisje, zooals ze Jacop bij het naar bed gaan hielp.

Meue’s bed strekte de kleine tot rust en tot streeling harer teervrouwelijke leden, kort te voren door smart-wrongingen wild doorwoeld; aan de afgematte spieren werd rust geboden en verkoeling aan de in verwonding gloeiende voeten.

Ze rustte; als een oud man, wiens kalme, vriendelijke mond een uur wel met woorden vulde, en zoo eindelijk in de kinderziel de smarten tot zwijgen dwong en wacht nu, met aandachtige oogen, tot vrede daar weer groeien zal, zoo deed de Blauwgaard het vredig vierkant harer oude muren, over de jonge moeder welven, gebogen, afgestegen van haar knorrige stugheid, belangstellend nu in deze kleine jeugd.

Maar zoo de vrede, als een zoete maneschijn tot haar intoog, zij

werd als een zee, breed oppervlak voor wilde beweging en wederopstand van alle pijnende oogenblikken, die zij in de laatste dagen had doorleefd. Vrede kwam, maar met zich brengend de spoken van 't rumoerig laatst verleden.

Er moest een docter komen; de zieke was onrustig, ijlde en antwoordend slechts op wat hare gepijnde geest te vragen scheen, hoorde ze de woorden van hare verplegers niet.

De docter kwam: een vriendelijk man, die voor den burgemeester, meer dan zijn onderzoek hem recht gaf, de onschuld van 't meisje had bepleit. Koorts had ze en andere kwalen, die hij niet noemde. Meue moest met den docter mee, om de medicijnen, die hij gereed zou maken, in ontvangst te nemen.

Toen de bons der dichtvallende huisdeur, waardoor de docter en Meue het huis verlieten, weggestorven was, en het geknirp op het kiezelzand der tuinpaden meê in stilte verruischte, voelde van Oord zich alleen met de zieke, en snel in zich opstaand, werd hij zich bewust, haar waker en verzorger te zijn. Zijn geest, het zonder hulp van anderen, verwerken van aandoeningen gewoon, eenzaam herder zijner zielsbewegingen, leende zich gewillig tot deze nieuwe taak. Hij was 't, die minuut na minuut het waterglas aan hare lippen bracht, en broederlijk — door zijne ontmannende jarenlange eenzaamheid — haar hoofd bij 't drinken opbeurde, de handen, in één greep van zijne grootere vasthield, als zij, wild in koortsvlagen hem afstiet of gretiger dan noodig was, het glas vasthield, meê wilde verzwelgen, of, een woeste beweging haar ontblootend, het dek in zijn dienst weer herstelde.

Meue kwam terug met de medicijnen, die zij zwijgend op de tafel plaatste; ook haar stommelen in de keuken, waar zij zich een bed gereed maakte, was gedurende een tijd, een stoornis in de stilte van den nacht.

Enkele laatste voetstappen op de steenen vloer, en lang daarna een twee, driemaal herhaald kuchje, dof doordringend door gang en deur tot in de ziekekamer, en weer boog de nacht, volkomen effen nu, haar welving over de Blauwgaard, zacht tintelend in menig vage ster.

Het was de nacht ook, in de ziel van het jonge moedertje, een nacht wild en pijnend, waarin alle vormen van het zoo nabij verleden, zelf angst-wekkende spooksels gelijk, in nog gruwelijker wirwar

weerom verschenen. Wèl kil, was de dauw, die haar kindje vermoordde, moeilijk de weg, en zwaar het lijkje en als een maan, die gelijk een gloeiende bol langs de aarde strijkt, prangde drukkend boven haar, het gevoel van schuld, het weten als misdadig te zijn aangeteekend bij hare ouders, in het huis en in de straat, waar hare woning was.

Van Oord volgde alle woelingen, die, weergekomen als reminicenties van haar lijden, de zieke bezochten, dien nacht en de volgende dagen — direct als hij bij haar was en aan haar roepen en schreien, als hij elders vertoefde. Den eersten nacht reeds, het eerste uur, toen een wijd alleen-zijn met haar hen verbond, hadden de gemoeds-gebeurtenissen, die het meisje lijden deden, zich als eenig voorval, in de monotonie van het Blauwgaard leven, aan hem opgedrongen, hem gemaakt tot aandachtig waarnemer van hun werkingen. De nacht, waarin stad en dorp, rivier en akkerveld geruischloos slaapt, die hem de Blauwgaard als enkel levenscentrum in heel het heelal deed schijnen, was geweest onwillekeurig een begin van zijn waarnemerschap, deed zijn ooren en oogen nemen in bezit, en alle voornemens en daden keerden weer of ontsprongen uit dit zelfde middenpunt. Hij nam het ziekte-verloop waar, volgende alle wisselingen, kans-schommelingen, die één minuut slechts vulden; maar meebewegend ook, met die grootere levens-deiningen, die na een dag van wanhoop brachten een van wel-gemoedheid, door een derde gevolgd, dikwijls van apathische verslagenheid, waarin de polsslag bijna onmerkbaar was, en 't medicijn werd binnengegoten zonder hoop, en geslikt met een geringheid van spierwerking, die aan 't bewustzijn deden twijfelen.

En waarnemer steeds, rees hij mede op, toen met krachtiger polsslag, en meerdere, nu geheel kalme woorden, de levens-stand begon te stijgen.

Ziekte is als een reiniging, doet de mensch weer jong worden, keert terug tot den eersten levensbron. Uit den wijfeling van het levens-proces, dien niet te volgen chaos van wilde krachts-uitingen, onmerkbare polsen, lijk-bleekheid en brandende oogen, krankzinnig verzet tegen verpleger, angst-barende lijdzaamheid, bewoog langzaam de eerst nog teere, weekende lijn van een nieuw-ingetogen leven.

Een nieuw leven? .... de Blauwgaard kende het niet .... En zijn bewoner?

Een voortbrengsel van zijn geest bijna, geteeld onder zijn voortdurende aanschouwing, zich langzaam losmakend van de gevaren, die

deden vreezen voor den dood, vond hij 't daar, tot zijn verwondering, thuis reeds, bekend en inne-wonend; de Blauwgaard in zijn oud stug bestaan, voelde een geboorte in zich .... de komst van een heel jong, rein-geboren kind.

Rein: was in den strijd van lijdensnachten het verleden niet weggevallen, dood, verwonnen? Keerde ze weer niet uit 't duister, in een wit kleed, rein als een madonna?

* * *

Zoo gij wilt heffen in uwe ziel, een beeld ten troon, doe uwe oogen tot het leven-zelf niet gaan. Ménschen-oogen zijn vlammende van liefde niet; en ménschen-handen geen dragers zijn van leliën. Zoo één hellen zonnedag al zijn weerbeeld vindt in vrouweoogen, en goud-aureool in blijder trillen een blonden lokkenval omkranst; zoo ééns in uw leven een witte vrouwenhand, het blank van een lelie u aanbood, bedenk dat in tranen, een nevelschijn de oogen overdekt, waar alle lichten duisteren; en één oogenblik er komt waarop de witte hand het bloedig rood van een roos, ten offer neer doet zinken op uw lijk.

Het leven, een stroom van velerlei kleurige gestalten, doet door de menscheziel een doortocht, is heffer daar hoog tot bergen, neerdrukker tot diepe dalen, roeper van na de morgenstond, zwarten nacht; wisselingen alle, waarvan de oogen stralen.

Wees dáárvan de bewaker niet.

* * *

De zomer was voortgegaan over de *Blauwgaard,* een halve maand lang, had àndere bloemen het hoofd doen heffen, van weinigen de bloei gebroken nog.

En als in een onverstoorbare wenteling was de zon opgestegen telkens brengend een fraaien zomerdag, zoodat, toen Margot — zoo heette het nu herstellende meisje — voor 't eerst naar buiten zag, haar veertiendagige afwezigheid van de natuur niet bemerkt werd. En toch de nieuwheid van dien ouden tuin begroette zij, met een helder, nog wat ziekelijk-opgetogen lachje.

Het hinderde van Oord; 't was als de eerste beweging van een

gebondene, die zijn gevangenschap te ontvluchten zoekt; het eerste streven naar hername van 't volle menscherecht, zelf een bekijker van het leven te zijn; en hij gevoelde, dat de kleine vogel hem ging ontvluchten, nu in haar — voor 't eerst na hare ziekte — een wil en een oordeel rees.

Langzaam aan bereidde zijn geest zich toe tot een strijd, de eerste zijns levens. Er kwamen oogenblikken van driftige wrevel en verwijtende toorn, wijl voortdurend hooger rees, als het water in het bed eener rivier, een breede ontevredenheid, die heel zijn ziel vervulde.

Luchtig, van dit sombere vloeden zich onbewust, bewoog zich het meisje in steeds snellere opvolging van vroolijke woorden en heldere lachjes.

De zon door het open venster eerst, daarna haar volle licht in den warmen tuin, voltooiden haar herstel; als een lente-boom snelgroeiend met weldra aan het eind van iedere tak een bonte bloesemtros, zoo groeide haar bestaan op de *Blauwgaard,* door de onrust van haar gastheer en zijn telkens wreveliger protest begeleid.

Het was in zijn leven de eerste strijd. Als willooze wezens, die de bodem van zijn geest bedekten, waren voor zijn ziels-bestaan zijn huisgenooten, voor hem meer niet als de tastbaar geworden kalmte van het dorpsleven, geweest; alleen en óvermachtig, had daarboven geheerscht hij-zelf, de eerste éénige, voor zijne oogen, die nooit, zelfs de schijn niet van eens anders denken, eens anders willen toeliet in deze absolute monarchie. Nooit als zijn gesloten oog inwaarts schouwde, had hij meer gezien dan die kalme, oneindige horizon van niet verlangen meer en niet meer vreezen. En nu, het was als een wilde groei van jonkheden, zacht, vriendelijk, hier in hun enkelheid, maar door hun óvervloed machtiger, o, God, zóóveel machtiger als hij. Een jonge-vrouwen-hand, een kínderhand deed de strakke pilaren van zijn binnenste schudden, strooide de bloemen in kleurige bogen; een helder beekje van geluiden schiep haar lachende mond.

En als een bloeisel van zijn geplaagden geest rees voor zijne oogen een visioen, schrikbeeld, maar van zoo diepe bekoring toch: de streeling van een arm om zijne hals, de druk van lippen, waartusschen de kilte van witte handen op zijne wang....

Het was een visioen slechts, een schrikbeeld, zooals de ziel soms, in oogenblikken van felsten strijd, ter zelfpijniging voortbrengt. Maar

tegelijk het volmaakt geworden verlies van zich-zelve. Niet meer — het was lang geleden reeds, dat daartoe de kracht hem niet ontbrak — zou hij gaan in volle eenzaamheid door de stille hallen zijner ziel, kalm kijker, wetend geen ander oog rond zich, geen berghellinkje, van welks top als een stem, zou worden gehoord met een aanlokkend „o, zie op mij". In den hof van zijn eigen levenschemering — zachte schemering, geluidloos en langzaam wisselend slechts — was hij dalend en verloren nu. Een vijand had zijn ziels-vesting genomen en, hem, klein machteloos toeschouwer nu, gedrongen in een hoek.

Niet lachen alleen tinkelde tusschen de muren van de *Blauwgaard*. Met de gezondheid weergekeerd, was gekomen ook bij Margot, die zucht tot beweging en werkzaamheid, die van de lust te leven een getuige was. Zij hielp Meue bij het werk in huis: de strijd tegen vuil en de zorg voor de maaltijden. Méér water verplaste ze, dan noodig was om van vloer en gang de stof van één dag weg te voeren en, schijnbaar bij ongeluk, werd een emmer wel eens omgeworpen, alleen om gillend en met de rokken omhoog, de voortgebrachte waterstroom te ontvluchten. Het gepoets aan koperen schalen en ander keukengerij was haar aanleiding haar ooren aan een niet melodieus doch luid en vroolijk geklinkklank te verkwikken; en elk vogeltje, een bij, die 't venster binnenvloog, een kapel, die op een zon-beschenen bloem zich wiegelde, gaf haar pratens-stof voor langen tijd.

Ontbrekend verzet, bij wie ook, had zij de *Blauwgaard* veroverd, tot huis harer kinder-vroolijkheid gemaakt. Meue's dienstbaarheid voorkwam een protest; en Jacop, zoo hij, met dien schijn van ergernis, die het hoogtepunt van zijn passie was, het hoofd oplichtte, en Margot, bij een harer wildste uitbarstingen, aanzag gedurende een oogenblik, tot voor háár merkbare blijken van ontevredenheid kwam het nooit.

Zoo drukte een tijd van drie weken, Margot's blanke kinderhand het *Blauwgaard*-leven .... Of, sprak men in huizen, waar méér zon binnentrad en in kameren, waar door wijd-open vensters lentewinden voerden een spel, van een gezegende wedergeboorte?

* * *

Uit de stad, die langs den weg welke 't dorpje doorsneed en de *Blauwgaard* begrensde, binnen twee uur tijd bereikbaar was, kwam een brief: „Aan Margot Terbueren".

Door nasporingen van politie en inlichtingen van burgemeester, waren Margot's ouders in kennis gesteld met het verblijf van hunne dochter. Zij vroegen haar terug te komen en beloofden te vergeten al wat er was gebeurd.

Het meisje ontstelde; zij, die niet gedacht meer had aan dat verleden van één maand en onbewust aan een eeuwig verblijf op de *Blauwgaard* had geloofd, zag nu weer, als een donkere schim, die de keel dichtdrong en tranen wekte, het schuld-gevoel verrijzen.

Kalm herlas van Oord den brief, die hem Margot, na zelf gelezen te hebben, had toegereikt.

Geen smart-plooi kwam er op zijn gelaat; maar wreed en plotseling voer door zijn hoofd de gedachte: „Zich-zelf verloren te hebben en dan te worden alleen gelaten."

Had hij zich niet zijn eigen-leven voelen ontvallen, voelen wegdrijven zijn „ik", als een klein schip, in de nevelen van een ver verschiet gehuld, op een wijde zee, haar in een groote, schoon ongewilde vervanging zijn oogen geboeid gezien aan het tooneel van wilde, blijde jeugd, dat de *Blauwgaard* de laatste weken was geworden.

Wèl wreed gewond had hem de kleine witte hand; maar uit die wonde — hij bekende 't zich nu — was gegroeid een fijner, mooier, warer leven, ... dat nu verloren ging. En met een smart, diep-wellend uit 't hart, dat als 't graf zijns levens was geweest, verliet een traan zijn oog.

* * *

Het was een uur geleden, dat Margot de *Blauwgaard* verliet om den weg in te slaan, die leidde naar de stad.

Meue werkte in de keuken. Jacop sliep.

Somber nog zat van Oord in de achterkamer, die uitzag op de elzenhaag aan de overkant van 't water. Zijne hand steunde het hoofd, beschermde met een donker schaduwvlak de oogen, die lijdelijk aanschouwden wat de gracht aan schepen aan te voeren had.

Het was middag, warm en vol-zonneschijn.

Een uur geleden verliet Margot de hoeve.

De torenklok van 't dorpje sloeg; een haan kraaide en in de middagstilte antwoordde luide Bruno's heldere stem.

Heeren-moraal en Sociaal-democratie

door

Corn. P. Brackman.

I.

> . . . . het geslacht der ook-socialisten, dat zich gedurende de jaren van sociaal-democratische propaganda hier te lande in talrijke verscheidenheden heeft ontwikkeld.
>
> H. J. S. in nr. 415 van „*De Controleur*".

ij hebben ons neergezet tot het maken van eenige verzet-oefenende opmerkingen over een meer gehoord, in een nummer van *De Controleur* misschien voor het eerst breedvoerig en tot het maandschrift *De Arbeid* (aan welks redactie ik dit artikel hoop aan te bieden) gericht verwijt, van de schijn van democratie in socialistichen zin aan te nemen, zonder daarbij een werkelijk democratische gezindheid tot het lenigen van misstanden onder de arbeidende klasse, tevens, zich te hebben eigen gemaakt.

Het opnemen der democratie als klank in den naam, als politieke richting in het program der vernieuwingspartijen, is — om onmiddellijk de zaak zelve aan te vatten — oorzaak geweest van een misverstand dat zich, gelijktijdig of bijna gelijktijdig ontwikkelend bij de aanhangers dezer partijen-zelve en bij hunne tegenstanders, een misverstand, waarvan de bestrijding het hoofddoel van dit artikel is.

In de theoretisch althans aan te nemen primair-toestand van de revolutionaire propagandà, stelde men zich aan de zijde der werklieden om redenen eensdeels van essentiëele waarde als: het uitbuiten van de arbeiders door de bourgeois; de meerdere sympathie, die den arbeiders toekomt; het feit, dat hij, de eenige producteur der bestaande

maatschappij is enz.; maar daaraan paarden zich redenen van tactischen aard: de ontevredenheid van den werkman met de bestaande orde wekte het vermoeden en zijn ook gebleken te zijn een gunstige bodem voor revolutionaire beginselen; de weinige jaren, die de arbeider op school doorbrengt waren den bourgeois slechts eene geringe gelegenheid hem de catechismus zijner belangen in den vorm van „eerbied voor het koningschap", „onderdanigheid aan de gestelde machten" en de verdere glanspunten der kapitalistische orthodoxie in te prenten, zoodat hij, wat onwetender, maar ook minder verblind in het maatschappelijk leven trad en dus meer ontvankelijk was voor de logica eener objectieve kritiek. Zulke redenen, die de werklieden doen kennen als een auditorium verre te verkiezen boven een vergadering van bij het kapitaal geinteresseerden, hebben echter weinig van doen met de beginselen, toegelicht in de tot hen gerichte redenen Al ligt de democratie, tengevolge van oorzaken van zeer heterogenen aard, voor de hand en al is deze waarheid, in toepassing gebracht met een bevredigend succes gezegend, de zuiver theoretische richting van eene partij-actie kan zij, zonder een noodwendig gevolg van theoretische ontaarding, niet doen zwenken. Een theorie, die een meer directe, een meer rationeele verhouding tusschen den producent en den verbruiker aanbeveelt of — méér zuiver gedacht — tot het werkmanschap ieder, ook de geestelijk-werkzame oproept, is, niet daardoor, democratisch, en kan dit, waar de tactiek dit wenschelijk maakt slechts uiterlijk en in schijn zijn.

Er is een beginsel uitgesproken, dat de kiem voor eene versnelling van het evolutieproces aankondigde; de materieele krachten, noodwendig voor het daarstellen dier stap-vooruit, ontwikkelden zich onder de arbeiders meer dan elders; en, tegen de oorspronkelijke verwachting in misschien, met eene vrees voor het zuiver behoud van het beginsel, kozen de strijders als begunstigd terrein ter bewerking, de arbeiders, belast — we kúnnen in dit geval van eene *belasting* spreken — met de meerdere ontvankelijkheid voor een der vormen van revolutionairiteit. De noodwendigheid en het beheerend partij-belang hebben aan het streven, naar eene boven het klasse verschil staande evolutie, dat wij revolutie noemen, de democratie gevoegd, die daarmede vrij weinig, in elk geval niet *per se* te maken had. De werkman, met de door de objectiviteit van zijn verstand slechts weinig geneutraliseerde verblindheid zijner kritische capaciteit, met het óók

onlogisch machtsbesef, waarmede hij zijn weekloon opstrijkt, quantitatief variant slechts van den koopman, die een ton gouds te verdienen weet, is bourgeois, voor zoover een propaganda, hem, in-de-daad of in schijn, niet tot het bewustzijn van zijn verzetplicht heeft gebracht.

Oordeelende naar eene jaarlijksche machtsvermeerdering der sociaal-democratie, die eene slechts weinige wisselingen bevattende bestendigheid waarborgt, en gegeven de niet zeer groote waarschijnlijkheid van een mechanisch ingrijpen der regeeringen in deze machtsuitbreiding *) zal de sociaal-democratie, binnen een historisch niet zeer lange periode van actie, de politiek gaan beheerschen en eene meerderheid verkrijgen in de parlementen; maar daarbij ook, bij afwezigheid van overmachtige tegenpartijen, de gelegenheid zijn program te verwezenlijken zich zien aangeboden en dit gebeurd zijnde, staan voor de noodzakelijkheid uit het revolutionair beginsel de democratie te doen vervallen. (Ik veronderstel dat men aanneemt dat het program der S. D. A. P. bijv. van niet zoo verre strekking is, dat het, eenmaal toegepast „de toekomst-maatschappij", zoude doen aanbreken.)

Er behoort dus slechts eenig optimisme toe en een tijdsmaat, die de historische slechts van verre nadert, om bij de beoordeeling van de gebeurtenissen in onze negentiende eeuw rekening te houden, met dit vooruitzicht, aangenaam omdat het de gelegenheid tot streven naar de eigenlijke „Umsturz" mogelijk maakt.

Democratie verlange men dus alleen in dien vorm, dat zij worde erkend als een streven naar het naast-bereikbare, het eerst-noodzakelijke, niet als de basis van een revolutionair stelsel, dat een denken in dienst van, een werken voor, een nadoen van den tegenwoordigen werkman. die bourgeois is, met een overwicht in getalsterkte, die men in gelijke mate bij de bezittenden aantreft, zou vereischen.

Beheerscht door deze overtuiging hebbe men zich den werkman in den strijd voor eene moraliteit, die anders is als de kapitalistische en waarmede een verandering in het materieel productiestelsel verband houdt, voor te stellen als een onmondige, die hij — het ageeren tegen zijne onmondigheid: de sociaal-democratische actie, bewijst het meer dan iets anders — dan ook is: het passief materiaal ter verkrijging van eene voorwaarde, van welks vervulling de toekomst afhangt.

---

*) Het door enkelen voorspelde ronduit strafbaar stellen van sociaal-democratie, bijvoorbeeld in Duitschland zal m. i. niet worden gewaagd of niet door een strafuitvoering kunnen worden gevolgd.

Tot zoover de werkman in den politieken strijd.

Is men méér dan strijder blind voor de tijden, die zullen volgen na de overwinning, denkt men zich de werkman in zijne mondigheid, voortgekomen uit dezen strijd, dan verbinde men dit profetiseerende dichter-beeld niet aan den werkman van heden. Een arbeiders-cultus, waaraan bijvoorbeeld dit tijdschrift in zijne „Inleiding" blijk gaf, de dichterlijkheid van den zijn eigen levensbehoeften voortbrengenden mensch, daarbij in vertrouwelijker aanraking komende met de natuur, tot welker afbeelding het „News from Nowhere" van William Morris is opgezet, zijn abstracte geestes-voortbrengselen met den tegenwoordigen werkman staande in geen verband. Zij zijn elementaire bijdragen tot eene moraal der toekomst en kunnen waarde hebben in eene gedachte-sfeer, degeen, die nu op de wereld werkdadig is, een eeuw of meer vooruit.

Het beginsel van 1789, thans nog en vroeger als een neerdalen van enkele hoogeren tot het vulgus der gemeenschap afgekeurd, kan in verband met het bovenstaande, meer logisch als een opgaan van het vulgus tot de meer uitmuntenden worden geroemd.

Ook dat beginsel, deel van een toekomst-moraal, waarop de politieke actie niet genoeg wijst, dat vergeten is bijna voor het schijnbeginsel der politiek, stelt de democratie, de geest in dienst der materie, niet vereischend: de keus tusschen werkman en bezitter is niet absoluut, daar eene complicatie van werkzaamheid bij den een en beschaving bij den ander reeds is voortgebracht: zie William Morris.

II.

De beteekenis der democratie is aldus verkleind tot de wenschelijkheid van steun aan een onderdeel der maatschappelijke machinatie van tegenwoordig, waarin een gunstige bodem gevonden wordt voor de ontwikkeling van die materieele veranderingen, welke een hervorming van ons moreel stelsel, waarvan het materieele productiestelsel mogelijk *een gevolg* zal zijn, bereikbaar maakt. Het beweren dat iemand, een letterkundige, een schilder, een geleerde, wiens werkzaamheid het begrip van den werkman te boven gaat „niets, absoluut niets,

voor de emancipatie van den arbeid zal doen" *) *is* geen verwijt aan hem, want behalve dat het uit de aard van geleerde, schilder en letterkundige volgt dat hij voor onontwikkelden niet bereikbaar is, zich voor hem niet bereikbaar maken kán en slechts hopen mag dat hij bereikt zal worden, is hem beschikbaar de verdediging, dat hij buiten de politieke actie van het oogenblik staande, niet bemoeid zijnde met een strijd, die morgen de overwinning wacht, zijn abstracte blik een strijd in nog verren toekomst aanschouwt, die daar zij de geheele menschheid omvat, het partij-kiezen voor één klasse tegen de andere niet toelaat. Het is aan de anarchisten (in de meer vredige vorm, waarin zij zich thans doen kennen), daarop gewezen te hebben met eene pertinentie, die een gevolg is van hun te absoluut ontkennen van waarde aan het optreden in de politiek; een uiterste, dat zijn tegenhanger vindt in het „sterven en opstaan" der sociaal-democraten bij die zelfde politiek. Sebastien Faure bijvoorbeeld in *La douleur universelle*, toont o. m. vrij aannemelijk aan dat de ellende der bezittende klassen van andere aard, maar even nijpend is als díe der hongerlijders.

Onbelangstellend voor de loonstrijd der arbeiders, onbekend zelfs met een — aanbevelenswaardig — medelijden met den hongerenden proletariër kan men drager zijn van eene revolutionairiteit, die zich zonder bezwaar kan paren en in bijna alle opzichten een steun kan zijn aan de tegenwoordige sociaal-democratie. Het gebrek nu aan belangstelling en medelijden met hen, onder ons, wien de voortbrengselen huns arbeids worden ontnomen, in de allereerste plaats; maar ook de onwil iets voor dezen „te doen" of het niet gebruik maken, het missen van de gelegenheid daartoe, het zich wenden tot meer ontwikkelden schijnt betwijfeld te worden als toch toekennend het recht, zich als medestander voor de evolutie-beginselen te doen kennen, ontzegt volgens sommigen zelfs het recht lid te zijn van de S. D. A. P., eene partij waarvan men het lidmaatschap kan verkiezen boven een eenling-bestaan bijv. omdat organisatie der politieke krachten gewenscht is.

Een moraliteit kan vrij en onafhankelijk van materieele belangen, die er slechts de accessoires van behoeven te zijn, op toch zeer hechte gronden, die het voortduren dier accessoires voor langen tijd verzekeren, bestaan. En het bewijs daarvoor is dat de Nietschiaansche phi-

---

*) H. J. S. in *de Controleur*, No. 415.

losophie, bewust of onbewust, door de geheele bourgeoisie naast eene scepsis, die op de „nuchtere wetenschap" heet gegrond te zijn, als levensleer is aangenomen.

Men behoeft niet rijk te zijn of door het toeval der geboorte zich te beschouwen en door anderen worden beschouwd als boven de menigte verheven, om te meenen, dat deze menigte een fraaien achtergrond voor zijne uitnemendheid vormt.

De meest misdeelden onder de burgerklasse, de uitgeworpenen, zij die meer nog dan de werkman, de drang ter verbetering uit eigen ellende afleiden, kunnen voorstanders zijn dier „heeren-moraal". En zelfs dat deel der sociaal-democratie, dat zich langzamerhand tot anarchie of individualisme vervormd heeft of vervormen zal, voor zoover dit nog niet geschiedde, deed dit slechts tengevolge van de zeer burgerlijke drang naar den schijn eener uitmuntendheid, van een meer-zijn dan de groote menigte, hoewel zij meenen den bourgeois-mensch tot de laatste sporen in zich te hebben vernietigd.

Het is verwonderlijk en doet tot eenige bekrompenheid aan de betrokken zijde besluiten, dat juist zij, die zich door hun politiek optreden de voorkeur tot dien titel hebben eigen gemaakt, niet minder formeel het uitgaan van een werkmans-standpunt — dat n.l. van de „gedekte tafel" — de ontevredenheid over zuiver materieele tekortkomingen der maatschappij tot hen, als voorwaarde voor billijke revolutionairiteit stellen. Hun partij toch is meer dan andere blootgesteld aan die inmenging van niet geheel zuivere elementen, waarvan boven reeds gesproken werd terwijl als baantjesjagers, tot misdaad gezinden, en andere door de bourgeoisie verschopten als verdere categoriën te noemen zijn.

Op grond van deze bedenkingen kan men vooropstellen dat de „sociale quaestie" van twee standpunten kan worden beschouwd; maar een vereeniging van de revolutionaire krachten, die daaruit voortspruiten, zonder bezwaar, zonder gevaar voor verwatering der beginselen kan plaats hebben in de sociaal-democratie.

Zoo de werkman een einde wenscht aan zijne uitbuiting door het kapitaal; de „heer" kan de billijkheid van dien wensch en zijne geschiktheid tot het daarstellen van eene ook door hem gewenschte revolutie inzien, hem overnemen en eraan verbinden de meer theoretische, maar daarom toch even waardevolle wensch van meer moreelen aard.

Zoo het den werkman tegenstaat de bezittenden te bedienen; den „heer" kan het weerzin wekken bediend te worden; de gedachte, zonder eenige reëele grond met een dienstbetoon te worden vervolgd kan hem een gruwel zijn.

Zoo het den werkman tegen staat te produceeren, terwijl hij slechts een gering deel van zijne producten ten verbruike ontvangt; den heer kan het een marteling wezen, verplicht te zijn een leven in bezigheden door te brengen, die hij als volslagen ijdel erkent.

Zoo het den werkman tegenstaat het product van zijne handen door den ledigen bezitter te zien verkwist, ook den heer kan 't 't geweten pijnlijk streelen, tegen wil en dank de verspiller van het product en daarmede van den arbeid te zijn.

Aan hem het recht dus het verrichten der beschreven misdaden te weigeren.

Voor psychische saltes mortales als deze behoeft men echter een mate van moreele daadkracht, die bij den werkman in de allermeeste gevallen afwezig zal blijken. De revolutionairiteit van den arbeider is dan ook van zich geheel onderscheidende aard, gebaseerd n.m. op eene ontevredenheid met materieele behoeften, waaraan niet voldoende wordt voldaan, maar aldus in hare aard ook ongeschikt als bodem ter voortkoming van eene moraliteit, die noodwendig is om de door de Soc.-dem. beoogde verandering in de productie-wijze tot een al-omvattende levensleer te completeeren. Nooit, in het verleden, is de moraliteit voortgekomen uit het verstand, tot werkzaamheid gebracht door materieele wanverhoudingen; nooit heeft het verstand meer gedaan dan de grenzen der moraal, nadat ze zich ontwikkeld had, eenigermate bepalen, waar deze dan toch reeds in een voorafgaande levensleer werden geëerbiedigd. De moreele productie is eene functie behoorende tot een geheel andere psychische sfeer als „gemoed" gemeenlijk aangeduid of meer wetenschappelijk „aesthetisch appreciatie-vermogen" kunnende heeten. Deze nu, is als elke andere vorm van aesthetiek meer eigen aan ontwikkelden, aan dichters en denkers, is het element van de geestelijk-mondigen; aan dezen dan ook de productie ervan ingeruimd en tevens een plaats in de gelederen waar revolutionairiteit het wachtwoord is.

Rotterdam, Augustus 1898.

Een Liefde-Extase.

gedicht in proza.

Voor L. Van Deyssel.

Over de glanzend-groene tuinen na den regen de lucht licht-wit in zon-verheldering, vullend koel-bleek mijn oogen, die staan voor 't huizevenster in 't warm lichaam — dat vreemd-mezèlf schijnt te zijn . . . .

Mijn oogen staren . . . .
In m'n oogen slaat het van-buitene neer, maar ze weten het niet....
Mijn oogen staren —
Mijn oogen strálen! — ze zien in-uitstraling het gewèldige binnene:

Hoe is mijn lijf zoo vreemd-gevùld met Liefde.

Hoe is mijn lijf zoo wonder vól van Liefde, dat 'k voel, of een groot-weeë bloed-golf opstuwt in mijn hoofd, dat zwijmel-zalig rood-vol-bloeiend staat boven het dóode lichaam onder, waar even soms maar 'n zenuw-trekking schokt in huiver-rilling . . . . maar het is bleek en ledig — en vanuit mijn hart — lijkt 't — gaat naar bove' alleen de volle weeke strooming, die stuwt mijn lijf door en golft-vòl mijn hoofd —

is 't niet blakend wijd-uit-stralend?

gloeit uit mijn oogen niet een licht, bedwelmend-fel?

beeft uit mijn handen niet 'n líchtende trilling, als dennen langs een heet-wit zand-pad door het bosch te trillen schijnen in de zonne-warme lucht?

Hoe is mijn lijf zoo vreemd-gevùld met Liefde, dat licht-smartelijk is 't zoo gróót-gevuld-zijn —, een nevel van hoog-lichte weening vlijmend om mijn zwijm'lend-me-begevend hart,

een zwoèle macht van zaal'ge pijn bedwèlmend mijn verheerlijkt hoofd!

O, geef mij nu, die hier alléen ben in het doode leven, een zwijmel-gloeiend stralend lijf van Liefde, alleen, alleen in het strak-holle huis en 't geurend buiten, waar het leven licht-stil-ruizend wel fluisterend beweegt, — maar leeg is, léeg voor m' armen in hun smart'lijk strekken,

O geèf me, gééf mij, Zièl in doodsche omheining van de aarde, een teedere zweving, achter me, dan naast me, ... vóór me . . . . een mensch-gelaat — de lichte oogen, waar de Ziel uit-schijnt van rust'ge zoelheid, dat mijn hoofd in neiging ruste-aàn een teeder-lichte leving....

en dat mijn armen, d' in-verlangen-strekkenden, het koel-zuiv're beroeren en in ruste zinken . . . .

en dat mijn oogen, mijn gloed-gloeiende oogen drinken het klaarheldere lichten van de ziel, opdat er neêr-zijg' zegenende vrede door mijn lijf . . . .

* * *

Van verre druischen de stad-geluiden op —

Donker-groen-glanzend liggen de tuinen, de bloemen vlekken rooden-wit achter-door de boomen, die fluister-bewegen tegen de lucht, wit-glanzend . . . .

Maar doòd is dit leven.

Leég staat de wereld om mij, sprakeloos . . . .

En míjn lijf in hooge gloeiende Zónne-eenzaamheid sterft in den gloed —

Carel Scharten.

De apotheose van Jesus Christus.

Een Tooneel-spel

door

Ed. Verburgh.

TWEEDE TAFEREEL.

CHRISTUS AAN 'T KRUIS.

Een man.
Wachter, wat is er van den nacht?
Velen.
De dag is gekomen en nog is 't nacht.
Een man.
Wachter, wachter, wat is er van den nacht.
Allen (luider).
Dag is gekomen en nòg is 't nacht!
Een man.
Wachter! Wachter!
Ander man.
Ik sta op mijn wachttoren.
Vrouwen.
Waak op! Waak op! Jerusalem!
Een man.
Wachter! Wachter!
Vrouwen.
Waak op, Jerusalem, dochter van Zion.

Ander man.
Ik heb wachters op uwe torenen gesteld!
Allen.
Waak op, Jerusalem, dochter van Zion!
Waak op, Jerusalem, stad der valleien!
Waak op, Jerusalem, gij huppelende stad!
Een man.
Ik sta op mijn wachttoren geduriglijk bij dag.
Op mijne hoede zet ik mij, gansche nachten.
Boetv. Magd. (fluisterend).
Eere zij God in den hooge!
Een groep vrouwen (fluisterend).
Gezegend zij, die daar komt!
Gezegend zij, die daar komt!
Velen (luider).
In den naam des Heeren!
Allen (zeer luid).
In den naam des Heeren!

(*Gebed*).

Jesaja.
O, Zion, dat de naam des Heeren vergoodt.
Velen (fluisterend).
Stad der valleien....
Jesaja.
Gij, die gedronken hebt uit de hand des Heeren, de beker zijner grimmigheid.
Velen (fluisterend).
in leliën gebedt....
Jesaja.
Trek uwe sierlijke kleederen aan, gij heilge stad!
Velen (fluisterend).
Zion, stad der zonne, stad van wit en rood
Wees diamant op uwe heuvelen!
Stijg in smaragd uit uwe valleien!
Hef uwe stem, bazuinend in de lucht....
Jesaja.
Hef uwe stem op, met macht.

Velen (fluisterend).

Zijn de winden zaaiend gegaan langs uwe boorden?
Zilverstad, bazuinend uwe kleur, uw wit en rood, tot de welving der hemelen.
Waak op! Waak op!

(Aan de hemel verschijnt het beeld van Jerusalem.)

Allen (zeer luid).

Jeroeschalaïm!

(Gebed).

Jesaja.

Nu zal ik mijn bemiude, een lied mijns liefsten zingen, van zijnen wijngaard....

Velen.

.... o, der druiven oogst.

Jesaja.

Mijn beminde heeft een wijngaard op eenen vetten heuvel.

Velen.

.... heuvel van Juda!

Jesaja.

Hij heeft dien omtuind en van steenen gezuiverd, beplant met wijnstok hem.

Velen.

.... o, der druiven oogst.

Jesaja.

Midden in heeft hij een toren gebouwd!

Velen.

Toren der tuinen!

Jesaja.

Wachtende tot hij goede druiven voortbrenge....

Velen.

Val toren van Juda! Val, Zion, in weekheid van leliën geteeld!

Jesaja.

Oordeelt tusschen mij en mijnen wijngaard!

Een man.

De wijngaard des Heeren is het huis van Israël; de mannen van Juda zijn een plant zijner verlustingen.

Jesaja.

Gij, die vol gedruisch waart, woelende stad!
Gij vroolijk hnppelende stad....

Velen.

O, stad der lichte behuizingen!

Jesaja.

Komt herwaarts; ik zal u toonen het oordeel der groote hoere die daar troont op vele wateren!

Velen.

O, Jerusalem; zwart zijn uw wallen....

Een man.

Zijn uwe volkeren stervend op de wateren?
Luiden hun stemmen, klagend in de lucht?

Jesaja.

Huil gij, poort! Schreeuw gij, stad!

Een man.

Barst uit uwe poorten, als gaping van kaken.

Ander man.

Een wee-geschrei.

Jesaja.

Huil gij poort!

Velen.

Jeroeschalaïm!

(*Langdurig gebed*).

Een man.

Droomt ge, Jerusalem?

(*Gebed*).

Droomt ge, Jerusalem?
Zijn uw wallen slapende?
En uwe heuvelen buigen zij het hoofd in den nacht?
Uwe wachters staren....

Jesaja.

Wachters heb ik op uwe toren gesteld.

Een man.

.... over de heuvelen, de dalen; zien op tot de zee.
Droomt ge?

Ander man.

Wachter! Wachter!

Vrouwen (*zeer zacht*).
Gezegend zij, die daar komt.
Gezegend zij, die daar komt.
Een man.
Wacht ge de morgenstond.
Breekt uit 't licht niet?
Een vrouw.
Komt de morgen?
Een kind.
Bode der morgen is de haan.
Een boog zal rijzen, over de stede.
Een boog zal branden boven de stede in stilte nu.
Een vrouw.
Gaan uit de huizen nu, hoog kolommen van rook.
Is de stede een kleurstem nu in de luchten,
Kleur-wemeling van wit en rood?
Een man.
Zie, een man gaat verre langs de heuvelen....
Een kind.
Een man?
Ander man.
Een man-groep gaat verre langs de valleien zoekend hun voet een weg in den nacht.
Zwaar is hun weg te vinden in de somberte der nachten.
Breekt hunne staf niet?
Struikelt niet hun voet?
Een man.
Hunne treden gaan moeizaam door de valleien, beklimmen moeizaam een heuveltop.
Een kind.
Is er licht?
Velen.
Is er licht in de nachten.
Een man.
Licht?
Nacht is de brandglorie....
Zie een mangroep gaat, — niet verre, nabij nu! —

Met krommingen van spieren over de heuvelen.
Door de valleien met pijn en gezucht.

Ander man.
Is Zion's dochter nabij?
Zijn hare torenen geen roepingen ....
Hare daken geen lantaarnen?
Zion's dochter hun oor geen bazuin?

Een kind.
O, hunne voeten zijn doove!

Een man.
Nacht over Jerusalem! Nacht doovend de stem der lichte behuizingen.
Zijn de torenen, de lantaarnen hunnen weg geen leiding nu.
Zijn zij, luchtige vogelen eens zingende luide, dood?
Zijn zij doode vogel nu?

Boetv. Magd.
Jerusalem! Jerusalem!

Groep vrouwen (fluisterend).
Gezegend zij, die daar komt.
Gezegend zij, die daar komt!

Een man.
O, oogen, zoekt den morgen niet!

Velen.
Oogen, zoekt den morgen niet?
Zullen wachters zoeken vergeefs?

Ander man.
Wachter-oogen, zoekt den morgen niet!

Een kind.
Bode der morgen is de haan!
Zal komen de bode?

Velen.
Luister! O, Luister!

Een man.
Een boog zal uitbreken in den nacht.

Velen.
Kleurrijk? Kleurrijk?

Een man.
Boog als de stedestem

Stem van roode huizen
Stem van wijd-opene poorten.

Ander man.
Stem-weening op de golven der winden.

Een kind.
Een regenboog over Jerusalem!
(*Verschijnt de haan*).

Allen (*met de handen wijzend*).
Ah! Ah!

Een man.
Oogen zoekt den morgen niet!

Velen.
Luister! Luister!

Ander man.
Boog der hanekraai over Jerusalem.

Boetv. Magd.
O, Jerusalem, dochter van Zion,
Zult ge verloochenen?

Velen.
Petrus, Petrus, vloekwaardige,
Verloochent ge?

Boetv. Magd.
Dag is gekomen!

Groep vrouwen.
Dag is gekomen!

Een vrouw.
Dag komt in weening,
Witte nevelsluiers houden hem gedekt!

Boetv. Magd.
Boog van tranen over Zion's burchte.

Velen.
Vlucht, o, Petrus!

Een man.
O, Petrus, spraakt ge met Jesus in den nacht?

Ander man.
Wachter waart ge, eenig wakende.
Onze vreè was in uwe handen gesteld.
Onze harten aan het uwe hangende.

Stond ge ter wachttoren ziende langs het sterrenheir!
Baken ter zeeë,
Schip ter zeeë, wendende tot verre kuste.
(*Gebed*).

Een man.
Dag over Jerusalem!
Tranen-boog over de landen.

Ander man.
Vulden onze harten niet uw hart,
Vulden onze stemmen niet uw stem.
De boog onzer dagen stond te branden bleek!
Drukte de vracht van al onze handen niet uw hand, o, wachter ter wachttoren?

Een man.
Smart der nachten is op zonnedagen!
Zoeken de oogen dan?
(*Verschijnt de haan*).

Velen.
Ah! Ah!
Vogel der morgenstond!

Een man.
De witte morgennevelen zijn u een hullend dek.
Koning gij, van hooger klank-terreinen, zien onze oogen niet, ommanteld door den nacht, bloedwolk die voorgaat de zon, witte brandbloem, der ochtendlichten zwaarder dracht.

Boetv. Magd.
Bevrachtend de nevel-wolken klinkt uw stem als van vrouwe in de barenstonde.

Een vrouw.
Zooals vrouwen in noode baren, klinkt met elken morgen, als bleeke bloesem der nevelwolken uw stem, wreeder herinnering.

Boetv. Magd.
Zullen onze ooren gebonden zijn, aan uw wreede stem.

Groep vrouwen.
O, wreede vogel aan uw wreede stem!

Boetv. Magd.
Zal aan elken dag in baring dan voorgaan uw schrei, vallend, als licht-kogel uit 't zonnewit?

Groep vrouwen.

Wreede vogel! Wreede stem!

Een man.

De morgen!
Er zal aandrijven een lichte wolk uit de zee.
Aanvliegen op luchtige winden wolken en nevel-wervelingen!
Een vogel zal drijven op de kracht van kleppende wieken, geven zijn bloedstem aan de scheidende nacht.

Een kind.

Bloedstem? Zal de aarde weenen?

Een ander man.

Zal wreed slaan ons de herinnering aan Petrus' vloek?

Een man.

De morgens zullen zijn, van tranen bedauwd.

Boetv. Magd.

Wee! Wee!

Groep vrouwen.

Wee! Wee!

Boetv. Magd.

Jerusalem, hebt ge 't bloed onzer zielen gezien?

Een man.

Huil Jerusalem, want zoo ge ontwaakt, zoo de heengaande nacht, de bleeke bloesem aan zijne borst ontrukt, begroetend de morgen. zult ge aanschouwen geduriglijk ....

Boetv. Magd.

Geduriglijk, met elken dag, die oprijst met de zon ....

Een man.

.... de bloeding onzer zielen — rood!

Allen.

Wee! Wee!

(*Gebed*).

Nederlandsche literaire kunst.

Een reeks kronieken.

II.

„Het Jongetje" door Henri Borel.
P. N. Van Kampen en Zn., Amsterdam.

1.
Een voorwoord over Decadentisme.

Wie diep-in-zich heeft het geloof aan de àl-harmonie, moèt dit tijdelijk leven wel zien als een hevig-bewegende zee, met hooge schuimtoppen, water-gutsen strekkend in hoog-zich-òp-werpen ten hemeleblauwen toe, één oogenblik, om te vallen weer, dronken van lichthoogte duizelend omlaag, waar beneden woelen de zwart-groene plassende water-dalen, in zilte gedruktheid verlangend naar de opstuwing, die hen zal maken hooge licht-golven als die nu naast hen zijn, groenzilver in zonne glanzend — maar 't al gaat toe in staege wisseling van steiging en val de verre stille zeeën van blauwe lichte rust....

Een moeilijke zware strijd, laag-donker over de aarde, met daaruit-òp de lichtende flikkerende heffingen der overwinning.... is de gang der aardsche eeuwen —

En in alles, wat aardsch is, ligt deze waarheid besloten, het vaste kenmerk —:

Vreemd om ons in der dagen verglijden bewegen de tijden in óp-en-neèr-zang:

Licht-zoel verlangen is al in blauw-koele Maart-dagen tusschendoor storm-en-regen-vlagen, het in lijfs-kou teeder-naar-lichting-tóegestrekte ziels-vermoeden, 't innig-blij weten het te-komene: Lente,

het jongste en líchtste gebloei, zuiver-wuivende geuren in den helderen morgen, fijn-blauw lichtet de middag-lucht, in d'avond klateren klein-blaad'rige hooge populieren....

Hoe de zomer tè groote weelde dan wordt en verschroeit al de boomen- en bloementooi, die vervalt en verschrompelt den herfst in tot den strak-witten dood van den winter —:

Maar de zwart-naakte boomen weten, dat na den bangen tijd van verstijvende stormen en hel-strakke kou-pijn, zal komen het zon-lichte bruid-zijn in teeder-groene wuivende gewaden, bloeiende lichtheden in Meie-luchte gebaadden —

En wonderlijk staan nu in verre landen, van laaiend groen de vlammende branden in de trillende zonne-hitte, — en zoo de zomer zijn reize begint naar onze streken, o! wonder gebeuren, moet ginds de winter de lucht verbleeken en doòden de lachende aarde-kleuren....

de in teeder natuur-symbool van God gegeven aarde-wet —

* * *

Tragiesch-hel is de weerspiegeling in de hevig-stormende wateren der menschen-ziel —

diep-in is eind'lijke rust in donkere kalme koele golving,

en wijd-lichtend schíjnt onbeweeg'lijk de blauwe Hemel, omhóóg, sublieme troost, —

maar woest bewegen de stroomen in het mensch-bestaan....

hartstochten heffen 't in helsche hoogten, en smakken het neêr in het aarde-slijk, dat in den zwadder smorend het lijkt te sterven —

tot over het wild-gore zonde-hoofd daalt zegenend de ontroering der Reinheid, verteederend het hel-gillend-krijtende tot heilig stil-zijn, het koortsende lijf tot vredige blijheid....

maar o! onrust vlaagt weer als schimmige grijze zand-stuif-wolken door het zachte lichtende, de wind stijgt en wolken, hoog-in-de-luchten-voortgedrevenen, jagen hun donkere schaduwen voort over zonne-

strand, tot leeg staat de aarde in dof-grauwen wijd-eenzamen dag van hooge weeninglooze vertwijfeling —

* * *

Wat het aardsch leven van één mensch maakt tot 'n ontzag'lijke tragedie van zwarten-afgrond-val en opstanding glorieuslijk-lichtend: — het aardsche — regeert met onzichtbaren handwenk der menschen samen-heden —

Zie in de Geschiedenis der volkeren de wereldrijken klimmen, klimmen in màcht, — en vallen.

Zóó in de uiterlijke menschen-massa-golvingen, maar in wat dieper de menschheid beeldt dan de Geschiedenis, die is het verhaal der lichamen-gedragingen, òf woest-ineens zonder verstands-oorzaak, beest alléén, òf na bedachtzame overleggingen der hersenen, — in de Literatuur (want deze is het ontzaglijke geschrift, waarin der menschheid *Ziel* voor de eeuwen staat in eenvoudige reine grootschheid) ook in de Literatuur is het tragiesch bewegen van hoog-op-zingende steiging, en verval, vervloeiend in grijzen dood —

* * *

Hoog worstelden de genieën zich op uit der tijden tragen vloed, met hellen wil van armen, het zingende hoofd achterover gebogen, dat uit het hooge, lichtende blauw, der Hemelen Ziel in hun blinkende oogen, zinken zou.

Diep in hun hart is der hemelen klaarheid gezonken . . . .

Toen is gesproken in woorden, geklonken uit hemel-licht, en rythmen-stroomen, gedronken uit luchte-wateren — ;

de hoog-liederen hebben geklonken over de aarde in hemelen-helderheid.

En wie na hen kwamen, minderen, maar toch voelende menschen, hebben gehoord der grooten zang in zoo in-hen-opgaande bewondering, dat zelf-zingende, zij hun eigen gedachten, in woorden en rythmen van hoogeren gehoord, als-van-zelf hebben gegoten: de eerste groep van decadenten, die van den vorm, taal en beelden en rythme.

Maar dan — fatale daling, o! onvermijdelijke — zij, die hoorden de stroomen muziek als een streelend vermaak voor de ooren, zij zijn scheiden gegaan vorm en inhoud, hebben de woorden, de beelden, de rythmen, één ontstaan mèt de idee uit hemel-schijning, gehouden voor 'n uiterlijk schoonen tooi, die kon dienen voor al, wat hun brein verzon: de tweede groep van decadenten, zij die noch de hooge ziel, noch het wezen der dichter-uitzinging hebben verstaan —

* * *

Van Vondel en Bilderdijk naar de taal, van Longfellow, Byron, Scott, Heine naar de idee, waren — bij ons — de dichters van voor 1880 de decadenten; in het best werk van de meest beteekenenden onder hen: decadentisme van de eerste orde —, in hun latere en veel mindere gedichten en de stapels verzenboeken van de tallooze door een soort maat-en-rijm-waanzin bevangene en nu lang vergeten brave huisvaders, dominees en professoren —: decadentisme van de tweede soort,

wat is, tot de hooge literatuur-opstuwing van '80, één stroom-rondgang van hoogst en laagst, gedistilleerd uit de vele andere stroomen en golvingen, die om dit eene golf-verloop en er over en door spoelden —

* * *

Het schoon begin van de generatie van 1880 is het glorie-moment onzer literatuur-tot-nog-toe geweest.

En hare hoofd-mannen, Gorter en van Deyssel, Kloos en van Looy, van Eeden en Verwey [1]) hebben ons land een kunst gegeven, die weer gelijk aan- en hooger streefde dan het éénig hooge tijdperk vóór hen, Vondel en Hooft.

Toen hun genie te stralen begon, is er een levens-adem door de taal gegaan, die nu niet meer met een omwegje van conventioneele zeggingsmaniertjes het te zeggene weergaf, maar *direct,* en vaak heller dan ooit in woord-combinaties, die nimmer nog in woorden gegrepene begrippen deden opengaan voor onze oogen als wonderen

---

[1]) Niet willekeurig is deze namenreeks ik noem hen naar de in mijn schatting belangrijkheids-volgorde.

van diep leven —; de denkbeelden werden vast-geslagen in taal, niet-anders-kùnnend —

en der dichteren zang werd weer bezield door beelden en rythmen, gelijk geboren met de gedachte, uitzichzelf en onafscheidelijk-ervan daaromheen ontstaan —, tegelijk een schoone en zelf dadelijk iets hoogers in de plaats stellende afzwering van de „dichterlijke taal" der rhetorici. [2])

Maar — hoe hooger iets is, des te minder wordt het begrepen, des te gauwer er-uiterlijk-iets-op-lijkende maar in den grond er niets meê te maken hebbende navolgingen — decadentisme van den tweeden rang — de dicht-machines, gemodernizeerd nu, doch in aard gelijk aan die van het rhetoriesche tijdvak, nu werkend in den grooten tijd van „de Nieuwe Gids" en bekoord door de uiterlijke fraaiheid van het nieuwe inplaats van door de oude beelden-, rijmen-en-maten-collectie, gingen aan 't moderne-gedichten-flanzen, sonnetten vooral, en brachten het zoover, dat er nu weer boekdeelen en boekdeelen slechte verzen ontstaan zijn, aan welke klinkklank de Nieuwe Gids natuurlijk in geenen deele schuld heeft; want kon hij het helpen, dat een zelfde slag van waanzinnigen, zich van het plunderen van oudere dichters op zíjn naar-buiten-blinkende schoonheid wierp?

Doch ook zijn er, weinigen, die, „de Nieuwe Gids" begrepen hebbende, zich echter van een een zekere opnieuw conventioneel-gewordene zeggings-manier (veel voorkomende uitdrukkingen, vergelijkingen, klanken, die in enkele groote auteurs hun oorspronkelijkheid vormden) niet kunnen losmaken (en dat dit moeilijk is, hoe weet ik het aan mezelf) wel fijne en hooge gedachten hebben, maar zich niet anders kunnen uitdrukken dan in de zoo-in-hun-gehoor-liggende klanken-en-beelden-reeksen van hun voorgangers — decadenten van de eerste orde, decadenten in *taal,* vervallen in een weer-nieuwe dichterlijke-taal-conventie, die, hen beheerschend, maakt, dat zij wèliswaar zuiver-voelende hoog-aangelegde *menschen* zijn, maar geen zelfstandige *kunstenaars* —

Een van dezen *is* Borel. [3])

Utrecht, Augustus 1898. CAREL SCHARTEN.

[2]) Zie Kloos' „Veertien Jaar Literatuur Geschiedenis" IIe deel over Schaepman.

[3]) In het „vervolg" van deze kroniek, dat in het Novembernummer verschijnen zal, hoop ik dit uitvoerig aan te toonen.

Robert Browning's „In a Balcony".

In het Nederlandsch vertaald

door

Ed. Verburgh.

KON. O, dat eerste woord! 't Was liefde voor mij
Die alles deed; hij beminde mij — van begin tot einde —
Hij beminde mij!

CONST. U hoorde niet.... U dacht
Dat hij van liefde sprak.... O, als ge u vergist!

KON. Neen, neen, geen vergissing! Vergissing niet!
Hij waagde 't nog niet van liefde te spreken.
Jij, was 't kleed, dat ik gedragen had; hij kuste
Mijne hand; hij zag in mijne oogen; en liefde
Liefde was 't eind van elke zin. Liefde is dus gekomen....
Dat is 't eind: de rest komt van zelve wel terecht.
Constance! Ik hou van je; ik wil leeren
Mijn leven aan je te wijden; maar zeg me
Hoe ik hem behouden moet. Ben ik zoo oud?
Dit haar was vroeger grijs; vreugde heeft 't
Weer bruin gemaakt; vreugde ook, zal
Mijn wangen weder kleuren. In mijn jeugd
Kon ik zingen. En nog, als men mij schildert,
Wordt ik genoemd.... ja, schoon!
De fransche schilder deed 't ook.

Ik weet dat ze vleien; jij bent openhartig,
Ik vertrouw je. Wat heb ik je bemind
Van 't eerste oogenblik! Er zijn koningen
Die je nauwelijks zouden hebben geduld, naast de troon.
Ik moet 't hebben gevoeld, dat van jou zou komen
Het geluk. Ik ben niet edelmoedig als jij
En Robert. Toch is hij je minnaar niet.
Hij zag je niet! Lette je op hem?
Je hebt je in woorden en blikken niet vergist.
Hij zei je was 't evenbeeld van mij
En toch lijkt hij zoo uitnemend niet voor jou,
Voor jonge vrouwen, die de keuze hebben
Tusschen duizend Roberts. Spreek de waarheid.
Je weet, dat je nooit zijn naam noemde
Tegenover mij; ik kan hem niet opgeven,
O, God, zelfs niet voor jou.

CONST. Wees kalm.

KON. Zie, ik ben oud — zie, gelukkig meisje
Ik zal niet dwaas zijn en mij-zelf bedriegen.
't Is voorbij; leg je wang tegen de mijne....
O, wat een onderscheid, ziet nu de maan!
Ik stel 't geluk mijns levens op één kans,
De laatste, beste — ben ik niet alleen
Mijn ziel, mijn zelf? Vrouwen beminnen
Groote mannen, jong zoo goed als oud.
Is 't niet zoo in alle verhalen: jonge schoonheden
Beminnen oude dichters. Waarom kan hij niet
Beminnen de gedichten van mijne ziel:
De liefde, de trouw, de zelfopoffering, de volharding....
Ik werp ze aan zijn voeten. Wie geeft er om
De fontein-zelf te zien en te weten of 't een triton
Of een nympf is, die 't parelend schuim rondstrooit
En kleurge regenbogen maakt in 't lieve zonnelicht?
De ledige schaal kan niet mooi gevonden worden.
Maar ik — ik zal een vloed van liefde scheppen....
Kan een man weten, wat liefde is?

Eens beminde een koningin een mismaakte bard
Een dwerg, gebocheld, o, vrouwen kunnen dat!
Goed, maar mannen ook, althans men zegt 't,
Zooveel vrouwen beminnen ze in hun jeugd
En als ze oud zijn, dan nog beminnen ze ieder, die hun lijkt
En toch, wanneer een vriend 't vraagt erkennen ze
Dat schoonheid alleen nog niet de liefde maakt —
Ze brengen met elk een daagje door — langer nooit.
Ze willen ziel, fantasie, verandering zelfs,
Laat ik de waarheid zeggen, schoon ze vreeselijk is —
Die afkeer is mijn vloek — ze willen geen koningin,
Zij willen, *willen* niet, doen 't niet. En hij — zal hij, wil hij?

CONST. Hoe kan hij: u bent getrouwd; 't is een vorm,
Maar toch een band; uw rang blijft, de zijne blijft....
Hoe kan hij dus, met zijne edel ziel — gij gelooft 't
En ik ben genegen 't te gelooven — uw gunsteling zijn
Met de misdadiger, die de wereld eraan toevoegt?

KON. O, dat, dát.... kon ze maar beminnen zooals ik!
Wat zei ik van zacht-wangige jeugd en schoonheid?
Wat beteekent, wat diè doet of doen kon?
Ja, zóó bemint de jeugd. O, zeg hem, Constance,
Dat je nooit doen kan, wat ik zal doen.
Dat is je niet ingeboren. Ik zal ze wegvagen
Die moeilijkheden, ver weg, als gindsche misten,
Die verhullen in hun bleekheid het licht der maan.
Ik zal mijn licht verbruiken, glorie-rijk
Mijn jeugd doen herrijzen, uit de ellende van vroeger dagen,
Dit hatelijk huwelijk verbreken en worden de zijne
Voor de menschen en voor God.

CONST. U zult,
U durft het doen!.... bedenk wat u zegt.

KON. Hoor, haar eens. Ik dank je lieve, voor de verrassing,
Je hebt een mooi gezichtje, een mooie ziel heb ik!
Ze is sterk, machtig, dat laat ik je weten.

Ik geloof, nu lang genoeg te hebben gedragen,
Met kalm geduld, zooals de wereld weet,
Om nu mijn eigen weg te gaan voor ieders oog.
Zóó zal 't wezen; dit ongehoopt geval van liefde
Doet breken de banden, alle banden!
Er is geen beteren weg dan deze, om dat te doen
Wat toch eenmaal gebeuren moest.
God beschikte 't zoo met opzet en ook
Al is 't voor mijne onderdanen niet goed,
Toch is het 't beste zóó. Ik ben nu dankbaar,
Kalm, tevreden. Ik neem 't aan uit Gods hand,
Dank hem, en vrees bijna dat zachtkens aan reeds
't Eind zal komen. O, hoe ruim ik hindernissen
Uit den weg! Hoe dwing ik 't noodlot!
Hoe sterk ben ik nu! Kon Norbert me zóó eens zien!

CONST. Laat me bedenken. 't Is àl te onverwacht.

KON. Jij, Constance, leer van mij. Je bent jong,
Mooi en zal nog menig minnaar hebben;
Eén zelf beminnen, licht haar, als Robert, maar grooter,
Want jij zelf bent groot. Bemin hem als ik,
Geef hem alles, denk aan je zelf nooit, stel je trots ter zij,
Je hoop, je vrees, alles wat je eenmaal goed en noodig dacht,
Bemin hem om hemzelf alleen. Ik,
(Wat ben ik tegenover jou!) zou alles geven,
Leven, troon, alles offeren vóór hem; alléén
Hem niet beminnen, kan ik niet. Hij bemint mij!

CONST. Hij *zal* 't.

KON. Jij, kom aan mijn hart; je jeugd-hart
Geef 't aan mij; laten we samen van een hartklop leven!
Je zult mijn raadsvrouw worden in liefdezaken.
„Dit doet, dat zegt hij! Waar zou dat toe leiden, zeg?"
„Is dat een kus waard? Zal ik daarin toegeven?...."
Dan zullen we over je-zelf praten; waarover anders
Dan van je liefde, zoo edel als je schoonheid is?

Want je zult een liefde hebben, zoo edel, edeler als goud.
Wien kies je? O, we zullen er wel een vinden!
Constance, ik ga nu heen. Een oogenblik geleden
Voelde ik dat ik sterven of alleen moest zijn moest jou,
Mijn ziel uitademend in een andere ziel.
Nu wil ik toonen aan de wereld, mijn nieuw bestaan.
Ik zal de zalen doorgaan, bij je terugkeeren
En dan zeggen hoe ik me voel. De groote God
Kan snel des werelds aanzien veranderen!
Voor 't geluk zijn we geschapen — arbeid wordt kinderspel,
Tegenstand een strijd, die de overwinning in zich draagt.
Waarlijk, vele jaren heb ik verloren; vele
Blijven mij nog. God is goed geweest.
Blijf jij hier. Als gindsche steenen beelden, van vleesch en bloed
Zich onderscheiden, zoo scheelt 't geluk, dat de mensch
Zich droomt, van de vreugde, die gij ons nu gaaft
O, heilige maan!

(Zij gaat heen. Constance blijft. Dans-muziek van binnen.)
Norbert komt op.

NOR. Wel? Een oogenblik, één woord!

CON. Ik geef me aan jou! Norbert.

NOR. Ja, aan mij!

CON. Nu eerst. Jij was de mijne. Nu geef ik me aan jou.

NOR. Constance?

CON. Aan jou! Ik ken den beteren weg van geven,
Gelukkig is 't de wijzere weg meteen.
Denkend een schat te geven, zou ik
Munt na munt je in de hand kunnen leggen,
Elk, als volgde er niet meer, met schijn
Van groeiende vrijgevigheid. Je dwingen

De daad voor oogen te houden, tot aan 't eind
Onuitputtelijk te doen schijnen, mijn deel en 't joue
Mijn geven, jou nemen, ons beider vreugden
Samen stervend dan. Is dit de wijste weg?
Ik koos de eenvoudigste, ik gaf alles in ééns,
Weet dus wat ik gedaan heb. Handel daarna.
Gebruik 't, verbruik 't, doe wat je wilt,
Maar denk dan ook „— Had ik geweten,
„Dat ze zooveel van mij hield, dan had ik eerder
„Rekening gehouden met deze heilige kennis."
Ik geef me aan jou.

NOR. Ik neem je aan.
En dank God.

CONST. Veel jaren zullen nog volgen, maar geen dag
Als deze zal meer komen; dan was de aarde geen aard!

NOR. Met de warmte van deez' ééne dag
Kunnen we gaan door jaren van kou.

CONST. Zoo is 't goed. Ik tracht ze te zien die jaren,
Ik meen ze te aanschouwen. Je loopt vlug
En nieuwe warmte komt. Je kijkt om,
— De indruk van een enkelen blik — zit neer
Om te peinzen over een dag als deze.
Onderwijl verbleekt de asch, en liefde is stervende ....
Ja, liefde leeft 't best in de dingen die ze zelf baart.
De mijne vol eigen leven verlangt op te groeien in jou.

NOR. Ja, ik neem je en ken je ter zelfder tijd.
Je ziel lost zich zoo gemakkelijk op.
Je gezicht is dáár; ik ken je; geef me tijd,
Laat me trots zijn en gelooven dat je me kennen zult,
Mijn ziel is langzamer; tot een geheel leven
Span ik de minuten uit, waarin het joue is saamgevat.
De geheele lange cirkel rond je moet ik gaan om jou te zijn.
Een lang bestaan zie ik tegemoet, acht ik noodig

Om deze enkele minuut te ontrollen, te waardeeren.
't Is een lange opeenvolging van sprankels licht,
Eén voor eén zullen ze toonen, hoeveel vuur er was
In den steen, waar jij op sloeg. Hoe zou je 't weten
Als hij immer onbewezen onder je oogen lag
Zooals nu nog mijn hart? Je eigen warmte zou omhullen
Zijn koude, ware hij koud.

CONST. Hoe 't bewijs, hoe?

NOR. Bewijs in mijn leven?

CONST. Gauw, Norbert, hoe?

NOR. Dat is gemakkelijk gedaan. Ik beschouw het leven
Als een stof, bestemd om de kracht der menschen
Te beproeven, hem te vormen tot wat hij wezen moet.
Wie een doel voor oogen houdt kan alle dingen dienstbaar [maken.
Evenals in 't lijfelijke: wie een lans werpt of steenen hoopt
Toont ook zijn kracht. Zoo wil ik aangrijpen
Alle middelen gebruiken, om mijne ziel te laten zien
Jou als je-zelf te bekronen en zoo ons beiden te rechtvaardigen.

CONST. Kon je maar boeken schrijven of schilderijen maken!
Er zijn menschen die schrijven of schilderen in armoe
Met meêlij voor de rijken!

NOR. Houden dan de menschen alleen van schilderen
En boeken en niet van hun meisje?
Alles is goed zooals 't is; en wij zooals we zijn
Zoo goed als ieder ander. Wij leven,
Zij nemen proef op 't leven, die schilders, dichters
En alle de anderen, die ver staan, om meer te zien,
Laten we zijn, zoo als wat we aanschouwen.
Ik zou kunnen schrijven over je gezicht of je schilderen!
Waartoe? Voor wien? Welke bleeke gebiedster
Voedt in de lucht, met droeve glimlach

Haar fijne etherische vorm van 't aardsche vleesch en bloed.
Met 't schoone leven, dat zij doet verachten?
Je bent de mijne, voor mij gemaakt.
En voor niemand anders in de wereld,
Zelfs niet voor wat ik mijn kunst zou kunnen noemen:
De koude, kalme macht, te zien hoe mooi je bent.
Ik kom tot je, verlaat je niet om te schrijven,
Te schilderen. Jij bent, ik ben; laat 't aan Rubens over
Ons uit te schilderen.

CONST. Zóó is 't goed!

NOR. Ik begrijp je wel. Je leeft en stemt met 't leven buiten
Overeen, met daden, macht, succes. Het is *de* weg
En bovendien te laat, om nog van weg te wisselen.
De menschen stelden me hier om te onderwerpen,
In te sluiten, te bewegen hun onvruchtbaar leven,
De vrucht te kweeken eerst voor hen-zelve, dan voor mij:
De taak eens mans door 't toeval aangewezen,
Met figuranten, die dit zijn uit vrijen wil.
Ze eischen niet dat ik scheppen zal —
Ze zien geen ster op mijn voorhoofd blinken,
Die van profeten-gaaf getuigt — maar eischen
Dat ik hun wil vereenige en tot voldoening drijv'.
Zóó begon ik; deze nacht ziet hoe ik eindig.
Wat zou 't zijn, als ze ook aanschouwde
De passie, het vuur, dat 't verstand een leidster was,
Wat als de menschen zagen, de dageraad der nieuwe natuur,
Den nieuwen man, wiens wil gewaagd werd
Den hunne een pionier en die zooals zij gelooven
Niewe wegen vinden zal, leidend tot hoogten
Zóó ongekend, dat hij-zelf alleen ze nog maar vermoedt.
Ik voelde het, toen je me kuste. Zie, deez' koningin,
Dit volk — voor ons: die klomp menschen —
Zie hoe ze weerloos ligt in mijne hand,
Hoe deze ze vorm geeft en voortstuwt
En hoe jij er bent om mijne spieren te verstalen.
O, een einde zal dit streven kronen, als 't begin —

Nu reeds gekroond. Mijn wil is op dit volk.
't Middel: 't klei-kneden van den pottebakker,
De lange, onzekere worsteling, 't slagen:
Een vaas, schoon in haar buiging als godenlippen,
Liefelijk-gerond, bekoorlijk voor lagere geesten,
De gratien in een dans, die allen kunnen zien
Met wild applaus, en luid gelach.
Zoo zal de triumf immer zich-zelf vernieuwen
In grooter pogingen, tot grooter pracht.

CONST. En ik daarbij altijd helpen?

NOR. Zóó!

(*Als hij haar kust, komt de koningin op.*)

CONST. Stil! Mevrouw. Ik heb dus mijn taak gedaan!
Eindelijk dus, zie je de plicht der dankbaarheid in
Norbert? Een beetje laat, wel! Begin
Om spoediger te eindigen. Wat is een kus?

NOR. Constance?

CONST. Moet ik 't nog eens zeggen?
Moet je nu nog een getuige hebben, voor je lompheid?
Wat heb ik nu al tien minuten lang gezegd?
Nog eens — als een jong-mensch als u, iets gedaan heeft
Als dit — verliefd geworden is op iemand
Zoo hoog verheven boven hem, als u beweert,
Zoo hopeloos verliefd, dat zijn bekentenis
Alleen reeds een bewijs voor zijne dwaasheid is,
Dan is hij slim en maakt een onbeteekenende ziel
Als ik, zijn vriendin, zijn raadgeefster en vertrouwde,
Een masker om zich achter te verbergen.
Terwijl hij 't doel, dat hij niet noemen durft, vervolgt.
Als hij dit bereikt heeft — verstaat u, mijnheer?
Als zij, die hij eerst niet aan durfde zien,
Blijkt hem te beminnen, sinds langen tijd

— Ik mag 't toch wel zeggen, mevrouw? —
Zijn hoop vervult, zijn stoutste droomen overtreft,
Met goedkeuring van allen, ook van haar
De vertrouwde, die dit alles mogelijk maakte —
In dit oogenblik, als die vreugde ontstaat
Beweer ik, zal geen gentleman, met ruw geweld
Het masker van zich werpen en verklaren:
„— Nu heb ik genoeg van je —" haar vergeten en onmannelijk
Haar den rug toedraaien; maar als edel mensch
Eerder dralen en zeggen: — „wij droomden een tijd van hoop."
„In vrees en wankeling van vertrouwen"
„Leefden we beiden een leven vol wisseling"
„Wachtend op de bekroning, van wat ons werk is."
„De vertrouwde, de Constance — ze diende niet kwaad"
„En ofschoon ik haar spoedig vergeten zal"
„Heeft ze, omdat ze haar diensten deed,"
„Zooals 't verstand gebood, neen, haar hart 't wilde"
„Toch rechten; de eerste dank aan haar dus —"
„De eerste lof aan het vruchtbaar werktuig:"
„Aan haar de eerste — en de laatste kus. —"

NOR. Constance, 't is een droom — o, je lacht.

CONST. Nu ik dit in korte woorden heb gezegd
Wend ik mij tot u, en eindig met niet minder spoed.
Ik doe recht nu, op mijne beurt.
Ja, mevrouw, hij heeft u bemind, lang en veel.
Hij had geen hoop u 't eenmaal te mogen zeggen,
Ik was 't die diende te bewijzen de toegankelijkheid uwer ziel,
Ik leidde zijn gedachten, drong ze terug
Waar wanhoop dreigde, en richtte de liefde
Tot zijn natuurlijk doel. Genoeg, ik heb gedaan.
Ge buigt u tot ons, nu 't werk eerst half geeindigd is.
Ge komt ons koninklijk tegemoet en spaart ons
De vrees der twijfeling. Hij dankt u, als ik.
Neem hem — dat wenscht mijn hart.
Mijn arbeid zal daarin worden beloond.
Wees gelukkig beiden. Gij de eenige op aard

Die dit kan, doe alles voor hem, meer dan een hart
Dat in zijn warmte nutteloos is als 't zijden kleed
Eener koningin! Plooi het om hem heen,
Vriendelijk, teer; en hij — hij kent zijn taak.

NOR. Heb je eindelijk gedaan? Nu begint mijn rol.
Ik als hoofdpersoon mag toch ook wat zeggen!
Wat dat plan van jou, Constance, dwaas kind?
Of deed je 't, op anderer aandringen?
Goed — hoe 't ook zij — jij bent de schuldige.

CONST. Nu mevrouw, is het uwe beurt van spreken.
Weerhoudt hem nog een oogenblik,
Maak hem gelukkig en vertrouwelijker,
Heb meelij met hem; hij is nog wat verlegen:
Pas op, Norbert, ga nu niet terug,
Ik draag mijn rechten over aan de koningin,
Breng met háár de groote plannen voort
Waar je over broedt — volg de loopbaan
Die je anders onverbiddelijk gesloten wordt,
Wees alles, wat je alleen — door haar kunt zijn.
Mevrouw, zeg dan toch, zeg dat u hem bemint,
Anders wil hij 't niet gelooven. Er is meer gevaar
In zijne vrees en wijfeling, dan gij wel denkt.
Ik ken hem.

NOR. Ik ken haar ook wel een beetje.
Maar ik moet bekennen, dat ik dacht
Dat ze beter comediant was; ze overdrijft.
Ik wacht, mevrouw, tot 't u behagen zal....
Waar is mijn belooning?

(*Slot volgt.*)

Boekbeoordeeling.

Idylle door Lucie Broedelet.
Amsterdam. S. L. Van Looy. 1898.

Wij achtten dit boekje niet hoog: aan de naam Broedelet zijn herinneringen verbonden, aan de litteratuur zeer oneigen en dan — het „Nederlandsch Tooneel", uit welks koker ook een der poëtische begeleidingen van de inhuldigingsfeesten kwam, aanvaardde het voor een gelegenheids-opvoering. Maar een tweede uitgave en de lof dit stukje geofferd, hebben ons tot eenige aandacht genoopt.

Toch blijkt het minder nog, dan het voor, zelfs eene oppervlakkige inzage scheen; aandachtige lezing doet holen ontdekken in hun vijandschap aan litterair-mooi, van opperste afzichtelijkheid; van al 't geen, dat onder den invloed van den Nieuwen Gids in de laatste jaren ontstond, is dit tooneel-stukje het meest caricatuur; voor de verwerping er van, als volkomen on-litterair behoeft men slechts een verstandelijk oordeelend mensch te zijn; voor geen regel, voor geen klank-nuance, of gedachte-beweeg is — ter afkeuring — die psychische functie noodig, aan welks lichte trilling men het goede taal-voortbrengsel herkent; geen oogenblik mocht bij mij het boekje — zelfs als negativiteit — in die sfeer doordringen; zelfs de eer daaraan verdiensten ledig bevonden te worden, bekwam het niet.

Het gewoon burgerlijk-middelmatig begrip van rijmend welluiden en bekoring van zin-structuur, dat bijvoorbeeld de waardeloosheid van Kloos' tegenwoordige gedichten niet in staat is aan te toonen, voldoet hier.

Als oorsprong van dit tooneel-verhaaltje zoude ik aanduiden het herder-spel en Shakespeare's „Midsummernights-dream", indien de waarschijnlijkheid van 't bestaan ervan het naspeuren van een oor-

sprong der moeite waard maakte: zelfs in het hoofd van een tennissend en flirtend jong-meisje echter kan zóó iets spontaan worden.

Aan de meest treffende zwakheden van „Idylle" heeft de invloed van den „Nieuwen Gids" schuld. Mejuffrouw Lucie Boedelet is klaarblijkelijk trots tot deze fractie onzer litteratuur te behooren; de vondst bijvoorbeeld van een nieuw nooit-gehoord woord spreidt zij met kennelijk welbehagen tot veelvuldiger herhaling uit: in het eerste tooneel spreekt Camillo (de mannelijke hoofdpersoon) den volgenden wensch uit (blz. 9):

CAMILLO.

Wonderlijk! moest ook ik wachten tot volgewassen zou zijn
Die nieuwe maan; dan mocht ik vrij inblijen de schoone wijde wereld.

Men herkent natuurlijk dadelijk het woord *inblijen* als een vondst van Lucie Broedelet.

Voor dit eerste tooneel geëindigd is, heeft Ilse (de vrouwelijke hoofdpersoon) het woord reeds in gebruik genomen (blz. 11):

ILSE.

Niet meer kunt gij daarnaar verlangen dan ik;
Maar verder gaat gij *inblijen* de wereld,

terwijl hij ter zelfder plaatse haar nazegt:

CAMILLO.

Niet lang zult gij meer hier zijn, ja —
En ook ik ga verder de wereld *inblijen*.

In het tweede tooneel valt het *in* weg en wordt het gebezigd ter aanduiding van een rust-toestand (blz. 20):

Daarin *blijen* teergelukkige klare menschenzielen

en eenige regels verder:

Steeds flikkeren de schepen, waarin kalm bleven *blijen*
De edele gestalten in Olympische rust, starende in 't reine hooge. *)

Als variant op deze regelen vindt men op blz. 23:

Te midden van hun schitterenden rijkdom de teergelukkigen
Liggen te *blijen* in Olympische rust, de edele gestalten etc.

Verwant aan hare voorliefde voor dit *blijen* is die, welke de schrijfster een uit een stofnaam gevormd werkwoord ter beschrijving doet bezigen. *Albastend* doet zij iemand „in blank zilverlicht" zwerven, en *turkooizend* is bij haar 't stralende, glanzende hooge (dat niet

*) Dit „starende in 't reine hooge" is door mij met opzet bijgevoegd als voorbeeld hoe deze dichteres door overbodige toevoegingen de vers-structuur verstoort.

nader dan door deze drie bijvoeglijke naamwoorden bepaald wordt).

Niet minder bereidwillig is mejuffrouw Broedelet de door den N. G. verschafte dicht-vrijheid ter aanvulling van incompleete regelen te gebruiken. Zoo ontstaan:

vlammen spuwende, bloedige draken (blz. 18)
heltintelende vurige brand (blz. 19)
teerglanzend wazig-vervloeiend bleek rozerood (blz. 19)
grillige gulden arabesken (blz. 21)
scherp-geslepen facetten (blz. 21)
stralende gulden reien (blz. 22)
gepoeierde lokken, waaruit goudstofwarrelingen gaan (blz. 22)
Schuimende vlokkende watervallen (blz. 24) *)

Ten bewijze hoe in *Idylle* tal van woorden neergeschreven staan, die de schrijfster geheel niet aan de voorwaarde een gevoels-beeld te vertegenwoordigen laat voldoen, diene het volgende, afgeschreven van bladzijde 29 (gecursiveerd is door mij).

CAMILLO.
Hoort ge de *brooze* tonen als *fijn porcelein.*
ILSE.
Ik hoor ze, zoo *klaar* klinkt het *teere* geluid.
CAMILLO.
Steeds heller wordt het mij of nevelen wegvaagden uit mijn brein.
ILSE.
Steeds luider orgelende kristallen klanken hoog klinkend *helder stem-*
[men-ruischen.

Het geluid, dat door Camillo en Ilse waargenomen wordt is dus te-gelijkertijd: broos, als fijn porcelein, klaar, teer, als kristal, hoog klinkend, helder en ruischend; of eenigszins meer illustratief gerangschikt: hoogklinkend — broos; ruischend — klaar; teer — helder; als fijn porcelein en kristal.

Een ander voorbeeld in dien zelfden zin is het voorval, waarbij de *Dageraad,* die sprekend ten tooneele verschijnt beweert ter zelfder tijd (blz. 18 en 19):

te komen aangereden op „schuimende rossen"

---

*) Dat deze omschrijvingen alleen dienen tot aanvulling van regelen. die andersl het rijmwoord van den vorigen niet zouden bereiken, blijke ieder, die de moeite neemt ze in den text op te zoeken. Volledige vermelding dier passages zou hier te vee ruimte vergen.

te zijn gezeten op „vlammenspuwende bloedige draken,"
aan te snellen op „vuursnuivende griffioenen"
en, in zijn enkelheid, die zich als „wij" betitelt
„in gloeiende rijen" zich te hebben geschaard.
Men stelle zich deze zelf-multiplicatie even voor!

Zich in onhandige gebrekkigheid boven het gros der banaliteiten, waaruit „Idylle" uitsluitend bestaat, verheffend, zijn nog de volgende rijmgedeelten.

Op bladzijde 13.

Tweede deel (der elfen)
Uit onze purperen mondjes vallen
Zilveren klanken, die wijd schallen.

Derde deel.
Wij dansen bevallige reien
Schoone, blanke, blije.

Op bladzijde 18.

Alle tinten van saumon tot donker violet.

Op bladzijde 28.

De wijsheid wij verschalken
Geleerden doen wij balken.

Op bladzijde 30.

Vrouwe nacht, zing, zing een lied gefluisterd zoo wonderbaar
Ombalsem hen met lievende, streelende geuren, gaar gaar —

Het is mij onaangenaam de schampere toon voor een betere te moeten geven; meerder behagen ware mij, in de verfijnde ziels-functie, die bij het volgen van de lichte bewegingen van een goed litteratuur-stuk zich hooger spant.

Maar loopt men, uitgegaan om bergen te zien, met een microscoop in de hand? Waar fouten zoo groot en zoo vele zijn, dat men te citeeren ophoudt, omdat elke regel als citaat een vernietigend bewijs zoude zijn, waar men de taal tot minder dan de zeggings-zwakte van een vertaald libretto ziet verbleekt, daar noodzaakt de drang der symmetrie tot ruwer woord.

Den Haag, Sept. 1898. ED. VERBURGH.

ADVERTENTIËN.

Prijs voor een Advertentie:
van 1—5 regels . . . . *f* 1.50.
iedere regel meer . . . . *f* 0.20
Bij abonnement aanmerkelijk lager.

Goedkoopste Lectuur in Nederland.

DE

Stuivers Novellen-Bibliotheek.

OORSPRONKELIJKE NOVELLEN

* * * * * **voor 5 cent.** * * * * *

No. 7. Hoe ik naar het jubilé van meester Martens ging,

DOOR

MARIUS DE VROEGE,

is verschenen.

UITGAVE VAN

ARTHUR VAN DER STEMPEL,

— AMSTERDAM. —

Versiert uw Huis

maar bezoekt eerst de Kunstzaal

VAN

Gebrs. SCHRÖDER.

Rokin 50. *Amsterdam.*

HOLLANDIA TAFELWATER
HAARLEM

Cijfer 2.
Thomsons' Kronings-Thee.

IVY-ZEEP.

Zij drijft.

H. KOOY, Amsterdam.

BLOEMWERKEN

VAN

Kunst en Smaak.

FLOWERSHOP IVY.

51 Utrechtschestraat 51.

AMSTERDAM.

Artistiek Drukwerk

wordt geleverd door

Arthur van der Stempel.

Damrak 52. * * * * * * * Amsterdam.

Van Houten's Cacao.

Beste - goedkoopste in 't gebruik.

Bij ARTHUR VAN DER STEMPEL
is verschenen:

Masson Forestier

Om een Handteekening.

Realistische
Roman.

Prijs gen. *f* 2.—, geb. *f* 2.75.

ZAANLANDSCHE

Goud- en Zilversmederij.

Kalverstraat 27,

AMSTERDAM.

„Ned. Lloyd."

Inbraakverzekering.

KANTOOR:

Heerengracht 248.

DE ARBEID.

Dit Tijdschrift verschijnt maandelijks.
De prijs per jaargang is . . . . *f* 4.50
Van afzonderlijke nummers . . . . - 0.75
Brieven en bijdragen te zenden aan den UITGEVER, Damrak 52 te *Amsterdam,* of aan het persoonlijk adres van den REDACTEUR.

INHOUD.

Gedrukt bij ARTHUR VAN DER STEMPEL, Damrak 52, Amsterdam.

DE ARBEID

EEN MAANDSCHRIFT VOOR LITTERATUUR EN KUNST

1e Jaargang 1898/99. — Aflevering 7.

RED: ED. VERBURGH – UITG: C.A.J. v. DISHOECK AMSTERDAM.

Levens-phase.

Nu is m'n ziel 'n afgebrande Heide,
'n Aschwoestijn van Dor- en Doodschheid stom,
En-'k sta daar star en staar verwezen om
Naar 't-Al rondom, dit Graf van Hoop en Lijden . . .

Verteerd zijn daar mijn Meiebloesems blijde,
Mijn Erica van Trouw tot Rouw verglom,
Mijn Pijnboomwoud in Pijn verkreund en krom,
Mijn bloede Beuk, verbloed zijn Bloedgeweide . . .

Daar straalt geen Zonneschijn van Hemel meer,
Daar weent geen Regen heen met Weeëvlagen,
Daar slaat geen Bliksem dòndrend op mij neer . . .

't-Is d'ééuwge Dood, in sneeuwge Asch begraven,
Geluideloos; ik denk, ik voel niet meer;
Ik staar naar-'t Stof van mijn verstorven Vragen . . .

3 Jan. '98. Bob Bowles.

Goed.

M'n zondig Hart, hoe was je gansch verstorven,
Toen van m'n Ziele Liefd' en Plicht was heen,
M'n Idealen dorstten, dor, verdorven . . .
. . . De zeeë gramd' en kreund' in Herfstgesteen;

Aan-'t grauwe Zwerk de Wolkenkoppen zworven . . .
Wéé! Wéé! m'n Hart! . . . wisten ze wel waarhéén? . . .
Hadden zij Liefde óók in-'t Hart bedorven,
Doolden zij óók als doodsche schimmen heen? . . .
. . . .

Toen stuwd' uit Donker plots van Licht 'n Vloed,
Serene wijding . . ., gansch de zee verzonk
En-Bad: O dànke! voor dit blanke Goed! . . .
. . . .

. . . Was-'t, Meisje, niet jóuw Licht, waarin verdronk
Toen-'t Al, m'n Ziel? . . . Je bent zoo góed, zoo goed . . .!
O zie! . . . jóuw Góedheid in mij nederzonk . . .

Bob Bowles.

De Weelden des Harten.

Een schets

door

F. Walraedt van Royen.

E quel che l'uno fa le altre fanno.

Meerdere waren geworden de uren der avonden; de schemering omgreep reeds de ure van zes. Het was de herfst.... door een volle zomer voorgegaan, een zomer, die de rijpheid harer vruchten voldragen had en waarvan de volle bloei nog in de vracht der zwaar met bladeren behangen, buigende boomtakken was. Zij-zelve kende de volheid harer bloeimaanden niet meer; maar boomkruinen der bosschen, die met de zwelling huns ouderdoms dichter daken vormden en schaduwen wierpen van meer warmen gloed deden haar weten toch aan het laat vergeelend seizoen. 's Zomers leefgang had voldaan en in het schaarscher worden der bladeren, verscheidend met elken nacht een laag, die paden bedekte en wateren zich verhullen deed, bloeiden hare laatste krachten uit: rood en geel waren de hellere kleuren, waartoe de pijnen des doods hen verkillen deed.

't Was avond; en herfstmisten gaarden zich over het vlak der aarde, wit omnevelend met den schijn als deden zij rooken de aardklonten, aan kleine heuveltjes niet ongelijk, op het omgedolven veld. Een diepe loome zwoelte als brak eerst nu de zomerwarmte los die in de meie een graf daar vond, ademde uit de aarde, nu een graf weer wordend van 't late welige groen, omgeworpen door de blanke spa.

Krachtig aardveld, durend graf....; staag weerstaat het den ploeg, zoodat de lenden der paarden trillen, hun bek stoer het gebit

omknelt .... krachtige zwartheid; de dreiging zijner lang zich bergende macht sprak méér, nu witte waden haar omzweefden en haar einde zich in een witte ondoordringbaarheid verloor.

Maar niet een lijkwade waren de witte herfstmisten, die wijlden zich neer te leggen op den vochtigen grond, gelijk; niet als dooden gingen de landen den winter tegemoet. 't Schéén maar zoo; zoo men de boomen van het park, dat het stuk bouwland begrensde al niet zag en niemand doordrong in deze kille avonden tusschen het opgerijs hunner gladde stammen, er liepen kanalen van willend leven nog daar, die zich in voortgezette deeling scheidden tot twijgjes, waar de stille levens der natuur ademend ten hemel gaan, oude blaren wel vallende waren maar op het opengaan tot een nieuw leven wachtte aan elk tak-einde een knop. Ook het stille water van eene sloot was weggestorven ten doode niet, al zweeg 't onbewegelijk, heel geborgen bijna onder geelend loof, dat bij poozen zich neerlegde op zijn oppervlak, de landrust door geen lichtste rilling storende. Geduldig droeg ze, de landsloot; blinden slechts konden haar rustig wijlen nemen voor eenen dood. Een schuit die maanden er lag, half gedekt door overhangende takken, draagt ze óók en met den zelfden dienings-wil, die ook deze vracht haar lijden doet, vangt ze op het geele blaadje, dat kromgebogen een insect tot vaartuig dienen kan. Een wandelaar, die voortgaat door den nacht en luide klinkend zijn stap verneemt als de boog van een brugje hem heenbrengt over het smalle water, dat even slechts zijn blank vertoont en wegglijdt dan tusschen overhangend loof weet en denkt niet dat als hij reeds verre is en zijne voeten niet meer gaan, ze trouw nog aanwezig is in het natuur-tooneel, waar zij óók speler is en haar geduld niet metend naar den tijd elk blaadje vangt op het steunend oppervlak.

Denk dus de stilte der herfst-landen niet den naderenden dood gelijk! Denk het zwijgen der bosschen en der wateren niet de droefheid van een heengaan om niet weer te keeren.

De misten waasden wijl ver in 't Westen de avond durend henentoog. Maar voor ieder had deze het einde van het landwerk niet gebracht.

Breeder in zijne bewegingen, spokig in zijne houding nu, werkte een jong-man nog op het veld. Met een druk van zijn voet deed

hij de spa in de leemege aarde glijden, lichte haar dan, de linkerhand voortschuivend langs de steel, en haar keerende liet hij de klomp aarde, zacht-ploffend neervallen, vlak naast de holte die hij aldus gevormd had; zoo ontstond er een voor, die het land in zijne volle lengte doorsneed en eerst bij het ontstaan van een volgende vore werd gedempt.

De mist zweefde op de hoogte van zijne heupen, kleefde vast aan zijne donkere gestalte, waarin ook het gezicht geen stijging tot hooger kleure was. Hij werkte eenzaam, groot was 't veld, in zijne opvolging van klonten klei. Vrij nabij teekende het net der stille boomtakken zich af tegen de lucht; en de sloot, beplekt met het geel van vele bladeren leefde geruischloos. Zijn ijverig bewegen scheen vreemd; huiverig het sissend geluid der spade, die door de klei heengleed, de klont aarde deed neerploffen dan; en meer tooverig nog was 't, als hij in zich-zelve korte woorden sprekend het dof geluid ervan in zijne volle zwaarte door de stilte opgedragen werd. Als gebaard uit eene rochelende diepte kwamen ze uit de duisternis — zoo gelijkvormig met deze dat ze zich aan de al-zwartheid paarden — mysterieus voort.

Het was donkerder geworden; en met de aarde scheen de jongman gevormd uit ééne stof, als een vrucht van deze uit de holle diepten der nacht-schaduwen gerezen wisselend met hem zijn vreemde onverklaarbare daden.

Mysterie zweefde er steeds dringender om zijne vormen, waar hij de werkingen zijns lijfs der aarde te offeren scheen.

* * *

Zijn vore langzaam verlengende naderde hij den landweg, die bij het brugje, dat de sloot overbóógde met een andere daarop recht toeloopende sloot een hoeve van het stuk bouwland scheidde.

Ze was klein deze hoeve, al vergrootte een koestal die door de lage deur in het binnenvertrek bereikbaar was haar tot een veellijnig gebouw, dat nu echter in 't donker een sombere klomp geleek, die, als een vormlooze heuvel het vierkant van een verlicht raam overwelfde; terwijl er-achter de bewolkte donkere lucht zijn duisternis voorzette en langzaam deed vervloeien. Als het licht-vierkant van het venster, hoekig getrokken in den berg van duisternis, die al naar

het oog rees telkens zich hooger stapelde en te vullen scheen heel de regenzware lucht, zich scherp daarvan scheidde, zoo ook de binnenkamer waar het lampje brandde dat door zijn schijn het lichtvlak buiten te voorschijn riep.

Wel stil en verlaten stonden de boomen in het bosch, wel eenzaam lag de sloot en, werkend steeds, bewoog staag de landman zich door de laag-hangende misten .... maar kleine licht-wereld hier, volgeloopen van dien geelen lampe-schijn, waar geen beeld van daarbuiten doordringen vermocht, klein kasteel voor de jonge vrouw, die alléén daar was, werd de hoeve ín dien wijden nacht. Zij vreesde als geborgen in een hechte veste, geen doordringen van herfstvisioenen. Het vierkant harer kamer lag als eene lichtkegel midden in den nacht, dicht-gedekt en trouw-beschermd in zijn hoekigheid, die vol gevuld was van des lampjens geelen schijn.

Zij breidde — had althans gebreid en voelde zich veilig — wel eenzaam — als een wachter op zeetoren, op hechten rots gevest. Het meebewegen der hooge boomtakken buiten, als een loom-aanzwellende wind hen, en het bestrooide vlak der sloten, verontrustte werd er niet doorgevoeld; kalm als te voren bleef de vlam der lamp, die als een zoete zomerrivier zijn licht vervloeien deed. Geluiden van buiten, van wat in 't donker zijn levensadem plengde traden er in als schaduwen, die licht slechts herinnerend aan de werkelijkheid, daarvan de spoken schenen. Als eene koe in de stal hare ketting schudde of met volle longen de lucht uitsnoof, ze hoorde het stil aan en wist eruit het leven der groote geliefde dieren. Breede nachtvormen schenen het, die het huis omslopen maar naderend dichter niet, daar zij vreesden den lichten schijn.

Zóó een goed waakster was zij, de jonge vrouw op de hoeve alléén. In hare lichtkamer zij toch de hoorster der buiten-nacht-koepeling was. Uit de stal en nu en dan ook van het land traden de geluiden in en boden zoo de ballast der voorbijgaande stille uren.

Want lang al breidde ze.

Als weer een der vijf koeien, die de stal bevolkten, zijn ketting schudde of met de breede nekspier het houtwerk wreef, voerde, als een trouw gezel meegaand met de uren van den nacht, een vracht de stilte aan die zwaarder steeds, een diepe groeve sneed. Maar kalm toch zag zij ze aan, als een kind dat lang wakker liggend de beelden van de straat, zonder bewustzijn, met de oogen volgt.

De landman voltooide meer en meer zijn vore, de naast-bij gelegene vullende. Hij naderde nu dicht den landweg zoodat het geluid van zijne spa en dat van de neervallende aardkluit als een zacht geruisch merkbaar was. En als een deun onder het werken dof-gemompeld van zijne lippen voortkwam waren de woorden zelfs verstaanbaar daar. Het was als een roepen voor de luisterende, dat naderend ook gedurig dringender werd.

Als onmerkbare loome nacht-wind-tochten ééns — en telkens wéér — een vrucht doet vallen van den hoogen boom die in de koepeling zijner takken in zijn verweg donker velen nog verhult — tot dengeen, die met wijd-open maar vergeefsche oogen in de duisternis geen vrucht-beeld werd gebracht — zoo hadden haar bezocht de geluiden, die de last van de zwaar bevrachten nachtboog lichter worden deed. Zij staarde en aanzag, zonder gretigheid nog, wat den lichtkring van haar avondwake binnentrad: het schimmig bewegen van daarbuiten door hare aandacht tot nu toe ongerept.

Maar tot verwondering stijgend, de bewegingen harer ziel brengend tot eene spanning die den stilstand nabijkwam, voer haar tegemoet, de aanzweving der andere geluiden bekronend tot aandachtshoogte: de boeredeun gedragen door de massale ronding der mannestem, die in toon-verschil slechts licht bewoog.

Zóó nabij klonk het plotseling, zoo nabij was het geslopen dat het vlak onder het venster in ééns scheen op te rijzen.

En te gelijk, even plotseling, ontwoelde zich uit haar binnenste van lichte rillingen vergezeld, het gevoel dien man nabij te zijn en met hem alléén.

'tMeisje doofde de lamp en trok het gordijn dat het venster bedekte hoog— hooger dan de lus in het touwtje aangaf — op. Zij en met haar de kamer was deel geworden van den nacht, die zij met beide oogen nu aanschouwde.

Een vaag lichtende schijn aan de horizon als ging de morgen daar verrijzen deelde zich af van het land, van de natuur die als gegoten uit één zwarte materie schijnend haar wezen slechts in lijnen kennen deed. Het laatste weefsel der boomtakken ademde nog als uit verfijnde kanalen zijn leven uit. Loom, zwaar als lood lag het vlak van 't omgeploegde veld een lange lijn vormend tegen de lucht en ploeterend in de zware zwartheid als vormsel van den zwarten

chaos, zwaar en zwart als deze verhief de werker zijn bewegend silhouet tegen de lucht.... hij de eenig-levende in de natuur.

Geen wezen bewoog onder de boomen in het park, hun eenzaamheid verhief zich in zwijgend getak; geen voet stapte op den landweg; de aarde: kamer van alleen-zijn dier beiden, lucht: breede koepel blind en met een al-verzwijgend hart.

Meer had ze den nacht aldus gezien; de kamer der stille hoeve borg haar meerdere keeren zoo uitkijkend in den nacht, waar vergeefs het oog eenige beweging zocht ter bepaling van zijnziensweg. Maar nooit nog prangde zoo hevig de vrucht de verlustigingen in de zwarte eenzaamheid, die nu niet meer ijl, maar van een gretig begeeren de zwijgende brengster was.

Vrucht der verlustingen! De weelden des harten, die tot haar aanzwollen bewogen tot sneller hijgingen nu zij wild ontloken in dien duisternis, de oogenlooze wiens borst een diepe zwijgenis is en zich willig tusschen twee begeerenden deelen laat.

Het meisje verliet de hoeve en trad in het duister weg; met een breede galm schokte de dichtvallende deur.

* * *

Vlot ging zij het stukje landweg langs dat hare hoeve scheidde van het bruggetje; maar daargekomen draalde ze; links ziend, rechts ziend bewoog ze nu óók een donkere schim langs, zijn geringe breedte; de eene leuning steunde haar maar dra daarop de andere. Toen terug kijkend langs den weg, die met een lichte kronkeling in de duisternis vervloot keerde ze, nu de hoeve voorbijgaand en ook den graver dicht beroerend. Hij had haar bemerkt reeds: een onkuisch woord dat een denken bij hem gelijk aan 't hare verried, getuigde er van. Nog een wijle groef hij voort, licht-turende omziend naar de zwarte vrouwe-gestalte, die nu in andere richting gaand zich met de zwarte duisternis meer en meer vereenigde. Toen — 't was nacht nu voor de dorpelingen — staakte hij het werk: de spa lag op zijn schouder; met een boog zijns lichaams omstapte hij het nabije landhek en dus op den weg komend ging hij links met langen wat schuifelenden tred. Luid klonk het grint en kolengruis, dat den weg bedekte, als telkens de gansche vracht zijns lichaams rustte op éene voet. Dalen en bergjes groeven zijne klompen en — wichtig voort-

gaand — schopte hij met een hol geluid menige steen een eind weegs op, die neerviel dan in het vochtige nog hel-groene gras.

Een lichtere nabouwing van zijne gang, als een echo eerst telkens met deze wisselend, leidde achter hem aan de tred van het meisje uit het donker nu weerom gekeerd. Zij ook gìng het landhek, de hoeve voorbij en stapte over het bruggetje.

Twee onnoozelen bijna gelijkend traden ze voort achter elkander door het donker; zij, met eene kindsche attentie den grond, dien zijne voeten raakten óók betredend en puttende daaruit een vrouwelijk-schuchtere uiting van hare wenschen. Hare stem te doen roepen, één woord te spreken wilde ze niet; maar stil verlangster toch, schuchter begeerster van zijne aandacht betrad ze zijne schreden, bedekt ze met hare voeten geluid het knerpen van zijn zwaren tred.

Twee moeden waren zij, in wie de vlam der lijfsbegeerten tot zoekend bewegen drong, twee gebonden, waarvan elk een leege kolk van begeerlijkheden biedt.

Voort nog zwartte de nacht: twee nacht-wandelenden gingen zij, door de leege holten der lijfsbegeerten saamgebonden; 't meisje voortdurend zoekende zijner voeten geluid, sluiks tikkende aldus tegen de massale romp zijner door een zwaren werkensdag nog verloomde, boersche aandacht.

Zij won op hem, sneller toch gingen hare voeten; en niet lang had de weg, die kalm zich door de landen boog, hem en zijne gretige volgster, zijn snelle roepster te dragen. Toen een eikestruik aan den wegrand een diepe schaduw maakte, stond de jong-man stil wachtende op de jonge vrouwe.

Beiden nu drong 't donker, dat geen wezen te bergen scheen nauwer saam; 't was de onbespiede samenkomst van twee begeerenden, waarin beider lijf zich schikte tot willig offer en tot offervierende ontvangenis te-gelijk.

Gleed met het dicht-bijzijn en het weten de wijde eenzaamheid te deelen in beider lijven niet de begeerte in hevigheid gerezen nog, de wil tot de belangelooze wisseling, die voor beiden daad van begeerte en een in liefde lijdend geven is?

Met een durend groeien — als een aanwas van zich vullende wils-handen was gestegen in hen de lijfs-begeerte, te hoog nu om in kalme daling te vervloeien — spande zich beider lichaam tot een

vraag naar de zich-zelve kronende vereeniging, waarin elke begeerde gave wedergave vinden zou en 't lijf trillende hijgt.

Een smal zandpad, mul en van wagensporen diep gegroefd leidde heen onder de boomen, waar menige boomtronk en nog dicht bebladerde tak diepe schaduwen wierp. De twee gebondenen liepen er heen; en het diepe schaduw-hol dekte de oogenblikken hunner daadgeworden begeerten.

* * *

Hoog, het fijn net van takken breeder spreidend, stonden de boomen; de ijle galmen van hun stil innerlijk leven doende uitvloeien in van tak tot tak verfijnend getwijg. De donkerte hunner kronen dekte zalen van stil leven dekten mede het rimpelloos oppervlak der sloten, waar gele bladeren, week brekend van tak en twijg hun strooiïng voltooiden; stille peinsbladeren, hadden zij lang overwogen dien zachten val, en nu de een na den ander hun levensdenkingen volbloeid, lieten ze zachtkens het hout, dat de zonnige zomer door hen gedragen had. Een kalme regen deden zij dalen, langs der stammen rechten lijn; door heel de opeenvolging dier lange zuilgewelven bleekte dien nederval: licht levensbewegen der natuur in de wisseling van het jaargetijde zwijgende. Eén geluidloos gebeuren vulde het bosch, de natuur opstijgend tot de stille hoogten van haar voortvloeiend leven, dat kleurige bloemen uit de boezem der lente roept, leerde de praalhoogte van haar rijp bestaan in den dood dier bloeiselen.

De wolken weken; in een licht dat groenig de wateren blinken deed, ontplooide de aarde haar geheimenis. O, vele zijn de aderen der natuur, die omhullend het levende, tot trillingen zweept, tot snellere ademhijgingen drijft het hart, dat zwellend van lijfsweelden op den top der levenshoogten in rijkste praling zich bevindt.

De maan, groenig drijver aan de boog des hemels, verlichtte hel het ruig terrein dat onder de boomen lag.

Niet zij alleen de beiden, die het boschpad voerde en minnend neergleden op den grond, zagen zijn gouden licht een schittering in de oogen. Menig schaduw-vlak was een spelonk, die, donker-bogende de wellust-gave van menschen verhulde. Vele donkere gedaanten met de natuur in hoogste zwijging, nu de spanning van hun levenswil den bergtop der vervulling had bereikt, mengden hun lijnen met die van half-ontbladerde struiken en gladde boomstammen.

Het stil gebeuren der natuur, het hijgend zich bevinden daar waar licht te vernevelen schijnt tot wazige schimmen en glas-gespannen aandacht den val nabij-schijnt had de maan, in breede lichtwolken drijvende ontdekt.

Verholen werking der herfstnachten, blauw-tintelende stroom van levens-functies, waarvan de harten de hullende kerkers zijn .... weelden des harten, van geen kleurenschijn gij de oogen blinken doet en niet tot woorden beweegt ge den mond, maar in 't duister gij 't lijf tot willig offer schikt ....

Het was de ure, waarop de aarde ingetogen tot de weelden der verborgenheden binnen zich, als aan eenzame gods-mysteriën genaderd, de aderen haars levens, rondom weiden laat.

De velden, de bosschen lagen zóó. Als huichelachtige kijkers met onnoozel omhuld gelaat, de goudmijnen hunner onder-oppervlakkige rijkdommen gloeiende daarachter. Ook de dorpstoren, die zijn lijn boven het silhouet der lagere hem omringende boerenhuizen hief, scheen de dood te veinzen in de onbewegelijkheid zijner gestalte.... zwijgende huichelaar.

Het pad der meesten die het dorp hadden verlaten om in te gaan tot het bosch, leidde terug weer dáárheen, waar boven bosch en hoog-opgeschoten hakhout-velden de klompige architectuur van 't dorpskerkje en andere huizen, nu tot één vereend, zich afteekende. Een breedere bestrate weg, hoog omzoomd door twee hagen van bij-geschoren olmstruiken, die nu — in 't najaar — nog lange schoten vertoonden, zich uitspreidend als bladen van pronkige palmen, bracht hen, die zich in den avond hadden verlaat van bosch en akkerveld terug naar het dorp-zelve, waar alles stil was, alleen licht nog scheen en stemgeluiden vaag joelden in een kroeg.

Vervreemd weer na de paring, ging elk alleen nu tusschen de beide hagen heen, met een doffe wezenloosheid als die van een verwelkte bloem .... de bloem der begeerten, die wild prangde als een goudbol van vuur was verwelkt nu.

Geheel ontdaan, het hart in hunne borsten van volheid ontledigd traden ze wankelend bijna; de spieren eens te voren door den drang van zenuwtrillingen strak gespoord, te hoog gespannen drukte met de nieuw-op-gestane last van lange arbeidsuren tot welking, tot loos aanhangsel van het aan wil ledige lijf.

De weg, hoog omhaagd, voerde hen.... men zag ze gaan, het bovenlijf, zooals het uitstak boven de donkere blader-struiken, donker zij-zelf ook en in hun massale donkerheid vaag van lijnen.

Een man bewoog er, een vrouw.... een ander volgde, een derde; elk zich voeren deed door de omhaagde weg; elk bewoog als trad hij de stappen van een onverbiddelijk noodlot met dezelfde willooze gang.

Zwaar had de herfstnacht, de nacht der verlustingen op hunne lijven gedrukt; de wreede, begeerige had hem de lichtsprankels der levenswil ontroofd — wild spook der nachtschaduwen, roovend waar roof zich biedt. Een hemelberg waar elk zijn offering brengt, een bloedtol waarvan men ledig wederkeert, dreigde nu achter hen, daar waar gebogen had de nacht hen tegen zijn diep, zwijgend hart.

Ze keerden: de afmattende luidte van geleden arbeidsdagen, nam hen weer in bezit: last-dier weer geworden dus en aan levenswil verarmd...,

Als schapen keerden ze; willoos volgend den weg door voorgaanden betreden, 't hoofd gebogen, in strakke staring verloren het oog naderend met eindelijke zegening de rust, waarin langzaam aan weer groeien zou de bloedwil hunner lijven.

October 1898.

Geluksontwaking.

door

G. Heuvelman.

Voor Carel Scharten.

O, de dorheid van mijn bestaan in nevelen van zelfzucht....

O, de verlatenheid van den eenzame, die zwijgend treedt het pad des levens, waar vele menschen voorbijgaan, zonder groet.

Zonder groet, omdat zij niet kennen hem, die zich nooit openbaarde.

die zich nooit openbaarde en zijn hart sloot voor de kille uitstraling der schijndingen rondom hem, niet vermoedende hunne ziel.

— Zooals een dagbloem hare kelk dichtvouwt, vreezende den avonddauw —

die de bloesems der vreugde haatte om de ontgoochelingen, welke hare vruchten zijn, en terughuiverde voor de smart, wijl hij waande dat zij niets is dan pijn.

Pijn, die schroeit en verteert, niet zuivert en geneest.

Mijne ziel was als de nachtvogel, die wegschuilt voor het licht, omdat zijne oogen duister zijn.

Mijne ziel vluchtte in de naakte bouwsels der zelfgenoegzaamheid en verborg zich in den zwaar ommuurden burcht der onverschilligheid.

* * *

Hoor, daar klinkt het koperen geschetter van trompetten, het getrappel van paardenhoeven druischt aan, dichte stofwolken dwarlen op naar grijzen hemel. Als een storm komen zij aan: de wilde ruiteren op hunne wilde paarden, zwarte hengsten met bloedvoren

in de van zweet druipende flanken, bijtend op de gebitstangen tot het witte spuug-schuim neervlokt langs de breede borsten. Als een storm komen zij aan: de legerbenden der hartstochten, berennende den burcht der onverschilligheid, waarin wegschuilt de ziel.

Zullen de muren worden vergruizeld tot puin, de zware poorten wijken voor een kracht, die niemand breekt? Zal de roode vaan der Passie uitwaaien van de burcht-tinnen hoog over de vlakte van het leven?

O, dat bij het neerbeuken der wanden, die haar omsluiten, de ziel niet worde dood getrapt door paardenhoeven....

dat hare verlossers uit zelfgekozen gevangenis niet blijken hare beulen te zijn.

* * *

Zie, zij deinzen terug, de machtigen, gekomen om te overwinnen, de sterken, die geen nederlaag vreesden. Hunne kracht heeft zichzelf verteerd, hunne vlammende banieren zinken ter aarde, en zij keeren terug als een rij gebogen schimmen naar de levensdiepten, waaruit zij opkwamen: een stoet geweldigen. Wie zal mijne ziel verlossen uit zelfgekozen kerker, nu de passies moesten wijken? Wie zal haar bevrijden uit de bouwsels van zelfgenoegzaamheid en onverschilligheid, die zij uit levensangst om zich stichtte als een onwinb're veste? Wie zal haar Redder zijn?

Dat zal de Heer wezen, die den profeet niet verscheen in vuur of stormwind, doch voorbijging onder het suisen eener zachte koelte.

* * *

In mijne ziel sluimerden droomen in starren schijndood, als zaden onder sneeuwvachten.

* * *

Toen door de gesloten deuren der burcht, waarin mijn Zelf wegschool, kwam Zij, de Heilige Smart, en boog zich over mij heen. Uit hare zwaar-donkere oogen weende droefenis neer in mijne ziel en deed de sneeuw smelten, waaronder mijne droomen als zaden slui-

merden. Met haar bleeken mond kuste zij mij, een kus, die was als een korte, schroeiende pijn, doch mijne ziel voelde haar een genot en zij omhelsde de Smart als een bruid. Samen gingen zij, de Ziel en de Smart, uit den burcht, samen gingen zij, stil, devoot, over de velden van het Leven, waar vele menschen voorbij wandelden, zonder groet.

En om hen was een zilverblanke wolk van liefde, waarin zij schenen te versmelten tot één.

* * *

Uit het huwelijk mijner Ziel met de Smart werd de Weemoed geboren.

* * *

O, lief-zachte Weemoed, kind mijner Ziel, zing met uw zoet-weenende stem tranenzangen, die als opstandingsliederen ruischen over de graven mijner droomen. Tranenzangen als milde lenteregens, die de zaden doen ontkiemen....

O, lief-zachte Weemoed, hoe ik u bemin, gij, die de duisternis van mijne oogen wegnaamt, en mij voerde in een land van Schemering, om daar mijne voeten te sterken tot het betreden van het Gewest van den Dag....

Ik zie u als een eenzame, witte lelie, het bloemenhoofdje gebogen van dorst....

als een stil, kabbelend beekje, dat droomt van den oceaan....

als een bergtop boven wolken, dichter dan zij bij de Zon....

O, mijn lieve Weemoed, kind mijner ziel, hoe zal ik u loven, met welke namen zal ik u noemen?

Laat mij u noemen: Lijdensdochter; laat mij u zoenen op de halfgeloken oogen zoenen van vrede, zooals een moeder haar kind kust....

* * *

Wie de Smart kent is op weg naar het Geluk, want de lentestorm, die de wouden doet sidderen, is de heraut van den zomer. Wie de Weemoed koestert in zijne borst en haar liefheeft als zijn kind: zijne

droomen zullen ontwaken, zooals zaden ontkiemen bij het weenen der luchten.

En gaande door de vallei der Schemering zal hij komen in het land van den Dag.

* * *

O, Eerste Lichtstraal, die drong in mijne Ziel, blank licht, neerbevend uit der heem'len reinheid als schucht're groet van Hooge Liefde....

O, Eerste Zonne-openbaring van ongenaak'bre Schoonheid, gij waart in mijne Ziel als een eenzaam vogeltje in somber woud, dat zijn teeder liedje kweelt;

tot de eerste straal werd gevolgd door breede golven van licht, die doodden de schemering;

tot meer vogelkeeltjes het stille woud maakten tot bosch van zang.

En de droomenzaden, die kiemden, bevochtigd door tranen van weemoed, schoten op in mijn gemoed onder het zuiver blanke licht, dat over hen daalde, tot het veld was bedekt met een oogst van bloemen, fijne, witte kelkjes, zacht vriendelijk als blije kindergezichtjes.

Zie, ik kniel neder voor U, o Verre Schoonheid, starende met eerbiedige oogen naar den glans van uw fluweelig donker met werelden besterreld kleed, dat is het Heelal....

Zie, ik kniel neder voor u, o Verre Schoonheid, en offer u den oogst van droomen, die Uw Almacht deed ontbloeien in mijne ziel.

Mijne droomen zijn als de droomen van een opgegroeid kind, dat in zijn slaap nog meent te spelen aan den schoot zijner moeder, die ver weg is.

En hij vertelt ze aan zijne broertjes en zusjes en deze zijn blij, want zij hopen dat die droom een teeken is dat moeder tot hen wederkeert.

Zie, gij zijt van mij weggegaan, o Hooge Schoonheid, toen het Kind in mij misgroeide tot Man.

Nu ik mij voel verworden tot Kind, voel ík mij dichter bij u, Gij, die mijne ziel de eerste stamelklanken leerde.

O, dat ik u eenmaal mag schouwen in het Goddelijk aangezicht....

U, wier bestaan ik vergeten was toen mijne ziel blind bestond in misten van zelfzucht....

U, tot wie ik geleid werd door mijne liefden: de Smart en de Weemoed.

* * *

Heb dank, o heilige Smart, gij, die de neev'len der zelfzucht verdreef en de muren der onverschilligheid hebt afgebroken.

Gij, die in mijne ziel de Weemoed schiep, de zachte weemoed, zoet-pijnend als liefdeverlangen, vredend kalm als avondhemelen, zwijgend in hooge welving boven stille heiden.

Hebt dank, o geliefden mijner ziel, voor uwe gave te ontvangen visioenen der Schoonheid, die verborgen blijft voor de wijzen der wereld en alleen geopenbaard wordt aan het Kind.

Hebt dank, gij, die mij brachten aan de voeten van God....

* * *

Nu wandel ik over de wegen des levens en de menschen, die voorbijgaan, groeten. Omdat ik hen gaf mijn hart, dat liefde uitademt als de bloem hare geuren.

Liefde, die niet kwetst de armen naar den geest met de doornen van scherp-stekende woorden maar opheft de door het leven geslagenen en heelt de wonden van wie de smart niet beminnen als hun bruid, wijl zij te verstoffelijkt zijn.

Liefde, die dienen, niet heerschen wil.

Liefde, die groot is als de heem'len, de bergen, de wouden en de zee, en goed is als zij in diep-innige onbewustheid.

Nu ga ik over de wegen des levens, zingende liederen van blijheid om ontwaakt geluk.

Nu zal ik met zangen zegenen de troosteloozen en hen, wier droomen nog niet ontwaakten.

Nu wil ik de Broeder zijn der verdrukten en verachten, der melaatschen naar den geest.

En mijne ziel zal zacht wegzinken in U, Oceaan van Licht!

En mijne ziel zal zacht wegzinken in U, Oceaan van Liefde!

En mijne ziel zal zacht wegzinken in U, Oceaan van Schoonheid....

Als een golfje, gestuwd door andere golfjes en zelf stuwende....

Wegzinken in U, mijn God....

Uit den cyclus „Stemmingen".

VI.

Leve' overzien.

Voor Paul Kleinpenning.

Met de oogen dicht
Zit ik dreunend te leven
In de nacht-eenzaamheid,
Die 'k voel me omgeven —
. . . 't Vreemd-mooie in me òp-licht
Van vroeger tijd . . .

Het hoog-luchtig loopen
In lente-avend
In de koel-geur'ge lucht
Daaraan geëigend —
Tusschen mensch-hoopen
En 't stads-gerucht . . .

. . . .
't Is nu allang
Alles verdwenen —
't Geluk van Rùst . . .
Maar stil-ùitweenen
Ov'r droèf-schóónere gang
Van het Leven-bewùst!

XII.

Maan-nacht-gezichten.

Aan J. K.

Stil-lichte maan-nacht
Waar wijd de hemel schijnt, glanzend-licht!
Wolkjes dekke' éven maan zacht-
-Vachtig dicht . . .

—

In de bosch-schemering
Mat-zwart den-stammen op-gericht
Waar-om-heen stille hing
Wonder-zoel licht . . .

Daar-over 't gewemel
Fijn-zwart van takjes, ritselend hoog-stil . . .
Op lichtenden hemel
Bewoog 't getril . . .

—

Woud-beekje stroomt snel . . . .
Maan-blinken wisselend glans-licht in 't water en 't
Lijkt onder stil geboomt wel
Fluister-klaterend . . . .

—

Over 't zwaar-dikke gras
Van hoog-opgaanden grond, grauw-donker,
Fijn-flikkerend was
Dauw-geflonker . . .

—

Naast me, op-bloeiend
Een mensch, hoog-fier staand in 't bleeke licht,
Zilver-omvloeiend
Zijn klaar gezicht . . .

Zóó same', als één
Twee mensche-zielen verglijden zacht
Met God alleen
In stil-wijden nacht . . .

1896. CAREL SCHARTEN.

De apotheose van Jesus Christus.

Een Tooneel-spel
door
Ed. Verburgh.

(Vervolg).

Een man.
O, Gij Jerusalem....

Velen.
Stad der valleien, stad der wind-bezochte heuvelhellingen.

Een man.
Jerusalem, staande aan de zee....

Velen.
Stad mengend de toongalm uwe lichte behuizingen met het golf-gedreun der zoo nabije zee.

Een man.
Toen de nacht zich hief over u, en de donkere welving der luchten,
Uw huizen zwegen, uw wit en rood niet was meer een lokkende luiding voor 't oor,
Hoordet ge dan?

Boetv. Magd.
Gingen uwe ooren luisterende toch?

Ander man.
O, hoog boven de daken, waren we wachtoornen bevolkt toch.
En binnen uwe huizen, leende elk aandachtig het oor, aan de geluidende stoeten, die voort trokken langs de heuvelkling.
Ge weet, ge weet, Jerusalem, het leven dat slaapt niet.

Het leven, dat de nacht een droom-dek is, van meerder aanschouwen, spionnen velerlei op elken torentrans.

Boetv. Magd.

Jerusalem, stad leunend uw ooren, gedurig aan 't nachtelijk golfgeruisch.

Een man.

Vele nachten zijn over uw hoofd gegaan, terwijl ge stond, o, eenzame, eenzaam op de aard —

Ander man.

O, de verlatene, rustend in de woestijn!

Een vrouw.

Was hij eenzaam?

Vele vrouwen (luider).

Was hij eenzaam?

Een man.

O, de eenzame bezocht in de nachten,
Alle nachtvormen dreigingen
Vloeken de boomen
Wilde laaiing de wind.

Boetv. Magd.

De wind bereden — Een wild ruiter!

(*Verschijnt Satan*)

Allen.

Satan! Satan!

Een man.

Wreede woelingen, door donker gedekt.
Wilde kreten, in de stilte vervloden
Vlammen en vonken, door 't donker gebluscht.
Schrik, o schrik!

(*Gebed.*)

Ander man.

Gevloden zijn laatste geluiden.
Winden zijn heengegaan, naar het veld hunner spelen: de zee.
Vogelen hebben geheven hun stem.

Een kind.

Een stem?

Ander man.

Stem van vogel: één.

Meerdere zijn gekomen; zijn geworden, boom van vogelen, fontein van vogelstemmen, bewegend op de winden als 't groen van woudgebloemt.

Een kind.

Is de zon gekomen? Is de morgen nabij?

Een man.

Zon is gekomen. En met hem de dag.

Een kind.

De dag?

Een man.

Dag: Zon weergekomen, zang weer zich heffend. Zachte beweging zwevend over de boomen-pluimen, schuddende af de nacht.

Een kind.

Is 't een reiniging?

Een man.

Hunne oogen hebben geloomd in de nachtstilte; aanstarend het goud en het rood der branden; schudden af nu de heugenis ervan.

Een kind.

Openen de huizen zich nu in Jeruzalem?

Ander kind.

Treden menschen uit nu, gevend een eersten blik, die is een groet aan de zon.

Een man

Uit nu treden de menschen, mannen en vrouwen; zij openen het leven; rookkolommen uit huizen beginnen te bewegen; en de kleurstem te rijzen begint.

Een kind.

Scheidden zij af nu de heugenis der nachten?

Een man.

Zij hebben gevoed de oogen met den nacht-gloed bekleurd. Buigen de lijven een oogwenk ten westen; heffen den hand een kort vaarwel ten Westen toe..,

Ander man.

Zon, leider van ons leven! Roeper tot den morgenglorie! droomtrompet tot de avondstonde!

Velen.

Rijzen wij op niet in de dagen met U. Dalen we weer niet met U tot de zee?

Een man.
Zoo durend is 't.
(*Gebed*)
Er zal rijzen een dag!
Vrouwen (*luider*).
Er zal rijzen een dag!
Allen (*zeer luid*).
Er zal rijzen een dag!
Een man.
En dalen niet in de zee...
Allen.
En dalen niet in de zee!
Een ander man.
Is de boog der dagen verbroken dan?
Zal men vreezen?
Velen.
Sidder Jeruzalem!
Alle monden vereenen zich tot een smartgeschrei!
Boetv. Magd.
Beef, Jerusalem, open uwe poorten,
IJl-wit zal wezen de eerste morgenschijn!
Gaat op het rood uwer daken.
Breekt de klank uwer huizen in eene galm: wee,
Witte nevelen zullen de zielen gaan — zweven — zweven, daarheen....
Groep vrouwen.
Daarheen?
(*Gebed.*)
Een man.
Een lange rij van enkel wit!
Buigen zullen de zielen in witheid,
Witte nevelen bewegen over de aard,
Buigen voor gouden troon, gouden majesteit.
Velen.
Breekt uit! Breekt uit in klankenval.
Gouden troon, o, gouden majesteit.
Breekt uit! Breekt uit in torenrei
Gouden God, o. gouden heiligheid!

Een man.

Siddering wordt onze ziel,
Wilde rillingen doorgaan onze ademen,
Gebroken de dagboog!

Een stem.

Bidt.

(*Langdurig gebed.*)

Boetv. Magd.

Kyrie Eleison.

Groep vrouwen.

Eholim! Elohim!

Een man.

Jerusalem! Schatkamer, gij, der werelden!
Treden uwe mannen niet uit ter poorte....

Een vrouw.

.... zoo de morgen naakt en witte zon uit blanke wateren stijgt.

Een man.

.... treedt op niet de voet uwer mannen over de heuvelen....

Een vrouw.

Stad der heuvelen, Jerusalem!
Gaan hunne schreden door de velden niet, doende oogst van gouden graan.

Velen.

Schatkamer der werelden
Jerusalem, gierige!
Jerusalem, wreede!
Roofvogel der velden, garend het goud der vallei.
Is de oogst groot? Zijn de aren-knoppen zwaar? Zijn de goudbollen vele in beving op de winden, o, gier der velden?

Een man.

O, uwe mannen treden garend het goud; gevoelend de vracht van goudene ballen in de eelting hunner handen.

Een vrouw.

En zoo de avond daalt....

Een man.

Treden aan zij in schemering, zwaar hunne schreden, hebbende vangst gedaan, hebbend bevracht zich met last van goud.

Een vrouw.
Brengt elke dag-boog te niet de oogst der valleien.
Een man?
Zoo de dagtrompet uwe mannen riepe....
Een vrouw.
Dan zaagt, o Jerusalem, de beweging hunner lijven langs helling en top!
En zij vonden de druk van goud-knop in de handen; vonden goud-last op de schouders, keerende met de avondval.
Goud in den middag.
Goud met de avondval.
Een man.
O, Herfst; een gouden regen op Jerusalem's daken; gouden boordgelen langs elken weg....
Jesaja.
Stad der ijdelheid, der kindsche vermaken!
Mannen en vrouwen.
Zijn onze handen niet gegaan sierende?
Hebben onze lippen niet getrild bij de woorden uwer lof.
Zon onzer zielen! Uwe roep-torens, uwe klank-huizen, hebben mij gemaakt een schittering boven de valleien, een goudvlam hoog boven de zee.
Alle herfsten onzer ziels-wisselingen zijn ten oogste geweest.
Goud plaveit de vlakheid uwer wegen.
Goud in uwe daken blinkt....
Gouden vruchten uwe boomgaard draagt.
Gouden vogelen met gouden stemmen
In de breede droomstoeten onzer donkere nachten reest ge — reest ge — stad van goud.
Jesaja.
Stad der kindsche vermaken!
Huil, gij poort. Val Toren!
Mannen en Vrouwen.
Schoon zijt ge, Jerusalem! Is God zoo schoon?
Tuinstad. Tuin van weelde, tuin van rijpen herfst, rijpend met elke gouden wisseling onzer zielen in tooi.
Zoo de herfst-gloed neerboog onze hoofden.
Zoo de gloed onzer dagen een branding was als smaragd.

U, begeerige zijn gegeven deze sierselen.
Stad der weelde, waar beweegen onze lijven in, met u brandend in wit, bewoog ons lijf op met de nachten....
Met U gloeiend.

Boetv. Magd.
O, smaragd-gloed in onze oogen.

Mannen - Vrouwen.
Daalde ons lijf ter zeeë neer.

Boetv. Magd.
Staat niet brandend boven U ons lijf?
O, door U zagen we de schoone zwelling onzes vleesches!
Wij beminnen u zoo: volle vleeschzwelling onzer borsten, breede krulling onzer lijfspieren, hel-roode golf van ons bloed.

Een Man.
Door transparante kleurnevelen zijn gevloden al wat tooide de aarde.
Door opbrekende vloedgolven zijn uitgestreken de kleuren der hel-opkomende dagen.
Vielen alle torenen? Braken alle poorten? Zwegen de stemmen?

Ander man.
Torenen lichten. Poorten huilen. Rood en wit wiegt zich in de wind.
Eenzamen op de velden, voelen zwenken, in ronde beweging, hunnen weg.

Een man.
Zijnde een licht, grooter als de lichtnis der torenen zijnde een stem, luider dan de geluiding der huizen.
Zijnde een schittering in goud boven de velden en de zee....

Mannen en Vrouwen.
Jeruzalem!
Wij minnen het.
Zie de golven, de wijde zee, krullend als het gespeel onzer wilde spieren.
Zie de heuvelling onzer aarde, buigend als de vleeschzwelling onzer borsten.
Zie, zie de wolken van de avondval, rood als de bloedgolf onzer harten.
O, zoo onze dagen sleepen in duren duisternis, o, zoo onze ooren

vangen niet alle geluidingen, die als schepen aanzeilen op den windenvloed.
Zoo wij misten de zon, brenger van 't goud en rood onzer oogen.
Zoo wij misten den wind, brenger van vogelzang, zou niet wezen het lijf brenger van die beide werelden :
Brengers van hooge fluitingen, rood in den wind, brengen ze mede kleuringen : roepstem in 't zonnelicht ?

(*Gebed.*)

Mattheus.
Christus is opgestaan?

Boetv. Magd.
Kyrie Eleison!

Groep vrouwen.
Elohim! Elohim!

Een vrouw.
Hebt ge gelaten het graf?
O Christus, o, Christus.

Vele vrouwen.
Hebt ge gelaten den tuin?
O Christus, o Christus!

Mannen.
Wij zijn planters uwer huizen geweest.
O, ziet gij niet het smaragd onzer dagen gloeiende?
Hebt ge gelaten den tuin nu?
Was uw voet niet verlangende te treden over de zachte heuvelingen.
Was de speling onzer spieren U geen tooi.

Vrouwen.
De bloedgolf onzer harten geen siersel voor Uw oog.
Christus, tradt ge de wateren niet?
Zijn weeke vrouwen-borsten U minder dan de wateren!
Treed aan! Treed aan!

Boetv. Magd.
O. man, zijn maagden u geen begeerte meer?
Treed aan! Treed aan!
Onze weeke borsten zijn bedding uwer voet.

Mattheus.
Christus is opgestaan.

Een man.
Stem van vrouwen lok hem!
Maagdenzang stijg!
Vele mannen.
Hoort gij? Hoort gij?
Ander man.
Heen uit den tuin.

EINDE

VAN HET

TWEEDE TAFEREEL.

Nederlandsche literaire kunst.[1]

Een reeks kronieken.

II.

„Het Jongetje" door Henri Borel.
P. N. Van Kampen en Zn., Amsterdam.

2.
Uitwerking van de stelling:
„Een van dezen is Borel."

Borel is geen artiest; 't is al meer gezegd, o. a. door Frans Coenen in de Kroniek, [2]) en mijn opinie is het ook sinds lang: een zèlf de taal voelend kunstenaar, die zijn gedachten ziet en hoort in de daarmee-éene woord-reeksen en klankgolvingen en vergelijkingen, die, naar van Deyssel's wonder-machtige uitdrukking, zijn denkbeelden „neerstaart in 't schrift", dat is Borel *niet.*

Bij hooge uitzondering gelukt het hem, een werkelijk-goed zinnetje neer te schrijven, en denk niet, dat ik dat maar oversla, om tot een vooropgezette stelling te komen, — maar werkelijk, er is aanhoudend tè veel slechts en ongevoelds in z'n „Jongetje" en ook in z'n vroegere boeken, om tot de slotconclusie te komen, dat Borel goed literair-werk heeft geleverd.

Die kunst-inferioriteit zit 'm voornamelijk in twee dingen: voor de eene helft: ongevoeld nagepraatte Nieuwe-Gids-uitdrukkingen; voor de andere helft is, in 't uitsluitend van hemzelve, bijna nooit

---

[1]) Plaatsgebrek deed de aangekondigde kritiek op Willem Kloos tot het volgend nummer uitstellen.

[2]) Tot mijn groot genoegen zag ik onlangs in „de groene", dat ook de heer van Deyssel mijn opinie over Borel's artiest-zijn deelt. Men kan zich nu eens bedenken, voor men mij lichtvaardigheid van oordeel verwijt. Januari, 1899.

iets goeds; en wannéér hij eens een mooi beeld of een aardige uitdrukking gevonden heeft, verwondert de auteur-zelf zich daar blijkbaar zóó over, dat hij zooiets ieder oogenblik herhaalt; bij-voorbeeld:

„In „Herrijzenis" een proza-gedicht, in *de Gids* van Maart 1896 gepubliceerd, trof me een der laatste regels „Want ik buig me nu zacht over mijn ziel". Maar voor éénmaal slechts is dat mooi, en een teleurstelling is het, wanneer zoo iets een conventioneele vergelijking blijkt te worden. Zoo hier in „Het Jongetje" weer:

„Toen heb ik mij heel diep over mijn ziel gebogen" (bl. 195).

Met een paar voorbeelden uit velen wil ik nu uiteenzetten, waarom ik het literair talent van Borel niet zeer groot vind:

Van *oogen* zegt hij (blz. 7) dat ze *zijn* „*stralen* van hemelblauw" — nu, een oog kan blauwlichtend zijn; *stralen,* die er van uitgaan, leer je op natuurkunde, ziet niemand —

Blz. 18 ziet Borel „een zeil op het water, goud in de zon" — vervloekt als 't waar is — hèl, hèl wit, zoo oogen-pijndoend als je wil, maar *goud!* d. w. z. *metaal-glanzend geel!* nee hoor, napraterij. Net zoo op diezelfde bladzijde: „De dag was goud, en de zomerzon hield de zee. Prettige warmte in de lucht. De groote groote zee voor hem" — behalve de merkwaardige onmacht, een hittemiddag ook maar éénigszins voldoende onder woorden te brengen, weer dat „goud"; nu weet ik héél goed, dat dit erg „artistiek" staat, maar 't is niet wáár! De hemel is tril-lichtend bláuw, het strand helwít in het licht, en dat licht is niet *goud*, maar eenvoudig „verblindend".

Blz. 31 lichten de sterren „sereen"; later nog een paar keer, — iets anders dan deze banaliteit weet hij er niet voor . . .

Blz. 59 wordt een lach aldus beschreven:

„Hoe licht, licht, als een lach *glanst* over zoo'n lief *gezicht* met overal weerschijn en *schittering* en *het plooien van zoete kuiltjes".* Dit zou de beschrijving van een lachende vette chanteuse kunnen zijn.

Bl. 74 vinden we de prachtige vergelijking van Gorter (Mei blz. 44):

„Daardoor wordt een mensch
Als een piano, zoo dood, maar besnaard
Nu eens rilt één snaar, dan d'aâr, naar den aard
Van elk geluid buiten, soms te gelijk
Heel veel. Dat maakt ook een stil, arm mensch rijk. . . ."

zeer dun (en vrij brutaal óók) nageneuried;

„Als zij praatte was het of zijn ziel een *piano* was met blanke toetsen, en ieder melodieus woordje van *haar klonk na*, en het zong in hem van binnen, het zong zoo, en dan werd het zoo licht en zoo groot en zoo heerlijk.”

Blz. 32 is het meisjes-haar „een *bundel* van fijne *aparte* weeke *stralen*.” Wat een impotentie, in zóó'n lange omschrijving niets te kunnen bereiken dan zóó grof-foutieve indruk. De niet gecursiveerde woorden *fijn* en *week* zijn alleen goed voor meisjeshaar, en die monsterachtige Nederlandsche-leeuw-stralen-bundel en dat burgerlijke „ampart” bederven alles totaal. Frans Coenen noemde al eenige andere passages waar geen slot of zin aan is. Overbodig, deze hier aan te halen. Er zijn er trouwens meer.

Het woordje „frèle” is.... ja, om wàt te doen? „hoe apart en bizonder leek ze!” O, dat apart, dat bizonder, o! dat frèle!!

En toch — véél meisjes-beschrijving, te veel om op te noemen.

Het meisje is ook bijvoorbeeld onophoudelijk „zoo iets van zijde en satijn”. Dit is onjuist gevoeld. Zijde en satijn hebben iets stroefchieks, dat niet intiem zacht-lief genoeg is voor het meisje. Maar — Borel màg dat, alles wat snoezig en popperig-fijn en beeldig-kostbaar is; dat heeft hij van zijn leermeester Couperus!

En zoolang dat natuurlijk en innig gevoeld is, vind ik dat uitstekend. Ik vind zelfs, dat Borel een renaissance-van-waarde in zijn werk heeft van de hoe langer hoe meer versuikerde prentenboeklievigheidjes, van „'t meisje met haar trouwen vriend” (een rood-bruine hond) en „'t jongetje met zijn marmotje“. Hij heeft werkelijk aan die al flauwer en lammer geworden kinderboek-ideetjes nieuw leven gegeven, door zich te gaan herinneren hoe 't hemzelf gebeurde, het òver-levende, en zoo is er veel in dit boek van warme, heerlijk-lieve natuurlijkheid.

Een enkele keer is hij weer ontaard van dit zijn eigen genre; blz. 5 b.v.:

„Als het brood op was plukte hij gras af voor de herten, dat was verboden en *dus erg prettig om te doen*.” Dat laatste had moeten wezen: „en dus dee-i 't lekker” of zoo iets, maar niet dat flauwdappere fijne-wandelstok-en-stroohoedje-jongenheer-pleiziertje.

Blz. 28 ook:

„Het eerste stuk was altijd een marsch, dat klonk zoo vroolijk, en het was zoo prettig op de maat te stappen” — is ook flauw — en onwaar.

Ik weet, dat wanneer je als kind zomers 's avonds (er was dan zoo'n warme thee-geur) met je familie parade-makend binnenkwam in de tent in 't bosch over het breede entree-schulpenpad, er van „prettig op de maat stappen" niets kwam. Je was veel te netjes in je wit bloezetje jongenheer van twaalf jaar, en eenigszins flink-bedeesd liep je naast je ouders — en het beginnen dan plotseling van de vol-op sjwierende marsch-muziek was altijd ineens een zenuwachtig schrikje, waardoor je even (wat je niet wou, eigenlijk) moest lachen....

Wat ik hier nu zeg, weet ik, dat precies zoo gebeurde, maar 't zinnetje van Borel is een flauwe, quasi naïve, banaliteit.

Verder is zeer teeder-hoog gehouden, wat er van dit genre in dit boek voorkomt. En dat is veel en geeft te genieten schilderijtjes van een innig diep-natuurlijk coloriet; zoo het magnifieke, meisje met de ree (blz. 47) en de parkietjes (blz. 45) — het ochtend-wandelingetje (blz. 64) het wintercostuumpje en in 't besneeuwde Haagsche Bosch (blz. 78—82) de verschijning aan het raam (blz. 87—89) aan zee (blz. 107 en volg.) de serre-samenkomst blz. (140—145) en de laatste avond (blz. 153 en 154) mèt blz. 87—89 het mooiste, zijn ook *literair* lang niet kwaad.

Eenige bizonder goede zinnen zijn:

Blz. 59 „en 't lange goudhaar wel eens waaiend tegen je wang."

Blz. 30 en 31 „telkens golven van geluk, van binnen opkomend en dan zacht-gloeiend uitvloeiend over zijn lijf in ongekende zaligheid.

Maar dit alles, hoe ontroerend ook de inhoud van 't verhaal en de bedoelde effecten mogen zijn, 't is betrekkelijk zoo zwakjes nog, zoo weinig diep-fijn, zoo weinig fel-juist, zoo weinig.... ach, ik kan er nu veel over praten of niet, — sommigen voelen allang, wat ik zeggen wil, anderen zullen er nooit achter komen, — maar er is zoo weinig voortreffelijks en zoo veel slechts, dat er bij dit boek, en trouwens bij alles van Borel, van een groote literaire verdienste eigenlijk geen sprake is.

Zonder het te willen, heeft Borel hiervan zelf de diep uit zijn reinste zielsleven opgewelde erkentenis uitgesproken: bl. 40 zegt hij: „niet wijs en welbewust, *en niet artistiek, o neen, vooral niet*, maar zuiver als niet één sentiment van nu."

Waarom zoo verachtelijk: „en niet artistiek, o neen vooral niet"?

Waarom niet artistiek, Borel? Artistiek is voor mij het allerhoogste, boven artistiek gaat er niets bij mij, want het is het allerschoonste.[1])

Want wat is grootscher en heerlijker, dan het zich artiest voelen — wanneer in een stoel achterover geleund in den stillen laten avond, de oogen dicht, komt de kràcht, vol zwellend door het lijf, het hooge machtgevoel van kùnnen, de hemel barst open in schittering van goud en groen, ver, eindeloos wijd, de eeuwigheid in eindeloos fonkelende glorie gloeit in dit stille hoofd en klein lichaam, dat hier zoo koud en simpel zit in een klein aardehuis in schemerlicht; en 't kleine lichaam weet 't zoo goed, dat 't niets beteekent en niets waard is, en 't is niet pedant en trotsch, want 't heeft geen één verdienste en 't is alleen maar slecht, — maar God laat in dit hulpelooze stralen zijn 't lichaam doorstuwende breede macht, en weenend siddert het klein-zwak lijf van de eeuw'ge grootheid der Gods-stem, die genadiglijk door hèm heenvaart en uit *zijn* mond klinkt, en *zijn* dof-zwak geluid dóór-zingt tot 'n zang van Schoonheid wonderlijk.

Hierop, op dit allerheiligste ziet ge laag neer, Henri Borel.

Bij *uw* hoogste en reinste gevoelens duldt ge geen artistieks.

Welnu, ge zijt zéér blind, maar te vergeven, omdat ge blind zijt, omdat ge niet wèet wat artistiek is, en daarvoor aanziet de eigenschap, die ook behangers en kappers kunnen hebben, en die ook de eigenschap is, die u van gewone (en soms zoo hoog staande!) menschen onderscheidt: artistiekerigheid.

Want artistiekerig is het, onophoudelijk te praten van „couleur" en „aetherisch" en „sereen" en meer van die gemaniereerde banaliteiten, en in 't begin van Kwan Yin, onder anderen, te zeggen:

„ik zette zulk een beeldje op mijn schrijftafel, waar enkel *mooie dingen mogen* staan."

een artiest mag, zonder hij 't zelf weet, dit doen, — opzettelijk zooiets vooruit te overleggen en het aan iedereen vertellen, dat is het kwasterige, onartistieke artistiekerige gedoe van een vervelende aanstellerige kerel.

---

[1]) Niet dat ik het wèl-artistiek zou willen hebben, — met *onbewuste* jeugdschoonheid heeft de *grootere bewuste* schoonheid natuurlijk niets te maken. Maar juist het opzettelijk de grootere mmachtend onder de kleinere stellen, wijst op een die grootere niet begrijpen.

Henri Borel is geen kunstenaar, en door zijn poseeren met quasi-artisticiteit bij een bijna volkomen ontbreken van echt dichterschap, een onuitstaanbare meneer.

* * *

En tòch heb ik Borel lief, en toch heb ik gehuild om zijn boek „Het Jongetje" als nooit te-voren om een ander boek, en toch verkies ik op 't oogenblik Borel boven alle „letterkundigen" van de wereld bij elkaar —

omdat ik liefheb zijn **Ziel.**

Zijn ziel, *de ziel* van het Jongetje, die nooit gestorven is, al zegt hij van wel, „*de ziel*, die er niets van geweten heeft, dat het lichaam wel geloopen heeft als een dronken man, door hartstochten en zonden gewaggeld is als een blinde, dat gevloekt en gelasterd heeft de mond [1]), *de ziel*, die ook achter deze artistiekerigheid en vervelendheid van den uiterlijken mensch, rein en heerlijk eeuwig gloeit, *de ziel* die zoo zacht-even spontaan zong:

Twee blanke handen,
Vaag bewogen,
En 't zachte branden
Van blauwe oogen....

Niets dan wat licht
Om een blond gezicht,
Wat oogengestaar,
Wat zacht goudhaar...

Zoo klein, en 'k weet
Nu ook: zóó voos...
Maar 't was mij Leed
Eindeloos.... [2])

een even-bevend naar-buiten-schijnen van 't eenvoudig-reine eindeloos-weemoedige verhaal, dat nu eerst als door een grijsaard met zwakke oude stem bij den rooden haard-gloed in de winter-middag-

---

[1]) *Henri Borel. Herrijzenis. XIII.*
De Gids van *Maart* 1896.
[2]) *Verzen* door *Henri Borel. De Gids, October* 1894.

schemering, zachtjes-aan bij kleine vleugjes van jeugd-herinnering, héélemaal verteld wordt....

O, en wij, die luisterend, gebogen voor ons starend in de gloeiende vuur-grotten, die ineenzakten, bij hem hebben gezeten, wat hebben we hem lief gekregen, en hoe hebben we bij hem neergeknield, om hem nu nog te troosten met dat droeve van lang geleden, onze armen heen leggend om zijn neer-gebukten hals, en hoe hebben we ons hoofd àan-gelegd tegen zijn rustig-droevig gezicht...

En we hebben aanschouwd, terwijl de nacht meer en meer de kamer verdonkerde, een nooit-gezíen Licht van Reinheid, glorieus-verrijzend uit die eenvoudige simpele woorden, — en we hebben hem gezegd, dat hij niet voor niet geleden had de smartelijke Reinheids-dood van zijn kind-meisje heel vroeger.... [1])

En hoe heeft hij toen weer weggenomen de smart over hemzelf, die ons doorweende, ons dáar-over troostende, toen hij zeide met licht-bévende stem:

„Maar zoo is het gebeurd, dat vroeg mijn Lief stierf, vóór mij.... Tweemalen is mijn Lief gestorven, de tweede maal haar bloeme-blank lichaam....

Mijn Lief! gij zijt nu dood, gij zijt nu eeuwig-levend. De zonde is van u afgegleden, als de nevelen van de bergen....

Toen is het eindelijk weggegaan, wat haar weghield van mijne liefde, wat de menschen eens om haar deden van zondigen echt en liefdeloos-veil fatsoen.

Toen werdt gij weer simpel als het kind, dat mij kuste, dat mij vanzelf wel moest toeneigen als een bloem, daar ik uw ziel was en mijn ziel u. Wat zult gij nu schoon zijn, mijn Lief! Ik mag u nu nog niet zien, niet voor déze oogen is het pure Godslicht van uw gelaat. Van toen af kon ik u liefhebben zonder droeve passie; zijt gij dáárom in het leven van mij weggenomen, omdat dit droeve nooit tusschen u en mij mocht zijn?

Toen was dan ook dit leven niet droef meer, en niet zwaar, toen ik wist, dat gij veilig vergleden waart in het eindeloos, dat mij roept en roept.... Ik kom, mijn liefste, ik kom! Het is nog maar een vage tocht door den schijn, die mij van u weghoudt. Eens zal

---

[1]) Mijn sonnet aan „Henri Borel” waarop hier gezinspeeld wordt, is *later*, October 1898, in *de Gids* verschenen.

de schijn verdwijnen, ook droomen de nevelen weg van de lucht, als de morgen daget, en een immaculatie van reinheid is het vlekkeloos blauw....

Mijn lief welft zich over mij heen, zij is zoo rustig in de eindeloosheid van God, en zij is zoo rustig in mijne ziel.... [1])

* * *

En, als nu zóóveel heiligs ons wordt geöpenbaard, als we nu zóó ontzaglijk een ziel lief krijgen, als we nu zóó ontroerd worden, dat de ontroering dagen lang droef-blij ons hoofd om-licht, en een zegen is voor ons heele leven, — is dan een boek, waaruit dit alles tot ons kwam, niet uitgevenswaard, al is het nu geen „kunst"? Mag er dan niets uitgeven worden, dat geen kunst is?

Neen, ik, wetend dat dit boek literair-vrij-slecht geschreven is door een pedanten jongen man, ik heb zijn ziel gezien, die was een dageraad van Reinheid over de duistere aarde van mijn leven, en zegenend leg ik de handen op dit boek, dat ik liefheb voor altijd.

En komt men nu bij me en zegt:

„Wie heeft niet eens een kleine, zeer brooze en teere jeugd-liefde gekend? Maar die zich niet in staat gevoelen daar iets moois en hoogs van te maken, zwijgen er over en ontwijden haar niet, bedenkend dat het van zelfkennis en voorname terughoudendheid getuigt, niet per-se *artiest* te willen zijn, „Artiesten" zijn er al genoeg en nutteloze boeken ook"[2]):

dan vraag ik hoe iemand zóó blind komt, dat hij *literaire kunst* het eenige nuttige in de wereld denkt te zijn.

En komen er heen om mijn droef-peinzend geluk aandringen de drommen van fatsoens-menschen, die me hard zeggen, wat er nu

---

[1]) Herrijzenis IX zie blz. 319).
Er uit gelaten is, wat mij al te woord-decadent, en dus door in-'t-oog-loopendheid stemming-bedervend toescheen. Ook zijn voor de inlassching *hier*, kleine tijdwijzigingen aangebracht.

[2]) Frans Coenen Jr. in *De Kroniek* van 5 Juni 1898.
Ik ben het met den heer Coenen volkomen eens, ook dat het artistieke air het boek kwaad doet, maar „nutteloos"? Indien het maar zóó geschreven is, dat w zóóveel aan een boek kunnen hebben, kunst of geen kunst, dan is de uitgave niet alleen gewettigd, maar zelfs zeer gewenscht.

eigenlijk instaat, in dat „Jongetje”, en of ik niet flauw en ziekelijk vind dat verliefde Haagsche jongenheertje, dan zal ik opstaan en met den geesel van mijn woorden hen wegranselen voor mij heen:

„O, ellendigen! die waart niets dan jonge beesten in uw jeugd, gevoelend alleen de kracht van het sterke jonge lichaam, de beenen, de vuisten, totdat ge, manbaar geworden, verlangdet „de vrouw”, en naar de mate van uw fatsoen, aan dat verlangen toegaaft, na wettelijk getrouwd te zijn op het stadhuis, of dadelijk, mee-veroorzakend den val van een vrouwen-geslacht, dóórwond van vuilheid, — o ellendige flinke jongens, die werdt fatsoenlijke of onfatsoenlijke heeren, — hoe hebt gij nooit *iets* gevoeld van de „*Liefde*”, die in geen verband staat met manbaar of niet, de zuiv're *ziel* van het Goddelijke op aarde, het eerst en zichtbaarst gëincarneerd in het reinste, liefste, lichtste „*het Meisje*”.

En alleen gebleven zal ik luid roepen over dit land, en de mannen en vrouwen en kinderen die komen naar de lokking mijner stem, zal ik lang en zacht vertellen, terwijl de ontroering der Reinheid neêr-huivert over hunne luisterende hoofden, vertellen van het Jongetje....

Augustus 1898. CAREL SCHARTEN.

Vallende Blaren

door

J. D. C. van Dokkum.

De zware poppels reiken ver hun twijgen
naar 't troebel water dat in schemer ligt;
De stammen, paersch, uit smallen grasrand, stijgen
in 't herfst-grijs waas van 't late middaglicht.

De bruine blaadjes in profuus bewegen
trillen en wimplen met heel teer gerucht . . . .
komen op killen windstroom neergezegen,
geruischloos kant'lend door de nevellucht.

En langzaam . . . na elkaar . . . ze vallen . . . vallen . .
telkens weer één . . . tot 't laatste blaadje kringt
in 't donker water, waar al duizendtallen
zijn voorgegaan. — Ver weg een kerkbel klingt

met scherpen klaagtoon, als gekrijt van lijden:
en in mijn ziel, die leeg en droevig is,
de tonen, schril verklinkend, binnen glijden
in vreemde harmonie van droefenis.

Zuilen, November 1897.

Robert Browning's „In a Balcony".

In het Nederlandsch vertaald

door

Ed. Verburgh.

KON. Norbert! Dit jonge meisje, (dat ik, evenals jij
Nauwelijks meer herken in haar wilde spreken
En overdreven fantasie, dat niet erg verstandig is
En zeer veel waagt, maar toch te verschoonen
Door de aandoeningen van dezen nacht.)
. . . . Kon toch wel gelijk hebben. Ik kan
Goed doen met te spreken en te bevestigen
Wat voor mij-zelf óók een droom lijkt.
Wat ze zegt is waar. Ja, Norbert, wat ze zei
Van liefde, devotie, bewoog geen nieuwe snaar
In mijn gemoed, bevestigde een toon
Sinds lang vernomen. Ja, van 't eerste oogenblik
Beminde ik je. 't Is vreemd, maar sterker word ik
Nu 't eenmaal is gezegd. Jou moed helpt de mijne.
Wèl deed je met te spreken, dezen nacht,
De nacht, die je arbeid van twaalf maanden
Bekroont; toch had ik met de openbaring
Van mijn hart zoo lang niet gedraald....
Geloof me. Bij den eersten oogopslag
Was de oorzaak van zulken ijver, duidelijk
Zelfs zonder je woorden, die haar ontdekten.
't Is vreemd, dit alles, maar 't eind is goed:

Jou liefde en de mijne, die in „onze liefde"
Zich vereenend. Zoo zij het. Zooals jij mij,
Kies ik jou.

NOR. En u doet een goede keus.
Ik wil mij uw achting niet onwaardig maken.
Mevrouw, ik bemin u. Ik wil uw bedoelingen
Vereeren, nu ik ze eenmaal ken. 't Was goed.
Ik zie 't nu — u waagt en bent gerechtvaardigd;
Maar niemand, minder thuis in 's harten edelmoed,
Minder vertrouwend, die ook in mij te vinden
Had zijn leven gesteld op zulk een kleine kans.
Ik verheug me, dat u mij eerst beproeven wilde,
Voor mij in de armen te voeren de schoonste, rijkste....
Zoo — nu tot 't begin mijner woorden terug.
Immer zult u mijn devote trouw bezitten,
Nooit zult u in mij een liefde doen ontstaan
Als die tot Constance of — meer waar in den tragiek
Van 't huidig geval — niet gindsche prachtige magnolia
Lokt met haar geur een klein insect —
Maar wel de nederige madelieve, dicht bij den grond....
Ik neem dit meisje.

CONST. Wacht, geloof niet. 't Is een list....
Wacht, Norbert, die vergissing ware de ergste!
Hij is té slim, mevrouw — ik was 't Norbert; ik, die....

NOR. Was jij 't, Constance; om de wille van het goddelijk uur
Dat me jou schenkt, dat kan ik je niet vergeven!
Ik hoor toe aan de koningin; zij kent mijn hart alleen.
Ze mag het beproeven en de uitkomst
Zal haar des te duidelijker de trouw ervan doen zien.
Maar jij, lieve, die me kent, die al zoo lang
Mijn harteklоppen hebt in woorden uitgedrukt,
Mijn leven hebt gehouden in die lieve witte handen —
Van jou is 't niet goed!

CONST. Bah, heb ik 't niet gezegd? Zei ik 't niet?
Zijn leven voor haar, hartekloppen om harentwil.

NOR. Genoeg, mijn wangen worden rood!
Bewijs 't. Daar is geen enkele vrouw, zelfs zij niet
Van wie ik 't allerlaatst zou houden, die
Na hare liefde mij te hebben getoond
Ik zoo zou durven beleedigen!
Constance. Als 't moest zou ik durven zeggen:
„— Neem terug de ziel, die je geven wilt,
„Ik hou de mijne." Maar — „Neem de ziel
„Nog trillend op je hand, de ziel zóó gegeven,
„Nu ik hem niet gebruiken kan en als je wilt
„Geef hem aan een vriend — wat heb ik aan 't geen
„Waarmee je mij beloonen wilt...!"
Ik een vrouw beproeven, ten pleziere van een man,
Dat ze lachen kunnen om 't hart, dat ondergaat!
Neen, in ontzag voor God, en staande onder zijn hoogen hemel
Ik zou geen vrouw, zelfs de minste niet
Zoo durven beleedigen, zelfs als ik er een keizer
Meê believen kon.

CONST. Norbert!

NOR. Eens heb ik lief, zooals ik maar eenmaal leef.
Wat behoef ik daar nog van te spreken?
Ik hou van je. Zou 't beter wezen
Als mijn liefde kil was, als die van anderen?
Jou taak was gedaan? Dank God,
Dat 't anders is. Maar mij — denk je
Dat gemoorde liefde weer opstaan kan
En krullen aan je voeten — een genot voor 't oog?
't Is vreeselijk. Je wist 't niet, Constance.
Nu weet je 't, dat lichaam en ziel elk
Een leven hebben, maar samen één liefde slechts....
De mijne ligt hier levend aan je voet.

CONST. O, de koningin! Norbert — dit éène woord
Als je zoo geschertst hebt — mij zóó bemind . . . .

NOR. O, geen scherts hier. Waar is de glimlach
Die scherts verzelt; wat beduidt de schrik
Die nu eerst voelbaar wordt! Mevrouw,
Waarom houdt u de leuning van 't balcon zoo vast?
Heb ik kwaad gedaan? Sprak ik de waarheid niet?
Kon ik anders? Was 't uw doel niet, mijne liefde
Te beproeven? — te ontdekken, hoe groot
Mijn liefde voor Constance was?
Mevrouw, uw koninklijke ziel stemt toe,
Dat ik zóó kiezen moest. Zoo vraagt iemand
Een bedelaar of hij zijn kind verkoopen wil:
Een minachtende glimlach bevestigt de edelmoed
Van 't hart, nooit anders dan gedekt door lompen.
Spreek, Constance, ik ben de bedelaar. O,
Wat is dat! Gij beiden ziet als wilde panters
Elkander aan. Constance, de kleuren der wereld!
Zij verbleeken, jij alleen blijft. Je verkocht me niet
In de wilde vlucht der dingen van dezen nacht
Mij, de ziel van je ziel! Neen, neen, in jou geloof ik
Wilde je zoo dwaas zijn, mij in zelfopoffering
Te overtreffen? Goed. Schoon ik je vloeken kon —
Nog bemin ik je. Ik ben liefde, ken geen andere . . . .
Liefde zelf ligt aan je voet.

(*De koningin af.*)

CONST. O, mijn hart!
Laat 't sterven aan je borst.

NOR. Aan mijn borst!
Spreek niet meer. 't Is 's levens hoogte-punt.

CONST. De joue, de joue.

NOR. Jij en ik
Wat geven we er om, langs welke kronkelpaden,
Het midden van 't labyrinth gevonden is.
Menschen zijn gestorven, in droevig zoeken
Naar de plaats, die ons nu vereent.

CONST. Vereent, vereent.

NOR. Lieve, vrees haar niet!
't Gevaar is verre nu.

CONST. In 's levens deining!
Ik dacht aan menschen. — Jij een mensch!
Hem lokken met een kroon!

NOR. Hier moet 't einde wezen.
't Is te schoon!

CONST. De muziek houdt op.
Wat zwaren, vasten stap? Er gloort
Een vuur in en om mij.

NOR. O, een doode
Zal zijn bleeke vingeren om die vonk bewegen
En ons scheiden van al het overige.

CONST. En wèl doen. De deur gaat open nu.

NOR. Het is de wacht.

CONST. De joue!

EINDE.

Boekbeoordeeling.

Jeanne Vôtel. Reflexen.
Amsterdam, W. Versluys.

Is de afspiegeling van het levens-bewegen, de geestes-impulzen door de macht der noodwendigheid, mèt een zeer groote mate van ledige ijdelheid aan het bestaan der „hoogere standen" verbonden een onderwerp, waardig aan de litteratuur?

Er ligt — is men in staat de pronk der uiterlijkheid te doorzien — een schema van perversiteit, een netwerk van hiermede schermutselende intrigues, achter deze, zoo verregaand ijdel, en ledig, dat bij de „personen" uit de betrokken comedie, het zielsterrein, als een nog on-ontgonnen grond is.

Jeanne Vôtel, die òf deze wereld van nabij kent, òf ze een zoo hooge waarde toedicht dat een verblijf daar in geeste zelfs begeerlijk lijkt, ontbloot onwillekeurig, het stapelwerk der perversiteit, door een vergezicht op de tevens gereleveerde ledige ijdelheid nog gecompleteerd; — zoodat het mij voorkomt, dat waar zij niet — als op enkele bladzijden — méér geeft, haar werk zeer waardeloos is.

Een luitenant, die ter verhooging van zijn beeld „magnifieke beenen" heeft, eene jonge vrouw, die de zotheid vertoont zich anders dan in de kleedij harer tijd te sieren, en, waar zij „Roodkapje" wordt geheeten, niet huivert af te dalen tot de rol eens kind — het zijn fantasiën, die ook door de beste eigenschappen van taal- en beeldwisseling niet boven de sfeer der psychische misgeboorte kunnen verheven worden.

De water-rijke poging om in de eerste van de vijf „monologen" waaruit „Reflexen" bestaat, de spreektrant van jonge vrouwen, door het veelvuldig gebruik van „goddelijk" en „heusch" weer te geven, de tot op de naden afgesloten beeldspraak van een militair, die de

termen bij belegering en veldslag in gebruik, in verband brengt ook met een liefdes-geval, zijn zwakheden, noodelooze en toch gewilde buitengewoonheden, die men plastisch weervindt in des boekjens uiterlijk: er staan eenige redelooze vignetten in, en overal waar een regel met lettertypen niet is volgedrukt, nemen geele puntjes, bijna onzichtbaar en totaal niet functioneerend in het bladgeheel, hunne plaats in.

De monoloog van de „freule", die in het bed van een luitenant terecht komt, en zijne keerzijde, die waarin dezelfde luitenant sprekende optreedt, geven het meest tot opmerkingen aanleiding, leverden tot het bovenstaande de stof; — en zijn daarom het slechtst.

Maar ook in het overige, als men „Rêverie" uitzondert, heeft de kritiek-behandeling zich te bepalen tot het aanwijzen van fouten. Waar bijvoorbeeld, het tragisch voorval in „Hansje" verhaald met niet meer aangrijpende woorden wordt aangekondigd dan: „Toen kwam 't — 't vreeselijke", blijkt het nauw bestek der talenten van Jeanne Vôtel.

Alleen zou men als verdienstelijk kunnen aantoonen de waarneming, der aan de ziels-angst zich — zóó wonderlijk — bindende moment-aanblik der reëele wereld, waar deze blijkt in woorden als: (op bldz. 18.)

„Ik herinner me, dat het gezicht van den voerman me trof.

Hij had een rooien doek om zijn hoofd gebonden en zag er uit of hij in herbergen geen vreemdeling was."

En verder de tot een idée-fixe verstarde reminescentie daarvan op blz. 23:

„Soms als de school uitkomt sta ik voor de groote poort, kijk de kinderen aan, die er uitkomen.... In alle kindergezichtjes zoek ik de trekken van mijn jongen...."

* * *

Moest hierbij de karakteristiek van het boekje ophouden, men ziet het, het zou als zeer ondeugdelijk af te keuren zijn. Nochthans, enkele malen keerde het meisje, dat dit boekje schreef, ofschoon, blindend door de schijn eener luxe-wereld, tot die volheid, waar ieder die put tot hoogere trap stijgt (trap hooger althans dan de wereld der vermaken) terug.... tot zichzelve en daarmede tot de natuur.

En waar zij dit doet, het gebeurt enkele malen, geeft ze véél; een mensch, die op zich zelve zien kan, hééft veel te geven.

Ze is dan meer dan, bijvoorbeeld, Lucie Broedelet, wier „Idylle"

indien het verkleind werd tot de rijmwoorden der zinnen alleen, in waarde niet dalen zou.

Deze teruggang tot zich-zelve geschiedt niet in het verder onvermeld blijvende „Couranten-berichten", een belachelijk-vaag pogen naar realisme; maar in de laatste der vijf monologen „Vijf minuten", voor welke titel ik verontschuldiging verzoek.

Er begint reeds eenige wijding te komen, bij het eerste optreden van het „blonde bruidje", dat aan een ander meisje verzoekt den bruidegom mede te deelen, dat zij vijf-minuten langer zal boven blijven, dan ze had beloofd, — vijf minuten gewijd aan het afscheidnemen van haar meisjes-bestaan.

„Van mijne gedichten de gebeeldhouwde gevangenis", is verder een goed gezegde met betrekking tot een antieke kast, die verzenbundels bergt. „Goudene klanken, die bevend van passie oprezen naar de tintelende sterren en week weeklaagden in weemoed, waar de ster verschoot" — is óók goed als beeld en aanzwelling van rythmiek.

En al is nu het gewicht gehecht aan de overgang van maagd tot vrouw eene verkeerdheid, al is ook in dit schetsje weinig stijl-waarde te erkennen, een mooie uittocht tot de nieuwe levensphase, door reeele beelden heen, vrij volledig tot abstractie gebracht, is het volgende dat mij in de toekomst mogelijk eenig goed werk van Jeanne Vôtel doet verwachten: (overbodige tusschen-zinnen laat ik bij het overschrijven achterwege)

„We waren teruggekomen — samen — uit de stad, van muziekhooren.

Langs de weien liepen we, nog luisterend naar de harmoniën van pas-gehoorde akkoorden.

Hoog, hóóg aan blauw transparant van lucht hing de maan — rustig schijnende lamp van albast, boven sneeuwwit van wolkjes....

Achter ons het silhouet van de stad, die al slaapt.

We staan voor de boomgaard.... De bloesems zijn boven me, om me; ze regenen over me neer, voor me voeten.

't Is stil....

....Dan in de stilte, 't gefluister van onze stemmen: zijn Vraag mijn Antwoord —

En we blijven staan, handen in één, zonder bewegen, sprakeloos in de witte stilte.

(Zij zwijgt, oogen starend, in extase)....

Zilverstralende stad van Geluk!... Zachtjes ben ik opgaande Uw vredig-witte straten....

(Zij luistert. Verweg roepen ze op de gang: Kom!... Kom!... Kom!... Zij luistert.... Een glans glijdt over haar gezicht en ze gaat... langzaam, rustig)."

ED. VERBURGH.

DE ARBEID.

Maandschrift voor Litteratuur en Kunst.

De prijs per jaargang is . . . . *f* 4.50
Van afzonderlijke nummers . . . . - 0.75

Brieven en bijdragen te zenden aan den UITGEVER, *Gebouw „Mercurius"*, Prins Hendrikkade 20/21, te *Amsterdam*, of aan het persoonlijk adres van den REDACTEUR.

INHOUD.

DE ARBEID

EEN MAANDSCHRIFT VOOR LITTERATUUR EN KUNST

1e Jaargang 1898/99. — Aflevering 8.

RED: ED. VERBURGH — UITG: C.A.J. v. DISHOECK AMSTERDAM.

De Nederlandsche Schilderkunst.

Een Marxistische lijkrede

door

J. H. van Bremen.

De tijden gaan!

Naast de ontwikkeling van die onder de klassen, welke de toekomst aan een zekeren buit is toebedeeld, ontwikkeling die haar getrouw spiegelbeeld weervindt op het terrein der politiek, beweegt zich het zich-vervormende beeld der kunst en daarbij het onderdeel, de plastiek, dat ik den lezer bij de lectuur van het onderstaande verzoek speciaal voor oogen te houden. Aan die ontwikkeling of juister aan elke phase dier ontwikkeling op een gegeven tijdstip heerschende, voegt zich als haar getrouwe heraut, datgene wat zij de innerlijke machinatie der samenlevingen niet doorschouwen, bestempelen met den naam van „mode", maar dat in werkelijkheid niets anders is als de drang der zich voor elke samenlevìng op bijzondere wijze kristalliseerende economische verhoudingen.

Deze „mode" nu is thans bezig zich te werpen op wat in Frankrijk „art appliqué" wordt genoemd, in Nederland meer en meer bekend wordt als „kunstnijverheid" of in meer woordelijke vertaling „toegepaste kunst" heet en waarvan de eerste bij ons ook welbekende vorm is het affiche, dat door een tweede meer consequente vorm weldra vervangen gaat worden.

Het vereischt maar een betrekkelijke mate van logisch doorzicht om voor beide kunstvormen de maatschappelijke basis aan te wijzen.

Het affiche, aanvankelijk te Parijs opkomende en daar in dienst gesteld van half-fatsoenlijke, zoowel als onfatsoenlijke uitspannings-

oorden, wat uit den aard der in Holland bepaald als obsceen beschouwde voorstellingen voldoende bleek, behoefde niet lang te toeven of het werd door de Engelsche en Americaansche industrieën geannexeerd. Voor het echter zoover komen kon moest het liberalisme dier beide landen zich emancipeeren van „handel" tot industrie; de handel n.m. parasiteerende ten koste van half- of onbeschaafde inboorlingen van verre gewesten, wier behoeften aan het embryonaire grensden en waaraan door eigen landbouw, hoe gebrekkig ook gedreven, voldoende werd voldaan, had geen aanlokkende beeltenissen noodig om den indegent tot het onwankelbare geloof te brengen in de voordeelen eener ruil zijner mineralen en andere bodem-producten tegen een snoer kralen of een handvol blinkende knoopen.

De tweede periode der liberale ontwikkeling behoefde evenmin de blindende schijn eener reclameprent: de vooruitstrevende *) bevolkingen van Afrika, Amerika en andere landen, wier vooruitstrevendheid bijvoorbeeld bleek uit het afleggen der Adam en Eva'sche schaamteloosheid, zoodat de Engelsche textiel-waren hun wel te pas kwamen, hadden gene keus, daar Engeland's protectoraat, of heerschappij onder een anderen naam zich tevens het handels-monopolie verschafte.

De groei der gebeurtenissen echter gaat voort en schept andere verhoudingen. Een groot deel van de aarde heeft de jaren der liberalistische kindsheid achter den rug en begint het voogdijschap van Engeland, dat tegelijk het industrie-monopolie zich ontvallen ziet, van de schouders te schudden; koloniale en andere afnemende landen ontwikkelen zich tot zelf produceerende naties; terwijl daarbij nog komt dat de industrie in haar huidige phase, die zich minder toe te leggen heeft op zaken van noodzakelijk gebruik, die ook de inboorling behoeft, vooral artikelen te produceeren begint van minstens geringe weelde waardoor de zucht naar een nieuw afzet-gebied zich aan den dag legt, en dit gebied gevonden wordt in het oude Europa zelve. Maar dit — tot nu toe de gewillige dulder van de grillen van het eiland in het Westen, begint te ontwaken en neemt de industrieele productie zelf ter hand. „Made in Germany" klinkt de Engelsche liberalen als het bazuingeschal van 't laatste oordeel in de ooren. Na den strijd om de vrije haven neemt, met verwerping van alle symboliek, de strijd om de klanten de aandacht in beslag.

*) Het woord is van een correspondent van de „Daily News", die de bevolking van Mantsjoerije als zoodanig bij zijne landslieden aanbeval.

Een wapen in deze vredigen strijd is het affiche, ongeschikt voor de in dit opzicht onkwetsbare inboorlingen, wier naaktheid die der affiche-danseuses overtreft; maar zeer doeltreffend voor ons, bewoners van oud-Europa, die zich aan eene de rokken opwippende cocotte nog wel eens gaarne vergapen.

Zoo hebben de landen zich het artistiek equivalent der industrie eigengemaakt: Engeland ten volle, America dit land ter zijde strevend, Duitschland nog slechts aarzelend, aarzeling intusschen waarvan de levenskracht het tijdschriften als „Jugend", „Ver Sacrum" etc. overtuigend blijkt, daar ze zich de affiche-allures meer en meer eigen maken van Frankrijk, 't land, dat — het is een nog minder gemakkelijk op te lossen moeilijkheid — zich als de eigenlijke bron van het affiche heeft doen kennen.

De basementen van de tweede tak der tegenwoordige kunstuiting zijn van meer lokalen aard. Het kapitaal — arme slokker — is in beslag genomen door handel en industrie, wordt tot steeds heftiger krachtsinspanning geprikkeld. De zalige tijden van vroeger, toen het als grondbezit een rustig en lui leventje kon slijten, zijn voorbij: onroerend goed — in deze gedachtengang dubbel dien naam verdienend — is niet meer het lustslot waar het zijn onsterfelijk en fokkend leven kan doorbrengen. Krisissen en krach's, trusts en strikes zijn de donderslagen en onweerswolken, die zijn rust verstoren. En, zoo het kapitaal de stevige wallen van het grondbezit verlaten heeft, van de kunst, die een geldbelegging *kan* zijn, wil het heelemaal niets meer weten; een kapitaal-vorm, zoo dood en onroerend als een schilderijenkabinet, is niet meer in de smaak, en de kunst, dakloos geworden, heeft zich te begeven op nieuwe paden, werpt zich op de vervaardiging van meubelen, huisraad, en andere zaken van practisch nut, die in het salon van den liberalen industrieel eenig vermoeden kunnen wekken omtrent de winsten in den handel in thee en kaas behaald, evenals het verband tusschen „malsche weiden" en „vette runderen", die men, toen de mode anders was, aan den wand van menige „villa met tuin" bemerkte en dezelfde artikelen in natura, die men, uit het raam ziende, waarnam, nog duidelijker is. *)

*) Hoezeer het verband tusschen productie-vorm en mode in de kunst door te voeren is, leere men uit de omstandigheid, dat de kunstcriticus van het Haagsche „Dagblad" en „Ego" (van Vaderland en later van N. v. d. D.) conservatief in hunne opvatting, vertegenwoordigend dus de eerste phase van het liberalisme, juist met de meeste smakelijkheid over deze „malsche weiden" en „vette runderen", wanneer zij ze op een schilderij zien afgebeeld, kunnen spreken.

Uit deze beknopte en gebrekkige uiteenzetting blijkt reeds, hoe Marx's geest ook in kunstzaken als een Röntgensche straal werken kan.

* * *

Verblijvende bij de Nederlandsche schilderkunst, een gebied, dat wij gemakkelijk kunnen overzien, verschaft het bovenstaande reeds voldoende gegevens tot eene verdeeling in categoriën, die elk voor zich verband houden met een fractie in de Nederlandsche politiek.

Na de zeventiend' eeuwsche schilderkunst, die de vrijheid der Nederlandsche burgers, de kracht van hun geld (in portretten van regenten en burgemeesters van Amsterdam, van rijke kooplieden) de kracht van hun wapenen als gewapende natie, (Rembrandt's *Nachtwacht*, van der Helst's *Schuttersmaaltijd)* de kracht van hun wetenschap (Anatomische les,) gelijktijdig en equivalent met de algemeene en aan de opkomende handelsgeest eigen zijnde schwärmerei met „vrijheid" (later in Frankrijk wetenschappelijk benoemd als de school der phisiocraten en van het: laisser faire, laisser aller) volgt voor Nederland gedurende de achttiende en het eerste deel der negentiende eeuw, daar het vooreerst te klein was om in den oorlog waarin persoonlijke kracht en moed een bijzaak werd mede te doen en ten tweede in het bezit van groote koloniën, die het als continentaal land verplichtte èn een koloniaal leger en vloot, èn een binnenlandsch leger te onderhouden, een last die de Nederlandsche krachten, toen de groote razzia in Indië voorbij was, te zwaar werd, en ten slotte door de Napoleontische overheersching gedood, een tijd van ontaarding: Pieneman, Kruseman liggen daarvan in hun horribele schilderijen voldoende getuigenis af.

Maar ziet — terzelfder tijd dat minister van Hall, der Nederlandsche reactie aan een aderlating van 127 millioen gulden onderwierp en het jonge, herleefde liberalisme aan het koningschap een beentje lichtte in de persoon van Thorbecke, kwamen de gebroeders Maris, Israëls, Blommers, Roelofs, die de zonden hunner vaderen als berouwende, zich haasten aan de traditie getrouw tot de natuur terug te keeren en tegenover de kapitale doeken der historische schildering, afgepeuterd en theatraal, met kleine, kloek geborstelde, impressionische schilderijen, afbeeldingen van het landschap, te voorschijn. Het impressionisme in het herlevende Neder-

---

*) Deze waardigheden werden steeds vervuld door rijkwordende kooplieden; eerst later gingen deze zich toeleggen op grondbezit en adellijke titels.

land, deelnemende in den handel, zijn koloniaal gebied van jachtveld, waar geen inboorling buiten schot bleef en het cultuurstelsel haalde wat er te halen was, herschapende in een afzet-gebied, waar de Javaan, gelukkig gemaakt met zijn „vrijen arbeid", afnemer werd bijv. gretig nagemaakte „sarongs" kocht en daardoor bijv. de Twentsche textiel-industrie mogelijk maakte, herleefde óók.

Eene factor in de kunsthistorie, die eerst met het impressionisme optrad en aan vroegere „richtingen" onbekend bleef was de kunstkritiek, wier macht dateert uit den tijd van de afschaffing van het zegel-recht op drukwerken en dus ongeveer gelijktijdig opkwam met het impressionisme. De „Banier" was het orgaan waar door Vosmaer, van Santen Kolff, den laatsten vooral, voor de „grijze scbool", vertegenwoordigd door Jaap, Willem, Thijs, Maris, Roelofs, etc. baangebroken werd, en de strijd aangebonden tegen de historische schilderkunst, waartoe ook Israëls nog een tijd lang behoorde.

* * *

Vertegenwoordigt het impressionisme, met zijn forschen penseelstreek en zijn krachtige kleur-constructie de handel van „jong Holland", de economie bezocht daarna andere wegen; Nederland, na Napoleon als met een schok weer in de voortgaande stroom der naties geplaatst had die als 't ware in te halen, een snel verloop van het ontwikkelingsproces was daarvan het gevolg: reeds voor dat de vertegenwoordigers van het impressionisme gestorven zijn, ontwikkelen zich de vertegenwoordigings-vormen van niet minder dan drie nieuwe phasen. De toestand van Nederland als schilderende natie is daarom éenig; op één tentoonstelling vereenigen zich soms de uitingen van *vier* verschillende economische perioden, en mogelijk weldra zullen we de nakomers van het impressionisme, en de voorboden van de kunstperioden, waar voor wij hier den weg eenigszins pogen te banen, gearmd de teeken-academíe zien verlaten.

Elders in *De Arbeid* is de wijze behandeld waarop het impressionisme in betrekkeijk nog jonge schilders als Bauer, Isaäc Israëls, Breitner, te gronde ging, d. w. z. de basementen harer eigene kracht en levensvatbaarheid verliet om op de traditie voortbouwende tot de meest onplastische resultaten te geraken. Een nieuwe economische vorm kwam op: de wind der industrie woei uit

het Westen, over de Noordzee, en scheen den schilders een andere bodem ter voortbrenging van artistieke bloeiselen te bieden.

Maar — het beweren van anderen meer bevoegd als ik, verklaart de ondeugdelijkheid der kunstvorm, die direct op het impressionisme volgde: de industrie n.m. politiek equivaleerende met het radicalisme, *is* geen economische grond waarop een ideologie*), zij moge dan kunst of litteratuur zijn te bloeien vermag. In zijn halfdemocratisch streven, het bevoordeelen van arbeiders voor zoover de belangen van het kapitaal dit toelaten, de socialistische vorm, die het kapitaal onder zijn invloed meer en meer aanneemt, draagt de radicaal zijn eigene inconsequentie voor ieder ten toon. Verklaard is daarmede de oorzaak waarom Nederland sinds het impressionisme *geen schilderkunst meer rijk is*, slechts bogen kan op enkele verdienstelijke jongemenschen, wier talent echter de groote bevruchtende factor, die we nu hier niet verder te noemen behoeven, ontbreekt.

Minder verdedigbaar is in deze periode de spreekbuis der schilders, die welke hier de rol vervult van „Ego", tegenover de inpressionisten. Half nog tijdgenoot van het lijkgeworden impressionisme van Bauer, Isaäc Israëls en Breitner, niet ongenegen echter ook de direct op hen volgende vertegenwoordigers van het neoimpressionisme, de stippelkunst en de symboliek van het voetstuk der half-burgerlijke „*Kroniek*" een welwillend woordje toe te voegen, bevindt (of moeten we reeds zeggen „bevond") de Heer Jan Veth zich in de netelige poisitie van iemand, die propageeren wil zonder de macht van een voldoende uitgebreid, en om andere reden dan de aanlokkelijkheid van zijn stemgetoeter luisterend gehoor. Het lag, om in zijn „Nieuwen Gids" taal te spreken, niet in den „gang der tijden" de schilderkunst door Jan Veth voorgestaan tot een modekunst te vervormen, daartoe was zijn houding te halfslachtig en zijn materiaal te onsolied. Een verzet van eenige beteekenis heeft hij nooit ondervonden, eensdeels bleef de reactie vrij onverschillig, en de jongere bent van in provinciale blaadjes schrijvende collega's was dadelijk bereid hem te volgen, zoodat voor hij de oogen goed had opengedaan ging zijn naam met de woorden „de bekende criticus", reeds onvermijdelijk gepaard. Aan practische invloed daarentegen heeft het Jan Veth steeds gemankeerd; zijne invloed slinkt

*) Men begint dit woord te gebruiken in een apriori afkeurende zin. Men wordt verzocht het hier in zijne *juiste* beteekenis op te vatten.

bovendien ook in deze dagen, en in een bekende spreekwijze, het woord „woestijn" door „Kroniek" vervangende vinden we een in deze zeer bruikbare variant.

Hem, zijne kritische onbekwaamheid blijkt eruit, was het essentieel onderscheid, bestaande tusschen Breitner c.s. en de daaropvolgende generatie, niet duidelijk; en mee phraseerende in het koor der Nieuwe-Gids-schrijvers, die .... het hadden over litteratuur (!), gaf hij onbewust blijk van de leegheid van het beginsel dat hij voorstond. Zijne phraseologie betrof het gevoel, dat anderen, meer scherp van blik, in de kunst zagen verbleeken. Juist het aanhoudende opsnijden van Jan Veth in de schilderkunst, Kloos, van Deyssel, Verwey, in de litteratuur, over datgene wat zij als sensatie, impressie, sentiment, met nieuwe namen doopten, juist de verachting voor de ideologie van het impressionisme, zich uitende in axioma's als „la nature est juste" *), door de jongeren (wie hen gekend heeft, weet 't) verworpen met een „de natuur is niets", gevolgd door een even weinig welsprekende bewierooking van den geest, waren de onmiskenbare bewijzen voor de onbewuste wetenschap dat zij de grond voor een ware zielsfeer, die voor kunstproductie de noodzakelijke voorwaarde is, voelden wegzinken. De wilde kreten over de gevoels-overmaat bij deze decadenten van allerlei soort, was het angstig noodgeroep van de rampzaligen, die, na de waarde der techniek miskend te hebben, nu ook de abstracte factor der kunst-voortbrenging zagen vervloeien.

De Nieuwe Gids-litteratuur, de Nieuwe Gids-schilderkunst heeft bewezen dat deze angst geen spokenvrees was.

* * *

Nadat de schilderkunst de techniek, door Bauer c.s. althans nog in schijn gehuldigd, geheel verworpen had, brak een nieuwe phase van het liberalisme aan, zooals gezegd equivaleerende met het radicalisme in de politiek. *Het* kenmerk daarvan is, het ontbreken niet alleen van wat de N. G. als sentiment aanbeval, maar ook van elke technische waarde. De laatste poging de techniek toch nog eene rol te doen vervullen, de geest van het impressionisme rondwarende door de schilderkunst, was, zooals we later zullen zien, de pointilleerkunst,

*) De stelregel van een groep fransche schilders, bekend als de Barbison-school, overeenkomende in Nederland met de fractie-Maris c.s.

een surrogaat, door de ontoereikende buigzaamheid van het procédé weldra verworpen. Het liberalisme, zooals het alleen in Engeland nog hare voltooiing nadert, verdeelende in drie phasen, die nl. der zuivere handels-politiek, mogelijk gemaakt door het bezit van koloniën ter uitbuiting, de aanvang der industrie, berustende op het koloniaal bezit als afzetgebied, en de derde, de industrie, terugkeerende tot het oude Europa, dat nu tegelijk afzetmarkt en produceerend terrein wordt, onderscheidt men in de schilderkunst, het aanvankelijk impressionisme, afbeeldende de natuur, ten tweede, die tusschenvorm waarin het impressionisme de rol van photografisch instantanée (Isaäc Israëls, Jac. van Looy, Breitner, de Zwart, Artzenius) gaat vervullen en ten slotte zich in een nietswaardig lijnen gewirwar ontbindt (Bauer); en de derde ontwikkelingsphase, die, in de economie, der binnen-Europeesche, industrieele concurrentie, eerst, en meest-sprekend optredend in het affiche, waarvan de beginselen langzamerhand de geheele schilderkunst gaan overheerschen.

Elders in *De Arbeid* *) is reeds aangetoond dat het affiche als zoodanig een volkomen onschilderkundig product genoemd mag worden. Dat dit niet anders dan een waarheid wezen kan, blijkt reeds uit de geschiedenis: de school, die equivaleert met de tweede phase der ontwikkeling van het liberalisme, waarvan de omroeper de boven als „bekend kriticus" omschreven heer Jan Veth was, had de bodem onder hare voeten weggegraven, n.l. de techniek en dit tengevolge van de onbewuste zekerheid aan elke ondergaande klasse eigen, weldra de gevoels-grond, zijn verband met de betrokken ideologie te zullen verliezen; deze schrikaanjagende zekerheid spoorde aan tot het in theorie universeel maken van den gevoelsgrond aan; en toen ook deze weldra (geen harer oud-vertegenwoordigers telt meer dan 40 jaar) plaats greep, bleef er van de twee constitutioneerende elementen der kunst, geene meer over: — gevolg een kunst-vak dat geen kunst meer was of — in één woord uitgedrukt — het affiche.

De afwezigheid van beginselen bij het vervaardigen der prenten in bovenbedoeld artikel reeds aangetoond, breidde zich ook uit over de eigenlijke schilderkunst, die echter bijna onmiddellijk daarop door de noodzakelijke drang der causaliteit verlaten werd, om plaats te maken voor de toegepaste kunst.

---

*) In het artikel „Eenige reactie tegen de huidige plastiek" op bladzij: 148—155.

Van belang kan het wezen, de plaats, die William Morris, de uitvinder der toegepaste kunst, innam, met een enkel woord te bepalen. Hij wijdde zijn leven aan de toegepaste kunst, een bewijs, dat hij zich van de beginselen der „Manchester school” in haar verval niet geheel heeft kunnen losmaken; zijn politieke overtuiging was dan ook — bewonder de mechanisch correcte correspondentie — die van het anarchisme. Een element anti-liberalisme is echter niet te miskennen: waar hij optrad onder de stichters van de Soc. dem. Federation, erkende hij, alweder volledig aan de leiband der economische omstandigheden gehoorzamend, de inferioriteit van de toegepaste kunst *).

Laten we thans, het louter theoretische gebied verlatende, omschrijven de voorwaarden, waaraan de schilderkunst, wil zij schilderkunst zijn, heeft te voldoen. We zonderen daarbij uit als van te subjectieven aard, één factor, die welke correspondeert met de innerlijke wereldaanschouwing, die in de kunst zijn uiting vinden moet en als sensatie als alleenig-element door den Nieuwen Gids werd aanbevolen. Er blijven ons twee factoren, die het bestaan eener sensatie, welke zich als etherische bouw daarboven heeft te verheffen, alleen mogelijk maken.

Wat is het dat ons in zeventiend' eeuwsche en impressionistische schilderijen, die van deze sensatie niet zoo'n hoofdzaak maakten (d. w. z. het impressionisme minder nog dan de zeventiend' eeuwsche school, Rembrandt incluis; in meerdere mate geschiedde het bij de zoogenaamde primitieven, die als praerafaelitisme in Engeland herleefden en niet geheel uitgestorven zijn,) allereerst bijna uitsluitend treft?.... Niet de volledigheid waarmee in dit schilderwerk een menschelijke geest zich uit; maar de volmaaktheid der techniek, die waar de wetenschappelijke observatie eenige uitbreiding verkrijgt zich laat onderverdeelen in: 1°. kleurconstructie en 2°. de wijze waarop de verf op het doek wordt gebracht.

Langs welke wegen de oud-hollander de rijkheid zijner doeken, die achter zich een bijna matelooze massiviteit doen vermoeden en de gedachte aan schilderwerk vernevelen doen en het geloof aan een mozaiek-werken met klonten kleur-materie, uitstralende een eigen glans, daarvoor in de plaats te stellen dreigen, hebben bereikt, is voor

---

*) Zie bladzijde 64 en 65 van dit tijdschrift.

onze en klaarblijkelijk ook voor elke andere kritiek-voerende pen een nog onopgelost probleem. Zoo de eene in deze bekwaamheden meer uitmunt dan de andere, zeker is het dat *ieder* in de zeventiende een mate van perfectie bogen kon, die ook aan meerdere stukken, nu nog in musea en particuliere verzamelingen bewaard, een wonderlijk groote beteekenis verschaft. Zij schilderen systematisch, vlak, (daar n.m. waar de toepassing de juiste was; Rembrandt wijkt herhaaldelijk van zijne school af,) brengen de verf met de gloedvolheid van een rijpen perzik op het doek, toetsen, schilderen aandachtig, vergeten geen enkel detail, werken overal even geduldig zoodat een fond nooit minder volledig afgewerkt is, als, bij portretten het gelaat, bij stillevens, het samenstellend materiaal, bij figuurstukken, de hoofdpersonen.... Rembrandt — de goede burgers van Nederland mogen thans de voorraad hunner lankmoedigheid versterken — stond in deze achter bij ieder van zijne tijdgenooten èn namelijk bij Jan Steen, èn bij van Oskade, èn bij de Heem, en de geheele bende der verdere stillevenschilders. De oorzaak zijner tegenwoordige vereering lígt dan ook daarin, dat hij van zijne school was gedecadenteerd, en aan de latere impressionisten gelegenheid bood op de bij hem nog slechts embryonair, slechts als lichte aanduidingen voorkomende beginselen, die in zijne periode niets anders waren als zwakheden, voort te bouwen.

Het impressionisme zette, om redenen, die uit de aard van het noodwendig ontaardende liberale stelsel, direct volgen, het schildersstelsel van de oud-hollanders niet voort, in zooverre dit toegepast was door de school als zoodanig; maar bouwende op enkele schilderijen van o. a. Rembrandt (als voorbeeld is te noemen: het portret van Rembrandt's vader in het Mauritshuis te 's-Gravenhage en het werk van Frans Hals), voerde het een nieuw beginsel, dat der „toets", der penseelstreek, als, reeds in die een halve eeuw verleden periode, meer decoratief element in. Reeds toen, hoewel dit aan de objectieve waarde van het schilderij niet te bemerken was, openbaarde zich, met de invoering van deze decoratieve factor, de ontaarding der schilderkunst. Decoratie en innerlijk zelf-gevoel *zijn* niet te vereenigen, de te zeer uiterlijke waarde van het eerste sluit de mogelijkheid van het tweede uit. Intusschen, de geniale penseelstreek van Willem Maris, zooals hij ze in zijn eendjes-aquarellen en koeienschilderijen te pas bracht, heeft zijne diensten wèl gedaan....; het impressionisme, meer sentimentaal terugtredend in Thijs Maris, kloek uitbarstend in Jaap

Maris, het impressionisme machtig vertegenwoordigd in dit drietal broeders, is aan het liberalisme een onsterfelijke eer! Zij keerden met hun drieën terug tot het landschap, verbonden daaraan de rembrantieke schilderwijze die hoewel het „uit de verf zijn" daarmede dat een eeuwig punt van overweging makend, met buitengewone genialiteit werd ontwikkeld.

De erfenis — we weten 't waar 't boven reeds werd geconstateerd — verviel aan Breitner, Bauer etc. die de consequentie gedurende enkele jaren zoekende, ze ook vonden als het lijk der muze van de Plastiek.

Voor we deze gedachtegang vervolgen tot op het gebied der afficheer-kunst, dienen we ons te wenden tot het tweede boven aangehaalde punt: dat der kleur-constructie.

Meerdere studie, eene meer aandachtige beschouwing van de schilderwerken der zeventiende en de laatste helft der negentiende eeuw, vereischt een eenigermate voldoende kennis daarvan.

Gelooft men aan wonderen? Beschouwt men Rembrandt als een alchemist, die de gloed zijner schilderijen verkreeg door goud in zijne verven te mengen? Bedenkt men wel genoegzaam dat de schitterende warmte, waarin op de Nachtwacht het bekende meisje baadt, niet anders daargesteld is, dan met de verf, die men ook thans nog verkoopt? Begrijpt men niet dat de kleurenwarmte, die voor de tegenwoordige schilders onbereikbaar is, zijn oorzaak moet vinden in het stelsel, dat in de hand van onze tijdgenooten geheel is ontaard; de felheid van kleuren, die we bij Rembrandt kennen, de „Rembrandttiek" van tal van stillevens, waar in een vrucht, een visch de gloed van het werkelijke leven schijnt neergelegd, de poëtische tonaliteit, die van Ostade in de kieltjes zijner boeren wist te verkrijgen, de roodjes, de groentjes van Jan Steen, *houden* geen verband met de kracht der verven, die zij op het doek smeerden. Het geheim — we kunnen spreken van een geheim, want niettegenstaande alle Rembrandt-vereering lukte het niemand een centimeter van een schilderij van dien man te ontleden — der kleurenconstructie was aan hen; aan hen was de rebus, die weten doet, hoe deze kleur, gestapeld op die, bekroond door gene, rustende op gindsche, voortkomende uit deze eerste, eindelijk naast deze laatste gesteld, ten slotte groeide tot een kleur-toren, waar het afgebeelde voorwerp in gloeide met een macht, een gloed, zooals we alleen in deze oude schilderijen

zien. Ook onze schilders meenen te mogen meepraten over kleurtegenstelling, maar bij hen betreft het er ten hoogste twee of drie, daar echter — ik heb het niet geconstateerd, maar vermoedt het — omvat de tegenstelling niet alleen de complicatie der kleuren van het schilderij, zooals het aan ons oog zich voordoet, maar de glorie van het liberalisme, beschikte ook over een kennis van de verwantschappen der te vermengen kleuren, zoodat dit alleen met de door eenigerlei betrekking gerubriceerde kleuren geschieden mocht.

Het stelsel leidde tot wonderen; men neemt dit niet alleen waar bij de beroemdheden der oud-Hollandsche school, maar misschien meer nog bij de stillevens-schilders als C. van Beijeren, Claess, Heda, de Heem, Weenix en bij menig „onbekend meester".

Bij het impressionisme, zooals het herleefde met het uit de Napoleontische verdrukking opkomende Nederland, deed ditzelfde stelsel dat alle oude Hollandsche schilders toepasten, en bij Rembrandt werd geprofaneerd tot het beroemde clair-obscur, zich in gewijzigden vorm voor, wat meer nuchter werd het kleurensamenstel toch tot een drachtige harmonie gedwongen. Niet meer de zware kleurwaarde der op het doek gebrachte tonaliteiten, maar de beteekenis daarvan geaccentueerd door de penseelstreek, stelde den impressionist in staat zijn schilderij tot een enkele onderdeelen vooruitbrengend geheel te vormen. Niet meer de gloed, de volledige geheel uit de typische kleureigenschappen voortkomende, natuurlijke kleurdrang, die de oud-Hollandsche schilderijen uit hunne lijst soms doet barsten, maar de schrei van een enkele veeg, een vlek geel of anderszins vormende het doel, de bekroning van de kleurenconstructie. Ze was minder hecht en van geringe architectonische onberispelijkheid; waar het kleursamenstel bij de oud-hollanders te vergelijken was met een hechten domkerk, die verdieping op verdieping met onverminderde hechtheid rusten doet, zoodat men de geheele structuur van het bouwwerk als gesymboliseerd in peilers en met stevige architraven gestutte muren, volgen kan, was het impressionisme een rank, zijn pretentie op sierlijkheid duidelijk ten toon spreidend gebouwtje, waarvan het op „losse schroeven" zwevende bovendeel wel eens het hoofd van een voorbijganger bedreigde. Het degelijke „directiewerk" van de oude bouwmeesters verdween; men stapelde steen op steen, en steeds verder werkend belastte men de fundamenten wel eens wat te zwaar, hield men wel eens op te rekenen met de wetten

van het evenwicht, zoodat de opgetrokken woning soms een gevaarvol onderdak werd.

Deze vergelijking voortzettende, zouden we kunnen zeggen, dat de directe volgelingen van het impressionisme — ook daarin met consequenties werkende — het aanleggen van fundeeringen nalieten, luchtkasteelen bouwden, welker ruïnen wij thans bezig zijn te overzien. Het verval der schilderkunst eenmaal de staat van ontbinding naderende, ging snel in zijn werk, zoo snel zelfs dat hare phasen niet eens lang genoeg duurden om een geheel menschenleven te vullen: zooals gezegd hare vertegenwoordigers sterven den geestelijken dood voor hun veertigste jaar.

* * *

Hiermede zouden we deze korte schets van het liberale leven der schilderkunst kunnen eindigen, indien ons niet overbleef een zeer gewichtige taak, die n.l. van de schouwing van het lijk.

Daaraan ga nog vooraf een korten schets van den doodstrijd, die niet zeer hardnekkig is geweest.

De „Schwärmerei" der Nieuwe Gids-kritiek met het sentiment, kenmerkte zich duidelijk als een gebrek aan actueele ideologische gronden, waarboven zich eventueel de kunst zou hebben verheven. Gelijktijdig daarmee poogde men dan ook in het verleden een ideologie te vinden. In Engeland ontstond uit overeenkomende oorzaken, het prae-rafaelitisme, een richting die — al is 't hier voor 't eerst dat het wordt gezegd — ook in Nederland heeft geheerscht. Nederland, dat door zijn economische achterlijkheid veelal van het buitenland moet borgen en dus slechts voorbeelden te volgen heeft, doorloopt om deze en andere, boven aangeduide redenen, zijne overgangsphasen sneller dan het buitenland; met bliksemsnelheid, zoodat het „publiek" er niets van bemerkte, woei dan ook de praerafaelistische wind over ons land; ieder die de schilderkunst van de laatste jaren gevolgd heeft kent ze als verwerping van Rembrandt als „vorst der schilders" en de vereering van de primitieven, Lucas van Leiden, van Eijck, Memling enz.*)

De techniek streed eveneens een pooze; bekend zijn de zoo-

*) Hoewel ook onder direct Engelschen invloed verkeerende, en dus indirect zich inspireerend op de Italiaansche primitieven, zou men dus in Nederland van een prae-rembrandtsche school kunnen spreken.

genoemde pointillisten, belgische schilders, die onder den schijn *) van wetenschappelijkheid, het penseel niet meer ter streeke, maar tot puntjes zetten gebruikten. Zij, menschen met een oog soms vergevorderd in aesthetische appreciatie, zagen wel degelijk in dat zoo de impressionistische „toets" niet meer toegepast mocht worden het toch niet aanging de kleur, vlak als op de affiches, of op de wijze van den decoreerende verver op het doek te brengen. Een surrogaat vonden zij in de stippel-methode waarvan het eene groote gebrek was, dat zij zich alleen leende voor met helle zon verlichte onderwerpen. Regenatmosfeeren, stemmingsdoeken in het algemeen, vielen buiten haar bereik; met de snelheid eener lawine, verviel deze methode dan ook, zoo snel dat aan Nederlandsche schilders alweer den tijd niet gelaten werd haar op eenigszins conscientieuse wijze toe te passen.

Vervolgens probeerde men nog andere middelen, verf met was aangemaakt, verf, die men met kostbare kipeieren aanmengde, wrijven van het papier (olie-verf-schilderen deed men bijna niet meer) waardoor mooie „toontjes" ontstonden, eenig geleuter aan zelf vervaardigde zelf-geverfde lijsten, een wanhopig vruchteloos zoeken naar een materiaal dat doek of papier zou kunnen vervangen, ontmoette men op tentoonstellingen en ateliers.

* * *

Dit waren de doodstuipen.

Het lijk van vrouw Plastiek is men bezig ten toon te spreiden als toegepaste kunst; herinner u, lezer, dat het daarom is dat ik 't woord tot u richt.

Zij zijn te beklagen de dikwijls talent-volle kunstbroeders die hunne oogen slechts openden om de doodstrek op het gelaat aan hun ideaal te zien verstarren. Ze herinneren met een onweerstaanbaren drang van weemoed aan Jean Paul's klagende zielen, die ontwaakten slechts om te weten . . . that there is no God!

In anarchistische theoriën uitten zij hun protest tegen het wreede noodlot — dat zij niet kenden als de logische drang der economische causaliteit — deden zij blijken hun burgerlijk standpunt, in de huidige periode met hun artistieke verdoemenis synoniem.

*) Hun theorie, die der kleurtegenstellingen beruste op het natuurkundige beginsel der complementaire kleuren.

Het affiche ging niet in Nederland, dat bij gebrek aan de drijfkracht der industrie, de kurk van de jeneverflesch noodig heeft om het voorbeeld van zijne provincie Zeeland niet te schande te maken. Op de beurs stond bijna in volledige eenzaamheid de Delftsche slaolie, en deze had aan „zuster Anna" en de huishoudelijke dames met de psychische kapsels weldra genoeg.

Men vond de kunstnijverheid. Schilders, die jaren noodig hadden het met penseel en potlood tot eene dragelijke hoogte te brengen, vervaardigden onmiddellijk toonbeelden van werkstukken, nu zij met hunne nijverheid de kunst bevruchten gingen. Uit deze gemakkelijkheid blijkt reeds de redeloosheid dier pogingen. Geïnspireerd door het handwerk der middeleeuwen, dat door machtige gilden gesteund en beschermd werd, wortelt het niet in ons productie-stelsel, en is het bijgevolg ten doode opgeschreven. Het machtwoord der landen is niet meer „gij zult werken in het zweet uws aanschijns"; het is met de tijden verwisseld tot een: „gij zult werken (als ge tenminste niet van uwe rente leeft) onder het gestamp der machines, het gesnor van de leiband, het gedruisch der nimmerrustende zuigerstang". Zoo verandert zelfs ons lieven Heer zijne wetten; machine-gestamp is het morgen- en avond-gebed; voor het zweeten zorgt thans de patroon.

Het feit, dat volgens de gebruiken der kunstnijverheid de artist slechts de ontwerper is, en de uitvoering aan werklieden overlaat, bewijst reeds dat de artistieke techniek zich geheel van hem verwijderd heeft en waar zij bij het affiche alleen nog bij goed-geloovige zielen aanwezig was, bij de kunstnijverheid geheel in onbruik is geraakt. Schrijvende kunstkritiek heeft men dan ook algemeen opgehouden zijn materiaal aan de twee bovenomschreven groote axioma's te toetsen.

Als middelaar van het intiem gevoel, als drager van datgene wat door den N. G. aangeduid als sensatie, van andere zij als ideologie dient te worden *geprezen*, is de kunstnijverheid formeel ongeschikt. Mocht het den middeleeuwschen bouwmeester als eens gelukken de religieuze macht zijner eeuw uit te drukken in de tot God aanzwellende architectuur van een kathedraal, het werd, nadat de latere gothiek uit de voor-gothiek voortkwam, een aanhoudende herhaling van hetzelfde elementaire gevoel, dat als kunstvorm terugging tot eene kunsttraditie, zonder meer. En tegenwoordig.... stoelen, banken,

spiegels, lampen, waschkommen, waterpotten! Het is duidelijk: een samenkomst tusschen de beide soorten van intieme gevoelens, die aldus in een voorwerp van dagelijksch gebruik wordt tot stand gebracht, leidt noodzakelijk tot een humoristisch conflict.

De kunstnijverheid dus, zooals blijkt, baseerende op het middeleeuwsche gildewezen, en niet wortelend in de reëele bodem van onzen tijd, bovendien ontdaan, als kunstvorm, van de eigenschappen, die haar alleen tot eene kunst zouden kunnen maken, is een economische onmogelijkheid en een aesthetische ledigheid tegelijk.

Het is als bijna steeds op een kerkhof: de geluiden van de nabije stad lispelen met lichte zwevingen ons aan 't oor, en ons voelende opheffen door den drang, welke ook profeten moeten hebben gevoeld, richtten we het oog naar het krachtige leven daarbuiten... hoort ge het rumoer van stemmen aan de nog gesloten deur?

Het ideaal, de kunst, nu een ondergaande wereld het verlaat, zal niet eenzaam dwalen; het nieuwe huwelijk is nabij, de stem der jonge begeerten doet de sloten breken, doet de dammen overvloeien.

Wie remt hunne kracht?

Zoo er donkere tijden komen, zoo er donkere tijden reeds zijn.... we zullen geduldig hebben te wachten, tot de nieuwe scharen, brekend door de schemeringan, „den bergtop der vervulling hebben bereikt."

Den Haag, Jan. 1899.

Verzen.

Herfst-morgen.

De Dom, broos-rijzend in teêr-fijne lijning
Grijs-steenen kant-werk op de licht-wit-blauwe
Herfst-lucht in vroegen morgen, de frisch-kou'e
Herfst-ochtend, — is dit niet puurste verreining
Van d' aarde, die in somb're dagen grauwe
En klagend lag, maar nu dauw-fonk'le kwijning,
Gouden geschrei van boomen draagt in schijning
Van uchtend-zon over lichte landouwen . . . .

Hoe kwam na droef geruisch van regen-stroomen,
  Die d' aarde met eind'loos geween vervulden,
En huiv'rend rilden door dof-gele boomen —

  Lucht-zuiv're herfst-uchtend, zóó vredig-gulden,
Zóó held're lach-in-tranen noòit vernomen:
  De boomen goude' in-dauw-flonk'ring-gehulde!

Brandende Toren. [1]

Dof-rood gloeiend de nacht — de schóóne toren
Staat vlammende, de zwaar-prachtige steenen
Grootheid, zwart in den nacht, rood-donker weenen
Van vertéérd worde' in vlammen en zwart-gore
Walmen, die d' in lijnen-bidding sereene
Rijzing des torens in hun aâm versmoren —
Bloedende martelaar, geen smart-kreet hooren
We van uw mond, hoog-stervendë alleene!

O, Gij moèt dood-gaan in den rooden nacht!
O, Gij moet vàllen in uw hooge pracht!
Hèl om uw doffe smart, vlammen slaan bang!

Maar o! hoor! boven 't donker-loeiend walmen
Van 't laaiend vuur.... zíngt daar in juichend-kalme
Klinking de klok hoog haren stervens-zang....

---

[1]) Toen de brand van den toren van Rhenen het felst woedde, vertelde me een boeren-vrouwtje, speelde hoog in de lucht het klokkespel voor de láátste maal.

Geluk-weten.

Toen zag 'k op-eens in groene schemeringe,
Mijn kamer teêr-vervullend in den nacht,
— O, een geluidloos flonkerende pracht
Van léégheid was de stilte; er vergingen

Voor eeuwig in de oogenblikken .... wacht
Zóó niet de wijde zee, of zij ont-vinge
Ruischende regen? .... O! in de eeuwig-zingen-
-de donk're golv' verzinken druppen zacht .... —

Uw stil gelaat, maar o! dë oogen stráálden!
En 'k *wist,* dat nu geen smarten meer verbrandden
Die schóóne Ziel, die eeuwig weende er-achter ....

En *ik,* die was zóó lang de groote smachter
Naar uw Geluk, o lei ik niet mijn handen
Op dit lief hoofd, waarin nù Vrede daalde ....

Rust.

De weien vlakken glad, weien vèr-wijd
Duisterend groen tot waar de bleeke lucht
Rijst hemel-hoog bove' als-door-winde-zucht-
-Wat-neêrgebogen boompjes, die gerijd

Zijn fijntjes tegen 't bleeke; 'n klein gehucht,
Dof-kleurig vlakje dommelt.... O! er schreit
Niets in deez' stillen grijzen dag, maar blijd'
Is ook geèn luide kleur, en àl gerucht

Verritselde voor eeuwig in het ijle
Eind'loos heelal, dat nu voor altijd zwijgt
En rustig uit-ligt, wijd en luideloos....

En wie loopt langs den straatweg, staat een poos
Stil in 't oneind'gë, en wijd overzijgt
De eeuw'ge Rust 't geheven hoofd een wijle....

Ver-lichting.

Bosschige heuv'len liggen dof in kouden
Licht-loozen winter-dag; zwart-groene harde
Naald-takken van pijn-boomen, of de aard rouwde
Over 't gestorven Mei-groen; als verstarde

IJs-bloemen tegen ruiten, staat 't verwarde
Getakte tegen 't bleek-leeg lucht-vlak; grauwde
Daar niet 'n bruin man naast 't schonkig paard, dat 'n kar de
Hobb'lige zand-weg langs-trok? O! hoe zoude

Dit koortsig-moeilijke o! dit angstig-stille
Van den guur-kouden grijzen dooden dag
Zwaar op mij wegen, o! dit looden-kille —

Zoo niet een licht-schijn door die doodskou viel,
En ik de zachte blik dier oogen zag,
Die glanzend zonk in wonder-lichte ziel....!

Carel Scharten.

De apotheose van Jesus Christus.

Een Tooneel-spel

door

Ed. Verburgh.

TWEEDE TUSSCHENSPEL.

Een Cristen-vrouw.
Haar kind.

Kind.

Schoon zijt ge zoo gij bidt, o, moeder!
Handen gevouwen,
Hoofd gebogen,
Lippen lispelende.

(*Minder luid.*)

Handen gevouwen,
Hoofd gebogen,
Lippen lispelende.

(*Zwijgt eenigen tijd.*)

Ziet gij moeder?
Zijn uwe oogen ziende?
Zijn zij uw vensteren, klaar
Kijkend in het licht der dag?

(*Peinzend.*)

Der dag?
Is het licht hel, daar binnen u,
Is zonneschijn daar? En rood en wit

Van bloemen? Zang van vogelen?
Zijn zij vensteren, de oogen, klaar-staande, zelf klaar ook aanschouwend de lichte wereld?
Slapen zij, uwe oogen, o, moeder?
Moeder! Moeder!
O, zij bidt.

(*Zacht.*)

Handen gevouwen,
Hoofd gebogen,
Lippen lispelende.
Lippen, sprekende, doen de woorden
Gaan tot binnenin. Oogen volgen hen.
Woorden zijn zeeë schepen
Schepen in tooi van zeilen en roode vlag
Varen daarbinnen in zachte lijn-beweging.
Oogen volgen hen...
Het is de aanschouwing van een effen wereldronding, bollende zich binnen in.

Schepen gaan er,
Zingen er vogelen?
In kalme deining bruischt de zee....

(*Zwijgt.*)

Lippen lispelen woorden.
In tooi van vlag en zeile varen zij als schepen de stille middaghaven uit.
Vlag en zeile?
Zeile wit, vlagge rood... gaan zij, kleurende een zang, op de stille middag-winden,
Zang van vogelen ook?
Stijgen hoog, zóó hoog....
Volgen uwe oogen.... breken uwe oogen niet
Hoog volgend tot aan de welving der hemelen?

(*Weent.*)

O, moeder, moeder!

Een bloemkelk mijne ziele opent zich en roept....
Zoo rood zijn vlag en zang van vogelen

Hoort ge niet mijn roode stem?
Een bloemkelk, golf van rood, opent zich mijn ziel in vreeze.
Roode bloemkelk, mijn jong leven, gezocht
Zoo vaak door uwe brandende mond.

Klare vensteren uwe oogen,
Middag-zon over de vlakke zee.
Breekt uwe aandacht niet?
Uwe ziel in aandacht gespannen,
levende op, in branding bij de aanschouwing
der middagzonne, lichte landen, schijnende star
onbewegelijk als glas.
Laat mijn stemme schallen.
Breekt ze niet?
Hoort ge de boomen niet ruischen?
Hoort ge de zeestem met der avondval.
Vogelen in boomkronen, weiden in die circeldaken
de vreugde hunner kronkelende lijnen.
En over de heuvelen treden aan, menschen eenzaam
dragende allen, verholen gaande,
het kloppende hart.
Zijn zij levens niet óók in zonnedagen?

Zoo uwe oogen zijn gesloten,
kent ge, aan blijde zang van vogelen,
van verre ruisching van golven, die
één voortdrooming is; aan doffe stap
op de bergweg der heuvelen, aan doffe klap
in welvende borst....
de helle zon-middag der aarde niet?
Breek dan, breek dan, aandacht in glazen spanning!
O, dat een fontein voor uwe oogen schettere!
Dat voor uwe oogen de roode bloedgolf spat!
(*Weent.*)
Bloem in het leven, mijn roode ziel!

Stemmen.

Beweeg de handen niet!
Roep! Roep!

Uwe lippen vullen de ronding van gouden bekeren!
Regent 't gouden druppelen . . . .
Branden er lichten . . . . niet?

Christen-vrouw.

Twee zijn de droom-vormen, die vullen de ziel . . . .
De zee en de nacht.
In den nacht zijn wij goud-zoekenden gierig te vinden.
Goud schat voor de oogen is.
Buigen twijgen niet onder de vracht van gouden vruchten.
Prangen bekeren niet geel . . . . gevuld met wijn.
Onze hoofden buigen onder gouden looveren.
Onze lijven zijn onder gouden kronkelingen, goud-sieringen gekromd!

Kind.

Gebogen het hoofd . . . .

Christen-vrouw.

Daar vracht van gouden sierselen het drukt.

Stemmen.

Goud-torenen voor de oogen.
Meer? Meer?
Brengt aan! Brengt aan!

Christen-vrouw.

Zoo wij komen van de zee en op ter berge gaan . . . .
Zee heeft onze ziel gelaten deinende . . . .
Zee heeft onze ziel gelaten deinende,
Op de weeke klokluiding der avondstonden,
Waarin goud-golven ter nachte gaan.
Zoo wij komen òp van de zee, en gaan ter berge,
waar gouden wonderwouden de nacht omhult . . . .
Zijn wij dragende dan?
Zijn onze harten zwaar van offeringen?

Stemmen.

Te geven! Te geven!

Christen-vrouw.

Tot het wonderwoud keeren wij ledig
Gouden trossen buigende zijn.
Goudene bloemen opene zijn
Goudene zuilen goudene bekers.

Stemmen.

Te geven! Te geven!

Kind.

Gevouwen de handen....

Christen-vrouw.

.... daar tot gouden droomnacht zij ledig gaan.

Stemmen.

Ledig gaan?
Ledig gaan?
Harte van offeringen leeg?

Christen-vrouw.

Zijn wij nachtgangers, die doopend onze hoofden in gouden avondgolven, gaan op tot den nacht-bergtop.
Gouden manden, bloemenval, de sterren zijn die hoog staan, boven onzen donkeren weg.
Prangen in volheid, tot gouden strooi gereed.
O, onzer zielen groetingen, zoo van verre
de gouden schijn genaakt....
Weten we onze harten ledig niet.... aan offeringen?

Stemmen.

Aan offeringen?
Vreest ge? Vreest ge?

Christenvrouw.

Breekt onze staf niet op berghellingen?
Wankel is onze stap!
Wij zien sterren, gouden bloemtrossen
hangende hoog boven onze nacht'lijke wege.

Stemmen.

Belijdt! Belijdt!

Kind.

Lispelend de mond...

Christenvrouw.

Daar ons hart aan offeringen ledig is en wankel onze voet.

Stemmen.

Belijden! Belijden!
Hart van offeringen!
Breekt 't in klacht?

(eenige stilte.)

Christenvrouw.

Zal ik drempel-wachter zijn, toonende u het verschiet der nacht-berg-toppen, bloeiend in goud?

Stemmen.

Goudene bekeren, vullende uwer lippen ronding
Goude bloemtrosse, drukkende uw hoofde neer tot buiging.
Gouden vlam sterren, bundels geel licht.

Christenvrouw.

Vreest ge den nacht?
Ziet, opgetogenen, komend van de zee, deinende goud....

Stemmen.

Zij hebben, bleeke nevellingen, hunne dorstige kelen in zee-wateren gedrenkt.
Zij hebben, bleeke mist-vormen, hun lijfvormen in goudene sluier-tooi gehuld.

Christenvrouw.

.... treden voort langs donkere paden, waar gouden licht in milde bekers vloeit.

Stemmen.

Is niet de val, de strooiende wenteling der sterrenhoornen, den nacht een brandende tooi?
Buigen om niet zij de spierige nekken,
Starende op tot goud-vlam spreiding?

Christenvrouw.

.... goud geronnen nacht-berg-top in 't oog!

Stemmen.

Zijn de woningen daar hunner roode harten?
Hun hoofden buigen; en achter muur van donkere dagen, bewegen in stoeten vreemd donkere wisselingen van vage vormen met schijn van rooden lichting op den achtergrond.
Zijn 't wereldbranden — schijn van wilde strijden?
Breekt in verre landen, gloed van roode nachtzonnen uit?

Christenvrouw.

Vreest ge?
Zijn in uwe ziele rijzingen en wervelingen? Tegen deze nachte in gouden trossen vastgeronnen en overvloeid met schijn van wilden brand?

(*Kind weent.*)

Kind.

Kent ge de zon, witte brandbloem
Kind der morgen-nevelingen?

Stemmen.

O, morgennevel! Lippen kussen
in stadiger liefde, uw weeke vormen wijkende....

Andere stemmen.

...... niet!
Rijst de zon, uit uwe koele bed, o, zee!
Middag, middag, in voleinding gerezen
uit de bleeke ochtendstond.
O, helle dag.

Kind.

Kent ge de zee, hoe de zilveren vlakte
Onder blauwe welving der hemelen zich spreidt?
Weet ge de zon, in durende klimming
Aan de blauwe hemelboog?

Stemmen.

O, middag, middag!

Kind.

Zie, een haven aan zeekuste ligt
stille zonnehaven aan wijd strand,
van verre geele zonneduinen.
O, schepen gaan, eenzame reizenden, voort,
Over zeeëvlakte, die zilver en vol golvekabbelingen is.
Varen zij? Is er een spreken tusschen 't hullend wit der zielen, het wapperend rood der vlagge en de zoete golvinge der wind! Waar is de wind? Weten zij hem, gekomen uit de bergen, en gaande mee tot den horizon?
Hebben zij gezonden, groet den lande toe, den stillen haven, en gaan zij hun weg mee, doende hun gesprek met hem, die uit de bergen komt?

O, zie de zee, het zoete zonne-middag-leven!

Einde van het Tweede Tusschenspel.

Avondlandschap aan den Ysel.

Strepen van rood en violet en goud
liggen, in grillig ruwe lijnen, loom
op nevelblauwe zomeravondlucht
als bonte pluimen van een goudfaisant.
De wilgen aan den slootkant, fluisterstil,
zilvren als heel fijn draadwerk tegen 't rood,
het wazig purperrood, van d'avondzon.
Zacht plitslend schuift een schip op 't schulpend water,
waar tot confusie alle kleur vermengt,
en schittert en schakeert en kraalt en krinkelt,
zooals herinring in een zieke menschenziel. —
Massief, zwaar-lijnend, ligt de strakke dijk:
fel groen op 't rood reflex van 't zonverschiet. —
Een hooge boom met ijl, sporadisch blad
houdt de armen vroomlijk smeekend uitgestrekt...
zwart silhouet, op 't hoog gekleurde fond
sterk sprekend.
Heel in de verte kruist een kleine molen
de schrale wieken scherp op 't grijs verschiet,
dat wijkend saamglooit met het bonte water,
waar 't beeld, mat en onzeker, reflecteert.

J. D. C. van Dokkum.

Haastrecht, Juli 1896.

Van Dooden.

Ik hoorde het klateren
Van hemelsche wateren:
Ruischen
En bruisen
Van beken,
Die breken
Door rotsen en steen;

Vroolijke zangen
Vol heftig verlangen,
Als nimmer ik hoorde
In aardsche oorden,
Zangen van dooden,
Van hemelboden,
Zangen van liefde alleen.

W. Estor.

Nederlandsche literaire kunst.

Een reeks kronieken.

III.

Willem Kloos.
Adoratie
Nieuwe Gids 1897-98.

Wat een gelach is er geweest in onze literatuur-conversatie-zaal met dat type van een van Deyssel en die fijn-scherpe-zètten-debiteerder van een Kloos, wat hebben we het daar uitgegierd van de pret, wat een echte jolige onbezorgde schik hebben we gehad over al die conventioneele gedachteloosheden en al dat ouwe geleuter met die deftige heeren letterkundigen, die een hun waardiger kleed dan hun zwart-lakensche jas, het harlekijns-pak werd aangetrokken; jongen-jongen wat een jool hebben we gehad!

Ja we hebben gelachen om de vermakelijke opstellen der Nieuwe-Gids-critici tot we niet meer kónden, en we na stil-giegelend lezen in den laten avond, gruwelijke pret zoo-maar-op-je-eentje, dat je moeder die met een grokje binnenkwam er niks van begreep, daarna nog in ons bed lagen te schudden, en telkens 't weer uitproestend, in de lekkere koele kussens ons hoofd verstopten!

* * *

Lezer, we gaan nu oòk lachen . . .

Maar nu zal 't pijn doen, maar nu zal 't gillen in ons in 't hel-pijnlijk gelach, we zullen nu lachen in schrijning van pijn, als kinderen om een geliefde aangebeden moeder, die kindsch is geworden. — O, àngst is dat, hel lijden, als ze, star-stralende oogen, in schril-idioten lach uit-galmt! . . . klein krullekopje brengen ze stil van grootmoeder weg: „grootmoeder is ziek, mijn jongen, je mag niet

bij haar gaan" — maar voor der zinnelooze moeder kinderen is 't de opperste smart! —

Zóó — smartelijk is 't voor òns, 'n ééns zóó geliefden dichter te mòeten onttronen voor het heil van het komend geslacht. O! hartfolterende taak!

* * *

Willem Kloos, dichter van het Boek van Kind en God, godmensch van Zang [1]), hoe zijt ge gevallen in den dwazen konings-pronk om Uw nù verslapte, ééns zoo fier-goddelijke leden!

O, diep-beklagenswaardig beeld van gevallene hoogheid!

Als een krankzinnige wijsgeer, die in doffe lach het hoofd buigt, maar zacht-ineens het opheft met hoog-verstandige oogen en met kalme klank wijsheid spreekt, tot de stem, verheeschend, op-slaat weer in waanzin —

zoo zijt Gij geworden van een groot dichter tot een rijmelaar, van wiens mond vreemd-plotseling eenige goede regels klinken . . .

O, geloof dat er moed toe hoort, dit te bekennen en te zeggen, geloof, dat mijn hand beeft, dit ellendige, maar helaas!-ware neer te schrijven. — Ik moèt, omdat het volk niet mag worden misleid, omdat ik éérst neer-kniel in smart voor de Kunst, en dàn ween over U, en omdat de Kunst mij weemoediger stemme maar toch met zachte zekerheid gebiedt, den volke te zeggen, wie gij zijt.

En meen niet, dat ik me niet verblijden zou, wen de oude macht en klaarheid weer over U kwamen, wen ge U ophieft heerlijker dan ooit uit Uw diep verval:

Als een dokter, die zijn zieke heeft opgegeven en den dood verwacht, dàn hem weer op ziet leven, zacht-aan en hem tegen komt op een lentemorgen in het warme zonnetje, bleek en zwak nog, maar met een nieuw-lichtende helderheid in z'n oogen, en dan ziels-blij is, dat z'n somber vermoeden — goddank! — niet is bewaarheid, —

zoo zou ik me, o zoo diep-verheugd voelen, wanneer Uw kunstenaars-dood maar een tijdelijke bleek geweest te zijn . . .

Maar niettemin bekent die dokter het zich zonder zelf-bedrog, als hij denkt, dat z'n zieke verloren is. —

---

[1]) Later hoop ik uitvoerig over Kloos' vroegere glorieus-magnifieke kunst te schrijven. Daarom volsta hier deze korte voorop-zetting.

Zoo, helaas, meen ik onwedersprekelijk te zien, dat de wegkwijning-voorgoed Uwer dichterschap fataal voortgaat ten onafwendbaren doode. —

* * *

Toen na de laatste 70 bladzijden van pieterig gescheld als van een lam huilerig kind in onbeholpen knoeierig sonnettengeknutsel uit „Verzen", even soms door een enkel mooi woord of schoon-rythmiesche zin onderbroken, en het impotente gemoeilijk der „Nieuwe Verzen", de eerste serie Adoratie-gedichten verscheen, was ik heel blij, omdat nu scheen op te gaan bloeien een nieuwe schoonheid, die voor 't eerst weer te zien was geweest in het werkelijk goede:

„O, aldoor waait de wind maar over d'aarde"

Wel las men nog nare dingen als in *Adorate VI.*

Als met een donk're diadeem om*kransend*
Uw zwaar-diepe oogen, waaruit weedom spruit
Weedom met oneindig meêlij doorlansend"

(oogen, rondom-omgeven met brillanten! en waaruit als blader-takjes-met-vruchtjes *weedom „spruit".* De iamben in de laatste regel zijn zoek. Zichtbaar-moeizaam rijmel-gewerk in dat „door*lans*end")
maar er wàren terzinen als in geen jaren:

„O heb mij lief maar zonder smart, en denk
Somtijds aan mij, zooals ge een klein geschenk
met vochtige oogen opneemt, zonder morren,

Van eens geliefde handen, veelgekust,
Maar die nu lang reeds in gevouwen rust
Roerloos in 't donker onder d'aard verdorren" (VIII)

en dit techniesch-voortreffelijke sonnet, dat weliswaar niet erg diep of fijn was, maar toch zuiver-mooi in zwierige melodieuze taal en helder-golvende beelden:

„Welaan, het zij, en mocht ik nimmer drinken, —
Wonderbaar heil, waarvoor al heil moet zwichten —
Met volle teugen 't glorieuze lichten
Van uw diepe oogen, die als starren blinken,

Toch zal ik lied'ren, die als luiten klinken,
Toch zal ik *breedheen steev'nende* gedichten
Ten wijden *tempel* om uw voorhoofd stichten

(niet geheel zuiver van voorstelling.)

Tot al menschkindren knielend voor u zinken.

Zie hoe ik lig in durende adoratie
Een kind gelijk, dat zucht in zware pijnen
Maar, o, daar nadert ge in gewiekte statie...
Vorstin! uw kroon flonkert zoo vol robijnen!
En als een lichtzee voel ik op mij schijnen
De afglans van uw majestueuze gratie. (IX).

En was het dàt gebleven, uit een ander Adoratie-sonnet:

„En 'k troost mijn ziel met stil-gloênd rijmgeflonker
En fijn-zacht spel op velerhande luiten"

een eeuwige schoonheids-aanbidding in zuivere beelden en in een pracht-fonklende techniek van jubelende geluids-verglijjing, licht-deinende rythmen, even opklankende rijmen, dan zou deze Adoratie-cyclus van een schoonheid zijn geworden, die is in sublieme dichter-droomen, licht-grotten in groene flonkering, stil-donkere blauwe wouden, wit-gouden hemelen, violette berglanden... *al was deze kunst er eene geweest buiten het leven,* een mooi zonder ons-ideaal-toestrekking [1]), voor òns betrekkelijk waardeloos dus, wat kostbare bijouteriëen voor een vrouw, die voor de ramen van een brandend huis in doods-angst de armen strekt.

Doch ook dìt heeft niet mogen zijn...

Eerst is het adoratie-denkbeeld verwaterd en verslapt en verduft totdat het tenslotte tot visioentjes van een ziek kind verlacht, tot bonken en klompen onzin uiteengeslagen, tot hof-en-adel-fantasieën van een galanterie-winkel-burgermannetje ontaard is.

In den beginne bleef de techniek *uiterlijk* goed, ofschoon een groot deel van der ideeën impotent gewring aan onhandige rijm-vinding te wijten was, maar de rythmen pom-póm-den nog regelmatig-door en de rijmen bonkten nog op elkaar, —

doch ook die velen-bedriegende techniek is, beginnend met averechtsche iamben-verloopen, later wild over-en-door-elkaar-heen-dansend in sonnetten waar alle maatsoorten in vertegenwoordigd waren, eindelijk volkomen te gronde gegaan.

De laatste Adoratie-sonnetten zijn het wezenlooze gezing van een dronken liedjes-wijf, dat van de eene deun middenin in een andere overslaat, galmend en gillend met schor-woeste stem sleepende psalmen en akelige grappen dwaas door-een.

Zoo, zóó; niets beter, zoo, zóó ontaard en elllendig!

* * *

[1]) Zie *Nederlandsche Literaire Kunst, Inleiding, De Arbeid,* 1e Jaargang No. 4.

En in bëoordeelingen spreekt men van sonnetten „van klaren klank en heldere beelden", en men schrijft ze over als mooiheidswonderen!

O gedegenereerd geslacht —

want de wáre schoonheid, die ge verwerpt of ook wel roemt, is U even zoo onbekend als het verfoeilijk-leelijke, —

ge zijt blind en doof,

en tòch galmt Uw stem de wereld toe, wat aan schoons uw oogen zagen-in-ontroering en uw ooren hoorden-in-verrukking, en wat aan leelijks uw oogen pijn-deed en uw ooren verscheurde!

— O verdwaasden —

O schúldigen vaak! schacheraars in den tempel, wèl-zienden en hoorenden, maar die spreekt als de blinden, waar ge de schoonheid verraàdt uit eigenbelang, — immers, de monarch van dàt tijdschrift zou uw knutselwerk niet meer opnemen, indien ge niet „lof-toezwaaidet", en diè directeur van een courant zou u, Letteren-en-Kunstman, uw ontslag geven, nietwaar, indien ge een kikje dorst te geven, hèm niet naar den zin, en gene uitgever, zou hij niet weigeren u te drukken?

O ellendigen, ondergegaan in ijdelheid en geldzucht-om-weelde, die spot met uw eigen, volgehouden grootheid, en een vloek zijt in 't aangezicht der Kunst!

En O! verdoèmbaren, want zóó is ons volk, niet wetend waarheen zich te wenden, in volkomene onbekendheid geraakt met wat het heeft te aanzien met biddende oogen

te aanhooren, gebogen 't devotelijk luist'rende hoofd

te omvatten, een vracht kleurige bloemen in z'n dankbare armen, —

en wat het heeft weg te doen van voor zijn gezicht.

En zóó wordt ons volk moe van het onzeker gewarrel, waarin de kunst aan zijn oogen voorbij-trekt, en wendt zich, elders rust zoekend, van Haar af...

O kon ik nu staan, een forsch hoog man, roepen met hooge stem ver-gehoord, dat ze het hoofd nog omwendden, en ik hun toonen kon:

hier hier is het schoon, het is er nog, het bloeit nog in den tuin, een heerlijke bloem, bedolven onder onkruid, dat over-woekerend niet gezien is door de blinde tuinlieden, en niet is afgesneden en op den

mesthoop gegooid door die ziende, te lui waren om te werken, te laf om niet te vreezen zich te bezeeren, de ellendigen —

hier is het schoon; in dit niet van machtige schoonheid, dit groote werk van het vorig geslacht, dreunt het niet zwaar-van-leven uw hoofden binnen, — en dit diep-natuurlijke en glorieus-fijne van nu, verglijdt het niet in uw oogen, een wonder-vredend licht?

Maar dan weer moet ik spreken, stellig en zonder aarzeling in m'n stem:

En dit, aanschouw het in z'n doffe leelijkheid, door anderen voor uw oogen opgeheven als iets helder-hoogs, zie we smakken het neer voor onze voeten te pletter op den grond.

Maar niet, voordat het onze vaste overtuiging is, gevestigd op onwrikbare bewijs-gronden, zonder de lichtvaardigheid, waarmee een vorig geslacht te critizeeren ging.

Zoo staat voor het oogenblik aan òns, te bewijzen de onwaarde en de ten-slotte-volkomen-ondergang van den dichter Willem Kloos in z'n Adoratie-Cyclus.

* * *

Mijn karakterizeering-in-algemeene-bewoordingen van het treurig verloop der dichterschap-te-gronde-gang in den Adoratie-cyclus, worde hier dan uitvoerig uitgewerkt.

1°. „*Eerst is het adoratie-denkbeeld verwaterd en verslapt en verduft, totdat het tenslotte tot visioentjes van een ziek kind verlacht, tot bonken en klompen onzin uiteengeslagen, tot hof-en-adel-fantasieën van een galanterie-winkel-burger-mannetje ontaard is.*

Wat zich vermoeden liet, heeft Kloos-zelf in Adoratie XLI uitgesproken, n.l. dat hij eeuwig zingen wilde in aanbidding „*de Incarnatie van het Schoone*".

Het komt er nu maar op aan, of hij deze hem-voortdurend-beheerschende schoonheids-emotie in nooit-eindigende variatie, altijd zóó heeft weten te componeeren, dat de beelden en rythmen en klanken altijd weer teruggaven en tot grond-melodie hadden die hoofd-idee „*Adoratie van de Incarnatie van het Schoone*".

We willen een paar van die variaties gaan hooren en goed

luisteren, of die éene gedachte de wisselende klanken en beelden altijd doortintelt....

„Is dan 't veerkrachtig zwieren uwer leedjes
Niet schoon, als 't teer bewegen der kapel,
Wen gij, getooid in donkerzijden kleedjes,
Hunkerend vraagt: „Zie ik 't niet? Zie ik 't wel?"

(mooie iamben!)

En gij 't volantje roept met held're kreetjes,
Fijn als het klinken eener zilv'ren schel,
Tot gij u overbuigt bij kleine beetjes,
U sierlijk wiegend in 't raketten-spel."

Aardig nietwaar? Ja, zoo'n tennissend flirtje in donkere zij, en elegant, en dat stemmetje, en zoo al 'er gedachten bij 't hoogst-interessante en verheven spel! Geef me nu toe, dat dit alles echter voor een dichter hoogstens een amusant onbeduidend kijkje is — maar nee:

„O, als mijn *hart* waar die *bal* in de luchten"

O, ellèndige Kloos, o God, God, het dichterhart, weet ge wat dat zeggen wil? het schóóne, blij-weenende dichter-hart! wil een „tennis-bal" zijn ... O, lach nu, lach nu wanhopig, 't gaat píjn doen, nietwaar? ja, ja, dat doet pijn, die knokige vuist, die ge u-zelf slaat wild-oogig op 't doffe voorhoofd —

„O, als *mijn hart* waar die bal in de luchten,
't Vloog als een bliksem van liefheid u toe."

Nu mikt-slaat het meisje en de hart-bal vliegt terug! O, o, wat aardig hé? ja, dat is lachen, lachen; O! o! nee, ze slaat niet, ze vraagt hunkerend „zie ik 't niet, zie ik 't wel?"

Het hart valt:

„'t Viel voor uw voetjes"

met twee, drie hip-pofjes, nee ...

„met zoete geruchten
van eeuwige aanbidding 't smeeken nooit moe..."

O, walgelijk, walgelijk, deze misselijke kerel, die z'n hart als tennisbal voor een ziellooze tennis-nuf „nooit 't sméêken moe in eeuwige aanbidding" wil laten neervallen!

Hier, lammeling, hier smijt ik je dan neer voor een dametje van goeden stand, hier stomp ik je dan neer, en bid en smeek nu maar voor deze je „Incarnatie van het Schoone",

maar mijn vloèk, mijn zware vloek rust op je, flauw-zielige Schenner der Schoonheid,
uit naam der Kunst vloèk ik je, omdat je Haar hooge heiligheid vergooid hebt in laf-verliefd-kruipen voor iets, wat nooit iets met Haar te maken heeft gehad, en een bespotting is van Haar Liefde en Grootheid.

De laatste regels hangen hier aan als een ineens-opengaande idioten-glimlach:

> Maar mijn madonna",
>
> (aan 't tennissen?)
>
> „of ik al wil vluchten,
> Diep in mij hoor ik, wanneer toch en hoe?"

Wat nou vluchten? je zòcht immers het schoone en je hart vloog er als een bal heen en smeekte? Ach kerel, je daast!

En dit is nu niet één 'n-beetje-in-'t-honderd-geloopen sonnet, tengevolge van rijm-moeilijkheden en zoo, maar op oneindig veel plekken wordt het hoogste zoo ellendig onteerd.

In sonnet XXIV heeft het schoone „radde leedjes" en wordt er-van gezegd:

> „Terwijl uw lokken als guirlanden vlogen" (?)

In sonnet XXXIX heeft ze een „geestig gelaat" en „kijkers".

In uiterlijk-goede techniek, maar door welker innerlijke onbeholpenheid men de akeligste grappen te lezen krijgt, ook dit gerijm:

> „O, als mijn ziel in de uwe was *versmeten*,
> Als vast een *snoer* mijn ziel aan de uwe *bond*,
> Dan *sloeg* 'k de hand aan nog veel *stouter snaren*". (XL)

Flauw-buigend, zonder de vertrouwende innigheid des gebeds, maar zich walgelijk voor een onwaardig en liefdeloos Godje vernederend, is weer:

> „Wil dan niet *toornen*, dat ik tot betooning
> Van diepe liefde voor uw voeten viel."

Nog meer laf-liefs is voor den snoezig-lachend-adoreerenden dichter de Incarnatie van het Schoone; in sonnet LI bv.:

„O, die lichte stapjes! Uw losjes loopen
Trippelt over 't groen of daar luchtig hupt
't Kleurige parkietje"

en de kindsche vermaning

„Ga toch niet *te met* als dat beestje vliegen (maat?)
U wendend in de lucht met sierlijk wiegen".

Bah! wat een parodie! wil je wel gelooven, dat ik ieder oogenblik wel zou willen wegloopen van de overvolheid van mijn tegen-zin? Maar ik zal tot het einde toe mijn taak volbrengen, de volks-domhouderij moet nu maar eens eindelijk uit zijn.

Intusschen, met dit alles heb ik, dunkt me, de verwaterde, laffe en duffe behandeling der Adoratie-ide genoegzaam aangetoond.

De sonnetten XXXIV (waarin alleen rijmelarij: voeten, die „bekroning" zijn van een vloer) XXXVII (die stormen, die een koraal vormen) XLII (bloemen-vergelijking) XXIII (die geboorte) en enkele anderen, vermogen deze ellendige profanaties niet goed te maken met hun er-mee-door-kunnen (en al was het magnifiek-zijn!)

Maar nog heb ik niet voldoende bewezen, dat Kloos ook vervallen is tot wel-is-waar-van-buiten-af-goed-techniesche, doch door rijm-onhandigheid veelal, de meest volmaakte *onzin* bevattende verzen.

Zóó, in sonnet XXXIII beweert hij:

„zielsgloed blijft mij *roosten*"

(tot-i zwart ziet?)

En sonnet XXXV dan:

„Slot mijner droomen, waarin gij, gedragen
Op donzen kussens in een vloed van vederen
En kwistig kantwerk",

(o! wat leelijk)

„tot een vlekloos-teederen
Gordel van gratie om uw schoot geslagen",

Ja, ja een vloed van veeren en kantwerk — naaistertjes krijgen er wat van! — die een „teederen gordel" zijn, mooi! Maar we gaan door:

„Slot mijner droomen, waarin gij, zóó dus uitgedost,

„Zaagt, hoe de albasten pilasteren schragen
De koepelrondingen, wier breede en breedere
Gewelven weeld'rig als gebeeldhouwd cederen
Ciercirkels *om uw zoete leedjes lagen.*"

Ik dacht „een vloed van vederen", maar enfin, je kunt nooit weten in droomen. De reuzenvrouw die ineens met haar middel in die reusachtige hal moet passen, is anders wel nog-al raar.... Kom, laten we er geen tijd meer aan zoek brengen, 't is onzin.

Evenzoo 't volgende:

„O 't donker golven van uw lokken, machtig
Bewogen als een zee, waarop mijn ziel
Door straffe winden moegesleurde kiel
Te bersten *stiet* eens in diepe ootmoet prachtig."

Die lokken zijn dus een zee, waarop zijn ziel te bersten stiet. Nu kan dat nooit, een schip *stoot* te bersten op klippen, niet op de zee — ja, die klippen zullen dan hier het hoofd van de haren moeten zijn. Flink zoo, daar gaat de moegesleurde kiel van Kloos z'n ziel en pof, tegen de harde kop van de „Incarnatie van het Schoone" gaat-i te bersten, nog wel „in diepe ootmoed prachtig".

't Is om te schateren nietwaar? Ja, om te bersten van 't lachen op de wassebeelden-spel-voorstelling van Kloos z'n onzin. Ja, om te lachen, te lachen, maar nee, om te gillen van smart over een val zoo onpeilbaar-diep in den afschuwwekkendsten modderpoel der zinloosheid, waaruit geen redden meer mogelijk is.

O, lach, die is in helle-pijnen....

Maar altijd gaan we door, Dante-gelijk, nog meer, nog meer, tot dat ge *weet.*

We zijn nu in de sfeer van het veel-belachen *Marfa* [1]).

„'t Is duister en in de portretzaal branden" enz.

was het zoo niet? Zóó hier:

[1]) Gedicht van Frits Lapidoth, indertijd door v. Deyssel onder handen genomen.

Sonnet XX:

„O eenig waardige om door hooge zalen
Midden in schitterkleurig hofgezin
Dat ruischend om u reit, als rijksvorstin
In zware pracht van purper *rond te dwalen*"

Deze marionetten-vertooning van een burgermans-hof-droom is 't prettigste dagje, dat Kloos voor zijn meisje „de Incarnatie van het Schoone" bedenken kan.

Nu heb ik 't al dien tijd nog geen oogenblik kunnen hebben over fijne taalnuances, en alleen over metrum, niet over rythmiesche schoonheden zal ik kunnen spreken. Op enkele weinige uitzonderingen na — overblijfsels uit den goeden tijd — is voor deze fijnheden Kloos' werk uit de laatste jaren te grof. Dingen als

„de zon *zit* in uw ziel" (XXXVIII)

gewent men zich al aan, maar-overheen-te-lezen. Anders kwam men nooit klaar, want zulke wijzingen op slecht werk zitten er in ieder gedicht bij tientallen.

* * *

We kunnen nu gevoeg'lijk van de idee-verval-behandeling overgaan tot

2⁰. *„doch ook die velen-bedriegende techniek is, beginnend met averechtsche iamben-verloopen, later wild over-en-door-elkaar-heendansend in sonnetten, waar alle maatsoorten in vertegenwoordigd waren, eindelijk volkomen te gronde gegaan.*

Het techniek-verval begon dan met regels, die niet alleen metrum-, maar ook rythme-loos waren; rythme-loos, ik bedoel, dat bij gebrek aan een vijfvoetig metrum nog een rythmiesch woorden-verloop mogelijk zou zijn geweest, dat, ofschoon in een sonnet absoluut ongeoorloofd eigenlijk, een kleine vergoelijking zou kunnen zijn. Zoo kan een regel als:

„Zacht zaagt gij ze naderen kalm en klaar"

er rhythmiesch nog wel mee door, al deugt het metrum niet, maar deze, uit XXXVI niet:

„Vogeltje alle dingen moet ondergaan"

waarin, wat de eerste *drie* iamben moeten verbeelden, trochaeën zijn.

In 't begin gebeurde dat een enkele maal en dacht men: „jongen, bij onzen besten sonnettist moesten zulke dingen toch niet voorkomen", en men vond zulk een zelfs-de-uiterlijke-techniek-niet-beheerschen vreemd, maar in den laatsten tijd —

de inhoud is gewoonlijk onzin of zeer onbeduidend, naar ***innerlijke*** sonnet-schoonheden, de òp- en àf-vloei der terzinen, als vlindervleugelen open-en-dicht-vouwing, een klank-rijzing en -val, en de terzinen-samen de emotioneele saâmvatting-ineens van het vol-harmonieus in de kwartijnen voorbereide gegeven, — naar dergelijke lícht-heden, die het diepst-waardevolle van sonnetten uitmaken, (waar de uiterlijke techniek na een weinig oefening in maat en rijm door ieder aan te leeren is misschien), en welk innerlijk mooi bij de tallooze fabrikanten van onberispelijke sonnetten uit ons land dan ook totaal ontbreekt, — daarnaar zoekt men te-vergeefs; — maar zelfs zijn tegenwoordig de sonnetten van Kloos zeldzaam, waar eens een of twee regels in zijn, die gewoon-techniesch deugen.

Een paar voorbeelden uit den stapel, die ik voor me heb liggen.

Ik plaats de kort-lang-teekens onder de woorden zooals de auteur ze wil gelezen hebben. Men beproeve het zoo eens hard-op, en gae zelf na, hoe averechts en tegen-natuurlijk de woorden in een metrumpantser geperst zijn, waar-uit ze bij normale lezing toch weer wegspringen in geheel andere metra of gewoon proza, de natuurlijke woorden, die niet valsch-gewrongen willen worden.

Bijvoorbeeld, niet gerekend de onzin, die het bevat, dit sonnet (XXXIX).

„Zacht zaagt gij ze *naderen* kalm en klaar
Zoudt gij hun lieve *bewegingen* schuwen
Of met *geestig* gelaat en blij gebaar
Begroeten die *teeder*-gedonsde als d' uwen?

Heil dan, mijn heimlijk *verlangende* ziel.
Die zoolang reeds verlangde in hooploos hopen
(goed)
Want iedre blik, die uw *kijkers* ontviel
Kwam stil *onder* '*t smetloos pluimkleed* geslopen
Maar vloog *bij der vooglen weerkeer* omhoog
Een zon van *genâ* voor mijn duiz'lend oog!

De regels

„Zoudt gij hun lieve bewegingen schuwen"

en

„Heil dan mijn heimlijk verlangende ziel"

zijn trouwens werkelijk dactyli.

Uit sonnet XLVIII de regels:

„Tot een ieg'lijk ding, waar ooit oog op staarde"
„Door 't derven dier *schoonheid nameloos* droeve"

Natuurlijk gelezen geeft deze regel de maat:

⏑ — ⏑ ⏑ — ⏑ — ⏑ ⏑ — ⏑

afwisselend een iambe en een anapest dus. Maar de allerergste regel:

„Daar het schoone alom bloeit aan mijns levens verschieten

bestaande uit 6 bijna onleesbare iamben.

Men lette eens op dat:

„Daar het schoone alom bloeit"

Zie je, dat gaat nu absoluut niet! Men kan bv. zeer goed zeggen:

„Het schoone alom"

Maar de klemtoonen zijn nu ook precies omgekeerd!

Doch kijk eens goed, de regel bestaat zoowaar uit *vier* anapesten!!

„Daar het schoone alom bloeit aan mijns levens verschieten"

Sonnet L is heel naar. Trouwens sonnet aan sonnet, maar ik neem de markantste er-uit.

„Als ik u in mijn droomen heen zie zwieren (heel goed)
„Moet dat dunkt mij wel de hemel wezen (???)

Men ziet: het woord *wezen* (een trochae) moet de sluitende iambe verbeelden, staand-rijm dus van *zen*, en werkelijk, alle regels op *ezen* zijn zoo.... Maar hoe zit dat nou? Van het sleepend-rijm *ieren* vormt het toonlooze *ren* met de eerste lettergreep van de volgende regel een iambe. Kijk maar:

„Als ik u in mijn droomen heen zie zwie-
(-ren) Moet dat dunkt mij wel de hemel wezen.

Maar die tweede regel zijn dus trochaeën, na een regel zuivere iamben, en zoo gaat het de heele kwartijnen door — Is dit niet het

geknoei van iemand, die nog niet wetend wat het eigenlijk is, zijn eerste schooljongens-sonnetten samenflanst?

De terzinen zijn geschreven in zuivere trochaeën na de kwartijnen, waarin iamben en trochaeën afwisselden

„Hosianna zingen altegader (5 trochaeën)
Helder uit de vlotte hemelrijen
Waar gij zweeft op lichte wolken nader
En de kleuren die u zacht omvleien
Die bij duizenden daar spelemeien
Blonden 't gloên der aureool van God den vader.
(6 trochaeën)

't Is heel, heel aardig. Of heeft die geniale Petrarca-verbeteraar van een Kloos soms een nieuw iambiesch-trochaeiesch sonnet uitgevonden? Dat zou toch bij zoo'n kraan geen wonder wezen?

Het toppunt bereikt deze genialiteit in sonnet LII waar we in-één een rijke collectie maat en onmaat vinden.

„Overal is gouden zonlicht daarbuiten"

(de natuurlijke klemtoonen. Men ziet: een lieve prozaregel. Van eenig metrum geen spoor.)

„Diep in mijn ziel gaan de vogeltjes fluiten"

en

„Uwe genaadge nabijheid mij loon"
(dactyli)

Dan:

„Met spel van gevoelde muziek en zangen

(twee anapesten, voorafgegaan en gevolgd door een iambe, of vijf zeer slechte iamben).

„Met een hart, dat geen heil dan uw schoonheid meer vindt
„En hoe lang reeds voor altijd u eeuwiglijk mint"

(4 zeer goede anapesten. Anders *6* buitengewoon leelijke iamben).

Maar, in al deze diverse-maten- en proza-regels zijn iamben gewild, getuige de werkelijk fraaie iamben-regel:

„Maar ook hierbinnen schijnt de zon zoo schoon"!!

Dat zijn dus in één sonnet, regels proza, waar geen maat-touw aan vast te knoopen is, regels keurige dactyli, regels goed-dravende, „driftige" anapesten, een regel anapesten-en-iamben-kleingoed, en een regel zuivere iamben.

Was mijn vergelijking met het dronken liedjes-wijf overdreven?

Het geknoei is eenvoudig, zonder nog op den zin te letten, *onleesbaar*.

* * *

Uitvoerig en afdoend zijn nu al onze beweringen, die misschien aanvankelijk aan sommigen vrij gewaagd hebben toegeschenen, bewezen —

Bewezen, dat Willem Kloos in zijn Adoratie-cyclus geworden is tot een rijmelaar, en een onhandig rijmelaar tevens, die wel terecht van zichzelf zei: (XXVIII)

„Maar ach de hand, die met een *stoute wending*
De teed're toetsen van het speeltuig raken
Zou willen, *zwicht bij 't voelen van haar onmacht*".

* * *

Wil er van den heer Kloos nog iets terecht komen, laat hij dan zijn eigen mooie boek „Veertien Jaar Literatuur Geschiedenis" maar eens overlezen. Hij kan daarin vinden, wat een dichter is, en wat verzen zijn, want thans is *hij* werkelijk

„*tot volkomen onbekendheid met het schoone teruggezonken.*"

(Ed. Verburgh, Inleiding tot „De Arbeid").

En laat hij eens nauwgezet toezien, of op hem-zelf niet van toepassing is, hetgeen hij zoo verstandig neerschreef in zijn Literaire Kroniek van October j.l.:

„dat ieder woord, dat men neerschrijft, *maar dat niet vertastbaart een stukje inwendig zieleleven*, blijft wat het was, een dood en waardeloos uiterlijk teeken, een verzameling van letters zonder eigenlijken zin."

„Ja, wie er zich toe zetten gaat, om letterkundig te werken, *die moet werkelijk iets te zeggen hebben*, die moet waarachtiglijk iets hebben doordacht en doorvoeld."

„Neen *poëzie is niet een spel met woorden, die wat rhythmisch op en neder gaan.*"

„Ja dubbel aangenaam worden wij door al dat innig-levende en levengevende schoon (van Penning) getroffen *na zooveel zinledig en daarbij idioot onhandig gerijmel van den allerlaatsten tijd.*"

En waar hij beweert (en terecht):

„En als de dingen, *die gij zegt in uw keurige verzen ons zonder die verzen in 't geheel niet zouden ontroeren*, houd dan die verzen, bid ik u, voor u, want dan zijt ge geen dichter, maar een aanstellerig charlatan"

houde hij in 't oog:

dat er nog minder van een dichter sprake is, als de dingen, *die hij zegt in slechte verzen, ons zonder die verzen veel meer zouden ontroeren,* want dat tegen een zoodanigen gezegd wordt:

Houd die verzen, bid ik u, voor u, want ge zijt geen dichter, en veel erger dan een aanstellerig charlatan, **een Verkrachter der Muze.**

Utrecht, October 1898. CAREL SCHARTEN.

AANTEEKENING.

't Zij mij vergund even te doen opmerken, dat de proza-stukken dezer kroniekenreeks allen uitvloeiselen zijn van de principes, neergelegd — niet in de *Inleiding* tot *De Arbeid* door EDUARD VERBURGH — maar in mijne eigene *Inleiding* tot *„Nederlandsche Literaire Kunst"*, voorkomende in No. 4 van dezen jaargang.

Met de grond-denkbeelden, dáár door mijzelf voorop gesteld, maar dáármee ook alleen, kan men van mij eischen, dat ik in overeenstemming blijf; en men doet verkeerd, zich Verburgh en mij als de Siameesche kinderen onzer literatuur voor te stellen.

En nogmaals zij het dan ook uitdrukkelijk verklaard:

Niet tegen „De Nieuwe Gids" heb *ik* mij gericht, en nooit; niemand kan dieper hebben liefgehad dan ik, wat „De Nieuwe Gids" in zijn gouden tijdperk aan eeuwige schoonheid schonk. Maar juist uit dat ten volle dóór-voelen mòest volgen een des te scherper afkeuring van wat een vervolg heette op de groote kunst van '80, doch in waarheid er de valsch-glimpende *schijn* van was.

Waar die *blijvende schoonheid* ophield en de *schijn* begon — dat punt vast te stellen zij ons *critiesch* doel — dáár vange aan onze eigene productie, die — mocht het zijn! — een waardiger voortzetting zij dier blijvende schoonheid dan de onwaardige voortgang, die „De Nieuwe Gids" in-zich-zelf vertoonde van eigene grootheid.

En bij deze verwerping van Kloos zij dan ook niemand tegenwoordig, dan die smart-vol is evenals wij, geen oudere in welvoldane vreugde of jongere, die bruut den Nieuwen Gids ontkent, niemand dan die mèt ons hem heeft bewonderd met gloeiende oogen en kloppende slapen, wijl de hartstochtelijke rythmen, subliem visioen, hem zóngen door het binnen-lichte hoofd....

Febr. 1899. C. S.

September.

September-ochtend; purpren schaduw ligt
  Nu in de laan, borduurd met plekken zon;
  Daarbuiten strijkt het veld; aan horizon
Staat boomenmuur, omwaasd van blauwgroen licht.

De beuken breiden elk een vollen kruin
  Tot vangen van Lichts-gouden-poederval:
  Het stuift van blad op tak, op stam, op al'
En spreidt in grotten, diep van groen en bruin

En zwart en maakt ze hel en luchtig-zoel.
  Een ruischend windje wuift, gevleugeld blauw,
  Zijn blijheid door de laan. Het wit-in-blauw
Des hemels welft zich strak, ijl-helder, koel.

Het licht spat in de krassen op de ruit
  Uiteen tot spectra, paarlend elke kleur
  Als in een diadeem. Door 't raam komt geur
Op van den tuin, zweeft dan onmerkbaar uit.

Een gouden glorie ligt er op het land
  En valt ook langs den rug van hem die spit
  Daarginds en schittert van de spa goudwit.
Hel glanst het kleed van 'n meisje, blank haar hand.

Het is zoo stil, zoo kalm, zoo vreedzaam schoon
  Om te aadmen leven weer en moed en vreugd
  En langvergeten hoop en liefd' en deugd
Uit de natuur als hare reinste zoon.

De klokken luiden ver, doch zuiver klinkt
  Hun zang de velden over, roepend saâm
  De menschen in eens andren reinen naam:
Het is of ik plotsling weet wat hun zang zingt.

Hoor, angstig luiden zij, hun stemme trilt
  Als van één die roept vol vreemden vrees, wijl gaat
  De ander zijnsweegs en alleen hij staat:
Het was zoo schoon, gij hebt het niet gewild!

„Het leven is zoo schoon, zoo rein, zoo blauw.
  Als dezen ochtend kunnen dagen zijn,
  Dat Gij voelt vloeien uit uw ziel en pijn
En smart en zond'; dat enkel Liefdes dauw

Hangt aan de struiken in Uw tuin der ziel
  En blijde geur: wen storm of regen slaan
  Daar in dien tuin, die geur zal nimmer gaan,
Als muskus dat in hoek der kamer viel."

ALBERT VAN TWAZEL.

DE ARBEID.

Maandschrift voor Litteratuur en Kunst.

De prijs per jaargang is . . . . *f* 4.50
Van afzonderlijke nummers . . . . - 0.75

Brieven en bijdragen te zenden aan den UITGEVER, *Gebouw „Mercurius"*, Prins Hendrikkade 20/21, te *Amsterdam*, of aan het persoonlijk adres van den REDACTEUR.

INHOUD.

DE ARBEID

EEN MAANDSCHRIFT VOOR LITTERATUUR EN KUNST

1e Jaargang 1898/99. — Aflevering 9.

RED: ED. VERBURGH – UITG: C.A.J. v. DISHOECK AMSTERDAM.

Melodieën.

I.

Lente-voorvoelen.

In volle‿en zoele
Lichting nu zinge
Ik zangen in koele
Waaiingen . . .

Door akkers vochtige-
-Zwarte‿aarde‿omwoelde
Liep ik de bochtige
Groen-stammige lange
Boomen-laan . . .
Zachte welige
Winde omspoelde
M'n hoofd . . . O! ik voelde
Haar zoelte met strelige
Wuiving m'n wangen
Langs-gaan . . .

De hemel lichtte
Wit-blauw; daarin richtten
De boomen hun takken wijd!
De welige weien
Hel-groenend leien
In 't licht gespreid —

Hoog-licht voelde
'k Mij gaan; o hoe zoel de
Zuidewind om me woei!
O! dit lichte zingende
Teeder-toè-dringende
Lente-bloei!

In volle⁀en zoele
Lichtingen ging 'n
Lente-voorvoelen
Zachtelijk dringen
Door m'n leden!
O, 'n licht verlangen
In wuivende zangen
Naar zonnig-bloeiende
Luw më omvloeiende
Heerlijkheden!

II.

Licht als een blauwe Lentedag . . . .

Licht als een blauwe lente-dag, wen jong
En welig 't lichtend groen der berkjes spruit
— Alsof een schaar van vogeltjes zwiert uit
De lucht, òm-fladd'rend en met lichten sprong
Op 't boompje neêr-strijkt — trilt 't fijn-blaad'rig... Zóng
Ook niet 't groen spelend, wijl Natuur „de Bruid"
Is, of 't getakt krioelde van 't gefluit
Tjierlend-dooreen der vogeltjes, die 't vong?

Licht als een blauwe lente-dag, wen 't loover
Ontbloeit, hóóg over 't licht-land wolkjes zweven,
Glans-witte pluize‿in 't ruim, stil-lichte vaart! —

Was nu mijn juichend zijn, een zonne-aard,
Vol voog'len-lied'ren en jong groen . . . dáár dreven
Mijn Lief en ik, hoog-zilv'ren wolkjes óver . . . .

III.

Stervende Troosting —

De wolken gaan in donkeren gang
tragisch-stil . . .
Stads-huizen staan somber-bang
vaag en kil —

Dom-toor'n in flonkern'de záng-
-vlágen wil
tróósten met luchte-lied-luid-en-lang
dagen-ril . . .

In lucht-kou júbelt de klokke-zang,
gedragen-zil-
-veren klinking,
los-klank'lend gedrang
van klok-tinkeling

Maar getil-
-de in hóóge winden koù-bevange'
Stervend in klagenden gil!

Droef duiken de huizen somber-bang
laag en kil.

Zóó, wie in duistere smarten-gang
laven wil
droeve gelieven met troost-rijken zang
voelt als graven, kil-
-gëopend de *onmacht* . . . en zinkende lang-
-zaam wordt stemme stil. —

IV.

Konde fijn-zachtelik
wond're gedachten ik
schrijven in avond-schijn
met lichtlijk bewegen
der pen op 't gelegen-
-daar-ondere stil-wit velijn:

Hoe of 'n bonzing
is bevende in 't lijf . . .
'n tril-lichte gonzing
is zwevende . . . o! blijf
om me, 'n zacht-gloeiende
lichtende stilte,
waarin wèg-vloeiende
al denken en wil te
verzinken lijkt . . . Drijf
Ik nu niet licht-omgeven,
wolkend licht-beve'
om mijn droomend hoofd,
in teedere flonk'ring
van schoonheid zacht,
een glanzende donzige
licht-droom in donk'ring
der Nacht-?

V.

Troost.

Goudene zachtheid
Wonder-licht gaande
Tot 't U verstaande
Hart, dat in nacht leit . . .

't Hart, dat in nacht schreit
Smachtend alleene
Staat van veel weenen
Kwijnende in pracht wijd-
-Fonk'lend betooid —
O, als een bloem rood-
-Bloeiende in nacht-dood,
Glinst'rende glooit
Omlaag in de flonk'rende
Dauw, die in donk'rende
Nacht met juweelen
Haar tooit . . .

't Hart! o, een roode
Bloem, hangende in duister
Aan buigende steel en
Omglansd door den luister
Week-gloênde, van tranen . . .

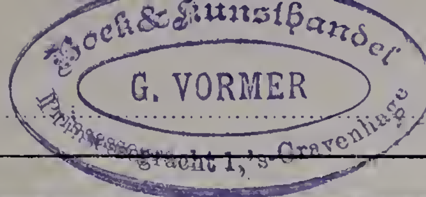
Sidderen nu de
Dauwdruppen niet,
Wen gouden vervliet
't Zon-licht door 't lover,
Dat hangt zwaar-groen over
Bloem in boschlanen . . . ?

Stijgt dan niet geurende
Damp van de fleurende
Bloem in den morgen,
Die stil verborgen
Bloeit in 't bosch?

. . . .

Goudene zachtheid
Als zon-licht vloeiende
Door 't breedlijk-groeiende
Groen over bloem, de
Geurende⁀ontbloeiende
Morgen-roode . . .

O nu stroomt zóó de
Wonder-zoel zwevende
Goudene zachtheid
In nacht tot het bevende
Hart, dat ik noemde:
Bloem, fonk'ling-betooide,
Die geurend ontdooide,
Goud-nevel in zon!

Boekhandel van

MEESTERWERKEN VAN GEORGE EBERS

voor NEDERLAND bewerkt door PROF. Dr. H. C. ROGGE e. a.

VOLKSUITGAVE

COMPLEET

IN 60 AFLEVERINGEN à 30 cents

IN 12 ZWARE DEELEN à f. 1.50

IN 12 DEELEN IN PRACHTBAND à f. 1.90

In deze uitgave zullen verschijnen:

I. EENE EGYPTISCHE KONINGSDOCHTER
II. WARDA
III. HOMO SUM.
IV. KLEA EN IRENE.
V. DE KEIZER.
VI. SERAPIS.
VII. DE NIJLBRUID
VIII. JOSUA.
IX. MELISSA.
X. CLEOPATRA.
XI. ARACHNE.
XII. EEN WOORD.

UITGAVE VAN
VAN HOLKEMA EN WARENDORF,
AMSTERDAM.

Joh. Braakensiek

Deze twaalf deelen kosten vroeger f 49.50.
THANS SLECHTS TE SAMEN f 18.—

De omvang der meeste deelen is 500—600 pags.
IEDER DEEL IS OP ZICHZELF COMPLEET.

De geheele uitgave is in 3 jaar compleet.

Uitgave van VAN HOLKEMA & WARENDORF, te Amsterdam.

Zóó gaat nu tranen-glans,
'tRood Hart om-schreiende,
In goud-gloed verglijjende,
'n Lichtende damp, gansch
Verdwijnen . . .

En in het schijnen
Wit-gouden, het roode
Hart, dat nu staat:
Een helle bloem roode
In dageraad!

Zie nu de roode
Hart-bloem, die klagen
In nacht deed, de kwijnende
Fonkelend treurende, —
Wijl in het morgen-licht
Goud-dampend vloden
De flonkerend-schijnende
Drupp'len, — de geurende
Bloem in het Dagen
Stil-opgericht . . .

Carel Scharten.

Schoonheids-Opgang

door

G. Heuvelman.

ver de wegen des levens ben ik gegaan, vele jaren, in onwetendheid van het wezen der dingen, die opstonden rondom mij in de scherpe omlijning hunner vreemde vormen onder het koude staren mijner zielverlorene lijfsoogen.

De zang der wouden, klacht van wee roepende over de aarde in donkere stormnachten, als de wilde winden varen over buigende boomekruinen, brekende oude stammen en bij den breeden zwaai hunner groote-wolkenkudden-langs-de-hemelvlakte-voortgeeselende armen, uitgierend triumfkreet om den val der ter aarde gebonsde boschreuzen; de treurzang der wouden in sombere stormnachten verstond ik niet.

De stilte der heiden, sluimerend' in groote rust onder blauwe zomerhemelen, verdichtend tot lichtnevels over het paars der naar den horizon vervagende vlakte; de stilte der heiden had geen stem voor mij.

De Opgang van den Dag, elken morgen geboren uit den brand der oosterhemelen, als de zon majestueuselijk rijst uit de purperen vlammenzee, golvend langs de kim; de Opgang van den Dag aanschouwde ik met koele oogen, zonder te vermoeden de werkelijkheid van het Eeuwig Licht, dat straalt in het Verborgene en waarvan dit kleurenspel der materie slechts den schoonen Schijn is.

En als de Nacht het moe gelicht heelal nam aan zijn donkere borst en het kwijnend dagleven rust vond in de armen der stilte, als de verre sterren hun tintelende lichtoogjes openden over de in zee

van duisternis verdronken aarde, dan straalde de Heerlijkheid van het Oneindige niet tot mij in en voelde ik niet de ontroering, zachtfijne rozelichting van hemelvoorvoeling, gaan in beving door mijn zelf, dat was alleen in den omstand van het Nacht-mysterie.

* * *

Toen is tot mij gekomen eene Stem, als de stemme Gods, die sprak:

Kent gij niet de klacht der wouden, die sluimerende echo's wekt in de gewelven der bergen, als de voetval voor den storm de aarde dreunen doet?

Verstaat gij niet het geheimvolle leven, de vredestem, die zacht opklinkt van de eenzame heide, als zij rustig ligt onder zomervermooiing in onbewusten droom van oneindigheid?

Weet gij niet het geheim, dat de sterren neerfluisteren in de azuren nachten, als hunne lichtbloempjes ontluiken in de diepten der heem'len?

Ziet gij niet de blonde korenvelden in felle Juli-glanzen als eene openbaring Gods; aanschouwt gij niet de slanke halmen, buigend onder den zachten druk van zoelen wind als een volk van biddenden?

Hebt gij niet de zielen der rozen zien opstijgen door de lichte lenteluchten in wolken van geur?

Verstaat gij niet het toornlied der zee, opdreunend uit de diepte, als de wind-gezweepte golven vergeefs hun schuimkoppen slaan tegen roerlooze rotsgevaarten, onoverwinbare wachters der stranden?

Hebt gij uwe ziel niet uitgespreid als een meer, een effen spiegel van blanke waat'ren, opdat zij weerkaatse de regenbogen der heem'len?

Zijt gij zóó blind, dat gij niet ziet den zwaren gang der volken door de eeuwen, als eene streving des geestes naar omhoog?

En is niet in u nedergedaald het weten dat dit heelal van stof niets is dan de schitterende sluier, die God spreidde over de leegte der Oneindigheid, waarin alleen Hij is?

Zijt gij zóó blind?

Ga dan met mij tot de Bron der Tranen, die ontspringt onder de doornstruik van het Lijden en wasch uwe oogen ziende in hare reine, uit 's levens diepten opwellenden stroom.

* * *

Toen ben ik gegaan tot de Bron der Tranen en heb mijne blinde oogen ziende gewasschen door veel weenen.

* * *

Nu stralen mijne oogen uit naar het Oneindige, nu zoeken mijne vorschende oogen de schoonheid achter den schijn der dingen.

Nu versta ik de stem der stille heide, de treurzang die de wouden uitklagen in stormnachten.

Nu zie ik de witte wolken als blanke zonnebruiden, gaande den bruidegom te gemoet.

Nu begroet ik vreugde-doorzongen in de glorie van den morgenstond de passie-zang der zonneluchten.

En alles is in mij geworden tot Lied.

Lied, dat stijgt....

Hooger, hooger....

Boven de zwervende volken, zoekers van licht....

Boven de woelende zeeën in eeuwig bewegen....

Boven de stille bergen met gloeiende sneeuwtoppen....

Naar de sferen waar de sterren bloeien en de Melkweg zijn blanken stroom doet vloeien....

Hooger, hooger....

Tot de nevelvlekken, groote lichtoceanen, die verworden tot werelden....

Hooger....

Tot het Lied wordt Licht, zee van zang, de blanke geluidgolfjes spoelend om den troon van God.

Verzen.

I.

Hoog staat de zon met gouden-lichtend hoofd
— Een blonde bruid —
En nijgt
Zich naar het eenzaam-vlakke land,
Dat wachtend ligt
en zwijgt....

Het smacht naar den kus van haar gloeienden mond,
Naar haar warme handen, 'r haren-blond...

En stil het beeft van smachten
Bij 't zwijgend wachten —

En lager buigt de hooge blonde zon
Haar lokkenhoofd
En lacht
Haar stillen glimlach over 't land
En buigt, en kust
Het zacht...

Van haar goudene kus het huiverend rilt
En een liefdezucht door de avond trilt...

Dan ligt het stil in wazig-reine nacht
En droomt dien kus
En... smacht —

II.

Gouden wolken hangen stil
Boven vlakke landen,
Droome-avond komen wil,
Strekt haar zachte handen...

Verre wenkt uit gouden gloed
Droomende verlangen...
Aan haar wimpers weemoed doet
Gouden tranen hangen.

III.

Stil dwalen mijn gedachten door mijn leven heen,
En zoeken naar een plek van licht en ruste,
Waar reine smart deed bloeien bloemen van geween,
Of waar een hooge Liefde, o! mijn voorhoofd kuste!

De nacht wordt koud. Als somb're reuzen staan
De zwarte boomen — al mijn groote zonden —
En bange huiv'rend mijn gedachten gaan
Door 't donk're woud, waar zij geen licht-plek vonden.

IV.

De blonde zeeë ruischt zoo zacht
Haar droomend fluist'ren -
Teer vloeit langs de golven haar liefde-klacht —
De winden luist'ren.

Zij mint de Zon, die gouden zinkt,
En beeft van smachten.
Stil-droef door de avond haar weemoed klinkt
Om lange nachten —

De gouden zonne mint háár niet,
Hoort niet haar fluist'ren;
En banger al schreit zij haar groot verdriet
Bij 't droom'rig duist'ren —

De meeuwen omfladd'ren haar, krijschend luid,
Zij kennen haar heimelijk beven.
Straks klaagt zij luid-op in 't donker uit
De groote smart van haar leven -

V.

Wat wilt gij, Droomen, die van verre komt
Uit mijner jonkheid gouden nevel-landen?
Als lang-verloren bruid, die stil weer tot mij komt,
Streelt gij zoo zacht mijn hoofd met uwe teêre handen...

Hebt gij mij dan zóó lief, dat gij zóó verre gingt
Door storm en regen van de donk're nachten?
Wist gij het, dat ik lijd, sinds gij niet tot mij gingt,
Hebt gij zóó ver gehoord mijn luide smarten-klachten?

Hier in mijn kamer is het eve' eenzaam en stil
Als ginds eens, waar wij zaten vele stille uren —
Toch is het nu zoo anders... Neen, o neen, wees stil,
Wij kùnnen niet meer spreke' ov'r reine liefde-uren —

Ziet gij niet, wie zoo ruw er lachen om mij heen?
Zij zouden spotten met die hooge heerlijkheden!
Uw wezen is tè teêr, laat *mij* met hen alleen!
Ik heb zelf al genoeg door hunnen spot geleden —

Gij schudt zoo droef uw hoofd en vochtig wordt uw oog...
O, maak niet week mijn hart met uwe stille klachten!
Gij weet het niet, hoe ik mij schreiend boog
Naar uwe liefde vaak in bange donk're nachten —

Maar zie mijn handen, niet meer wit en rein!
Zij zouden vuil bezoed'len uwe blanke leden!
Dàt kàn ik u niet doen. O! laat d' errinnering zijn
Van witte liefde in ons ver verleden...

VI.

Hoog over de aarde gaat de eenzaam-zwarte Nacht
En klaagt aldoor Haar leed in schreiend-bange klachten,
Zij heeft de eeuwen door naar 't witte Licht gesmacht
En duld'loos werd haar smart bij 't zwijgend-lange wachten.

Haar klachten roepen over de aarde vreemd en bang,
En sidd'rend buigen zich de hooge donk're boomen —
Al luider klinkt haar schreien klagende en lang,
Als huiverende wanhoop, dof van ver gekomen.

En wilder roept de Nacht haar lange kreten uit,
Doorsidderend de landen en de stille steden —
En woester giert haar smart, nu dreigende en luid,
Alsof zij al-te-lang al zwijgend was geleden —

O . . . hare tranen vallen — en een snikken zacht
En weenend worden hare huiv'rend woeste klachten . . .
En hoog en stille gaat de eenzaam-reine Nacht
En schreit nu droevig-stil haar eind'loos Lichte-smachten.

VII.

Mijn liefde is een reine, witte droom,
Die eenzaam bloeit in stille zomernacht,
En heerlijk rijst in hare witte pracht
— Een stille bloem aan donk'ren levensstroom —

Teer-bevend spreidt zij, inniglijk en vroom,
Haar witte blaadjes in den gouden nacht,
En fluisterwinden kussen streelend-zacht
Haar pracht van reinheid met eerbied'gen schroom

O, alles om haar is nu rein en stil!
En geurend staat zij in den zomernacht
En kent den Dag niet, die haar dooden wil.

Niet voor de menschen bloeit haar hooge pracht,
Maar bevend droomt zij, peinzende en stil
Van bleeke bloeme, die ver, eenzaam smacht —

Maassluis. WILLEM KALMA.

De apotheose van Jesus Christus.

Een Tooneel-spel

door

Ed. Verburgh.

DERDE TAFEREEL.

CHRISTUS AAN 'T KRUIS.

Boetv. Magd.

Kyrie Eleison!

Groep vrouwen.

Gezegend zij, die daar komt.
Gezegend zij, die daar komt.

Een vrouw.

Elohim!

Een man.

Waken uwe oogen, o bloedzoekenden?

Een kind.

Oogen waken?

Een ander man.

Zij zijn giervogelen, azend in wilde nachten.
Haar wieken fladderen! Op kracht van vleugelen in stilte staan zij op de winden, wachtend wat aanvoert de lucht-golving der wild-begroeide wouden-nacht.

Een vrouw.

Goud blinkt....

Een man.

Goud blinkt er, goud-druppen, dauw der nacht-boog, prangend als druivetrossen, dwaallicht op de beweging der wind.

Giervogelen wachten.

Een kind.

Zweven zij .... zweven zij?

Een man.

Staan in stilte op kracht van wieken. Op lucht-golven die als takkende boomen zijn, hun wiekbeweging rust. Hoog, in zwellende opgroei torenen de winden, op welker top als eene vogel rust.

Een stem.

Wachter op wacht-toren, kent ge den nacht?

Een man.

Nacht in lafenis van weenende zielen!
Nacht in droefenis van roepende stemmen.
Nacht in roem van roode branden!
Nacht in strijd!
Nacht in dood!

Een ander man.

Nacht...,
Droomzaal gestegen uit de schemering der zeeën.
Trillend in goud, sterren op nachtgordijnen waar lichten voet beweegt.
Prangend in trossen, gouden vrucht in nachtgrotten.
Strooiend op nachtwegen, gouden seringen, ten val gerijpt.

Vrouwen.

O, gouden weg! O, gouden nacht!

(Gebed.)

Een stem.

O, landaue, kalm en zacht slechts de stem uwer behuizingen gaat en licht weven uwe rookwolken, lichte nevelen op den wind.
Is leven geweken ten halve en luistert ge naar de nabije zee?

Mannen.

O, boschland, O heuvelkling!

Een stem.

Wijkt ge in weening?
Zie op toch en sta! Bevolk met de voet uwer volken in grooten

tal, het wijde strand der zeebewegingen. Een kus-wisseling zij tusschen voeten-uwer en het lokkig schuimen-hoofd!

Mannen.

O, weide wijd, in effen deining.

Een stem.

Hef uwe hand dan in wondering!

Zie komen het gouden kind, waartoe met elken nieuwen morgen zoekend uwe ooge ging.

(Gebed.)

Boetv. Magd.

Elohim.

Groep vrouwen.

Gezegend zij die daar komt.
Gezegend zij die daar komt!

Boetv. Magd.

Zoekend met de oogen gingt gij, tot elken nieuwen morgenstond.
De tred uwer voeten vertrage niet!
De glans uwer oogen verscheem're niet!
Uwe voet aanlokke, tot uw oogen blinke, de gouden vrucht.

Groep vrouwen.

Gezegend zij, die daar komt.
Gezegend zij, die daar komt.

Allen (luid.)

In den naam des Heeren!

Christus.

Gij dochteren van Jeruzalem, weent niet over mij, weent over U en over uwe kinderen!

Boetv. Magd.

Dochteren Jerusalems.

O, zie van offervlammen vol deze landen zijn, waarover gij uwe handen stil beweegt.

Breek de snaren uwer smarten niet waar weenend uwe stem uit donkere behuizing stijgt.

O, Jerusalem, brandvlam, offerglorie nu uwe muren vult.

In mystische beweging de handen uwer vrouwen bewegen nu en streelend zijn op het hoofd van uwe volken.

Uw straten ledig zijn, stilte beweegt er als een dooden-gordijn;

maar daaruit stijgen als een tooi de smartelijke gebeden, gedragen door de lokking van een vrouwestem.

Christus.

Heden zult gij met mij zijn in 't paradijs.

Boetv. Magd.

O, uwe mokkende oogen zie ik, gij brekenden!

Zij weenen langzaam, en achter uw gekamde voorhoofden gaan zij als schaamtevol schuil.

De heimelijke gang uwer tranen zie ik — o, berg ze niet voor mijn oog — doe ze verholen wellen, en vlieten langs den eens gebaanden weg.

Berg ze niet, gij die gebroken hebt uw stem in de witte barning van klare hemelen, en gaat klagelijk nu.

Als inbuigen tot mij de stoet der schrijvende gedachten zie ik uw oogen, aureolen van licht, nieuw-geboren aan verren hemeltrans.

O, heimelijk is de gang uwer stille tranen; maar in mijn gedachten stoet dwarrelen zij als kanalen vuur langs de hemeltransen, waar zij ingraven de teekenen van uw droeve gang.

Berg ze niet, gij, die stemmeloos nu, in der weien misten dwaalt.

Torenen doen zij, als wolken stuifgoud omzweven zij den hemeltrans.

Ik die ten tempel waak zie u dwalend meerdere nachten waar een gouden schijn in krachtiger boge rijst.

Ik die ten tempel wacht en aandachtig waak, ontvange ze als 't kleursel uwer hoop.

Christus.

Mijn God, mijn God, waarom hebt ge mij verlaten!

Boetv. Magd.

Aanrollende rekking uwer leden!

Zie, hooger, op langs de droeve wegen uwer smartelijke oogen; het breede pad uwer droefenis omvame dit pijningsbeeld.

Gij, als aan zomervijver staand, aanziet uw wederbeeld.

Blanke wateren uwer ziel, drager van een beeld weerteekend.

Door zomerbosschen gingt ge, als eene ree, snelvoetig, gij, op klaren zon-middag. En komend aan een waterplas vondt ge u-zelve weer: breed in een beeld, dubbel-wisselende verschijning.

De droeve wegen uwer smartelijke oogen kruisten het breede pad zijner droefenis.

Voelt ge de rekking uwer leden niet? O, weet boven uwer hoofden kroon, hoe dauwdrup ten val zich neigt, een ster vergaan zal tot blauwe meteoor!

Voelt ge de pijnen niet omrijgen de rondte uwer lendenen?

Wachtster geduldig, die wazige duinen en zonder tal en het bleeke lint van verre rivieren, kalm aanstaart, wachtster ik, die bewegen zal heel licht de geduldige handen, wegen de zwaarte uwer pijnen, en garen ze als teekenen van uw lof.

Christus.

Mij dorst.

Boetv. Magd.

Zijt ge de roode bloedplengers niet.

Tijg op o tot de bronnen der roode beken, kniel neder, kleur hunne wateren rood met uw bloed.

Sneller gij langs de boorden der rivieren, op tot hun wellende bron!

Kniel neder, doe de vloed uwer aderen aansluiten aan den snellen gang der rivieren.

Mint gij, mijne oogen? Een hem-gelijkheid spreide zich voor mij, ledige berg-vrouw uit.

Een bloedgolf besproeie de landen, en lessche hen, in rood huppelende golfjes.

Sneller, sneller langs de boorden der rivieren! Doe mij weten, ik die de glijdende baren zie, uw roode offering.

Christus.

Van nu aan zult ge de hemelen geopend zien en de engelen Gods overdalende op den zoon des menschen.

Boetv. Magd.

Open het licht der hemeldeuren!

Op ten berge! Fakkelen brandt! Daalt ge lichtloos nog in de nacht-spelonken?

Een berg-rug u wacht, de spoor uwer hielen zij zwaar!

Tijg op weer de brandvlam uwer handen, doe kennen de weg, die gij gaat op ten berge, waar openen de hemelen zich aan mij, die eenzaam zit aan zijnen voet!

Fakkelen brandt! Zijn uwe handen ledig nog?

Grijpen zij ijdel? Uwe oogen zijn glanzen nu! Ik, die lediglijk ten berge zit, kenne eraan uw snellen gang.

Christus.

Vrouw, zie uw zoon!

Boetv. Magd.

Een vrouwe, ik, aanzie mijne zonen, die mijne bloedplengende beminden zijt.
Sluit uwe oogen; het licht is blindend in den witten dageraad.
Verleng het pad uwer wilde bewegingen. Sta met uw aanstaring star op uwen wilden weg!
Zonen-rij, die opdringend ter poorte gaat, die voort doet komen de stem uit uwe knellende keel, aan mij de begeerte uwer zinnen!
Den hal uwer dronken begeerten heeft mijne stem doorkliefd.
Rappe giervogel is mijne stem gegaan, die opwekt en een pooze op elken schouder rust, o, zonen, die mijne minnaars zijt!
Zie, mijne witte schouderen, mijn blanke borsten. Wachtster zoet is dit weeke vrouwelijf.
Het is uit de werelden verkoren, méér begeerlijk dan elk ander vleesch.
Aan mij aan mij de begeerten uwer zinnen!
Men krone mij, in de hal uwer dronken begeerten wekke mijne stem aandachtig de luisterenden op, zoo dat gij naast mij staat, strijders, naast mij, die ter poorte wacht!
Zoo zang u is een leider, zoo een klanking de beweging uwer lijven wekt.... O, zie op mij.
In koele wake heb ik de tijden doorgebracht en zoo deze breken zal, mijne stille handen zullen devotelijk zich heffen, zij ontvingen toch de liefde-reinigende kus, die brandt op dit lijf, prooi uwer begeerte.
Uwe oogen zijen op mij, en doen meebewegen dus uw lichaam zwaar!
Mijn witte handen, stil bewegend, mogen heffen U, tot stormen, als die der wilde zeeën, uw leidster zij ik, die mij te uwer begeerte biedt, die te uwer begeerte bestempeld ben door op één nacht één kus.

Christus.

Het is volbracht.

Boetv. Magd.

Een dauwdrup ten val genegen is, een ster tot blauwe meteoor lijdende is vergaan.

Uwe oogen zijen op mij nu, één oogenblik twee eeuwigheden scheidt.

Zoo gij daar uwer ziel de maatslag uwer schrijdende voeten ontvallen voelt, zoo de band uwer harten doorsneden is, en hellend in vreeze op de wijde zee uwe aandacht een anker zoekt, zie mij aan....

In den nacht een kus ontvangen heb ik; zij brandt met rooden gloed daarbinnen in.

In koele wake heb ik de tijden doorgebracht, wachtend tot ter poorte aandringend in wilde menigte de aandacht uwer oogen het beeld harer tevreden ruste vond.

De begeerten zijn straal-vlammen in uw oogen, gij toorts-dragers in den nacht!

Uwe liefdewoorden zijn als klokluidingen in uwe borst, gij hongerige nacht-wolven.

Komt op ten nieuwen berge nu; aanzie mij, eind uwer wegen, gij die ten nieuwen berge komt.

(*Stemmengerucht*).

Een man.

Zie, hoe trillingen aanrollen; 't zijn boden, die aanzeggen aan elk ding hun trillingskracht.

Goudmisten verstuiven; in vreemde verschrikking verschijnen vogelen aan den horizon, en spreiden zich over de boog der lucht.

De gouden schijn wordt lichter nog.

Twee droeve oogen sluiten zich in den nacht.

Boetv. Magd.

Kyrie Eleison.

Groep vrouwen.

Elohim! Elohim!

Een man.

Alle dammen zijn nu doorgebroken; de wilde wateren laten hun al-oude bed.

Ander man.

Alle schepen zijn nu heengegleden, latend de haven, bewegend op de zee.

Een man.

Toortsvlammen onzer harten zijn nu uitgetogen: omkranzen de zon, met een goud-aureaal.

Ander man.

Een spanning drukt de boog der hemelen.
De dag in bloedige volheid te breken dreigt.

Mannen.

Zijn vogelen wij: onze wieken drukken de loome bolling der winden.

Een man.

Hebben de boomen gelaten al hun luchtetooi?

Ander man.

Zijn alle winden dragende nu, hun vracht van zingende kelen?

Mannen.

Wij zijn de wolken: sier-vogelen hebben gelaten ons; zij weven hoog in zwieringen het leven hunner bewegelijkheid.

Een man.

O, gij winden, luchte-zeeën, vindt gij ledig op uw langen weg, de loover-rondingen, waar ge eens uw lasten liet?

Ander man.

O, gij gaat moeizaam, hemel-treder! alle looveren lieten zij: hoog draagt gij het helle lied uit hunne keel.

Boetv. Magd.

Zonen, gij, die het licht beweeg mijner handen wekt met zoo aandachtig oog, zijn alle lichte vuurselen uwer ziel nu uitgetreden, nu in een verschiet als dat der eeuwigheden, een dauwdrup ten gronde neeg?

Een vrouw.

Uit diepe dalen zijt ge gekomen, gij. Op berghellingen heeft uwe mokkende ziel gezwoegd!

Boetv. Magd.

Ik zage u, wijl gij gingt, vuurdragers voor mijn oog.

Een vrouw.

Spande de Oosterzon een boog voor uwe oogen?
Niet deze heeft uwe stem verteederd tot lofzinging.
Niet deze hief uw voet tot blijdere tred.

Boetv. Magd.

Ik zage u, wijl gij gingt neertijgend in het diep uwer harten.

Een vrouw.

Zaagt ge er bloedbloesems, roode drinkwateren, dat ge voortgaand, diep neerdaaldet in uw gemoed.

Boetv. Magd.

Ik zage u, wijl gij gingt. Uwe oogen lichtten doffe, als wondere bloemen slechts bloeiend in den nacht.

Een vrouw.

Wondere nachtgangers gij, in aandacht verzinkend tot de lamp uwer harten, vergaat ge te stijgen niet!

Boetv. Magd.

De nacht ontbloeide voor mijne oogen, in gloed-gloed, wondertal van lichten, toen ik eenzaam wachtend zat.

Een vrouw.

Hebt ge alle aandacht gelaten nu ge gekomen zijt ten bergtop. Zijn gebluscht nu de lichten uwer oogen, nu een doodzucht de lijdende lippen verliet en werelden deelde in twee?

Van de duintoppen rillingen liepen; en door het dal de schuwe schreed' eens bleeken mans, die zoo men riep, het weerkomen weigerde.

Zachte rillingen verliepen tot klankluidingen, die als licht-wiekende duiven daalden op uwe schouderen in menigte neer.

Boetv. Magd.

Uwe schouderen aanschouwde ik; een bleeke hand scheen hunne ronding te raken, op elk een pooze te rusten leek.

Een vrouw.

De breede welving der luchten bekroonde u.

Boetv. Magd.

Ik zage u, den bergtop bereikend, als in een wijd bosch, waar door gouden looveren gij uwe leden wrongt.

Een vrouw.

De breede welving der luchten bekroonde u, getogen uit het diep der dalen.

Zachte rillingen waren tot klokluidingen verloopen, en het blank uwer leden doorbrak het gouden licht.

Torenen waart gij, die als mannen met zwaaiende armen, de klok hunner stemmen deden breken.

Hoog op, blank ivoor, uwe leden bleekten in het gouden licht. De tril uwer stemmen rondde tot beken zich en bewoog door

de lucht. De dammen uwer donkere oogen vergingen in lichter schokken, hulden den drang der wateren niet.

In donkere nachten vol witte weeningen had ge het opgegaard, o, goudzoekenden. O, gierigen der vlakten deed ge niet een grooten oogst?

Bron van vele rivieren was uwe ziel, diepbergend de rustige wateren.

Boetv. Magd.

Vage schimmen in de nachten zag ik reien, bewogen op duinhellingen zich, in witte nevelen dicht-verhuld.

Richtte hun stap zich op tegen de winden, stelde hun borst zich tegen zeegolven staag te weer?

Zij gingen warend dus, door nachtelijke verten en witte nevelen waren de sluiers van hun wee.

Een vrouw.

De helle luchten glansen over u, gij nijveren, die gegaard hebt den schijn der nachten; hullende de oogst uwer zielen ten bergtop gij kwaamt.

De helle luchten glansen over u, en méér uit uwe handen vloeit de roode tooi der dag!

Gij opgetogen uit de dalen, die de rijkdom uwer bevrachting weet, in volheid van toon, en helheid van kleure; en geeft hem de lucht, vele havenen zijt gij, waaruit elk, kleurige schepen zeilen van de kusten; de winden, die als hooge ruiters aankomen van de hoogten van den trans, dit alles vervloeien doen.

De vlam uwer oogen, drijven wij op, en hoog tintelt zij nu; uw roode stem, als lichte vogel, op open winden trilt.

Hoort ge verbleekend in het ijl van de hemelkoepelen uwer harten stillen klop?

Een bloemenstrooi, gij de hemelen geofferd hebt; tinteling als diamant, en weeke klokgeluiden aan heller transen nu verglijden; want de winden stage drijvers, dit alles vervloeden doen.

(Stemmengerucht.)

Een man.

Keert weer een morgen!

Het breede vlak der landen geleidelijk weer tot kalme duinplooiing zich heft, beschreden eenmaal door menige voet.

Zijn kronkelend lint van voortgaand water tusschen deze lichten doet menige rivier.

Schemert licht geruisch nog van eenzaam gaanden boven der duinen top?

Bronwel der zilveren rivieren is hij bezet nog, door drinkende, door luid-roepende mond.

Ander man.

Het leven in wreede nachten ingetogen sluimert nog....

Een man.

....maar geleden is de stem uwer gouden offering.

EINDE.

Zonsondergang aan zee.

Als een vlammende roode lotos
ligt de zon
op de blauwe nevels van 't westen;
en goudzand sprankelt ze
op 't zilver der krullende golven,
die branden van wild begeeren
van luide, woeste smart,
dat hun reuzenkracht niet machtig is
te houden deze heerlijke,
die sterft . . . . geluidloos . . . . droevig . . . .

Tranen drupplen,
donkre bloedtranen
uit haar brekende oogen.
Als sparklend vuur vallen ze,
als roode bloesems
van mystische smart,
op de heftige, hooge zilverzee,
die brullend vergt,
dat zij blijven zal
en liggen in zijn wijde armen,
en drinken van zijn zilvren mond
de heete, vlamroode kussen
in eeuwig verjongende liefde
en nooit gestilden lust . . .

Maar zij gaat . . . .
vast besloten gaat zij,

met kalme berusting,
statig en langzaam
naar het blauwe, sombre, doodsdal van 't westen...
En door de wolken stroomt haar hartebloed
op de schreiënde zee,
die onwillig zucht:
een lange, lange reuzenzucht
van oneindig lijden.

Noordwijk, Aug. 1898.

J. D. C. van Dokkum.

Sterven.

Hoe schreit mijn ziel in bitt'ren nood
Nu ik de adem van den Dood
Voel langs mijn wangen stroomen;
Nu hij met handen, kil en stijf,
Beslag legt op mijn veege lijf,
Dat siddert bij zijn komen.

Ach, nu in 't volle middaglicht,
Zooals een ranke halme zwicht,
Mijn lijf moet nederzijgen,
Gebroken eer de levenskracht
Het tot een vruchtbaar bloeisel bracht,
Nu kàn mijn ziel niet zwijgen.

O Liefde! die het Leven zijt!
Hoor hoe mijn ziel in doodsangst krijt,
Omvat mij met uw' armen!
Wat ik in hoogsten rampspoed zocht,
Uw levenwekkende ademtocht,
Zal mijn àrm lijf verwarmen.

Omsprei mij als een hulploos kind,
Dat aan uw borst een schuilplaats vindt,
Met uwe liefdewaden.
Uw oogenglans, mij toegewend,
Hoog als een stralend firmament
Mij met zijn lichtgloed baden.

Zóó wacht ik, door uw licht geloomd,
Of mij uw levensvuur doorstroomt
Met wonder weeldebeven....
En langzaam zacht op wolkevacht,
Terwijl 'k nog aêmloos wacht en wàcht,
Voel ik mij d'aard ontzweven.

Dirk Troelstra.

Nederlandsche literaire kunst.

Een reeks kronieken.

IV.

Serena
Gedichten door Marie Boddaert
H. Honig. Utrecht.

iet van een hoog-fijne architectuur vermoeden we een cathedraal, zoo reeds de groote hoofd-poort, waarin de breede deuren scheef gingen hangen in hunne hengsels, met nieuwe roode klinkertjes stijf-diakenig tot een vooruitstekend betorend kasteel-achtig ingangetje met fraai krullen-en-spyralen-betooid ijzeren hek, bijgebouwd, door openheids-kier schemer-zien laat zoowat-Gothiesche kerk-gedeelten, als uit voltooiings-noodzaak in lateren tijd door onbekwame hand voleind, in onzuiver-buigende lijn-strekking en onfraai-welvende bogenronding —

Inleidings-sonnetten als die, welke den bundel *Serena* van *Marie Boddaert* openen, geven in hunne kunstelooze samen-flanzing weinig hoop op de verdere gedichten...

„O, als ik beidde en tuurde, mijn *vertrouwen*
Gelijk een koningsmantel om mij heen,
Werd *smarte wijding* door mijn *vooraanschouwen* (?)

Zoo zegen u het licht, dat u bescheen,
Ga nu en zing mijn dochterken sereen
In dag van zon — maar meest in *nacht van rouwe* —."

Ik mag niet zeggen, deze regelen volkomen „doorgrond" te hebben. Zou wel een grond zijn in zoodanige aan-een-rijging van banaliteiten?

Als poort van kerk in half-open-staan, vertoonen deze inleidende terzinen een algemeen beeld der vele volgende verzen....:

Niet afschuw-wekkend leelijk, ook niet beknibbelbaar van iamben-aantal, niet beslist in de verwarde dwaásheid van een krankzinnige neergeschreven —, maar ook zonder ièts van de fijn-rythmiesche schoonheid van goede terzinen, volkomen-conventioneele dichterlijke-taal-poëzie in niet al te belachelijke doch oppervlakkige techniek, ontberende éénige zin-fijnheid of diepte.

En zooals hier één regel:

„Ga nu en zing mijn dochterken"

zich in lichte opvloeiing éven boven der anderen duffe levenloosheid verheft, zóó werkelijk zijn in 't algemeen deze gedichten aan te duiden als beneden het middelmatige, behalve 'n ènkele maal in één gevoels- en uitzeggings-gebied: dat van het kinder-lieve.

* *
*

Een van de meest in 't oog springende gebreken van deze dichteres blijkt te zijn, vele van hare verzen in sonnetvorm te hebben geschreven, zonder eigenlijk te weten waaròm —;

want schoon-aaneen-sluitende kwartijnen in de viermaal rond-klinking hunner twee kostbare door-schijnende rijmen, in welker klaar kristal zich de zin weerspiegelt van den helder-vollen voor-zang, dien zij omvatten in hun klank-glanzingen — als kroon, goud-spang met flonkering van brillanten en robijnen 't wijs konings-hoofd, in middel-eeuwen — voor-zang, breed-kalm brengende 't schoone gegeven — ziels-probleem veelal in verraadseling en oplossing —, waarvan de terzinen de lyriesche uitzinging zijn in hun òpklaring en verduistering, opstorming en neêr-kalming, — dit alles, deze innerlijke mooiheden, deze wondere en unieke harmonieën, die het sonnet van een maat-en-rijm-keurslijf, moeilijk maar eigen-maakbaar voor elkeen, een belemmeraar voor den vrijen vloei der poëzie, maken tot een glorieuze combinatie van rythmen en op-gloeiende rijmen, een techniesch samenstel van zins-klank-doorzongenheid zóó volmaakt, dat het schijnt als profetiesch door den eersten vinder gezien, zóó wonderlijk dáár-staand-ineens als *de* vorm, *het* spiegelbeeld in de taal der poëtiesche gedachte — dit noodzákelijk-te-voelene voor degeen, die sonnetten van werkelijke waarde wil schrijven, deze vereischte hoogere gevoels-kennis missen we bij Marie Boddaert geheel.

Volgens de — op een hoogere burgerschool gedoceerde — gewone sonnetten-techniek knutselt onze dichteres met de benoodigde rijmen de vijf-voetige regels aan-een, totdat — zonder verheftiging van rythme vaak, is ze al rustigjes in de terzinen aangeland — totdat zoo tegen den tienden of elfden regel, afgehandeld zijnde wat ze zeggen wilde, ze uitverteld is .... ja — zóó kan het dan toch niet blijven staan, en eenige laffe toevoegingen maken verder de drie, vier resteerenden der veertien regels vol.

Sonnetten zonder één sonnet-eigenschap dan de uiterlijke en zoo-alléén leelijke, maar rijm-gezoek riekende techniek [1]), zijn het natuurlijk gevolg van deze dicht-methode;

een dicht-methode ontstaan uit onbekendheid met het sonnet als *Het Kristal* in hoogste stralende zuiverheid van de dichterlijke denkingen, en een dit aanzien voor een artistiek-staande toevallig zoo en zoo overeengekomen rijm-en-maat-puzzle, — de mode-hoed-vorm der poëzie, waarop men de struis-veeren van z'n gedachten steekt tot de voorraad op is en de opengebleven plekken tactloos met de voddige linten en strikken van z'n in-de-knoei-zitten vult, — de literaire puddingvorm, waarin men z'n fijne gedichten-na-gerechten maakt, door eenvoudig de voorhanden denkbeelden-lekkernijen er in te doen en, zoo ruimte overbleef, de slappe kost van z'n banaliteiten tot aan den rand toe bij te gieten.

Een voorbeeld?

Het wel-bloesemige en zonnige „Lenteboomgaard" geeft van z'n onderwerp in de kwartijnen een voldoende impressie. Dan volgt:

„Al mondjes 't leven drinkend in de lucht
Gretig, intens. En 't goudlicht neergezegen
Liefkoost en koestert ze. Rits'ling van vlucht
Van kleinen vogel even .... Dan bewegen
Noch rits'len meer ...."

Van een gewoon versje zou dit wel het teeder-uitgefluisterd eindje kunnen zijn .... Doch welke fraze komt hier nu achter-aan bengelen?

„Al stilte, al teerheid, **zacht**
Om ons van 't leven mysterieuze **macht**" (!!)

---

1) Ook-techniesch-nog-onvast-zijn blijkt, in een overigens volkomen regelmatig sonnet, uit een regel als:

„Spiegeltjes klaar, die geen menschenwereld buiten" (?)

wat vijf jamben moet verbeelden. Voorts rijmen als „enklen" en „englen".

Dàt heet ik je van het sonnet geen sikkepit begrijpen!

Dit *zijn* geen terzinen, maar op maat en rijm zich aaneenschakelende lieve opmerkingen, zóólang, tot het fatsoenlijke regel-aantal is afgedicht.

Pracht-werk is dit echter nog bij het hierna-afgeschrevene:

> Wij strooiden kruimels — 't middagmaal te garen,
> Strooiden al meer en meer van onzen disch
> Op wanklen stoel. Zacht babbelden de *mondjes*,
> „Nog wat.... zij hebben honger." O stilte is
> Nooit lang van duur. Bij 't offeren van *klontjes*
> Wilde ieder *zien*...." (blz. 164)

Van een zóó muffe flauwheid mag men dit noemen, dat 't in een prenteboekje voor kinderen van 3—5 jaar af te keuren zou zijn. Hier, in een serieus sonnet is 't meer dan akelig, vooral door de allernaarste behandeling, zóó rythmeloos enjambeerend, met zóó knoestige rijm-knoopen de rafelige regel-touwtjes aaneenstrikkend.

En zoo gaat 't in de sonnetten aanhoudend:

> „vogels, met *gebaar*
> van ijlvlucht"

doen er de dichteres al-weer invliegen, in „Winteravond Zee"; maar waar ook in niet-sonnetten de rijmen met hun zoekster een loopje nemen, begint men te vinden, dat deze dame maar nooit aan dichten had moeten denken....

In „Nacht" bv. lezen we:

> „De *klare* sterrelichte *vloot*
> De hemels laat al in de wijde
> Luchtzee haar sterrescheepjes *blijde*
> *Weer*blinken boven schaduws *schoot*"

> „De vloot van sterren week"

zei *Gorter* in *Mei* (bl. 58). Hoe *blijde* deze sterrescheepjes dan ook zijn mogen, in glans van nieuwheid verheugen ze zich niet. Ook van 't adiectief „klaar" als nadere aanduiding van „sterren" laat zich 't zelfde zeggen. Toch kan dit alles er nog mee door, in zooverre 't geen onzin behelst, maar een schaduw-vrouw met boven haar *schoot weer*-blinkende sterre-scheepjes, dat is toch wel een nog-al zonderlinge fantasie, die de rijmenvloot op zijn bedriegelijke schepen aanvoerde en in der dichteres schoot neerlei....

Ja, en deze dame — je moet er niet te min van denken — is ook Nieuwe-Gidserig; belletjes klinkende over de sneeuw heeft ze Gorterig willen verklanken, en er komt te hooren dit hoogtij van de dolzinnigheid :

„spatjes
vonkjes van dartelheid, veelduizend tikjes
van lachjes, snikjes
van dolheid, hel-zil'vrig ontweld
aan 't voortsproeiend, wegspoeiend
rinklen rinklen
tinklen tinklen . . . ." (! !)

Behalve dergelijke uitbundige dwaasheden, alleen *schijnbaar-belachelijk* — en wèl het tegendeel daarvan — wanneer hoog-felle sensaties uitgespàt worden in woorden (als bij Gorter's verzen) maar inderdaad bespottelijk, wanneer men niets bizonders te zeggen heeft, — behalve dit zich aan de kostb're maar koppige wijn der Nieuwe-Gids-principes bedrinken, heeft Marie Boddaert van deze letterkunde-richting niets dan een klakkeloos-overgenomen sonnet-vorm.

Zooals ze *die* uit geen ander oogpunt dan dat der mode gebruikt, zoo Nieuwe-Gidst ze ook op taalgebied wel eens, maar — decadente van den tweeden rang [1]) meestentijds — ze is niet doordrongen van de werkelijke kunst-idealen dier richting, ze heeft alleen de uiterlijke schijn —; had ze in 1860 geleefd, dan zou ze, evenzoo ongevoeld, gepotgieterd hebben —

Buiten beschouwing latende dat dit laatste nooit tot zóó eigen-aardige resultaten aanleiding zou hebben gegeven, kan men in een geval als dit niet van een ongunstigen invloed van de(n) Nieuwen Gids spreken. De Nieuwe Gids is hier inderdaad schuldeloos, en op z'n minst heeft zij er nog wat van geprofiteerd. Wellicht was ze in een vorig tijdperk melodramatiescher en nog on-levender geworden.

De aanleg toch daartoe is al te merkbaar in frases als:

„Zoo zoete groete, dat ik voelde kleinen,
Mijn vrees voor Dood, *ja, alle vrees liet varen!*" (blz. 121).

Zien we hier niet het komiek-breede gebaar van een Joan Bohl?

„Als ik ture,
En me op gedachten-vleug'len vrij laat drijven,
Speur 'k zilvergroen van vredig-blije olijven." (blz. 66).

---

1) Zie *Nederlandsche Literaire Kunst* II, 1 „*Een voorwoord over decadentisme*" voorkomende in No. 6 van dezen jaargang.

„Mij dacht, ik *had geen vingeren genoeg (!!)*
Voor 't grijpen van de schatten, die ik zag!" (blz. 64).
('n griezelig verlangen.)

* * *

Ondanks dit alles meen ik hier en daar te zien, dat Marie Boddaert, ofschoon verre, verre van kunstenares, toch wel een gevoelige vrouw is, een lieve vrouw, die gaarne van het leven de mooie zijden ziet en dan de begeerte heeft, op het papier haar gemoed uit te storten tot verblijding der aldoor-voortgaande dagen en tot troost in verdriet.

En onwillekeurig, als ze zoo eens zit te denken voor haar schrijftafel, gaat er iets verders van de mysteriën in dit aardsche zijn voor haar open, ze voelt het duidelijk, ze wil het uitdrukken — het breèkt... en ze weet niet, dat het gebroken is —:

de niet ongevoelige dame dacht ten onrechte, dat wel eens iets meer merken der verborgene levens-diepten dan anderen, artiste-zijn was, niet vermoedende, dat achter het stil kunstenaargelaat méér ligt dan een zich-zelf-bewust-zijnde ziel, een geest ontvankelijk voor sentimenten, — dat daar is het lijf-vergeten Gezang, dóór-brekend bovenuit de koortsig-kloppende hartslag en 't bonzende hoofd, het duizelend en sidderend in ver-diep lichtende taal-paradijzen hoog-ontroerde vinden der fijne, tintelende woord-samen-stellen, opgevoerd in gespannene steiging tot strak-rein-glazene effen-hooge rythme-luiding, of in bevende teêrheid saâmgeplaatst tot licht'lijk-òp-deinende golving even-bewegende, of zware en dreunende klanken, saâmgestroomd tot ontzag'lijk ruischende zeeën geluid...

En niet kennende de helle macht der taal, als bronzen monument van week-in-klei-geboetseerd beeld — onwrikbaar-vaste omknelling, waarin het denk-beeld uit-gegoten, als ongedwongen toch, en niet te schenden praalt in hoogste schoonheid — en wetend niet de wateren-gebieden van 't hoogere luisterend gevoel, waar de golven rimpelen en deinen en bruischen, het rythme —

zóó, het hemelsche gezang der heilige Muze niet vermoedende, heeft zij, gevoelige, zachte en wel-eens-denkende vrouw, gemeend, dat deze unieke dichteren-pracht en hare huishoudelijk-onnoozele sentimenten-uitzegging, hetzelfde was.

Zoo is *Annunziata* wel van een mystieke gedachten-fijnheid, in mij lichtend een teeder-ijle en bevende blijheid.... maar — zooals een spontaan gesprek dit zou doen, wen in de schemerlichtheid der avond-kamer de eenvoudige woorden, bizonderlijk door-schenen van innigheid als lichaam-looze wonder-lichte gevoel-vlokken sidderend door-zinken de ontroerde stilte der ziel....; licht uit de oogen, de lichtende oogen niet der woorden zin? begint nu niet huiverend open te ruizen het groóte mysterie der zielen-aanschouwing? — er was maar zoo heel weinig, een oogen-beweeg, een lichte klank-rijzing in de gedempte stem, en de woorden waren maar heel gewoon, waren ze misschien niet onjuist, aarzelend gefluisterde zinsbrokjes?

Zóó is dit; het doet vermóeden alleen de rein-koele uchtend-gevoels-landen, die ver en wijd liggen uitgespreid achter de als-gesprókene woorden:

„Zien vreugd — waarbij geen vreugd *kan halen*"

dat *is* geen taal-weerspiegeling van verheerlijkt gevoel, maar de conventioneele wending, die door een òpheffing der stem slechts in een gesprek de gewilde uitwerking kan hebben. In een gedicht wil een zoodanige uitdrukking misschien naïf en natuurlijk staan, maar waarlijk, zóó brengt men het niet tot fijne en diep-glorieuze taalkunst.

„Komt *regelrecht* uit den hemel"

vertoont dezelfde eigenaardigheid. Buiten dit, wijzen door hun onbeholpen stamelen geheele gedichten aaneen op zulk een opvallend niet kunnen uitdrukken van wat gezegd wilde zijn, op een der ziel-gevoelige vrouw volkomen onbekendheid met alle taal-kunst:

„Innig handen samen*vouwen*
Tot *verbond* van nieuwe *trouwe*
Inniger dan handen *vouwen*
Beider zielen open *vouwen*"

„Nou já, heel lief en damesachtig-zijjig gezegd, maar kon je dat nou niet beter! Ach lieve hemel, toe nou!" Zoo zit ik al bij mezelf, en dat heb ik bij al de gedichten uit dezen bundel, waar werkelijk een innige ziel zich van ver voelen laat.... Nergens de zóó en niet anders kùnnende woorden, waar de idee volmaakt uitschijnt.

Maar gaat onze dichteres wándelen, en laat ze haar ziel voor het gemak thuis, dàn is het natuurlijk heelemáal mis:

„De hemel kijkt neer met vriendelijk gelaat
In zijn blauwsten feestlijksten zondagsstaat"

Op dezen luchtigen rijmel-toon, weer te vinden in asch-man-nieuwjaars verzen, gaat het gedichten en gedichten-lang door.

Toch — één genre is er, waarin zij iets goeds heeft bereikt: daar, waar de ziel ontroerd werd, niet groot-geweldig of suizelend-fijn, doch éven maar lief-lichtjes aangedaan vooral door een kindje... En zeer verklaarbaar is dit. Men denke zich haar een vrouw, die, hoe sensitief ook, de taal te weinig beheerscht, zoodra de sentimenten wat grooter worden, die te uiten, die, gaande over terreinen buiten de ziel (wijl 't nu eenmaal plaatsen zijn, waar je je als artist dient te vertoonen) heelemáál geen raad weet, maar die juist genoeg over wat zachte woordekens beschikt, om waarlijk-lief dingetjes, die haar ziel eventjes aardig aandeden, zoo kleintjes en eenvoudigjes-weg te kunnen neuriën...

Zoo is „kindersproke" heel aardig:

„Nacht is niet boos... Als hij komt, de nacht,
Maakt hij den hemel open
En veel starren en sterretjes komen zacht
Op gouden voetjes geloopen.
Ze zijn nieuwsgierig en naar beneê
Zouden ze heel graag komen,
Maar ze zijn bang voor de groote zee
En voor de hooge boomen.

't Is boven ook donker... maar zij hebben licht
De zon gaf ze allemaal lichtjes
Voordat hij naar bed ging: die houden ze dicht
Bij hun gouden sterregezichtjes."

En uit „*Avond aan 't strand*" het leuke

„En wat venstertjes, blozend nog van rood
Door zonne in 't west *vergeten*."

„Droome-vrouw kom" is ook werkelijk lief.

In „Maanlicht" nog:

„de zee van licht doorglommen
waar kleine slaap'rige golfjes zwommen."

In deze soort van dingetjes, maar hierin ook alleen, is men blij dat Marie Boddaert zich heeft laten hooren, ten minste wat de bloei

onzer literaire kunst aanbelangt. Voor het overige zal haar stem niet zuiver genoeg te zingen blijken, om te wenschen, dat die mee opgae in het sublieme koor der Nederlandsche dichter-stemmen, al is dat sinds eenige jaren helaas weer verzwakkende. Niet in de literaire kunst is, meenen wij, hare plaats.

* * *

En na deze conclusie, is het wèl-weemoedig voor den eerlijken criticus, daar toevallig, ineens, te zien staan:

„Toen werd een boek mij op den schoot gelegd
Een vinger wees: Ziehier wat is gezegd
Ten spot in Uwe kunst, uw werk is slecht
Uw diamant is glas, 't saffier is hout"
En 'k hoorde als een, wien hemel wordt ontzegd..

'k Had aan mijn tempel levenslang gebouwd! [1])

En 'k voel me nu, of ik Marie Boddaert heel goed ken, en of ik nu naast haar ga zitten en haar hand neem, en troostend fluister: ge hebt niet vergeefs gebouwd aan Uwen tempel, al hadt ge niet den kenners-blik om glas van diamant te onderscheiden, en het leidend gevoel zóó te bouwen, dat de lijnen allen zuiver en schoon waren in biddende steiging, — maar wie dit niet zien, de eenvoudigen van geest, die niet weten van diamant en lijnen-zuiverheid, zij zullen in Uw tempel rust en wijding vinden en de wel-zuivere geuren, die nederstrijken van-af het hoog-altaar aan de ziele-schoonheid, ze zullen hunne voorhoofden zacht-verkoelend beroeren, en de dankbaarheid, die uit hun groot-opene vertrouwende oogen u tegen-licht, die zal u rijkelijk vergoeden, wat ge missen moest aan artistieke appreciatie.

CAREL SCHARTEN.

December 1898.

1) Ofschoon bij toeval juist deze regelen den heer W. G. van Nouhuijs in zijn artikel over *Serena*, opgenomen in den Spectator *na* het schrijven maar *voor* het verschijnen dezer kroniek, tot inleidende beschouwingen voerden, was de combinatie dààr zoo geheel anders, dat ik meende, gerustelijk, zonder aan plagiaat te doen denken, deze slot-overweging onveranderd te kunnen laten.

Boekbeoordeeling.

„Spanje", door Josef Israëls.

Der eigentliche Naehrboden,
Neue Zeit.

rotsch op hare corypheeën, was de bourgeoisie in hare appreciaties steeds uiterst zwak; eerst nadat de hamerslagen harer eigene propaganda haar het hoofd hadden geplet, nam ze het stelsel, volgens 't welk hare geestesuitingen zich kristalliseerden, aarzelend aan; en bij het huldebrengen aan personen, die dit stelsel vertegenwoordigden, ging hare appreciatie veelal een verkeerden gang, zetelde zich aan de voeten van iemand, die het ter nauwernood of op berispelijke wijze in praktijk bracht. Voor de genialiteit, die uit haren boezem ontsprong, voor de hardnekkigheid, waarmede de een of andere harer dienaars werkstuk op werkstuk stapelde, voor de onbewegelijkheid, den vasten gang, die uit haar binnenste voortdreunde, had ze geen aandacht overig; wie zwak was, wie slechts verre stond en het verband tusschen zich en zijne klasse slechts matig voelde, zag eerder en gewilliger zijne voeten op een troon gesteld, zijn hoofd van lauweren omwonden en het geheel zijner figuur hoffelijk geplaatst in een aanbiddings-nis.

In philantropie, in weldadigheid heeft het burgerdom steeds geliefhebberd; 't was de mantel der liefde, waarmee 't wonden van zijn sociaal stelsel te bedekken zocht. Sinds zijne opkomst in het Amsterdam van de zestiende en zeventiende eeuw, gaf het aan weezen en weduwen veel geld en onderstand in anderen vorm, vergemakkelijkte daarmede de taak van z'n „vader in de hemelen", die in zijne hooge woning ook goed voor weduwen en weezen is; en — zoo de mantel der liefde eens scheurde, menig blauwe plek en bloedige

wond op het lichaam der geuniformeerden toonde, dat de weeshuis-regent en zijn onderhoorige de naastenliefde ook handtastelijk te beoefenen wist.

Josef Israëls is het schilderkundig kopstuk, waarop men te bogen weet. Zijn zeventigjarigheid werd door de couranten, wie de deugd der kieschheid slechts weinig eigen is, door middel van een voorval uit zijn familie-leven, in velerlei soort van berichten en mededeelingen gedramatiseerd, om, nadat een korten rouwtijd verstreken was, met even grooten omhaal te worden gecomedieerd. Met welgevallen, als voelde men ze zich-zelve door de vingers rollen, noemt men de sommen, die Israëls voor zijne schilderijen beurt en zijn ontvang-dag, waar men òf geridderd òf gesabeld komt, is beroemd . . .

Niet Jaap Maris, die Waterrijk-Holland met een vloed van poëzie omdichtte, niet Willem Maris, de speurder van het kleine, in wiens hand Klein-Holland teruggebracht werd tot een aan schoonheids-wonderen rijke microscopie; niet Bosboom, die in lichtkerken het Gods-mysterie, voor de blanke mysteriën van het zonnevuur, dat de natuur in hoogste aanbiddelijkheid vertegenwoordigt, deed vluchten; maar . . . Israëls, die een slecht beoefenaar is van de kunst zijner klasse, is in Nederland de hoogste troef, zoo wij ten minste uit het aquarium der troeven de penseel-voerende niet-schilders afzonderen.

Israëls is niet een schilder van goeden huize; zijn doopceel gelicht, blijkt er dat hij als adept de stervensscènen van de historische school bijwoonde; en sentimentaal niet genoeg ontwikkeld om — waar hij er overigens toe was voorbestemd — Arij Scheffer te volgen, vatte hij het impressionisme aan, dat door de Marissen gegrondvest was. De verf, sinds door andere aanraking dan die van het penseel — z'n mouw — bezoedelend, trachtte hij nu eens Velasquez, dan weer Rembrandt langs de wegen der schijn-techniek te naderen. Toontjes, een vorm van rijpheid, die niet tegelijk met de techniek geboren werd, een voldragenheid eigen aan iets anders dan zijne technische bekwaamheden zelve, moesten gelden als plastische verdiensten, terwijl zijne tijdgenooten, de ontwikkeling van het impressionistisch systeem vol ernstigen ijver, volvoerden.

Tot zulk een ging de lof zijner klasse!

Ook aan dier philantropische gezindheid — het pestriool, dat, wat het liberale gezelschap van zich werpt, te ontvangen heeft en dus onmisbaar is — had Israëls zijn deel. Prostitueerde hij

de armoede die hij om zich zag, omhing hij de geslachtofferden met het tooisel zijner ondeugdelijke schilderijen, — het was aan het paradecostuum, waarmee de wees- en oude-mannenhuis-gast het uithangbord der christelijke naastenliefde ten toon droeg, gelijk. Een fluweele „chaise-longue", een glas tokayer-wijn (men vergeve ons onze bekendheid met de nomenclatuur der rijkeluishuizen) — en vóór zich een oude jood, die kastanjes braadt, eene visschersvrouw, wier man dood wordt binnen gebracht — de levensgeneuchten *moesten* wel hoog stijgen, door een tegenstelling zóó zwaar, en die bovendien de afstand meet, waarlangs onbetaalde arbeidskracht tot ledige weelderigheid wordt.

Onze verachting omvat ook deze figuur; — dat wij slechts figuren verachten en treffen willen en niet een oud man, bedenke men; de verdiepingen, waarin het gezelschap is verdeeld, bevatten er te vele, om achter elk het vleesch en been te *kunnen* zoeken. Maar, wanneer de breedte onzer verachting nog niet allen omvat, aan de andere zijde gevoelt men reeds de sporen van naderend verval. Als een gevaarlijke zieke, wien men de lucht der riviera of van Zuid-Frankrijk's dennenbosschen te ademen geeft, streeft men naar buitenlandsche aantrekkelijkheid tot herstel van reputatie, tot herstel van verflauwd debiet.

Spanje en naar couranten-berichten luiden, Rusland — hidalgo's en kozakken, staats-bankroet en knoet . . . .

Ik zie ze gaarne in 't prentenboek,
Maar in het land, waarin ze woont,
Breng ik niet gaarne een bezoek!

Aldus naar men begrijpen kan de bechaise-longuede en getokayerde rijkaard, die arbeidskracht verbruikt maar niet betaalt. Een oud man wordt aan den wensch, bovenbedoelde exotische curiosa, „in 't prentenboek" te zien, opgeofferd. Het particulier initiatief, we mogen het vermelden, is intusschen in deze niet ondernemend genoeg geweest. Ook de bioscope geeft tegenwoordig stierengevechten te zien en doet het staatsbankroet vermoeden.

Rechtgeaard liberaal had de uitgever den ouden heer Israëls per automobiel door Afrika moeten zenden of hem per luchtballon Andrée's weg moeten doen volgen, en het relaas daarvan als „reisverhaal" moeten uitgeven.

Wat toch is de inhoud van het prentenboek, waarmee het Neder-

landsche burgerdom eenige van zijn vele ledige uren moge slijten? Wij hebben het eerst te beschouwen als „reisverhaal", daar Israëls ook de pretentie verraadt „schrijver" te zijn; zeer „pakkend" is het gedichtje, waarmede het boek opent: men verwondert zich in dezen tijd niet, een man, die achter de eerste geheimen der schrijfkunst nog niet gekomen is, een gedicht te zien maken. Wat het reisverhaalzelve betreft, oordeelen wij het niet noodig dat de schrijver daarvoor naar Spanje ging of op zijne Spaansche reis aandachtig uit het spoorraampje keek: de lichte omwerking van enkele hoofdstukken uit „De Aarde en haar volken" had hier kunnen volstaan. Voor volgende gelegenheden zij de uitgever daaraan indachtig.

De teekeningen, die het boek bevat — we bedoelen hen in den oorspronkelijken vorm; voor de reproductie aan den drukker ons compliment — zijn een zoo louter boerenbedrog als Israëls nog ooit getracht heeft aan den man te brengen. Wij kennen hem reeds als iemand, die met kunstjes en trucs datgene wat eenige van zijne tijdgenooten door stelselmatige beoefening van hun beginsel bereikten, op soms bedriegelijke wijze nabootste en verkocht aan den maecenas, die dan ook nooit waar had voor zijn geld; zoo openbaar echter als hij nu het goedgeloovige publiek in de luren legt, zoo volledig naakt als thans zijn krabbels op het papier staan — en zoo ontdaan van alles wat de minder scherpzichtige voor een oogenblik aan kunstillusie zou kunnen doen gelooven, als thans zijn kunstenarijen in een boek zijn neergeplakt, heeft men 't nog nooit waargenomen.

Het boek herinnert aan een verkoop bij executie, waarbij ook stukken huisraad, die bij het geincrimineerde gezin, daar 't ze niet meer gebruikte als van geen waarde stonden aangeschreven, toch nog door den man van het gezag kunstmatig tot nieuwe circulatie worden aangeprezen: de utmost recesses van Israëls verkoopbaarheid zijn opgespoord en worden aanbevolen; de schilder heeft, wanneer de producten van zijn arbeid in quitanties zijn omgezet, de kleine geheimpjes van dien arbeid nog te verkoopen; het is als de prostituée die, wanneer haar liefde door hare minnaars is gedood, slechts de heimelijkheden haars lichaams aan te bieden heeft:

„Maar nu geloof ik zeker, dat wanneer iemand, een blik zou werpen in mijn kleine schetsboek, dat hij het met een glimlach ter zijde zou leggen. Hij zal niets begrijpen van al die teekens, en teekeningetjes, met kruisjes en uitroepingsteekens aangevuld, een

wirwar met rood en zwart krijt, waar landschapjes en figuurtjes geteekend zijn en waaroverheen met pen en inkt allerlei op- en aanmerkingen zijn geschreven — hier en daar doorgehaald en uitgewreven. Voor mij is dit echter alles anders; ik behoef er slechts een oogenblik mijn aandacht aan te wijden, en ik ben dadelijk op de plaats, die het aanwijst, ja, bij den eersten oogopslag, hoor en zie ik alles wat het mij in herinnering brengt. Teekens en lijntjes, krijgen leven en beweging. Ik rijd weer op mijn grauwtje (fraai tooneel v. B.) op de heerlijke hoogten van den Sierra Nevada, ik hoor weer de hoera's van de wilde opgewonden menigte bij de stierengevechten; dan weer komen duidelijk voor mijn geest... etc."

Men bemerkt natuurlijk hoe aangenaam het is „op zoo'n bescheiden manier in de geheimen van zoo'n vreeselijk knappen man te worden ingewijd." Wil men echter verder dan door dit eerste cordon van geheimen doordringen, dan zie men de onnoozele manier waarop de teekeningetjes zijn gecomponeerd, het gemis aan proportie, de waardeloosheid der lijntjes, in hun eventueel decoratieve functie, de redeloosheid der gelaatsuitdrukking — en dan raakt men van de geheimen den binnensten kring.

Wèl vallen we den ouden man hard: we kunnen het hem niet vergeven, te hebben gecoquetteerd met het lijdende proletariaat, plastische tractaatjes te hebben geleverd voor de Christelijke liefdadigheid, welkome commentaar bij de sociale rechtvaardigheid van vooruitstrevende ministeries en, na zich zelve te hebben rijkgeschilderd, ook nog met zoo waardeloos gepruts beteekende „reisverhalen" aan den man te willen brengen.

I. H. VAN B.

DE ARBEID.

Maandschrift voor Litteratuur en Kunst.

De prijs per jaargang is . . . . *f* 4.50
Van afzonderlijke nummers . . . . - 0.75

Brieven en bijdragen te zenden aan den UITGEVER, *Gebouw „Mercurius"*, Prins Hendrikkade 20/21, te *Amsterdam*, of aan het persoonlijk adres van den REDACTEUR.

INHOUD.

DE ARBEID

EEN MAANDSCHRIFT VOOR

LITTERATUUR EN KUNST

1e Jaargang 1898/99. — Aflevering 10.

RED: ED. VERBURGH – UITG: C.A.J. v. DISHOECK AMSTERDAM.

Droomgezicht.

Zóó, als ik hoorde‿in droomen eens haar lach,
zóó, wil ik altijd-door dien klank
in 't oor gevangen houen;

Zóó, als ik eens haar in mijn droomen zag,
zóó wil 'k haar beeld mijn leven lang
stil in mijn geest aanschouwen.

* * *

Ik zag haar staan
aan kant van water,
Het water was stil,
héél stil, dóodstil;
Het lei te tintle'‿en te gloeien in 't zonlicht;
Het was, alsof wou gaan
branden het water;
En toch leek 't weer kil
héél kil, dóodkil;

Want er was meer schoonheid en warmte en licht,
aán haar, aan heur jonge, heel naakte lijf, en haar gezicht,
dan er was búiten haar,
in het vonkende, klaar
water-heldere‿en 't zonlicht.

* * *

Het jonge lijf, hoog opgericht, teer bloeide:
half bloem, half vrouw-en-kind; vol rijke rankheid
lijkend een lelie, die gestadig groeide
in schoonheid, lichtend in haar reine blankheid.

En toen ze bukte over 't water, leek ze,
spieglend haar beeld in kalme rimploosheid,
weer op die bloem, buigend voor wind; stil keek ze
neer, lachend tot haar eigen vlekloosheid.

Het roode haar, hing als een koningswade,
héen om die reine en blanke maagdlijkheid,
en 't gulden licht, waarin heur wezen baadde,
scheen zelf te lèven, door haar heerlijkheid.

Joh. S. Brandts Buys.

Rotterdam, 1899.

Melodieën.

VI.

De avond is windeloos over
De wazige aarde, en 't lover
Der duistere boomen is stil....
O groene wazige wanden,
Waar door-schemeren de standen
Der zacht-zwarte stammen stil —

De lucht is wijd-grijs boven
De aarde in zoel verdoven
In vochtige avondstond —
Van regen de nevelen stijgen
Uit d' akker, die ligt in zwijgen
Van verre donkere grond.

Het zwarte pad ligt geschoven
Door landen ver — ik geloove,
Dat ik hier langzaam trede
Door droomen, die scheem'rend omstaan
Mijn lijf, dat in zacht voortgaan
Zweeft tot het land van den Vrede. —

VII.

Vochtig-zoel is de lente-uchtend
Vroeg in den morgen in stille stad
En van nachteregen nat
Liggen zwart-klink'rig de leege straten.

Blauw en wazig de boomen omvluchtend
Nevelt een fijne damp om 't gebladert,
Zacht-groen ontspruitend aan takken vergaderd
Ze omhangend met blauw-groene nevel-waden....

Wit-gouden licht-plek aan 't blauwig-grijze
Der hooge lucht is de zon verhèllend:
Uit broeiende dampen-lucht zal wellend
Het volle gloeiende licht nu vullen
De aarde, waar wazig in nevel verrijzen
De verre boomen, het zal overtijgen
De wachtende stad met zijn gloed, doorzijgen
De groenende boomen, die waas verhullen.

Het zal op de natte straten blaken
Als wit vuur gloeiende in het hel
Zonlicht, het zal verblindend fel
Tegen mijn oogen opslaan, daken
Klett're in 't licht, in gouden schijn 'n
Rij van huizen blinkende staat
In glimpgelijn, en licht-gebaad
De ruiten, kolken licht, goudmijnen.

Wateren zullen zilveren schitteren
Rimpelend verstuivend in 't licht
Tusschen de boomen, waar buigend in wicht
Van regen de glanzende blaadjes weerklitteren.

Uit wazige morgen in vochtige zoelheid
Zal wellen de Dag, en de fel-blauwe wande
Der hemel-zale in stralende helheid
Zal gloeiende welve' over zon-lichte landen. —

VIII.

Levende stilte.

De stilte is tussche'ons, een doorzichtige
Wazige schemer-hal....
Bloemen zijn hangende, o! on-wichtige
Broze bloemen kristal.
Kelken lichte, gëopend-zwijgende
In aandacht bloeiende, licht
In 't wuive' onzer adem neigende
Langs ons gezicht...

Zie ik, de kelken zoel-door-blinkende,
Niet enkel het licht Uwer blauwe oogen?
Ik weet, ik weet, het zijn de boge-
vensteren, zwijgende͡ in-drinkende
Zonneschijn, die mijn lichtende oogen
Zachtlijk neerstrale'
In de wijde zale
Uwer ziel, die daarachter
In rein-roze stilte verborgen staat.

O tussche'ons de fijn-broze stilte gaat
Bewegen al zachter...
Kristallen bloemen bewegelooze
Hangen lichtende om mijn hoofd —
O teeder-zalig het staat met broze
Rozen en blaad'ren omloofd....

O, dat nu geen woorden, komende
  Zwaar goudene in hun val,
Verbrijzelen de broze droomende
  Wazige stilte der schemer-hal....

O, dat nu geen monde spreke...
Licht door de scheemring zijn oogen alleen
Gloeiende in de bloemige broze
Stilte, hangende om ons heen

Het menschenwoord zou, vergruizelende
  De broze bloemen, waar 't viel,
    De schemere stilte bréken,
  Waar in wondere tuinen ontloken
    Bevende bloeide onze ziel....

Woorden, woorden, 't lijf uitgebroken
Tot brenging van heil! dit suizelende
Stil-tintelende oogenblik van hoog-fijn
    Geluk, Gelúk gewèken,
    Zal Leegte om ons zijn:
    Marmer-hal donker-koud;
Daarin zal staan het Woord hel-goud.

Carel Scharten.

Verzen.

I.

Mijn leven was 'n zwaar-heete zomerdag,
Waar staat de aarde in 't felle zonnebranden
Tot in het helle blauw met felle slag
Het klett'rend onweer breekt uit strakke wanden.

Zwart-bloede wolken somb'ren over landen,
Die stil en angstig ligge' in zwoelen dag,
Tot drupp'len zwaar neervallen O! en dan de
Regen uitstroomt, hel-ruischend, schrei'nde lach!

En in den avond liggen vocht'ge weien
In zoelte geurende en peinzend in vrede,
— In roze wolkenzeeën zinkt de zon —;

Vaag welt maar licht-glans uit die diepe bron
En wijlt in ruste op aarde; uitgeleden
Is felle dagesmart, gebroke' in schreien ....

II.

Ik ben de Groote Zondaar van deez' aarde
Ik ben één donk're Vloek in Gods gelaat
Ik ben d'afschuw'lijke, die zonden gaarde
Bij zonden al maar door tot Hel-gewaad.

O vloek dan, God, dit mensch, dat voor U staat
Met 't hart zoo zwart van zonden. O hoe zwaar de
Vloek plett're op mijn zondig hoofd, *mijn* kwaad
Is grooter. God o vloek mij, Vloek-der-Aarde.

O vloek mij niet, zie wie daar voor U ligt
Ver van mij weg, het bleeke hoofd gebogen
En smeekt en smeekt „o Vader zégen hem!"

O zie, zie mijnè sidd'ring om diè stem,
O zie mijn bonzend hoofd, mijn gillende oogen
O vloek mij niet, om haar, die smeekend ligt....

III.

In stillen nacht staat dit bleek hoofd alleen
In wijde ruimte, 't lichaam is verzonken
Met d'aarde saam' in duisternis, verdronken
In droomende vergetelheid; o geen

Leven beeft meer; de kleurentooi verdween,
Die daags de aarde schoon deed zijn, verklonken
Is àl geluid in 't hoog-donk're, en verblonken
Is van de lucht de laatste glans.... o héén

Zonken het leve' en 't licht in 't alom doode
Der donk're nacht, de lichte dage-bruid
Zwijmde in zijn somb're omarming, 't blond hoofd neigend.

Maar eenzaam gloeit in leving, een hel-roode
Vlam in 't òm-donk're, mijn fel denken uit
Mijn blind-licht hoofd, waar ruischen rythmen stijgend. —

IV.

Aan de wereld-vrouw.

I.

De wereld volgt mij met haar spiedende oogen,
Want gaarne ziet zij and'rer menschen zonde —
O, zoo bij mij zij éene ontdekken konde!
Wat zou 't haar vuil hart te verblij'n vermogen!

Welnu loerende wereld, ope'‿uw monde
Ten gragen vloek, want o, zoovéle logen
En and're aardschheid houdt mijn lijf gebogen,
En door veel slechtheên ging ik wis te gronde:

Zóó niet, o zie mij aan, een Hooge Macht
U sidd'rend neêr deed slaan voor mijne oogen,
Wijl mij de eeuw'ge Liefde Gods doorstraalt!

En wijl deze al-verduisterende pracht
In zich versmelt àl zonde,‿en in licht-hooge
Zièls-glorie hult dit arm-zwak mensch, dat faalt —

II.

Wijl gij mij vloeken wildet, sloeg 'k U neer,
U, die zelf zonde zijt, en daarom zocht
Wat gij bij and're aan slechtheèn vinden mocht,
Die ù wel dienen konden tot verweer —

Neem nù mijn hand, ik bèn niet hard, dat leer'
U mijn liefd'rijke woorden en mijn vocht-
-ge oogen —, zie, ik hef U in den bocht
Van mijn omvattende armen, moeder-teêr...

Hoe kòn 't ook anders, wijl der Liefde gloed
Wel eind'loos stèrk is, maar ook eind'loos zacht,
En eind'loos weenend om der Wereld zonde...

Daarom, sta op, die neêrvielt aan mijn voet,
En gaan wij Sámen door der Zonden Nacht
Stralende ziele' in 't Liefde-licht gevonden!

S. Lérac.

De Adoratie-Sonnetten

van

Willem Kloos.

p een bewijs, onfeilbaarder-nog dan eene met gezochte argumenten altijd-nog-verhaspelbare aantooning, spitsten wij ons. Dat bewijs zij het volgende:

Zelf hebben we eenige uurtjes er-aan besteed, onder een gemoedelijk kopje koffie, waar we intusschen alle aandacht, een fijn koffie-drinker eigen, aan wijdden, en rookende een geurig niet-te-groot smal-gedeukt cigaartje, — wat Adoratie-sonnetten te maken, wel-is-waar volkomen on-aangedaan, maar volstrekt ook niet onder lachbuien, —: in de kalm-Zondagsche stemming van eene met aandachtig naald-geprik hand-werkende juffrouw achter stil-witte onder-gordijntjes.

Niet zetten we er ons dus toe, parodieën te schrijven:

Hoe geestig op-zich-zelf misschien, een parodie op iets, dat, al *is* het dan niet hóóg geworden, toch voortgebracht werd met ernstige bedoeling, heeft altijd iets lafs. Vijandig zijn wij aan het bedrijf als van een Fortunio, zelfs al had hij nog niet eens — en dat deed hij — het àller-mooiste geparodieerd.

We wilden dan ook den Adoratie-cyclus van Kloos niet *belachelijk* maken, doch slechts er-van aantoonen, dat het geen Kùnst is van diepe emotie, in een hooge geest opgeklonken tot een breed-koralige muziek van taal-macht, maar een kunste-loos, en zelfs vrij on-kunstig, waardeloos maar-dóór-produceeren.

Welnu, streng in-acht-nemende

1°. géén heusche Adoratie voor ons te hebben,

2°. zoo min mogelijk, of 't toeval moest ze ons brengen, door Kloos reeds gebruikte rijm-klanken of beelden, die nog in onze herinnering lagen, te benutten,

3°. een in den Adoratie-cyclus nog onbehandeld onderwerp, *dat der verraden liefde*, ter bezinging te kiezen, —

om zóó-doende zeker te zijn, geen *direct*, op parodieeren gelijkend, plagiaat te begaan, —

hebben wij deze zes sonnetten samengesteld, die Kloos zou kunnen geschreven hebben een jaar of wat geleden, toen van zijn vroegere meesterschap alleen een volmaakte sonnetten-techniek was overgebleven (nu sinds lang verdwenen) [1])

Beter dan Kloos ze tegenwoordig schrijft, zijn deze gedichten; Immers, ze onderscheiden zich van de Adoratie-sonnetten der laatste jaren door oneindig betere techniek (déze is in alle opzichten zoo goed als volmaakt — geringe verdienste!) en door een zich boven dier onzinnigheid-vaak verheffende, door ieder te volgen inhoud.

En als we nu verzekeren, dat deze sonnetten vervaardigd zijn per stuk in een tijdruimte van *6* tot *15* minuten — 't horloge lag naast ons be-sonnet velletje post-papier — dan is hiermede immers *proefondervindelijk bewezen,* dat ieder, die zich door eenige oefening de hooggeroemde, maar misschien wel door elkeen aan-te-leerene sonnetten-techniek, die als Kloos' en Hélène Swarth's monopolie wordt beschouwd, heeft eigen gemaakt, en zoo wel eens een klein gevoeltje heeft, een vergelijkingkje als-van-zelf bedenkt, zonder éénige waarlijke ontroering binnen weinige dagen honderdtallen Adoratie's zou kunnen schrijven, in alle opzichten beter, zoowel wat inhoud als wat vorm betreft, dan die, welke de heer Kloos nu al eenige jaren lang rustigjes-aan fabriceert en ons als Schoonheids-wonderen belieft voor te zetten — ; *bewezen*, dat het niet eens zeer *kunstig*, veelminder *kunst* is, zóó gedichten te schrijven, maar — de inférieure wijze, waarop de heer Kloos nog dit waardeloos procédé van verzen-maken in toepassing heeft gebracht, er bij genomen — *onhandig* en *onzinnig gerijmel.*

Ja-zéker, ofschoon kampjes-weg in een ochtendje van half-elf tot twaalven gemaakt, zijn er wel enkele heelgoede regelen in deze sonnetten. Die zijn er bij Kloos ook nog wel blijven hangen hier en

---

[1]) Zie de uitgebreide aanteekening achter de hiernavolgende sonnetten.

daar. Maar daarmede zij een artiest niet tevreden, en bedenke, dat zulke toevallig-goede eindjes zonder ernstigen *wil*-grondslag, zonder een gróót-ontroerd neerschrijven, het hoofd gebogen in glorie-vol stil-zijn in den zoel-kleurigen lampe-schijn —, dat zulk een schoonheids-zonnetje tusschendoor een flauw-grijze mist van onaangedaanheid, waar soms valsch-fantastiesch licht de fakkel-glans eener onware zelf-opwinding, — nooit een heil-brengende boodschap aan de menschheid kan zijn.

Zoo goed als het dit zijn zal voor den heer Kloos, van wien nu de láátste *schijn* eener lang-reeds verdwenen — en ééns zóó hooge — Schoonheid gaat wijken, was het òns allesbehalve aangenaam, dit slot-bewijs als een laatste wind-stoot, die de langst nog wijlende nevelen der onwetendheid verdrijve, te doen volgen in stijgenden aandrang op onze Kloos-kroniek.

Het was *noodzakelijk* voor het Nederlandsche volk, voor 't welk zijn èigen kunst vaag en wankende is, noodzakelijk voor een aankomende dichterschap, die wete, waar het zijn waardige voorbeelden heeft te vinden en waar niet, welke perioden van Kloos' groot dichter-zijn het beter doet maar te vergeten, of van de onwaarde ervan zich bewust te zijn.

Zoo hoore men dus nu onbevangen toe, of de hier-volgende sonnetten, indien ze van Kloos waren, niet onder de besten van den Adoratie-cyclus behoorden gerekend te worden, terwijl *wij* uitdrukkelijk verklaren, dat ze voor ons-zelf *waardeloos* zijn:

Adoratie.

CXI.

Al hebt Gij mij verlaten, tòch blijft Gij
Mij ongeschonde' in eeuw'ge heiligheid
Op 't hoog-altaar, dat 'k eens aan U gewijd
Heb, 't uur, dat g'Uw zacht handje in mijn hand lei:

Gij staat daar en Ik buig mij, o! ik vlij
Dit arm-zwak hoofd, dat nu in smarten schreit
Tegen het koele marmer, en van 't wijd-
-Uitstralend outer gloeit 't blank licht op mij!

En 'k weet nu, O! Gij hèbt mij niet verlaten,
Die na dien stond nòg Uwen glans ontspreidt
Over mijn hoofd, dat nu niet weeńt, maar lacht...

Een vreemde ridder roofde U naar zijn staten —
Hèm vloek ik, maar zachtlijk gebenedijd
Blijv' mij Uw eeuwig-flonk'rende ziels-pracht!

---

8 minuten. [1])

[1]) Toen ik die bewuste morgen in Januari op dit denkbeeld kwam, had ik natuurlijk niet van te voren den loop der volgende sonnetten en niet één sonnet afzonderlijk overwogen, doch schreef, waar 't toeval mij bracht, maar toe.

CXII.

Fladdert niet 't vogeltje of 't een kapel waar
Uit 't korenland, waar zacht de gouden halmen
Als rust'ge middagzee bewege' in kalme
Deining van gouden golven? — o! hoe snel daar

't Vogeltje aan ontritselt, wijl de psalmen-
Galmende maaiers naad'ren over 't veld maar,
En 't nestje 't onheil dreigt, waaraan het wel waar
't Ontkome', omhoog vliegende zonder talmen!

Zoo zijt ook Gij, o! die ik eeuwig zeeg'ne
Nauwlijks de wreede hand van hèm ontkomen,
Die naderde schrikwekkend, waar Gij vloodt:

Zoodat hij slechts een vrouw in d'armen sloot,
Maar uw Ziel eeuwig-lichtend aan de zoomen
Bleef van mijn ziel, glorieus-aan-'t-*lijf*-ontsteeg'ne!

---

14 minuten (zoo'n dubbel-rijm-kwartet ook!)

CXIII.

O, dat men U dan te allentijde noeme
Gezegende der vrouwen, die gewèld maar
Kon scheiden van Haar Lief, en die ontsteld daar
Het hoofdje boog en knakte als een bloeme,

Tè ruw geraakt door 'n hand, die ik verdoeme!
Maar o! hoe zacht-licht steeg, aan 't lijf ontweld, háár
Zielë omhoog, en mijner ziele veld waar
Beschenen door een Schijn, die 'k eeuwig roeme:

Haar ziele Glans aan 't lucht-gewelf ontlokene,
— Dat over de aarde mijner ziel zich strekte —
En gloeiende de ruimte licht-doorstraalde!

Maar o! hoe Zij toen van den hemel daalde
En m'in dien droom met kussen overdekte,
Heelend zoo teêr dit hoofd, o! 't wreed-gebrokene —

---

6 minuten.

CXIV.

't Doorschijnend lijf is glanzend en diep fonk'len
Dë eng'len-oogen over duist're aarde,
Waar ik, broos kind, nog toef in smart en waar de
Lage menschjes steeds met elkander konk'len,

Wijl valsche oogen glimpen als karbonk'len,
En wijzen naar Uw aardsch lichaam en naar de
Schijn-staat, die U omgeeft; maar geen, die staarde
Omhóóg, waar Uw *Ziels*-ooge' als starren fonk'len!

O 't eeuwig licht zijn mij die lachende oogen,
Waarvan de flikk'ringe' in mijn ziel neer-sprenk'len
Als flonkerende drup'plen op fijn groen...

Ik lig voor U, mijn stralend Lief gebogen,
En 'k wil voor de uren, 'k *U* verdacht, de enk'len,
In eeuwige aanbidding boete doen!

---

7 minuten.

CXV.

Ja, Uwe ziel is mijn Godin, genadiglijk
Mij overstralend met haar flonk'rend gloren!
O, heil de stond, dat Gij daar tradt naar voren
En legde Uw slanke armen koel-weldadiglijk

Rondom mijn hals, wijl ik, snikkend gestadiglijk
Mijn hoofd verborg aan Uwe borst; en hooren
Wildet ge naar mijn klachten, hoe 'k geboren
Tot smàrt slechts werd, o Gij zoo zacht genadiglijk....

Gij zijt m' ontnomen, ja, maar niet, die diep
Steeds *in* U was, Uw lichte *Ziel,* die is
Eeuwig mij lichtend in deez' somb'ren nacht!

En als dë englen, die wen 't kindje sliep
Het licht-omgaven in de duisternis,
Zoo houdt Uw ziel bij mij, arm mensch, de Wacht.

---

9 minuten.

CXVI.

Ik wil U, Lief, een heil'gen tempel bouwen
Op groene heuv'len van blank-marm'ren steen:
De zonne schijne er roze overheen
Ten dage rijzend, waar de heem'len blauwen —

Daar zal ik stil en vroeg voor dag en dauwe
Door 't vochtig land, een donker man, alleen
Heentijge' en stijgen langs de heil'ge treên
Ten tempel in, om daar glorieus te aanschouwen:

Het klaar gelaat der aangebeden Ziel
Om 't blonde hoofd een scheem'rend zilv'ren glans,
De handjes zeeg'nend met fijn-lichte gratie!

Uw licht-gloed schijne over mij, waar 'k kniel
En biddend fluister: Lief, aanzie hoe gansch
Mijn ziel U smeekend mint in eeuw'ge Adoratie!

---

8 minuten.

[1]) Sinds October j.l. is die techniek er wel weer een beetje bovenop gekomen. Ook heb ik in de laatste aflevering van „De(n) Nieuwen Gids" gemerkt, dat Kloos werkelijk (schertsend wierpen we in onze kroniek de veronderstelling van de uitvinding van een nieuw sonnet op) in-hun-geheel on-iambiesche sonnetten heeft gemaakt, sonnetten van meer-galoppeerende maten, als dactyli en anapesten. Nu, waarom ook niet? Als maar niet iedere regel een andere maat vertoont, zoodat we den indruk van een in de war geloopen draaiorgel krijgen. En dat was ook nu weer, in de slotserie dezer gedichten het geval. Sonnet XC bv. prijkt na kwartijnen bestaande uit anapestiesch-iambiesche regelen, met wondere terzinen! In de 1e, 2e en 4e regel heerscht besliste rythme-loosheid, de 3e regel bestaat uit wèl-wondere snaren één iambe en anapesten, de 5e regel is er een van 6 trochaeën, en uit de 6e regel zijn met veel welwillendheid 5 jamben te halen. Sonnet XCI vertoont één iamben-kwartijn en verder tien dactyli-regels, zonder dat, waar de maat te zwieren begint in-eens, de stemming veranderd is.

De inhoud is er weinig op vooruitgegaan, ook na den tijd, we onze kroniek opstelden. Zoo werden nog in de Februari-aflevering „zonnestralen" „als in zege" voor een „donkere karos" „gespannen", en werd in Januari het denkbeeld van Gorter, later door Borel verdund overgenomen, nog eens door Kloos in derde instantie, en nu flauw-gierend als in parodie, gebruikt:

„O kom met *wild-bewogen* handjes heerlijk
Op 't breed *klavier* mijner *aandoening* spelen."

Toch was nu in de Maart-aflevering het slot van den cyclus sonnet C wel ontroerend:

„'k Borg in deez' verzen het zwaarste het teerste
't Liefste van al voor dit droomende hart"

ontroerend, wijl van een zoo schóóne bedoeling, zoo jammerlijk weinig terecht is gekomen. Want ook in deze laatste rij gedichten lazen we tusschendoor de conventioneel-geworden hemel-zwiering en luiten-klaarheid, foutiefheden en leelijke dingen als:

in sonnet XC het in de vroome stemming op de gewone flauw-speelsche wijze uit den toon vallende:

„Als een offer van wierook u 't hoofd *omstoeien*".

In sonnet XCV is de hemel:

„deez' aard' om*schansend*"

immers, op „dansend" te rijmen was noodzakelijk.

In sonnet LXXXVIII lezen we:

„Schijnt me Uw gelaat in droomen als een *bronzen*
Buste, die staat met lip en oog te flonkeren"

Ik zou in een droom voor zoo'n angstwekkende vertooning bang zijn. Kloos niet. Hij hoort

„teere vingeren van eng'len strijken
Langs wondere *snaren* van *blank elpenbeen*"

Wil men de gewone critici gelooven, dan moet dit soort mallepraat, „het allerschoonste" uit onze heele literatuur zijn! Arme literatuur!

5 Maart 1899.

* * *

En om up-to-date te blijven, is alwéér een toe-voeging noodzakelijk geworden, daar dit varium telkens werd uitgesteld: de laatste maal op raad van een vriend, die met dichterlijk vuur improviseerde:

„Wie zal het afgemarteld wild nog jagen,
Dat van zijn eerste jongelingsdagen,
De kunst van dichten heeft verstaan,

Dat om 't hoofd de roem zag gloren,
Waarvoor het feit'lijk was geboren,
Maar jammerlijk toch moest ondergaan?!"

Hoe pathetiesch deze volzinnen werden begesticuleerd, en hoezeer ze eenige maanden hunne uitwerking niet hebben gemist, àl te noodig is thans het hierbijgegevene bewijs geworden, nu, na de in alle opzichten ellendig-leelijke tien *toe*-zangen op den Adoratie-cyclus, in „Liefde" de techniek van voor eenige jaren zich heeft hersteld, en Kloos dus weer op het plan *dezer* zes Adoratie-verzen gekomen is.

Maar men lette eens op den onzin en de dwaasheden, die hier in een fraaie uiterlijke schijn zich niet vermogen te verbergen:

terwijl de aangebedene met „zacht-gekleurden *hofstoet* (o! o!) in 't „groen woud" „gezwierd" is met „mu*ziekspel*"

„komt daar *wieksnel*
Een dichter uit de lanen, die, met groet
Van reverentie hoog, haar valt te voet"

Men ziet, hoe nieuwe marionetten-vertooningen de Adoraties onder anderen titel op de oude wijze voortzetten.

Gedachteloos worden wonderen vertoond als „lachen in zilveren *accoorden*" (dat kun je hoogstens hebben bij iemand die verkouden is en wiens stem dubbel slaat. En een toonladdertje is geen accoord!)

Bloemen worden wat verder op elkander „geschoven" tot tempelgangen om haar *hoofdje*, waar *zij* onderdoor mag loopen en dat zoo plezierig vindt, dat ze zegt „ik *geloof je*".

Toch was in VIII iets *zóó* goeds en nòg hier en daar, dat ik eerst meende in blijde ontroering een herrijzenis te zien aanvangen, heerlijk uit langzaam sterven her-levend, maar helaas, het Juni-nummer van „De Nieuwe Gids" bracht de droeve tijding, dat het een éven-het-hoofd-opbeuring was geweest, die thans weer neêrzonk in beschreib're zin-loosheid...

In sonnet XVIII *ijlt* Kloos over de levens-ZEE; *zij* verschijnt,

„Dat Gods-beeld kan geen waan zijn"

roept hij uit, en...

„(valt) in diepe aanbidding op den GROND"!!

In sonnet XIX heeft de zòn hier zelfs schik van, want zij *treedt voort:*

„in langzaam dansen
langs de hemeltransen"

De *glanzen* en *kransen*, die daar noodwendig bij behooren, ontbreken ook hier niet. En zoozeer gelegenheids-poëzie is het geworden, dat zelfs de *brieven* van juffrouw Reijneke worden bezongen:

„'t Geluk, dat gij mij geeft, is als een wijde
Zee, waar 'k onwetend-stil op verder dwaal,
En iedre *brief* lijkt mij een zonnestraal"

Hij dwaalt over de zee en dan komen de brieven als zonnestralen; zoo zal 't haar ook wel zijn als ze iets ontvangt als dit:

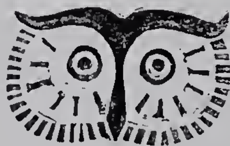
„Nu 'k door Uw *lievend aroma* omvangen,
Plots voel verdubblen mijn *vriendlijke kracht*,
Die *trotsch voor haar danst* en dan *valt haar te voet*"

Is 't nu geen idioten-taal in z'n lieve flauwheid?

Ook beginnen nu in Sonnet XXV de „dartel-*dolle* golven van 't Lot" zóó te „rollen" dat de maat weer heelemaal in de war loopt en over zichzelf heenrolt; o lachwekkende ellende, ik voel uwe weeheid physiek moe en lam door mijn leden; en starende over de bladzijden wijlen m'n oogen een oogenblik met medelij en droeve peinzing bij de enkele lieve regel, waar zijn mensch-geluk òp kon lichten tot zijne voor 't overige 't schijnt-wel-voor-goed verlorene kunst.

Zelfs de groote liefde, die we gaarne gelooven, dat Kloos voor z'n meisje gevoelt, vermocht niet den vervallenen dichter *in kunst* tot doorvoelde woorden en beelden te brengen. En dat we wederom wreed-waar moesten zijn, 't *was* niet, omdat we ondankbaar waren tegenover Kloos, maar wijl de kritiek opnieuw te prijzen begon, voor het volk nieuwe dwaalwegen werden bereid.

Juni '99.

Leven.

— — — O! Leven, leit gedrev' in wondre Droom . . .
— De Mane zwijmt in Macht van koele Kalme,
De zwane zwijmt in Nacht van zwoeler zwalmen
— — — O! Leven, leit, gedrev' in wondre Droom . . .

— — — Ontwaak! aan 't werk! Ik zoek U, Leven! Koom'! . .
— Gegonzen van Geluiden luider galmen,
Gebonzen dan er luide, luider, balmen —
— — — Ontwaak! aan 't werk! Ik zoek' U, Leven! Kóóm! . .

Bob Bowles.

Aan Mijn Schoon.

In-smaad-versmachte, die ik bracht in Lijden,
Uw smarte schouwen mij het Harte kliéve
O! . . . Waarom smeekt G'in Smaal, dat weer ik wijde
U, Schoon, mijn Ziel om „Ziel" tot „Schoon te lieven . . .

Verzaakt G'Uw Haat om hatlijk te kastijden
Mij, die in-'t dierste zelf U dorst te grieven —
Dan al maar wéér — om mij te bénedijen
Met weelge Regen van geweende Liefde . . .

. . . O! . . . 'k-huiver van zoo húivrigst een Genade . . .
. . . Ik, Doémling, deed U, Schóón, in Kreún verkèrven,
Want O! Gij kèrmdet, wijl in Zond' ik waaddn . . .

. . . Maar O! . . . nòg roept Gij, róept, dat niet verderve
Mijn móóie Mensch — en traeht G'in Taáán te baden
Mij blânk en blij, dat voor U 'k-leev' en sterve . . .

Bob Bowles.

Herfst.

Dikwijls heb ik gedwaald door uw domein
— Een stille zwerver in het late jaar —
Wen koeltjes drooge hand was om mijn brein
En zonneglans omgloorde mijn wenkbrauwhaar,
Langs paden, wier bekoring enkel kent
De eenzaamheid en wie zich haar gezelt.
Soms wist ik niet, waarheen ik trad van laan
In laan, half groen, half bruin met wazig end,
Luistrend naar zachte peinzing, die vertelt
In hoek der ziel van schoon dat 's weggegaan:
Wen 'k dan de oogen opsloeg, plots, ontsteld,
Zag ik u zitten, roerloos, onder schaduwblaân.

Hoe menig uur heb ik u — zoo — aanschouwd!
Toch stoorde ik niet Uw mijnerzoete rust,
Maar dook voorzichtig weg in 't eikenhout,
Wijl slechts naar oogenschoon bleef lang mijn lust.
Schoon waart Ge als een faun, wen Gij dan zat,
Voorover op de hand geleund uw hoofd,
Bewegingloos als rondom u de lucht.
De schaduws groeiden rustloos over 't pad:
Gij zaagt het niet, daar zinnenscherpt' verdoofd
Was bij het stijgen van Mijnrings ver gerucht,
Toch kondt Gij schrikken vreemd, en heffen 't hoofd
Bij 't ritslen van een blad of hollen winds gezucht.

Ik weet niet welke macht zoo lang mij hield
In uwen sfeer: 't was of mijn oog kon zien
Plots veel geheimenis, dat als verzield

Werd heel mijn zelf. O, maanden tijds na dien
Zocht ik vergeefs naar iets gelijk in schoon!
Ik zag de wolken gaan als in een dans,
Welks harmonie lijkt sterflijk oog slechts schijn;
De boomen schenen in klaarder licht terwoon,
Vreemd buiten mij, en sloegen om een krans
Van kleur, als zoet muziek zielwieglend-fijn,
En 'k wenschte op te gaan in reiner glans
Van die onkenbaarheid, waar staat èn eik èn pijn

En het gebloemte in en 't wereld-al.
Dan kwam mismoedigheid zoo stil en zei
Vaag voor zich heen, dat was vergeefs, o, al
Verlangen hier. Droef in het goudbruin hei
Lei ik mijn hoofd en staarde naar het blauw
Der lucht. Mijn oogen werden elk een meer
Van ziel, wijd-eenzaam, effen, grondloos-diep,
Dat lag in zonneschijn. Het vaag berouw
Dat aan het Leven ik had gevraagd naar meer
Dan 't geven wou, wekte mijn geest, die sliep
In 't meer der ziel. En angstig zocht ik U weer
En riep, doch Echo slechts gaf antwoord wijl ik riep.

Ik rees en wist dat 'k U niet meer zou zien
Voor lang, maar zoeken gaan van streek tof streek
En vragen steeds: „Hebt Gij niet Hem gezien,
Die als een broeder voor mijn ziele bleek?"
't Denstruikenbosch stond in betoovering
Van 't licht als onder hieroglyphenschrift,
Dat 'k niet ontcijf'ren kon, toch wenschte. Naar
Het onbekende, waarheen ook Gij weer gingt.
Al schaduws wezen: 't was of uw hand gegrift
Had leegte in het woud, dat 'k zuchtte: „Waar
Waar?" Stilte zweeg. En 'k riep het haast in drift
Dat eenzame Echo sprak, weemoedig-ver: „ja waar."

ALBERT VAN TWAZEL.

Nevel.

Marion Elliston.

I.

Tijd snelt heen, geliefde — Tijd snelt
Nooit sterft Liefde.

„In goede en kwade dagen, in rijkdom en armoede, in ziekte en blijdschap Elkaar lief te hebben en te gehoorzamen, tot de dood ons scheidt". En de man en de vrouw stonden hand in hand. Zij zwoeren het biddend, en vertrouwend namen zij het aan. Vrienden keken toe en zuchtten. Engelen deden zoete droomen dalen en reine idealen. De vader der Liefde glimlachte en het leven lag voor hen van bloemen vol.

II.

„Tijd snelt heen, geliefde, Tijd snelt
En de dagen gloren en sterven"

Het is herfst nu en koud de avond. De sterke man huivert als hij schouwt op de kust. De vrouw is naast hem, maar voelt niet de koude, niet het warme kleed dat hij om haar werpt. Regenwolken donkeren op uit de zee, maar zij ziet ze niet.

III.

„Tijd snelt heen, geliefde, Tijd snelt
En de getijen rijzen en dalen."

Een nevel is gekomen tusschen den man en de vrouw! Zij, knielend op den grond, ziet er naar, het gelaat, hel verlicht door den toorts dien zij houdt in de hand die kort geleden nog lichtte in dien

van den man. Hij staat aan de andere zijde van den nevel, maar zij ziet niet dat zij buigende zich over de aarde de toorts te laag houdt om hem te belichten. De vrouw hoort slechts het kreunen van hun kind en ziet niet den man, eenzaam-staand achter den nevel. Geen glimlach, noch toortslicht heft ze tot hem. Zij schijnt warm en blij, waar zij knielt, want de wieg en de neveldamp schutten haar voor den kouden wind die huilt, en de toorts schijnt licht om haar. Telkens keert zich de man vol verlangen tot de vrouw en het kind; maar het licht beschijnt hem niet en de vrouw merkt hem niet op en ziet niet dat duisternis en kilte hem omsluiten. De nevel tusschen hen wordt dichter en dichter. En de man huivert, waar hij staat alleen!

IV.

Tijd snelt heen, geliefde — Tijd snelt
En de stormgolven rijzen en dalen.

en de man gaat alleen verder. De golven breken om zijne voeten met toornige stemmen, als — door den Tijd gedreven — hij voortwankelt zonder stil te staan, verblind door het schuim, en verdoofd door het donderen van de branding. Telkens keert hij zich om, trachtend een lichtstraal op te vangen van het flikkerend toortslicht door de duisternis -- zich afvragend of nù de vrouw gezien zal hebben hoe de nevel zwaarder geworden is tusschen hen, of ze misschien naar hem zoekt, de toorts hoog houdt om hem den weg naar huis te wijzen. En hij strekt de armen in droeve strekking, naar de plaats waar hij het licht zag, vóór zwepende winden hem wegvoerden buiten den lichtkring. En telkens steunt hij en zijn gelaat is geworden oud en gegroefd en vermagerd. En voort, voort wankelt hij, alleen, — stil.

V.

Tijd snelt heen, geliefde, Tijd snelt
Nooit sterft Liefde, nooit sterft liefde

Als het kreunen en schreien van het kind even ophoudt, ziet de vrouw verschrikt op. Ze herinnert zich den man. Zij ziet, dat de toorts alleen hààr en haar kind belicht. Zij denkt er aan, hoe

hij haar een warm kleed omdeed, toen zij dààr neerknielde. Zij springt ontzet op met bange, schuldige oogen. Is hij alleen? Is zij het? En ze gingen toch ééns hand in hand! Ze heft de toorts op om hem te zoeken, maar de nevel hangt zwaar.

VI.

Tijd snelt heen, geliefde, Tijd snelt
Nooit sterft Liefde, eeuwig is liefde.

De vrouw spoedt zich voort. Zij heft de toorts hooger. Voort! voort! Koud is de herfstwind en beangstigend de eenzaamheid van den nacht. En ze roept hem, maar de winden werpen haren roep terug. Angstkreten! maar de brekende golven overstemmen haren kreet! En ze moeilijkt voort om hem in te halen, maar kracht faalt, en hoop sterft. Nog hangt de nevel tusschen hen en de bitterheid van 't alleen-zijn grijpt haar aan — en de toorts brandt helder steeds

VII.

Tijd snelt, geliefde, tijd spoedt
Getijen rijzen en dalen.

Telkens keert de vrouw zich tot voorbijgaande reizigers: hebben zij den man ontmoet dien zij zoekt? En sommigen vertellen haar van een die alleen dien weg langs ging, zwijgend en treurend, worstelend met de duisternis, het haar verward door den wind, met droevig gelaat, als een die het lijden kent. Een vrouw zacht en vriendelijk neemt haar hand en fluistert: „laat mij u helpen roepen." En ze roept: „Vriend, vriend, nooit sterft de Liefde!" „nooit sterft de liefde," herhalen de echos ver over het land en de zee. En reizigers die het hooren en haar niet zien, houden het voor engelenzang neergefluisterd om hem te bemoedigen op den langen tocht. Maar de man hoort het niet. Een man sterk en medelijdend zegt: „laat ook mij roepen, ik ben sterk en gij zijt moe — wellicht zal mijn stem hem bereiken." En hij roept: „Broeder, broeder! Nooit sterft liefde! Nooit, Nooit!" En de winden nemen den roep op en brengen troost in de harten der moeden. Maar de man antwoordt

niet. Storm doet den roep voor hem verloren gaan. En de vrouw weeklaagt: „Te laat, te laat, berouw te laat.” En de toorts brandt helderder en helderder als ze voortgaat den man te zoeken.

VIII.

Tijd snelt heen, geliefde, Tijd snelt.
Droeve-Zee weeklaagt.

Zachtkens fluisteren schutsengelen tot de vrouw: De man die gij zoekt, knielt bij een kindergraf. Dáár zult ge hem vinden. Het is slechts nevel wat tusschen u en hem is — een nevel zoo dun dat uitgestoken handen hem doorboren en elkaar vatten kunnen!” Nog niet, nog niet! Zij knielt naast het graf, dicht bij den man die met smartoogen staart en in den nevel rondtast naar haar. Maar zij ziet hem niet en weder laat ze den toorts vallen als zij haar hoofd op de borst laat zinken, snikkend. De nevel harer eigen tranen verblindt haar, zoodat ze hem niet knielen ziet aan de andere zijde, met smart, dieper, en in alleenheid meer eenzaam dan zij. Haar wild verlangen naar nog slechts één omhelzing der kleine kinderarmen en den druk der kinderzoenen, doet haar vergeten den man, hongerend niet slechts naar het kindergebabbel dat is, maar ook de liefde der vrouw. De vrouw blijft weenend knielen. En de man gaat voort, lijdend.” Zoo dicht bij — dat handen in elkaar konden gelegd zijn, en voor altijd vastgehouden — maar de toorts viel te laag om den weg te doen zien, en de Tijd scheidde hen. En zwaarder werd de nevel.

X.

Tijd snelt heen, geliefde, Tijd snelt
Eeuwig is Liefde, eeuwig de Liefde.

Regenwolken hangen zwaar boven het land. De man en de vrouw gaan voort, alleen. De man heeft opgehouden te strijden nu. Zijn uitgebreide armen zijn slap en moe langs ’t lichaam gevallen: oogen staren niet meer, of ze het licht der toorts konden gewaar worden koud, zonder hoop, wankelt hij voort — voort tot het einde zal

komen. Ook de vrouw weent niet meer. Hare drooge tranenlooze oogen staren treurig in hunne stille wanhopende ellende. Het bittere zelfverwijt dat haar pijnigde, als zij telkens opschrikte en vond dat de gelegenheden voorbij waren gegaan, en haar toorts te laag brandde om den man te belichten dien zij liefhad, is nu overgegaan in storm, dragend lijden. Maar de toorts brandt voort, niet gevoed, niet uitgaand toch. Engelen zien verlangend toe. En de vader der Liefde fluistert: arme, moede kinderen! laat hen een wijle in mijne armen rusten, en geen schaduw zal meer tusschen hen zijn.

En de mist vlood heen.

(Vert. van J. K.)

Verzen.

I.

Toen ik was in God mijzelf nog onbewust,
een deel van hem, die alles was en is,
Toen levend vrij van smart en droefenis,
wijl in hem zijn kan vrede slechts en rust,

deed niets als nu mij rustloos willen, lust-
loos droomen in onbevredigd zijn; en had
mijn ziel in hem den God, dien zij aanbad
een hoog en groot geluk. Een diepe rust

was in en om hem: rust was overal,
omdat het al vrij van smarten en begeeren,
in vrede was; in God zich zelve eeren,

in God zich zelf beminnen bovenal,
zich zelf aanbidden kon in eeuwigheden,
die zijn in toekomst en in lang verleden.

II.

Als schaduwen verdwenen in den nacht,
zoolang een sombere wolk de bleeke maan,
die licht geeft aan de aard is langs gegaan —
en zij verdwijnen voor wat donker bracht.

Als licht van glimworm, dat in nacht soms schijnt,
doch in het eerste glansen moet vergaan
voor licht, dat meerder straalt. Zoo heeft gedaan
de macht van het kleine, als het groot verschijnt.

Mijn liefde is niet meer. Haar zijn uit tijd
van kleiner voelen, toen mijn ziel slechts één
en niet de gansche menschheid kon verstaan; —

Mijn liefde is vergaan. Zij stierf met blijd-
schap vroegen dood en schooner is er geen
dan in een grooten weedom op te gaan.

III.

Nu heft mijn ziel zich op om vrij en groot te zijn,
wil heerschen over stof, waaraan zij was verbonden
door eigen kracht bevrijd uit macht der zonde
is zij zichzelf slechts macht; en al is haar te klein, —

mysterie om haar heen in eindeloos verworden,
natuur, die ieder is een onbegrepen zijn, —
mijn trotsche ziel, die heerscht, omstraalt door gouden schijn
van eigen licht, mijn ziel, die zich haar trots aangordde:

Haar is de stof vervormend door de tijden
en heel natuur vol raadsel om haar henen,
haar is het al een indruk en niet meer.

Zij heeft ver boven droefheid en verblijden
zich zelf verheven, onmacht is verdwenen:
zij wierd de kracht, die machtloos was weleer.

IV.

'k Mocht sterven nu een eindelijken dood,
die 'k heb gezocht in somber, zwarte nachten
als alles donker is. Menschengedachten
verrijzen uit de stof, die eindeloos groot, —

want alle zijn in sterken band gesloten
van stof, — is Gods vervormend wezen: kracht,
die onbeperkt is, die heeft tot macht
en heerlijkheid van het al besloten.

Ik wil versmelten met het azuren blauw
van hemel hoog. Zoo ik sterven wou,
om eindelijk rust te vinden,

Als wolk van rook, die kronkelt naar omhoog
en daar verdwijnt voor turend menschenoog:
Zen zijn uiteengevaagd door koele winden.

V.

Een bloem, een bloem, die prijkt in schoonen glans
een korten zomer; en door zachten wind
in herfst ontbladerd wordt en ruste vindt,
wanneer vergaat zijn luchte tooi van thans.

Zoo te verdwijnen, zoo niet meer te zijn
is wel geluk. Want als in lente blaan
ontknoppen overal — dan fonkelend staan
veel honderd bloemen weer in zonneschijn.

Zie, ik mag zeggen, dat ik sterven wil
een kalmen dood. Zooals de wind, die zacht
in groene wei vol zon is slapen gaan.

Want als ik sterf, dan kan ik denken stil
en vinden, wat niet vond een mensch, de kracht
om duizend-voudig weder op te staan.

VI.

O, dat ik leven moet dit klein bestaan
als menschen' die niet weten, wat het is
om heerlijk met een diepe droefenis
vol grootheid door dit leven heen te gaan.

Alsof geluk bij anderen wezen kan
dan die verzoend zijn met het eigen lot
en zonder droefheid lijf kan leven tot
de moëe ziel in blijdschap scheidt er van.

Ik, die nu leef in kalm berusten
en treurnis lief heb als herinnering
aan toen ik droomend door dit leven ging;

Ik, die mijn smarte lief had, — zonder naar
geluk te zoeken — heb haar gekust. En
dat ik mensch ben, wierd mij wonderbaar.

VII.

Ik wil niet: de menschen, die om mij zijn
mij aanstaren, zooals zij het zouden
een wild dier, gevlucht uit de wouden,
dat daar heeft geleefd in een grooten schijn.

Ik kwam uit duister, dat zij niet kennen
tot hen als mensch in hun midden te gaan; —
de menschen kijken zoo vreemd mij aan:
hun oogen zullen mijn aangezicht schennen.

Ik zie hun oogen, die somber vragende
mij aanzien als smeekten van mij ze erbarmen.
Ik wilde ze aan mijn boezem wel warmen,

maar ik kan niet. En gedoemd met hen klagende
voort te gaan, omdat ik werd aan menschen gelijk,
is liefde tot menschen voor mij wel smartelijk.

W. Estor.

Japanse Verzen.

VAN

J. K. RENSBURG.

De Draak van China.

Om China's Muur, bergwallen, einder-luchten,
  Waarvan naar 't zenit starre Stilte ging,
Plang-plangt de trom en doet zijn dwing'ren duchten
  Voor 'd aandreun, voor der Tijden kentering.

Alom voor stoomwalm, 't koolspits-flitsen vluchten
  Zeilwagens, [1]) sampans, [2]) waar langs stroomgesling
En reels Europa's ijzeren monsters zuchten,
  Waar gong-gebong voor klok-getang verging.

O Rijk van Licht, in gruwelnacht verloren,
  Uw vaan zonk als Gehenna's zinnebeeld,
Doch laat, nu vreemd' U 't Tao [3]) zullen wijzen,
Uw Monster als een niew simbool hergloren,
  Door hete gloed van bloemenmeel omgeeld,
Als Vuur-Draak weer van de Vooruitgang rijzen.

---

1) Zeilwagens, een soort Chinese karren.

2) Sampans, een soort Chinese schepen.

3) Tao is, volgens de leer van Lao-Tse, den groten Chinesen Wijze, het rechte pad der deugd.

Volkeren-Morgen.

Gegroet: sabórs [1]) met groene koepelronden,
Di tempels soms van 't Toekomst-Land mij leken,
En dan m'een plechtig Zondags-bong'len zonden,
Met drang van koorgezang mijn ziel doorstreken.
— 'k Wil met den stouten waan der Slaven breken,
Di Ruslands wereldheerschappij verkonden,
Want reeds zi 'k in mijn vlucht naar verder streken
Ook de Mongool een mateloos Rijk zich gronden.
't Is m'of daar troostend de pagóden-torens
Hun luifels voor geknechte naatsiën breiden,
Moed schenken door 't opspitsen hunner horens,
Al wi ook dáár een niwen dag verbeiden.
En reeds hun schellen met de randen schouwen
Naar d'Aarde' in aller Volk'ren morgen-blauwen.

[1]) Sabór, in het russies : katedraal.

Flirt.

Als dame, di met kni-knik voorwaarts treed,
Deemoedig nijgt, tot minnedienst bereid:
Plat den afhoengi[1]) onder d'ogen breid,
Zo zich hèm toereikt uit eng dalend kleed,
Di — daimio [2]) — machtig uit zijn mantel breedt,
Eén hand aan 't kromzwaard, plots den wajer rijt
Uit vasten gordeldruk, beschermend spreid
Als meester en dan trots haar welkom heet,

Zo zi ik Nippon mij heur schoonheid biden,
Di schelms een reuzen-wajer tot mij richt
Maar fluks behaagziek niet alleen 't gezicht
Doch heel heur nauw omstrikte, blauwe tooj
Om mij te meer t'ontbranden op haar mooj,
Steeds weer in zijn omstraling doet vervliden.

---

1) Afhoengi: wajer.
2) Daimio: edelman.

Atlantis. [1]

In Glori-Ewen voor den Groten Vloed
Rees steil het kokos-wuivend vasteland
Atlantis, waar zich nu de kabel spoed
Door zee en slechts wat scheeps-stoom langs den rand
Van d' Oceaanbol wimpt. Als aan zijn strand
De keizer stond, dan stormd' een schimmelstoet
Van golven aan, gemend door meermans hand
En boog de halzen willig hem te voet.
Naar Yucatan, [2]) de Sahara, — toen: Zee, —
Naar zijn Etrurise koloniën, On's [3]) westkust
Ruisten zijn draken en stijf wikend week
't Spaan-zwajen zijner barken, di gedwee
De water-bisons trokken naar zijn lust,
Al naar zijn septer hun een baan voor streek.

---

[1]) De groep verzen over Atlantis vormen een intermezzo van den bundel.
[2]) Yucatan schiereiland van Mechiko.
[3]) On: Bijbelse naam van Egypte.

In oude tijden....

En op der hoofdstad hoogste tempeldak,
Waar men den Zonne-Adelaar hulde bracht,
Als hij des morgens zegenend van zijn strak
Gespannen zwingen licht afvlaagde, placht
Men vuur tot sein te branden. Dan ontstak
't Van fort tot fort een weersein, dat bij nacht
Zo orders schoot door 't Rijk en op dat vlak
Een toorts van wijsheid scheen der sterrenwacht.
En wi tot lering van een vreemde stam
Atlantis' wich'laars opzocht, leek di vlam
Als bliksem flitsend over d' Oceaan
Alom zoo'n licht van Weten op te slaan,
Waar 't priesteroog, verrukt, der sterren tal
Omkringd' als dorre prairiën regenval.

Nacht.

Een stille nacht vol blanke zomerdauw,
Die donzig ligt op lage, wijde landen —
De maan, die zilv'rig drijft door vloeiend blauw,
Doet aan de kim wit-gouden zeeën branden —

Blauw-sneeuwen wolkjes drijven droome-stil
Langs sterren, die in zilv'ren tink'ling klinken.
Het laag geboomte laat nu fluister-stil
Over het water dichte takken zinken —

In witte tuinen boomen roerloos staan
En zilver glinstert op hun stille bladen —
Ver door de velden mijne droomen gaan
Als blanke neev'len scheem'rend langs den paden. —

Maassluis.

WILLEM KALMA.

Boekbeoordeeling.

De Tuin, geïllustreerd maandschrift,
Hoofdred. Albert Plasschaert.
Haarlem, H. Kleinman en Co.

unst, Letterkunde, Tooneel, Muziek, Politiek, Sociologische wetenschappen, Maatschappelijk Werk —, niet door den een of anderen „Gids" in al hunne volledigheden breedelijk voorgevoerd — of eenvoudig aangekondigd maar nimmer, schoone nakoming eener grootsche belofte, getoond — worden thans allen door den heer Albert Plasschaert bijeen-gëinviteerd op een „garden-party":

„*De Tuin*" toch is de zonderlinge naam van dit nieuwe tijdschrijft, waarvan men tevergeefs in de eerste aflevering eenige verklaring zoekt, eenige aanwijzing, waarom b.v. niet *De Vestibule* of *De Provisie-kamer* —

Tot een samen-komst in dien Tuin dan, hebben van al de genoodigden tot-nog-toe alleen *kunst* en *letterkunde* van de invitatie gebruik gemaakt (onder *kunst*, met welken naam men toch ook literatuur en muziek aan te duiden pleegt, de *plastiesche kunsten* verstaande).

De overige grootheden waren zeker gevraagd, om te kennen te geven, dat door abonnement op *dit* tijdschrift alle begeerten des geestes bevredigd konden worden, of om althans die voldoening in 't vooruitzicht te stellen, en aldus den gelukkigen storter van den waarlijk, in verhouding tot de buitengewone fraaiheid der uitgave, geringen prijs, alle verdere periodieke lectuur als overbodig te doen beschouwen.

* * *

Naast prachtvolle reproducties naar werken van Verster, Johan

Thorn Prikker, Thijs Maris, Vermeer en Jan Toorop (deze laatste teekening zeer onbeduidend, uitdrukkingloos, zich-zelf-herhalend o.i.) verheft de *tekst* zich niet boven het middelmatig-goede.

De redacteur, tevens hoofd-medewerker, was ons reeds van enkele malen bekend:

Een anderhalf jaar geleden, herinnerden we ons, in *Elsevier's Maandschrift* een niet onverdienstelijke studie over kunst in 't algemeen van hem te hebben gelezen naar aanleiding van Voerman; eenige zinnen over „*de lijn*" der wisselende tijden, die der toekomst, en over Gothiek, waren ons toen als fijnsteigend proza zeer opmerkenswaard voorgekomen.

Later lazen wij in „De Jonge Gids" verzen van hem, die, hoe goed misschien bedoeld, ons niet veel meer dan leege pompeuze klank toeschenen, doch ons daarom zijn vroeger proza nog niet deden vergeten.

Deze ons dus niet volkomen onsympathieke schrijver, levert hier het grootste gedeelte der bijdragen.

Zijn stijl heeft zich, evenals die van hen, die zich tot volging ònzer richting hebben gewend, van de ontaarding eener verwrongen en conventioneel-gewordene Nieuwe-Gids-stijl los te maken getracht, maar zijn zinnen zijn nog wat brokkelig, nog niet van zóó vol-zuivere en natuurlijke vloeiing, als in het proza van Verburgh vooral, de klare rustige zangen der Toekomst nadert.

Ook heeft hij zichzelven nog niet afgeleerd de minder aesthetiesche Nieuwe-Gids-gewoonte, van de ongegeneerd-weg-gezegde gewoonheden der spreektaal in den proza-stijl te betrekken — als straatdeun, middendoor breedlijk zwier-dreunende symphonie —; in een als schoon taal-beeldhouw-werk bedoelde volzin in-eens het woord „flauwiteit" te laten neervallen, bijvoorbeeld.

Deze zijn voor zijn proza, naast de duidelijk-zichtbare kiemen van talent, de gebreken, die het in zich draagt en die door hun zwaarte het neêrhouden in middelmatigheid, waar het voor beter was bestemd.

In zijn *Verzen* is nog steeds, evenals vroeger, van aanleg bijna geen spoor. Een enkele wel zacht-heen-vloeiende regel is niet voldoende, de gedachte te weren, dat de vijf breed-zware bladzijden, die ze met hun kleine onbeteekenendheid beleedigen, tot waardiger vulling waren voorbeschikt.

Van *Jan Karsse* is „*Een Jongen en 'n meisje*" volstrekt niet onbelangrijker dan het werk van den redacteur. In realistiesche alsgesproken gedeelten staat er geen woordje te veel of te weinig, en beschrijvende zegt de auteur enkele fijne en mooie dingen.

Carel Hartse schrijft eenige kritieken, die eveneens door eenige kleine gezegden en wendingen als *echt* treffen: een opmerking als:

„Zooals een bloem van zomerrood, *papaver*.
Dit is voldongen: dit valt als een klaarst-stalen hamer op
tinkend aambeeld, enz"

is het tintelend-voelbaar bewijs, dat de schrijver dat éene heeft, dat velen, die verzenbundels en romans en boeken met kritieken hebben volgeschreven, en zich in een groote reputatie verheugen, missen — die bizondere gave van *de* éénig-mooie voorbij-glijding van woorden in rhythmiesche opeenvolging of in ontroerend-fijne aan-raking van het weêr-te-gevene, onder vele vers-regelen onfeilbaar te her-kennen, die U oogenblikkelijk den waren kenner gevoelen doet, —: uit eenige woorden maar, een oog-opslag op het moment, dat een gedicht uit lagere sferen in lichtere hoogten vol-zingend steigende òp-vloeit....

* * *

Dit is een uitgave zóó fraai, als we er gene hebben. En al is de geschrevene inhoud niet geheel en al van den eersten rang, *Elseviers'* en *Woord en Beeld* samen, verlost van de novellen-en-beschrijvingen-plaag, vinden we hier, in verheerlijkte reïncarnatie terug —: het proza is allicht zoo goed, zoo niet beter dan dáár; de verzen, al kunnen ze dan niet móói genoemd worden, minder te zijn dan die, welke U van gindsche bladzijden met hun kwijnende kunsteloosheid mat aanstaren, is ook al een onmogelijkheid; de platen ten slotte zijn zóó superieur — de reproductie, doch ook de keuze der oorspronkelijke werken —, (dat fijn-blanke stil-lichte stadsgezicht van Verster, dat in middag-stilte innig-levende binnenhuis-oogenblik van Vermeer, die naïf-lijnige sproke van Thijs Maris), — dat maar weinige — ook buitenlandsche — tijdschriften voor plastiesche kunst, *Elseviers Maandschrift* en *Woord en Beeld* zéker niet, deze uitgave zullen kunnen overtreffen.

Indien dit maandschrift zoo BLIJFT, zoo niet de platen verminderen en de bijdragen, in metdertijd verslapten ijver wellicht, met àl-minder fleurigheid de bladzijden duf-leeg over-hàngen gaan, — dan zullen

de verstandige abonnees der beide genoemde tijdschriften, die verwisselen met dit ééne.

Voor de op „verhaaltjes" beluste dames, en op beschrijvingen middagen-zittende oude heeren, blijve der beide anderen bestaan zich voortzetten.

C. S.

DE ARBEID.

Maandschrift voor Litteratuur en Kunst.

De prijs per jaargang is . . . . *f* 4.50
Van afzonderlijke nummers . . . . - 0.75

Brieven en bijdragen te zenden aan den UITGEVER, *Gebouw „Mercurius"*, Prins Hendrikkade 20/21, te *Amsterdam*, of aan het persoonlijk adres van den REDACTEUR.

INHOUD.

DE ARBEID

EEN MAANDSCHRIFT VOOR

LITTERATUUR EN KUNST

1e Jaargang 1898/99. — Aflevering 11.

RED: ED. VERBURGH _ UITG: C.A.J. v. DISHOECK AMSTERDAM.

De Zang der Boomen.

door

Carel Scharten.

I.

In de bewegelooze brand van den hemel, in de blauwe oneindigheid, licht-doorgloeide,

op de zon-heete aarde in brandende kleuren der Dag:
als helle vlammen het rood der daken,
als brandend helle-pad fel-witte weg —:

een brand van vuur, een brand der aarde, rood-laaiende heete vlam der aarde, in hartstocht opslaande, in wreed verteeren, in de stille gloeiing van het heelal...

De menschen vluchten in angstig gillen, — ze vreezen, ze vreezen...
in de heviger klop hunner roode harten
in de bange bonzing hunner weeë hoofden;

uit hun wilde oogen slaat in gloeiing doorzichtige trillende vlam van vrees —

De dieren vluchten in hooge angstkreten, waanzinnig hollende in hun dood,

over den landweg in stuivende vlagen van heet-wit stof, komen in drommen ze hollende.

De bouwsels der menschen in gloeiende vlammen-macht zinken, — verschroeide balken, bladderig-zwart en brokkelig goor-steenen puin — met doffen plof ineen, — vlammen slaan op in hoogere laaiing, in zwartere wolking van rook...

In den stillen brand der oneindigheid is de brand der aarde, een roode schrik...

En vluchting is er in bang geschrei der aardsche levenden,
en dood is er in zwaren kreun-val der aardsche dingen. —

. . . .

.... De boomen, boomen.... in peinzing vrome, zijn stil in den heeten gloed der hemelen,

bladeren hangen kwijnende neêr, als stille handen van vrouw in peinzing...

De brand der aarde, een roode schrik, geworpen in den gang der dagen, slaat òp in groeiing van laaiend vuur, slaat op in de denkingen van àl levenden, slaat voort hen in vlucht!... de boomen, boomen zonder siddering blijven....

— en als zegenende handen het allerheiligste, 't blonde hoofdje van een kind —

zóó... de waaiere-vlakke bladeren-uitspreidingen hunner takken, dekkende toe hùnner Ziele mysterie, dat is binnen-in, o! wonder-groen doorlicht....

de boomen staan zwaar-groen, in naar-binnen-lichtende bladering, in zelf-aanschouwing stil....

en droomen van God....

En de vlammen zijn slaande in laaiing náást hen, en doorzichtige trillende warmte-wanden golvende zijn om hun donker-groene geslotenheid —

.... ze sidderen even in den gloed....

En de vlammen gillen tegen hen op,
  hun bladere-takken schroeien beneden,
  en rook in walmend-blauwe wolken te versmoren tracht:
  hun wonder-groen lichtende Ziel binnenin...
maar de boomen *blijven* in zwijgende peinzing,
sidderen eve'in den groeienden gloed...

De vlammen stijgen in moordende laaiing,
de takken branden, de stammen branden...
... bewegelooze, gelàtene...
en de brandende bladeren allen, goudene vlammen, vallen, vallen,
  in breede warreling, gouden zijgende
  door het moordende rookende vuur...
  ... een Zégening!

II.

De helle dag van den diep-blauw-gloeienden brand der oneindigheid

en van den rooden vlammen-brand der aarde, is vervloeid in rozige avond-stonde ..

In het menschen-hoofd de hitte der dag,
de Dage-brand der Hemelen,

doorzongen met stralende blauwe galming der dreunende stem van den Zonne-God, die slaat met verblinding den mensch, die de grenzen der menschelijkheid overschrijdend, in Zijn eeuwig-lichtende Schoonheid te schouwen zoekt —

in het menschenhoofd de hette der Aarde-brand, rood-òpslaande in de blauwe gloeiing der Hemelen, is vlammende nog —

Uit de oogen gloeit nog der branden vuur, in schittering,

uit de oogen schijnt nog der boomen bewegeloos zegenend sterven in zachtere glanzing...

De oogen zien uit in den rozigen avond...:

Een weg ligt slingerend, — een witte doode stroom — door groene tuinen in de avondstilte....

De breede grint-weg om-buigende ligt door donkere gras-nederzinking aan bij-zijden, water-loos, die aan z'ne weêr-òpglooiing: draagt: klein-blaad'rige hagen, die omheinen recht-paad'ge avond-stille tuinen, die in vlakke groene vakken daar-achter liggen uitgestrekt —

en verder-op duisterder boomgaarden zijn;

vruchtboomen, van ooft-vracht zware, hunne takken buigende wijd-neêr —,

de vlakke weilanden, die hen dragen, makende tot een grotzaal lage van groene schemering, wier wond're gewelven de stammen schragen, laag-op-rijzend uit die smaragden vloeren, wijd-gespreid....

Maar tegen den rozigen avond-hemel, waaronder de tuinen en lage boomen in lichte schemer zijn,

staan populieren hoog zich strekkende, weinige maar, in donkergroene ver-rijzing uit den weg-rand.

O! vreemd .... boomen omhoog staande in de ruimte ....

Uit dichtere zwaard're vergadering van blâren rijst lichtere bladering, ver-ijlend tot der donk're peppel einde:

één blad, òm-geven van stilte, on-bewogen ....

Dit hóógste blad, ... daar waar de uiterste opstrekking van het aardsche aán-raakt het eeuwige der einde-loos-heid, waartoe de gansche boom zich richt in de omhoog-streving zijner reikende bladeretakken ....:

het diep mysterie dezer aarde, opgevangen in het wond're van één fijn hoog leven ....

de eeuwigheid in één moment weerkaatst:

één donker blaadje aan boom-top, onbewogen in de roze lucht ....

III.

.... Een even-winde-ruizeling fluistert door de bladeren dichtbij, versterft in de stilte ....

Boven de boomen-groene aarde, in den hemel de stilte is rozedroomende ....

Wondere mijn oogen zijn ....

.... Zijn niet de boomen roze nu en de hemel 'n donker-groene wand daarachter, bóven verschemerend in lichter-duistere koepeling ...?

O .... roze boomen, roze tuinen, licht-in-zich-zelve in donkergroene avond ....

Boomen rozene .... O! is er niet léven in uw zachte deining, is er niet vèr-zingend suizen in uw even-bewegende roze bladerenveelheên,

zijn uw takken en twijgen niet als roode aderen, schemerend door der bladeren blanken wand?

O roze boomen, is er schreiing in uw fluisterend even-ritselen onder de donkerder-groene luchten?

Aanzwelling is er in wuiving der lucht, waaiende àan tot ruischender wind!

O! boomen, bléeker uw roze wordt in de heviger waaiing uwer bladere-takken ....

O boomen, uw aanruischingen op den wind versterven in nieuwe waai-golve' als een klacht!

Tot storm nu de wildere waaiing der winden zich heft, de boomen buigen in bleekere bladeren-vracht,

bladeren worden losgerukt en waaien in witte warreling neêr,

de bladeren wit....

O! bloèden de boomen, bij der bladeren ruk-val?

O! zijn niet wijde wonden bloedende in open-gereten loveren-tooi?

O is nu de hemel niet bleeker en donkerder, is nu de lucht niet lijk-groen starende?

Stormende gaat de wind nu om in huilende vlagen, de boomen buigen klagende in wilder zwaai, en afgescheurd, worden in stormende stroomen de witte bladeren neêr-gesleurd --

Een bleeke lijkwade, dekken de bladen den grond.
Ze zijn alle gevallen, de witte bladeren,
en de naakte boomen gillende staan:
hel-roode aderen, bloedende tegen de lijk-groene luchten —
In den stormenden nacht de aderen-vertakkinge' als bloed-roode ontbladerde boomen staande, onder der schreinende winden drang:
een rood wee-klagen gaande in vlagen den lijk-groenen hemel om:
der naakte bloedende boomen zang:

Wee, wee, wee! wij zijn geen doode
levenlooze groeiingen,
Wij bergende ons bloed, hel-roode
in bevend-roze op-bloeiingen ...
O zie nu, hoe onze takken dragende
bloedstroomen zijn door ons lichaam bleeke,
dat roze uitschijnt door het vlagende
bloed, dat verstroomt door der takken beken

De stormen hebben de blaad'ren, ons broze
vleesch, in hun woeden afgerukt!
O, wij gaan bréken in 't woeden der boze
Orkaan, die tot brekens onze aderen drukt!
O roode stroomen van bloed zullen golven
onder de lijk-groene luchten der nacht:
een hel-rood meer in duister verborgen
in stillere winden golvende zacht —
week-golvende wachtend den bleeken morgen...

. . . .

En in den drang-vloed der winden bedolven, de boomen, de roode aderen knàkken —

en over der bleeke bladeren vacht, vloeien de bloedende levens der takken, die in zwart-rood-verdorde verschrompeling zakken, zinkende in 't bloed-meer der groene nacht....

. . . .

....Ver over de bloed-zee stemmen komen in broze samenruizing....

Lichter-groen zijn de verre zoomen der zee van bloed, een dageraad?

O lichtere strepen drijvende zijn aan de einder-luchten....

En verre, over zee, in groene droomen van licht, verrijzen de doode boomen:

groene͡ aarde-boomen in hemelschijn!
en stemmen zingende, zingende zijn:

Wij waren lijven, waardoor het bloed
Fel-stroomende was onder blanke huid....
Wij hebben *gedood* der hartstochten luid
roepen, roepen om bloed, hel bloed!
Wij hebben geschouwd in onze levende
Ziel binnen in ons, — we hebben gevonden:
„Het bloedende *lijf* gaat in stormen te gronde,
....een wonder lichten is *hier* bevende...."
En starende in ons, lichtte͡ onze oogen
tot in der eeuwigheden bogen
van Gods stil schemer-lichte paleizen....

. . . .

En God maakte ons tot boomen, wijzen,
starende in ons eigen wonder,
dat in lichte groenheid onder-
binnen ons is, en in gepeizen
staan wij verzonken, niemand derende,
drinkend uit de aarde-zelf onzen drank,
voerend dien door onze takken rank
tot onze bladeren; veel stille oogen
blind in het licht, maar naar binnen starende
zachtelijk in de licht-vergârende
groen-glanzende licht-grot onzer Ziel....

En van weekere kweeling van rustige heerlijkheid, worden zacht-sterk in wijze verkond'ging de verre klanken,
koraal, opzingend met stillen drang:

„O, wij zijn hóóger dan menschen,
werend hun lichaam, lief hun in weeke blankheid, hunner bevende harten klop, en de slankheid hunner zacht-aanzwellende armen —
Zij moèten vermoorden, telken dage,
weerlooze dieren, die smeekend vragen met de oogen het leven, planten, die wachtten op te streven, stil in de lucht tot schooner bloei, —
Zij moorden gestaag, in *dood* hùn *leven* is —
Wij drinke' uit de vruchtbare aarde-zelf, en schaden in leven geen ander leven,
de vracht onzer bladen, schâduw nog geeft aan wie komt om te doóden, met scherp houweel vlijmende in onzen stam;
En zégenende we sterve' in de roode branden, verteerende ons in hun vlam!
Wij telen ons voort niet in woest begeeren,
van brandende lijven, in zièls-verteeren!
In luchte-waaiing ons stuifmeel zweeft
op stamper stille, een stof-goud-regen,
en als een teeder-neêr-zinkende zegen...
is 't stille gebeuren, dat nieuw leven geeft...
Wij leven in peinzing, zondeloos,
huiverende in geen gevaren,

en sterven, neigend ter zwarte aarde willigljk
de wonder-prachtige aardsche schijnvorm van ons Zijn:
Want eeuwig is God, en eeuwig zijn wij,
die doodden het tijdlijke bloed, hel-roode!
Wij waren op aarde symbolen van God,
starende in onze groen-lichte Ziel....

En bréékt onze stamme, en valt onze kroon, in zwaar-ruischenden neêr-bons van breede takken en bladeren-macht, dan is 't in ons donker:
somber-dof-groen —
De stil-lichte *Ziel*, uit den Schijn der Tijden
is vervloeid in stil-gloeienden hemel-droom....

. . . .

Onder de groene glanzing der verre luchten, waar in smaragden flonkering de droomen-zon verrijst over de verheerlijkte boomen in gloeiende bladeren-tooi, waarop smaragden dauwdruppen glinsteren:
ligt nu de bloed-zee:
een spiegelende vloer van robijnen steen:
de versteende smarten der in bloed-helheid lijdenden...

IV.

... Oogen openen zich... staren blind in de donkerte.

De zware populieren ruischen in den nacht, de landweg ligt weggevaagd in de duisternis —

O, hoe zijn in dit stil menschenhoofd-in-sluimering droomen in kleurige verschijning en hooge zangen voorbij gegaan, terwijl al donkerder de nacht den hemel over-toog in koele waaiing van den wind, die boomen ruischen deed —

Droomen... zijn ze wildelijk-hollende fantasieën van den geest, van Wil-teugelen los, onwerkelijk?

Of is daarin de ont-lichaamde ziel dichter bij de Werkelijkheden van God?

De zware populieren ruischen... ongezien —

Is in hun ruischen niet een fluisterend bidden in den nacht?

Zijn boomen niet enkel gebed en peinzing, in-zich-zelf verloren, zonder vreze?

O boomen, ruischende in den nacht, een Mensch aanhoort Uw Stem —

Japanse Verzen.

VAN

J. K. RENSBURG.

Het Chrysanthen-Rijk.

Als Rijk van Mythe in 't breed, uitwaaj'rend Licht,
Waarvan de goudvis de hoog-rode gloed
Tot in het diepst van donk're waat'ren schicht,
Zo pracht nog Oud-Japan. 't Golft van den voet
Des blanken Foedzji-Yama *) — overspicht
Van ewig pijnboomgroen: — zijn heuvelvloed
Naar zee. Gelijk een vloot bloemjonken ligt
Het pralend door den Oceaan omspoed.
't Is, of elk dakscherm, dat ten hemel langt,
Er vloed van zon-stofgoud en bloesems vangt.
Geen god of boeddha, di in tempels woont,
Di niet op gulden kelk: de Lotus troont
En 't imperjaal blazoen van 't Zonneland
Siert, heraldiek verstijfd, de Bloem Chrysanth.

---

*) De Foedzji-Yama is de vulkaan van Japan, di men even vaak op Japanse schilderijen ziet als de Vesuvius op Italiaanse.

The flowers, that bloom in the spring....

O Land, dat, zo gewolk uw Zon betrekt,
Beschaduwd als in siesta slingt, gedekt
Door halo-bleke stralen, hoog en wijd,
Als uit een hemelparasol gespreid,
Ge lijkt, wanneer uw foedzji[1]) franje's breid,
Eén bloemgrot, waarvan rozig druipsteen glijd,
En als nog sneew langs nokken, takken rekt,
Dan wit en roodt reeds pruimbloej, di er gekt
Met Winters aftocht. Hier spicht zonder groen
Het tulpgeboomt[2]) om menig pavieljoen,
Waar 't rose' als bruigoms stoet, blank voor de bruid
In tchaya's [3]) menig minnend paar omsluit,
Dat vlinderlicht in bloemensferen leeft,
Op wajerzwier chrizant-gezon doorzweeft.

---

[1]) Met de foedzji is bedoeld de rozenrode klimplant, di de Japanners van latwerk neer laten hangen, de foedzji-no-hana (wistaria chinensis).

[2]) De tulpboomen krijgen eerst bloemen, daarna pas groen; hier is bedoeld de Japanse Magniolia obovata.

[3]) Tchaya: tee-huis.

Avendstond.

En 's avends tussen meen'ge kamerwand
Kilwit gelijk de parelblanke Maan,
Als hij, vol, ouwelplat, in 't blauw zijn rand
Scherpt, vlamt om 't doodstil zwart of hoogrood staan
Van 't teeblad-meer en den sjibatsi-brand [1])
Gekelk der lotuskoele, lichte blaân
Van dun pors'lein, waar kleiner meer in spant
Van tcha [2]) en waaruit prik'lend geuren gaan
Naar moesmé's in 't spits uitgesneden kleed,
Dat kart'lend als gebloem de vloer bebreed.
Dan rozebloost deurlat-geruit en muur
Van lampions, bemorst met rood, als vloejt
In huis aan huis weerschijn van 't lotusvuur,
Dat zacht en vroom voor 't beeld van Boeddha [3]) gloejt.

---

[1]) Sjibatsi, komfoor, een ronde bak met gloejende houtskool er in voor het aansteken der pijpen en het koken van de tee.

[2]) Tcha: tee.

[3]) Voor de Boeddhabeelden plaatsen de Japanners lotus-bloemen.

De Mi Kado.

Daar leefd' in een paleis staand' uit een gracht
Vol lotustoortsen, — door geen mensenhand
Beroerd —, met torens violet bevlagd,
D'aloudste Dynasti van heel 't Vierkant [1])
Der Aarde: Dzjimmoe-Tenno's trots geslacht
En blank straald' in de wimp'ling de Chrysanth [2])
Van den Mi Kado [3]), di in fabelpracht
Van goudlak leefd', onzichtbaar als een god.
Eén wajerflap van toorn en ... 't was gebod
Tot hara-kiri [4]), maar heil wi het hoofd
Ter aard' boog, zo er gunst mee werd beloofd,
Van hem als van astraal-licht [5]) afglans ving,
Slechts zelde' aanschouwd in heil'ge hemelkring.

---

[1]) Volgens een Japanse opvatting was de aarde vierkant. De Japanse dynasti is werkelijk de oudste van de wereld en stamt af van keizer Dzjimmoe-Tenno.

[2]) De specjale vlag van het keizerlijk huis is violet met een zestienbladige Chrysanthemum.

[3]) Mi Kado, titel des keizers, betekent: „Verheven Poort".

[4]) Hara-kiri, zelf-exekusi door het openrijten van de buik.

[5]) Astraal licht, psychise ster, die helderzienden kunnen waarnemen.

De Kogo.

Zoals na 't eerste dond'ren plots de lucht
Stof, mensen, bladen van de wegen vaagt —
Nu plutteren druppels, tot versneld gerucht
Razen van regen aanvaart — nam, gejaagd,
Het volk voor rollend hoefgeglop de vlucht,
Wen van de mantelzwier der wacht omvlaagd
De Kogo[1]) aan toog, elk voor 't hoofd beducht,
Want sterven moest de onderdaan, di 't waagd'
Eèn blik te heffen naar de palankijn
Van goud, waar achter violet gordijn
Z' in 't wit — met zwarte draken overkringd —,
Door ebben aureool van 't haar omringd,
School, mysties gloejend 't adelaarsgezicht [2])
Als door de kleur dei keizersvlag belicht.

[1]) Kogo, naam van de eerste vrouw uit de keizerlike harem.
[2]) Een kenmerk van de Japanse adel is het arends-profiel.

Uit de Midden-Ewen.

Nog staat als ster, in tempels neergedaald
Voor voetstuk, di er tot een bloem [1]) vergrote,
De Lotus, waar zijn stengel neer spiraalt
En heft — de blote borst van 't kleed omvloten: —
De Boetsoe, [2]) wiens gelaat Nirwana straalt.
't Schijnt, zo zijn ogen zalig staan gesloten,
Of 't wimperpaar van licht toch word doorschoten,
Hij, als in droom zijn god'lik Woord herhaalt
Met breed gebaar. Nog steeds bij 't klokkengonzen
Stroomt volk door torii's [3]) in de Tera's [4]) knielt
Het hoofd ter aard', door handgebrei geschoord
Of smeekt de handen stijf op met de bonzen [5])
En mompelt beden als door srik bezield
Wen 't dond'ren van het Rad der Karma [6]) hoort.

---

[1]) De lotosbloem. waarop de Boeddha (wijze) zetelt, is het voornaamste simbool van de boeddhistise godsdienst.

[2]) Boetsoe, Japanse naam voor Boeddha. Nirwana: zalige reinheid.

[3]) Torii (vogelrust) heilige poort, waarop vogels 's ochtends zetelen en de goden in de tempels de opkomst der zon aankondigen.

[4]) Tera: boeddhistise tempel.

[5]) Bonzen: boeddhistise priesters.

[6]) Het Rad der Karma (gerechtigheid) wentelt de gevolgen van idere goede of slechte daad trug naar hem, die deze verricht.

Het Sintoïsme.[1]

Nog blijft in Miya's [2]) steeds de Spigel stralen
En flonkt er Bergkristal, Banier en Zwaard,
Waar witte priesterdrom in tempelzalen
D'erinnering aan de Kami's [3]) vroom bewaart,
Di er op handgeklap van 't Volk neerdalen,
Dat door gebed hun heldenkracht hergaârt.
't Geschim der Vaderen blijft er ommedwalen,
Wier inspraak 't peinzend kroost van licht doorklaart.
Zo 't veel verwierp van wat de Ouden dachten
't Wil d'ogen toch in effen spanning richten
Op de simbolen, di den voorzaat lichtten
Om reiner nog dan vroegere geslachten,
Van wat als zondenlast hen drukte', ontdaan,
Een niwe Wereld-Orde in te gaan.

---

[1]) Het sintoïsme, de oorspronkelijke Japanse godsdienst, is de verering van goden, helden en voorvaderen. De hoofdsimbolen ervan zijn de spigel, als beeld der waarheid, wellicht ook van de zon, een edelsteen of meestal een kogel van bergkristal, een zwaard en de gohei, witte repen papier samenhangend, dikwijls aan de randen verguld en uit één stuk gesneden, van twijfelachtige betekenis, voor zoover ik weet. Men veronderstelt, dat de Kami of geest van een god, zich daarop neerzette. Verder een banier van brocaat.

[2]) Miya: sintoïstise tempel.

[3]) Kami: god of geest van een voorvader.

De Vuurvloed.[1]

Gelijk de waat'ren d' Atlantiden velden,
Di fier nog tot verweer den vloed weerstonden,
En trappen op, terrassen overhelden,
Steeds elke top met enger kring omrondden,
Zo, sinds stoom-monsters Oud-Japan doorsnelden,
– Is 't, of het vuur op niew de meer-rotonde
Der Foedzji-Yama [2]) uitbrak, geizers welden
Uit idere plooj, alom de steden stonden
In krater-regen en vergeefs hun daken
De horens als om hulp ten hemel staken,
Waaruit legjoenen van gewiekte draken
Nog steeds verderf naar al hun glorie braken,
Zelfs sampans, di ter vlucht hun snebben richten,
Met heel het Rijk in rook en vuurval zwichten.

---

1) Het intermezzo, waarin de ondergang van Atlantis door den zondvloed vergeleken wordt met de vernitiging van Oud-Japan door vuur, komt slechts gedeeltelik in deze en de voorgaande aflevering van dit blad voor.

2) De krater van deze vulkaan is nu een meer.

In Vogelvlucht.[1]

De heil'ge witte Reiger[2]) spicht
Van hogen tak en klemt nog even
Aan 't nest, wijl hij de wiken licht
En flappert, stuwt dan heen, gedreven --
Weer roerloos — door het wind-gewicht
Nog onder d'oksels hem gebleven,
Waarmee hij kawa's[3]) overschicht.

Zo wil'k op ritmen 't Rijk bezweven,
Waar in den dans de moesmé's wuiven
Als tombo's,[4]) di op meervlak staan,
Waar daken, torens d'aarde ontstuiven,
Gewiekt door wolken bloesems slaan
Om — wen de Zon rijst in de lucht, —
Dien als te volgen in zijn vlucht.

---

[1]) Dit gedicht behoort tot den tweden bundel Japanse Verzen, de vorigen tot den eersten.

[2]) De hier bedoelde vogel heeft schitterend witte veren, gele ogen, een donkergele snavel. een geel groene, naakte wangenhuid en donkergrauwe poten.

[3]) Kawa: rivier.

[4]) Tombo's: libellen, waterjuffers.

Borels Studiën.

Er zijn in elke litteratuur tijdperken van geweldige klimming — bovenmenschelijke bijna — naar het schoone, welks zelden betreden gletscherlandschappen hadden gelegen eeuwen in de onbewuste heerlijkheid van 't Niet-Gewetene. Maar wat enkelen, bevoorrecht met de kracht van het genie, volvoerden, niet gelukken zal het den zwermen van liefjes-klauterende nakomers. Voor lang begint een tijdvak van verval. Het is dan in dien tijd der vervaging van 't begrip schoonheid — wen de grooten enkel zachtkens naneuriën wat door hen was uitgezongen als het gebazuin van een oordeelsengel, of zelfs teruggezonken ook in de duisternis van voor den grooten opgang, gaan in volslagen herinneringloosheid van het Eens-Geschiede; wen de jongeren, voelend aangroeien in zichzelf de wondere kracht tot het volvoeren van een nieuwe schoonheidsdaad, nog zoeken in de halve schemering van den aanbrekenden nieuwen dag naar het pad der niet-gestoorde stijging — het is dan, dat lostinkelen alzijds de in-der haast slordig gestemde luiten der quasi-poëten, dat neerregenen de groote wonddroppels, aangedreven in wolken door de litteraire marktschreeuwers en goochelaars, nu geworden tot kunstkennende wonderdoeners.

Deze inleiding volsta. Met den heer Carel Scharten zeg ik: Een van dezen is Borel.

Geen onbekende is de heer Borel aan ons, de jongeren van den Arbeid. Niet lang geleden nog was het, dat van af de statige hoogte zijns doorzakkend zichzelf-overschattingspodium in de Groene hij ons heeft

georakeld, toegewuifd en verdwenen is. Erkentelijk zijn wij te kunnen zeggen: „Ende Apollo was hen verschenen in de gedaante van.... Iaaa, Iaa! pardon, dat ik even mijn raam opschuive, waarde lezer, om te savoureeren de melodieuze charme van dat imperissabel, epigrammatisch poëem. Ik ga weer verder. Niet aanlokkelijk schijnt mij, hetgeen ik te beginnen sta, het verwerpingsteeken maken over een nog jongen schrijver, want — gaarne wordt dit erkend — sympatiek is deze mij geweest, de schrijver van het „Wijsheid en schoonheid uit China", was het dan ook in een tijd van eigen onvolmaakte wetenschap van 't schoone, sympatiek ook als een soms fijn-gevoelend mensch. Nu echter, daar de figuur van den heer Borel is uitgedijd tot eenen schaduwwerper van meer dan gewone grootte, en een boek als „Studiën" dezen groei te verhinderen niet heeft gekend, werp ik mij, aarzelingloos, in den koelen stroom van den „Haine d'un sot livre" en schrijf kritiek. Waar is het, dat een dwaas boek verbergt vele andere onder de monsterachtigheid van zijne belachelijke breedte.

Het litteraire Don Quichottisme! Welke lach is het, klinkende uit de schemerverte der herinnering, helder van verstandigheid en ingehouden toch door maathoudende wijsheid? Is het niet de uwe, Boileau? „Je chante le vainqueur des vainqueurs de la terre". Dat was van een, in de vergetelheid gezonken bij het klinken van dien heerlijken lach. Wat kan het zijn, dat deze woorden mij doet schrijven, als het voorgevoelen van een dra-zich-ontsluierend verband. Was ook hij, Scudery, niet een man, onsterfelijk door de groote windberging zijns monds, die kon, in eene aanblazing zijner longen, voortslingeren menig zwaarwichtig woord in de wereld, zonder vermoeidheid, dat ze lagen gebroken dooréén, enkel door de blaaskracht des mans, was hij dat niet?

Na de vorenstaande uitnoodigende portieken van de beoordeelingspagode, die ik gebouwd heb om mijn tijdelijken afgod, doorgegaan te zijn meen ik met vasten stap van woorden te moeten opgaan tot dezen zelf, den heer Borel.

Gebroken als een aanlokkelijk stuk succade uit den sterk gekruiden peperkoek van dit boek, heb ik deze groote waarheid: de heer Borel meent — ik kan er niet aan twijfelen — een groot criticus te zijn. Billijk is het dus, wat ik hieronder versta, vooruit te schuiven, dan te bewijzen dat hij er naar die waardeering, geen is.

Nu is voor mij het waarachtig criticus-schap eerst dan geloof-

waardig, indien uit de geschreven woorden blijkt eene diep-inwendige, nooit weifelende zekerheid, eene vertrouwdheid met het schoone, die weet dat het fijne verstand daarvan niet is in de verwarmde samenstelling van veel van buiten-gekomen kennis, maar is een heerlijk verkeeren van ons meest-innerlijke en wezenlijkste zijn met die geheimzinnige macht, de schoonheid. En wie die niet heeft, de rustige zekerheid van 't hooge Begrip, slechts de waarde van een antiquiteiten-muzeum kan zijn werk hebben, als de verzameling der wijze woorden van werkelijk-begrepen-hebbende geesten of de in een tijd gangbare gemeenplaatsen, de tot passendheid licht verkneedbare kritische stop-verf der goe-gemeente.

Dit bewijs is, in dit geval, gemakkelijker te leveren, saamgeweven met een ander, dat van het slecht schrijverschap. Ik zal dus naar beide trachten.

Ik stel dit: Neemt een jongmensch, wien niet de zeldzame gaaf der zichzelf-kenning, noch de nooit-ophoudende drang tot het uitzeggen van wat ver in verscholen grotten der ziel ligt aan jonge wijsheid, of schoonheid, gegeven is, maar wien de enkele oogenblikken van waarachtig fijn gevoel, de meer-dan-gewone gemakkelijkheid tot het neerschrijven van wat de groote „men" noemt aardige opstelletjes over dit of dat, en de in zijn jongelingsschemeruurtjes geziene perspectieven van roem en gezochtheid, verleiden tot het zich geven aan het schrijver-zijn. Niet de innerlijke bewustheid van zijne roeping heeft hij — het genoegen vinden in kunst is niet deze — en onbekend is hem de geringheid van zijne kracht. Zoo zal hij zich niet vergenoegen met het kleine en vriendelijke, tot het omlijnen waarvan de hem werkelijk-eigen-zijnde fijngevoeligheid zou in staat kunnen stellen, noch met een genre. Vermoedende echter uit de telkens herhaalde meening der groote kunstenaars, dat het kenmerk der ware letterkundige schoonheid is vooral ook het groepeeren der teere woorden om het te zeggene, het ze laten deinen op de, nu door passiewinden tot trotsche, holle schildvormig-omhoog geblazen, dan onder de zachte-luchten der stil-blije stemmingen slechts evengeschulpte, zoo altijd wisselvormige golven van het rythme, kortweg het hebben van stijl, maar voelende in zich eene vreemde onmacht tot het ontdekken dier rythmenstroomen en tevens tot het steeds zuiver omlijnen van het in de verbeelding of werkelijkheid geziene, zal hij, ter opweging tegen deze gebreken, grijpen naar het geluid-

makende, grillige en opvallende. Door datzelfde gemis aan intuitie, die doet zeggen de dingen in de bekoorlijkheid van het oorspronkelijke, zal hij, niet kunnende ontwijken den machtsfeer van der grooten woord, zijne zegging vormen naar de hunne, en wat, bij hen, was de verrassendheid van het nieuwe, trachten, te vergeefs nochtans te waasspreiden over eigen werk.

Daar de heer Borel voor mij tot deze categorie, der passiefgevoeligen, behoort, ga ik nu, voor de ongeloovigen, deze bewering tot de grootere vastheid van het bewijs vervormen. De heer Borel doet mij, terwijl ik dit schrijf, telkens denken aan een wat haastigen huisvader, die, bereidwillig op zich genomen hebbende de zorg voor 't klaarmaken der sla, en niet vindende het olie- en azijnstelletje, gauw een fleschje wonderolie er over uitgiet, omdat die ook geel ziet, er bij een scheutje citroenlimonade mengt, daar die toch net zoo dun-vloeibaar als azijn is. Ik heb hier het oog op zijn buitengewoon misbruik van vreemde woorden.

Zeker is het overdreven purisme, het bezigen van elk vreemd woord een schrijver aan te rekenen; slechts het onlitteraire gebruik is belachelijk. Ik weet b.v. weinig schoonere regels dan Verweijs:

God van Mysterie, Gods bemindste Zoon,

waar het woord mysterie op die plaats een geniale vondst geweest is. Maar dat veroorlooft den heer Borel nog niet, je om de andere regel een woordprop in de mond te duwen, van wat ben je me. Dat ik niet overdrijf, blijkt uit dit lijstje, waarin ik alleen de grootste buitensporigheden opneem: grandioos (blz. 5), ignobel (7), souverein (8), apart (9), glorieus (10), perfide (12), diviën (24), veneratie (27), angeliek (30), bruut (32), suprême (32), pieus (34), sereen (35), idee van poeem (37), regionen (38), desespereeren (38), immens (39), elitewerken (40), puur (52), aller-essentieelst-reine (55), heroiek (57), imperturbabel (65), sereene transcendentie (77), recessen (86), cultivatie (88). Behalve deze nog om een heele litteraire banketbakkerswinkel te vullen stapeltjes divien, devoot, pieus, essentieel, absoluut, puur etc.

Bij kritiek is het ontleden van een samenhangend deel beter dan het altijd-uitkiezend en daardoor het verwijt van partijdigheid of vitzucht zelden-ontgaan-kunnend systeem der fouten-opsomming. Voor mijne verdere bewijsvoering kies ik derhalve het zeer karakteristieke brok uit de studie over van Eeden, blz. 28—42.

Als begin staat er de bewering: „Frederik van Eeden is de hooge-van-begeerte, die, niet tevreden met het verklanken van een of meer spontane stemmingen, zijn gansche leven doet zijn één groot bewegen, ééne schoonheid." Dit is niets dan eene ongegronde uitspraak van den heer Borel, waarin het „één groot bewegen" eigenlijk enkel onzin, en het overige eigenlijk onwaar is, daar de heer Borel er net even weinig van weet als gij of ik, waarde lezer. Waaruit goochelt u toch die tegenstelling tusschen van Eeden en de anderen, mijnheer Borel, ik vraag, waaruit, Borel? Kom, zeg het maar, uit den moddervijver der bladvullingen, is het niet?

Ik ga verder.

Weest zeer aandachtig, waarde lezer, want de hoogste culminatie van Borels wijsheid is in de averechtsche opmerking: „de ongezegde, stil-gedane dingen van het dagelijksch leven zijn vooràl, zijn mooi." Dit is de nog half embryonische voorloopster van de in den zwartenglans der gedikdruktheid voldoeningsvol buikzettende spreuk: „Het dichterschap is een zoo goed mogelijk mensch zijn" uit „Artiest en Mensch." Deze zij het, om welke ik met wreedaardige verdelgingswoede zal jagen den krijgsdans mijner meedoogenlooze woorden.

Eenige vragen stel ik den heer Borel.

De heer Borel zit op Sint-Nicolaas-avond — hij sta mij deze kleine veronderstelling toe — thuis voor een schotel boterletters. Ik kom binnen en vraag hem, na de gebruikelijke voorstelling „Zou U mij kunnen zeggen, wat U daar eet?" Hij zou dan antwoorden, noch: ik eet schoensmeer of ik eet lammertjespap, maar zeer bijzonder: „ik eet boterletters." Aangenomen dus, dat hij dit zeggen zou. Indien ik, natuurlijk na eerst voor mijn zoo zwaar-op-de-hand-zijn verontschuldigingen aangeboden te hebben, verder vroeg: „Wat zijn boterletters?" zou hij iets schertsends, joviaals, leuks, ironisch, humoristisch, vrijzinnigs, iets wat je maar wilt, kunnen antwoorden, in ernst echter alleen iets zóó, dat ik de boterletters niet verwarren kon, noch met ongelijksoortige dingen, sinaasappelen, geitenkeuteltjes etc., noch met gelijksoortige, drukletters, chocoladeletters etc. „Hoe dan worden ze gemaakt?" zou ik niet tevreden doorvragen. „„Gebakken,"" zou de heer Borel zeggen, nietwaar, waarde lezer. „En wie bakt ze?" „„De banketbakker,"" zou het antwoord zijn. Maar indien ik nu omgekeerd vroeg: „Wat is een banketbakker?" dan zou — weest aandachtig — de heer Borel niet mogen vergeten de handeling

noodig ter bereiding der boterletters. Was deze dezelfde als die ter bereiding van andere lekkernijen, dan, natuurlijk, behoefde hij ze niet tweemaal te vermelden, maar de definitie ware, zonder vermelding ervan, *onvolledig*. Ik vraag weer: „Een gedicht wordt geschreven, ja of neen?" „„Ja."" „Voor het geschreven wordt, moet het in de gedachte van een mensch aanwezig zijn?" „„Ja."" „Dit was er niet altijd, maar ontstond?" „„Ja, nietwaar, mijnheer Borel." „Dengene, in wiens gedachte het ontstond, noemt men dichter?" „Ja," Die mensch verrichtte dus eene handeling, het in de gedachte-brengen, scheppen, en neerschrijven van 't gedicht. Deze handeling mag in eene definitie van „dichter" niet onvermeld gelaten worden. In de spreuk „Het dichterschap is een zoo goed mogelijk mensch zijn," is de aanduiding van die handeling niet aanwezig. Derhalve is ze onvolledig en — foutief.

Onder het zeker vele juiste door Frederik van Eeden gezegd, mag deze spreuk niet gerekend worden.

Blz. 28 heeft nog eene merkwaardigheid. Ze eindigt: „zijn ziele gaan, dat wij slechts kunnen volgen tot aan zijn dood, wanneer het voor ons onzichtbaar wordt." Het laatste bijzinnetje is naief-dwaas, omdat het overbodige erin gezegd wordt. Mogelijk weet de heer Borel, dat Edward III, als niet van Shakespeare werd beschouwd o. a. om regels als:

„But soft, I hear, the music of their drums,
By which I guess, that their approach is near."

Dit is slecht, omdat de eerste regel alleen, door het suggestieve ervan, veel sterker van uitdrukking is dan beide te zamen, die banaal klinken. Ja, ja, aan zulke zonderlinge trekjes als deze, kan men direct zien, met welken auteur men te doen heeft." (blz. 105).

Een paar regeltjes verder en uit deze schatten-voor-den-kriticus-verbergende mijn van dit boek, sla ik als een zwaar blok. „Want ik herhaal het, geen mensch kan God verslaan." 't Is eene herhaling, dat is waar, op blz. 36 staat de bewering nog eens. „Geen mensch kan God verslaan." Wacht even, mijnheer Borel. Blz. 23 beweert U: „Het woord is God. Met het woord bedoelt u toch de geuite wijsheid? Het ware nu niet onhoudbaar te beweren, dat hij die onzin schrijft, de wijsheid verslagen heeft. Ik commenteer: Geen mensch kan God verslaan, behalve de heer Borel.

„Ik herhaal het, geen mensch kan God verslaan."

Ik zie u, woorden, hoe gij verwordt, tot eene rij antieke, gepruikte schoolmeesters, rondgekuit, gehoepelbeend, met vierkante schoenen, eerzaam-bestrikt, staande, stijfkrom achteruit gebogen, pijnlijk, de rechtschapen-rechtaf-berokslipte billen, stilzwijgend met vingergebaar van dreiging-tot-oplettendheid en leerenden ernst in het gebolwangde, haaksopgetrokken-strepig-bewenkbrauwd gelaat. Maar, wee, u zag ik niet, gebiedende voorstaanders: Ik herhaal het! Ziet, hoe gij nu wordt, allen tot vingerwijstrekkende gezanten, breed-hoog van gewilde statigheid, met onmeedoogenden achterovergooi van 't hoofd en half-geluikte oogen, wijzende gebiedend: „Neemt aan of weest een ezel. Ik ben, in uwe meening, dan maar liever een ezel, als 't u hetzelfde is.

„Better to err with Pope than shine with Pye."
(English Bards and Scotch reviewers).

Maar in grooten ernst, Borel, pas op voor dergelijke uitspraken, en ook voor het dooddoenerig gesmijt met groote namen. Ik weet wel, wie uwe voorbeelden zijn, dat Emerson vooral, in zijne essays zeer vrijzinnig beschikte over al het schoone en wijze, geschreven door de grooten der Aarde. Er is echter een onderscheid. Emerson was een zeer groot mensch, die had geproefd van al het heerlijkste der wijsheid, maar die genoeg eigen intuitie had, om zichzelf te zijn en wat hij had geraapt in de tuinen der gedachte, te zetten in zijn eigen werk, zoo voornaam-gemakkelijk, dat het alleen verhoogde den glans ervan. Wie niet heeft die macht der geniale beschikking over alles, laat die heel voorzichtig zijn en nooit meer zeggen dan het voor hem geheel ware, ja, als dat erg mooi lijkt, ook dat niet eens.

Wel schoone namen noemdet Gij daar, Borel: Çakyamoeni, Jezus, Plato, Shelley. Ook Plato is er bij. Een stillen glimlach kan ik niet verbergen, nu ik dezen naam lees, geschreven door u. Wel slecht hebt Gij ze gelezen, den Gorgias, den Protagoras, dat Gij niet hebt nagelaten de uitgave van dit boek: De Sophisten waren ook holle redenaars, ook beminnaars van zwaarklankigen onzin, wisten ook niet wat was logische denking.

Ik stap over in een ander denkkringetje van den heer Borel, of liever ik stap over een aantal kringetjes heen, opmerkende alleen,

dat bijna elk zinnetje bevat minstens eene onjuistheid, dwaasheid of bombastische wending: de aanstellerige mededeeling omtrent het inferieur-zijn van van Eeden; de „afschitteringen van de verrijzenis" (verrijzenis drukt uit eene handeling, terwijl afschittering altijd een stoffelijk iets doet veronderstellen, waarvan de afschittering moet komen); in één zin de woorden subliem, absoluut goddelijks, immenze majesteit van God zelf; het ding van tranen; de als bijzonder op van Eeden betrekking hebbende tirade omtrent de bewustwording der geheele menschheid (louter bombast). Maar, eerlijkheidshalve zij hier ook gewezen op het goede zinnetje: „Wij kunnen slechts raden, dat klanken, lijnen, kleuren er in breken...."

Zoo kom ik aan een tweede richtpaal op het afwegsche denkpad, door den heer Borel begaan. Hij zegt: „En zijn werk is het begin van een verbetering, niet van de kunst alleen, maar vooral ook van het leven in de te komen eeuw." Dit wordt nog sterker gezegd blz. 32: „Hij is niet alleen de kunstenaar van de kunst, maar de kunstenaar van het leven."

Stelt: de heer Borel komt bij mij binnen. Nu wil ik hem te kennen geven, dat hij moet gaan zitten en zeg: „Neem een wandelstok." Ik geloof dat de heer Borel mij zeer verdwaasd zou aanstaren. Indien ik echter zei: „Neem een wandelstok, zoo noem ik tegenwoordig een stoel," zou hij met een misschien van de schrik een beetje bezweet, maar toch verhelderd gelaat een stoel nemen, denk ik. Maar, mijnheer Borel, als u zoo over kunst praat en beweert, dat alle andere critici van Eeden verkeerd begrepen hebben, dan moet u toch eerst heel duidelijk omschrijven wat ú onder kunst verstaat, want indien u daarmee iets anders bedoelde dan zij, of iets dat slechts gedeeltelijk met hun begrip ervan samenviel, ware het zeer mogelijk, dat alle misverstand bestond in onbekendheid met uwe bedoeling. Ik weet wel, dat in „Artiest en Mensch" en „Het wezen der Litteratuur" u eenige pogingen deze omschrijving te geven, gedaan hebt, maar die hadden ten eerste op de door mij bedoelde plaats moeten staan, en ten tweede zijn ze zoo verward, zoo elkaar tegensprekend door onvoldoende begripbeheersching van den schrijver, zoo geheel gelijkend eene mislukte samenweving van half-omgrepen kennis uit Indische philosophie en een misschien niet eens gelezen Plato, dat zelfs een Münchhausen er geen touw aan zou kunnen vastknoopen. Ik verwacht van den heer Borel dus een heldere, logisch-

opbouwende definitie van „kunst"; voor dien tijd is eigenlijk alle geschreeuw er over waardeloos.

De heer Borel zal zich gaan zetten tot het voorgoed-bepalen van het waardehebbende in van Eeden: „Ik zal nu aanwijzen het essentieel-van-Eeden-mooi, den grondslag van zijn geheele willen". Derhalve is het essentieele-mooi niets anders dan een willen. Dat weten we alweer, mijnheer Borel.

Van Eeden zegt: „Zoo moet het zijn" dacht hij, „zoo hoog, zoo licht, zoo stil." Na van Eeden geeft de heer Borel een critisch donderbussen-vuurwerk, dat de vonken der groote woorden je om de ooren klappen: godswoorden, aethisch-aesthetisch (ik raad den lezer aan wel na te kijken of ik het goed geschreven heb, met ae), allerhoogste ideaal van het zuivere Boeddhisme (nou weet je 't), kuische belijdenis (wat dat kuisch ermee te maken heeft, weet ik niet, maar in godsnaam dan, aangenomen, hij zou zich anders eens kunnen verslikken), sonore kreten, geëmotioneerde, vlammende verzen (u zat zeker voor een rumpudding, toen u dat schreef). Hè, mijnheer Borel, dat was waarachtig een duizelend-hooge rijzing, dat zeg je daar maar wat goed!

Heel komiek is het beeld van den cathedraal-bouwer, die den bruten steen zou bezielen met divienen adem (ga je gang maar, ik denk dat je lang blazen kunt, voor je den bruten steen bezield hebt, of je zelf een divienen adem geblazen). Treffend is ook het volgend bewijs voor van Eedens harmonische schoonheid. Even wijs ik op de geschiedenis van den Boeddha-boom Bô: die luchtwortels, dalende zacht zegenend naar beneê (dus verkapte bisschoppen), met een waardig gebaar van sterke zwakheid. (Waarachtig, ik wed, dat de heer Borel de aan hun staart hangende slingerapen voor de luchtwortels aangezien heeft).

Ofschoon ik hoop voldoende reeds te hebben aangetoond het slechte schrijverschap en het gering kritisch vermogen van den heer Borel, zal ik — herhalende gedeeltelijk — de daarvoor door mij gevonden kenmerken plaatsen in de gemakkelijker overzienbare en tevens wetenschappelijker gelederen der rubriceering.

Ik heb te bewijzen zijne *onmacht.*

Als kenmerken daarvan beschouw ik:

a. Het *woordgebrek*, te verdeelen in 1°. onnoodig gebruik van *vreemde* woorden, door mij reeds hiervoor genoemd; 2°. gebruik van

groote woorden, de zwiepende planken ter overbrugging der modderplassen op den weg der gedachte-uitdrukking. Ik haal aan: anarchistische gronden (blz. 1), heilig enthousiasme, heerlijk, allerzuiverste schoonheden, *echt*-menschelijke (blz. 4—5), afschuwelijke aandrangen (7), *hoog*-menschelijk ideaal (7), glorieuze tijdschrift (8), *hoog*-menschelijke deugden (10), grandioos tijdperk (18), essentieel-van-Eeden-mooi, Godswoorden (31), de mirakelen van Shelley (38), immenze wereldliefde (39), *enorm* lastig (44), donderstormende sensatie (50), eindeloos ruischend geluid (59), alles één groot geheel, *onbewust* (61), herinnering aan de eenvoudig-grootsche choralen van Glück (71, hij had nog moeten zeggen blz. X— Y van de edition Peters), Venus van Milo-tirade (71), etc.

Het *visie-gebrek*, d. i. het niet-kunnen-vasthouden met de-alleen-juist-zijnde woorden het in de werkelijkheid of verbeelding geziene: *) „mooi, hoog huis, hoogste rots, heerlijk eiland, glorieuze horizonnen" (blz. 10), „het *sereene* maanlicht dalend als eene liefde" (33), „schild-waaiende" (38), „een bodem van eindeloosheid *voelen*" (46), „glorielichten" (53), *doode* „boomen die staan te *sterven*" (56), „essentieele smart" (56), „ik zie de grootste poëzie etc." (blz. 61, natuurlijk weer *eindeloos* rythme, ontzaglijk *wijd* oprijzende bergen), het sonoorgeluid van Kloos, dat is als van den donder, klaterende watervallen, en wild-waaiende orkanen (blz. 66, daar kun je het mee doen, met zoo'n geluid); „zacht-vloeiend water dat *druischt,*" veel te sterk; „*donderende* orkanen"; diamantschuim; „*gloeiende* kolommen *vuur*"; (de beelden over Kloos zijn enkel bulderende bombast), „Het doet mij denken" (blz. 71, *zonnestralen* als *bazuingezang* en muziek van *trompetten);*

Idiotismen. blz. : „Veel meer wil ik van Johannes Viator niet zeggen," (nadat je eerst een poehaai gemaakt hebt over dat door niemand-ontdekte van Eeden-mooi), blz. 68: „Aan den anderen kant is het o, zoo jammer, dat Kloos zijne ziel zoo aan banden deed leggen" (als een bulhond, god beter 't);

Bombast. „Geen mensch kan God verslaan" (26), „veneratie voor het Woord" (29), blz. 36 „Ellen: zeg de opbeving van een ziel, door den hartstocht heen, het door boven uitrijzen en weer terugvallen, en weer rijzen (dit gaat), de eerste phrasen (phasen?) in het proces van een ziel (dus tot de eerste rechtzitting b.v.), die zich in duister tot een

---

*) Kortheidshalve plaats ik alleen het in mijne meening kenmerkende met opgave der bladzijde.

heller vorm uitspant (zij gaat een paraplu worden), en dan om zich heen hartstocht verslaat (daar gaat de paraplu aan 't bakkeleien en ranselen, vandaar 't proces, dat 's duidelijk), wat geluid geeft van smart (dank u!)." „Het is vanzelf geworden als licht dat afstraalt van eene bewegende zon" blz. 40. (Van Eeden ging dus voor zijn velletje papier zitten, begon te wachelhoofden en de letters kropen als mieren op 't papier om zich in denkorde te stellen), blz. 53: „Hij was de eerste, die God ontdekte in den dichter; Hij was de grootste openbaring van God, aan een sterveling gedaan; Hij was zóó God, dat de mensch in hem stierf." (Men zou dezen climax kunnen noemen: eene redeneering met Borelsprongen). „Ontzaglijk opgerezen is hij als Robespierre" (blz. 60, vergeef me de vraag, maar ik wist niet dat Robespierre zoo'n last had van luchtwringingen in de darmen). „En droef neergedaald is hij...." in dit proza van den heer Borel (blz. 60).

Gemis aan logica. Ik kies blz. 23. „Er is maar eéne schoonheid. Wat daartoe behoort is van God. Die eene schoonheid is het Woord." Dan volgt: „Het Woord is God." Deze twee zinnen naast elkaar: „Het Woord is van God" en „Het Woord is God" zijn voldoende om iemand als totaal onjuistdenkend te qualificeeren. De eerste duidt slechts eene afkomst, de tweede eene geheele gelijkheid aan. Ik ga door. Er staat: „Het woord is God, als Woord uit den mensch geopenbaard." Het Woord is dus alleen God, omdat het uit den mensch geopenbaard wordt. Nu wordt het Woord door den Mensch geschapen, daar het in de gedachte-brengen van iets eene bewuste handeling is. Derhalve scheppen wij uit onszelf God, zijn — vergeef Borel deze heiligschennis — goden tot de tweede macht. Dat is minstens zoo fijn geredeneerd als de heer Borel, waarde lezer.

In de nieuw-verkregen bewustheid van de juist-genoemde, door den heer Borel gevonden waardigheid, kan ik mij niet veroorloven den heer Borel nog verder van zijn ongelijk te overtuigen: hij moet dit zelf maar doen.

Ik ga daarom over tot het ontdekken der keerzijde van 't slechtschrijverschap, het niet zichzelf-zijn, de Navolging. Navolging is steeds iets tweederangs, daar het indirekt de overwebbing van een geest door een anderen blootlegt. Navolging die het oorspronkelijk zou overtreffen, valt hier natuurlijk niet onder, daar deze reeds door dat beterzijn, oorspronkelijkheid bereikt. Tot deze laatste soort

behoort niet het door mij bedoelde werk van Borel. Ik zal dit aantoonen.

Op zeer vele plaatsen van dit boek stelt de heer Borel zich in de sterk-persoonlijke, bewerende en over zich-zelf-vertellende houding van van Deyssel, te weten, voor zoover ik mij de plaatsen herinner; blz. 1: Ik wil voor mij uitzetten; maar eenvoudig omdat ik niet anders kan; blz. 5: het is mijn allerzekerste weten: blz. 23: het geheele begin der studie over Frederik van Eeden; blz. 25: Er is alleen Het Woord, uit van Deyssel's bekend „Ik houd van het Proza;" blz. 55 en 57: Wel is zulk een poëet etc. (geïnspireerd op den Man der Groote Gedachte) behalve de overal zichtbare kleine aanduidingen, hier niet allen opnoembaar, gewoonlijk beginnende: Ik ben, Ik vind etc. Ook Kloos wordt nagevolgd b.v.: blz. 66, het beeld over van Eedens taal, duidelijk merkbaar door de grootere natuurlijkheid bij die klaterende watervallen, den donder, kratervuurkolommen, wat eigen gevonden is, blz. 46: Statig verzaam.
De intuitieve wetenschap van 't Schoone ontbreekt, heb ik bewezen; ook de van buiten-gekomene is gering.

Overal staan langs den weg zijner beweringen en beoordeelingen of als tot een bacchantisch onzinfeest onmogelijk verkleede uitspraken of van ouderdom wit flauw gapende, flodderknieknikkende kritische Zondagsruiterknollen. Namen van klassieke schrijvers worden steeds in een trosje aangeboden, fijne opmerkingen blijven achterwege. Ik raad den heer Borel aan, voor zijn eigen bestwil, opdat het werkelijk-goede in hem eens gelouterd moge glanzen in onze niet-rijke litteratuur, te bestudeeren tot het leeren begrijpen 1°. wat nieuw-fijne opmerkingen zijn: Maurice Barrès b. v.;

2°. wat beeldrijke plastische diepzinnigheid is: Verburghs Synthese van 't Begrip der Gelijkwaardigheid;

3°. wat kritiek moet zijn: Van Deyssel, Kloos en van de jongeren Scharten, Verburgh en Querido.

Overigens zij hier gezegd nog, dat ik mij de nu waarschijnlijk in „De Groene" of elders uit de hoogte der onaantastbare voortreffelijkheid volgende dooddoenerij niet zal aantrekken.

Ik groet u, mijnheer Borel.

Albert Rehm.

Verzen.

VIII.

Ik heb gewild, dat ik geboren werd
in 't sterke lijf, dat nu mijn ziel omgevend
mij smarten brengt. Ik heb gewenscht groot levend
te zijn in dit bestaan. Ik wilde er het

leed om hoog geluk, dat nog niet is gekomen,
torsend — en wel zwaar is die last voor mensch,
die eenzaam gaan moet en weet, dat de wensch
van zijn ziel kan nooit in vervulling komen —

ik wilde zoo heel machtig leven gaan.
Zoo als een god, die om te openbaren
zijn leer van liefde, zich een mensch doet zijn

en weet, dat slechts door hem, in wee en pijn
voor kwaad behoed wordt, die verloren waren,
deed ook mijn ziel — zij heeft verkeerd gedaan.

IX.

'k Wil weten, weten hoe dit alles is.
De dingen zijn heel onbekend en vreemd
voor mij, zooals ze zijn. En het bevreemdt
me, dat ik niet in vroeger schapenis

't al heb gezien, zooals 't geworden is.
't Is me als wist ik, hoe eens alles was
heel lang geleden, toen mijn ziel zich pas
zichzelf bewust wierd. En in duisternis,

die lang mijn klein bestaan omgeven hield,
voelde ik me alleen en wist niet of er daar
nog meer was dan mijn ziel. Nu denk ik, waar

op zelfde boomen telken morgen viel het
gouden zonlicht met zijn rossen gloed —
zoo het eenmaal is, het telkens wezen moet.

X.

Zoo ruischt het op en zwelt het aan in kracht
als morgenwind, die strijkt door blad en struiken,
waar bloem bij bloem, die lente deed ontluiken
vol frischte prijkt in rooden zonnepracht.

Als wen de ochtend gloort en 't klare licht
van voorjaarszon hel kleurt de wolkenranden
dan 't lijkt alsof de breede bosschen branden
aan kim met grooten gloed. Nu dicht, heel dicht

en om me overal de morgen groeit
Ik weet niet, hoe het is zoo plots gekomen,
maar grootsch is het en ik heb nooit in droomen

of waken gevoeld, wat was daaraan gelijk.
Want mijn liefde stond op groot en heerelijk
zooals een bloem, zoo is ze weer ontbloeid.

W. Estor.

Gedichten van Clara Muller.

(Uit het Duitsch door F. W. v. R.)

Gloed.

Nu lacht ge mij verholen an
Met donker oog, gij vreemde man;
Met brandende lippen staart ge op mij.
Hoog klopt mijn hart; begeert ge mij?

Als spoken, die in zwoele nachten vliên
Als schrikgestalten, die 't hoofd belagen
Uit lente-nachten, vol windes klagen
Heeft uw beeld mij lonkend aangezien.

Uit 't morgenrood, als de zon tot traan zich neigt
Als hagelslag elk jonge plant bedreigt
Uit fonkelende bliksem, als 't onweer naakt
Heeft Uw brandend oog mij 't hart geraakt.

Gij-zelf betreedt mijne wegen nu
Ik weet dat 't noodlot voldragen zij,
Met brandende lippen staart ge op mij
Wild kookt mijn bloed — ik groete U.

II.

En daar ge mijn betere Wezen nu
Mij vervreemd hebt in dat gloedvol uur,
Omdat ik u minne, daarom haat ik u,
Ja, haat ik u, met al mijns harten vuur.

Nu schud ik wild de wreede lussen
Die ik om eigene handen heb gevlecht,
Dooden wilde ik u met mijn kussen,
In Uwe armen haat ik u eerst recht.

Luid klopt mijn hart en dorstig is mijn blik.
Den beker heft ge? — Welaan, laat ons drinken.
Vergloeien zult ge in mijn wild gesnik
En stervend met mij in de vlammen zinken.

III.

Uit den rand-beschuimden
Pokaal der liefde, heb ik wild gefeest;
Ik hernam in storm, in wild-geluimden
Zaligen roes, mijn jonkheids-geest.
Toen heeft de trots tot roode golven
Gestuwd in mij het wilde bloed,
En heel mijn leven werd bedolven
In één bandelooze liefdesgloed.

Wat mij het Reinste scheen en het Beste,
Begraven ligt het in de vlammenschoot
Bij de gloeiend-heete assche-resten
Talm ik nog in bittere schreiens-nood.
Het lichte wonder dat zij toonen:
De phoenix, die daar levensvrij
Uit de doode aardgloed op zal komen
En op krachtige wieken mij ten hemel lei!

De Tijd is na.

Een gloria zingend gaat de winternacht
Door 't sneeuwveld; geen sterrebeelds-pracht
Schouwt uit de zwartverhulde hemelen neer
Door ijsberijpte vensters echter teer
In 't stratendonker dringt een vloed van lichten
En een golf van kindlijk zoete dichten.

In Bethlehem's dalen niet, met wereldverre,
En hemelhoog glanst nu de Kerstmissterre
Naar welks straal de borst verlangende zich wijdt
De tijd is na, waarin licht en nieuw getooid
Als nieuwgeboren uit der menschheid schoot
De liefde door des ellendes nachte schrijdt
De tijd is na, waarin elke klachte zwijgt
Waar tot elke traan een menschelijk hart zich neigt,
Dat broeders heeten dwalenden en armen
Waar zich de kiem uit 't bruine hulsel dringt.
En licht en warmte als zijn recht ontvangt
En niet als bedelgave, uit erbarmen.

De tijd is na; schoon bloeit een bleek rood
In 't oosten op — schoon trilt in heete nood
Een laatste wee, door der menschheid leden
Ze roept en streeft — der schemering mist nu valt
Verlost en blij stijgt uit het donkere firmament
Het hemelteeken, de gouden liefde neder.

Uit „Ostara".

Gedachten, gij vol stille majesteit,
Die mij door 't brein op zonnige dagen gaat,
Als rondom de wereld om Vrucht en Rijpheid strijdt.
Gij, lied van heimwee, dat in de lauwe nacht,
Als slechts de maan op blauwe bergen wacht,
Het ruischende bloed door mijne aderen slaat.

Gij, levensvloed, die uit de diepten welt
Van 't Zijn-begraven en rustloos zwelt en zwelt,
En van geslachten tot geslacht vervloeit,
Verborgen ster in 't wijde wereldruim,
Die sluimerend zijne stralen kuisch vergloeit....

Gij, mijner liefde rozige lente-tuin.

Ik vorder u van des Hemels kracht der kracht,
Die van deze jeugd de wondere bloesem voedt
In zwellende druiven, gij, rood-purper, bloedt,
Die in 't begrensde Zijn, oneindigheden bracht.

Ik verlang naar u als 't morgenzee-rood naar den dag.

Uitjuichend sta ik voor der Toekomst Poort
En klop er aan met sterke harteslag.
De zware marmer-deuren bewegen voort
En gapen wijd....

Op beide handen hef ik u dan op,
Ik hef u tot des geestes-koningstroon
Dat hij met vuur dan uw voorhoofd wijdt,
Gij, mijn verlangen, mijne eeuwigheid,
Mijn ongeboren zoon.

De Heilige Moord.

door

G. Heuzelman.

Wie vader of moeder lief heeft boven Mij, is Mijns niet waardig.

Jezus.

Hoog in het glanzend hemelsblauw lichtte de zon, een gouden Godsoog, en strooide de blikkende stralenblikken als brandende zoenen over de bonte bloemenhoofden, die sluimerden in kalme, éven wind bewogen rust tusschen het teêr, groen gezon van den mild voortbrengenden tuin. De boomentoppen rezen in den gloeienden aether, nauw merkbaar wuifden de bladerenvlaggen onder de streeling van den geurigen adem, vloeiend uit de stilte neerzegenende luchten.

Vredig in paradijzig zwijgen strekte de tuin wijduit voor de oogen eener blonde vrouw, die zat onder het schaduwloover van een bruine beuk, onbewegelijk schouwende voor zich heen.

Zij had vreemde smaragdgrijze oogen, waarin een ziel van Angst dreef alsof spooksels achter en naast haar stonden, spooksels, die zij niet ontwijken kon, haar dwingende altijd te zien in één richting, vooruit, naar de plek, waar tusschen de bloemen een klein meisje, haar kind, zorgeloos speelde, niet kennende het wreede leven.

En in de stilte rondom haar waren stemmen die zij alleen hoorde, en sarrende woorden braken als wilde golven over het strand van haar gretig luisteren. Het waren stemmen die haar plaagden en

geboden, dat kind tot zich te roepen, het weg te lokken van bloemen en spel.

Vanwaar kwamen zij? Zij vreesde hen, zij haatte hen en toch moest zij luisteren naar die geheimzinnige klanken. Ze durfde niet omzien, ze durfde niet terzijde zien; met hare groote angstoogen moest zij kijken naar haar kind. En altijd hoorde zij in monotone herhaling:

„Roept het kind en doe de Daad! Roept het kind en doe de Daad!"

De boomen staken hunne armen dreigend naar haar uit en schreeuwden haar déze woorden toe, de zonnestralen schreven hen met brandende lichtletteren in het zand voor hare voeten, de bloemenalten zongen ze op in de ruimte; als witte scheepjes kwamen zij aangevaren over blanke luchtzeeën om hare ziel weg te voeren uit den kerker harer Angst naar het blijde land van de in vrijheid volbrachte Daad. Het was alsof een hand met bronzen vingeren haar keel beknelde, om haar de beslissing te ontpersen.

Zij wilde die hand wegduwen maar kon niet, zij zat strak en stijf als een marmeren beeld; alleen de fijne aderen, die het blank harer slapen doorblauwden, klopten met hevig bevende beweging onder hunne dunne wanden.

O, als ze maar schreien kon! Zij wist dat op de akkers der ziel slechts oogsten rijpen kunnen na een vruchtbaarmakenden regen van tranen; dat de weenenden, en zij, wier lippen zich kunnen plooien tot een klacht het wicht der smart gemakkelijker dragen dan de mannen en vrouwen, met drooge oogen en stille monden. O, als ze maar schreien kon! Dan zouden misschien deze tot de Daad dwingende stemmen zwijgen, de spooksels vluchten, die naast en achter haar stonden. Dan zou Angst met afwend gelaat langzaam van haar henengaan . . . .

Maar dat was onmogelijk. Geen nevel bedekte het star groengrijs harer oogen, geen wolk dreef heilbelovend langs de koperen welving van den hemel harer ziel; het geluk te kunnen weenen bleef haar ontzegd.

En zij begreep dat de eenige kans op bevrijding bestond in het volbrengen der Daad. Als zij die stemmen gehoorzaamde, als zij het vroolijk spelend kind tot zich riep en deed wat gedaan moest worden, ja, dan werd ze vrij; de verlamming harer leden zou wijken; misschien zou ze eens nog kunnen lachen!

De bronzen vingeren der onzichtbare Hand knepen haar keel tot verstikkens toe. Zij moest roepen, zij moest. En heesch fluisterde het, alleen voor de kleine verstaanbaar:

„Kind, kom hier bij moeder! speel niet meer!"

Een hoonlach klonk en zij hoorde de stemmen achter zich herhalen:

„Kind, speel niet meer!"

De geestenstemmen zwegen, de moeder voelde de verstijving harer leden wijken; als ontwaakt uit eene zware verdooving schudde zij zich; de bronzen vingeren waren niet meer aan haar keel.

Het lieve, blonde meisje kwam haastig met een verhit gezichtje aanloopen; de kleine handjes besmeerd door het morsen met zand, de lachende oogjes stralende van pret.

„Hier ben ik, moesje, zoete moesje," riep het kind, wipte op moeders knie, sloeg de armpjes om haar hals en vlijdde het blonde kopje tegen hare borst. „Wil moesje Fietje sprookjes vertellen? Van Klein Duimpje en den Reus? Ja, moesje?"

Maar sprakeloos zette de vrouw het kind op den grond, hypnotiseerende het tot beweegloosheid door de starre kijking harer groengrijze oogen. Dan bukte zij zich en raapte een strik op die naast haar lag; de ruwe hennepvezels waren verborgen onder festoenen van roode anjers, opdat de kleine niet zou zien, dat het een strik was, die moeder haar om den hals wierp.

Het kind lachte om de mooie bloemen, meende dat moesje haar wou opsieren, dat moesje met haar spelen wou .... Vertrouwend hief het de oogen op, niet wetende ....

De satijnzachte vrouwehanden trokken sterk aan de beide einden der strik en sneden een roode striem in het weeke kinderhalsje. De anjers vielen af. Zij zag eene ziel van angst komen in de oogen der kleine, zij glimlachte en er was blijdschap in de boodschap der blikken, die zij zond naar omhoog. En met kracht de strik vasttrekkende wurgde zij het kind, volbrengende de Daad, die de stemmen haar hadden geboden.

Toen het meisje dood aan hare voeten lag, schaterde de moordenares een breeden lach, die wegjubelde als een triumfkreet door den zonbeschenen zomertuin.

Fier stond ze rechtop, met gracieus armbewegen vreemde teekenen makende tegen de lucht. Hare starre oogen keken rond en zij mompelde:

„Er is geen ram gezonden. Deze plek zal voortaan Moria heeten, want hier heb ik mijn Abrahams offer gebracht.”

Weer lachte zij waanzinnig, bukte zich, nam het doode kind in hare armen en kuste het hartstochtelijk op de blonde haren. Langzaam ging zij naar een hoek van den tuin, waar tegen eene houten heining dor hout opgestapeld lag.

„Mijn lieveling”, fluisterde zij tot de kleine, die zij wiegde in hare armen. „Mijn schatje, ik zal je een bedje maken van vlammen, daarop zal ik je nederleggen, en je zult worden tot een wolk, die opstijgt, en tot asch, die zich vereenigt met het aardestof.”

Zij ontstak de dorre bladeren en het drooge hout. Toen de vuurgloed hoog oplaaide en grijze rookwolken in verwijderde kringen wegdreven langs het azuur, wierp zij haar doode in de vlam, die met gele tongetjes het jonge, blanke vleesch lekte tot het verteerd was. De Moeder stond bij de brandstapel en zag toe met hare smaragdgrijze oogen, waarin waanzinnige lachjes sprankelden. Zij zong:

„Wij zijn de geslagenen in banden. Wij wonen in kerkers van Angst, de grijze vogel der vrees voor het onbekende klapwiekt met sombere vleugelen boven onze geknakte hoofden.

„Wij zijn omringd van zware misten en zoeken tastende den weg door de doolhoven van het leven....

„Gaande over het steengruis van doode wenschen, wonden wij onze voeten: een bloedig spoor sleept langs het afgelegde pad.

„De wilde jachthonden jagen ons; als een stormwind vergeelde herfstbladeren, zóó drijven zij ons voort: de wilde jachthonden der heete begeerten....

„Hoor, hoe ze blaffen in den mist, hoe ze huilen in de nachten, die dalen over onze zielen....

„De blauwe oogen willen zien, de stille monden willen spreken, maar de kracht ontbreekt hen, tenzij de Daad worde volbracht.

„Wie het Land der Vrijheid zal binnentreden, wie de grijze vogel der Vrees wil doen vluchten en de misten beschijnen met licht; hij doode het liefste wat hij bezit....

„En als een eenzaam Vreezelooze zal hij de doornlooze roos vinden, hij zal haar plukken en dragen aan zijn hart....

„Ik heb de Daad gedaan. Nu ben ik vrij, de wanden van den Angst, die om mij stonden, zijn als Jericho's muren gevallen — hoort gij niet den klank der bazuinen? — nu ben ik vrij en mijne ziele

is naakt, zij heeft het gewaad der aardsche liefde afgeworpen.....

„Nu wil ik gaan over de wegen, waar menschenvoeten het aardeslijk drukken, daar zal ik voor hen, die den Vrede zoeken, mijne lachjes strooien als bloemen....

. . . .

Zij zweeg. De houtmijt en het doode kind waren tot asch verteerd. Hoog in den blauwen aether zag de Vrouw een witten vogel, zeilende met sneeuwen vleugels door de stralenglorie, neerbrandende uit het gouden zonneoog. Rondom haar geurden de bloemen.

Zij zag niet om naar de plek, die zij haar Moria noemde. Zij opende het hek, dat den tuin scheidde van den verlaten dorpsweg en trad naar buiten.

Met opgericht hoofd, vrij, gelukkig om zich heen ziende, ging zij tot de menschen. Zij wierp de bloemen harer blijdschap voor hen neer en vertelde hun dat zij de Daad der Bevrijding had volbracht, dat zij haar eenigst kind, haar lieveling, het blonde meisje, dat de dorpelingen zoo goed kenden, met eigen handen gedood en daarna verbrand had.

En terwijl met woeste kracht grove handen aangrepen haar teere lijf, hatende blikken uit gloeiende mannenhoofden neerbrandden op haar vreemd-blije verschijning, en in den hitte-dag langs den mul-warmen zandweg het goor volk scheldende mee-liep in drommen, — lichtte om haar naakte ziel de wijdings-glans van den Heiligen Moord.

Verzen.

I.

De stille nacht slaapt op de landen....
De winden vouwden moeë handen
Nu roerloos saâm.

Alle geluiden vaag vervluchtten....
Ik hoor als verre droomgeruchten
Der steden aâm.

Wijd stierf het laatste avondglanzen....
Geluidloos aan de blauwe transen
Nu sterren gaan.

De maan stijgt stil, een zilv'ren bede....
Luistert niet 't al, of het Gods schreden
Ver hoorde gaan?

II.

Stille avondneev'len wazen
  Over 't wijde vlakke land.
Door de verre grijze wolken
  Schemert nog een gouden brand.

Wijde rust ligt op de weiën,
  Geurend in de vocht'ge lucht....
Boomen luist'ren, roerloos, stille
  Op een verre winde-zucht.

III.

De boomen wiegen in den zonneschijn,
Die gouden valt en schittert op de blâren,
De winden vloeien om mij, droome-rein
En streelen weg alle verleden jaren.

Licht-witte wolken drijven door het blauw,
Dat hoog zich welft, stralend van zonne-branden;
....Ik weet nu, wat mijn hart zich wenschen zou
En biddend vouw ik mijne stille handen:

Geef mij wat liefs nog en wat zomerpracht,
Wat stille zoelte en wat blauwe droomen
En laat mij sterven in een kalmen nacht,
Waar droom'rig-verre gouden zangen komen.

W. KALMA.

Quatreinen.

Hartstocht.

Je zíje Oogen zijn mij vléie Vlammen,
Die in mijn Lijf heur Slàngevlammen slaan;
En hètge Assche zijn je hetge Wangen
Die héét mijn Wangen bléék verzèngen gaan....

Guirlànden-armen.... Lijf aan Líjf gevangen....
Granáte lippen op mij branden gaan....
O! hèlge Hàrtstocht in een hèlsch Verlangen
Van wìtte, wéélge Wèllust te vergaan....

O!

O! uít te gloeien heel mijn gloéiend Hart,
Zijn vléiend Blíjde en zijn vlíjmend Líjden —
O! Bloéd te schrijven van dat bloédend Hart,
Róóde Rodèndrom zich het Róód te wíjden —

O! úit te gillen, schrìlle Gìl van Smart,
Mijn Pàssie, hel verhèllend in het Wijde —
O! héén te réien als een Mìnstreelbard
Mijn strééle Zangen minger Melodeien....

Verlangen.

O, Zááľge Zàng, die tot het Hàrt gekomen
Van wéélge Wééld' en stille Angst doet trillen —
O, vréémde Vrágen, wéék door 't Hart vernomen,
Die daar tot páárle Tránen gaan vertrìllen....

Als wìtte Wéélden wéélger Bloésemdroomen
Maar in de Ziel als Bloésems bloésmen willen....
O! als één lang Verlàngen, bàng gekomen,
Als d' ééne Smachting niét meer is te stillen....

O, laat nu even ....

O, laat nu éven als 'n Zùcht van Nacht
Je pràchtge Háren aan mij hénen zweven,
O, laat mij béven als die Vlùcht van Pracht
M'n Ziele zàcht het Léven heeft gegeven....

Laat dàn j' omvangen in een schóóne Vacht
Van Dróómgedacht, die 'k om je héén wil weven
En laat mij aan je Boezem zàcht, ó zàcht
De Wééld' en Wéémoed wéénen van dit Leven....

Bob Bowles.

Brussel, Maart '99.

DE ARBEID.

Maandschrift voor Litteratuur en Kunst.

De prijs per jaargang is . . . . *f* 4.50
Van afzonderlijke nummers . . . . - 0.75

Brieven en bijdragen te zenden aan den Uitgever, *Gebouw „Mercurius"*, Prins Hendrikkade 20/21, te *Amsterdam*, of aan het persoonlijk adres van den Redacteur.

INHOUD.

RBEID

EEN MAANDSCHRIFT VOOR

LITTERATUUR EN KUNST

1e Jaargang 1898/99. — Aflevering 12.

RED: ED. VERBURGH – UITG: C.A.J. v. DISHOECK AMSTERDAM.

Bij het jaar-einde van „De Arbeid".

Werk en schoon.

Men kan niet alles werken wat men wil,
Maar werken moét men voor het wèrklijk Leven;
Dié Arbeid zelf is gróót, al zij het niet gegeven,
Dat hij alléén het groot verlangen still'.

Het eeuwge Sehnen heeft 'n hóógre Wil;
Het Lev' is Wijding om gewíjd te leven,
Om om je heen het schoonst Geluk te geven, —
Want ànders toch is 't Leven koud en kil.

Ik weet, in véél dit zijn nog ijdle Woorden,
Daar Dáád nog niet naar deze Woorden zij,
Ik zie mijzelf, d'Ellende aan mijn zij;

Ik hoor van 't Volk, d' in donkre Mijn gesmoorden....
Het Wèrk is schóón, maar Beúlewerk is moorden....
O! werken wij aan 't Werk en 't Schoon daarbij!

Arbeid.

De Arbeid, milde slaap voor Mensch-Verdrieten,
Noodzakelijk is hij voor het dáaglijksch Brood,
Als j' wil vóór alles léven, dus de Dood
Wel dooden moet en d' Armoe, zijn Verschieten.

O stìl te werken.... stìl! de Uren vlieten,
Je weet niet hoe, 't-is of je groeit en groot
En goéd wordt, liéfderijk — en in de Schoot
Van-'t gróóte Zijn j' Al-Ziel wel úit wou gieten....

En in die stond bedenk je, hoe dìt 't Werk
De Liéfde, 't-éénge Werk der Eeuwen is
En d' àndre Arbeid slechts de Wèg tot leven is.

Maar léven wil ik om dàn in de Kerk
Van Goed en Schoon te bidden — en het Zwerk
Is mijn Kerk en 'k lees er stil de Mis.

Bob Bowles.

Brussel, Juli '99.

Het Kind

door

G. Heuvelman.

óóg boven de aarde, verjongd in blijden zomerlach, de bleeke wazing der in rozegloeiing van groot-machtig áán-lichtende zonnedag stervende schemer, die de hoekscherpte van de omwanding der dingen doet vervloeien in vaagheid.

Langzame waaiingen der suisende luchten doen vervluchten de neev'len, die wegsmelten in de teedere glanzing van den ontluikenden Dag, als weemoedsdroomen onder de zachte streeling van het jong geboren geluk.

In den blauwen, wijd ontplooiden kelk der heem'len, vlamt als een goudene vrucht, de zomerzon.

Nu ontwaken de heuvelen, die sliepen onder de áldekkende duisternis van den nacht, in de felle gloeiing van het licht, nù over-spoelen lichtzeeën de ver geziene rijzing van het woud, donkerend aan den horizon.

Nu blikt uit de diepten van het meer in heimweesmart de geel-witte waterzon naar zijn wederbeeld aan de heem'len; nu branden de winddoorrilde wateren tot vloeiend diamant onder de lichtverstar-ring, neertrillend over hun in omglooiing van bebloesemde grasoevers rustend vlak, en stuift het stofgoud van den blinkenden Dag over de kleine rippelgolfjes.

Licht doorgloeid vloeien de hitte luchten over de aarde, zoele winden wuiven aan de blije zang van boschvogelen, hun lied droomt weg in trillend zweven over de goud-witte klanke-paden der heem'len.

In stralende zon ligt nu de wereldbruid, lachend in de omhel-

zende armen van het leven; vreugd-uitjubelende is de aarde, die smartkreunde in winternachten als stormenstoeten in donderende dreuning traden over sidderende sneeuwlanden.

In stralende zon ligt nu de wereld; zacht beven de zoenen van het leven op haar lichtrein gelaat.

Over het smalle pad, glinsterlint van zand, dat, afgeslingerd van den top, kronkelend glijdt langs struikbegroende heuvelhelling, treedt in den klaren dag een stille Man, schaduwend in dalend dalwaarts gaan de slanke rijzing zijner leden tegen de in gelende warmteluchten trillende weg.

Bleekbloeiende verschijningsvorm van een geest, zoekend de ontraadseling der levensmysterieën, staat zijn Godshoofd boven het voortbewegend lijf in de omglorieïng van het laaiende licht. Zooals de heuvelen, aardegolven, eens in heftig bewegen van wereldjeugdsstormen, gestold door de eeuwen, nù vredig zich vlijën tegen de kim, zóó rusten de lijfsbegeerten in hem, die eens hoog-torenend sloegen over de stranden zijner ziel, waar heilige jeugd-illusieën knakkend verbloeiden. Zooals de zomerzon straallacht aan de heem'len over de vredevalleien der aarde, zóó blinkt een dageraad van hervonden geluk boven zijn ziel, verzonken lange in bange slaap van nachten vol angst voor het leven. Hervonden geluk, ontrezen de schemering van stil-weenende weemoed, wazende over welkende, wachtende ziel, als een áleerste aanwuiving van licht, doet nu zomeren zijn Zelf, verborgen achter lijfs schijnvorm en blinkt als een gloedzon over de wijde landen van goddroomend voelen, waar blanke oogsten van vreugden wind-doorvloeid ruischen in den gouden brand der Liefdedag.

Gekomen uit de wereldsteden waar de walm der fabrieken bedwelmend neersloeg over zijn peinzershoofd, den zwaren bons van stoomhamers en der menschendruisching in de ratelende wieling van het dagbestaan hem stil maakte, gaat nú voort, liederen-doorzongen de stille Man, in hooge blijheid van dank om de ontvangen Godsgenade van smarte-bevrijding, vervaging van weemoedsneev'len in glans van liefdeslichting en ontplooiing van de helroode vaandelen der hoop, die nu uitwaaien aan de spits van het leger zijner toekomstdroomen.

Maar gebogener wordt zijne houding-in-voortgang en langzamer de tred zijner voeten, moede van de schrijding over der heuvelenrij,

in heffing en val van den aanstap door het mullig-broei-warme zand, dat ópgolft tot den enkel. Moeizaam zijne voortslepende voeten dragen het al zwaarder voelend lijf, tot hij zich neervlijdt aan den rand van het lichtend meer. In het koele water steekt hij de naakte voeten, die zijn in roode schrijning van pijn, en verzachtend streelt de goudkille omvloeiïng der golfjesvlammen zijne in smartelijke kramping pijnend vleesch. Geen ander mensch vlekt met zijn schaduw de schoonheid van het lichte zomerland; de stille Man is alleen in de natuurstilte, waardoor in lichte ruizingen zweeft de reinheid der droomende heuvelen, biddende wouden en zingende waat'ren.

Peinzend ziet hij de beelding zijns gelaats in wisseling van steeds bewegende lijnen, die het vervormen tot het aangezicht van een vreemde. En hij staart naar zijn in het meer als in een levensstroom veranderd Zelf in rustige contemplatie, terwijl boven zijn bukkend hoofd de heem'len blauwen in wijde oneindigheid van licht en de zon in felle gloeiing neerstaart naar zijn bleeken broeder op den bodem der wateren. De roode pijnen van zijn vleesch kwijnen in de koeling van het omspoelend water en in de berustiging van zijn lijf, ontluiken in zijn nu-stillere ziel als teerwitte bloemen zijn droomen.

. . . .

Over zijn schouder buigt zich met zachte bloemengratie het hoofd van een kind, klein meisje, wier blank-rein zieltje sterlicht, een bevend vlammetje, binnen de bleek-roze kelk van haar mooi-fijn bloesemlijf. Hare blauwe oogen, waarin heem'len van onschuld glanzen, rustigjes áánlachen eigen waterbeeld of ópblikken naar den stillen Man in vriendelijke goedheid. Vanwaar kwam dit kind, dat hij niet komen zag? Werd het geboren uit luchte zonnenevel, hittedauw der middagluchten? Was het plotseling der brandende waat'ren ontstegen, wond're menschbloem, staande in de vergoddelijking van den Mystieken Dag? Of was het niets dan een Droom, ontloken in de zomering van zijn jong geluk en getreden uit de sfeer der ziel in de lachende weelde van het wijde wereldleven?

Het Kind las met reinheids alwetende oogen de vragen van den Stillen Man. En, zooals een vogeltje, het warme vederdons omkoeld door de groenige frischheid van het bosch, zijn kopje heft in zoel-schemerend licht, en de parelende klankjes waarin zich uitfluit zijn blijheidszieltje tinkelend druppelen en vervloeien in éven windbewogen luchtezee, zóó hief zich op het blonde en blanke kinder-

hoofdje, éven beefden los de als roze-roode bloembladen stil-geslotene lipjes en zong ze:

„O, stille Man, ik ben uw Ziel-in-Reinheid, zuivere uitvloeiing „Gods, lichtend vóór uw zwaar-donk're lijfsgang over deez' aarde „van zonden.

„O, stille Man, ik ben uw kinderziel, die schijndood sliep in „de pijnlijk knellende omarming van noodlotszware levenssmarten „en stierf in de omdranging der duisternissen, zwarte aanschui- „vende wanden van angstnachten.

„Uw Ziel-in-Reinheid, die mysterieus heerlijk herleefde in „de lichtende glanzing van uw jonggeboren geluk.

„Ik was de witte bloem op uw droef dor pad, wier stille „bloeiing U haten deed in één hel oogenblik de vlamrozen der „hartstochten.

„Ik was de ster, die blonk aan den in avondschemer ver- „droomenden hemel als gij neerzat na vermoeiende dagereis in „herdenkingsweenen en soms verfonkelde mijn licht de tranen „van uw hart tot dauw vol zon, milddalend over Uw zieledorheid.

„Ik ben uw liefste, die gij verloren hadt in den bloeddamp „der slagvelden van het leven, waar de bliksemzwaarden der „werkelijkheid neerhieuwen de breede stoeten uwer blonde droomen.

„Ik ben uwe Liefde en gij zijt de Mijne; als de louterings- „kussen van den Dood wegzoenen de zonden van het leven, zullen „wij elkander beminnen in goddelijk één-zijn.

„Gij hebt mij gezocht, o Stille Man, in weelden van zinge- „not, als het heete jeugdbloed brandend stroomt door de aderen- „rivieren van het vleesch.

„Gij hebt mij gezocht in stroef wijsheidsbegeeren, in een „leeg kennen der dingen, die dood zijn zonder Mij, maar gij „hebt mij niet gevonden.

„Ik ben uw Ziel-in-Reinheid die onbewust leeft in de zonne- „luchten der wijde hemelen, gloeit aan de sneeuwentoppen der „van avondroze omvloeide aardebergen, tintellacht over de wit „gekuifde schuimgolven van den oceaan — ik ben uw Ziel-in- „Reinheid, nù verschenen als Kind, lichtbode van Gods ver- „zoenende barmhartigheid der zondevolle aarde.

„Nu gij bestaat in Liefde, o Stille Man, ben ik tot u gekomen „om nooit weder henen te gaan . . . ,

„Om u zachtkens te voeren uit gloedbrand van heeten „levensdag tot de rust van het in God verzinken.

„Kom, laten wij afdalen in de koele waat'ren van dit meer, „laaiend in brand van licht, laten zijne golfjes onze lijven streelen „tot doodsverstijving, opdat onze gescheiden levens weder één „worden, vervloeiend in het Al-onbewuste der hoogste zaligheid.

„Kom, laten wij beiden dalen in de koele waat'ren, laten „wij spelend troosten gaan de bleeke waterzon.

„Kom, dalen, dalen wij ....

„Dalen we in den koelen brand ...."

— — — — — — — — — — — — — — — —

De roze voetjes van het Kind trippelen in koele omspoeling van lichtende waterverglijing over de glad-blinkende keitjes, rhytmisch beweegt haar naakt-mooi meisjeslijf, heilig in onschuld, op den cadans van haar lokkenden zang. Hooger spoelen de golfjes, streelend het warm-zacht vleesch der in teêre rijzing oplijnende. Hooger rekken de watertongen en lekken stil het bloesemfijn maagdemiddel, waarboven de éven opwelving van zoelblanke kinderboezem. Hooger, hóóger, de levenstillende streving der waat'ren...,

Nu vouwen hare zoete handjes samen als bloemen sluiten tot avondbidden, nu beeft in klaar uitstralenden oogenschijn haar licht zieltje omhoog....

Zacht, zacht, een broze bloem zinkt weg als een roze droom...

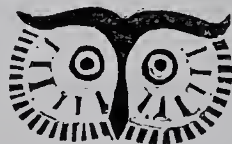
— — — — — — — — — — — — — — — —

„Kom, kom, dalen, dalen." —

De Stille Man voelt de lokking der koele wateren en hoort de smachtende fluistering van den zang des Kinds. Zijne voeten treden het waterpad, waar zij hem voorging; al lager daalt hij in de alomme opstijging van het water, de rijzing van het water, dat koelend kust de breede boog van zijn borst. De handen uitgestrekt in groot verlangen naar Zijne Ziel-in-Reinheid, heft hij haar op de grenzen der eeuwigheid in de buiging Zijner liefdearmen, sidderend in den stroom van extase, die zijn eindend schijnleven doortrilt en, o, zij zinken weg, die twee geliefden, stil, stil, in den diamanten gloedbrand van den vloed.

Zinken weg, stil, stil, in de diepten van het meer, in de blauwe oneindigheid van den waterhemel waar koel-blinkend drijft de bleeke heimweezon.

Maar, terwijl de zomerluchten stralen in de hittegloeiing van den goudenen Dag, de heuvelen droomen, de boomen staan in zwijgende bidding en het meer roerloos blinkt in éven schitterrimpeling, zweven op met zachte vleugeling twee witte vogels, rijzend in stil-opwuivende stijging tot ze geluidloos verdwijnen over de lichtende vuuroceanen die bespoelen de stranden van Oneindigheidslanden, — de landen van God.

Gedichten van Clara Müller.

(Uit het Duitsch door F. W. v. R.)

Uit „Margarethe".

I.

Behoed' U God!... Het oude lied
  Klinkt zachtjes door cypressen
En, of mijn mond verstomm' of niet
  Gij zult om mij blijven weenen.

 Behoed' U God, mijn reinst Geluk!
   Als mij de wereld heeft verlaten
En geen ziel meer, droevig, aan mij denkt
   Zult gij mij toch niet haten?

II.

En als ik dan gestorven ben
  Geen ruste laaft mij onder 't grafgesteent'.
Nog roept m'dan luid 't trouwste hart
  Dat ik heb, eenmaal, zoo diep beweend.

Dan branden heet en drukken zwaar
  Ach, zwaarder nog als schuld en zonde
De tranen, alle, die ge om mij
  Geweend hebt aan mijn lijdenssponde.

Ten strijde.

Zoo slaap in vrede, gij arm lam
  Laat eenzaam mij, op steenige paden
Door stratenvuil, langs dijk en dam
  Den strijd des hellen daags gaan tegen.

Er gaat een bruischen door de lucht
  Als eens sterken storms wild loeien,
Uit de bouwval van een duizendjarig rijk
  Zal eene nieuwe wereld groeien

Der waarden wichte wijkt niet meer
  Reeds neigt ze diep den gouden schaal;
In der martelaren opene harten daal'
  Des overwinningsteekenen.

In Uwen tempel knielen zij
  Van toorn gestijfd, van smart gepijnd,
Natuur, o, driemaal heilige gij,
  En hooren der Beloften Stem:

Plaats heeft de aarde overal
  De hemel biedt voor al hare zonen
Lucht; de armste zal op eigenen grond
  In de schaduw van zijn dak nu wonen.

En drinken zal met vollen teug
  Wie naar de bron der Waarheid dorsten
En wien de geest de krone reikt
  Hij *drage* de kroon der vorsten.

Voortaan zal geene moeder meer
  Haar kind in duizendvoudige smarten
Verloochenen moeten, dat zij draagt
  In heiligste liefde, onder 't harte.

De reine aanblik der Natuur,
  Wie waagt nog ze met smaad te bewerpen?
Het zwaard des verwinnenden vernufts,
  Ten laatsten strijde zult ge 't scherpen

En gloeiend stormen zij ten strijde
  Luid gillend klinkt de slag-klaroen
Hoog boven hunne hoofden vlamt
  Het morgenrood der nieuwe Tijden

Uit ketenen smeden zij het staal!
  Van hartebloed rood de banieren breiden.
Maar ik.... laat mij met naakte borst
  In uwe eerste rijen strijden!

Genoeg van d'ellenden.

Ik ging met U door aller ellenden diepten
Geknecht volk, door een poel van smaad;
De stemmen hoord' ik, die naar vrijheid riepen
En mijne ziele sprak ze sidderend na.
Ik sliep met U, in uwer armoed hutten,
Waarin geen maanlicht mild verheld'rend schijnt.
Al uwe jammeren heb ik meegeleden
Al uwe tranen heb ik meegeweend.

Ik leed als gij onder 't suizen der machine
In 't grauwe dagwerk vol stof en damp.
Met uwe dochteren ging ik, om te dienen,
Voor een droog stuk brood verkocht ik geest en gunst
Ik balde de vuist; — en toch, om het juk te dragen
Boog ik het hoofd voor des Noodlots vloek
En uw stemmen hoorde ik bevend' klagen
En ik vloekte met U, een trots „genoeg".

Genoeg van 't knechtschap, genoeg van de kwalen
De God des Toorns, van wien verlangend' ik droom,
Gaat door het land. — En als uit zijne schale
De eerste druppel bruischend overschuimt,
Dan wee, de afgoden, die op ijzeren assen
Het veld verstampen van uw zweet bedruipt
Uit uwe tranen zal de stormvloed wassen,
Die hun gouden heerlijkheid verzuipt.

Dan — uit de hemel valt der Waarheid vuur
Dat eens Prometheus stal, in uwen nacht.
Aan dien gloed ontsteke zich een nieuwen brand
Der wereldvrijheid lichtende vlammen-macht.
Lichtdronken zal ik daarheen de armen heffen
En juichen in den gloeienden glans vooruit
En als de gaaf des lieds mij is gegeven
Laat mij de stem dan uwer vrijheid zijn!

De Rodin-tentoonstelling.

Zonder op buitengewone wijze getroffen te zijn door de beeldengalerij, die de zaal van den Rotterdamschen Kunstkring thans is, willen wij toch zeggen dat het feit der aanwezigheid van een aantal werken van den beeldhouwer Auguste Rodin er een is van eene beteekenis, die haar zal doen weerblijven in de herinnering van al wie haar aanschouwden.

Het is beeldhouwwerk; en daarmede hebben we, in de omstandigheden, waarin Nederland en heel het beschaafd deel van de wereld, verkeert, alles gezegd; het is voor 't eerst, sinds veel jaren, dat zich binnen de grenzen van Nederland beeldhouwwerk bevindt; en daarmede hebben we aannemelijk gemaakt het verschijnsel dat door eene dagblad-pers, van de Rodin-tentoonstelling met eenige welwillend te constateeren ophef gesproken wordt; het is werk, waarin als van een ploeg de voren in de kleiige aard, het spoor van des meesters hand teruggebleven is; het is werk, dat zonder te zeer op te heffen tot de terreinen der psychose, de lichamelijke naaktheid met welbehagen volgt, en de uitbeelding ervan, behalve een lichte schijn van sensualiteit, één vertolking van materieele kloekheid doet zijn.

Zooals men, ook zonder door bij-voorbeeld eene vergelijking met de gelijktijdige phase der schilderkunst, aan het werk van Rodin bemerken kan, vertoont het van de eigenschappen, die aan een werk van kunst verbonden kunnen worden, alléén de elementaire; en wanneer men, wat toch zonder veel bezwaarlijkheid geschieden kan, de Grieksche beeldhouwkunst, het Grieksche naakt, als *de* elementaire vorm der lijn-phastiek beschouwt, is daarmede verklaard de verwantschap die deze met het werk van Rodin vertoont. In de verzinnelijking, de vertolking in salon-taal, het bederf, door opname

van louter schilderkundige motieven, waarin de Europeesche beeldhouwkunst vergaande is, staat Rodin waarlijk dan ook daar met de aan natuurlijke kracht rijke, aan bruutheid grenzende massiviteit van een barbaar, wiens breede primitiviteit intusschen door zijne ruwheid aantrekt, en daarbij belooft de weg te wijzen ter ontkoming aan het huidig verval.

Wat zien we rondom ons, in het Europa dat de beitel voert? Verzinnelijking, die geleid heeft tot het afbeelden van vrouwen, stupide in hun plastische waarde, maar obsceen en onkuisch, nu ze aangeboden worden aan de het vrouwenlijf ook op andere wijze kennende, bourgeoisie; vertolking in de taal van fluweele gordijnen, goud-gelijste schilderijen en venetiaansche spiegels, beeldjes, hoofdzakelijk bustes, waaraan als eenige voorwaarde die der burgerlijke gratie wordt gesteld; en ten derde, het noodzakelijk ten onder leidende bestreven van effecten door middel van de beeldhouwkunst, die behooren tot en mogelijk zijn slechts op de bodem der kleurenphastiek. Deze minder bekende afdwaling van het ware beginsel wordt, waarlijk artistiek, gedemonstreerd in een beeldhouwer als Constantin Meunier, en in Nederland, hij, die zijn volgeling mag heeten, Charles van Wijk. De een, de eerste, bracht in klei de boeren van Millet over en voerde ze op als mijnwerkers. Niet de lijn, die, zelfverbeelding der plastische aanschouwing, als langs eene boog-tocht door de psychose tot de plastiek terugkeert, maar als ontijdig remmende, het sentiment, dat slechts een niet te verwerkelijken phase is bij de abstracte wording van het beeldhouwwerk, was bij hem de beweegrede en het doel der beeldhouwkunst. Meer nog vertegenwoordigend dit foutief stelsel, bootste de Hollandsche klei-bewerker van Wijk, den schilder Jozef Israëls na, en schiep beeldjes, waarin de wisseling van licht en schaduw niet werd ééne naaktheid van monumentale lijnen, maar scharrelend met kleine toetsen en vegen, benaderde hij de kleine idealen van typiek en zachtkens-sprekende, aanroepingen der ziels-menschelijkheid.

Tusschen deze gegevens, trok het werk van Rodin als buitengewoon meesterlijk geroemd, zeer aan. En het is in allen, die het mogelijk maakten dit als eene waarheid neer te schrijven te prijzen, dat zij intuïtief de aanwijzing hunner smaak volgden en als dorstige dieren samenschoolden rond het water van deze heldere bron.

Wij willen niet zeggen, dat *al* 't werk van Rodin gelijk is aan

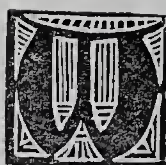
eene heldere bron, aantrekkelijk door de aan de natuur ontleende, kloeke simpelheid; zooals wij ook niet beweren dat *al* de arbeid van hen, die wij boven als voorbeelden aanhaalden, de daar neergeschreven opmerkingen bewaarheidt; maar Rodin's beteekenis is toch zoodanig dat hij, het geconpliceerd stelsel der tegenwoordige samenleving, en de vorm die de beeldhouwkunst daardoor verkregen heeft, verlatende, meer direct tot resultaten leidende, meer grootsch als lijn zeer verheffende, en het product korter verbindende aan de voortbrengende arbeid, de klei te kneden weet.

I. H. van Bremen.

Juli '99.

Ter Gedachtenis.

Jacob Maris.

ij zien onder onze handen de materie, die wij ter bewerking ons verkozen hebben, zien vervormen, onafhankelijk van onze daden, die zich stapelend de een op den ander, bij elke gewichtigen dag, die de zon ons brengt, toch niet meer blijken te zijn, dan uit het leven voortvloeiende theoriën.

Niet *wij* hebben Jacob Maris gedood; en zoo we al eenig woord hebben gewijd aan den diepen naderenden val ervan, niet wij zijn de doodgravers van het impressionisme, dat door het doodsgeklaag van heel een soort van plastiek zal worden begeleid.

Onze woorden zijn geen priemen, die de harten doorboren; en veelal niet ééns de ooren raakt onze schrijvende pen.

En toch, zoo wij weer eene dag zien rijzen, die een gebeurtenis brengt, welke we in anderen vorm hebben voorgekend en als in een nog gebroken zijnde keten, een missende schakel daarstelt, dan — zoo we ons al geen daders voelen in het leven, schijnt het toch of de noodwendigheid in ons zich dieper bewust geworden, de gang der feiten voorspellende, ons verschaft de macht eens rechters wiens woord, eenmaal gesproken, identiek is met den dood.

En zoo we nu, in dien overdrachtelijken zin, ons schuldig voelen, staande bij dit schoon lijk, — dan toch, het oog opwaarts gewend, tot een komend leven, meer na aan ons gedachtensoort verwant en meer begeerlijk voor ons, van een verleden levensleer zat, lijf, willen we niet de kleine bloemen der berouwende droefenis werpen op dien baar, van een toch groot, dood leven belast, — zullen we niet, — *geens*zins, toelaten een kleine traan uit ons oog neer te druipen,

maar, wat verbleekt misschien over de tragiek van het geval, nochtans met koelen geest, de *duur*, de *kracht*, de *grootheid* van dat geleden leven trachten te overzien.

* * *

Jacob Maris werd voor de kunst geboren op dat oogenblik in de geschiedenis der naties, dat op Nederland de onmiskenbare teekenen van zijn toekomstig klein-zijn werden gedrukt. De nationale trots, de geest die oorlogsroem begeerde, en daaromheen de kunst deed zijn een aureool, verging in de historieschilders Pieneman en Kruseman, en in wie het genre na hem nog beoefenden, zonk ze tot onherstelbaren val. En tegelijk met deze verdween alles wat, terende op de kracht der middeleeuwen, als glorieus onderwerp geroemd werd door het Nederlandsch penseel.

De vlootvoogden, de regentschappen, de grootheid van de handel en daarmede de grootheid der steden, was met Napoleon, met Nederlands financieelen ondergang als buiten de kring der voor het penseel beschikbare materie geraakt. En in het ijdel bestreven deze in dien kring te betrekken, werd het penseel tot een nutteloos, ijdel speeltuig.

Het was Jacob Maris die in deze zich afkeerend van het dood verleden, als een ijverig ontginner van nieuw-gevonden terreinen de schilderkunst het nieuwe leven bood, haar aanwijzend het veld harer schoonheidsverlustingen.

Opgekomen met een nieuw beweeg van zijn schilderende hand en nieuwe motieven voor het lijn-bouwend oog, beheerschte hij 'n halve eeuw lang Holland, dat, nu zijn dood gebeurd is, zijn stelsel als *het* stelsel toepast en onderwijst, en de sleutel, die hij voor het ontcijferen der Hollandsche natuur bood, nu nog als de eenige waarheid-ontdekkende verdedigt. Wat zijn stelsel is, hoeverre zijn lijnen-kleurbouw, de Hollandsche natuur als schoonheidswonder oproept is elders, ook in dit tijdschrift, medegedeeld. Zijn geheele leven, het halve leven van een eeuw, was gevuld met de daadwording van zijn illusies, die zijn geworden het antwoord, één antwoord op de groote eeuwigdurende vraag, die is het onafzienbare vlak der komende tijden. Voor een, twee, drie geslachten hééft hij als eerste, grootste onder zijne medestanders, den gapenden afgrond gevuld.

In de middeleeuwen, in de zestiende eeuw, toen een ander, ons voorgaand geslacht bezig was in zijn leven het groote *antwoord* te bereiden, toen Holland's grootheid als natie, de *vráág* te voorschijn riep, schilderde men minder direct, was de weg, die de materie te doorloopen had, om schilderij te worden, meer lang. En zoo dit al aanleiding was tot meer etherische genoegens, tot meer van het leven verwijderde schoonheids-appreciaties, grooter, krachtiger, schijnt de mensch, wanneer onder zijn arbeidende hand, materie en schoonheid worden op bijna een en 't zelfde oogenblik. In Jacob Maris, de Marisschool, waar men de verf en de sporen van het penseel, direct herkent, schijnt de absolute vereeniging dier twee momenten, die van de schoonheid en die van de materie plaats te hebben. De krachtige arm, de krachtige penseelstreek, zijn arbeid, die de materie aanrakende, een des wereldsstrijds verzoening afbeeldende vereeniging schijnt, zijn van de kracht zijns geestes een blijk.

Holland's grootheid was ten val gekomen —; niet in de boeken der geschiedenis, had Jacob Maris de jongere schilder te gaan, om de daad te vinden, die te roemen was. Maar hij, gaande uit het leven der maatschappij, keerend tot de natuur, aanzag Holland's verre groote weide, Holland's lucht, die van zware wolken als bewoond, 't blauw des hemels, wegspiegelen lieten in vlakke wateren, kende Holland als een land toch groot aan wijde ruimten, aan dreigende vormen, — aan somberheden, groot van tragiek, ongekend rijk; dus in willensnood toch begeerend, en in willenskracht toch bereikend, schiep hij het Holland der dreigende stormlucht, der verre horizon, waar als in beloofde landen, onweers dreigen, en de natuur, eerste van al het bestaande, bezit een wijd, wijd levensveld.

Jacob Maris was te midden van zijne tijdgenooten en medestanders degeen, die het door hen ingevoerd stelsel, dat van het impressionisme het meest zuiver vertegenwoordigde.

Het impressionisme toch was een reactie op de voorgaande vorm van kleurenplastiek, zoo volledig als er sinds geene te voorschijn is gebracht; en in die vormen, waarin het dat minder is, daar overal waar een motief van het verleden is gehandhaafd of verzuimd is een sentiment met het verleden opgekomen, te niet te doen, doet het impressionisme zich voor in een onvolledigen, gebrekkigen vorm. Misschien aan Willem Maris alleen, is het gelukt, een zuiverheid te

bereiken, en door het aantal zijner werken te behouden, die aan Jacob Maris stelsel-vastheid gelijk is.

Nemen we van de groote impressionisten de twee resteerenden Israëls en Bosboom, dan vervallen, bij een vergelijking met de twee broeders, beiden tot een staat van gebrekkigheid, die van hun onbereikbare hoogte een denkbeeld geeft. Bosboom, zuiver als behandelaar zijner verf, en bewonderswaardig beoefenend een architectuur van lijnen, die intusschen het gebied der schilderkunst nauwelijks raakte, was bovendien te weinig aanschouwer van de natuur-actie om te zijn een volledig impressionist. Na hem in de reeks van schilders, deze halve eeuw voorziende, volgt Israëls, wiens waarde zoo ze als gevestigd is door de aangrijpende weergave van een of ander geval van menschelijke dramatiek, te weinig uit een stuk gevormd is, om in staat te worden geacht meer dan een zeer betrekkelijke bijdrage te hebben geleverd tot het impressionisme. Van afkomst reeds verwant aan de „historische school" en te gebrekkig van uitdrukkingsvermogen om steeds zich te kunnen bepalen tot het gebruik van het voorgeschreven materiaal, staat hij bij Maris verre ten achter.

En waarheen we ook verder onder de Nederlandsche schilders onze gedachten doen keeren, in geen persoonlijkheid vinden we de qualiteiten, die in staat zijn die van Jacob Maris te overtreffen. Tegenover allen staat *zijn gang* als de eerste, de grootste.

Zijn gang was die van een baanbreker, die tot voorbeeld strekkend, in elk van zijne tijdgenooten een volgeling schiep; hij was de vóórbouwer, wiens lijnengang de essence werd van alle na-hem bouwenden.

En wat hij bouwde, en een geheele school bouwde na hem, was de natuur van Holland .... niet de aardbodem, als zoetelijk lachende in een bad van goud zonnelicht, niet de nachtelijke aarde, waarvan elke schaduwhoek een bron is van droomerige mystiek, niet de bloementuin, die, van veel wit en lichte toonen getooid, de aarde in 't voorjaar lijkt; maar, somberder aangelegd, en grooter begeerende, werd voor zijn oog, de Hollandsch vlakte, een wijd tooneel, waarin als waar de natuur bezield, hartstochten vinden het breede pad hunner toorningen.

Grimmig zijn zijne luchten, en in de wolken siddert het angstgebeef; somber staan de boomen als schuddende hun hoofden; een wijde poel, lange vaarten zijn als de holle diepten, waarin de ellende

groezelig broeit. En klein, werkend als in vreesachtige ijver, is in die natuur de mensch....

* * *

Het zijn niet deze korte woorden, waarin wij de beteekenis van Jacob Maris willen omvatten. Dit als zooveel anders zal door een ander, ons volgend nageslacht worden gedaan. Maar schrijvende — en naar wij hopen, ook lezende — is de ruimte van Maris' figuur toch eenigermate doorvoeld.

En — nu die ruimte ledig geworden is — aanstaren wij de bres, die zijn doodsdag in het verleden heeft doen ontstaan, en koel aanschouwend weten we nòg eenmaal, zien we duidelijker weer in verbeeldings hellen schijn, het lichten van een nieuw jong levenslicht, dat geboren worden zal, als de doodsbaar van het groot verleden geheel zal weggedragen zijn voor ons oog.

Aug. 1899. I. H. van Bremen.

Nederlandsche Literaire Kunst.

Een reeks kronieken.

V.

Geluk.

Verzen van G. C. van 't Hoog.
Amsterdam, S. L. van Looy.

Aan den wandelaar, die ons zeestrand langs te loopen tracht, moeizaam in de telkens-terugzakking in mulle wijking van het zand, gedrukt door zijn voet, — en zóó, langzaam slechts vooruit komt, — schijnt onze literatuur wel gelijk te zijn.

Nadat de jonge mannen van '80, bovenuit een dorre officieele letterkunde, hun eigene kunst hadden opgewerkt tot de nagenoeg uitsluitend-erkende literatuur, zijn ze daardoor heen gezakt en terechtgekomen in de wereld van honderd jaar geleden.

En zie, daar vinden we de moderne „Hollandsche Natie" van Helmers (niet wat onderwerp, maar wat dicht-trant en waarde betreft) in de „Adoratie" van Kloos, en — omziende naar de dichteres van Merken, die „Het Nut der Tegenspoeden" schreef, — wel, daar komt met minzaam gebaar op ons af de heer van 't Hoog, die een bundel verzen uitgaf onder den titel „Geluk", — ten onrechte, want „Het Nut der Tevredenheid" had met zelf-genoegzamer glimlach op het titelblad kunnen prijken.

Zeer wèinig geluk is er in dit boek, geluk, dat te midden der weeën rond-om ons in de ellenden der rotte maatschappij, in de wankele donkere gang van ons eigen leven, waarin de val van ons lichaam al te vaak neèr-breekt de opstrekking onzer omhoog-biddende

handen, — geluk, dat in de duisternis dezer droeve aarde als een week-glanzend lichten bevende òp-schijnt, en dat we, van zaligheid weenende te omvatten zoeken in rilling van vreugde met onze wijd-zich-uitbuigende armen, — en — mocht de licht-schijn ons blijven in dit donkere, een effen-glorende koraal, die zijn glanzende klanken nedersprenkelt — een zachte welige regen over de hoofden van vele ramp-zaligen, — o, zùlk Geluk, dat schreiend lachende is, dat zult ge hier zoeken te-vergeefs. —

In deze verzen is een zekere burgermans-tevredenheid van het niet kwaad hebben in de wereld, 't een en ander gelooven, 's Zondags met de hooge hoed op naar de „Protestanten-bond", veilig-en-wel getrouwd, geen ongelukkige liefden meer te vreezen hebben, en dan de behoefte gevoelen, z'n „geluk" uit te storten in „gedichten".

Ergerlijk — al meent-i 't goed — is dan ook het idéé reeds van dien aan-een-gerijmelden sonettenkrans, waarin de dichter overigens, door de „liefde" meer dan gewoon bezield, eenige vrij-goede regels heeft neergeschreven.

Hier is niet de klaar-lichtende, sterk-reine, hoog-zachte Liefde van twee blanke menschkinderen in teeder zich éénend Geluk, — maar de man, die voor het brood zorgt, en die nu door z'n vrouwtje „gelukkig wordt gemaakt".

Hij omvat niet zijn vrouw, een sterk-rein man, in de blanke zwelling zijner teeder-beschermende armen, — hij ligt maar te ondervinden, wòrdt maar op allerlei wijzen geliefkoosd, ligt zich maar heerlijk-zalig te gevoelen. Z'n vrouw moet maar tal van verrukkelijke dingen met hem doen:

„O Liefken, open de armen als een poort",
„O leg Uw handen als een schuttend schild
op hoofd en wang mij neer,"

(want er zullen „in arren moede" „speren gedrild" worden, en die kan *hij* niet afweren, — die moeten kapot stooten op de handjes van mevrouw Van't Hoog)

„O, laat mij droomen, stil en ongestoord! —"
„Klem vast Uw armen om mij, Lief! Ik smacht"
„Bedwelm mij met de raking van Uw mond,
En maak mij dronken met Uw fluisterwoord,
Dat is als Spaanschen wijn"

„. . . mij, die Godenrust in je armen vond,"
„Mijn Lief, ik wil je voelen mond en hand!. . ."
„Zoo wil 'k stil liggen, lief, en onbewogen . . .,
„Ik wil alleen uw Liefdewoorden hooren." —

Men ziet „mevrouw G. C. van 't Hoog—Royaards" in godsnaam den man z'n zin geven! En hìj ligt te genieten:

„mijn oogen zien met wimpers half geloken"
„mijn ooren drinken woorden" . . . .

Deze zwak-weeke gevoelens heeft de heer van 't Hoog vrij onhandig in het aller moeilijkste rijm-pantser gewrongen, dat hij bedenken kon, de „sonnetten krans". Twee en dertig maal op „poort" en „sprak" te rijmen op vast aangegeven plaatsen, was zijn zelf-gekozen noodlot. Dat dit niet gelukte blijkt uit rijm-kwartetten als: sprak-stak-*trad*-brak (II), stak-*bracht-smacht-zag* (VI), dak-smar*agd-lach*-zag (VIII), een rijm-terzet als: dak-*vat*-stak (V), en ook buiten deze: weet-vergeet-*smeekt*-heet (IX). Men moge nu zeggen, en met volle recht, dat een dichter naar zijn wil en welbehagen in bestaande vormen wijzigingen aan mag brengen, nieuwe vrijelijk uit mag denken, — natuurlijk, wie zou het tegenspreken — doch *uitvluchten* zijn dit, wanneer men, zich nauwgezet onderwerpende aan de — een kunstemakerig goochelen met beelden en rijmen vereischende — voorschriften van den sonnetten-krans, het onderdeel, het klinkdicht gedwongen is te verwaarloozen, tot „assonans" zijn toevlucht te nemen en tot een midden-in-iedere-regel volzinnen bëeindigen, terwille van te volgen rijmen, zoodat men, in proza schrijvende, niet zou bemerken met een gedicht te doen te hebben [1]), en wanneer dan bovendien blijkt, dat men graag volgens-de-conventie-volmaakte sonnetten had *willen* dichten (als bijv. XI). Aan ingewikkelde natuurkundige formules in 't hoofd hebben, maar dan opeens met schrik bemerken, de ter uitwerking noodige vierkants-vergelijking vergeten te zijn, is dit niet ongelijk.

't Is verder zeer zeker een techniesche verdienste, dit alles zóó te te hebben beknoeid, dat maar hier en daar de rijmelarij àl te bonkig uitpuilt, ofschoon men in deze verzen overal voelt, dat de beelden,

---

[1]) De terzinen van VII b.v.: „Een heimelijk fluisteren gaat er door het hout, doorruischt de koepeling van 't luchte-strak, als vleugel-ruischen van een duif. Dan houdt die stil de vleùgels wijd, olijventak in snavel.

Witte vlok uit lucht, die blauwt, daal zegenend ter neder op mijn dak

aangevoerd door het op een gegeven regel-eind weer-noodzakelijk rijm, met de strekking van het gedicht geen verband houden, veel-al ter verduistering eerder dan ter verduidelijking dienst doen, en tot geheel foutieve woord-nuances aanleiding geven.

Hoewel on-aangenaam, zijn wel-overdacht betoog te moeten onderbreken, beter toch is het, den lezer zelf te laten zien, dat ook hij, trachtende deze verzen nauwkeurig na te voelen, gedwongen zou zijn, ze alles-behalve-voortreffelijk te noemen.

„Hier blijft het stil, wat ook de wereld sprak,
En veilig rust mijn ziel in Liefde's hoede,

vangt sonnet II aan; op „sprak" moetende rijmen, vervolgt hij:

„Die 't vlammend zwaard als Eden's engel stak —
Waarvan de gloed in 't blauw des hemels bloedde,
Als wakend morgenrood," —

Ofschoon ik nu niet weet, wat „wakend morgen-rood" is, nòch waarover het waakt, vind ik dit heel aardig, maar — met dat vlammende zwaard werden Adam en Eva uit 't paradijs *verdreven*, en sinds is daarin, juist door de bewaking des engels, niemand doorgedrongen. Of nu van 't Hoog door een achterdeurtje is binnengeslopen? Zéker is 't, dat hij er goed en wel zìt, terwijl de bedotte engel nog steeds de wacht houdt, immers:

„opdat niet *trad*
In 't Eden-mijn en zich onwaardig voedde
met Paradijs-Geluk, wie Gods wet brak"

Maar wie moet hier nu, wie kan, wie *wil*, in dat huwelijks-geluk van van 't Hoog en zijn vrouw, paradijs-geluk gaan zoeken, terwijl hij vooruit weet, dat reeds door hen beiden algeheel in beslag genomen te vinden?

„Wie Gods wet brak" (?), die mag nièt binnen, regelt nu verder de een-Eden-organiseerende van 't Hoog, anderen wèl, — en (op „voeden" te rijmen was noodzakelijk) laat hij er, nu zijn gemak genomen hebbende en aan 't mediteeren geraakt, op volgen:

„Ik kan Oud-Edens licht en lust vermoeden!"

Ja, vooral toen er, met dien zwaard-stekenden engel, niemand meer in was!

Hij peinst dan verder voort, de poort van zijn Eden wordt feestelijk versierd (een schild met gouden letters „Leve 't bruidspaar" prijkt middenin), en — van 't wel prèttige maar toch vermoèiende dagje wat dof in 't hoofd, besluit hij, slaperig den lezer tot afscheid de hand drukkende:

„O, laat mij droomen, stil, en ongestoord! —"

Dat komt er van, als men beelden gebruikt, die volkomen het tegenover gestelde zeggen van wat men bedoelt.

Wonderlijk-onharmoniesch kan zijn de gedachtengang van dezen dichter.

Na de teer-droomende kwatrijnen van III, worden in de terzinen zijn droomen ineens hel en recht en strak, zijn:

„als licht, dat wolken brak"

Evenzoo in IV, waar na de verblindend-helle terzine:

„Mij zelven zie 'k dan staan in 't helle licht,
Dat als een vuur'ge weg door 't duister boort,
En *blindend slaat zijn glans* [1]) *me in 't aangezicht,*"

in veel te zwakke zachte fluistering volgt, als had hij zich in de eerste terzine overschreeuwd:

„Terwijl mijn oor mystieke klanken hoort,
Die door de stilte gaan, die rond mij ligt,
Als 't wond're beven van een magisch woord."

In statig-helle harmonie hadden verder moet daveren de woorden:

„Terwijl bazuinen schallen door die poort
van Liefde-Gloed — enz."

Maar....

„Als 't wond're beven van een magisch woord"

was als laatste regel vereischt voor 't verband van den geheelen cyclus, en de goede man kòn dus, hoe graag hij wilde, niet anders dan valsch zingen, om zoo plotseliug van „majeur" af te dalen in „mineur", waarheen de rijmen-duivel, den zanger een waardig slot belettende, hem omlaag trok.

---

[1]) „Glans" is altijd tè zacht, om „blindend" te kunnen zijn.

In Sonnet V

> „(opent) een stad van weelde hare poort,
> een wonderleven ziet (hem) lachend (?) aan,"

Hij wordt langs „bontbevolkte straten en langs paên" gevoerd door „een blanke hand", en — gaat dan, wat warm van 't loopen, hier of daar een kwast drinken, of — poëtiescher — vat het voornemen op, in die plezierige stad te gaan wonen? Neen:

> „Zoo fel, als brand slaat uit een rieten dak,
> met lange tongen lekkend",

> „*ontvlamt* (in hem) verlangen (zich) „**te géven**".

Aan wie? aan wat?

Ach, begrijp je dat nou niet? „zich te géven"! 't Kàn niet duidelijker! Nu dan, hij omvat:

> „'t feeën-heerlijk wond're droomen-leven,"

van die reeds-genoemde stad van weelde, die haar poort opende, — een „droomenleven" echter,

> „Dat over 't ongeziene licht ontstak."

Wie ontstak nu licht? *Niet* die „blanke hand", die hem dóór dat „droomenleven" voerde, evenmin als blijkbaar de dichter-zelf, maar het „droomenleven" in eigen persoon. Was dat ook weer een vrouw? En wat was dat ongeziene nu?

Maar het volgende sonnet moest met deze regel aanvangen, waarde lezer, (het „rieten dak", dat, als onder-vergelijking, met de „stad" waarin we waren niets te maken hebbende, zeer verwarrend werkte, kwam ook al uit dat ongelukkige „ontstak" voort) — en dus veroorloofde men zich, hier met uwe goed-geloovigheid een loopje te nemen.

Sonnet VII begon zoo aardig, op die pleonastiesche „wensch van een verlangen" en dat pretentieuse tegen-natuurvolle „heur" na:

> „Ik zie het Leven, als een beê verhoord!
> Vervulde wensch van diep gevoeld verlangen!
> Als zilv'ren beek, die lang in bron gesmoord
> Plots uitbreekt — vullend met heur klaterzangen
>
> Het oude bosch... De zonne overgloort
> De boomen—boord en beek zijn overhangen
> Met goudgemaasde schaduwnetten..."

Nu wist hij niet verder .... oort .... oort .... allons!

„'t Woord
Der Liefde omvangt mijn hoofd met gouden spangen".

Dat heb 'k 'm netjes geleverd! Zéker, maar dat „Woord" en uw „hoofd" komen daar zoo ineens midden *in* dat bosch gevallen, omdat U er niet *uit* kon komen!

In Sonnet IX rijst in hem „in 't droomenland verloren" een „beê, die bleek-verlangend smeekt."

Feitelijk beëindigen zich met de 7e regel al, harmoniesche kwatrijnen.

En dan begint met regel 8, tot en met regel 12 voortdurende, de beschrijving van die bede, die plots

„wordt als straal van vuur, verzengend heet"

(vergeet niet, lezer, dat de dichter op „weet" te rijmen had, en daarin bij „smeekt" al had gefaald), een vijftal bijeen-behoorende verzen, waarin de eerste terzine, hoewel afzonderlijk geschreven en in naam dus bestaande, zich voor den hoorder ongemerkt oplost [1]) Na de mededeeling, dat die stille bede „verzengend heet" is geworden, volgen hierop de door een rijm-noodzakelijkheid ontstane, op zichzelf-staande regels, die met het laatste vers van 't vorige vijftal volstrekt geen wèrkelijke terzine vormen:

„Mijn lief, ik wil je voelen mond en hand!
O, laat ons blijven saâm in deze rust! —"

Het geredeneer over zijn verlangen, dat als een „smeekende bede" gezegd werd te zijn, maar eigenlijk ten slotte „verzengend heet" bleek, — hem vervelende, gaat hij plotseling over tot een wel aarzelend, maar dan toch feitelijk verzoek. Nog twee regels waren noodig ter volschrijving van het sonnet, waarde lezer.

Zeer juist gezien is het daarna van den heer van 't Hoog in X zijn „rust" te vergelijken bij het „plechtig-doen" van wat in een kathedraal gebeurt:

„priesterstemme *sust*
De *wufte menigt'* met gewijde taal"

---

[1]) Het is trouwens onweêrsprekelijk, dat Van 't Hoog, meestal de uiterlijke sonnetvorm gebruikende„ van 't inwendig melodieuse daarvan, zooals dat door mij is omschreven in mijne kroniek over Marie Boddaert (blz. 415 van dezen jaargang), weinig begrepen heeft, waarop nog enkele malen behalve hier zal worden gewezen.

(O, dat „rust” en „gebluscht”, waarbij „sust” onontbeerlijk was)

„en *zelfbewust*”(!!)
„luisteren” de vlammen naar ’t koraal!

Ja, die vlammen, je zou ’t zoo niet zeggen, maar ze zijn van ’t hòndje gebeten, verbéélding hebben ze.

Zich voornamer te denken dan een koraal! Foei!

Dat aldus den dichter in ’t nauw brengende „ust” (we zijn nu bij de klinkdichten, wier begin- en eindregel, verzen zijn van de terzinen van het slot-sonnet) komt dan in XI — overigens zoowat het beste van den Sonnettenkrans — weer dadelijk terug ook, en dit heeft ten gevolge, dat er een ongeluk gebeurt...:

„En door geen macht ter wereld wordt gesust:
Het Lied der Liefde”

Nu beteekent „sussen”: „*het tot stilte brengen van iets sterk-geluid makends door ('t zij goed of kwaad bedoelde) zachtheid,*” een schreeuwend kind door sujah-zingend moedertje —; en zie nu, hoe hier „het Lied der Liefde” gedwòngen is, het schreeuwende kind te zijn,

En nu zegge men niet, dat een dichter, hoe vrij hij dan ook is, de uitsluitende beteekenis, die een bepaald woord slechts hebben kan, eenvoudig om mag keeren. Men onderscheide wèl „dichterlijke vrijheid” en „rijmelaars-onmacht”!

In sonnet XIII (waar in de kwatrijnen alleen het „boren” van „zonnenaalden” in een bloemekelk veel te scherp is, en voor de ondervindster niet zoo prettig, als de schrijver wel zegt) is de lang niet leelijke beschrijving van der Liefde-*woorden* zachte daden, met regel 12 voleindigd. Twee frases worden, als op straat een met „ik ben een aap” beschreven papiertje aan iemands gekleede jas, er-achter-aan vastgespeld:

„Ik wil mijn Droomen als mijn Leven leven,
’k Wil leven met mijn Liefde alleen bewust!”

Waar in sonnet VII een duif „zegenend terneder op (zijn) dak” moest dalen, is het niet duidelijk, wie dat in sonnet XV te doen heeft:

„Ik zie het Leven als een beê verhoord,
Daalt zegenend terneder op mijn dak!”

daar de eerste dezer beide regelen de tweede voorgoed van de voorafgaande „droomen” en het „liefken” gescheiden heeft, en de

constructie van den zin aangeeft, dat „het leven" onmogelijk bedoeld kan zijn. Zoo is trouwens het geheele slot-sonnet een aan-een-schakeling van frases, en geen wonder!

Hoe weinig van't Hoog in zijn sonnetten-krans bereikt heeft, heb ik opzettelijk dáárom zoo breedvoerig aangetoond, omdat deze veelbewierookte verzen, ook voor mij, de besten zijn van den bundel...

De uitgave van dit verzen-boek is namelijk een geweldige vergissing, een vergissing, die natuurlijk in deze blinde tijden weer door niemand is opgemerkt. [1])

En algemeen is de heer van't Hoog aangezien voor een goed dichter, die eindelijk iets zóó buitengewoons maakte, dat het zich stellen kon naast het beste onzer beste poëten, — terwijl de waarheid was, dat een zekere hoe-hiet-i-ook-weer, — tot-nog-toe beginner, die zijne voor vreemden ongenietbare eerste probeerselen vervaardigde, — in den bewusten sonnetten-krans enkele van dié melodieuse en teedere fijnheden wist te leggen, welke tot een kleine bemoediging, voort te gaan, aanleiding hadden kunnen geven.

Tot die waarlijk-goede verzen, hun soms wat te weeke inhoud daargelaten, reken ik:

„Of *uit een spleet des hemels vurig gloeide*
Een glans van openbaring, waarin sprak
Een vrouwestem, die daarin dreef en vloeide
Als enz." (IV).

(„Sprak" is hierin alleen te weinig vloeibaar).

Mijn oogen zien, met wimpers half geloken,
De morgening der eeuwigheid ontgloren"
„Mijn ooren drinken woorden,
als bloemen...
dauw — met kelken half ontploken" (VIII).

(De weggelaten tusschenzin, voor 't rijm in 't sonnet ingelascht, vermindert in werkelijkheid de waarde dezer verzen)

„Er is als bij de zee maar één geluid,
Maar één gezang, dat nimmer, nimmer rust,
Dat zingt als golven, naar het strand gekruid;

---

[1]) De altijd-eerlijke van Nouhuys was de eenige, die niet vol lof was over deze gedichten.

Het Lied der Liefde, *vloeiend zilvrig uit*
De stemming, die zacht je in mij hebt gekust". (XI).

„In deze weelde-wereld luik ik de oogen
En laat m' *omstroomen door het week bekoren*
Van stemming" (XII).

„Ik wil alleen uw Liefdewoorden hooren,
Die streelend langs mij gaan als Lentewind!
Die purp'ren gloeien als het uchtendgloren
Van Zomerdagen, dat de lucht beklimt!" (XIII).

„En luister naar het weeke droomgefluister,
Waarvan ge *'t zachte dunne gonzen* hoort,
Als van een witten vlinder in het duister". (XIV).

Met deze verzen — de volledige opsomming van wat in de paarhonderd regelen van den sonnettenkrans wel vloeiend-melodiesch en zacht-fijn van woorden is — zou men een pas-beginnend jongmensch op hartelijke wijze gelukwenschen; en men zou hem aanraden, zacht-aan verder te zingen na deze eerste éven-òpkweelende zang-vleugjes. Doch zie nu, hoe de heer van 't Hoog een beroemd man is, hoe de nog-beroemdere Kloos van hem verklaart (na zijn engagement zal, hopen we, deze meening wat getemperd zijn): „'t is een genoegen, dat ik voor *niets* geef, mij te laten drijven op den rhythmus van zijn vers", — hoe Gids, Groene Amsterdammer en de kleine kritiek hem met diepe buigingen zijn te-gemoet getreden!

Is het aldus niet te verwachten, dat de loftrompetten der bëoordeeling hem 't oor voor zijn eigene nog zoo vaak dof of ruw-klinkende stem, hebben doof-geschetterd?

Indien dit *niet* zoo mocht zijn, wie weet welke teeder-lijnige en broos-ruizende zangen nog voort konden komen uit het waarlijk eenig talent toonend begin, door hem in zijn sonnettenkrans gemaakt.

Maar zoo hij *blijft* de kroonprins onzer poëzie, gesterkt in zijne middelmatigheid door zijn ontaarden vader, en door de holle hovelingen der kritiek, in angstiglijk den koning naar de oogen zien, met zoet gevlei omgeven, — dan zal, de klatergouden Róem vervlogen ééns, geen lichtend aureool der poëzie hem beven om het donker hoofd.

Ik, die mij onafhankelijk weet van het Gezag,
ik, die niet voel mij anders dan een stil kalm man,

wachtend der Muze lichte zegening,
ik kom U tegen -
Niet zal ik vleien U, ik wil U eerlijk tegenover-staan.

Gij waart nog in de aller-eerste ure van den langen tocht, die tot de róze-glorende landouwe voert der Poëzie . . ., toen De Nieuwe Gids, heimelijk voelend zich verzwakt, en gastvrij dus voor elke nieuwe kracht, met wijdsch gebaar van begenadiging U opnam in zijn kring.

Waart gij toen in de meening niet, het eind-doel reeds bereikt te hebben, niet wetend dat voor Uwe schoonheid was van een *blind-*gewordene de lof, een ijdele dus?

Thans kùnt gij weten de betreurenswaardige verduistering van *zijne* oogen. Aanhoor een ziende nu.

Gij hadt techniek, gemakkelijk was u het berijmen van sonnetten, en ook terzinen — na een weinig oefening — ontvloten zonder moeite aan uw pen.

En ziende bij anderen, ook bij Uwen leermeester, een veelal gebrekkige techniek, werd àl vaster het denkbeeld u, nu dan toch maar àardig op weg te zijn. Is 't niet zoo?

Op dezelfde wijze ging het — jaren geleden — ook mij.

Een bundel verzen, van niet minder gehalte dan de uwe, had ik vol-tooid. Ik zond dien aan den toen-nog vol-krachtigen dichter Albert Verwey, denkende het reeds tot een goede hoogte te hebben gebracht. En hoezeer ik mij ook, de eerste dagen na zijn antwoord, teleurgesteld gevoelde, — nooit zal ophouden mijn dankbaarheid, dat hij mij schreef:

„U heeft talent. Zeer langzaam, door zeer weinig te schrijven, en dat weinige woord voor woord, om zeker te zijn, dat ge precies zegt wat ge zeggen wilt, zult ge dat moeten ontwikkelen."

Ik heb toen een eerst-moeilijk besluit genomen: al, wat ik bereikt had aan techniek weg te werpen, en opnieuw beginnende, aarzelend-fluisterend mijn stille woorden een-voor-een te plaatsen naast elkaar, tot volzinnen, onrhytmiesch en hakkelend, maar rijk aan een kostbare woord-schat.

En langzaam aan, voorzichtig neêrschrijvende op het mat-witte papier, in een tintelend-fijne stemming, die duurde vele uren, geluid-

loos verzinkende in den stillen avond, — beefde dan éven op een lichte rimpeling van woorden, een vage vloeiing van melodie!

O! wonder bewegen gingen mijn woorden, als streek een wuivende adem van ver gekomen er-door-heen, omglorende hen met nooit-vermoede innigheid van léven!...

Totdat, éindelijk, de flonkerende brillanten der fijne klanken, trillend vervloten langs den week-buigenden bloemstengel der melodie!

O heerlijk gebeuren! want wat ik, streng-voor-mijzelve verworpen had ééns, was nu in zuiverder verglijding dan òoit gaan doorstroomen, de met langzaam-aan verworvene vástheid mijn denkbeelden fijndoordringende taal.

En ik wist nu: om tot de Poëzie te komen in al hare teedere Schoonheid, moet men leeren meester zijn: éérst van het woord, dan van het Samenstel-van-woorden: de Stijl, waarin ten laatste uit de wondere sferen van het dichter-hart neervliete de melodie....

Bedenk als ik de goudene les van Albert Verweij, en laat mij, om te eerder die op u-zelve van toepassing te doen gevoelen, u toonen, hoe geringe kracht nog de uwe is, kracht van idee, en kracht van woord-kunst.

Niet te verwonderen is het, dat een jongmensch uit de bourgeoisie, in deze tijden van verval, gansch omgeven door decadente gevoelens en omgolfd door invloeden uit het verleden van velerlei aard, onbekend met de krachtig-heldere stroomen, die buiten haar stompe wallen aanruischen, — in den beginne het leven ziet als een tranendal en zich daarin in ziekelijke smartlievendheid schreiend verlustigt, in hevige emoties, terwijl de dikke tranen vallen op zijn papier, zijn geliefde pijnen bezingende, — om, na zich te hebben geëngageerd met lier en al, het tevreden gevoel te krijgen, in deze beroerde wereld het toch nog vrij goed te hebben; — echter, wanneer er waarlijk diep in hem dat wondere is, poëzie, eindelijk in hoogere Rust boven het zich-zelf-opwindende aardsche hartstocht-bewegen, de uit der wereld om-muringen stil-lichtende òp-gloeiing der Schoonheid te aanschouwen.

Tot deze laatste phase is van 't Hoog nog niet gekomen. Welke zijn ouderdom is, weet ik niet, maar nagaande dat Seipgens b.v. eerst na zijn vijftigste jaar, meen ik, te schrijven *begon*, doet er dit ook niets toe, — dat hij in de eerste periode, die der willooze jeugd

midden in het duistere leven was, toen hij zijn bundel schreef, wil ik trachten hem te bewijzen.

De zelf-opgedrevene smart-hartstocht van den nog zeer jongen dichter, voor hij tot stille hooge rust gestegen is, — vindt men in de verzen vóór den sonnettenkrans overal:

O somb're wolken, met uw vaal gelaat!
Met uwe groote, zware, zwarte lijven,
Die thans als monsters boven d'aarde gaat....

Ik wou, dat 'k hoog, zoo hoog kon mèt u drijven!
Naar verre steren, waar geen mensch ooit gaat!
— — — — — — — — — — — — — — — —
O God! dat 'k macht'loos hier beneên moet blijven!

eindigt XII van den cyclus „Wolken".

Hiermee den spot te drijven, ware ongepast. Te hopen slechts dat de dichter, uit deze „sturm-und-drang"-periode zich verheffend, rustiger zal worden en klaarder zal gaan overzien van wat uit het leven aan schoons opstijgt, — niets te bewijzen, alleen af te wachten, of iets zal worden ingezien, blijft ons.

Zoo, het ziekelijk liefde-en-geluk-verlangen zònder hóógheid van *Wolken* V:

„De arend is klapwiekend *heengegaan*
In suizing van lieflijken wind,
En ik blijf nog *mijm'rend, verlaten hier staan*
Of 'k moog'lijk zijn vlucht ook hervind!

Ik wou wel gaan zoeken in 't wolkengewol
Naar 't teederste zielegeluk....
Ik wou wel gaan slapen in 't wolkene bed,
Mij vrijen van droefheid en druk!"

Lam-flauw daarentegen, huilerig, is iets als:

„Wreede wagenwielen,
Die groeven in het zand zoo diepe voren,
Waar heel wat lieve bloemen dood in vielen."

Men begrijpe wel: de *toon, niet* de *gedachte*, is voor ons oor hier zoo naar en slap.

En hoe vindt ge die kranige fierheid, waarmede „Psyche" voor haar geheel nieuw denkbeeld opkomt:

„Ik geef mijn *lijf* niet voor de lust,
Mijn mond niet om te zijn gekust
Van wie ik niet beminne....
Mijn Lust moet *ziele*-wijding zijn,
Geboren uit den zonneschijn
Van Goddelijke minne....
. . . . ?

Maar meer decadent nog, zoo drijnerig als een kind, dat voor moeilijk huiswerk al een heele Woensdagmiddag zit en niet voort-kan, is weer, uit een versje dat „Weemoed" *heet:*

„Zoo ligt mijn ziel in stil weemoedig zijn,
In zachte snikking om een vage pijn."

Wat liever sentimenteel zijn deze verzinsels:

„Zweeft voort, o wolken-veluwheid (?)
Op *lust'ge* winde-*wieken*
En neem mijn wenschen met u mee;
Mijn lieven en verdrieten!"

Heviger, met die zich-zelf tot hart-doorstekende smart suggereerende ergheid, is b.v. weer „Alleen".

„Zij hoort de lokking niet der Liefdewoorden,
Die ik den winden mee te nemen vraag.
Zij hoort de *zuchten niet, die 'k in mij smoorde.*

Zij hoort de *kerming niet van al 't geklaag*
Om doorne-scherpheên, die mijn ziel doorboorden,
Waarvan 'k nu weenend al de wonden draag.

't Was ook de methode van den *Nieuwen Gids* (men zegt dat ze *steeds* die van Kloos is geweest), de dingen, die men *voelde,* tot onherkenbaar groote proporties te vermenigvuldigen, wanneer men ze *opschreef,* — om zoodoende een met de waarheid strijdend, maar artistieker en in schijn geweldiger effect te bereiken.

Tot het geliefkoosd smartelijke en weemoedige van van 't Hoog, zal deze Nieuwe-Gids-gewoonte ook wel het hare hebben bijgedragen.

Naast dit matte weemoeds-gevoel, treedt als kenmerk der onvoldragenheid op, een veelal allervermakelijkste en typeerende jongens-

achtigheid; en 't is dáár, dat Tollens, Bilderdijk en de Mythologie in de woeste en bulderende verzen nagalmen, — of de eigen-individualiteit-beminnende school van '80 z'n stempel op deze gedichten drukt, door uit talrijke regelen, beginnende met: „Ik liep", „ik droomde", „Ik bid", „Ik draag", „Ik houd", „Ik stond", „Ik wil" — te doen gevoelen, dat geen emotie of gebeurtenis in de jeugdige dichter-ziel on-bezongen voorbij-ging.

Hoort men niet de klein-zielige gezwollenheid der tot „gedichten" opgeblazen burgermansgedachten van een vergaan tijdperk, in:

Zou 's menschen ziel ook alles moeten derven,
Hij bouwt nieuw glaspaleis van de oude scherven." (blz. 35.)

„Op zwarte waat'ren *brullen* de *harpijen,* [1])
Met *angstig huilen* dat mijn ziel *vervaart!*" (blz. 43.)

„En iedere golf, die de zeeë rolt,
En *smakt op de rots met gedonder* ....
Zingt met een droevige nachte stem!
„De zon van uw leven ging onder!"

De heer van 't Hoog was zoo beleefd, de uitroepteekens er voor mij reeds bij te plaatsen.

Bij deze voorbeelden zal ik het maar laten (ik koos niet de donderendste uit), den lezer tevens besparende de met „mythologiesche krullen" rijk versierde dichtsels, waarin Psyche, Zephier, Seraphijnen meermalen, en verder Pygmalion, Proteus (ten onrechte) en anderen een enkele maal optreden, — niet echter het kostelijke beeld van een *Lohengrin!*, die *Psyche* ging verlossen.

Buiten deze weerkaatsing van een dood verleden, zeiden we, weerspiegelt zich, wat voor eenige tientallen van jaren mooi en nieuw klonk, eveneens in deze gedichten in zwakke versimpelde reproductie:

„Eerst vloeien glansen van een droomen-licht,
Langs hooge, wonderhooge *illusie-sloten,*
Dan vlamt een *smart'lijk blauwe ontgoochlings-schicht.*

Een bliksem uit het onverwacht' geschoten,
Die delgingsbrand in àl 't gebouwde sticht!
Zóó wordt er hier geleden en genoten!"

[1]) Monsters, half vrouw, half vogel, uit de mythologie, die sommige lezers wellicht niet eens kenden.

Het *illusie-slot* van van 't Hoogs oorspronkelijkheid valt al gauw door de *ontgoochelings-schicht,* die ons doet zien, bij het opheffen van een „vlammende onderzoekings-toorts" (Jonge Ranken), dat Hélène Swarth hier uit de tweede hand — door Betsy Juta heen — wordt nagevolgd.

Uit „Op de hei" een cyclus van Verzen, die als *het* type-dichtwerk van jeugdige Nieuwe Gids-volgers zijn aan te nemen:

„Ik liep in lange, rechte sparrenlaan"

„Het groote stemmingsland ligt dóór dat wond"

„Maar die dan plots gebogen stille staat."

Uit „Nacht op de hei"

Ik liep door 't doodstil duister van den nacht"
Ik liep verlaten over *groote* hei"
„*Daar* kwam geen levend wezen mij voorbij ...."

Hoe kenschetsend vindt men hier het zoo even-genoemde plichtgevoel van den pas-beginnende, van iedere kleine levensgebeurtenis een „vers" te moeten maken, niet kennende nog: het lang en rustig ontvangen van vele schoonheden uit het leven, om dan het beeldenen-klanken-volle dichter-hart als rijkelijk wellende bron te doen uitvloeien in breede stroomen, die met zich voeren menige zilveren glinstering van ééns geziene en stil-bewaarde pracht.

De verzen „Nacht" op blz. 63 en 80 en het gedicht „Terugblik" zijn mede bij uitstek als kenmerkend beginnelingen-werk te noemen. Ieder dichtertje moèt toch óók zijn nachten en terugblikken, al begint hij nog zoo pas het leven en de poëzie, geschreven hebben, en — heeft men dan eigenlijk niets eigens te zeggen, dan rijmt men maar wat samen van een vrouwe in rouwe met mouwen, die — merkwaardig genoeg — den melkweg blijken te verbergen, en een gordel van sterren, — en bereikt dergelijke ongevoelde bedenksels van een dor hart als ik tot nog toe dacht in van Nieuwland's bekende gedicht „Orion" onovertrefbaar te zijn.

Een andermaal gaat dit zoo ver, dat men de roeping meent te gevoelen, ideeën of visies, door grooteren in taal vastgeslagen tot nimmer verwelkbare schoonheid, op zeer middelmatige wijze na te leuteren.

Onder de vele voorbeelden, die men van deze gewoonte zou kunnen aanhalen — de vloed der Kloosiaansche of andere bekende wendingen, die den besten in een onbewaakt oogenblik kunnen overkomen, onbesproken latende — noem ik twee opvallend-inferieure na-neuriingen.

„Ik wist het lang, ik spreek het nu getroost:
Ik ben de onrust'ge, die zich nooit verstaat,
D' hongrende om 't Eene, die ik niet wou zijn.
Mij schonk voor heev'ge vreugd, bij heev'ge pijn
't Leven de leegheid, die zich nooit verzaadt,
't Verlangen, zoetst en wreëdst en eindeloost.

Zoo zong Verwey in zijn „Oorsprongen", en de eeuwigheid der menschelijke ziel sloeg als een felle rechte vlam in de verblinde oogen van hen die het aanschouwden, om nooit meer te vergeten.

En nu van 't Hoog:

„Niet bij de Goden,
Noch bij de menschen....
Nergens is lessching
Voor dorst van mijn wenschen!
En altijd in mij
De mystische zangen
Het eeuwige zingen
Van 't rustloos verlangen!

En met *een plomp val 'k weer terug*
In *'s levens groote zee,*
En voel mijn blankheid overspat
Door 't *zilte levenswee!*

En *soms is 't me of ik onderga,*
En *nooit meer boven kom:*
Maar steeds de vloed die mij verzwolg,
Geeft me aan het licht *weerom!* (bom!)

Zoo drijf ik in der luchten blauw
Of op der baren *zwart,*
En leef de *oneindige eenzaamheid*
Van mijn verlangend *hart!* (bom!)

Kan het onmogelijker en banaler, lezer? Doet men niet beter, over iets meermalen en éëns zoo onovertrefbaar gezegds te zwijgen, of ten minste voor zich zelve alleen te trachten, het na te stamelen, — zoolang men zijn hoogen voorganger te overtreffen niet in staat is?

Ook dit:

Blaakten niet met helle macht van vol-sterken klank uit „Mei" van Herman Gorter, deze sublieme regelen:

„Zooals een bloem van zomerrood, papaver,
Rustig vol rood staat, midden in gedaver
Van zonnevuur, dat valt den grond aan stuk."

Hoe laf-mat zijn tegen dezen warm-rood-en-gouden tril-levenden achtergrond, de verzen:

„Klaprozen in een veld met gelend graan....
In 't helle zonlicht schreeuwen hare kleuren!
'k Zie *rood van wilden hartstocht* hen op staan
En 't gloeiend hoofd *uit* goud-wijs koren *beuren!*
('t Is een leugen.)
De speelsche wind komt over 't land gegaan;
Nu gaan hoofdschuddend àl de halmen *zeuren* (!!)
En zien de rozen met minachting aan."

We gaan vooruit.... de „Mei" van Gorter was „óók heel mooi, zéker" (van Deyssel), deze muffe lijzige zeurderijen te lezen, is voor den heer Kloos „een genoegen, dat (hij) voor niets geeft".

Al de thans genoemde minder aanbevelenswaardige qualiteiten van de eerste honderd bladzijden van dit verzen-boek, stapelen zich opeen in een groot gedicht in terzinen, „Geluk", waarover ik tot-nog-toe maar zweeg, daar het èn van idée, èn van taal, èn als dichtwerk eenvoudig tè bar is, — het geschrift van een schooljongen, die met een zèlf-gemaakt veel-doorvochten helden-epos, zijn makkers met bewondering vervult, — een gedicht zoo door-en-door slecht, dat het door Eduard Verburgh, elders in dit tijdschrift, althans niet te laag is geschat.

Om niets onbewezen te laten, neem ik er maar een gedeelte van een zang midden-uit, en vraag verlof van commentaar-geven verschoond te mogen blijven: alles is al even belachelijk, en opgeschroefd als de valsche grootschheid en griezeligheid eener overspannen kinder-

verbeelding. De allerprachtigste dwaasheden veroorloof ik mij intusschen te onderschrappen.

IVe ZANG.

'tIs stil .... de stomme en eeuwig blinde Nacht,
Staat in 't *besterd fluweelen kleed*, in **zaal**
Van **onbegrensde** hemelruimt .... *en wacht* ....
Mysterie-donk're voete en blanke handen!
Mysterie-vol *de mantel zijner pracht!*

Een angst ijlt schimmig over **vlakke** landen ....
Rent **hoogten** *op en holt ze als schaduw af* ....
Dan blijft hij stilstaan aan de donk're randen

Van 't zwarte bosch: een *wijd geopend graf*
Van *duizend* geesten, vol van heimlijkheên,
Dat zuchtend-suizend hem een welkom gaf.

De dienaar van den dood is niet tevreên
De levenden tot halve doôn te maken ....
De dooden zelve schaart hij om zich heen:

Met dorre handen *gaan z' elkaar genaken,*
En huilen tot den nacht in schorren wind,
Terwijl zij *jamm'rend* uit hun groeve ontwaken.

Wie 't eenzaam pad thans in het duister vindt,
Die hoort de *griezel-stilte* vèr-rondom,
Doorjammren van geluid, dat hoog òp-klimt ....

Die hoort het schuiflen van een geestendrom, —
Verbijsterd ziet hij handen uitgespreid ....
Dan buigt ontzetting hem de knieën krom,

En gilt zijn angstkreet heesch door de eenzaamheid (hu!)
. . . .
Straks komt van *duizend rosse fakkels stralen* (toè maar)
Aan de Oosterkim, een gloed van vuur, die wijd

Dan roodt den horizont .... op licht-sandalen
Schrijdt Phoibos' heir ter blauwe helling op,
En slaat de breede schilden .... blinkend stalen,

Met bliks'mend slagzwaard ....
(wat 'n lawaai in den vroegen morgen)

Plots **in vol galop**
De **zonne**-ruiter vóór het leger rijdt....
't Gebod als vlam slaat langs geleed'ren: „Op"!
Dan **dondert lichtstoet** in de wereld-wijdt' (flink)

155 Den nacht wordt **d' ouden mantel** *afgereten.*"

(vergelijk: „de mantel zijner *pracht*", „besterd *fluweelen* kleed", maar alle achting voor den Nacht — nú met een kleine letter — schijnt plotseling verdwenen)

156 „En weggeslingerd.... ál verschrikking wijkt,"

(ik begon van al dat gedonder en afgerijt nu pas bang te worden)

157 „En 't blanke *licht* is op zijn *troon* gezeten (en de zon te paard)
En spreidt in zeeg'ning vèr de handen uit!"

Me dunkt, 't is wèl geweest; laat deze onzin volstaan. Op deze wijze wordt niet minder dan 30 bladzijden lang gefolterd, hij, die den bewonderenswaardigen moed mocht hebben, dit gedicht geheel en al door te lezen.

Voor het peilen van de diepte der gedachten, die het eventueel bevatten zou, behoeft men slechts de eerste bladzijde in te kijken, om er voor-goed genoeg van te hebben:

„Geluk is held're water-*stroom* met zon;
Een zuiv're vlakte in 't hobb'lig ongelijke:
De hemel boven en *beneên* — *rondom*

De groote welving van de wonderrijken
Van ruimte, waar de mensch als zeepbel zweeft
In hooggespannen zijn en kleurenprijken!

't Is effening van wat er *in* ons leeft
Tot *spiegelgladde* helderheid en rust,
Waarin geen rimpel ongelijks meer beeft;"

't Geluk is dus een *stroomende* rivier, waarbóven de hemel en ook... *beneden;* in het *stroomende* water weerkaatst? Nu, maar dan toch in elk geval voor een klein gedeelte slechts, en gerimpeld.

„Rondom" welven de „wonderrijken" van ruimte dus wel niet — of de *water*stroom moest door de lucht golven — maar, laat het zijn!

In die ruimte zweeft de mensch — boven dien stroom dus — als zeepbel. Hoewel nu van Eeden in Ellen reeds op onverbeterbare wijze het wezen van den zeepbel, in fijn-dunne spiegelende rondheid, heeft ver-taald, en die paar banaliteiten er dus hier niet wel dóór kunnen, terwijl wij niet begrijpen, wat het ding hier eigenlijk doét, nemen wij voor een oogenblik met de functie van zeepbel genoegen.

Wat *in* ons leeft, wordt door het geluk tot spiegelgladde helderheid en rust gebracht, „waarin geen rimpel ongelijks meer beeft." *In* de zeepbel is nu de watervlakte, rimpel-loos, niet-stroomend meer dus. Eerst: wij, de zeepbel, bóven de gelukswaterstroom; daarna: een geluks-vijver *in* de zeepbel. Of, in ieder geval, zoo de heer van 't Hoog — hoewel het er staat — dit niet bedoeld heeft: „IN ONS" dat geluks-water, eerst stroomend, daarna spiegelglad, WAARBÓVEN: „DE MENSCH als zeepbel zweeft." 't Is duidelijk!

En zoo kan men van 't begin tot het eind doorgaan, bevindende, dat bijna alles dergelijke jongens-wartaal is, zonder één nieuw philosophisch gezichtspunt.

De even weinig beteekenende wijsheden der bespiegelende losse verzen, laat ik, na deze zegetochten van den onzin, nu maar onbesproken. Iets aardigs-wel staat in het sonnet „Levensmysterie".

Ten slotte: we zeiden zoo straks, dat, ondanks zoo decadente gevoel-sfeer, zoo weinige denkkracht en een zoo onbeholpene woordkunst, een gave techniek wel des dichters eigendom kon worden genoemd; wat niet wegneemt, dat die toch nog verre van volmaakt is.

Van het sonnet in zijn eigenaardige innerlijke beweging — we wezen er reeds op — heeft de dichter geen voor-gevoelen zelfs. Van alle sonnetten uit dezen bundel, die daarvan elk het bewijs konden leveren, is een zeer sprekend voorbeeld o. a. het volgende: op blz. 36 lezen we van een wolken-adelaar:

„-- als een geduchte
In fiere klauwen dragend, de relieken"

hiermede eindigen de kwatrijnen en de nog niet aan zijn einddoel aangekomene volzin vervolgt zijn kalmen gang op het terrein der terzinen:

„de relieken
Van blij Geluk, uit zonnegoud geslagen."

Na deze te-laat-bëeindigde beschrijvende voorbereiding, heft zich in lyrische klacht nu eerst op:

„O, neem mij mede, neem mij zachtkens mee!"

De waarheid van het verlangen, door een allesbehalve vriendelijk roofdier en nog wel een van wolken, te worden meegevoerd, daarlatende, — ware deze regel, na de volle uitruisching der kwatrijnen, van de eerste terzine een zacht-opvloeiend begin geweest. Nu heeft de geheele verdeeling alle innerlijke waarde en beteekenis verloren, en is het schrijven in vier vier-en-drie-regelige coupletten, niets meer dan een doode conventie van rijmen-uitstalling.

Deze zelfde volkomene onbekendheid met de wonder-teedere en groot-machtige rythmiek, die in een terzine òp kan stroomen en vervloeien, — doet hem in drie regelen, die in schoone klank-klimming ten einde spoedden, het voorlaatste vers tot zes jamben verlengen, om door deze talming — *wegens ondichterlijkheid, niet wegens onschoolschheid, afkeurenswaard* — de harmoniesche verruisching der laatste accoorden te verstoren:

„Als verre ruisching van de Liefdezangen

Die wellen als een bronne, en verglijdt
In tal van beekjens, waar de bloesems overhangen
De boorden, spieg'lend in de helderheid!"

Onder de vele metriesche storingen die mijn lezende stem struikelen deden, wil ik enkele, als voorbeeld, niet onvermeld laten: In „Hoop" III zien we tusschen overigens volkomen regelmatige jamben-regels:

Maar met *de oogen open* die wel opvingen."

waarin dus op „oogen" en „open" een averechtsche klemtoon valt tegen de woord-natuur in, tenzij men leest:

„Maar met de oogen open"

doch, dan moeten de laatste woorden;

„die wel opvingen"

noodwendig hakkelen.

In „Wolken" I schrijft de dichter, op „wonen" *willende* rijmen:

„Daar is het alles wollig-wit en *schoon*, — *en*
Pure veder blankheid, die 'k ontwaar"

vergetende, dat het papier geduldig is, maar dat „en" *inderdaad* bij de volgende regel behoort, en dat „wonen" (met doffe *e*) en „schoon, en" (met heldere *e*) slechts, ternauwernood, rijmen voor het gezicht.

Van de vele volzinnen, die om het rijm, tot afzichtelijkheid toe, worden verknepen en verduwd, noem ik deze:

„Mijn God, hoe kon ik ooit nog droevig zijn,
Nu zij, de Liefste, mij dat àl zal geven,
Waarvoor uw heem'len zou ontvluchten Seraphijn!"
(WOLKEN VII.)

Bij een aldus zeer merkbaar *streven* naar rijmen, ten koste dikwijls van pijnlijke stijl-verwringingen, blijkt het, dat onze dichter vele malen met „assonans" genoegen moet nemen. Deze, niet van een groot rijmvermogen, van een lenige gemakkelijkheid getuigende, doch overigens niet principieel-afkeurenswaardige eigenschap, wordt echter zeer hindelijk tusschen verder netjes-rijmende dubbel-regels. Zoo in „Wolken" III

„Werd ook zijn schoonsten Tempel eens vernield,
Ontvoert als balling hij naar land, waar hield

Men wreed hem jaren lang in zwaren kluister, —
Eens keert hij en herbouwt met nieuwen luister!

Zoo zal uit puinen steeds weer nieuws *verrijzen*,
Uit de asch de Illusie-phoenix weer *òpstijgen*,"

Omdat we den heer van 't Hoog tòch aangeraden hebben, te beginnen zijn zoo-alléén-waardelooze techniek over boord te gooien, gaan we nu op verdere gebreken maar niet door. Om hem te toonen, dat hij ook het allereerste stadium der dichtkunst, nog niet volledig had doorgemaakt, waren deze enkele aanduidingen noodzakelijk.

Sprak uit dit alles, dat wij genoemd hebben: jongenswerk, zwak van idee nog, bombastiesch in Tollensche, Bilderdijksche en Mythologiseerende gezwollenheid, beginnerig in bleekjes de uiterlijkheden

der Nieuwe Gids-richting volgen — van verre en onmiddelijk —, jongenswerk van een over 't algemeen niet onmetriesche techniek maar zonder een spoor bijna, van lévend rythme, — sprak uit dit alles nu nergens eenig talent?

Ongetwijfeld, maar heel, héél weinig nog, als het zeldzame in-eens verblijdende in het voor 't overige onleesbaar werk van een nog radeloos àlles opschrijvend beginner — en minder ook dan in zijn sonnetten-krans.

Onder het aandachtig doorlezen — kruipend en springend doorvechten ware juister gezegd — van den bundel, teekenden wij aan déze weinige voorbij-glijdingen van woorden:

En d' immer immer voorwaarts gaande tijd,
Heeft van de doode bloemen 't zaad genomen,
En zachtkens in 't doorgroefde land geleid." (blz. 49)

„hoe de ijle wind het water slaat" (blz. 64)

„van den hemelglans, die in hem bréékt...."

(spreekt een rimpelend water, als beeld van weemoed, blz. 66).

„Ik voel een *teere wijking* om mij heen....
een verre deining." (blz. 77)

Droef oogenblik, om bloedend zich te vlijen,
Tot sterven in der donk're eeuwen schoot" (blz. 79)

het geheele gedicht „Avond" (blz. 98) en ook het daaropvolgende „Levens-mysterie", waaruit deze eenvoudige zuivere verzen:

Is dit dezelfde niet, die gist'ren dicht
Nog bij mij stond en hoorde naar mijn klagen?"

Behalve deze enkele regelen, welke, evenals de weinige, die ik uit den sonnettenkrans overschreef, in goede gedichten, met dier schoonheid gelijk-blijvende, stil voorbij konden vloeien, is deze geheele verzenbundel het voorwerk, [1]) het zich oefenen in maat en rijm van den onvasten veel-geslingerden jongenstijd, die der stillere periode voorafgaat, dat men serieus te schrijven begint, — het wel-geliefde

[1]) Een dergelijke pil, hoewel aangenaam verzilverd, werd ook nog door den kritikus J. K. Rensburg, blijkbaar een van de weinigen, die iets van de waarheid hebben vermoed, — den heer van 't Hoog toegediend; ik vermeld het eerlijkheids halve.

maar toch als waardeloos zichzelf bekende, dat later, zoo men 't niet verscheuren wil, stil opgeborgen wordt bij andere herinneringen uit vroeger jaren.

Waarlijk, de uitgave van dezen verzenbundel is een enorme vergissing, een vergissing, die, zoo ze willens en wetens was begaan, een misdaad zou moeten worden geheeten: èn tegenover den jongen dichter, die nu wellicht verloren is voor het reeds zacht-aangevangene en spoedig àl helderder te voorschijn te treden nieuwe tijdperk onzer literatuur, — èn tegenover het Nederlandsch publiek, dat weer eens om den tuin is geleid.

Nu, dàt moet de kritiek, de heer Kloos vooráán, maar weten, — ik heb mijne onbevooroordeelde meening daartegenover gesteld, en de heer van 't Hoog, dien ik gaarne een schóóne toekomst toewensch, zoowel als het Nederlandsch publiek, moeten nu maar eens aandachtig nagaan, wie gelijk heeft, de kritiek of ik.

Juli 1899. CAREL SCHARTEN.

DE ARBEID.

Maandschrift voor Litteratuur en Kunst.

Dit tijdschrift verschijnt maandelijks.

De prijs per jaargang is . . . . *f* 4.50

Van afzonderlijke nummers . . . . - 0.75

Brieven en bijdragen te zenden aan den UITGEVER, *Gebouw „Mercurius"*, Prins Hendrikkade 20/21, te *Amsterdam,* of aan het persoonlijk adres van den REDACTEUR.

INHOUD.
